

**AVOCATUL
POPORULUI
OMBUDSMAN**

RAPORT

**PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018**

ДОКЛАД

**О СОБЛЮДЕНИИ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА
В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА В 2018 ГОДУ**

RAPORT

**PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018**

CHIȘINĂU, 2019

Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2018 = Доклад о соблюдении прав и свобод человека в Республике Молдова в 2018 году / Avocatul Poporului „Ombudsman”. – Chișinău: S. n., 2019 (Tipogr. „Print Caro”). – 404 p.: fig., tab.

Tit., text paral.: lb. rom., rusă. – Referințe bibliogr. în subsol. – 100 ex.

ISBN 978-9975-56-679-7.

342.7(478)(047)=135.1=161.1

R 25

OFICIUL AVOCATULUI POPORULUI

str. Sfatul Țării, nr. 16
MD-2012, Chișinău, Republica Moldova
Tel.: (+373 022) 23 48 00
Fax.: (+373 022) 22 54 42
Web: www.ombudsman.md
E-mail: ombudsman@ombudsman.md

Se distribuie gratuit

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
ACREDITAREA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI CU STATUTUL „A”	7
OBLIGAȚIILE STATULUI PRIVIND PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI	9
I. RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	
ÎN ANUL 2018	11
Dreptul la un proces echitabil.....	11
Libertatea individuală și siguranța persoanei.....	18
Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor.....	22
Dreptul de vot și dreptul de a fi ales.....	24
Libertatea de exprimare.....	28
Libertatea întrunirilor	36
Dreptul la ocrotirea sănătății	39
Dreptul la asistență și protecție socială.....	48
Situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova.....	56
Respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.....	59
Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria).....	64
II. RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	
ÎN ANUL 2018	74
Prezentare generală privind respectarea drepturilor copilului.....	74
Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare	78
Dreptul la sănătate	83
Dreptul la educație	88
Dreptul la opinie și libertățile civile.....	96
Situația copiilor aflați în instituțiile penitenciare.....	100
III. PREVENIREA TORTURII	105
3.1. Rezumatul activităților de prevenire	105
3.2. Recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii (2018)	110
3.3. Regulile CPT privind transferul persoanelor private de libertate (2018)	114
3.4. Jurisprudența CtEDO în cauzele pronunțate în 2018 (art.3,13)	116
3.5. Rezumat cu privire la situația în locurile privative de libertate.....	119
3.5.1. Instituțiile penitenciare	120
3.5.2. Poliția	135
3.5.3. Custodia publică a străinilor	144
3.6. Comisiile locale de monitorizare a locurilor de detenție.....	145
IV. EDUCAȚIA ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI ȘI ACTIVITATEA DE PROMOVARE A DREPTURILOR ȘI LIBERTAȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI A OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI	149
Educația în domeniul drepturilor omului	149

Activitatea de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a Oficiului Avocatului Poporului.....	153
V. ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2018	163
Gestionarea și investigarea cererilor	163
Managementul resurselor umane.....	174
Management financiar și control.....	182
RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI	186
RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI ÎN DOMENIUL PREVENIRII TORTURII	189
RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI ...	192

PREFAȚĂ

Anul 2018 a fost unul important pentru sfera drepturilor omului în plan național și internațional.

Comunitatea internațională a marcat aniversarea a 70-a a Declarației Universale a Drepturilor Omului, iar apărătorii drepturilor omului – 20 de ani de la adoptarea Declarației ONU cu privire la apărătorii drepturilor omului, 25 de ani de la adoptarea Principiilor de la Paris, care au stabilit standardele internaționale pentru funcționarea instituțiilor naționale pentru drepturile omului.

În același timp, în plan național se impune a fi remarcat faptul consemnării a 20 de ani de la crearea Instituției naționale de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova, în prezent Oficiul Avocatului Poporului, precum și acreditarea acestuia cu statutul „A” de către Subcomitetul de acreditare a Alianței Globale a Instituțiilor Naționale pentru Protecția Drepturilor Omului.

În 2018 Republica Moldova a fost vizitată de către Raportorul Special ONU privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst, precum și de către Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei, Harlem Désir.

Prezentul Raport reflectă opiniile exprimate de către aceștia, dar și alți demnitari oficiali europeni și internaționali, ale unor experți naționali privitor la starea de lucruri per ansamblu în domeniul respectării drepturilor omului în țara noastră în 2018. Raportul conține evident și estimările Avocatului Poporului privind evoluțiile în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova.

Aprecierea generală este că, în pofida unor eforturi depuse de autorități, situația în sfera drepturilor omului nu s-a îmbunătățit, iar în unele domenii chiar s-a înrăutățit. Astfel, putem vorbi despre o degradare continuă a stării de lucruri în ceea ce privește accesul la justiție, libertatea de exprimare, respectarea drepturilor deținuților, dreptului de a alege și a fi ales, a dreptului la asistență medicală. Constatările Avocatului Poporului sunt confirmate și de către cetățeni, care și-a exprimat opiniile în cadrul unui sondaj realizat în anul trecut, la comanda Oficiului Avocatului Poporului, pentru evaluarea percepțiilor referitor la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.

La elaborarea Raportului au fost luate în calcul atât concluziile la care a ajuns Avocatul Poporului urmare a monitorizării situației în domeniul drepturilor omului în anul trecut, segmentele mai sensibile privind respectarea unor drepturi consfințite în Constituția țării, cât și respectarea drepturilor unor categorii de persoane, cum ar fi cele cu dizabilități și apărătorii drepturilor omului.

Raportul conține cinci capitole. Primul capitol se referă la respectarea drepturilor omului și include mai multe paragrafe: Dreptul la un proces echitabil, Libertatea individuală și siguranța persoanei; Dreptul de vot și dreptul de a fi ales, Libertatea de exprimare, Libertatea întrunirilor, Dreptul la ocrotirea sănătății, Dreptul la asistență și protecție socială, Situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova, Respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).

Capitolul II reflectă starea de lucruri privind respectarea drepturilor copilului și

capitolul III oglindește evoluțiile ce țin de prevenirea torturii. Capitolul IV vizează situația privind educația în domeniul drepturilor omului și activitatea de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a Oficiului Avocatului Poporului și capitolul V include date despre activitatea Oficiului Avocatului Poporului. Noutatea prezentului Raport este abordarea subiectelor privind apărătorii drepturilor omului și educația în domeniul drepturilor omului.

Mihail COTOROBAI
Avocatul Poporului

ACREDITAREA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI CU STATUTUL „A”

În anul 2018, Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanului) a fost acreditat cu statutul „A” de către Biroul Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI), ceea ce prezintă recunoașterea corespunderii Instituției Ombudsmanului din Republica Moldova Principiilor de la Paris, document care include standardele de bază pentru funcționarea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului.

Accreditarea unei instituții naționale de protecție a drepturilor omului (INDO) cu statutul „A” constituie o apreciere la nivel internațional, a credibilității, prestației, profesionalismului acesteia, a faptului că ea este văzută ca un partener merituos care poate fi tratat cu considerare și de către autorități, societatea civilă, persoane.

Statutul „A” oferă unei INDO posibilitatea de a se implica plenar în activitatea unor diverse structuri internaționale și regionale din domeniul drepturilor omului, inclusiv prin utilizarea dreptului de vot.

Un INDO acreditat cu statutul „A” poate coopera foarte strâns cu structurile Națiunilor Unite, în particular Consiliul pentru drepturile omului, prin participarea la sesiunile acestuia și prezentarea de mesaje pe orice chestiune de pe ordinea de zi, a unor declarații scrise și orale, inclusiv video, sau a unor documente relevante problemelor puse în discuție.

Reprezentanții unei INDO cu statutul „A” pot utiliza platforma sesiunilor Consiliului ONU pentru drepturile omului privind procedurile speciale și EPU pentru a-și prezenta opinia și a atrage atenția comunității internaționale asupra problemelor din domeniul drepturilor omului. La fel, este mai consistentă colaborarea cu comitele ONU, sporind rolul și posibilitățile de a antrena instituția în activitatea organizațiilor internaționale ale ombudsmanilor.

La reacreditarea Oficiului Avocatului Poporului s-a luat în considerare îndeplinirea de către instituție și de către autorități a recomandărilor făcute de Subcomitetul pentru acreditare în 2009, când Centrul pentru Drepturile Omului de atunci a fost acreditat cu statutul „B”, ce presupune corespunderea parțială Principiilor de la Paris.

În anul 2009, Subcomitetul pentru acreditare al GANHRI a avut obiecții la legea fondatoare a instituției și privind funcționalitatea ei. Apreciind „eforturile depuse de Oficiul Avocatului Poporului (OAP) pentru realizarea recomandărilor din 2009, sporirea capacității de promovare și protecție a drepturilor omului în colaborare cu reprezentanții societății civile și recunoscând provocările de ordin politic și contextul economic în care acesta activează”, Subcomitetul pentru acreditare (SCA) a propus în anul 2018 reacreditarea instituției cu statutul A¹.

SCA a salutat adoptarea Legii nr. 52, legea fondatoare a Oficiului Avocatului Poporului, exprimându-și speranța că, după reacreditarea cu statutul „A”, Instituția Ombudsmanului din Moldova va întreprinde pașii necesari pentru a continua să-și sporească eficiența și independența în corespundere cu Principiile de la Paris și recomandările făcute în cadrul evaluării din 2018.

¹ <https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/SCA%20Report%20May%202018%20-%20ENGLISH.pdf>

În scopul de a spori în continuare eficiența Oficiului Avocatului Poporului, SCA a făcut și unele recomandări pe care instituția, autoritățile urmează să le îndeplinească. Acestea se referă la procesul de selectare și numire a Avocatului Poporului, asigurarea pluralismului și diversității în componența echipei Ombudsmanului, finanțarea adecvată a OAP, cooperarea cu sistemul internațional al drepturilor omului.

Astfel, SCA a încurajat OAP să continue promovarea amendării Legii nr. 52 pentru stabilirea condiției ca Avocatul Poporului să fie numit de Parlament cu majoritatea absolută de voturi în baza unui proces transparent și participativ. SCA a mai încurajat OAP să promoveze ideea includerii în legea fondatoare a cerinței ca în echipa Ombudsmanului să fie pe larg reflectate toate segmentele societății moldovenești.

SCA a îndemnat OAP să continue să pledeze pentru o finanțare adecvată pentru a-și îndeplini eficient mandatul său, inclusiv cel de Mecanism de prevenire a torturii. SCA a subliniat că, pentru garantarea independenței și capacității de a-și determina liber prioritățile și a funcționa în mod eficient, o instituție națională de protecție a drepturilor omului trebuie să fie asigurată cu un nivel adecvat de finanțare.

În particular, finanțarea adecvată, la un nivel rezonabil, trebuie să asigure treptat și progresiv îmbunătățirea activității operaționale a instituției și îndeplinirea mandatului său, se menționează în recomandările Subcomitetului.

SCA a recunoscut că Oficiul Avocatului Poporului și-a intensificat colaborarea cu structuri din sistemul internațional al drepturilor omului și a încurajat instituția să-și consolideze capacitatea de a face acest lucru, pledând pentru resurse suplimentare.

SCA a menționat că monitorizarea respectării drepturilor omului și colaborarea cu instituțiile/structurile din sistemul internațional al drepturilor omului, în special, Consiliul pentru drepturile omului și mecanismele sale (procedurile speciale și EPU), comitetele ONU, pot deveni pentru o instituție națională de protecție a drepturilor omului un instrument eficient în promovarea și protejarea drepturilor omului la nivel național.

Oficiul Avocatului Poporului a mai fost îndemnat să continue monitorizarea independentă a implementării de către guvern a Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului, în cooperare cu alte structuri din sfera drepturilor omului, inclusiv societatea civilă, dar și să întreprindă activități sistematice și riguroase de urmărire a îndeplinirii recomandărilor sale, de promovare și advocacy pentru implementarea recomandărilor și constatările sale, de protecție a celor ale căror drepturi au fost violate.

Totodată, autoritățile publice au fost chemate să răspundă în timp util la recomandările Oficiului Avocatului Poporului și să furnizeze, după caz, informații detaliate privind măsurile practice și sistematice întreprinse de îndeplinire a recomandărilor ombudsmanului.

OBLIGAȚIILE STATULUI PRIVIND PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI

Dreptul internațional este un corp de legi care guvernează conduita Statelor și relațiile dintre ele.

Există două surse de drept internațional:

- acorduri între state, cunoscute sub denumirea generală de tratate
- cutuma.

Tratatele sunt negociate de state și prevăd obligațiile legale ale statelor în mod reciproc. Ele leagă numai acele state care devin părți ale tratatelor, prin procese cunoscute sub numele de „aderare” și „ratificare”.

• **Aderarea** este un proces unic prin care un stat acceptă obligațiile unui tratat și devine stat-parte la acesta.

• **Ratificarea** este cea de-a doua într-un proces în două etape. Primul pas este *semnarea*, prin care un stat indică intenția de a deveni parte la un tratat la un moment dat în viitor și se angajează să nu acționeze între timp într-un mod care să submineze punerea în aplicare a tratatului. După ratificarea celei de-a doua faze, statul acceptă toate obligațiile tratatului și este pe deplin legat de prevederile acestuia.

După aderare sau ratificare, un stat devine parte la un tratat. Un tratat leagă doar statele-părți la acesta, iar un stat-parte are obligații numai față de alte state-părți, nu și față de statele care nu sunt parte la tratat.

Statele parte au trei obligații principale care au fost definite în cadrul tratatelor privind drepturile omului:

- **obligația de a respecta;**
- **obligația de a proteja;**
- **obligația de a realiza.**

Obligația de a respecta impune statul să se asigure că niciunul dintre funcționarii săi nu acționează pentru a încălca drepturile omului sau obligațiile cuprinse în tratatul respectiv.

Obligația de a proteja impune statul să ia măsuri pentru a se asigura că nimeni nu încalcă termenii unui tratat privind drepturile omului (părți/ persoane terțe).

Obligația de a realiza impune statul să ia măsuri pozitive pentru a se asigura că toată lumea aflată în jurisdicția sa este în măsură să se bucure pe deplin de drepturile recunoscute în tratat.

Fiecare tratat are propriul mecanism de monitorizare care promovează îndeplinirea obligațiilor tratatelor de către părțile contractante.

Funcțiile mecanismelor de monitorizare sunt stabilite de fiecare tratat în parte și acestea diferă de la tratat la tratat, însă, în general, mecanismele de monitorizare dețin următoarele funcții:

- să promoveze ratificarea și punerea în aplicare a tratatului;
- să primească rapoarte periodice de la state-părți și să examineze statele-părți pe baza acestor rapoarte;
- să emită recomandări statelor-părți cu privire la interpretarea și punerea în aplicare a tratatului;

- primirea și oferirea de opinii cu privire la plângerile individuale privind încălcarea tratatului, în cazul în care statul-parte a acceptat această competență a comisiei;
- organizarea de zile de discuții generale asupra temelor care decurg din tratat.

Mecanismele de monitorizare sunt organe juridice, tehnice, nu organe politice. Membrii lor sunt experți independenți în materie de drepturile omului, care își desfășoară activitatea pe bază de voluntariat. Ei nu sunt reprezentanți ai statului și nu pot fi îndrumați de guverne sau de nimeni altcineva.

Astfel, recomandările emise de către mecanismele de monitorizare a nivelului de implementare a prevederilor tratatelor la care statul este parte, deși au statut de „recomandare”, ele sunt practic obligatorii, deoarece rezultă din obligațiile asumate de către stat prin ratificarea unui tratat de drepturile omului.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului atrage atenția autorităților să analizeze și să depună toate eforturile pentru implementarea recomandărilor care au fost emise de către mecanismele de monitorizare în baza tratatelor de drepturile omului la care Republica Moldova este parte. Recomandările respective se referă la carențele și restanțele pe care țara noastră le are la capitolul implementării tratatelor pe care le-a ratificat și și-a asumat obligația de a le respecta și de a le realiza.

I. RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Situația în domeniul respectării dreptului la un proces echitabil demonstrează că pe parcursul anului 2018 nu au fost atestate progrese esențiale care să contribuie la realizarea în mod eficient a acestui drept. Am constatat că stagnează procesul de elaborare a unui cadru legal de combatere a unor fenomene, cum ar fi crimele de ură, că există situații în care unele mecanisme care ar trebui să asigure realizarea acestui drept fundamental nu sunt aplicate corespunzător și din această cauză sunt înregistrate încălcări ale dreptului fundamental în cauză. Totodată, starea de lucruri în domeniul justiției rămâne o problemă esențială.

Dreptul persoanei la un proces echitabil este garantat în articolele 8,10 și 11 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și articolul 13 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Prevederile acestui drept se regăsesc și în articolele 20, 21, 26, din Constituția Republicii Moldova. Aceste articole reglementează accesul liber la justiție, prezumpția de nevinovăție și dreptul la apărare.

Elemente esențiale ale dreptului la un proces echitabil sunt examinarea cauzei în mod echitabil, într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, cu respectarea dreptului la viață privată, a principiului de prezumpție a nevinovăției, a dreptului la apărare, inclusiv prin oferirea de asistență juridică gratuită, precum și alte drepturi procesuale menite să contribuie la realizarea acestui drept.

În Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Avocatul Poporului a înaintat autorităților câteva recomandări pentru a contribui la soluționarea problemelor care au fost identificate pentru perioada de referință menționată și prin intermediul cărora statul ar contribui la realizarea dreptului la un proces echitabil:

- Continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia.
- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiție și care au fost expuse mai sus.
- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.
- Implementarea programelor de creștere a conștientizării juridice a populației, în special, a grupurilor vulnerabile.

Avocatul Poporului reamintește despre recomandările comitetelor ONU în

contextul asigurării realizării dreptului la un proces echitabil. Printre cele mai relevante recomandări se enumeră consolidarea capacității sistemului judecătoresc de a răspunde la actele de corupție și de a asigura protecția eficientă a victimelor corupției, a avocaților acestora, a activiștilor anticorupție, a denunțătorilor și a martorilor.²

Totodată, statul este încurajat să întreprindă măsuri concrete și eficiente, pentru a asigura dreptul la o administrare corectă a justiției, în conformitate cu articolul 14 din Pact și Comentariul general nr.32 (2007) privind dreptul la egalitate în fața instanțelor și tribunalelor și la un proces echitabil; remunerația suficientă a judecătorilor, asigurarea unui mandat suficient de lung pentru a garanta independența și integritatea instanței; asigurarea unei anchete imediate, minuțioase, independente și imparțiale în toate acuzațiile de încălcare a procedurii și aducerea în fața justiției a celor responsabili, inclusiv funcționarii organelor de justiție, care sunt implicați în acest lucru; asigurarea protecției de jure și de facto a judecătorilor de orice sancțiuni sau represalii pentru deciziile judiciare nepopulare.³

Un alt aspect important care se regăsește în recomandările internaționale se referă la combaterea discursului de ură și anume, prin modificarea articolului 346 din Codul Penal, astfel încât acesta să corespundă totalmente articolului 4 din Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, și ca acest articol modificat să fie pus în aplicare, pentru a urmări penal incidentele vizând discursul de ură; să adopte legislație comprehensivă care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură și să asigure ca o astfel de legislație să corespundă Convenției și ca motivația rasială să fie listată ca o circumstanță agravantă; să asigure ca toate incidentele de infracțiuni săvârșite din ură și discursuri de ură să fie investigate și urmărite în justiție și ca infractorii să fie pedepsiți, fără a ține cont de statutul lor oficial; să ofere date privind numărul infracțiunilor săvârșite din ură și cazurilor de discursuri de ură raportate, urmăririlor penale, condamnărilor și compensațiilor oferite victimelor; să consolideze rolul procurorilor în susținerea victimelor discriminării rasiale pentru raportarea încălcărilor.⁴

După cum se poate observa, recomandările anterioare ale Avocatului Poporului converg în mare parte cu recomandările organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

Dreptul la un proces echitabil se regăsește și în Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, la obiectivul 16 care se referă la Pace, justiție și instituții puternice.

Pe parcursul anului 2018, în rezultatul examinării cererilor, audierii persoanelor și informației apărute în mass-media au fost identificate mai multe probleme care se referă la încălcarea dreptului la un proces echitabil.

În continuare problema cea mai des invocată rămâne **tergiversarea examinării cauzelor** atât civile, cât și penale. Petiționarii invocă cel mai des dezacordul cu durata examinării cauzelor care uneori ajunge la 24-36 luni, din cauza amânărilor frecvente. Aceste amânări sunt generate de lipsa inculpaților la examinarea cauzei și anunțarea în căutare a inculpaților; lipsa martorilor în procesul de judecată și lipsa părții vătămate la examinarea cauzelor, deoarece aceste persoane sunt des plecate peste hotare.

² Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale.

³ Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice.

⁴ Comitetul ONU pentru discriminarea rasială, reamintind Recomandarea sa generală nr. 35 (2013) privind combaterea discursului de ură rasist.

Altă problemă invocată rămâne a fi tergiversarea executării hotărârilor instanțelor de judecată rămase definitive privind plata pensiei de întreținere a copiilor minori.

Cauzele invocate de executorii judecătorești cu privire la neexecutarea acestor documente executorii sunt: lipsa debitorului de la domiciliu permanent și imposibilitatea executorilor judecătorești de a găsi și a stabili locul aflării debitorului. În cele mai dese cazuri debitorii sunt plecați peste hotare la muncă. Astfel, executorii judecătorești se află în situația de a suspenda executarea hotărârii judecătorești până la găsirea debitorului sau până la întoarcerea acestuia în țară. Totodată, conform explicației date de executorii judecătorești, în astfel de situații se formează o datorie la plata pensiei alimentare care este achitată de către debitor la revenirea în țară.

O altă problemă este neangajarea oficială a debitorului în câmpul muncii și refuzul de a achita pensia alimentară pe motivul de lipsă de surse financiare. Și în astfel de situații se formează o datorie la plata pensiei alimentare care este încasată atunci când debitorii sunt încadrați în lucrări sezoniere și atunci când cunoscând despre necesitatea de a achita aceste datorii, debitorii manifestă totuși o atitudine responsabilă.

În continuare este invocată problema privind calitatea asistenței juridice garantate de stat.

Avocatul Poporului este îngrijorat de faptul că parvin în continuare adresări, în care solicitanții de asistență juridică garantată de stat relatează situații când, din lipsa apărătorului și a strategiei de apărare, expiră termenii legali în care aceștia ar avea posibilitatea de a-și apăra drepturile și interesele legale. Faptul că deținuții nu au posibilitatea de a alege în mod independent un alt apărător sau să anunțe în termeni proximi instanța despre neprezentarea apărătorului, înrăutățesc și mai mult situația acestor persoane.

Având în vedere că persoanele care apelează la serviciile unui avocat garantat de stat sunt persoane cu venituri mici, social-vulnerabile sau în situație de risc, Avocatul Poporului consideră deosebit de important ca apărătorul desemnat să acționeze cu maximă diligență și promptitudine în realizarea atribuțiilor funcționale, pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților omului în procesul de acordare a asistenței juridice garantate de stat.

Avocatul Poporului consideră imperios necesară consolidarea mecanismului de monitorizare a activității avocaților desemnați să acorde asistență juridică garantată de stat, precum și de control al calității serviciilor prestate. În acest context, se impune implicarea mai activă a Uniunii Avocaților pentru a soluționa această problemă.

Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului demonstrează că Statele au suportat condamnări, în temeiul articolului 6, în repetate rânduri din partea CtEDO pentru că nu au asigurat efectiv asistență juridică, în special, când avocatul a fost desemnat din oficiu. Curtea cu acele ocazii, *inter alia*, a estimat: „Desemnarea unui avocat pentru a reprezenta o parte nu asigură, în sine, eficiența asistenței juridice.” În cauza *Bertuzzi c. Franței*, CtEDO a constatat violarea articolului 6 din Convenție prin faptul că asistența juridică obligatorie nu a fost efectivă, numirea avocaților fiind una formală.

O altă problemă care a fost adusă la cunoștința Avocatului Poporului de către avocați se referă la accesul acestora în incinta Procuraturii Anticorupție, Centrului Național Anticorupție, a izolatorului CNA, penitenciare etc.

Avocații s-au plâns pe faptul că la intrarea în instituțiile nominalizate avocaților li se cere să predea telefonul mobil și geanta în care sunt materiale de lucru. Aceste limitări au fost examinate din perspectiva respectării dreptului la un proces echitabil, implicând dreptului la apărare.

În cadrul unei ședințe de lucru cu participarea reprezentanților instituțiilor menționate și a reprezentanților societății civile, majoritatea participanților au confirmat existența acestei probleme, menționând că deseori, în procesul de lucru cu clientul, apărătorii au necesitatea de a accesa legislația sau altă informație relevantă. Respectiv, în lipsa accesului la dispozitive electronice, devine mai dificil de asigurat eficient dreptul la apărare.

Totodată, a fost menționată problema accesului în Penitenciarul nr. 13, din cauza programului de funcționare al acestei instituții de detenție. Programul de lucru al Penitenciarului nr.13 este de la ora 08.00 până la 17.00, cu pauză între orele 12.00-13.00, dar avocații au acces doar între orele 09.00-11.30 și 13.30-16.45.

Administrația Penitenciarului nr.13 a explicat că în conformitate cu Regulamentul de ordine interioară al Penitenciarului nr.13, instituția are statut de izolator de urmărire penală, instituție cu regim de tip închis. În astfel de instituții deținuții sunt supuși apelului de două ori pe zi, dimineața și seara, iar în caz de necesitate – la orice oră. La ora 08.00 apelul de dimineață începe concomitent, în toate cele trei blocuri de regim unde sunt prezenți angajații din tură, care predau și cei care primesc posturile, specialiștii de regim, securitate, șefii de sector, colaboratorii serviciului medical întăriți la blocurile date. În scopul de a preveni, depista și combate maltratarea deținuților de către alți deținuți, acordarea la timp a asistenței medicale, izolarea la timp a deținuților ce necesită securitate personală, precum și pentru a depista și preveni distrugerea intenționată a inventarului celulelor, la desfășurarea apelului de dimineață și de seară toți deținuții sunt scoși și aliniați în fața celulelor cu excepția deținuților cu dizabilități fizice.

O altă problemă de care se confruntă avocații este limitarea accesului imediat al avocaților la clienții lor și insuficiența birourilor pentru întreveneri ale deținuților cu avocații.

Administrația Penitenciarului nr. 13 a confirmat existența acestei probleme și o explică prin faptul că este în imposibilitate de a acorda întreveneri imediată a avocaților cu clienții lor, din lipsa birourilor de întreveneri ale deținuților cu avocații și imposibilitatea de a amenaja noi birouri pentru întreveneri, din lipsa de spații libere în clădirea penitenciarului, care este un edificiu cu arhitectură învechită și puțin adaptată necesităților unui penitenciar cu astfel de capacitate.

Avocatul Poporului ține să menționeze că eliminarea barierelor nejustificate în exercitarea funcțiilor apărătorilor este o condiție esențială pentru a asigura realizarea dreptului fundamental la un proces echitabil al tuturor părților la proces la exercitarea deplină a drepturilor lor procesuale.

Avocatul Poporului a fost sesizat cu privire la tergiversarea examinării cererilor de la preveniți privind acordarea permisiunilor la întreveneri de către instanțele de judecată.

Examinând adresările, Avocatul Poporului a constatat că cererile privind acordarea permisiunii la întreveneri se examinează odată cu examinarea fondului cauzei. Dat fiind faptul că ședințele de examinare a cauzei sunt amânate destul de des, respectiv, nu sunt examinate nici cererile privind acordarea dreptului la întreveneri. În speță,

există cazuri când amânarea ședințelor de judecată a durat mai mult de un an, iar prevenitul nu a mai beneficiat de dreptul la întreveneri în această perioadă.

Avocatul Poporului consideră că cererile privind permisiunea întrevederilor nu țin de fondul cauzei penale, în care este cercetat prevenitul, din care considerent examinarea acestor cereri nu trebuie să fie legată de examinarea în fond a cauzei penale.

În acest context, Avocatul Poporului a înaintat Ministerului Justiției propunerea de modificare a prevederilor art. 342 al Codului de Procedură Penală, pct.279 și 504 din Statutul executării pedepsei de către condamnați⁵. Avocatul Poporului a solicitat reglementarea clară a procedurii de examinare de către instanțele de judecată a cererilor de la preveniți prin care este solicitată acordarea întrevederilor de scurtă și lungă durată, precum și a asistenței terapeutice, chirurgicale, psihiatrice și stomatologice pentru aceștia.

În continuare rămâne o problemă asigurarea de asistență lingvistică gratuită în sistemul de justiție. Judecătorii, procurorii, ofițerii de urmărire penală, agenții constatatori, executorii judecătorești cumulează calitatea procesuală cu funcția de interpret/traducător în cadrul procedurilor pe care le au în gestiune. Contrar obligațiilor degajate de articolul 6 CEDO, subiecții abilitați cu aplicarea legii refuză să asigure asistență lingvistică independentă și imparțială justițiabililor ce nu posedă limba de stat sau își arogă rolul de interpret/traducător în cumul cu funcția de bază.

Pe parcursul anului 2018 Curtea Constituțională s-a expus asupra unor probleme care se referă la dreptul la un proces echitabil.

Astfel, conform Hotărârii nr. 31 din 29.11.2018 cu privire la accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale, pentru a garanta respectarea dreptului la un proces echitabil, victimelor torturii și reprezentanților acestora trebuie să li se asigure accesul la toate materialele cauzei penale pe durata urmăririi penale, cu excepția cazului când accesul în discuție poate fi restricționat de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: (i) restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă; (ii) restricția se referă doar la anumite acte procedurale și (iii) există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale⁶.

Totodată, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional articolul 178 alin. (3) din Codul de Procedură Penală, referitor la omisiunea de a reglementa durata maximă pentru care poate fi dispusă obligația de a nu părăsi țara. Urmare a modificărilor operate, durata măsurilor preventive (obligarea de a nu părăsi localitatea sau obligarea de a nu părăsi țara) nu poate depăși 60 de zile și, după caz, poate fi prelungită doar motivat.

Secretarul General al Consiliului Europei, în Raportul său pentru anul 2018 privind starea democrației, drepturilor omului și statului de drept, menționează că „în Republica Moldova sunt necesare în continuare eforturi pentru consolidarea eficienței și imparțialității sistemului judiciar, și pentru restabilirea încrederii publice. Consiliul Superior al Magistraturii s-a confruntat cu critici referitor la componența și funcționarea sa. Deciziile sale necesită să ofere garanții suficiente de obiectivitate și transparență, în special, referitor la recrutarea, promovarea și răspunderea disciplinară a judecătorilor”⁷.

⁵ Aprobata prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 583/2006.

⁶ Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul Penal și din Codul de Procedură Penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (Sesizarea nr.113g/2018) nr. 31 din 29.11.2018.

⁷ http://kirp.pl/wp-content/uploads/2018/08/2018.08.28_democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-report.-coe.pdf, pag. 15.

Noul document de politici pentru asigurarea continuității reformei în sectorul justiției⁸ nu a fost adoptat, în pofida faptului că autoritățile au menționat necesitatea de a elabora un asemenea document de politici, iar în noiembrie 2017 a fost prezentat un nou concept al Strategiei de Dezvoltare a Sectorului Justiției 2019-2022.

La începutul anului 2018, Ministrul Justiției a prezentat documentul de concept (denumit „Mica Reformă a Justiției”) care conține direcțiile strategice și acțiunile prioritare în reforma judiciară⁹.

Prioritățile reformei includ, printre altele: reforma cadrelor justiției și evaluarea integrității tuturor judecătorilor, restructurarea sistemului judiciar (finalizarea reformei hărții judiciare) și consolidarea mecanismelor de responsabilizare a judecătorilor și a independenței sistemului judiciar.

În cadrul implementării direcțiilor strategice de acțiune, anunțate la începutul anului 2018, au fost adoptate modificări la prevederile cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor,¹⁰ menite să eficientizeze procedura de examinare a abaterilor disciplinare și a spori rolul inspecției judiciare. De asemenea, Guvernul a promovat proiectul de lege care modifică substanțial un șir de prevederi ce țin de calitatea hotărârilor judecătorești, hotărârile explicative ale Curții Supreme de Justiție, unificarea practicii judiciare, asigurarea publicității ședințelor de judecată¹¹.

În același context, au fost operate modificări la Codul Contravențional¹² care simplifică procedura de examinare a unui șir de contravenții ce vor spori eficiența și transparența procesului contravențional¹³. Prin instituirea mecanismelor de examinare simplificată a cauzei contravenționale și încheierea acordului de colaborare între agentul constatatator sau procuror, și contravenientul care își recunoaște vina este urmărită soluționarea procesului contravențional într-un termen optim și previzibil.

Modernizarea Codului Civil și a cadrului conex¹⁴, realizată în cadrul aceluiași direcții strategice, are ca scop eliminarea contradicțiilor între normele juridice și dublările de reglementare, prin abrogarea și recodificarea legilor¹⁵. Modificările includ concepte și instituții noi care au menirea să contribuie la o legislație civilă mai exactă și mai previzibilă.

Avocatul Poporului atenționează că nici în anul de referință Parlamentul nu adoptat legislația comprehensivă care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.

De menționat că pentru implementarea recomandărilor internaționale în domeniul drepturilor omului, Guvernul a elaborat pachetul de legi cu privire la crimele bazate pe ură și prejudecată și l-a prezentat Parlamentului Republicii Moldova.

⁸ <http://www.justice.gov.md/pview.php?l=ro&id=31>

⁹ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3808>

¹⁰ Legea pentru modificarea Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 136 din 19.07.2018.

¹¹ Proiectul de lege în cauză a fost aprobat în prima lectură de Parlamentul Republicii Moldova <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4351/language/roRO/Default.aspx>

¹² Legea privind modificarea unor acte legislative, nr. 159 din 12.10.2018.

¹³ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3923>

¹⁴ Legea privind modernizarea Codului Civil și modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15.11.2018 (în vigoare de la 1 martie 2019).

¹⁵ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3897>

Reieșind din informația disponibilă pe pagina oficială a Parlamentului Republicii Moldova, potrivit raportului Comisiei juridice, numiri și imunități din 01 decembrie 2016, cu votul majorității membrilor s-a decis să se propună Parlamentului pentru examinare și adoptare Proiectul de lege nr.277 din 20.06.2016 în prima lectură și comasarea acestuia pentru lectura a doua cu Proiectul de lege nr.301 din 01.07.2016.

Între timp, în anul 2018 mai multe declarații/cazuri apărute în spațiul public cu tentă de incitare la ură împotriva diferitor grupuri s-au aflat în vizorul Avocatului Poporului. Aceste declarații au fost condamnate de Avocatul Poporului și de organizațiile care activează în domeniul drepturilor omului, care au solicitat Procuraturii să le investigheze și să aibă o reacție promptă.

Având în vedere deficiențele declarate de organele de drept în sancționarea unor asemenea cazuri, Avocatul Poporului s-a adresat către legislativ privind includerea în mod prioritar în agenda de lucru a Parlamentului a acestui pachet de legi, pentru a fi posibilă examinarea lor până la finalizarea mandatului acestuia.

Datele statistice ale Curții Europene pentru Drepturile Omului arată că în perioada 1959-2018¹⁶, Curtea a constatat 164 de încălcări de către Republica Moldova ale articolului 6 din Convenție, dintre care 6 încălcări în anul 2018¹⁷.

În anul 2018, Curtea Europeană a stabilit violarea articolului 6 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele: *Goremîchin, Topal, Sultan, Pavlovici, Ciolacu*.

În aceste cauze Curtea Europeană a constatat probleme referitoare la admiterea unui recurs tardiv; aplicarea cu efect retroactiv a unei legi materiale, fără a justifica convingător acest fapt; refuzul Curții Supreme de Justiție, din greșeală, de a examina recursul reclamantului; neexecutarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești¹⁸.

În contextul celor expuse, constatăm că problemele care țin de realizarea dreptului la un proces echitabil revin în cea mai mare parte aplicării neconforme a cadrului legal existent. O altă problemă ce ține de acest drept fundamental este adoptarea unui cadru legal care să corespundă prevederilor tratatelor internaționale la care statul este parte, cum sunt Convenția ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale, inclusiv și recomandărilor mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului. Însă cea mai gravă problemă rămâne asigurarea unui sistem de justiție eficient, imparțial, independent și integru.

RECOMANDĂRI

Avocatul Poporului reiterează recomandările sale:

- Continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție, pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia.
- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și care au fost expuse mai sus.
- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.

¹⁶ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2018_ENG.pdf

¹⁷ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2018_ENG.pdf

¹⁸ <http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/01/NA-CEDO-2018-fin.pdf>

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Pe parcursul anului 2018 nu au fost înregistrate evoluții semnificative referitor la respectarea libertății individuale și siguranței persoanei, problema specifică rămânând a fi aplicarea excesivă a arestului preventiv. Cu toate acestea, observăm unele eforturi ale statului de a dezvolta și de a implementa măsuri alternative detenției preventive, prin utilizarea unor tehnologii moderne, ceea ce considerăm drept un aspect pozitiv.

Acest drept este reglementat în articolul 9 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și articolul 14 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Dreptul fundamental la libertate și siguranța persoanei este prevăzut de articolul 25 din Constituția Republicii Moldova, care stabilește că „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore. (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni. (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. (6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.”

Dreptul la libertatea și securitatea persoanei este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr.16: Pace, justiție și instituții puternice. Promovarea unor societăți pașnice și favorabile incluziunii pentru o dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile. Obiectivele includ reducerea tuturor formelor de violență; a pune capăt violenței împotriva copiilor și traficului de copii; promovarea statului de drept și a justiției pentru toți; reducerea fluxurilor financiare și de arme ilicite, a corupției și a mitei; dezvoltarea unor instituții eficiente; participarea la luarea deciziilor la toate nivelurile; identitate legală pentru toți.

Regulile de aplicare a arestului preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului, se regăsesc și în Recomandarea Comitetul de Miniștri ai Consiliului Europei, Rec(2006)13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv. Conform documentului menționat, arestul preventiv al persoanelor bănuite de comiterea infracțiunii trebuie să fie mai degrabă o excepție, decât o normă. În cazuri separate, arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare și, ca o măsură de ultimă instanță, și nu trebuie aplicată ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, trebuie să fie accesibilă cea mai largă gamă posibilă de alternative, măsuri mai puțin restrictive ce țin de comportamentul persoanei suspectate de comiterea infracțiunii.

Astfel, arestarea preventivă trebuie să fie o excepție de la dreptul de libertate și securitate și să fie aplicat în cazuri, în care sunt prezentate probe certe, însoțite de argumentări, care ar confirma cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor de

către persoanele bănuite. Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate concret și convingător în hotărârea organului care o dispune.

În Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, Avocatul Poporului a înaintat autorităților recomandări privitor la asigurarea libertății individuale și siguranța persoanei. Recomandările menționate fac referire la revizuirea practicii de aplicare a măsurilor alternative arestului preventiv, astfel încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională; și sporirea competenței profesionale a sistemului judiciar pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor luate de instanțele judecătorești în cazurile aplicării măsurii arestului preventiv.

Referitor la libertatea individuală și siguranța persoanei, Republica Moldova a recepționat recomandări din partea organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

Astfel, Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice, susține că statul-parte ar trebui să-și adapteze legislația și practica la articolul 9 din Pact, ținând seama de comentariul general al Comitetului nr. 35(2014) privind libertatea și siguranța personală, în care Comitetul consideră că 48 de ore în ansamblu reprezintă suficient timp pentru ca persoanele arestate să fie aduse în instanță.

Totodată, Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități îndeamnă statul-parte să revizuiască și să abroge prevederile legale care legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență; să ia toate măsurile legale și de altă natură necesare pentru a opri privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute. Măsura de arest preventiv continuă să fie o problemă pentru justiția din Republica Moldova. În ultimii ani, mai multe studii au arătat că majoritatea demersurilor pentru prelungirea arestului preventiv nu au anexate probe relevante, cu toate acestea majoritatea dintre ele sunt acceptate în instanțe.

Cu regret, Avocatul Poporului constată că recomandările menționate nu au fost implementate.

Una dintre cele mai grave probleme care țin de respectarea libertății individuale și siguranței persoanei este aplicarea excesivă a arestului preventiv. Această problemă a fost abordată mult mai îndeaproape, odată cu investigarea cazului Braguță. În scopul de a remedia problema de aplicare excesivă a arestului preventiv, Guvernul a aprobat noi prevederi legale care să contribuie la dezvoltarea unor măsuri alternative.

Astfel, la 11.07.2018¹⁹, Guvernul a aprobat o serie de modificări și completări la Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor, care au drept scop asigurarea concordanței reglementărilor în domeniu și eficientizarea procesului de monitorizare electronică²⁰.

Astfel, va fi posibil de monitorizat electronic mai eficient persoanele în a căror privință este aplicată o măsură preventivă sub formă de arest la domiciliu sau obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara, prin intermediul unui dispozitiv special, care constă din brățară specială sau dispozitiv mobil. În același timp, în proiect se

¹⁹ Hotărârea Guvernului R. Moldova cu privire la modificarea și completarea Regulamentului privind monitorizarea electronică a persoanelor, Nr. 654 din 11.07.2018.

²⁰ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=4008>

inclus consecințele deteriorării utilajului electronic de către persoanele cărora le-a fost aplicată o măsură preventivă.

Aplicarea și dezvoltarea sistemului de monitorizare electronică în Republica Moldova oferă avantaje de ordin social, economic și juridic, cum ar fi: depopularea penitenciarelor și diminuarea excluderii sociale, reducerea influențelor negative ale închisorii, precum și a cheltuielilor de întreținere a condamnaților în penitenciare. Eficiența aplicării monitorizării electronice este argumentată de faptul că aceasta se aplică și drept alternativă detenției, fiind o formă de supraveghere a condițiilor probațiunii care asigură menținerea persoanei în comunitate.

La 16 ianuarie 2018, Consiliul Superior al Magistraturii a dispus sesizarea Inspecției judiciare pentru verificarea activității instanțelor judecătorești cu privire la aplicarea măsurilor preventive de arest și arest la domiciliu pentru perioada 01 ianuarie 2017 – 31 decembrie 2017, cu prezentarea rezultatelor generalizate într-o notă informativă.

La 25 aprilie 2018, Consiliul Superior al Magistraturii a emis Hotărârea nr. 218/11²¹ cu privire la Nota informativă a Inspecției judiciare prezentată în ședința CSM. În Hotărâre se menționează că „instanțele judecătorești ar trebui să ia măsuri pe viitor care să evite folosirea excesivă și nejustificată a arestului preventiv astfel, încât arestul preventiv să fie, după cum prevede Legea, ca o ultimă măsură, absolut excepțională. Disponerea măsurii arestului preventiv trebuie să fie substanțial motivată și nu doar bazată pe constatări generale.

Plenul Consiliului remarcă faptul că legea pune la dispoziție un anumit număr de alternative la măsura arestului preventiv, printre care arestul la domiciliu, controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune, ele sunt rareori folosite, prin urmare, se recomandă judecătorilor asupra necesității respectării legislației în vigoare în ce privește aplicarea măsurilor preventive de arest și arest la domiciliu de către instanțele judecătorești.”

La 26 iunie 2018, peste 100 de avocați au organizat un protest în fața sediului Curții de Apel Chișinău. Protestul vine drept reacție împotriva practicii excesive de aplicare a arestului preventiv de către instanțele de judecată. Potrivit Consiliului Uniunii Avocaților, practica de solicitare și autorizare a măsurii de arest preventiv a fost transformată într-o formalitate „fără ca instituțiile care o solicită și o aplică să justifice imposibilitatea aplicării unor măsuri non-privative de libertate”.

Avocatul Poporului și-a manifestat susținerea pentru această acțiune de protest a avocaților și a declarat că sprijină eforturile pentru impulsivarea instanțelor de judecată să respecte prevederile legislației naționale ce țin de aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și articolul 5 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale²².

După modificarea prin Legea nr. 179 din 26.07.2018 a art.185 din Codul de Procedură Penală, Curtea Constituțională a declarat neconstituțional textul „și în cazul infracțiunilor care au fost săvârșite fără aplicarea constrângerii fizice sau psihice, nu s-au soldat cu cauzarea de prejudicii vieții și sănătății persoanei sau nu au fost săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, învinuitul, inculpatul nu a recunoscut vina în comiterea infracțiunii” din alin. (1) al art. 185. Curtea Constituțio-

²¹ <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/11/218-11.pdf>.

²² <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-sustine-pozitia-avocailor-referitor-la-aplicarea-excesiva-arestului>

nală a constatat că prevederea contestată duce la o restrângere nejustificată a dreptului la libertate și siguranță, a dreptului de a păstra tăcerea, eludează prezumția de nevinovăție și, prin urmare, este contrar articolelor 21 și 25 din Constituție²³.

Prin urmare, textul declarat neconstituțional a fost exclus prin Legea nr. 213 din 25.10.2018 pentru modificarea Codului de Procedură Penală.

Recent Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Sirenco c. Moldova*²⁴ a constatat violarea art.5 §3 (caracterul rezonabil al detenției) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Curtea a notat că detenția a fost aplicată pentru a pedepsi și a descuraja comportamentul antisocial și aceasta nu justifică manifestarea indulgentă care ar putea încuraja comportamentul antisocial și ar putea afecta încrederea populației în organele de forță. În acest context, Curtea consideră necesar de reiterat că scopul detenției preventive conform art. 5, alin. (3) al Convenției, este de a promova interesele justiției prin aducerea suspectului înaintea organului competent, dar nu de a-l pedepsi.

În anul 2018, Curtea Europeană a stabilit violarea articolului 5 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele *Pașa, Goremîchin, Miron, Dogotar, Litschauer, Mătă-saru și Savițchi, Cucu și alții, Ceaicovschi, Coteț, Secrieru, Iurcovschi și alții*.

În aceste cauze Curtea Europeană a constatat probleme referitoare la deținerea în arest contrar legislației naționale; detenția arbitrară în Spitalul Clinic de Psihiatrie; lipsa unui temei legal previzibil de a aresta pentru menținerea unui videochat erotic; detenția ilegală și acordarea compensațiilor insuficiente pentru detenție ilegală; motivarea insuficientă a arestării; neacordarea accesului la materialele prezentate de procuror pentru a justifica arestarea; termen excesiv de examinare a cererii de revocare a arestării; lipsa unui recurs compensator eficient pentru violarea articolului 5.

În contextul celor expuse, constatăm că respectarea libertății individuale și a siguranței persoanei este condiționată de dezvoltarea unor măsuri alternative arestului preventiv, dar și de felul în care instanțele judecătorești naționale înțeleg importanța aplicării de măsuri alternative, în defavoarea aplicării detenției preventive, care trebuie să rămână, așa cum prevăd toate standardele în domeniul drepturilor omului, o măsură excepțională.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului reiterează recomandările sale anterioare prin care îndeamnă statul:

- Să aplice măsurile alternative arestului preventiv astfel, încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională.
- Să dezvolte măsurile alternative arestului preventiv.
- Să sporească competența profesională a sistemului judiciar, pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor adoptate.

²³ Hotărâre privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (*arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate*) (*Sesizările nr.130g/2018, nr.133g/2018, nr.134a/2018 și nr.143g/2018*) nr. 27 din 30.10.2018.

²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%7B%22252053/15%22%7D,%22itemid%22:%7B%22001-189167%22%7D%7D>

STATUTUL JURIDIC AL CETĂȚENILOR STRĂINI ȘI AL APATRIZILOR

Articolul 19 din Constituția Republicii Moldova stipulează că cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

În același timp, în temeiul articolului 18 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), atribuțiile acestuia se extind asupra „persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova”.

În virtutea acestui fapt, Avocatul Poporului a intervenit în cazul grupului de persoane de origine turcă din administrația Liceului Teoretic moldo-turc „Orizont”, expulzat de către autoritățile moldovenești sub pretextul existenței unor amenințări la adresa securității naționale.

Avocatul Poporului, Mihail Cotorobai, a condamnat decizia în cauză, deoarece, în opinia sa, prin acțiunea menționată au fost sfidate în mod flagrant angajamentele internaționale privind respectarea drepturilor omului asumate de către Republica Moldova, în principal, prin aderarea la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente; Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951.

Informația apărută în spațiul public a oferit temeiuri de a presupune că nu au fost respectate nici prevederile legale prevăzute în Constituția Republicii Moldova (articolul 19), Legea nr. 270 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova; Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova.

În opinia făcută publică de către Avocatul Poporului pe marginea subiectului în cauză, dar și în nota expediată ulterior președintelui Parlamentului, se face trimitere la art. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care obligă statele să garanteze drepturile prevăzute de aceasta „oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor”. Aceste persoane includ și străinii. Un stat semnatar al Convenției este responsabil, în temeiul articolului 1, pentru toate acțiunile și omisiunile organelor sale, indiferent dacă acțiunea sau omisiunea respectivă a fost consecința unei legi naționale sau a necesității de a respecta obligațiile juridice internaționale. Deși Convenția nu garantează dreptul de obținere a azilului, statul care efectuează expulzarea este obligat să se abțină de la îndepărtarea unei persoane care este expusă riscului de moarte sau de maltratare în statul de destinație.

Avocatul Poporului și-a argumentat poziția făcând trimitere la jurisprudența CtEDO. Astfel, în cauza **Soering contra Regatului Unit** (7 iulie 1989), Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a hotărât pentru prima dată că răspunderea unui stat poate fi angajată dacă acesta decide să expulzeze o persoană care poate suferi rele tratamente în țara de destinație.

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale interzice în mod absolut orice formă de returnare a unei persoane care ar putea fi expusă unui risc real de tratament, contrar art. 2 și 3 din CEDO, se menționa în opinia Avocatului Poporului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus și în cazuri privind existența unui risc real ca o persoană suspectată sau condamnată pentru terorism să fie supusă

unor rele tratamente în alt stat, statuând că interdicția returnării în țara respectivă este absolută, indiferent de infracțiunile săvârșite anterior sau de comportamentul acesteia (*Cauza Saadi împotriva Italiei, CEDO 2008*).

De asemenea, potrivit Legii privind regimul străinilor în Republica Moldova nr. 200 din 16.07.2010, decizia privind declararea străinului persoană indezirabilă se aduce acesteia la cunoștință de către autoritatea competentă pentru străini, astfel încât aceasta să o poată contesta în instanța de judecată „în termen de 5 zile lucrătoare de la data comunicării acesteia”.

Avocatul Poporului nu a contestat faptul că statul, pe temeiul unui principiu de drept internațional public bine stabilit și fără prejudicierea angajamentelor asumate prin tratatele internaționale, are dreptul de a controla intrarea, șederea și îndepărtarea străinilor de pe teritoriile lui. Însă, aceasta nu înseamnă că străinii aflați legal sau chiar ilegal pe teritoriul unui stat nu pot invoca cel puțin unele dintre drepturile și libertățile garantate de Convenție și/sau de protocoalele sale adiționale.

În acest context, autoritățile statului sunt obligate, înainte de a lua decizia de expulzare, să analizeze minuțios riscurile la care poate fi supusă o persoană și consecințele expulzării acesteia.

Or, în Turcia riscul pentru persoanele expulzate de a fi supuse torturii, tratamentelor inumane și degradante este unul iminent, potrivit multiplelor rapoarte internaționale²⁵, menționa Avocatul Poporului. Ombudsmanul a prezentat la scurt timp în Parlament concluziile sale privind normele și standardele internaționale care sunt aplicate în situații similare. Potrivit Principiilor de la Paris, consultarea autorităților publice în domeniul drepturilor omului este una dintre posibilitățile de cooperare și interacționare a unei instituții naționale de protecție a drepturilor omului cu autoritățile publice. Acest lucru este stipulat, de asemenea, și în Principiile de la Belgrad²⁶, care stabilesc relațiile de colaborare dintre instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului și Parlamente.

²⁵ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fCO%2fTU%2fR%2fCO%2f4&Lang=ru, <https://www.coe.int/en/web/cpt/turkey>

²⁶ <https://nhri.ohchr.org/EN/Themes/Portuguese/DocumentsPage/Belgrade%20Principles%20Final.pdf>

DREPTUL DE VOT ȘI DREPTUL DE A FI ALES

Realizarea dreptului de vot și dreptului de a fi ales a fost marcată de îmbunătățirea cadrului legal pentru unele grupuri vulnerabile. În același timp, partenerii de dezvoltare și organismele internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului, pe lângă aprecierea evoluției pozitive a cadrului legal, au expus și unele critici privitor la nevalidarea alegerilor locale din municipiul Chișinău, dar și modificarea sistemului electoral.

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este prevăzut în articolul 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 25 din Pactul Internațional privind drepturile civile și politice, art. 29 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și art. 7 din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei.

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este garantat de Constituția Republicii Moldova prin prevederile art. 38. În conformitate cu prevederile constituționale „(1) *Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.* (2) *Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.* (3) *Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.*”

În anul 2016 Raportorul Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități a vizitat Republica Moldova. În rezultatul acestei misiuni, Raportorul Special a elaborat un raport privind situația respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități în țara noastră.

În constatările sale, Raportorul Special menționează ca în conformitate cu articolul 29 din Convenție, persoanele cu dizabilități au dreptul de a participa la viața politică și publică, iar guvernele sunt obligate să asigure accesibilitatea tuturor procedurilor de vot, facilități și materiale.

În timpul alegerilor parlamentare din 2014 din Republica Moldova, Comisia Electorală Centrală a pilotat o serie de măsuri, pentru a face procedurile de vot accesibile persoanelor cu dizabilități, de exemplu, prin instalarea de rampe la secțiunile de votare, disponibilitatea buletinelor de vot în limbajul Braille, precum și angajarea persoanelor cu dizabilități ca membri ai echipelor de monitorizare a alegerilor. Sprijinul a fost furnizat, de asemenea, pentru a face alegerile generale locale accesibile persoanelor cu dizabilități, precum instalarea unor cabine de vot private.

Raportorul Special a apreciat pozitiv aceste inițiative și a încurajat Guvernul să pună în aplicare măsuri, pentru a face secțiunile de votare și procedurile de votare accesibile pentru toate tipurile de alegeri, deoarece aceste măsuri constituie o condiție prealabilă pentru persoanele cu dizabilități să-și exercite dreptul la vot.

Cu toate acestea, Raportorul Special a menționat că sunt necesare eforturi suplimentare, pentru a se asigura că persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale se bucură de dreptul de a alege și de a fi ales, ca parte a eforturilor mai largi de a recunoaște capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități.

În acest context, Avocatul Poporului amintește despre Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind declararea neconstituționalității articolului 13, alin.(1), lit.b), din Codul Electoral, care restricționează dreptul de a alege pentru

persoanele declarate incapabile. Curtea a notat în Hotărârea sa „de vreme ce interzicerea exercițiului dreptului de vot a fost aplicată în mod automat și nediferențiat în legislația veche, în lipsa unei aprecieri fundamentate a unei instanțe de judecată cu privire la capacitatea de vot a persoanelor cu dizabilități de ordin mintal, prevederea contestată este contrară prevederilor articolului 38 din Constituție, care garantează dreptul de vot și dreptul de a fi ales”²⁷.

Deși prin hotărârea sa, Curtea Constituțională a reușit să restabilească un drept fundamental al persoanelor cu dizabilități, ceea ce, evident, este o evoluție pozitivă în materie de drepturi ale omului, totuși, Avocatul Poporului consideră că această inițiativă ar fi trebuit să aparțină autorităților, în special, în contextul recomandărilor Raportorului Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

În rezultatul modificărilor realizate prin Legea nr.238 din 08.11.2018, în vigoare din 30.12.2018, art.13 alin.1) lit.(b) din Codul Electoral stabilește restricții doar pentru persoanele lipsite de dreptul la vot prin hotărârea definitivă a instanței de judecată. Avocatul Poporului apreciază eforturile statului privind implementarea în practică și onorarea obligațiilor asumate de Republica Moldova prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a susținut modificările în cauză.

După modificările substanțiale operate în Codul Electoral²⁸, referitor la alegerile parlamentare, pentru prima dată în istoria Republicii Moldova, Parlamentul va fi ales în baza sistemului electoral mixt.

Ultimele amendamente la Codul Electoral au fost operate²⁹ în ajunul începerii perioadei electorale pentru alegerile parlamentare, pe 10 decembrie 2018, care au intrat în vigoare după această dată. Respectiv, a fost permisă agitația electorală în ziua alegerilor și în cea precedentă acestora.

Modificările introduse în legislația electorală au determinat ca alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 să se desfășoare în alte condiții decât alegerile precedente.

În pofida acestor realizări la nivel național privind armonizarea cadrului legal, partenerii de dezvoltare și mecanismele regionale de protecție a drepturilor omului și-au exprimat îngrijorările referitor la asigurarea realizării dreptului la vot și dreptului de a fi ales.

Astfel, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și-a exprimat, printr-o declarație scrisă³⁰, profunda îngrijorare cu privire la degradarea standardelor democratice de bază în Republica Moldova, și anume, statul de drept, democrația, independența sistemului judiciar și libertatea presei, precum și hărțuirea opoziției.

APCE a invitat Guvernul de la Chișinău să respecte votul exprimat de cetățenii de la Chișinău în alegerile municipale, așa cum este respectat de autoritățile naționale și locale și de observatorii internaționali, deoarece reflectă voința alegătorilor.

APCE a solicitat, de asemenea, ajustarea legii electorale și conformitatea cu principalele propuneri și recomandări ale experților OSCE/ODIHR și ai Comisiei de la

²⁷ Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolului 13 alin.(1) lit.b) din Codul Electoral (Sesizarea nr.105g/2018) nr. 25 din 11.10.2018.

²⁸ Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.154 din 20 iulie 2017.

²⁹ Legea pentru modificarea unor acte normative, nr. 268 din 23.11.2018, în vigoare la 14.12.2018.

³⁰ Declarația scrisă, nr. 664, doc. 14648, din 11 octombrie 2018. <https://cotidianul.md/2018/10/12/pace-expresses-concern-over-degradation-of-democratic-values-in-moldova-says-parliamentary-elections-might-not-be-recognized/>

Veneția cu privire la reforma electorală, avertizând că „există riscul ca, în actualul sistem electoral, alegerile să nu fie recunoscute de organizațiile internaționale”.

În același timp, membrii Adunării Parlamentare a Consiliului Europei au cerut Guvernului de la Chișinău să creeze condiții pentru cetățenii Republicii Moldova care trăiesc în străinătate să-și exprime dreptul la vot în viitoarele alegeri parlamentare.

Problema realizării cu deficiențe a dreptului la vot de către cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotarele țării a fost abordată de Avocatul Poporului după scrutinul prezidențial din anul 2016. Avocatul Poporului a opinat că autoritățile au eșuat în realizarea obligațiilor pozitive de a asigura exercitarea în mod efectiv de către moldovenii din diasporă a dreptului la vot și a recomandat autorităților să prevadă mecanisme eficiente pentru realizarea plenară a acestui drept³¹.

Limitarea dreptului constituțional la vot al cetățenilor aflați în străinătate a fost menționată și de Curtea Constituțională în Hotărârea nr.34/2016, care a adoptat o adresă Parlamentului, solicitând să revizuiască mecanismul de votare în străinătate, precum și introducerea unor criterii suplimentare în vederea calculării numărului și a distribuirii geografice a secțiilor de votare peste hotare, pentru a asigura în mod efectiv dreptul de vot al cetățenilor aflați în străinătate (pct.103-141).

În acest context, Avocatul Poporului a considerat că unele reglementări din legislația electorală îngăduiesc cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare dreptul de a-și exercita dreptul de vot în baza principiului universalității și egalității și anume, sintagma „în secțiile de votare constituite peste hotarele Republicii Moldova” cuprinse în art.58, alin.(3), lit.c) din Codul Electoral. Conform prevederilor menționate, exercitarea acestui drept de către cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotare este posibilă doar în baza pașaportului sau a livretului de marinar.

Pentru a aduce claritate cu privire la exercitarea dreptului la vot de către cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotarele țării, Avocatul Poporului a depus la Curtea Constituțională Sesizarea privind controlul constituționalității sintagmei enunțate.

În opinia Avocatului Poporului, această normă implicit, interzice cetățenilor Republicii Moldova să voteze în secțiile de votare de peste hotare cu buletinele de identitate, buletinele de identitate provizorii (așa cum votează cetățenii acasă) sau cu buletine, sau cu pașapoarte expirate.

De asemenea, Ombudsmanul a considerat important exercitarea controlului constituționalității art.58 alin.(3) din Codul Electoral, în măsura în care acesta interzice votarea în baza actelor de identitate cu termen de valabilitate expirat, însă care permit identificarea alegătorului în Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA).

Orice restricție asupra drepturilor electorale nu trebuie să fie de natură a exclude unele persoane sau grupuri de persoane de la participare la viața politică a țării. Avocatul Poporului a considerat că cerința de prezentare exclusivă a pașaportului sau a livretului de marinar pentru exercitarea dreptului la vot de către cetățenii aflați peste hotare este disproporționată, or realizarea scopului legitim urmărit – cel de confirmare a cetățeniei și eligibilității alegătorilor în RSA poate fi efectuat cu orice act de identitate, inclusiv expirat. De asemenea a menționat că alegătorii au fost admiși practic la fiecare alegere, în baza deciziilor Comisiei Electorale Centrale³²,

³¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport-ombudsman_2016.pdf.

³² A se vedea în context Instrucțiunea cu privire la particularitățile participării la votare în cadrul alegerilor parlamentare și prezidențiale, aprobată prin Hotărârea CEC nr. 2258 din 06.03.2009,

verificate corespunzător de către instanțele de judecată, pentru a vota în baza documentelor de identitate expirate.

Prin decizia din 14 ianuarie 2019, Curtea Constituțională a declarat sesizarea inadmisibilă.³³

Avocatul Poporului amintește că, pronunțându-se cu privire la importanța dreptului de vot într-o societate democratică, Curtea Europeană a subliniat că în secolul XXI, într-un stat democratic, dreptul de vot nu trebuie să constituie un privilegiu al unor categorii restrânse de persoane, ci un bun al întregii societăți, iar prezumpția ar trebui să opereze în favoarea recunoașterii sale în cazul unui număr cât mai mare de persoane (a se vedea, în acest sens, *Mathieu-Mohin și Clerfayt vs. Belgia*, 3 martie 1987, §51; și *Hirst vs. Regatul Unit [nr.2]*, 6 octombrie 2006, §59). În caz contrar, legitimitatea democratică a corpului legislativ ales astfel și cea a legilor adoptate de către acesta ar fi subminate³⁴.

Totuși, Curtea Europeană a stabilit că noțiunea de „limitare implicită”, care decurge din articolul 3 din Protocolul adițional nr.1³⁵, are o importanță deosebită pentru stabilirea caracterului legitim al scopurilor urmărite atunci când se impun restricții în privința drepturilor garantate de acest articol (a se vedea *cauza Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citată mai sus, §52). Condițiile cărora li se subordonează dreptul de vot și cel de a candida la alegeri nu trebuie să limiteze aceste drepturi în măsura în care este afectată însăși esența lor. De asemenea, aceste condiții trebuie să îndeplinească cerințele egalității, iar mijloacele utilizate pentru realizarea scopului legitim nu trebuie să fie disproporționate (a se vedea, de exemplu, *cauza Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citată mai sus, §52).

Avocatul Poporului apreciază eforturile de armonizare a cadrului legal pentru a asigura participarea tuturor membrilor societății la procesul de luare a deciziilor, în conformitate cu standardele internaționale, și, în special, cu prevederile Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Cu toate acestea, Avocatul Poporului consideră că autoritățile trebuie să atragă atenția necesară și să depună toate eforturile pentru realizarea recomandărilor partenerilor de dezvoltare și mecanismelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să țină cont de recomandările partenerilor de dezvoltare privind realizarea dreptului la vot.

Hotărârea CEC nr. 3484 din 26 august 2010, Hotărârea CEC nr. 3817 din 12.11.2010, Hotărârea CEC nr. 2954 din 18.01.2014, Hotărârea CEC nr. 390 din 14.10.2016, toate cu privire la votarea în cadrul alegerilor în baza actelor de identitate cu termen de valabilitate expirat.

³³ Decizia Curții Constituționale nr.5 din 14 ianuarie 2019. <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=587>

³⁴ A se vedea *Hirst [nr.2]*, citată mai sus, §62.

³⁵ Dreptul la alegeri libere.

LIBERTATEA DE EXPRIMARE

Libertatea de exprimare cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Persoanele au dreptul să-și spună punctul de vedere, chiar dacă opiniile lor sunt ofensatoare sau șocante pentru alții – cu condiția să nu incite la violență sau ură. Libertatea de exprimare, susținută de o diversitate a mass-media independente, permite cetățenilor să ia decizii informate și să se asigure că reprezentanții puterii țin cont de interesele lor majore.

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a declarat în repetate rânduri că libertatea de exprimare „constituie unul dintre fundamentele esențiale ale unei societăți democratice și o condiție de bază pentru progresul ei pentru democrație, procesul politic și dezvoltarea fiecărei ființe umane”, că „presa joacă un rol proeminent într-un stat guvernat de statul de drept”³⁶.

În baza propriilor observații, a sintetizării opiniilor expuse de experți naționali și internaționali, demnitari europeni și internaționali, Avocatul Poporului a constatat că în anul 2018 starea de lucruri în ceea ce privește respectarea dreptului la libera exprimare nu s-a îmbunătățit.

Anul 2018 a fost marcat de discursuri de ură în spațiul public, de atacuri asupra presei și de lipsa de reacții adecvate din partea instituțiilor de resort, de restricții impuse jurnaliștilor pentru accesul la evenimente și la unele informații de interes public. S-au întetuit cazurile de manipulare³⁷ a informației și de distribuire a falsurilor. Independența editorială a mijloacelor de informare în masă a continuat să fie afectată de presiunile exercitate de către proprietarii mijloacelor de comunicare în masă, de interesele politice sau comerciale.

Aprecierile Avocatului Poporului coincid cu cele ale comunității mass-media³⁸, ale oficialilor europeni³⁹ și internaționali⁴⁰.

Pe de altă parte, rezultatele studiului sociologic „Percepții privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, realizat în toamna anului 2018 la comanda

³⁶ Castells v. Spain, 23 April 1992; Prager and Oberschlick v. Austria, 26 April 1995.

³⁷ Un Raport de monitorizare al Centrului Independent de Jurnalism realizat în perioada octombrie-decembrie 2018 a constatat că toate cele 12 instituții media monitorizate au admis cel puțin o tehnică de manipulare și majoritatea și-au manifestat predilecția pentru un partid politic: <http://www.media-azi.md/ro/stiri/raport-cji-mai-multe-institu%C8%9Bii-media-autohtone-transmit-%C8%99tiri-politizate-cu-etichet%C4%83ri-%C8%99i>

³⁸ În Rezoluția Forumului mass-media din Republica Moldova, ediția 2018, se constată „degradarea libertăților media pe parcursul anului 2018; înrăutățirea condițiilor de activitate a jurnaliștilor, manifestată prin scăderea gradului de transparență a instituțiilor publice și limitarea accesului la unele categorii de informații de interes public; întetuirea cazurilor de intimidare și hărțuire a jurnaliștilor în legătură cu activitatea lor profesională, dar și lipsa unei reacții adecvate la aceste cazuri din partea instituțiilor publice”: <http://api.md/news/view/en-resolution-of-the-2018-media-forum-of-the-republic-of-moldova-1910>

³⁹ În Rezoluția Parlamentului UE privind realizarea Planului de acțiuni RM – UE din noiembrie 2018, deputații europeni și-au exprimat preocuparea în legătură cu regresul atestat privind monopolizarea pieței mass-media și a publicității, slăbirea organelor de presă independente. UE și-a exprimat în mod repetat preocuparea cu privire la deteriorarea standardelor democratice prin creșterea numărului de încălcări ale drepturilor omului care vizează în mod special judecătoria independentă, jurnaliști și opozanți politici. https://ru.scribd.com/document/393190046/Rezolutia-PE-la-adresa-Moldovei#fullscreen&from_embed

⁴⁰ În Declarația sa pe marginea vizitei în iunie 2018 în Republica Moldova Raportorului ONU cu privire la situația Apărătorilor Drepturilor Omului, își exprimă îngrijorarea în legătură cu regresul înregistrat în ceea ce privește libertatea și independența mass-media.

Oficiului Avocatului Poporului, atestă menținerea stării de lucruri din anul 2016, când a fost efectuat un sondaj similar. Ca și atunci, 62.8% dintre respondenți consideră că dreptul jurnalistului la libera exprimare nu se respectă. În 2018 mai puțini respondenți decât în 2016 au fost de părere că se respectă dreptul la libera exprimare publică (41.7% în 2016 și 38.4% în 2018). În același timp, în 2018 s-a îmbunătățit percepția respondenților privind respectarea dreptului de a primi informații din partea autorităților publice: 44.2% în 2018 față de anul 2016 (29.3%).

În perioada de referință și la începutul anului 2019 Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a adoptat două hotărâri ce țin de adresările din anii precedenți la CtEDO privind violarea articolului 10 din CEDO.

În anul 2018 Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a condamnat autoritățile Republicii Moldova în cauza Guja c. Moldovei pentru violarea articolului 10 din Convenția Europeană. Cauza se referă la alegația reclamantului privind continuarea violării dreptului său la libertatea de exprimare după incidentul de informare (whistle-blowing), în poftida hotărârii Marii Camere în favoarea sa. O altă condamnare pentru violarea articolului 10 din CEDO a fost pronunțată la 15 ianuarie 2019, în cauza Mătășaru c. Moldovei. Anatol Mătășaru a fost sancționat cu închisoarea pentru protestul obscen în fața procuraturii. CtEDO a constatat că sancționarea reclamantului cu închisoarea pentru huliganism (art. 287 Cod Penal) este contrară libertății de exprimare garantate de art. 10 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. CtEDO a stabilit că libertatea de exprimare este aplicabilă în această situație, chiar dacă protestul era obscen. CtEDO a notat că niciun judecător nu a examinat proporționalitatea sancțiunii aplicate cu libertatea de exprimare. A fost aplicată cea mai severă pedeapsă posibilă – închisoarea, care a fost suspendată pentru trei ani. În opinia judecătorilor Curții Europene, această sancțiune are un efect descurajant asupra manifestării libertății de exprimare nu doar în raport cu reclamantul, ci și cu alte persoane.

SITUAȚIA MASS-MEDIEI

În anul 2018, sectorul mass-media din Moldova a continuat să facă față aceluiași provocări ca și în anii anteriori: un cadru legal parțial depășit; monopolizarea instituțiilor media de către unele grupuri politice; atacuri și intimidări la adresa jurnaliștilor; concurența neloială pe piața publicității; independența limitată a autorității de reglementare în domeniul radiodifuziunii.

Comparativ cu anul 2017, țara a coborât o poziție în clasamentul libertății presei pentru anul 2018, realizat anual de organizația „Reporterii fără frontiere”. Republica Moldova a ocupat locul 81 printre 180 de țări.

„Mijloacele de comunicare în masă din Moldova sunt diverse, însă extrem de polarizate, la fel ca și țara în sine, caracterizată prin instabilitatea cronică și influența excesivă a oligarhilor. Politica editorială a principalelor surse media se află într-o relație strânsă cu afacerile și interesele politice ale proprietarilor”, se menționează pe pagina oficială a organizației Reporterii Fără Frontiere (RSF), care a elaborat Indicele.

În anul 2018, la fel ca și în ultimii ani, reprezentanții mass-media au fost ținta unor atacuri și presiuni din partea unor politicieni sau persoane publice.

Acest lucru a fost constatat și de către Raportorul Special al Națiunilor Unite

privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst, care, în declarația pe marginea vizitei efectuate în Republica Moldova în perioada 25-29 iunie 2018, s-a referit la cazurile de intimidare, amenințări la adresa reprezentanților comunității media, inclusiv privind acuzații de defăimare și acuzații penale, în special pentru jurnaliștii de investigație. El s-a arătat preocupat de faptul că „jurnaliștii sunt victime ale campaniilor de denigrare” și „se confruntă cu limitări în ceea ce privește accesul la informații”. Raportorul Special al ONU a chemat autoritățile să asigure condițiile necesare pentru ca mijloacele de informare în masă și ONG-urile să aibă acces mai liber la informațiile importante din punct de vedere public, inclusiv la informațiile legate de audierile în instanță privind cazurile de rezonanță socială sau politică.

Avocatul Poporului a monitorizat starea de lucruri în care activează mass-media și a intervenit în mai multe situații în care jurnaliștii au fost ținta unor atacuri și intimidări⁴¹.

Avocatul Poporului a apreciat drept deosebit de periculoase și inacceptabile mesajele de amenințare la adresa jurnaliștilor. Pe lângă faptul că intimidează oponenții politici și jurnaliștii pentru critică, incită la violență față de persoane sau grupuri de persoane, propagă anumite stereotipuri și generează ură și dezbinare între oameni.

Avocatul Poporului a solicitat Procurorului general examinarea circumstanțelor cazului și luarea de atitudine corespunzătoare gravității, însă a fost emisă o ordonanță de refuz în pornirea urmăririi penale pe motiv că „faptele comise nu sunt prevăzute de legea penală ca infracțiune”.

Această împrejurare l-a determinat pe Avocatul Poporului să expedieze un demers repetat la acest subiect, solicitând Procuraturii întreprinderea măsurilor care se impun pentru persecutarea și intimidarea pentru critici a jurnaliștilor. În demersul repetat expediat procurorului general, Avocatul Poporului a invocat norme și standarde internaționale în domeniu, pe care Republica Moldova s-a angajat să le respecte. Astfel, în Recomandarea Comitetului de Miniștri al CoE – **CM/Rec(2016)4[1]** din 30 aprilie 2014 cu privire la protecția și securitatea jurnaliștilor și alți actori media⁴², statele membre sunt chemate să-și realizeze obligațiile sale pozitive pentru a proteja jurnaliștii și alți actori media de orice forme de atac și impunitate în conformitate cu Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Ombudsmanul s-a adresat cu un demers și Președintelui Parlamentului cu solicitarea examinării în regim prioritar, până la finalizarea mandatului deputaților de legislatura a XX-a, a pachetului de legi cu privire la crimele bazate pe ură și prejudicată, care a fost votat în 2016 în prima lectură.

⁴¹ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-condamna-orice-manifestari-de-ura-si-intoleranta-mesaje-cu-caracter>
<http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-considera-inadmisibile-orice-tentative-de-intimidare>
<http://ombudsman.md/ro/content/mihail-cotorobai-dreptul-de-protesta-libertatea-de-opinie-si-libertatea-de-primi-sau;>
<http://ombudsman.md/ro/content/comunicat-de-presa-31>

⁴² „Atacurile și intimidarea jurnaliștilor și a altor actori media au în mod inevitabil ca efect crearea unei stări de teamă, ceea ce afectează grav libertatea de exprimare. Acest efect este cu atât mai puternic cu cât prevalența de atacuri și intimidare este agravată de o cultură a impunității juridice pentru autorii lor. O astfel de cultură a impunității juridice este un indicator de abuz endemic asupra drepturilor omului”.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9#_ftn1

Deputații nu au ținut cont de recomandările Avocatului Poporului, iar Procuratura municipiului Chișinău a respins solicitarea depusă împotriva ordonanței de neînțepere a dosarului penal pe subiectul dat. În răspunsul Procuraturii se spune că alegațiile Avocatului Poporului privind „intimidarea jurnaliștilor pentru critică nu se încadrează în construcția juridico-penală a art. 180¹ din Codul Penal” (Împiedicarea intenționată a activității mass-media sau intimidarea pentru critică).

Avocatul Poporului menționează că impunitatea pentru acțiunile de intimidare și violență, hărțuire a jurnaliștilor, neaplicarea prevederilor legii privind tragerea la răspundere pentru acest gen de acțiuni contribuie astfel la formarea unei opinii conform căreia un asemenea comportament este acceptabil, contribuie la o atmosferă generală de intoleranță, frică și poate acționa ca stimulent pentru noi cazuri de violență și chiar represalii.

Avocatul Poporului reafirmă că astfel impunitatea pentru intimidările și amenințările la adresa jurnaliștilor poate afecta libertatea de exprimare și libertatea presei și cheamă autoritățile să respecte normele și standardele internaționale privind protecția și siguranța jurnaliștilor.

În acest sens, Rezoluția Consiliului ONU pentru drepturile omului din 27 septembrie 2018 nr.39/6 privind „Securitatea jurnaliștilor”, cheamă statele membre să elaboreze și să pună în aplicare strategii pentru combaterea impunității pentru atacuri și violență împotriva jurnaliștilor.

Avocatul Poporului recomandă adoptarea în regim de urgență a setului proiectelor de legi cu privire la crimele de ură și prejudecată, accentuând că legea penală care vizează combaterea discursului de ură trebuie să fie clară și precisă pentru a permite persoanelor fizice să-și reglementeze comportamentul și să manifeste un comportament adecvat garanțiilor pentru libertatea de exprimare, în conformitate cu articolul 10.2 al Convenției.

În același timp, apreciem unele acțiuni întreprinse de către autorități pentru crearea unui mediu favorabil pentru activitatea mass-media, în particular în ceea ce privește perfecționarea cadrului legal.

În cadrul unui Proiect Comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Promovarea libertății și pluralismului mass-media în Republica Moldova”, care s-a încheiat la finele anului 2018, au fost adoptate patru din cele opt proiecte elaborate de către membrii grupului de lucru, special creat în acest scop în iunie 2017. În lectură finală au fost adoptate Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, Concepția națională de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, Legea privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale, și Concepția securității informaționale a Republicii Moldova.

În prima lectură au fost adoptate Legea cu privire la publicitate, precum proiectul de modificare și completare a mai multor legi, inclusiv Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal.

Aflat într-o vizită în țara noastră în luna noiembrie anul trecut, Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei, Harlem Désir, a remarcat faptul antrenării Moldovei într-un amplu proces de reformare a legislației privind mass-media, încurajând cu fermitate autoritățile să folosească această oportunitate pentru a cultiva un mediu favorabil dezvoltării unui peisaj mediatic liber și pluralist.

Oficialul OSCE a îndemnat autoritățile să examineze provocările pentru libertatea

și pluralismul mass-media, determinate de gradul înalt de concentrare a proprietății mass-media, care este în detrimentul diversității de voci și dezvoltării mass-media independente. Harlem Désir a spus că sunt necesare reguli echitabile de concurență pe piața media, inclusiv pentru finanțare și acces la publicitate comercială⁴³.

Garantarea unui mediu favorabil pentru mass-media în mod independent este o provocare majoră pentru toate democrațiile, subliniază și Secretarul General al Consiliului Europei, **Thorbjørn Jagland**. Oficialul european mai accentuează că influența guvernului și interesele comerciale puternice trebuie să fie constrânse prin legi, practici adecvate și printr-o abordare generală și cultură democratică care să favorizeze libertatea de expresie – pentru ca mass-media să poată face față încercărilor de a fi controlată. Cu toate acestea, un număr semnificativ de state-membre nu reușesc să le impună legile anti-concentrare în mod eficient, menționează Thorbjørn Jagland.⁴⁴

În acest context, Avocatul Poporului accentuează că Republica Moldova nu a reușit încă să creeze cadrul legal eficient anti-concentrare și să asigure o transparență reală a proprietății pe piața media pentru protejarea dezbaterii publice în societățile democratice, în conformitate cu normele europene și internaționale. Avocatul Poporului solicită autorităților să urmeze recomandările structurilor Consiliului Europei, ONU, OSCE pentru eficientizarea pluralismului și consolidarea independenței mijloacelor de comunicare, notând că în martie 2018, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a actualizat standardele CoE în acest domeniu, prin adoptarea Recomandării CM/Rec (2018) 1, privind pluralismul și transparența proprietății mass-media⁴⁵.

Avocatul Poporului apreciază elaborarea și votarea în prima lectură a proiectului de lege cu privire la publicitate, care ar putea preveni și combate cartelizarea pieței mediatice și conexe publicității, și îndeamnă autoritățile să adopte în ansamblu această lege în urma unei consultări corespunzătoare cu societatea civilă și în spiritul tradițiilor europene și internaționale. Același principiu urmează să fie aplicat și la definitivarea proiectelor și adoptarea modificărilor și completărilor la Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal.

ACCESUL LA INFORMAȚIE

Importanța asigurării transparenței decizionale și a accesului cetățenilor și jurnaliștilor la informația de interes public este incontestabilă. Reprezentanții societății civile au dreptul să monitorizeze acțiunile liderilor săi și să se angajeze în dezbateri complete și deschise cu privire la aceste acțiuni. Aceștia trebuie să fie în măsură să evalueze performanța guvernului, fapt condiționat de accesul la informații cu privire la starea economiei, sistemele sociale și alte chestiuni de interes public. O guvernare bună este deschisă pentru publicul larg.

În 2018 starea de lucruri privind accesul la informații nu s-a îmbunătățit. Persoa-

⁴³ Comunicat de presă pe marginea vizitei în Republica Moldova a Reprezentantului OSCE pentru Libertatea de Exprimare: <https://www.osce.org/ro/representative-on-freedom-of-media/404879>

⁴⁴ Raportul Secretarului General al Consiliului Europei, Thorbjørn Jagland, „Starea democrației, statul de drept și drepturile omului în anul 2018”.

⁴⁵ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13

nele, jurnaliștii sau reprezentanții societății civile continuă să întâmpine aceleași dificultăți în obținerea unor informații de interes public, cum ar fi procedura anevoioasă de obținere a informației; nerespectarea de către funcționarii publici a termenilor legali pentru oferirea acesteia; prezentarea parțială a informației solicitate sau neprezentarea acesteia; aplicarea Legii cu privire la petiționare, în cazurile de solicitare a informației; refuzul de prezentare a informației pe motivul protecției datelor cu caracter personal sau pentru că aceasta ar prezenta un secret de stat.

Avocatul Poporului a abordat problemele în cauză și a făcut recomandări pentru eliminarea acestora în rapoartele sale din anii 2016 și 2017⁴⁶, care, în linii mari, nu au fost îndeplinite.

În susținerea opiniei Avocatului Poporului sunt și rezultatele unor cercetări ale Centrului de Politici și Reforme (CPR), efectuate în anul 2018, care arată că aproximativ o treime din solicitările de informații ale jurnaliștilor rămân fără răspuns, la o solicitare din două se refuză oferirea informației solicitate pe motivul protecției datelor cu caracter personal (sau, eventual, secretului comercial), la o bună parte a solicitărilor răspunsurile sunt formale și evazive⁴⁷. Experții de la CPR, dar și reprezentanții mass-media au mai sesizat despre birocratizarea excesivă a procesului, nerespectarea termenilor legali de 15 zile lucrătoare, necesitatea de a reveni cu mesaje repetate de solicitare a aceleiași informații, atitudinea „neprietenoasă” manifestată față de presă, invocarea nejustificată a Legii petiționării, care indică 30 de zile lucrătoare ca termen pentru răspuns.

În rezultatul examinării cererii jurnaliștilor de la Centrul de Investigații Jurnalistice, Avocatul Poporului a identificat și alte dificultăți cu care se confruntă jurnaliștii la obținerea informațiilor de interes public. Astfel, informațiile nu sunt oferite dacă solicitarea este expediată în format electronic și nu are semnătura electronică⁴⁸, deoarece, în conformitate cu articolul 15 din Legea privind accesul la informație nr. 982, din 11.05.2000, cererile scrise cu privire la accesul la informație sunt înregistrate în conformitate cu legislația cu privire la registre și petiționare. În același timp, Legea cu privire la petiționare nr.190 din 19.07.1994, în articolul 5, stipulează că petiția în formă electronică trebuie să corespundă cerințelor față de documentul electronic, inclusiv aplicarea semnăturii digitale.

Totodată, examinarea cererilor cu privire la acces la informație prevede o procedură de examinare mai simplă, iar impunerea condiției de aplicare a semnăturii electronice pe cele expediate în format electronic complică procedura de obținere a informațiilor.

La 19.07.2018 Parlamentul a adoptat un nou Cod Administrativ, care va intra în vigoare din 01.04.2019. Atunci vor fi abrogate Legea cu privire la petiționare nr. 190/1994 și Legea contenciosului administrativ nr.793/2000. Însă și în cadrul normativ nou se menține prevederea că cererea transmisă în formă electronică trebuie să corespundă cerințelor stabilite pentru un document electronic⁴⁹.

⁴⁶ Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2016, pag. 31. Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2017, pag. 21, 22, 24.

⁴⁷ <https://cpr.md/2018/07/03/accesul-la-informatii-in-moldova-drumul-anevoios-in-cautarea-dreptatii-prin-judecati-si-nu-numai/>

⁴⁸ Jurnaliștii de la Centrul de Investigații Jurnalistice au solicitat de la Curtea Supremă de Justiție confirmarea/infirmarya faptului, dacă în dotarea CSJ este sau nu un automobil de model Škoda, cu indicarea numărului de înmatriculare, surprins în afara orelor de serviciu în preajma unui supermarket, precum și comentarii privitor la utilizarea acestuia în alte interese decât cele de serviciu.

⁴⁹ Codul Administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018, art. 72, 75.

Avocatul Poporului reiterează în această ordine de idei necesitatea imperioasă de raliere a Legii cu privire la accesul la informație, în particular, art. 15 din cadrul acesteia, la standardele europene și internaționale. Ombudsmanul va monitoriza procesul de adoptare a legii noi cu privire la accesul la informație, aflat în prezent în proces de elaborare și va face propunerile de rigoare pentru simplificarea procedurii de acces la informație și excluderea cerinței de echivalare a acesteia condițiilor stabilite pentru examinarea unei petiții.

În cazul examinat este vorba de informații de interes public solicitate de către jurnaliștii de investigații. Astfel, potrivit jurisprudenței CtEDO, autoritățile trebuie să ofere jurnaliștilor informația solicitată, dacă aceștia își realizează misiunea de câine de pază („Watchdog”) pentru mediatizarea informației care este de interes public.

În cazul Magyar Helsinki Bizottság, Curtea stabilește patru „criterii de prag” pentru a defini mai bine circumstanțele în care refuzul accesului la informații constituie o ingerință într-o cauză dată (§ 156):

- a. Scopul informațiilor solicitate: contribuția la o dezbatere publică;
- b. Natura informațiilor solicitate: natura de interes public;
- c. Rolul solicitantului: supraveghetorii sociali în calitate de „watchdog” și alții;
- d. Indiferent dacă informațiile sunt gata și disponibile pentru autoritățile publice.

În cazul Magyar Helsinki Bizottság vs Ungaria, din noiembrie 2016 Curtea a dat și orientările generale pentru definiția noțiunii de interes public. Astfel, „interesul public se referă la chestiuni care afectează publicul într-o asemenea măsură încât acesta să poată manifesta în mod legitim interes pentru ele, care îi atrag atenția sau care îl privesc într-o măsură semnificativă (...), chestiuni care pot genera controverse considerabile, care se referă la o problemă socială importantă sau care implică o problemă despre care publicul ar avea interesul să fie informat.”

Accesul la informație este considerat necesar pentru Curte dacă „reținerea acesteia ar împiedica sau ar afecta exercitarea de către persoana respectivă a dreptului său la libertatea de exprimare (...), inclusiv libertatea de a primi și de a transmite informații și idei”.

Și Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Presei, Harlem Désir, declara la finele vizitei efectuate în Moldova în luna noiembrie a anului 2018, că „accesul la informație și relatarea despre subiecte de interes public nu ar trebui să fie împiedicate de obstacolele administrative care ar putea servi la protejarea persoanelor, inclusiv reprezentanților autorităților publice, de jurnalismul legitim de investigație”.

Recomandări autorităților publice:

- Să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, Rec(2018)11 privind pluralismul media și transparența proprietății mass-media (creșterea gradului de transparență în ceea ce privește proprietatea asupra mass-mediei și reducerea concentrării proprietății asupra mass-media);
- Să asigure implementarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, Concepției naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, Legii privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale și a Concepției securității informaționale a Republicii Moldova în spiritul tradițiilor europene și în corespundere cu recomandările partenerilor internaționali ai Republicii Moldova;

- Să continue procesul de perfecționare a cadrului legal privind mass-media și să adopte Legea cu privire la publicitate, să modifice Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal în urma unor consultări corespunzătoare cu societatea civilă;
- Să îndeplinească recomandările Consiliului ONU pentru drepturile omului către statele membre din Rezoluția nr. 39/6, privind „Securitatea jurnaliștilor” din 27 septembrie 2018;
- Să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al CoE – **CM/Rec(2016)4[1]**, din 30 aprilie 2014 cu privire la protecția și securitatea jurnaliștilor și altor actori media;
- Să adopte în regim de urgență setul proiectelor de legi cu privire la crimele de ură și prejudecată (conform listei criteriilor protejate de legislația internă și CEDO) și să asigure aplicarea întocmai a acestor prevederi, pentru a preveni noi cazuri de discursuri de ură și prejudecată;
- Să investigheze prompt și eficient toate infracțiunile împotriva jurnaliștilor comise de actori statali sau nestatali, să tragă la răspundere pentru intimidarea, hărțuirea jurnaliștilor, discursul amenințător la adresa lor;
- Să ralieze la standardele și normele europene Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal; Legea nr. 171/1994 cu privire la secretul comercial; Legea nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat, cu formularea unor prevederi clare în ceea ce privește categoria de informații care sunt de interes public;
- Să asigure accesul la informații de interes public, inclusiv prin mijloacele electronice moderne, eliminând practicile de interpretare abuzivă a normelor legale naționale și internaționale privind secretul de stat și comercial, protecția datelor cu caracter personal datele pentru a refuza prezentarea informațiilor solicitate de persoane sau jurnaliști;
- Să asigure instruirea personalului autorităților publice centrale și locale cu privire la asigurarea transparenței și a accesului la informații.

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR

Pe parcursul anului 2018 au avut loc mai multe manifestații de amploare. Avocatul Poporului a intervenit de fiecare dată cu apeluri publice prin care a îndemnat participanții la aceste întruniri să își exercite libertatea la întrunire în mod pașnic. În rezultatul monitorizării acestor acțiuni, Avocatul Poporului nu a identificat încălcări ale libertății întrunirilor.

Libertatea întrunirilor este garantată în articolul 20 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 21 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, și art. 5 lit. d) din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.

Constituția Republicii Moldova consacră acest drept în art. 40, care prevede că „mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără niciun fel de arme”.

În observațiile sale finale, cu referire la al treilea raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Comitetul pentru Drepturile Omului recomandă statului să garanteze dreptul la libera întrunire, fără restricții nejustificate și obstacole în drept și în practică, și să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că organizatorii și participanții la întruniri nu se confruntă cu acte de intimidare, inclusiv interferențe din partea poliției înainte de organizarea întrunirilor.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc mai multe întruniri de amploare, iar Avocatul Poporului a intervenit de fiecare dată cu un apel public către organizatorii manifestațiilor, dar și către autorități.

În apelurile sale, Ombudsmanul a menționat că exprimarea pașnică a punctului de vedere pe marginea unor subiecte, evenimente cu impact social în cadrul unor manifestații, constituie dovada de maturitate a unei societăți democratice. Dialogul civilizată, cu excluderea violențelor, este o condiție definitorie pentru libera întrunire, o premisă importantă pentru asigurarea schimbului liber de idei, opinii și o garanție a respectării principiilor democratice și a statului de drept.⁵⁰

Totodată, Avocatul Poporului a îndemnat toți participanții la acțiunile de protest să mențină caracterul pașnic, fără a permite trecerea acestora în acțiuni violente care ar pune în primejdie ordinea publică, integritatea corporală și viața persoanelor, precum și integritatea bunurilor.

Reprezentanții forțelor de ordine, la fel au fost încurajați să asigure menținerea ordinii publice, să respecte cu strictețe prevederile legale referitor la desfășurarea acțiunilor de protest, precum și prevederile legale despre utilizarea mijloacelor speciale.

Totodată, Avocatul Poporului apreciază eforturile depuse de către reprezentanții organizațiilor neguvernamentale de a îndruma participanții la proteste cum să se comporte în situație de criză, prin elaborarea și distribuirea unor recomandări.⁵¹

De fiecare dată când au fost anunțate manifestații în masă, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost organizate celule de criză care au fost responsabile de monitorizarea desfășurării întrunirilor, iar în caz de degenerare în violențe a acțiu-

⁵⁰ <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-indeamna-autoritatile-statului-precum-si-0>

⁵¹ <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-reafrma-importanta-respectarii-dreptului-la-libera>

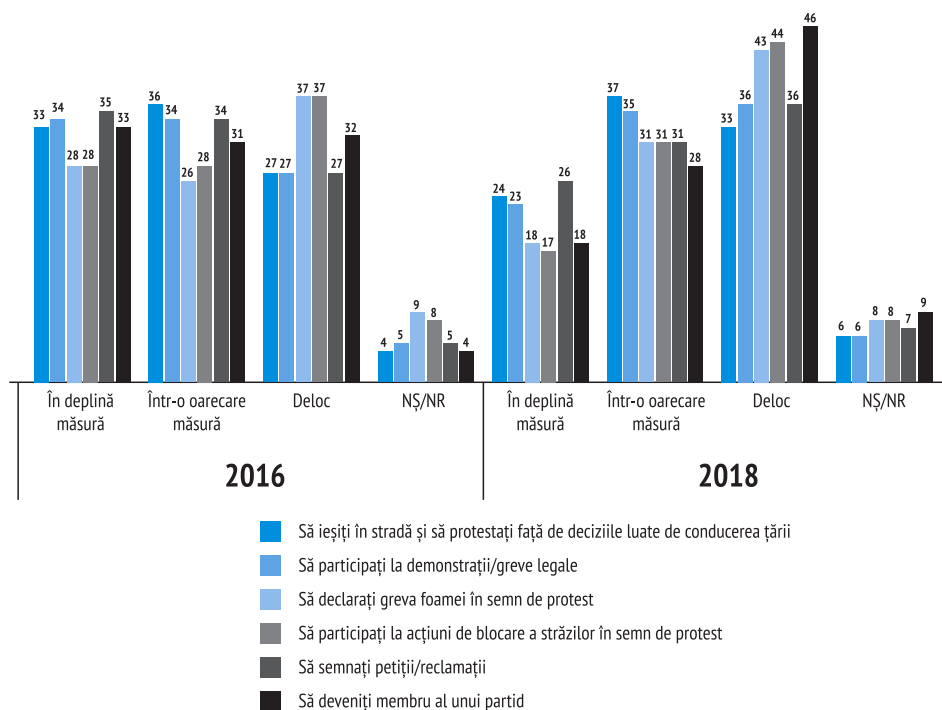
nilor pașnice, să intervină, conform mandatului Avocatului Poporului, stabilit prin Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr. 52, din 03.04.2014.

În acest context, Ombudsmanul își exprimă aprecierea pentru deschiderea spre colaborare a instituțiilor responsabile de asigurarea ordinii publice, a respectării drepturilor omului în contextul manifestațiilor care au avut loc pe parcursul anului 2018.

Datele din Studiul „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova” (2018), realizat de Compania iData la comanda Oficiului Avocatului Poporului și cu suportul financiar al PNUD Moldova, trezesc îngrijorare, arătând o scădere, per ansamblu, a activismului civic și a dorinței de a se implica în procesele de luare a deciziilor. Dacă în 2016 o mare parte a populației Republicii Moldova se simțea liberă să participe la o acțiune civică sau de protest sub diferite forme (33%), atunci în 2018 mai puțin de un sfert s-ar simți liberă să participe la o anumită acțiune de protest (24%). În 2018 doar 23% s-ar simți liberi să participe la greve legale sau alte tipuri de demonstrații, ceea ce este cu 11 procente mai puțin decât în 2016.

Tot mai mulți respondenți au o atitudine rezervată față de întruniri și proteste. Circa jumătate din ei (44%) nu s-ar simți liberi în niciun caz să participe la acțiuni de blocare a străzilor în semn de protest, spre exemplu, sau să declare greva foamei (43%).

În ce măsură vă simțiți liber să participați sau să faceți următoarele? 2016 și 2018, %

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă ca autoritățile să asigure realizarea libertății întrunirilor așa cum a fost menționat în recomandările sale și de către Comitetul ONU pentru Drepturile Omului: fără restricții nejustificate și obstacole în drept și în practică, și să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că organizatorii și participanții la întruniri nu se confruntă cu acte de intimidare, inclusiv interferențe din partea poliției înainte de organizarea întrunirilor.

DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

În pofida schimbărilor din sistemul de sănătate, implementării diverselor reforme, menite să îmbunătățească acest domeniu, beneficiarii serviciilor, de sănătate continuă să invoce încălcarea drepturilor omului în domeniul ocrotirii sănătății, în special în privința: nerespectării condiției obținerii acordului informat al pacientului; nerespectarea eticii profesionale de către medici; lipsei de informare corectă; comunicarea defectuoasă medic – pacient; lipsei discreției în timpul acordării asistenței medicale (confidențialității); accesul limitat la tratament specializat; calitatea scăzută a serviciilor medicale; accesul limitat la asigurarea tratamentelor costisitoare; lipsa cadrului legal cu privire la malpraxis ș.a.

Republica Moldova este parte la o serie de acte și organizații internaționale, a căror preocupare este, printre altele, sănătatea și multiplele ei aspecte, iar o parte din aceste acte sunt de forță juridică supremă, obligând astfel statul să le respecte și să le implementeze plenar. Pentru implementarea principiilor consacrate de actele internaționale și pentru realizarea obligațiilor inerente, Constituția Republicii Moldova stipulează, în art.36 alin.(1), că *dreptul la ocrotirea sănătății este garantat*.

Totodată, acest drept presupune un șir de obligații specifice pentru stat, inclusiv:

- Sistem de sănătate care să ofere oportunități egale de a se bucura de cel mai înalt nivel posibil de sănătate.
- Prevenirea, tratamentul și controlul maladiilor.
- Acces la medicamente esențiale.
- Sănătatea maternă, reproductivă și a copilului.
- Acces în timp util la servicii de sănătate de bază.
- Informația și educația în sănătate.
- Participarea populației la procesul de luare a deciziilor în sistemul de sănătate.

Garantând dreptul la ocrotirea sănătății, Constituția stabilește obligații în sarcina statului și este absolut firesc să se impună autorității legislative misiunea de a reglementa principalele domenii și aspecte ale realizării dreptului în cauză. Art.36 alin. (3) din Legea fundamentală prevede că structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mintale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice. Parlamentul și-a realizat obligația respectivă, adoptând *Legea ocrotirii sănătății nr.411-XIII din 28 martie 1995, Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr.263 din 27.10.2005, Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice nr.10-XVI din 3 februarie 2009* și alte legi în domeniul sănătății.

Totodată, acest drept se regăsește și în articolul 12 din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 25 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Dreptul la protecția sănătății și asistență medicală este stipulat și în articolele 11 și 13 din Carta Socială Europeană Revizuită.

Dreptul la sănătate este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 3, care se referă la asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă. Țintele acestui ODD sunt: reducerea mortalității materne; eliminarea deceselor copiilor care pot fi prevenite; eliminarea sau reducerea epidemiilor HIV/SIDA și altor maladii; asigurarea accesului universal la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă; accesul la medicamentele de bază și vaccinuri sigure.

Recomandări care se referă de realizarea dreptului la sănătate au fost înaintate Republicii Moldova, în calitate de stat-parte, la mai multe tratate internaționale în domeniul drepturilor omului. Astfel, la acest capitol regăsim recomandări din partea Comitetului pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale⁵², Comitetului pentru Drepturile Omului⁵³, Comitetului pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități⁵⁴, Consiliului pentru Drepturile Omului⁵⁵, Consiliului pentru Drepturile Omului⁵⁶.

Dreptul la sănătate este abordat astăzi prin prisma prevederilor internaționale, punându-se accent pe drepturile pacientului, acestea fiind stipulate în Carta Europeană a Drepturilor Pacienților, care include 14 drepturi ale pacientului.

Mai mult ca atât, prin ratificarea Convenției privind drepturile omului și biomedicina⁵⁷, Republica Moldova și-a asumat încă o dată angajamentul „de a lua măsurile adecvate în scopul de a asigura accesul echitabil la servicii de sănătate de bună calitate”.

Nu mai puțin importantă este obligația statului în ceea ce privește asigurarea dreptului la cel mai înalt standard de sănătate, care se referă la faptul că toate serviciile de sănătate trebuie să fie: *disponibile, accesibile, acceptabile și calitative*.

Cu alte cuvinte, statul trebuie să asigure:

- o cantitate suficientă a serviciilor medicale și a medicamentelor;
- accesibilitate *fizică* (financiară și nediscriminatorie pentru toate grupurile vulnerabile), *informațională* (dreptul de a solicita, primi și disemina informație despre sănătate, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități);
- acceptabilitate – care ar lua în considerare specificul cultural al pacientului, etica medicală;
- servicii calitative.

Anul 2017 a marcat sistemul ocrotirii sănătății printr-un șir de reforme menite să pună în aplicare schimbările din acest sector, să asigure o asistență medicală primară de înaltă calitate, să îmbunătățească administrarea în materie de sănătate și finanțarea asistenței medicale.

Fiind declarat drept una din priorități pentru anii următori, dreptul la ocrotirea sănătății a fost minuțios monitorizat de către Avocatul Poporului și în anul 2018.

Garantarea drepturilor omului în sistemul serviciilor de sănătate, al respectării demnității pacientului și sporirea rolului participativ al persoanelor la adoptarea deciziilor în domeniul sănătății trebuie să devină cu adevărat o prioritate pentru stat. Or, sănătatea nu este numai o problemă socială, economică și politică, ci și o problemă care ține de drepturile omului. Încălcarea drepturilor omului poate conduce la o sănătate precară sau poate rezulta, după caz, dintr-o sănătate precară.

Obținerea performanțelor în sistemul de sănătate este determinată de reușita

⁵² Observațiile Finale privind al III-lea raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale, 6 octombrie 2017.

⁵³ Observațiile Finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, 18 noiembrie 2016.

⁵⁴ Observațiile Finale referitoare la raportul inițial al Republicii Moldova privind implementarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 12 aprilie 2017.

⁵⁵ Raportul Raportorului Special privind drepturile persoanelor cu dizabilități referitor la misiunea sa în Republica Moldova, 2 februarie 2016.

⁵⁶ Recomandările pentru Republica Moldova emise în cadrul ciclului II al Evaluării Periodice Universale, 8 noiembrie 2016.

⁵⁷ Legea privind ratificarea Protocolului adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina, care vizează cercetarea biomedicală nr. 271 din 30.11.2012.

exercitării celor patru funcții de bază: dirijarea, finanțarea, generarea de resurse și prestarea serviciilor.

Dirijarea sistemului de sănătate trebuie să fie efectuată conform principiilor recunoscute pe plan internațional și european, bazate pe transparență, parteneriate multisectoriale și deschidere a sistemului sănătății pentru comunicare.

Finanțarea sistemului de sănătate trebuie să fie realizată prin repartizarea echitabilă a resurselor, evitarea falimentării financiare a familiilor în caz de boală, mobilizarea stabilă și prognozată a resurselor, precum și prin respectarea solidarității în acumularea resurselor respective pentru sănătate.

Importante sunt și acțiunile de îmbunătățire a managementului resurselor umane și dezvoltarea mecanismelor de planificare a personalului medical care să corespundă necesităților curente și viitoare ale sistemului de sănătate.

Aceste acțiuni se impun ca urmare a migrării masive a cadrelor medicale din sistemul de sănătate.

În rapoartele precedente⁵⁸ cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, Avocatul Poporului a atenționat autoritățile asupra neregulilor depistate în momentul acordării asistenței medicale și a înaintat în acest sens, recomandări printre care:

- Crearea de către Ministerul Sănătății a unui organ independent de expertiză profesională medicală care să examineze în mod obiectiv cererile sau reclamațiile pacienților.
- Revizuirea cadrului normativ cu privire la verificarea periodică a dispozitivelor medicale puse în funcțiune și aflate în dotarea instituțiilor medicale și ajustarea la standardele internaționale.
- Revizuirea criteriilor de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare prin prisma respectării drepturilor omului.
- Inițierea cursurilor de instruire inițială și continuă în domeniul legislației medicale și al drepturilor omului pentru personalul medical în vederea respectării drepturilor pacienților în cadrul realizării actului medical.
- Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis.

Pe parcursul anului 2018, probleme din domeniul ocrotirii sănătății au continuat să fie invocate în cererile înregistrate la Oficiul Avocatului Poporului cât și în cadrul audiențelor cetățenilor.

Majoritatea acestor cereri s-au referit la problemele ce țin de neacordarea asistenței medicale la timp; încălcarea dreptului la informare a pacientului; insuficiența personalului medical competent sau lipsa acută a acestuia în mediul rural; accesul redus la serviciile de asistență medicală de urgență (cu survenirea cazurilor de deces); neacordarea tratamentului adecvat/personalizat pacientului diagnosticat cu boală rară; deficiențe în prestarea de servicii medicale prevăzute de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

În ianuarie 2018, sistemul medical din Republica Moldova și opinia publică au fost șocați de declarația colectivă a unor femei care au avut de suferit în urma intervenției cu sistemul medical din Republica Moldova în domeniul prenatal⁵⁹.

⁵⁸ <http://ombudsman.md/rapoarte/anuale/>

⁵⁹ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/doc-declaratia-comuna-si-istoriile-a-98-de-femei-care-scot-la-iveala-probleme-grave-in-sistemul-medical-perinatal-din-r-moldova-au-fost-transmise-astazi->

Acest caz a scos la iveală încălcări în masă a drepturilor pacienților, încălcări ale legislației medicale și ale normelor de etică și deontologie de către unii lucrători medicali.

În Declarația respectivă mamele au făcut referire la cazuri în care li s-a refuzat/tergiversat acordarea asistenței medicale urgente, li s-au cerut bani pentru servicii medicale despre care legea spune că ar trebui să fie gratuite, s-au simțit umilite, desconsiderate, discriminate de către personalul medical pe diferite criterii, inclusiv la solicitarea de a afla ce tratament le este administrat; au fost diagnosticate și tratate greșit – acțiuni uneori letale pentru făt și/sau cu urmări grave pentru integritatea fizică și emoțională a mamelor.

Examinând acest caz, Avocatul Poporului a condamnat comportamentul reprezentanților instituțiilor medicale. Or, relația medic-pacient trebuie să fie bazată pe competență, responsabilitate profesională a medicului și calitățile etico-morale corespunzătoare, precum și pe respectarea principiului „nu dăuna”.

Și în acest caz, Avocatul Poporului a venit cu un set de recomandări către autoritățile din domeniul sănătății privind necesitatea respectării dreptului la sănătate și măsurile concrete care urmează a fi întreprinse, pentru a nu admite încălcări ale drepturilor pacienților.

Cu referire la încălcarea drepturilor pacienților, invocată nemijlocit în cererile către Avocatul Poporului, predomină:

Dreptul pacientului la informarea corectă, care rămâne a fi unul din cele mai des invocate de către pacienți atunci când se adresează pentru asistență medicală, fie la medicul de familie fie la instituțiile medico-sanitare publice.

Nerespectarea dreptului la informarea corectă a pacientului are loc deseori din cauza unei comunicări defectuoase dintre medic și pacient sau din lipsa de cunoaștere de către unii medici a prevederilor legislației din domeniul medical.

Avocatul Poporului apreciază totuși efortul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în elaborarea Ghidului privind aplicarea procedurii de comunicare și consiliere a pacienților⁶⁰ și își exprimă încrederea că acesta va fi adus la cunoștința tuturor lucrătorilor medicali pentru îmbunătățirea acestui aspect.

În Republica Moldova dreptul pacientului la informare se regăsește în Legea nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului⁶¹, care prevede că orice pacient are dreptul să fie informat cu privire la volumul, tipurile și condițiile de acordare a serviciilor de sănătate, nivelul de acreditare al instituției medicale, licența, calificarea cadrelor medicale angajate ș.a.

DREPTUL PACIENTULUI LA TRATAMENT PERSONALIZAT

Pe parcursul anului 2018, Avocatul Poporului a examinat cereri în care era invocat accesul limitat la servicii de sănătate, potrivit stării de sănătate, situație care deseori a dus chiar și la survenirea dizabilității.

Conform prevederilor Cartei Europene a Drepturilor Pacientului, acesta (pacientul) are dreptul la programe de diagnostic și tratament adaptate cerințelor individuale, în care criteriile economice nu trebuie să prevaleze asupra dreptului de îngrijire.

catre-mai-multe-institutii-publice

⁶⁰ http://old2.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/novvy_dokument_10.pdf .

⁶¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313060>

O îngrijorare a Ombudsmanului la acest capitol, constituie tratamentul personalizat pentru bolile rare în Republica Moldova, diagnosticarea corectă, întârzierea stabilirii diagnosticului, absența informației despre o anumită boală la nivelul asistenței medicale primare, lipsa informației despre anumite boli rare, absența serviciilor medicale personalizate adecvate bolii.

La Oficiul Avocatului Poporului au parvenit câteva adresări în care a fost invocat încălcarea acestui drept, prin neacordarea tratamentului personalizat, sau diagnosticarea tardivă a bolilor rare.⁶²

Potrivit informațiilor oficiale oferite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în Republica Moldova există Lista Bolilor Rare, care este gestionată de Centrul de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului, fiind completată în funcție de cazuistica practică. Numărul total al pacienților incluși în Lista Bolilor Rare aflați în evidența acestui Centru, cuprinde 800 pacienți, cu peste 20 de afecțiuni clinice.

Diagnosticarea bolilor rare, în opinia Avocatului Poporului, rămâne a fi o problemă majoră pentru asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății.

RESPECT PENTRU TIMPUL PACIENTULUI

Asigurarea accesului la servicii de sănătate este considerat în întreaga lume un drept fundamental al individului și constituie o condiție de bază pentru îmbunătățirea sănătății populației întregi.

Deși dreptul la asistență medicală calitativă și în timp rezonabil, prevăzut în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală; tipurile de asistență medicală; modul lor de acordare este stipulat în Legea Ocrotirii Sănătății nr. 411 din 28.03.1995, acesta continuă să fie invocat de către cetățenii R.Moldova, în partea ce ține de asigurarea accesului nelimitat și înscrierea la un medic de familie.

În condițiile în care țara noastră se confruntă cu o lipsă acută de medici de familie, mai ales în zonele rurale, pacienții se confruntă cu accesul limitat la servicii medicale primare sau acordarea tardivă a asistenței medicale necesare.

De menționat că potrivit Cartei Europene a Drepturilor Pacientului, fiecare individ are dreptul să primească tratamentul de care are nevoie, într-o anumită perioadă de timp, în funcție de gradul de urgență al bolii.

Serviciile de sănătate trebuie să garanteze pentru fiecare accesul la serviciile de care are nevoie, iar când aceasta nu se poate face, se impune includerea imediată a pacientului pe lista de așteptare, care, la cererea acestuia, poate fi consultată cu condiția respectării dreptului la confidențialitate.

MINIMUL ASIGURĂRII MEDICALE

Conform Constituției Republicii Moldova, statul are responsabilitatea de a se asigura accesul la servicii medicale pentru toți cetățenii, minimul asigurării medicale fiind gratuit și garantat. Acest obiectiv se realizează prin intermediul unui pachet de servicii medicale pe care statul își asumă să-l asigure populației țării, prin așa-nu-

⁶² Ex: Cetățeanul R.B. după mai multe adresări la medicii specialiști din țară, a fost nevoit să apeleze la medicii de peste hotare, unde a fost corect diagnosticat cu o boală rară, iar Republica Moldova nu îi poate asigura tratamentul specializat, potrivit diagnosticului.

mitul „Program unic” finanțat din surse publice.⁶³ Spre deosebire de alte state unde există concomitent mai multe pachete cu servicii medicale, în Republica Moldova există doar unul singur, de unde vine și denumirea de Program unic.

Programul Unic este un document care cuprinde lista maladiilor și stărilor care necesită asistență medicală și stabilește volumul asistenței acordate persoanelor asigurate de către instituțiile medico-sanitare contractate de CNAM și agențiile ei teritoriale, în conformitate cu prevederile legale.

Cetățenii Republicii Moldova, de cele mai dese ori, invocă dezacordul cu volumul asistenței medicale asigurate de Programul unic, care este insuficient și nu asigură restabilirea totală a sănătății. În contextul exodului masiv al medicilor din țară, asigurarea volumului deplin al asistenței medicale este pusă în pericol, astfel existând liste interminabile de așteptare pentru diverse servicii.

Totodată, pacienții afirmă că acest document este greu de înțeles, ambiguu și permite a avea o interpretare dublă.

LEZAREA ONOAREI ȘI DEMNITĂȚII PROFESIONALE A LUCRĂTORILOR MEDICALI

Normele de ocrotire a dreptului au o importanță deosebită în activitatea lucrătorilor medicali de acordare a asistenței medicale, în educarea cadrelor medicale, în momentul îndeplinirii obligațiilor profesionale fiind respectată legislația și manifestând o atitudine conștiincioasă față de pacienți.

O situație alarmantă din sistemul medical din țara noastră o constituie acțiunile de agresare a medicilor.

Anul 2018 a fost poate cel mai marcat an de nemulțumire a populației față de problemele din sistemul de sănătății și cel social. Evident, faptul respectiv denotă că acest fenomen se răsfrânge direct asupra medicilor, iar statul nu are mecanisme suficiente pentru a-i proteja.

În primul rând, este de menționat faptul că sistemul medical din țara noastră se confruntă în ultimii ani, cu un deficit de resurse umane fără precedent.

Acest fenomen a afectat în mod evident, segmentul de asistență medicală primară, ceea ce încalcă principiul de asigurare a accesului la servicii medicale esențiale.

Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul a fost sesizat, inclusiv și de către medici, care au solicitat păstrarea confidențialității datelor. Aceștia au menționat că remunerarea, condițiile de muncă, aparatajele învechite, migrarea forței de muncă specializată, criza financiară, inechitățile față de pacienți și asigurarea medicilor pentru cazurile de erori medicale sunt cele mai frecvente motive pentru care medicii părăsesc sistemul public de sănătate.

Ca rezultat, insuficiența lucrătorilor medicali deseori creează probleme, iar medicii nu reușesc să presteze calitativ serviciile medicale.

Pe parcursul anului 2018 s-a diminuat simțitor și rolul medicului de familie în detrimentul medicinei de familie și în folosul medicinei specializate și celei spitalicești.

Cazurile tot mai frecvente de agresare a medicilor din ultimii ani,⁶⁴ impun necesi-

⁶³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=326302&lang=1>

⁶⁴ <https://www.zdg.md/editia-print/social/victime-in-halate-albe-cine-loveste-in-medici-si-de-ce-dosarele-sunt-clasate>

tatea de a dezvolta asigurarea de malpraxis medical, pentru lucrătorii medicali, ceea ce constituie o componentă indispensabilă a domeniului sănătății. Țara noastră ar putea prelua din experiența altor state principii și metode de aplicare a asigurărilor obligatorii de malpraxis medical, adaptându-le la condițiile de la noi.

Deși, pentru sporirea securității personale a medicilor de la urgență, la 20 mai 2016, Ministerul Sănătății și Ministerul Afacerilor Interne au semnat un ordin cu privire la măsurile de îmbunătățire a conlucrării și intervenție comună în acordarea asistenței medicale, acest ordin comun nu este pe deplin implementat, iar numărul de cazuri de agresare a lucrătorilor medicali crește.

Considerăm că în Republica Moldova există bază tehnică pe care se poate axa legislația autohtonă în domeniul asigurării obligatorii de malpraxis medical. Mai rămâne doar conștientizarea de către legiuitori a necesității stringente și inevitabile de a introduce în sistemul de sănătate răspunderea pentru erorile și neglijența profesională a cadrelor medicale.

Se impune crearea stringentă a unei structuri care să protejeze drepturile și demnitatea medicilor de toate atacurile venite din exterior.

Avocatul Poporului consideră că Republica Moldova are nevoie de o lege care să vizeze neglijența medicală, în contextul numeroaselor scandaluri din sistemul ocrotirii sănătății.

Astfel, se impune necesitatea adoptării în Republica Moldova a unei legi privind malpraxisul.

Pe de o parte, această lege i-ar ajuta pe pacienți să-și apere drepturile și să-i tragă la răspundere pe cei care le-au prejudiciat sănătatea, iar, pe de altă parte, legea îi va proteja pe medici, pentru că nu toate cazurile de erori medicale au loc nemijlocit din vina a medicului.

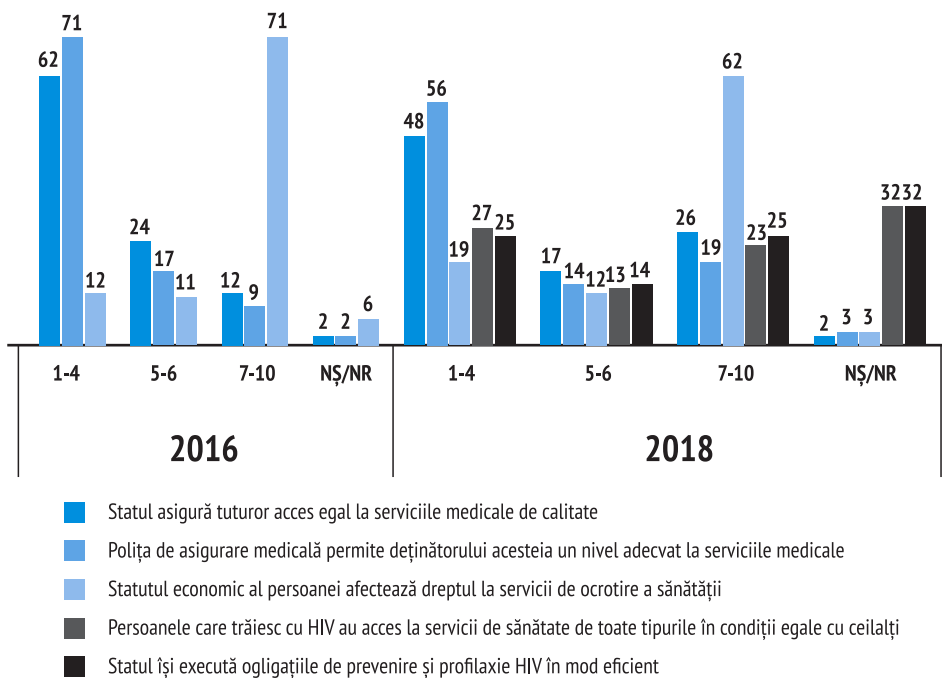
Percepția populației referitor la respectarea dreptului la sănătate nu este una foarte bună.

Studiul „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova” (2018), realizat de Compania iData, la comanda Oficiului Avocatului Poporului, arată atitudinea preponderent negativă a respondenților față de modul în care sunt respectate drepturile la sănătate.

Aproximativ 62% din respondenți susțin că statutul economic al persoanei afectează dreptul la servicii de ocrotire a sănătății (comparativ cu 71% în anul 2016), iar 56% afirmă că polița de asigurare medicală nu permite deținătorului acesteia un nivel adecvat de servicii medicale (comparativ cu 71% în anul 2016). Totodată, 48% dintre respondenți consideră că statul nu asigură tuturor acces egal la serviciile medicale de calitate (comparativ cu 62% în anul 2016). Aceste afirmații denotă un grad sporit de nemulțumire față de sistemul de sănătate în general, și chiar o degradare a percepției populației privind respectarea acestui drept.

Părerile experților s-au împărțit în ceea ce privește modul în care este respectat dreptul la sănătate. Experții care au avut o percepție relativ bună despre situația dreptului la sănătate s-au referit la persoanele HIV+, precum și la persoanele cu dizabilități cu vârsta mai mică de 18 ani, cărora, în opinia lor, le este asigurat tratament și asistență medicală gratuită.

Evaluăți pe o scară de la 1 (dezacord total) la 10 (totalmente de acord), în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații? 2016 și 2018, %

Persoanele de etnie romă se confruntă uneori cu o atitudine discriminatorie atunci când solicită asistență medicală. Studiul a arătat că această categorie de persoane social-vulnerabile deseori nu beneficiază de asistență medicală cuvenită.

Respondenții au menționat, de asemenea, că dreptul la servicii medicale calitative este încălcat în instituțiile penitenciare, din care cauză suferă și decedază un număr mare de persoane aflate în detenție, precum și în zonele rurale și în regiunea transnistreană.

În contextul celor enunțate, constatăm că una dintre problemele fundamentale care influențează negativ realizarea corespunzătoare a dreptului la sănătate este subfinanțarea sistemului. Această problemă generează altele, precum condițiile de muncă ale medicilor, numărul insuficient de cadre medicale din cauza exodului, echipamentul învechit, accesul limitat la servicii medicale calitative și tratament calitativ și alte probleme specifice de o perioadă lungă de timp.

O altă problemă fundamentală este revizuirea cadrului legal și, la necesitate, adoptarea unor prevederi noi, pentru a putea prelua bunele practici ale altor țări care au sisteme de sănătate eficiente și care asigură în mod corespunzător respectarea dreptului la sănătate a pacienților.

Și nu în ultimul rând, constatăm că drepturile omului nu sunt integrate suficient în politicile publice ale statului în partea ce ține de sistemul de sănătate, ceea ce impune revizuirea politicilor statului prin prisma abordării bazate pe drepturile omului, astfel încât sistemul de sănătate să fie adaptat necesităților oamenilor, și nu invers.

RECOMANDĂRI:

- Dezvoltarea politicilor de sănătate adecvate bolilor rare.
- Inițierea controlului asupra resurselor financiare, pentru diagnosticarea timpurie a bolilor rare.
- Elaborarea unei metodologii de reabilitare și resocializare a pacienților diagnosticați cu boală rară.
- Elaborarea de către instituțiile medicale de politici și proceduri instituționale pentru respectarea drepturilor pacientului.
- Efectuarea controlului periodic privind respectarea/implementarea de către cadrele medicale și managerii instituțiilor medico-sanitare publice actelor normative în vigoare din domeniul sănătății (legi, ordine, regulamente, protocoale clinice).
- Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis.
- Organizarea instruirilor inițiale și continui a lucrătorilor medicali în domeniul legislației medicale și drepturilor omului pentru a asigura respectarea drepturilor pacientului în cadrul realizării actului medical.
- Specialiștii necesită instruire în domeniul comunicării, iar pacienții au nevoie de un grad mai înalt de responsabilitate pentru starea proprie de sănătate.
- Revizuirea politicilor statului din prisma abordării bazate pe drepturile omului.
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului.

DREPTUL LA ASISTENȚĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Dreptul la asistență și protecție socială nu este domeniul în care sunt înregistrate progrese semnificative din punct de vedere al drepturilor omului. Cauzele care afectează realizarea corespunzătoare a acestui drept țin de necesitatea de a îmbunătăți cadrul legal, de a asigura sistemul de protecție socială cu resurse financiare corespunzătoare și resurse umane calificate.

Aceste constatări sunt confirmate și de percepția populației referitor la respectarea dreptului la asistență și protecție socială, care demonstrează că nivelul de realizare a acestui drept fundamental nu este corespunzător nu doar din punct de vedere al respectării standardelor în domeniul drepturilor omului.

Dreptul la asistență și protecție socială este prevăzut în articolul 22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile sociale, economice și culturale, articolul 28 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Constituția Republicii Moldova consacră acest drept în prevederile articolului 47: „(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și a familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. (2) Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.”

Dreptul fundamental la asistență și protecție socială este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr.1 – Fără sărăcie: Eradicarea sărăciei în toate formele ei la nivel global. Țintele acestui obiectiv includ: eradicarea sărăciei extreme, implementarea măsurilor de protecție socială potrivite pentru toți și protejarea tuturor celor săraci și vulnerabili, asigurarea faptului că toți bărbații și femeile, în special, cei săraci și vulnerabili, au drepturi egale la resursele economice, precum și acces la serviciile de bază.

Anterior Avocatul Poporului a înaintat un șir de recomandări autorităților care necesită a fi întreprinse, pentru a îmbunătăți situația privitor la realizarea dreptului la asistență și protecție socială, după cum urmează:

- Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului.
- Revizuirea modului de finanțare a sistemului de servicii sociale existente și remodelarea lor în funcție de nevoile actuale ale persoanelor cu dizabilități.
- Analiza oportunității de a exclude cerința de a refuza alocația lunară pentru îngrijire și supraveghere, în cazul acordării asistentului personal pentru persoanele cu dizabilități severe.
- Dezvoltarea unui mecanism de evaluare a calității serviciilor sociale prestate, bazat atât pe indicatori cantitativi de performanță, cât și indicatori calitativi de evaluare a percepțiilor beneficiarilor.
- Stabilirea unui mecanism de conlucrare dintre autoritatea publică locală și structura teritorială de asistență socială pentru monitorizarea și coordonarea activității personalului din sistemul de asistență socială, precum și a beneficiarilor.
- Stabilirea mecanismelor eficiente de coordonare intra- și intersectoriale la nivel de comunitate (primărie, asistent social, lucrător medical).

- Implementarea unitară și coerentă a prevederilor legale din domeniul asistenței sociale, corelate cu nevoile și problemele sociale ale beneficiarilor.
- Perfecționarea continuă a capacităților reprezentanților autorităților publice locale și structurilor sale în domeniul drepturilor omului, inclusiv cel al protecției persoanelor cu dizabilități.

Avocatul Poporului atrage atenția asupra recomandărilor care au fost înaintate Statului, în cadrul proceselor de evaluare a nivelului respectării de către Stat a angajamentelor regionale și internaționale în domeniul drepturilor omului, asumate de către Republica Moldova.

Astfel, Comitetul ONU privind drepturile economice, sociale și culturale, recomandă Statului de a spori semnificativ nivelul cheltuielilor sociale publice, atât la nivel național, cât și la nivel local, pentru a asigura realizarea progresivă a drepturilor economice, sociale și culturale, în special, în ceea ce privește asigurarea socială, asigurarea cu locuință, apă și salubritate, servicii de sănătate și educație. Totodată, Comitetul recomandă de a revizui sistemul de acordare a certificatelor de dizabilitate, pentru a asigura că evaluarea reflectă caracteristicile, circumstanțele și necesitățile persoanelor cu dizabilități și să aloce fonduri suficiente pentru a asigura asistenți personali tuturor persoanelor cu dizabilități severe. Comitetul ONU privind drepturile Economice, Sociale și Culturale a reiterat recomandările sale anterioare ca pensiile să fie majorate la un nivel care să asigure un trai decent și, ca prim pas, să atingă nivelul minim de subsistență.

De asemenea, Comitetul recomandă ca Statul-parte: să remedieze imediat situația părinților care îngrijesc de copii cu dizabilități; să examineze condițiile programelor de asigurare socială, să consolideze coordonarea între diferite programe de asigurări sociale și să raționalizeze procesul de acordare a prestațiilor de asigurări sociale pentru a garanta continuitatea prestațiilor sociale; să asigure că specialiștii liber profesioniști, a căror majoritate sunt femeii, au acces egal la programe de asigurări sociale; să sensibilizeze publicul cu privire la programele de asigurări sociale și procedurile de aplicare a acestora și să ofere asistență persoanelor de etnie romă și persoanelor din localitățile rurale la solicitarea prestațiilor de asigurări și a actelor de identitate necesare.

Comitetul mai recomandă Statului-parte să-și intensifice eforturile de combatere a sărăciei, cu accent special pe persoanele din zonele rurale și pensionari. De asemenea, Comitetul îndeamnă Statul-parte să asigure că toate persoanele eligibile beneficiază de programul „Ajutor Social” și să majoreze sumele prestațiilor până la un nivel care să asigure beneficiarilor un nivel de trai decent. În plus, Comitetul mai recomandă Statului-parte să revizuiască criteriile de eligibilitate, inclusiv lista bunurilor, pentru a asigura că toate persoanele care au nevoie beneficiază de programul „Ajutor Social”.

Comitetul recomandă Statului-parte să examineze posibilitatea de a ratifica Protocolul Opțional la Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Comitetul pentru protecția persoanelor cu dizabilități, în cadrul procesului de evaluare, recomandă ca Statul-parte să asigure un nivel de trai adecvat pentru persoanele cu dizabilități și familiile acestora, inclusiv prin asigurarea de amenajare rezonabilă în ceea ce privește pensiile și alocațiile sociale; să garanteze că programele de protecție socială și de reducere a sărăciei iau în considerare costurile

suplimentare legate de dizabilitate; să asigure că persoanele cu dizabilități au acces la servicii sociale comunitare și programe publice de locuințe și că aceste servicii și programe sunt, de asemenea, disponibile în zonele rurale și îndepărtate; să acorde atenție legăturilor dintre articolul 28 din Convenție și ținta 1.3.1. a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă⁶⁵.

Avocatul Poporului atrage atenția și asupra recomandărilor Comitetului European pentru Drepturile Sociale în concluziile sale referitor la monitorizarea implementării Cartei Sociale Europene (revizuită) de către Republica Moldova⁶⁶.

Astfel, Comitetul concluzionează că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 12 §1⁶⁷ al Cartei din următoarele motive:

- S-a constatat că sistemul de securitate socială nu acoperă un procent semnificativ al populației;
- Cuantumul minim al ajutorului de șomaj nu este adecvat⁶⁸;
- Cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă nu este adecvat⁶⁹;
- Cuantumul minim al indemnizației în caz de boală nu este adecvat⁷⁰.

Comitetul consideră că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 12 §2⁷¹ al Cartei, deoarece s-a constatat că Republica Moldova nu menține un sistem de securitate socială la un nivel satisfăcător, cel puțin, egal cu cel necesar pentru ratificarea Codului European de Securitate Socială.

De asemenea, Comitetul constată că eforturile depuse de Republica Moldova pentru a dezvolta sistemul de securitate socială, potrivit dispozițiilor articolului 12 §3⁷² al Cartei, nu sunt adecvate. De regulă, o stagnare a sistemului de securitate socială în Statele-părți la Cartă are un caracter temporar și se aplică doar pe perioada de criză economică a țării.

Referitor la respectarea prevederilor articolului 12§4, Comitetul consideră că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 12 §4⁷³ al Cartei, din următoarele considerente:

⁶⁵ Proporția populației acoperită de planurile/ sistemele de protecție socială, pe sexe, care disting copiii, șomerii, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități, femeile însărcinate, nou-născuții, victimele accidentelor de muncă, și cei săraci și persoanele vulnerabile.

⁶⁶ https://www.ecoi.net/en/file/local/1425569/1226_1519804343_cr-2017-mda-eng.pdf.

⁶⁷ Să stabilească sau să mențină un regim de securitate socială.

⁶⁸ Cuantumul prestației de substituire a venitului ar trebui stabilit astfel, încât să fie în proporție rezonabilă cu veniturile anterioare și niciodată să nu se situeze sub pragul de sărăcie, definit ca 50% din venitul mediu echivalat și calculat în baza valorii pragului riscului de sărăcie.

⁶⁹ Mărimea minimă a pensiei pentru limită de vârstă (în 2018 – 1025 lei/ www.cnas.md) rămâne a fi sub nivelul minimului de existență pentru pensionari (în semestrul I 2018 – 1589 lei/ www.statistica.md).

⁷⁰ Mărimea indemnizației de boală se calculează proporțional perioadelor contributive realizate de persoana asigurată. În cazul în care perioada contributivă este mai mică de 5 ani, mărimea indemnizației va constitui 60% din venitul persoanei asigurate. Ținând cont de cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real, care, în 2018, a constituit 2610 lei pe lună, mărimea indemnizației de boală al persoanei care a realizat un stagiul de cotizare mai mic de 5 ani va fi sub nivelul minimului de existență (în semestrul I 2018 – 1895,7 lei/statistica.md).

⁷¹ Să mențină regimul de securitate socială la un nivel satisfăcător, cel puțin egal cu cel necesar pentru ratificarea Codului European de Securitate Socială.

⁷² Să depună eforturi pentru a aduce treptat regimul de securitate socială la un nivel mai ridicat.

⁷³ Să ia măsuri, prin încheierea de acorduri bilaterale sau multilaterale corespunzătoare sau prin alte mijloace și sub rezerva condițiilor stipulate în aceste acorduri, pentru a asigura:

- a) egalitatea de tratament între cetățenii fiecărei părți și cetățenii celorlalte părți, în ceea ce privește drepturile de securitate socială, inclusiv păstrarea avantajelor acordate de legislațiile de securitate socială, indiferent de deplasările pe care persoanele protejate le-ar putea efectua între teritoriile părților;

- Tratatul egal în ceea ce privește accesul la prestațiile familiale nu le este garantat cetățenilor celorlalte State-părți. Legislația Republicii Moldova nu asigură dreptul egal al părinților și copiilor care nu au domiciliul în Republica Moldova, dar sunt eligibili în celelalte condiții prevăzute de legislația națională, de a beneficia de prestații familiale (indemnizații pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani).
- Dreptul de a menține prestațiile dobândite nu le este garantat cetățenilor celorlalte State-părți. Legislația Republicii Moldova nu asigură dreptul cetățenilor celorlalte State-părți de a beneficia de o prestație (pensie, indemnizație), dobândită în conformitate cu legislația națională, pe teritoriul celorlalte State-părți, în lipsa unui acord de securitate socială. Plata prestațiilor, inclusiv a indemnizațiilor de asigurări sociale, este restricționată pe motiv că persoana domiciliază în oricare alt Stat-parte la Cartă.
- Dreptul de a menține drepturile în curs de dobândire nu le este garantat cetățenilor celorlalte State-părți. În cazul în care persoana a desfășurat o activitate în mai multe state și nu îndeplinește condiția stagiului minim necesar pentru obținerea dreptului la prestație (în special, pensie), în temeiul legislației naționale, statul trebuie să ia măsuri care să asigure totalizarea perioadelor de asigurare realizate în celelalte State-părți. Aceasta impune, de asemenea, o abordare pro-rata în calcularea și plata prestațiilor.

Comitetul consideră că situația din Republica Moldova nu este în conformitate cu dispozițiile articolului 13§1⁷⁴ al Cartei, din următoarele considerente:

- Mărimea alocațiilor sociale plătite unei persoane fără mijloace financiare, inclusiv persoanelor în etate nu este adecvată;
- Dreptul la asistență medicală nu este garantat tuturor persoanelor fără mijloace financiare.

În cadrul procesului de examinare a cererilor Avocatul Poporului a constatat unele situații de încălcare ale dreptului la asistență și protecție socială.

Astfel, militarii prin contract nu puteau beneficia de concediu paternal, deoarece exista un vid legislativ în Legea nr.162 din 22.07.2005 cu privire la statutul militarilor și Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.941 din 17.08.2016.

Avocatul Poporului a propus Ministerului Apărării inițierea procedurii de amendare a cadrului normativ relevant, astfel încât să garanteze militarilor prin contract dreptul la concediu paternal.

Urmare a intervenției Avocatului Poporului a fost completată⁷⁵ Legea nr.162/2005 cu privire la statutul militarilor cu art.14¹, „concedii sociale”, prin care au fost eliminate cauzele și condițiile ce generau premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților omului.

O altă problemă depistată în cadrul examinării unui caz individual se referă la faptul că victimele reabilite ale represiunilor politice din perioada anilor 1917-1990, care locuiesc în Republica Moldova, dar beneficiază de pensie în alt stat, nu

b) acordarea, menținerea și restabilirea drepturilor de securitate socială prin mijloace precum totalizarea perioadelor de asigurare sau de angajare, îndeplinite conform legislației fiecăreia dintre părți.

⁷⁴ „...să vegheze ca orice persoană care nu dispune de resurse suficiente și care nu este în măsură să și le procure prin propriile mijloace sau să le primească dintr-o altă sursă, în special, prin prestații rezultate dintr-un regim de securitate socială, să poată beneficia de o asistență corespunzătoare și, în caz de boală, de îngrijirile impuse de starea sa.”

⁷⁵ Legea pentru modificarea unor acte legislative, nr.184 din 26.07.2018.

pot pretinde la plata alocației lunare de stat stabilite, conform legislației în vigoare⁷⁶ pentru această categorie de persoane.

Odată cu acordarea statutului de victimă a represiunilor politice, statul, prin Legea nr. 1225 din 08.12.1992, s-a obligat să reabiliteze și să repună victimele represiunilor politice în drepturile lor politice, sociale și cetățenești, precum și să le compenseze pagubele materiale survenite în urma samavolniciei regimului totalitar. În consecință, însuși faptul că persoana a fost recunoscută victimă a represiunilor politice prezumă dreptul de a beneficia de măsurile de protecție socială specială stabilite, fără nicio diferențiere fondată pe anumite criterii. Din acest punct de vedere, Avocatul Poporului consideră că cerința impusă de a fi beneficiar de pensie sau alocație, stabilite conform legislației naționale, nu trebuie să constituie o cerință determinantă la stabilirea dreptului la alocație lunară de stat victimelor represiunilor politice.

Avocatul Poporului recomandă Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale inițierea procedurii de revizuire a cadrului normativ, astfel încât toți cetățenii Republicii Moldova, victime reabilitate ale represiunilor politice, să poată beneficia de alocațiile lunare stabilite de stat.

În continuare se constată insuficiențe în realizarea dreptului la asistență și protecție socială a persoanelor în etate.

Conform datelor prezentate de Casa Națională de Asigurări Sociale, în semestrul I, 2018, mărimea medie a pensiei a constituit în 1658,7 lei. Aceasta reprezintă 104,4% din valoarea medie a minimumului de existență stabilit pentru pensionari (în semestrul I 2018-1589 lei⁷⁷) și aproape 100%, dacă raportăm mărimea medie a pensiei pentru limită de vârstă.

Denumirea indicatorului	Rata beneficiarilor respectivi din numărul total de beneficiari de pensii (%)	
	2017	2018
din numărul total al beneficiarilor de pensii, al căror quantum al pensiei este sub minimul de existență stabilit pentru pensionari, divizați pe categorii:	(până la 1566,6 lei)	(până la 1589 lei)
– pensii pentru limită de vârstă	54,3	49
– pensii de dizabilitate	15,4	13
– pensii de urmaș	1,6	1,6
– pensii pentru vechime în muncă	0	0,01
– pensii unor categorii de angajați din aviația civilă	0	0
– pensii participanților la lichidarea avariei de la Cernobâl	0	0,01
– pensii militarilor în termen și membrilor lor de familie	0,1	0,07
– pensii unor angajați din domeniul culturii	0	0
– pensii anticipate pentru limită de vârstă	0,4	0,3

⁷⁶ Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a alocațiilor lunare de stat unor categorii de populație, aprobat prin Hotărârea Guvernului R. Moldova, nr.470 din 02.05.2006.

⁷⁷ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5343>

Cu toate că în ultimii ani este atestată o creștere ușoară a gradului de acoperire a minimumului de existență la pensionari (cu 9,6% în I semestru 2018, față de I semestru 2017), valorile minime ale pensiilor pentru limită de vârstă rămân sub nivelul minimumului de existență pentru pensionari și acoperă doar 64,5% din acesta sau 48,4% în cazul pensiei minime a persoanelor cu dizabilități severe. În comparație, mărirea medie a pensiei pentru alte categorii de pensionari⁷⁸ depășește valoarea minimumului de existență aproape de 3 ori.

În anul 2018 Curtea Constituțională a examinat unele aspecte care țin de dreptul la asistență și protecție socială.

Astfel, Curtea a declarat neconstituționale prevederile din art.36 alin.(1) din Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii⁷⁹, care prevedeau neacordarea dreptului la pensie asiguratului care își stabilește domiciliul în străinătate.

Curtea Constituțională a statuat că articolele 2 și 36 din Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 fac dependentă plata pensiei de locul de domiciliu al persoanelor, fapt care poate conduce la situații în care anumite persoane, care au muncit în Republica Moldova și care au contribuit la sistemul de asigurări sociale prin plățile lor, sunt private de pensie în întregime, din simplul motiv că nu își mai au domiciliul în Republica Moldova.

În concluzie, Curtea a conchis că tratamentul diferențiat al persoanelor care nu își au domiciliul în Republica Moldova, în comparație cu cele care își au domiciliul în Republica Moldova, în materie de plată a pensiilor, încalcă articolele 46 și 47, coroborate cu articolul 16 din Constituție⁸⁰. Respectiv, persoanele care beneficiază de plata pensiilor în Republica Moldova trebuie să se bucure în continuare de acestea, chiar dacă își schimbă locul de domiciliu în afara țării.

Urmare a hotărârii Curții Constituționale în cauză au fost operate modificări în Legea nr. 156 din 14.10.1998⁸¹, care a eliminat inechitatea socială constatată de Curtea Constituțională, în raport cu persoanele care au contribuit la sistemul de asigurări sociale, însă nu puteau beneficia de pensie, dacă nu aveau domiciliul în Republica Moldova.

La data de 22.11.2018 Curtea Constituțională a constatat că dreptul la pensia de dizabilitate în cazul unei dizabilități severe provocate de o afecțiune generală nu trebuie să se acorde în funcție de stagiul de cotizare efectiv realizat, conform tabelului nr.1 din alineatul (1) al articolului 20 din Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii.

Curtea consideră că în privința pensiei de dizabilitate care se acordă în cazul unei dizabilități severe, provocate de o afecțiune generală, rațiunile care stau la baza reglementării unei vârste standard de pensionare sau a unui stagiul minim de cotizare nu mai subsistă. Pierderea totală a capacității de muncă din cauza unei afecțiuni generale reprezintă un eveniment aleatoriu, care nu poate fi controlat de către persoana în discuție, astfel încât stabilirea unei vârste și a unui stagiul minim de cotizare în a căror bază poate fi acordată pensia de dizabilitate nu este justificată.

Curtea are în vedere și faptul că excluderea persoanelor cu dizabilități provo-

⁷⁸ Se are în vedere persoane cu funcții publice și/sau funcții de demnitate publică.

⁷⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr.10 din 08.05.2018.

⁸⁰ (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Pichkur v. Ucraina*, §54).

⁸¹ Legea pentru modificarea Legii nr.156/1998 privind sistemul public de pensii nr. 258 din 22.11.2018.

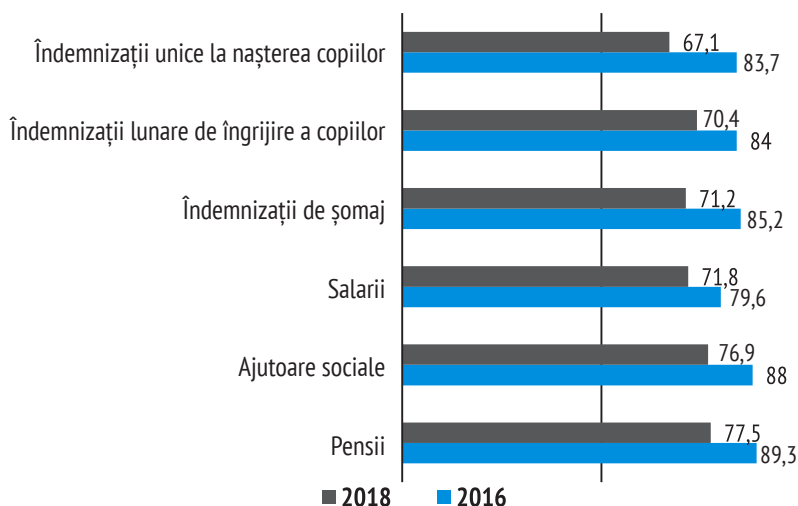
cate de afecțiuni generale, care și-au pierdut în totalitate capacitatea de muncă, de la plata pensiei de dizabilitate are drept consecință plasarea acestora în situația de a-și căuta resursele necesare supraviețuirii, contrar scopului articolului 47 din Constituție, care urmărește tocmai contrariul.

Având în vedere hotărârea în cauză, autoritățile urmează să modifice Legea nr.156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii.

Percepția populației referitor la respectarea dreptului la asistență și protecție socială demonstrează că nivelul de realizare a acestui drept fundamental nu este la un nivel corespunzător nu doar din punct de vedere al respectării standardelor în domeniul drepturilor omului.

Astfel, datele studiului „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, realizat în 2018 la comanda Oficiului Avocatului Poporului⁸², arată că numărul persoanelor care consideră că pensia, salariul, indemnizații și alte plăți sociale drept insuficiente este unul foarte mare. Respondenții sunt cel mai puțin mulțumiți de mărimea pensiei (77,5%), ajutoarelor de șomaj (76,9%), precum și de alte prestații de asigurări sociale.

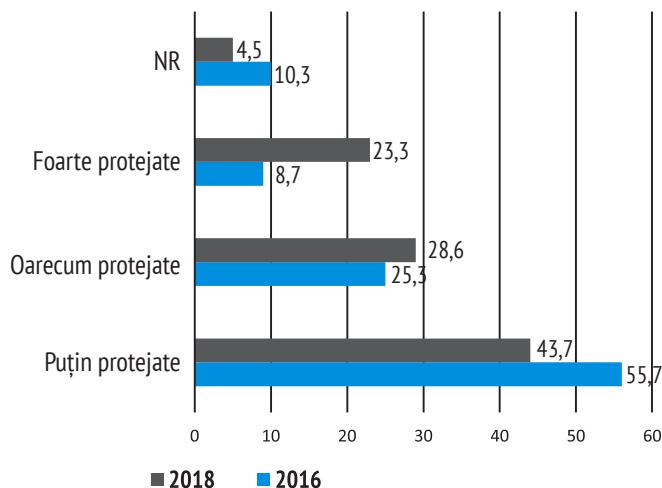
În ce măsură considerați că mărimea medie a următoarelor oferă un nivel adecvat de trai/protecție socială a persoanelor? 2016 și 2018, % (răspunsuri: foarte mică sau deloc)

Rezultatele studiului arată, de asemenea, că drepturile persoanelor social-vulnerabile continuă să fie percepute ca cel mai puțin protejate sau deloc protejate de către autoritățile statului (43,7% din respondenți). Și doar 23,3% de respondenți consideră că drepturile respective sunt protejate la un nivel corespunzător.

⁸² Studiul dat este realizat în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului”, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în parteneriat cu Oficiul ONU pentru Drepturile Omului (UN OHCHR) și Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA).

În ce măsură considerați că sunt protejate și realizate drepturile persoanelor social-vulnerabile de autoritățile de stat? 2016 și 2018, %

În contextul celor enunțate, se constată faptul că dreptul la asistență și protecție socială nu este domeniul în care se înregistrează progrese semnificative din punct de vedere al drepturilor omului. Cauzele care afectează realizarea corespunzătoare a acestui drept țin de necesitatea de a îmbunătăți cadrul legal, de asigurare a sistemului de protecție socială cu resurse financiare corespunzătoare și resurse umane calificate în mod corespunzător.

RECOMANDĂRI:

- Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului.
- Implementarea recomandărilor expuse anterior de către Avocatul Poporului în rapoartele sale.
- Asigurarea unui nivel al prestațiilor de asigurări sociale (al pensiei pentru limită de vârstă, al ajutorului de șomaj, indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă, cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă) astfel, încât quantumul minim al acestora să se echivaleze, cel puțin, cu valoarea minimului de existență stabilită.
- Se recomandă examinarea oportunității de a ratifica articolul 23 referitor la dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială și articolul 30 referitor la dreptul la protecția împotriva sărăciei și a excluderii sociale din conținutul Cartei Sociale Europene (revizuite).

SITUAȚIA APĂRĂTORILOR DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În perioada 25-29 iunie 2018, Raportorul Special al Națiunilor Unite privind situația apărătorilor drepturilor omului, Michel Forst, a efectuat o vizită în Republica Moldova, pentru a evalua dacă Republica Moldova oferă elementele de bază unui mediu sigur și favorabil pentru apărătorii drepturilor omului. În acest scop au fost estimate cadrul juridic și instituțional; accesul la justiție; politicile de protecție și mecanismele care ar acorda atenție grupurilor expuse riscurilor; condițiile de activitate ale instituțiilor naționale independente și împuternicite de a apăra drepturile omului, ale actorilor non-statali care respectă și sprijină activitatea apărătorilor, ale comunității apărătorilor drepturilor omului.

Pe 28 februarie 2019, în cadrul sesiunii a 40-a a Consiliului ONU pentru drepturile omului, Raportorul special și-a prezentat concluziile privind starea de lucruri la acest compartiment în țara noastră.

Potrivit constatărilor Raportorului special⁸³, Republica Moldova are un set bun de legi care, în majoritatea aspectelor, creează un mediu adecvat pentru funcționarea apărătorilor drepturilor omului. Totuși, în pofda unui cadru legislativ satisfăcător la nivel global, situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova necesită îmbunătățiri.

Michel Forst menționează în raport că apărătorii drepturilor omului și jurnaliștii sunt victime ale campaniilor de denigrare, avocații se confruntă cu acuzații penale politic motivate sau sunt amenințați ori de câte ori apără vocile incomode, jurnaliștii se confruntă cu limitări în ceea ce privește accesul la informații, iar instituțiile naționale pentru apărarea drepturilor omului se simt ignorate în practică. Raportorul special face trimiteri la cazuri concrete și oferă nume ale apărătorilor drepturilor omului care ar fi fost hărțuiți, concediați sau acuzați penal în mod neîntemeiat din motive cum ar fi luarea cu bună știință a unei decizii ilegale sau greșite.

În Raport se mai atestă că unele grupuri de apărători sunt deosebit de vulnerabile, datorită însăși naturii drepturilor pe care le apără, propriei identități sau particularităților muncii lor. Se constată că, din cauza atmosferei din țară, care împiedică activitatea lor în domeniul drepturilor omului, unii apărători ai drepturilor omului au fost nevoiți să părăsească țara, pentru a cere azil în străinătate.

În Raport, de asemenea, se mai notează că în regiunea transnistreană, legislația privind organizațiile non-profit provoacă îngrijorări serioase, iar apărătorii drepturilor omului uneori nu simt că operează într-un mediu sigur și permisiv.

Raportorul ONU subliniază că societatea civilă nu dispune de instrumente practice pentru a influența procesul de luare a deciziilor. Procesul de elaborare și implementare a politicilor de multe ori nu este incluziv și transparent. Principiile participării și responsabilității nu fac parte din interacțiunea dintre autorități și apărătorii drepturilor omului.

Raportorul Special face mai multe recomandări autorităților, printre care să examineze posibilitatea elaborării și adoptării unei legi speciale privind apărătorii drepturilor omului, precum și să asigure adoptarea unei legi cu privire la ONG-uri care ar respecta standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Michel Forst susține că statul trebuie să elaboreze prevederi și practici legale,

⁸³ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/007/23/PDF/G1900723.pdf?OpenElement>

pentru a proteja principiile participării autentice a societății civile la procesul decizional la nivel central și local, și că trebuie asigurate condițiile ca mijloacele de informare în masă ale ONG-urilor și ale altor apărători ai drepturilor omului să dispună de instrumente practice pentru a-i trage la răspundere pe politicieni și pentru a influența procesul de luare a deciziilor și punerea în aplicare a politicilor. ONG-urile și mass-media ar trebui să aibă acces mai liber la informațiile importante din punct de vedere public, susține Raportorul ONU.

Michel Forst face apel la autorități să asigure independența, imparțialitatea și transparența sistemului judiciar, prin protejarea judecătorilor împotriva oricăror interferențe în activitatea lor și prin asigurarea unor investigații independente, imparțiale și prompte cu privire la orice afirmații de interferență cu independența sistemului judiciar.

Raportorul recomandă autorităților promovarea diversității și pluralismului mass-media, asigurarea transparenței în ceea ce privește proprietatea mass-media și consolidarea eforturilor de combatere a concentrării excesive a proprietății mass-media, de susținere a mass-medi independente și de asigurare a unui mediu favorabil pentru jurnaliști.

Michel Forst a mai atras atenția asupra importanței adoptării unei politici de toleranță zero în cazurile de intimidare și stigmatizare a apărătorilor drepturilor omului, a jurnaliștilor și a avocaților; a investigării cu promptitudine, în mod independent, imparțial și eficient al oricărui act de represalii, intimidare sau stigmatizare împotriva lor.

Raportorul s-a referit și la însemnătatea garantării dreptului la un proces echitabil, în special prin luarea unor măsuri imediate și eficiente pentru a se asigura că procedurile penale nejustificate sau disproporționate nu sunt aduse prin acuzații fabricate; ca justiția selectivă să nu fie folosită împotriva oponentilor politici, a judecătorilor independenți, a avocaților și a apărătorilor drepturilor omului; ca grupurile societății civile, organizațiile internaționale și regionale și publicul larg au dreptul să monitorizeze aceste procese.

Raportorul ONU a accentuat rolul Oficiului Avocatului Poporului în calitate de instituție națională de protecție a drepturilor omului, în asigurarea unui mediu sigur și de abilitare pentru apărătorii drepturilor omului, ghidarea și consilierea Guvernului cu privire la obligațiunile sale în materie de drepturi ale omului, inclusiv legate de armonizarea la standardele internaționale a legislației interne și integrarea acestora în politicile publice, implicit cele ale apărătorilor drepturilor omului. În acest sens, Michel Forst a recomandat autorităților să asigure finanțarea adecvată a OAP și Consiliului de egalitate.

Unele dintre recomandările Raportorului special se referă la consolidarea rolului Ombudsmanului în vederea unei colaborări mai strânse cu apărătorii drepturilor omului, dar și implicarea în protecția grupului de risc. Această protecție ar putea fi oferită în mai multe moduri, inclusiv prin mecanisme formale de reclamații și programe de protecție, advocacy și sensibilizare, oferind sprijin public atunci când încălcările sunt comise împotriva apărătorilor și consolidarea capacităților.

Avocatul Poporului a ținut cont de recomandările preliminare ale Raportorului ONU făcute la scurt timp după vizita în Republica Moldova și a decis includerea problematicii ce ține de protecția apărătorilor drepturilor omului printre domeniile prioritare de activitate. Pe 6 decembrie 2018, Oficiul Avocatului Poporului a orga-

nizat un **Forum al apărătorilor drepturilor omului**, la care s-a discutat situația și dificultățile cu care aceștia se confruntă.

De asemenea, Avocatul Poporului a expediat o **Declarație** scrisă pentru sesiunea a 40-a a Consiliului ONU pentru drepturile omului, la care a fost audiat raportul Raportorului special ONU cu privire la situația apărătorilor drepturilor omului, pe marginea vizitei efectuate în Republica Moldova pe 25-29 iunie 2018.

În declarație Ombudsmanul a anunțat că împărtășește îngrijorările exprimate de către Raportorul ONU cu privire la situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova și își exprimă intenția de a monitoriza situația în care activează apărătorii drepturilor omului și de a le acorda tot sprijinul de care aceștia vor avea nevoie.

Avocatul Poporului a mai declarat că va propune deputaților din viitorul Parlament adoptarea unei legi cu privire la apărătorii drepturilor omului.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să depună eforturile necesare pentru implementarea recomandărilor Raportorului special ONU cu privire la situația apărătorilor drepturilor omului.
- Avocatul Poporului încurajează autoritățile să adopte într-un termen cât mai apropiat cadrul legal privind apărătorii drepturilor omului, precum și referitor la ONG-uri, care ar respecta standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Constituția Republicii Moldova garantează protecția persoanelor cu dizabilități prin prevederile stipulate în articolul 51:

(1) Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2) Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.

La nivel internațional drepturile persoanelor cu dizabilități sunt protejate de către Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 13.12.2006.

Referitor la nivelul de implementare a Convenției, Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități s-a expus în Observațiile finale referitoare la raportul inițial al Republicii Moldova (12 aprilie 2017).⁸⁴

Drepturile persoanelor cu dizabilități sunt prevăzute și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 4, care se referă la asigurarea unei educații de calitate și incluzive pentru toți și promovarea oportunităților de învățare pe întreg parcursul vieții. Țintele acestui obiectiv stabilesc că până în 2030 urmează a fi eliminate disparitățile în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități.

În anul 2010, prin Legea Nr. 166 din 09.07.2010, Republica Moldova ratifică Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități⁸⁵.

Aceasta presupune că țara noastră și-a asumat angajamentul de a implementa prevederile acesteia prin ajustarea legislației și a practicilor naționale.

Aproximativ 1 miliard de persoane cu diferite grade de dizabilitate locuiesc acum pe planetă, ceea ce reprezintă aproximativ 15% din populația acesteia. Fiecare al patrulea european are un membru de familie cu dizabilități.

Conform datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică, **persoanele cu dizabilități reprezintă aproximativ 5 la sută din populația țării**.⁸⁶

Numărul estimat al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova este de 180,6 mii persoane, inclusiv 11,7 mii copii cu vârsta de 0-17 ani.

Persoanele cu dizabilități reprezintă 5,1% din populația totală a țării, iar copiii cu dizabilități constituie 1,7% din numărul total al copiilor din Republica Moldova.

Dat fiind faptul că monitorizarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități este una dintre direcțiile strategice ale activității Oficiului Avocatului Poporului, acest domeniu a fost în atenția Avocatului Poporului și pe parcursul anului 2018.

Deși legislația Republicii Moldova garantează drepturi egale pentru persoanele cu dizabilități, ca și pentru ceilalți cetățeni, persoanele cu dizabilități se confruntă în continuare cu numeroase probleme sistemice la nivel local, de la lipsa rampelor la intrarea în instituții publice, până la procesul deficitar de stabilire a dizabilității de către organele responsabile.

Pe parcursul anului 2018, în adresările către Avocatul Poporului, persoanele cu

⁸⁴ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fCO%2fMDA%2fCO%2f1&Lang=en

⁸⁵ <http://lex.justice.md/md/335376/>

⁸⁶ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6191>

dizabilități din Republica Moldova, au invocat de cele mai multe ori încălcarea dreptului la informație, iar atunci când o persoană nu are acces la informația corectă, este în imposibilitatea de a-și revendica celelalte drepturi.

Chiar dacă în rapoartele anterioare, Avocatul Poporului a înaintat recomandări autorităților referitor la obligația respectării de către stat a drepturilor persoanelor cu dizabilități, lacune continuă să existe în acest domeniu, în partea ce ține de asigurarea condițiilor de accesibilitate.

Alte probleme invocate de persoanele cu dizabilități, care rămân actuale an de an sunt accesibilizarea la mediul fizic și informațional și lipsa unui mecanism de sancționare pentru nerespectarea prevederilor Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Nr.60 din 30.03.2012, de către instituțiile publice, agenții economici, companiile de construcții, instituțiile medicale, instituțiile de învățământ etc.

Accesul în transportul public, la fel este o problemă actuală a persoanelor cu dizabilități, acesta nefiind adaptat pentru cei cu deficiențe de vedere, deficiențe locomotorii sau de auz.

Astfel, Ombudsmanul consideră primordial dezvoltarea cadrului legislativ privind adaptarea transportului public la cerințele persoanelor cu dizabilități, proiectarea unui sistem integrat de transport public incluziv, înnoirea și modernizarea treptată a mijloacelor de transport public, a echipamentelor de semnalizare, a ghișeelor de informare, a caselor de bilete din stațiile acestora pentru a corespunde cerințelor transportului incluziv.

Avocatul Poporului a fost frecvent sesizat de persoane cu dizabilități în partea ce ține de realizarea dreptului la asistență și protecție socială. În cererile adresate Ombudsmanului s-a invocat foarte frecvent funcționarea defectuoasă a serviciului social „Asistență personală”.

Astfel, constatăm că responsabilii din domeniul protecției sociale, în special, asistenții sociali nu depun eforturi suficiente pentru facilitarea vieții independente și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități. Dovada acestui fapt sunt cazurile examinate de Avocatul Poporului, care doar după intervenirea acestuia au fost soluționate.

În anul 2018 a avut loc **reforma procesului de stabilire a gradului de dizabilitate**⁸⁷. Această reformă a avut drept scop îmbunătățirea procesului de determinare a dizabilității și stabilirea măsurilor de incluziune pentru persoanele cu dizabilități, în scopul de a le oferi posibilitatea încadrării mai ușoare în societate.

Totuși, Avocatul Poporului a fost sesizat în repetate rânduri referitor la procedura dificilă de stabilire a gradului de dizabilitate. Cetățenii invocă dezacordul cu termenul îndelungat de examinare a dosarelor depuse pentru stabilirea sau reconfirmarea gradului de dizabilitate. Autoritățile competente afirmă că aceste situații au loc ca urmare a lipsei sau insuficienței de angajați.

Este îngrijorător faptul că, pe perioada examinării dosarului pentru stabilirea gradului de dizabilitate de către Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității, cetățenii nu pot beneficia de serviciile medicale acoperite de polița de asigurare obligatorie, de asistență medicală, iar pentru o persoană cu dizabilități aceste servicii sunt deseori vitale și pot fi necesare în orice moment.

În acest context, Ombudsmanul recomandă autorităților să depună toată dili-

⁸⁷ <http://lex.justice.md/md/375089/>

gența la examinarea și la soluționarea problemelor cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, pentru a preveni încălcarea altor drepturi ocrotite de Constituție și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Avocatul Poporului apreciază armonizarea prevederilor din articolul 51 al Constituției Republicii Moldova la standardele Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, prin schimbarea noțiunii „persoane handicapate” cu „persoane cu dizabilități”, așa cum a recomandat în repetate rânduri în rapoartele sale anterioare.

În anul de referință a fost aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia⁸⁸, care prevede realizarea procesului de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități din instituțiile rezidențiale prin oferirea serviciilor sociale la nivel de comunitate și transformarea instituțiilor rezidențiale în centre regionale cu atribuții în dezvoltarea și prestarea serviciilor alternative la nivel de comunitate.

Acest Program are drept scop reformarea sistemului rezidențial de îngrijire a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale prin dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale comunitare, în scopul de a asigura dreptul la viață independentă și trai al acestora în comunitate.

De asemenea, Avocatul Poporului salută realizările Statului în contextul aprobării pachetului minim de servicii sociale care se finanțează în limita mijloacelor Fondului de susținere a populației⁸⁹. Anterior, Avocatul Poporului a semnalat existența problemelor ce țin de dezvoltarea serviciilor comunitare pentru persoanele cu dizabilități, care erau generate inclusiv de faptul că organizarea și funcționarea serviciilor menționate sunt puse frecvent în seama administrației publice locale. În Raportul tematic elaborat de Avocatul Poporului „Integrarea persoanelor cu dizabilități severe în comunitate: impactul serviciului social „Asistență Personală”, Ombudsmanul a recomandat revizuirea cadrului normativ, în sensul finanțării/cofinanțării de la Bugetul de stat a Serviciilor sociale „Asistență personală” și „Respiro”, pentru asigurarea unei vieți independente și integrarea în societate a persoanelor cu dizabilități severe.

În lumina Hotărârii Guvernului nr. 800 din 01.08.2018 pentru aprobarea pachetului minim de servicii sociale și modificarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului material, pachetul minim de servicii sociale include serviciul social de suport monetar adresat familiilor/persoanelor defavorizate, serviciul social de sprijin pentru familiile cu mulți copii, serviciul social „Asistență personală”.

Totodată, Avocatul Poporului recomandă continuarea acțiunilor de susținere a autorităților publice locale în dezvoltarea serviciilor comunitare pentru persoanele cu dizabilități prin extinderea serviciilor sociale incluse în pachetul minim, inclusiv includerea serviciului „Respiro”.

⁸⁸ Hotărârea Guvernului R. Moldova nr.893 din 12.09.2018 cu privire la aprobarea Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia.

⁸⁹ Hotărârea Guvernului R.Moldova nr. 800 din 01.08.2018 pentru aprobarea pachetului minim de servicii sociale și modificarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului material.

După cum este menționat în studiul „Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova” (2018), realizat de Compania iData, la comanda Oficiului Avocatului Poporului, în opinia experților, cel mai vulnerabil grup social este cel care include persoanele cu dizabilități.

Experții mai afirmă că persoanele cu dizabilități nu au acces la informație, deoarece aceasta este puțin accesibilă.

Totodată, mai mult de 80% din respondenți consideră că inclusiv persoanele cu dizabilități au nevoie de cea mai mare atenție din perspectiva protejării drepturilor omului.

În percepția participanților, este încălcat, mai cu seamă, dreptul la educație al persoanelor cu dizabilități. În cazul lor, s-a făcut referire la sistemul de învățământ incluziv care, afirmă ei, nu a fost gândit până la capăt. Ca probleme, au fost menționate lipsa cadrelor didactice pregătite pentru a gestiona situații survenite între copiii obișnuiți și cei cu nevoi educaționale speciale, numărul mare de copii în clase, curriculumul încărcat, numărul insuficient de cadre didactice pentru a acorda suport la domiciliu.

Dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități psihosociale se încalcă cel mai mult (30.7%), comparativ cu persoanele cu dizabilități fizice (29.1%). Motivul încălcării acestui drept, menționat de experți este discriminarea și stereotipurile. Aceste persoane cu greu sunt acceptate la muncă. Totodată, experții recunosc faptul că antreprenorii au dreptul de a alege ce e mai bine și mai potrivit pentru ei. Din acest motiv, în percepția lor, angajatorii care angajează persoane cu nevoi speciale trebuie promovați astfel încât asemenea angajări sociale să devină un trend.

Majoritatea persoanelor cu dizabilități și-au arătat indignarea în cadrul focus-grupului față de faptul că sunt, în mare parte, respinse în mod direct la depunerea documentelor pentru angajare, precum și de faptul că doar li se promite că li se va analiza candidatura și că, ulterior, vor fi telefonate. În percepția respondenților, angajatorii ezită/refuză să angajeze persoane cu nevoi speciale din motiv că:

- există cheltuieli suplimentare pentru asigurarea accesului acestora la locul de muncă;
- există cheltuieli privind adaptarea locului de muncă propriu-zis;
- sunt impuși prin lege să le asigure un program redus de muncă (6 ore),
- persoanele cu nevoi speciale absentează frecvent de la locul de muncă pe motiv de boală etc.

Referindu-se la limitarea dreptului la muncă al persoanelor cu nevoi speciale, respondenții au menționat faptul că, chiar dacă forma de dizabilitate nu este una vizibilă, angajatorul renunță să-l angajeze imediat ce observă că polița de asigurare este activă pe motiv de dizabilitate.

Unele persoane cu grad de dizabilitate au recunoscut faptul că și-au schimbat carnetul de muncă, pentru a exclude posibilitatea ca angajatorul să fie influențat de forma de dizabilitate în decizia de angajare.

Totodată, persoanele cu dizabilități, comparativ cu alți respondenți, cel mai puțin și-au revendicat dreptul de a nu fi discriminate, dreptul la cultură și identitate culturală, precum și dreptul la libertatea personală și viață privată.

RECOMANDĂRI:

- Stabilirea unui mecanism eficient de implementare și control asupra respectării cerințelor de accesibilitate la toate etapele, de proiectare, autorizare, execuție și exploatare a construcțiilor.
- Implementarea de către autorități a măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructură socială.
- Elaborarea și aprobarea unui mecanism eficient de responsabilizare pentru nerespectarea actelor normative și legislative care garantează dreptul persoanelor cu dizabilități la o infrastructură socială accesibilă.
- Revizuirea strategiilor și a politicilor pentru a se asigura respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- Sensibilizează publicului cu privire la problemele legate de drepturile persoanelor cu dizabilități;
- Asigurarea participării persoanelor cu dizabilități la elaborarea politicilor și a legilor care îi vizează;
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN LOCALITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN STÂNGA NISTRULUI ȘI MUNICIPIUL BENDER (TRANSNISTRIA)

Drepturile persoanelor care locuiesc în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria) sunt în mod special expuse riscului încălcării drepturilor omului, având în vedere prezența tensiunilor politice și de altă natură, precum și din cauza caracterului de lungă durată a conflictului.

Chiar dacă statul nu deține un control efectiv asupra acestor localități, statul nu încetează de a avea jurisdicție și, deci, are în continuare obligații în conformitate cu legislația internațională cu referire la persoanele din cadrul acestui teritoriu.⁹⁰

Statul nu încetează de a deține jurisdicția în sensul Articolului 1 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) asupra acelei părți din teritoriul său. Chiar și în lipsa controlului efectiv, statul are obligația pozitivă și este obligat să întreprindă măsuri diplomatice, economice, judiciare sau altele care sunt în competența sa cu privire la Statele străine și organizațiile internaționale, să continue garantarea drepturilor persoanelor” (din Transnistria – n.n.).⁹¹

Statul are obligația continuă de a asigura respectarea drepturilor recunoscute în Acord cu referire la populația teritoriului neguvernamental controlat în limitele puterii efective a statului teritorial.⁹²

Statul trebuie să pună la baza deliberarea și întreprinderea acțiunilor pe teritoriul neguvernamental controlat, ceea ce pe de o parte poate motiva Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului la acțiuni pro-active și, pe de altă parte, să servească drept semne de îngrijorare și să prezinte provocări clare care nu trebuie ignorate.

Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, prin intermediul Reprezentanței Varnița a Oficiului Avocatului Poporului, în limita circumstanțelor obiective, monitorizează permanent situația privind drepturile omului în acest teritoriu și interacționează direct cu persoanele care locuiesc în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (Transnistria), localitățile limitrofe din zona cu regim sporit de securitate și societatea civilă din regiune.

De la începutul activității (17 octombrie 1998), Oficiul Avocatului Poporului, în calitate de mecanism nejudiciar important de apărare a drepturilor omului, monitorizează permanent situația privind respectarea drepturilor și libertăților omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova.

În mare parte, instituția percepe esența problemelor sistemice, existente în stânga Nistrului, în rezultatul examinării cererilor orale și scrise parvenite de la persoane domiciliat pe ambele maluri ale Nistrului, studierii și analizei situației din sursele deschise și informațiile apărute în presă, din rapoartele organizațiilor societății civile și din opiniile activiștilor din regiune.

Totodată, Avocatul Poporului reacționează și în cazurile în care autoritățile naționale admit încălcarea drepturilor omului, prin acțiunile sau inacțiunile lor.

Pentru a nu supune riscului angajații Oficiului Avocatului Poporului și cetățenii care locuiesc în localitățile din stânga Nistrului și în localitățile limitrofe de a fi

⁹⁰ *Ilașcu și Alții v. Moldova și Rusia*, 48787/99, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, 8 iulie 2004, § 333.

⁹¹ *Ilașcu și Alții v. Moldova și Rusia*, § 331, 333 și 339.

⁹² Comitetul pentru Drepturile Omului, Stabilirea Observațiilor ce țin de Moldova (CCPR/C/MDA/CO/2 (2009), paragraful 5.

persecutați, în scopul de a nu prejudicia procesul de negocieri, Avocatul Poporului alege căile optime pentru a soluționa fiecare problemă în parte.

La 17 octombrie 2012, instituția noastră a reușit să deschidă o reprezentanță în satul Varnița – localitate din zona cu regim sporit de Securitate, aflată sub jurisdicția autorităților constituționale, considerată de Tiraspol ca parte a autoproclamatei republici nistrene.

Astfel, a sporit accesibilitatea Avocatului Poporului pentru locuitorii din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria), iar reprezentanța din Varnița a devenit o platformă de discuție pentru reprezentanții societății civile din regiune.

Cel mai des persoanele solicită consultare/asistență în problemele ce țin de: documentarea defectuoasă cu acte naționale și de stare civilă, în special, a minorilor; ingerința în libera circulație și nerespectarea dreptului la proprietatea privată; înrolarea forțată a tinerilor în așa numitele „forțe armate ale republicii moldovenești nistrene” sau urmărirea tinerilor care s-au „eschivat” de serviciul în „forțele armate ale republicii moldovenești nistrene”.

În anul 2018, la reprezentanța Varnița, au fost înregistrate 190 de adresări (12 scrise) dintre care 163 (86%) de la cetățeni domiciliați în localitățile aflate sub controlul autorităților secesioniste de la Tiraspol.

RESETAREA ACTIVITĂȚII SUBGRUPULUI DE LUCRU PENTRU DREPTURILE OMULUI

În anul 2018 a fost resetată activitatea subgrupului de lucru pentru drepturile omului. Crearea acestei structuri specializate a fost determinată de situația gravă în domeniul asigurării și protecției drepturilor omului în regiunea transnistreană și de necesitatea de a identifica soluții și a propune persoanelor lezate în drepturi remedii corespunzătoare.

Acest subgrup a fost instituit sub egida Ministerului Justiției Republicii Moldova, în cadrul căruia Oficiul Avocatului Poporului este reprezentat de către Avocatul Poporului.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc 4 ședințe ale subgrupului, în cadrul cărora au fost discutate diferite subiecte ce țin de respectarea drepturilor omului din perspectiva bunelor practici și a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului. Astfel, au fost abordate subiecte ce țin de respectarea drepturilor copilului, protecția drepturilor persoanelor HIV+ și a persoanelor cu tuberculoză, drepturile persoanelor cu dizabilități fizice și prevenirea și combaterea violenței domestice.

Avocatul Poporului apreciază instituirea acestei platforme de dialog între Chișinău și Tiraspol, dat fiind faptul că este oferită posibilitatea de a discuta despre problemele cu care se confruntă persoanele din stânga Nistrului, în afara cadrului politic, dar reieșind din obligațiile de a respecta drepturile fundamentale ale omului. Totodată, pe această cale se reușește promovarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului, pentru a fi preluate și implementate de către autoritățile de facto din regiune, dar și cunoașterea problemelor cu care se confruntă populația din regiune.

VIZITA DE EVALUARE A EXPERTULUI ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI, THOMAS HAMMARBERG

În perioada 28 mai – 01 iunie 2018, expertul în domeniul Drepturilor omului, Thomas Hammarberg, a efectuat o vizită pentru a evalua procesul de implementare a recomandărilor din Raportul privind drepturile Omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, întocmit de expert în rezultatul vizitei de studiu în mai, septembrie și noiembrie 2012.

În Raportul de follow-up al Expertului ONU în domeniul drepturilor omului se constată⁹³ o creștere a nivelului de conștientizare a drepturilor omului în regiunea transnistreană.

Potrivit expertului, în câteva domenii-cheie, precum drepturile persoanelor cu dizabilități, prevenirea și tratamentul HIV/SIDA, al tuberculozei, situația în general s-a îmbunătățit. Schimbările de percepție cu privire la dizabilitate și de recunoaștere a drepturilor persoanelor cu dizabilități sunt evidente. Apariția unei platforme dinamice pentru persoanele cu dizabilități în cadrul societății civile, precum și a inițiativelor de succes care se axează pe creșterea accesibilității clădirilor și spațiilor publice, se numără printre evoluțiile pozitive care merită a fi menționate.

Fenomenul violenței în familie este tratat pe larg ca o încălcare a drepturilor omului. Deschiderea unui centru de criză și adăpost temporar pentru victimele violenței domestice, precum și construcția în derulare a unui adăpost permanent pentru astfel de persoane oferă speranța că se vor realiza în continuare progrese în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului violenței în familie.

În raportul său Thomas Hammarberg a menționat și despre faptul că reprezentanții societății civile din regiune sunt îngrijorați de consecințele și interpretarea „legislației transnistrene cu privire la activitatea organizațiilor necomerciale”⁹⁴ aprobate recent în privința ONG-urilor.

Expertul a constatat o situație gravă și foarte îngrijorătoare a persoanelor de etnie romă. Multe dintre persoanele de etnie romă din regiunea transnistreană sunt analfabete, nedocumentate și vulnerabile. Copiii romi sunt marginalizați în grădinițe, iar rata de absentism este foarte ridicată. Majoritatea romilor din regiune nu sunt angajați în câmpul muncii iar cei care sunt angajați, sunt discriminați la locul de muncă. Majoritatea persoanelor rome nu au acces la serviciile de sănătate calitative și accesibile, iar persoanele de etnie romă în etate, romii cu dizabilități și femeile rome sunt printre cei mai afectați.

În finalul raportului său de follow-up Expertul în domeniul Drepturilor omului Thomas Hammarberg a menționat că negocierile politice bilaterale, dar și formatul „5+2” au avansat și au determinat soluționarea unor probleme care reieșeau din recomandările raportului din 2013⁹⁵, cum ar fi recunoașterea diplomelor⁹⁶ și funcționarea școlilor cu predare în limba română.

Cu toate acestea, în opinia Avocatului Poporului, situația privind respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului este îngrijorătoare.

⁹³ <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/presscenter/press-releases/statement-by-senior-un-human-rights-expert-thomas-hammarberg-on.html>

⁹⁴ <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/zakoni/zakon-bridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-okenommercheskih-organizatsiyah.html>

⁹⁵ http://www2.un.md/key_doc_pub/Expert_Superior_Hammarberg_Raport_TN_DrepturileOmului.pdf

⁹⁶ <http://gov.md/ro/content/procesul-de-apostilare-actelor-de-studii-din-regiunea-transnistreana-demarat>

SITUAȚIA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Situația gravă în care se află persoanele plasate în Internatul Psihoneurologic din Tiraspol a fost adusă în atenția publică prin intermediul unui mesaj video al unui beneficiar al acestei instituții⁹⁷, în care se adresează în adresa liderului administrației de la Tiraspol Vadim Krasnoselski și povestește despre condițiile inumane din instituția unde acesta este plasat.

Ulterior, instituția a fost vizitată de către organizația obștească din Tiraspol „Общество защиты прав пациентов „ГЛИН””, care a confirmat starea de lucruri descrisă. Drept urmare, organizația obștească menționată a adresat o scrisoare⁹⁸ liderului administrației de la Tiraspol, în care sunt descrise condițiile inumane care de fapt pot fi comparate numai cu cele din lagărul de exterminare nazist Auschwitz.

ÎNROLAREA FORȚATĂ ÎN RÎNDURILE „FORȚELOR ARMATE TRANSNISTRENE”

Legea Republicii Moldova, nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei⁹⁹ stabilește formele, condițiile și modul de pregătire a cetățenilor Republicii Moldova pentru apărarea Patriei.

Potrivit art. 32 alin.(1), pct. b) din Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, este scutit de serviciul militar în termen cetățeanul care a absolvit cursul deplin de instruire la catedra militară.

Aceste acte eliberate de centrele militare naționale care confirmă scutirea de la serviciul militar în termen, potrivit art.32 din Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei¹⁰⁰, nu sunt recunosc în stânga Nistrului.

Astfel, odată cu revenirea la domiciliul din stânga Nistrului, după absolvirea instituțiilor superioare de învățământ, unde au absolvit cursul deplin de instruire la catedra militară, sau au îndeplinit serviciul militar cu termen redus în centrele de instruire ale Forțelor Armate Naționale ori la concentrări speciale organizate de centrele militare, tinerii sunt citați în mod automat și încorporați în „armata transnistreană”¹⁰¹. Chiar dacă tinerii își schimbă domiciliul în localitățile limitrofe aflate sub controlul autorităților constituționale, aceștia sunt urmăriți și atrași la „răspundere penală pentru infracțiunea prevăzută de art.325 alin.(1) cod penal rmn”¹⁰².

⁹⁷ https://www.youtube.com/watch?v=YjdKlMKq5_I

⁹⁸ http://pacientypmr.ucoz.org/blog/proverka_psihonevrologicheskogo_doma_internata_vyjavila_nekotorye_narusheniya/2018-12-12-29?fbclid=IwAR0W8yeh-gj9UWDtqNMSEdVEHsga8DCvaXgojp1YVzIT0uAo-kSeHlujbe4

⁹⁹ Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312749>

¹⁰⁰ **Articolul 32.** Scutirea de serviciul militar în termen. Este scutit de serviciul militar în termen cetățeanul care:

- a) a fost recunoscut, conform stării de sănătate, inapt pentru serviciul militar pe timp de pace;
- b) a absolvit cursul deplin de instruire la catedra militară;
- c) este eliberat de la îndeplinirea serviciului militar din motive de conștiință;
- d) și-a pierdut tatăl (mama), fratele (sora) care au decedat în timpul îndeplinirii serviciului militar. Recrutul poate să nu se folosească de acest drept;
- e) are antecedente penale nestinse sau nu a fost reabilitat, în modul stabilit de lege.

¹⁰¹ Potrivit informației de pe pagina WEB al „procuraturii rmn” în anul 2018 sau aflat în procedură 134 cazuri ce țin de „apărare și securitate”.

¹⁰² **Статья 325, часть (1)** Уклонение от прохождения военной службы или альтернативной граждан-

DOCUMENTAREA CETĂȚENILOR DIN LOCALITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN STÂNGA NISTRULUI ȘI MUN. BENDER (TRANSNISTRIA)

Problema documentării cu acte de stare civilă (*cca 46% din numărul total al adresărilor*), precum și recunoașterea faptelor de stare civilă produse și înregistrate în regiunea transnistreană rămâne a fi cea mai des sesizată de beneficiari.

Avocatul Poporului salută eforturile autorităților de la Chișinău în identificarea soluțiilor pentru a simplifica procesul documentării cetățenilor din stânga Nistrului cu acte legale¹⁰³.

În același timp, aspectele ce generează birocratizarea și tărăgănarea în prestarea serviciilor publice de către serviciile Agenției Servicii Publice, indicate în Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2017, nu au fost lichidate.

Nu a fost identificat mecanismul prin care să se excludă birocratizarea și tărăgănarea în procesul perfectării certificatelor de naștere în baza copiilor actelor de stare civilă eliberate de autoritățile de facto din stânga Nistrului.

Astfel, după primirea duplicatului certificatului de naștere (*fără înscrierea în acesta a numărului de identificare*), în baza copiilor actelor de stare civilă eliberate de către autoritățile stare civilă subordonate Tiraspolului, persoana trebuie să se adreseze la subdiviziunile teritoriale Servicii Eliberare Acte de Identitate din cadrul Agenției Servicii Publice, unde are loc înregistrarea persoanei (*atribuirea numărului de identitate*), fără eliberarea actelor de identitate din Sistemul național de pașapoarte¹⁰⁴. Ulterior, persoana urmează să se adreseze repetat la subdiviziunile teritoriale ale Serviciului Acte Stare Civilă din cadrul Agenției Servicii Publice pentru a perfecta certificatul de naștere, dar în acest caz cu înscrierea în certificatul de naștere a numărului de identificare.

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI, INTEGRITATEA FIZICĂ ȘI PSIHICĂ

Pe teritoriul municipiului Bender sunt situate 2 instituții penitenciare subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor a Republicii Moldova.

Pe parcursul anilor, autoritățile de la Tiraspol împiedică activitatea normală a acestor penitenciare, deconectând Penitenciarul nr.8 de la sistemul de apeduct și canalizare, de la rețeaua de termoficare și rețelele electrice ale municipiului, blocarea etapării condamnaților. Din aceste considerente este dificilă asigurarea bunei funcționări a acestor penitenciare, precum și aprovizionarea lor cu minimul necesar pentru existență.

ской службы. 1. Уклонение от призыва на военную службу при отсутствии законных оснований для освобождения от этой службы – наказывается штрафом в размере от 700 (семисот) до 1700 (тысячи семисот) расчетных уровней минимальной заработной платы либо лишением свободы на срок до 2 (двух) лет.

¹⁰³ Legea nr.310 din 22.12.2017 privind completarea Legii nr.100/2001 privind actele de stare civilă; Legea nr.17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative; Hotărârea Guvernului nr.872 din 31.10.2017 pentru modificarea și completările ce se operează în Regulamentul privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova.

¹⁰⁴ În conformitate cu pct 8. din Regulamentul cu privire la Registrul de stat al populației aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 333 din 18.03.2002.

Angajații Oficiului Avocatului Poporului au acces neîngrădit în aceste instituții și efectuează vizite în procesul examinării petițiilor adresate de către condamnați¹⁰⁵.

Garantarea dreptului la integritatea fizică și psihică reprezintă unul dintre domeniile prioritare care solicită o abordare calitativ nouă. Experiența Republicii Moldova de implementare a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, implicarea în această activitate a reprezentanților societății civile din regiunea transnistreană ar putea contribui la sporirea asigurării garanțiilor împotriva abuzurilor din partea reprezentanților puterii.

În acest context Oficiul Avocatului Poporului și-a propus consolidarea eforturilor pentru monitorizarea situației persoanelor aflate în locurile de detenție din stânga Nistrului și, ca rezultat, în Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24.05.2018, se regăsesc acțiuni ce urmează a fi realizate.

La reprezentanța Varnița a Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate patru cereri parvenite de la rude sau direct de la deținuții din instituțiile penitenciare subordonate autorităților secesioniste din stânga Nistrului, care au invocat detenția ilegală, tortură și tratament inuman sau degradant în locurile de detenție.

Având în vedere faptul că activitatea desfășurată de Avocatul Poporului doar completează mijloacele existente de apărare a drepturilor și libertăților omului și nu atrage după sine revizuirea competențelor puterii de stat, aceste cereri au fost remise organelor competente pentru a fi examinate în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare.

CAZUL HORJAN ȘI ALȚII

La 2 iunie 2018 la Tiraspol a avut loc o întrunire publică anunțată cu privire la dezbaterile unor subiecte de ordin socio-economic actuale în regiunea transnistreană. Evenimentul a întrunit cca 300 persoane și a avut un caracter pașnic. Ulterior, zeci de persoane au fost chemate la secțiile de miliție, unde au fost plasate în arest pe perioade de la 3-15 zile, fie sancționate administrativ cu amenzi pentru participarea la o întrunire „nesanționată”. Organizatorul evenimentului, Oleg Horjan a fost plasat în arest pentru 60 zile, inclusiv membrii familiei acestuia: Evghenii Horjan – 14 zile de arest administrativ, Svetlana Horjan – 3 zile de arest. Lista persoanelor reținute administrativ includ persoane în etate, activiști civici etc.

Ombudsmanul a primit 15 plângeri cu privire la persecuții, rețineri abuzive, supunere la plata unor amenzi, detenție în condiții proaste a persoanelor pentru libera exprimare în cadrul evenimentului respectiv.

Speța Horjan și alții indică că în regiunea transnistreană continuă abuzurile, fapt ce impune necesitatea stringentă de identificare a unor mecanisme eficiente de protecție a drepturilor omului în teritoriul necontrolat, precum și a soluționării diferendului transnistrean pe căi pașnice și transparente. Instituția Ombudsmanului este deschisă în acest sens.

¹⁰⁵ În anul 2018 au fost examinate două petiții cu deplasare în Penitenciarele nr. 8 și 12 din Bender subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor.

CAZUL KUZMICIOV

La 27 iulie 2018, aproximativ la ora 16.00 – 16.30 min., un echipaj al Inspectoratului Național de Patrulare (INP) cu nr. de identificare 0321 (traseul Leușeni-Chișinău, km –13) ar fi fost implicat în favorizarea răpirii de persoane și anume: cet. Kuzmiciov Ghenadie Lurie, a.n.1966, originar din Tiraspol, precum și a autoturismului cu care se deplasa de model Toyota Avensis, n/1 T426KK. Angajații INP au stopat premeditat autoturismul sub pretextul depășirii limitei de viteze, au ridicat actele de conducere, ulterior de autoturismul respectiv s-a apropiat un alt autoturism de model „Toyota Land Cruiser Prado” de unde au ieșit 4 persoane mascate, care l-au răpit pe Ghenadie Kuzmiciov. Acțiunea respectivă ar fi fost favorizată, inclusiv prin neimplicare de către angajații INP. Deși, martorul faptului de răpire a reclamat și a solicitat stoparea făptuitorilor, angajații INP nu au intervenit, ceea ce prezumă un dubiu serios cu privire la participația sau co-autoratul în săvârșirea, cel puțin, a faptei de răpire de persoane. Ulterior, Ghenadie Kuzmiciov a fost transportat în regiunea transnistreană, fiind supus la acte de tortură și rele tratamente într-o închisoare din Hlinaia. Rudele și apărătorii susțin că respectivul este supus la forme de tratament inuman, acte de tortură în scopul recunoașterii vinovăției, este lipsit de îngrijiri medicale, fapt ce-i afectează grav starea sănătății.

La 09 august 2018 Procuratura mun. Chișinău, Oficiul Principal a dispus începerea urmăririi penale în cauza nr.2018898105 în baza art.164 al.2, lit.e) din Codul Penal pe faptul răpirii la 27 iulie 2018 a cet. Ghenadie Kuzmiciov de către mai multe persoane.

În același timp, pe parcursul anilor, Avocatul Poporului a făcut mai multe demersuri către „împuternicitul pentru drepturile omului” din regiunea transnistreană cu solicitarea de organizare a unor vizite comune în locurile de detenție. Cu părere de rău, nu a fost dat curs acestei inițiative.

DREPTUL LA LIBERA CIRCULAȚIE

În opinia Avocatului Poporului, dreptul la libera circulație în regiunea transnistreană este afectat de prezența posturilor de miliție, vamă și de grăniceri instalate unilateral de autoritățile de la Tiraspol¹⁰⁶.

Până în prezent circulația între cele două maluri ale Nistrului este realizată cu dificultăți, din cauza că autoritățile transnistrene permit trecerea persoanelor pe teritoriul controlat, în mod discreționar. Delegațiile oficiale care doresc să se deplaseze în raioanele din stânga Nistrului sunt obligate să anunțe prealabil autoritățile transnistrene pentru obținerea autorizației, chiar dacă o asemenea autorizație poate fi oricând revocată.

Pentru a asigura obiectivul de reintegrare a țării, precum și a asigurării accesului în trafic rutier internațional al populației din stânga Nistrului și mun. Bender în condițiile Convenției de la Viena asupra circulației rutiere din 8 noiembrie 1968¹⁰⁷, la

¹⁰⁶ În pofida art.5 din *Acordul despre principiile de reglementare pașnică a conflictului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova din 21 iulie 1992*.

¹⁰⁷ Legea nr.170 din 26.07.2018 cu privire la înmatricularea unor mijloace de transport și modificarea

26.07.2018 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.170 din 26.07.2018 cu privire la înmatricularea unor mijloace de transport și modificarea unor acte legislative¹⁰⁸.

Potrivit legii menționate și modificărilor ulterioare¹⁰⁹ prin derogare de la prevederile Codului Fiscal nr. 1163/1997, a Codului Vamal al Republicii Moldova nr. 1149/2000, a Legii cu privire la tariful vamal nr. 1380/1997, ale Legii nr. 1569/2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice și ale Legii Fondului de susținere a populației nr. 827/2000: Mijloacele de transport clasificate la poziția tarifară 8703 și remorcile atașate la acestea, clasificate la poziția tarifară 8716, motocicletele (inclusiv mopedele) și bicicletele cu motor auxiliar, cu sau fără ataș, clasificate la poziția tarifară 8711, aflate în proprietatea persoanelor menționate la pct. 3 din lege, având plăci cu număr de înmatriculare eliberate în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (cu excepția localităților Cocieri, Corjova, Coșnița, Doroțaia, Molovata Nouă, Pârâta, Pohrebea, Vasilievca din raionul Dubăsari), în municipiul Bender sau în localitățile Gâsca, Chițcani, Zahorna, Merenești și Cremenciug din raionul Căușeni, indiferent de termenul de exploatare, pot fi înmatriculate la subdiviziunile Agenției Servicii Publice, pentru obținerea plăcilor cu număr de înmatriculare neutru, fără achitarea drepturilor de import și a plăților suplimentare obligatorii stabilite conform Legii Fondului de susținere a populației nr. 827/2000, precum și fără prezentarea obligatorie a actelor vamale.

În același timp, potrivit art.231¹ din Codul Contravențional al Republicii Moldova, conducerea vehiculului cu număr de înmatriculare eliberat în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului sau mun. Bender de către o persoană care are domiciliu în altă localitate decât localitățile din stânga Nistrului, mun. Bender ori localitățile Gâsca, Chițcani, Zahorna, Merenești și Cremenciug din raionul Căușeni se sancționează în conformitate cu prevedere Codului Contravențional.

Avocatul Poporului este nedumerit de faptul că locuitorii din localitățile Cocieri, Corjova, Coșnița, Doroțaia, Molovata Nouă, Pârâta, Pohrebea, Vasilievca din raionul Dubăsari și Varnița din raionul Anenii-Noi nu pot beneficia de dreptul de a obține numere de înmatriculare neutre pentru vehiculele personale cu numere de înmatriculare eliberate în unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender și riscă să fie sancționați în conformitate cu art.231¹ din Codul Contravențional al Republicii Moldova, iar deplasarea în regiune cu vehiculul înmatriculat în Agenția Servicii Publice cu numere moldovenești este posibilă numai achitând vinieta la posturile vamale transnistrene.

Din 1 ianuarie 2018 autoritățile de facto de la Tiraspol au pus în aplicare un „cod vamal nou”¹¹⁰ care prevede achitarea vinietei pentru dreptul de a se deplasa în regiune cu automobile înmatriculate în alte state, inclusiv cu cele înregistrate la Agenția Servicii Publice cu numere de înmatriculare moldovenești. Potrivit art.132-7 din „codul vamal al rmn”¹¹¹, cetățenii Republicii Moldova domiciliați în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria), deținători

unor acte legislative <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356793>

¹⁰⁸ Legea nr. 321 din 30.11.2018 pentru modificarea unor acte legislative.

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376843>

¹⁰⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=378751>

¹¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=qyMqJKaptcw>

¹¹¹ <http://customs.gospmr.org/tamozhenny-kodeks-pridnestrovskoy-m.html>

ai pașapoartelor transnistrene sunt obligați să achite vinieta pentru introducerea în regiune a automobilului propriu, dacă acesta este înregistrat în subdiviziunile ASP.

DREPTUL LA PROPRIETATE

Accesul fermierilor la terenurile lor agricole amplasate după traseul Râbnița-Tiraspol permanent este în vizorul Ombudsmanului.

Avocatul Poporului salută acțiunile Guvernului în susținerea fermierilor care ani la rând suportă prejudicii materiale considerabile. În acest context, amintim că la ședința Executivului din 11 ianuarie 2018 a fost aprobată Hotărârea Guvernului „Cu privire la acordarea unor plăți directe proprietarilor de terenuri agricole, amplasate după traseul Râbnița – Tiraspol pentru anul 2017”, care prevede alocarea din fondul de rezervă al Guvernului a 7 986 513,37 lei pentru a compensa parțial unele pierderi suportate de către proprietarii terenurilor agricole din raionul Dubăsari, amplasate după traseul Râbnița-Tiraspol, cu repartizarea mijloacelor respective sub forma unor plăți directe, în mărime de 1229,68 lei/per hectar, conform procedurilor regulamentare stabilite de către Consiliul raional Dubăsari.

DREPTUL LA ASISTENȚĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Dat fiind faptul că Legea cu privire la prevederile de bază a statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) nr.173 din 22.07.2005 a rămas neimplementată, în regiunea de Est a țării nu au fost constituite autorități publice locale legale, iar autoritățile publice locale de ambele niveluri acordă asistență și protecție socială și protecție socială a persoanelor aflate în situații de dificultate, doar dacă au viza de reședință în localitățile care se află sub jurisdicția organelor constituționale ale Republicii Moldova, cu excepția persoanelor care cad sub incidența Legii nr.190 din 08.05.2003 „Cu privire la veterani” și a Hotărârii Guvernului nr.906 din 24.09.2010, privind crearea și activitatea „Comisiilor pentru examinarea adresărilor cetățenilor Republicii Moldova domiciliați în localitățile din stânga Nistrului (Transnistria) și localitățile” aprobate în scopul executării Legii nr.1585-XIII din 27 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală.

Astfel, cetățenii Republicii Moldova care beneficiază de pensii stabilite de Casa Națională de Asigurări Sociale a Republicii Moldova, domiciliați în localitățile aflate sub controlul Tiraspolului nu au acces deplin și în egală măsură la asistență socială, prestații și servicii de asistență socială.

RECOMANDĂRI:

- Este necesară ajustarea legislației astfel, încât să fie eliminate toate barierele cu care se confruntă cetățenii la înregistrarea nașterilor, iar toți copiii să fie înregistrați imediat, indiferent de regiunea în care el s-a născut.
- Executivul trebuie să perfecționeze cadrul normativ existent în domeniile eliberării documentelor de stare civilă, actelor de identitate, precum și determinării cetățeniei Republicii Moldova pentru locuitorii din stânga Nistrului.
- Statul trebuie să încurajeze activitatea organizațiilor societății civile și a

grupurilor de inițiativă în localitățile din stânga Nistrului și să elaboreze mecanisme clare de protecție a persoanelor care desfășoară activități de promovare și apărare a drepturilor omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).

- Guvernul urmează să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului din localitățile din stânga Nistrului.
- Avocatul Poporului reiterează importanța implementării recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului care se referă la regiunea din stânga Nistrului și mun. Bender.

II. RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2018

PREZENTARE GENERALĂ PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI

Prezentul Capitol din cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2018 are drept scop prezentarea opiniei Avocatului Poporului pentru drepturile copilului asupra sistemului de protecție a drepturilor copilului în prezent și aspectele care urmează a fi îmbunătățite în viitor. De asemenea, va fi prezentată opinia retrospectivă asupra unor subiecte și drepturi abordate în Raportul pentru anul 2017 și care nu vor fi elucidate în compartimente separate în prezentul raport.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, apreciază efortul statului în asigurarea respectării drepturilor copilului. Sistemul național de protecție a copilului este viabil și corespunde rigorilor determinate de standardele internaționale în domeniu, inclusiv politicile și legislația adoptată.

Pe parcursul anului 2018 au avut loc intervenții importante în domeniul educației prin reevaluarea Curriculumului Național și elaborarea Cadrelor de referință al Curriculumului Național, în sistemul sănătății și protecției sociale prin dezvoltarea serviciilor sociale și de sănătate, majorarea cuantumului indemnizațiilor și altor prestații sociale adresate atât copiilor și familiilor cu mulți copii, cât și în sistemul de protecție și securitate a copiilor.

Totodată, Ombudsmanul Copilului consemnează existența multiplelor curențe sistemice în toate domeniile drepturilor copilului care au fost expuse în rapoartele anuale privind respectarea drepturilor copilului, în rapoartele tematice și alte documente elaborate și indică asupra Recomandărilor sale privind remedierea situației care, în mare parte, rămân neimplementate de către autoritățile publice de linie. Ombudsmanul își exprimă indignarea în raport cu această situație și îndeamnă autoritățile statale să identifice soluții pentru îndeplinirea recomandărilor, precizând că recomandările sunt rezultatul monitorizării respectării drepturilor copilului și vin să îmbunătățească sistemul de protecție a drepturilor copiilor.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului specifică faptul că statul are restanțe la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹¹².

Reieșind din constatările monitorizării respectării drepturilor copilului, Ombudsmanul Copilului notează că principalul eșec al politicilor statului, revine implementării defectuoase a acestora. Dacă în plan normativ, mecanismele instituite sunt destul de bune, în procesul de aplicare în practică se denotă un șir de probleme și impedimente generate, în cele mai dese cazuri, de lipsa de atitudine și profesionalism a angajaților.

În același timp, relevă că nu în toate acțiunile autorităților publice și persoanelor de demnitate publică, funcționarilor de stat (judecători, procurori, avocați, asistenți sociali s.a.) acordă prioritate interesului superior al copilului.

¹¹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

În contextul celor expuse, menționăm că Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017 a fost unul comprehensiv care a prezentat o analiză minuțioasă a unor drepturi din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și totodată, a scos în atenție un set de probleme asupra cărora Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat mai multe Recomandări¹¹³ pentru redresarea situației din domeniul drepturilor copilului. Constatăm că autoritățile publice centrale și locale nu au reușit să implementeze multe din recomandările înaintate de către Ombudsmanul Copilului, iar în consecință, situația nu s-a ameliorat esențial la compartimentele vizate în raport.

Cu referire la respectarea **dreptului copilului la nume și cetățenie** Avocatul Poporului pentru drepturile copilului menționează că problemele cu privire la documentarea copiilor, în special, a copiilor din stânga Nistrului, nu au fost soluționate, un impediment major fiind factorul uman care tergiversează procedura documentării și/sau lipsa cunoștințelor atât a cadrului normativ, cât și a nerespectării procedurilor interne de lucru. În special, persistă problema documentării copiilor care se află pe teritoriul din stânga Nistrului asupra cărora au fost instituite măsuri de ocrotire juridică (tutelă/curatelă) în baza actelor emise de către autoritățile neconstituționale din regiune și care nu au forță juridică pe teritoriul Republicii Moldova. Prin urmare, rămân actuale Recomandările stipulate în Studiul tematic Respectarea Drepturilor Copilului la nume și cetățenie¹¹⁴ pentru autoritățile responsabile.

Este salutar faptul că reprezentanții autorităților tutelare sesizează Ombudsmanul Copilului pentru primirea consultațiilor juridice pe segmentul de respectare a drepturilor copiilor la nume și cetățenie și solicită intervenția acestuia în soluționarea cazurilor individuale. Acest fapt induce concluzia că funcționarii instituțiilor publice au nevoie de instruire continuă în domeniul de activitate și cel al drepturilor copilului.

Respectarea drepturilor copilului din regiunile din stânga Nistrului a fost și rămâne una din prioritățile mandatului Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, deoarece nu s-au înregistrat schimbări pozitive pe acest segment.

De jure, situația copiilor din regiunile din stânga Nistrului este necunoscută de către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Acestea nu dețin date statistice despre numărul real al copiilor din regiune, inclusiv al copiilor în situații de risc: rămași fără îngrijire părintească, copii abandonați, copii cu necesități speciale și incluziunea socială a acestora; nu se cunoaște numărul copiilor presupuși abuzați, precum și măsurile ce se întreprind pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică a acestora. La fel, nu se cunoaște numărul copiilor aflați în tutelă /curatelă și condițiile de instituire a măsurilor de protecție juridice, a copiilor adoptați și a procedurii de adopție, inclusiv cea internațională. Lipsesc informațiile despre numărul copiilor în conflict cu legea și condițiile de detenție ale acestora, modalitățile de resocializare a copiilor care au fost în conflict cu legea etc.

Este de menționat lipsa de acces pe teritoriul din stânga Nistrului a Ombudsmanului Copilului. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului califică acest fapt drept un obstacol grav în monitorizarea respectării drepturilor copiilor din această regiune.

De asemenea, notează că accesul limitat al reprezentanților autorităților consti-

¹¹³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf.

¹¹⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiul_documentarea_0.pdf.

tuționale ale Republicii Moldova și al organizațiilor neguvernamentale care activează în domeniul drepturilor omului/copilului în stânga Nistrului, nu permite evaluarea situației reale referitor la asigurarea respectării drepturilor copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează necesitatea stringentă de a se identifica o soluție eficientă pentru a evalua situația copiilor din stânga Nistrului și a interveni la necesitate.

O îngrijorare aparte este situația copiilor rămași fără îngrijirea părintească și a altor copii în situație de risc aflați în custodia statului. Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul Copilului a inițiat colaborarea cu unele organizații neguvernamentale din stânga Nistrului, înregistrate conform procedurii legale naționale, pentru a identifica posibilități de intervenire în interesele copiilor în soluționarea problemelor și asigurarea respectării drepturilor.

Ombudsmanul Copiilor salută crearea organului consultativ al Guvernului, Consiliul național pentru drepturile omului, în scopul asigurării unui mecanism eficient de elaborare și evaluare a implementării documentelor de politici în domeniul drepturilor omului și apreciază menținerea instituțională a Consiliului Național pentru Drepturile Copilului. La fel, menționează importanța instituirii Grupului de lucru pe domeniul drepturilor omului în cadrul Biroului Politici de Reintegrare, unde vor fi discutate și subiecte privind asigurarea respectării drepturilor copiilor din stânga Nistrului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu, membru al acestor trei structuri indicate, speră că prin efort comun vor fi identificate modalități pentru asigurarea respectării drepturilor copiilor din stânga Nistrului și va depune toată diligența în limita atribuțiilor, de a interveni în interesul copiilor din regiune, în fiecare caz când va fi solicitată.

La compartimentul **dreptul copiilor la familie**, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată problema care rămâne perpetuă pentru Republica Moldova și anume stabilirea graficului de întrevederi în cazul divorțului părinților și stabilirii domiciliului copilului cu unul din părinți. Ca și în anii precedenți, constatăm lipsa unei practici unificate în stabilirea graficelor de întrevederi de către autoritățile tutelare, astfel acțiunile acestora sunt segmentare și nu acordă o soluționare completă a problemei. De asemenea, reieșind din cazuistica Oficiului Avocatului Poporului pe acest segment, notăm că nu este clară însăși valoarea juridică a acestui grafic stabilit de autoritățile tutelare, odată ce acesta nu se respectă, iar autoritatea publică competentă nu are pârghii coercitive ce ar asigura dreptul copilului de a se vedea cu părinții și rudele sale.

Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților publice și părinților că orice copil, nu este proprietatea părinților, iar prin prisma principiului interesul superior al copilului stipulat în articolul 3 al Convenției ONU privind drepturile copilului, toate deciziile luate și acțiunile întreprinse trebuie să fie în concordanță prioritară cu acesta.

O altă problemă la acest compartiment o reprezintă scoaterea ilegală a copilului din țară, fără acordul celuilalt părinte, respectiv Ombudsmanul Copilului sesizează faptul că nici părinții, nici autoritățile nu au o soluție pertinentă pentru a soluționa situația. Astfel, în momentul în care un părinte pleacă peste hotarele țării împreună cu copilul și se stabilește cu domiciliul permanent în noul stat, acesta lezează atât dreptul celuilalt părinte de a se vedea cu copilul, cât și dreptul copilului de a se vedea cu al doilea părinte și familia extinsă din partea acestuia.

În contextul celor stipulate supra și în baza cazurilor examinate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, acesta atrage atenția autorităților de resort și a instanțelor de judecată că în momentul examinării cauzelor privind desfacerea căsătoriilor și stabilirea domiciliului copilului, o atenție deosebită trebuie acordată circumstanțelor: de către cine a fost crescut copilul și de cine este atașat psihologic, integrarea socială a copilului în situația în care este evident că unul dintre părinți, în special, cel cu care va fi stabilit domiciliul copilului, are intenția de a-și stabili traiul în afara țării, respectarea dreptului copilului la menținerea legăturilor de familie cu celălalt părinte etc.

Procedura de executare silită a hotărârilor instanțelor judecătorești pronunțate asupra obiectului menționat este relevantă frecvent în cererile adresate Ombudsmanului Copilului. Executorii judecătorești, de asemenea, nu au o practică unificată și pregătirea necesară pentru tratarea cazurilor de executare silită în situația transmiterii copilului la părintele cu care a fost stabilit domiciliul. Însăși procedura de executare și comportamentul acestora, poate afecta starea psihologică a copilului. În cadrul discuțiilor cu administrația Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești s-a accentuat necesitatea conformării actelor administrative din domeniu, principiului interesului superior al copilului și dezvoltării profesionale continue la acest subiect și domeniului drepturilor copilului.

O altă chestiune care a intrat în sfera preocupărilor Ombudsmanului Copilului a fost și este **respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități**. În acest sens reiterează Recomandările efectuate în studiile tematice (Raportul tematic „Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova”¹¹⁵, Raportul special „Evaluarea situației copiilor plasați în casele internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituționalizare”¹¹⁶, „Raportul cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale”¹¹⁷) și reamintește autorităților despre obligația pozitivă a statului de a oferi o protecție specială a copiilor cu dizabilități.

Menționăm că la acest compartiment o mare parte din **recomandările** Ombudsmanului Copilului sunt în atenția autorităților publice centrale de linie și se întreprind acțiuni pentru realizarea acestora, în special, cu referire la asigurarea drepturilor copiilor cu tulburări din spectru autist.

În concluzia celor expuse în acest capitol, reitez necesitatea de a unifica eforturile de către Ombudsmanul Copilului, autoritățile statului, organizații neguvernamentale și partenerii externi în întreprinderea măsurilor eficiente pentru asigurarea respectării drepturilor copilului, reieșind din interesul superior al copilului și ținând cont de opinia acestuia în toate chestiunile care îl vizează.

¹¹⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf.

¹¹⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf.

¹¹⁷ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf.

DREPTUL LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

Dreptul copilului la viață și dezvoltare reprezintă obligația inerentă a statului de a asigura supraviețuirea și dezvoltarea copilului. Acesta își regăsește temeinicia juridică în cadrul articolului 6 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹¹⁸, care, spre deosebire de alte mecanisme internaționale în domeniul protecției drepturilor omului stipulează nu doar obligația pozitivă a statului de a proteja viața persoanei și de a nu admite aplicarea pedepselor capitale dar, totodată, Convenția impune obligația Înaltelor Părți Contractante, de a **asigura în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului**. În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului punctează că această obligațiune specifică, impune statului îndatorirea să întreprindă eforturi concrete întru asigurarea respectării simultane a tuturor drepturilor consacrate în Convenție.

La nivel național dreptul la viață și dezvoltare a copilului este garantat prin Constituția Republicii Moldova, articolul 24¹¹⁹ și Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994¹²⁰, care, în articolul 4, prevede obligația de a recunoaște dreptul copilului la viață și inviolabilitate fizică și psihică. Evidențiem faptul că legiuitorul în Legea 338/1994, a omis stipularea expresă în textul actului legislativ a prevederilor cu privire la „asigurarea în toată măsura posibilului supraviețuirea și dezvoltarea copilului”. Astfel, se evidențiază o discrepanță între standardele internaționale și mecanismele naționale de protecție a drepturilor copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează cu îngrijorare faptul că recomandările privind dreptul la viață a copilului, stipulate în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017¹²¹, nu au fost luate în considerare, de către autoritățile publice centrale și locale. De asemenea, Ombudsmanul Copilului notează faptul că statul nu a întreprins nici o acțiune cu privire la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹²². În consecința celor relatate, situația privind respectarea dreptului copilului la viața, supraviețuire și dezvoltare nu a cunoscut modificări esențiale, iar situația la nivel național a rămas constantă.

În perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat situația cu privire la respectarea dreptului la viață a copilului prin **prisma natalității și demografiei în Republica Moldova**. Problema dată a fost sesizată de Ombudsmanul Copilului încă de la începutul mandatului său și continuă să rămână o prioritate pe agenda sa. În urma monitorizării subiectului, au fost depistate următoarele aspecte problematice:

- Politici ineficiente în domeniul planificării familiei;
- Declinul economic și emigrarea populației cu vârsta cuprinsă între 16 și 35 de ani;
- Cuantumul alocației unice la nașterea copilului (5645 lei¹²³), este prea mic și nu acoperă coșul minim de consum;

¹¹⁸ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

¹¹⁹ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹²⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654>

¹²¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf.

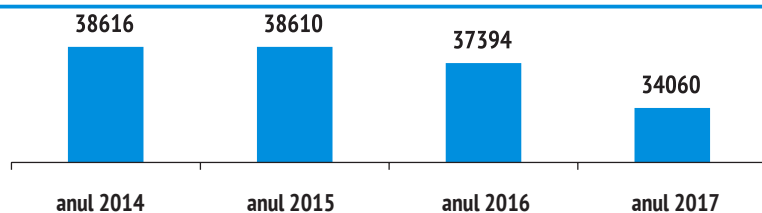
¹²² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

¹²³ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ro&idc=560&t=/Alte-prestatii-sociale/Indemnizatii/Indemnizatii-adresate-familiiilor-cu-copii/Indemnizatie-unica-la-nasterea-copilului/>

- Cuantumul alocației lunare pentru îngrijirea copilului, a persoanelor neasigurate, (540 lei¹²⁴), net inferior necesităților zilnice pentru îngrijirea și creșterea copilului.

Apreciem efortul statului de a majora cuantumul unor prestații sociale pentru copii și familii cu mulți copii în anul 2019.

Menționăm, de asemenea, că în conformitate cu ultimele date statistice natalitatea în Republica Moldova este într-o continuă descreștere¹²⁵. Astfel dacă în perioada anilor 2014-2015 cifrele erau constante, aproximativ 38 de mii de copii se nășteau pe an, observăm că în anii imediați următori situația cunoaște un declin considerabil și ajunge să fie puțin peste 34 de mii în anul 2017. Deși la momentul elaborării Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018, Biroul Național de Statistică nu a reușit să cumuleze datele pentru anul 2018, situația rămâne una nefavorabilă pentru statul nostru.

Sursa: Biroul Național de Statistică

Prin urmare, Republica Moldova rămâne în continuare a fi un stat neatractiv pentru tineri, din perspectiva de a crea o familie și de a concepe copii.

Ombudsmanul Copilului conchide că, în circumstanțele actuale, dacă autoritățile guvernamentale nu vor reuși să redreseze situația, conform opiniei specialiștilor, în aproximativ 15-20 de ani Republica Moldova riscă să ajungă la o rată a populației îmbătrânite de circa 70% și consideră imperativ adoptarea unor politici în domeniul protecției: „drepturilor viitoarelor generații”. Teoria dată a fost lansată încă în perioada anului 2008 de către profesorul englez Marie-Claire Cordonier, în cadrul „World Future Council”¹²⁶, unde aceasta menționa „obligativitatea protecției viitoarelor generații constituie o necesitate vitală a fiecărui stat în parte, dar și a societății internaționale per ansamblu. Astfel, în momentul în care vom asigura o sustenabilitate a serviciilor de protecție a dreptului la viață a copilului și a drepturilor conexe vom putea spera la continuitatea speciei umane ca gen”¹²⁷.

În lumina celor enunțate Ombudsmanul Copilului încurajează autoritățile guvernamentale în crearea după caz sau fortificarea politicilor existente în domeniul protecției viitoarelor generații. Pentru asigurarea unei dezvoltări durabile este necesară îmbunătățirea calității vieții de care generațiile viitoare se vor putea bucura și, pe măsură ce adaptarea la stilul de viață durabil reunește drepturile generațiilor

¹²⁴ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ro&idc=560&t=/Alte-prestatii-sociale/Indemnizatii/Indemnizatii-adresate-familiiilor-cu-copii/Indemnizatie-unica-la-nasterea-copilului/>

¹²⁵ <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demograficePOP030/POP030100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9>

¹²⁶ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹²⁷ Idem.

viitoare și bunăstarea lor trebuie să devină o necesitate primordială a autorităților/persoanelor de astăzi.

Un alt subiect problematic tratat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului din domeniul dreptului la viață în anul 2018 sunt **decesele copiilor de vârstă fragedă din cauza neglijenței părinților/reprezentanților legali sau a altor persoane în a căror grijă se află aceștia**. Anul 2018 a fost marcat de mai multe cazuri de deces al copiilor din cauza neglijenței părinților sau a persoanelor în grija cărora au rămas (copii înghețați în stradă, copii incendiați în locuințe, copii nou-născuți aruncați la tomberoane, copii căzuți de la înălțime etc.)¹²⁸. Deși, Strategia de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale există încă din 2016 (aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1106 din 3 octombrie 2016)¹²⁹, iar la data de 11 iunie curent, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării mai înaintează un proiect de act normativ privind aprobarea Strategiei Naționale de Educație Parentală 2018-2025, situația nu a cunoscut modificări esențiale.

În contextul expus, Ombudsmanul Copilului accentuează ansamblul de probleme identificate:

- Insuficiența intervenției autorităților publice în scopul prevenirii și diminuării factorilor de risc major, inclusiv abuz de alcool/droguri, violență domestică, abuz față de copii, neglijarea obligațiilor părintești;
- Insuficiența serviciilor comunitare specializate;
- Insuficiența instituțiilor preșcolare în unele localități, inclusiv lipsa grupelor de creșă;
- Insuficiența surselor sigure de venituri, precum și incapacitatea familiilor de stabilire a priorităților privind soluționarea problemelor identificate;
- Iresponsabilitatea unor familii/părinți față de viața propriilor copii;
- Insuficiența abilităților parentale în creșterea și educarea copiilor, gestionarea bugetelor familiale alocațiilor financiare de susținere din partea statului;
- Lipsa controlului din partea autorităților a cheltuirii banilor alocați.
- Evidențiem faptul că în perioada anului 2018 numărul copiilor-victime ale infracțiunilor prevăzute în Codul Penal, Cap. II „Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei”, este de 91 față de 23 din perioada anului 2017¹³⁰.

De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată o situație incertă, în privința acțiunilor prevăzute la art. 163 „Lăsarea în Primejdie” din Codul Penal. Astfel de dosare rar ajung să fie examinate de instanțele de judecată datorită gradului de afinitate dintre infractor și reprezentantul victimei, totuși, Ombudsmanul Copilului nu consideră că înăsprirea normelor existente va duce la redresarea situației actuale. În circumstanțele create Ombudsmanul Copilului consideră că doar educarea continuă, eradicarea iresponsabilității parentale și diminuarea fenomenului consumului abuziv de alcool și/sau substanțe narcotice și a fenomenului „copiii nasc copii”, va modifica spre bine situația actuală.

În accentuarea celor enunțate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atrage atenția autorităților publice asupra necesității revizuirii sistemului de protecție a copiilor, în special în privința copiilor de vârstă fragedă, pentru a putea preveni pe viitor situațiile respective. Ombudsmanul Copilului încurajează statul în

¹²⁸ <http://www.jurnaltv.md/news/70d2635f78e659a5/neglijenta-parintilor-costa-vietii.html>

¹²⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366978>

¹³⁰ <http://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=3>

consolidarea continuă a politicilor de protecție a drepturilor copilului pe segmentul dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare a copilului și, totodată, reamintește autorităților publice centrale și locale din domeniul protecției drepturilor copilului că în conformitate cu prevederile Comentariului General nr. 14 (2013) al Comitetului ONU pentru drepturile copilului¹³¹, obligațiunea respectării interesului superior al copilului rezidă în respectarea cumulativă a tuturor drepturilor consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, dar, în deosebi, a dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare a copilului.

Un alt aspect abordat la acest compartiment este **respectarea dreptului la viață, a copilului născut prematur**. Conform datelor statistice nașterile premature sunt în mediu în jurul la 2000 anual, ceea ce reprezintă 7% din totalul de nașteri¹³². Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în parteneriat cu Asociația Obștească „Vita” a organizat o Conferință națională „Prematuritatea în Republica Moldova, provocări și oportunități”¹³³, în scopul analizei situației existente și identificarea soluțiilor pertinente.

Aspecte problematice identificate sunt următoarele:

- Insuficiența profesioniștilor cu specializare în domeniul acordării de asistență medicală calificată copiilor născuți prematur;
- Repartizarea neuniformă a medicilor de familie și pediatriilor pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- Subaprecierea stării copilului și spitalizarea tardivă;
- Sistemul de prevenție timpurie slab dezvoltat;
- Lipsa conlucrării între serviciul de intervenție timpurie cu specialiștii de protecție socială din teritoriu.

Ombudsmanul Copilului reiterează că dreptul copilului la viață și accesul la servicii calitative de sănătate și disponibilitatea acestora, indiferent de perioada apariției lui pe lume, este o obligațiune primordială care urmează a fi implementată de stat și monitorizată de instituțiile naționale din domeniul protecției dreptului omului/copilului. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților publice de resort Recomandările stipulate în Raportul tematic privind „Respectarea Drepturilor Omului în prestarea serviciilor de asistență medicală prespitalicească din Republica Moldova (2016)”¹³⁴, prin care s-a făcut referire **la starea precară a dotării ambulanțelor cu echipamente predestinate copiilor și, în special, a nou-născuților**.

În concluzia celor enunțate *supra*, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele

¹³¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹³² <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

¹³³ <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

¹³⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_respectarea_drepturilor_2016_site_1_0.pdf.

RECOMANDĂRI:

- Fortificarea respectării principiului interesului superior al copilului în asigurarea respectării dreptului la viață a copilului;
- Sporirea cunoștințelor familiilor și comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copilului;
- Crearea/fortificarea serviciilor de planificare familială și de formare a abilităților parentale pentru creșterea și educarea copiilor;
- Implementarea standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie;
- Asigurarea realizării screeningului prenatal;
- Dezvoltarea serviciilor medicale de calitate prin asigurarea instituțiilor medicale cu echipament adecvat și instruirea continuă a personalului medical;
- Modificarea politicilor și cadrului legal prietenos creării familiei.

DREPTUL LA SĂNĂTATE

Protejarea dreptului copilului la sănătate (articolul 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului), rămâne prioritate pentru activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Ombudsmanul Copilului consideră că fiecare copil, indiferent de statutul social sau oricare alt criteriu, trebuie să aibă acces la cele mai înalte standarde de sănătate. Nici un copil nu trebuie să sufere sau să moară pentru că este sărac sau pentru că nu poate beneficia de serviciile medicale specializate. La nivel național dreptul la sănătate a copilului este garantat de o multitudine de acte legislative, începând cu Constituția Republicii Moldova (art. 36)¹³⁵, Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului (art. 4)¹³⁶, Legea nr. 411-XIII din 28 martie 1995 a ocrotirii sănătății etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază faptul că standardele naționale în domeniul ocrotirii sănătății corespund în mare parte standardelor internaționale din domeniu. Totodată, denotă faptul că autoritățile publice centrale și locale nu au ținut cont de recomandările stipulate în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017 astfel, situația pe segmentul respectării dreptului la sănătate nu a suferit modificări esențiale. De asemenea, Ombudsmanul Copilului notează că statul rămâne restant în privința implementării Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹³⁷.

Analizând situația respectării dreptului la sănătate a copilului prin prisma evenimentelor care au avut loc în acest domeniu în perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată o problemă legată de implementarea prevederilor articolelor 3 și 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Reamintim că respectarea **principiului interesului superior al copilului** este prioritar în **protecția dreptului la sănătate**. Astfel, Ombudsmanul Copilului constată o înțelegere eronată a principiului dat de către angajații din domeniu sănătății.

În urma monitorizării efectuate de către angajații Oficiului Avocatului Poporului și în urma consultării opiniei copiilor în cadrul forumurilor naționale ale copiilor, s-au constatat următoarele carențe:

- Implicarea slabă a copilului în procesul decizional cu privire la tratament și/sau preparatele administrate;
- Consultarea în exclusivitate a opiniei părinților cu privire la tratament și/sau procedurile administrate;
- Intimidarea copiilor, în special, în situațiile când problema de sănătate ține de zonele intime ale corpului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților de resort faptul că art. 3 alin. (1) din Convenție prevede obligația instituțiilor publice și private, a instanțelor judecătorești, a instituțiilor medicale și sociale, a autorităților administrative și a organismelor legislative să se asigure că interesele copilului sunt evaluate și luate ca primă atenție în toate acțiunile care afectează copiii. Acest principiu trebuie respectat în toate **deciziile legate de sănătate**. Ombudsmanul subliniază faptul că interesul superior al copiilor, ar trebui să se bazeze pe nevoile lor fizice, emoționale, sociale și educaționale, vârstă, sex, relații cu părinții și îngrijitorii,

¹³⁵ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹³⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311654&lang=1>

¹³⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

familia și mediul lor social și de asemenea, deciziile trebuie luate doar după ce au fost auzite opiniile lor, în conformitate cu articolul 12 al Convenției ONU.

Ombudsmanul Copilului îndeamnă autoritățile să plaseze interesele copiilor în centrul tuturor deciziilor care le afectează sănătatea și dezvoltarea, inclusiv alocarea de resurse, dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor și intervențiilor care afectează factorii determinanți care stau la baza sănătății lor. De asemenea, este imperativ a sublinia importanța interesului superior al copilului ca bază pentru luarea deciziilor cu privire la acordarea, reținerea sau încetarea tratamentului pentru toți copiii. Statul trebuie să elaboreze proceduri și criterii pentru a oferi îndrumări lucrătorilor din domeniul sănătății, în vederea evaluării intereselor superioare ale copilului în domeniul sănătății și alte domenii cu care se interacționează în momentul administrării tratamentului sau efectuării unor investigații.

Discuțiile cu copiii privind starea sănătății facilitează dezvoltarea unui mod de viață sănătos.

Cu referință la Comentariul general nr. 4 (2003)¹³⁸ al Comitetului ONU pentru drepturile copilului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului specifică suplimentar importanța **interesului superior al copilului de a avea acces la informații adecvate** privind problemele de sănătate. O atenție deosebită trebuie acordată anumitor categorii de copii, inclusiv copii și adolescenți cu dizabilități psihosociale. Atunci când se ia în considerare spitalizarea sau plasarea într-o instituție, această decizie ar trebui luată în conformitate cu principiul interesului superior al copilului, înțelegându-se, în primul rând, că este în interesul tuturor copiilor cu dizabilități să fie îngrijiți, pe cât e posibil, în comunitate, într-un cadru familial și, de preferință, în propria familie, cu sprijinul necesar pus la dispoziția familiei și a copilului.

Pe parcursul perioadei raportate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat și situația privind **vaccinarea copiilor**. Este necesar de precizat și de amintit că problema asigurării dreptului la sănătate în contextul asigurării obligativității vaccinării copiilor, a fost abordată de către Ombudsmanul Copilului în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2017¹³⁹.

În anul 2018 această problemă a fost readusă în atenția Ombudsmanului Copilului de către părinții care invocau un șir de probleme cum ar fi: neinformarea părinților despre faptul că: copiii urmează a fi vaccinați și, respectiv, copiii au fost vaccinați fără acordul lor; vaccinarea copiilor în spații inoportune procedurii de vaccinare, lipsa controlului stării sănătății copilului prevaccinare și postvaccinare etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților publice de linie că astfel de abateri au un impact negativ asupra sănătății copiilor și generează atitudinea reticentă a părinților față de vaccinare.

Ombudsmanul Copilului reafirmă poziția sa privind vaccinarea obligatorie a copiilor și indică asupra obligativității părinților de a asigura vaccinarea copiilor și obligativității autorităților publice atât de a asigura calitatea vaccinului, cât și a respectării cu severitate a condițiilor medico-sanitare a procesului de vaccinare.

Această opinie a fost susținută atât public, în cadrul ședinței Comisiei parlamentare sănătate, protecție socială și familie, cât și în cadrul ședinței Curții Constituționale din 30 octombrie 2018, unde s-a examinat controlul constituționalității art. 52 alin. (6) din Legea nr. 10 din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănă-

¹³⁸ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹³⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf.

tății publice și a pct. 21 subpct. 1) lit. e) din Programul național de imunizare pentru anii 2016-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1113 din 6 octombrie 2016). Curtea emite Hotărârea¹⁴⁰ prin care recunoaște constituționale normele contestate, astfel recunoscând obligativitatea vaccinării.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului punctează următoarele aspecte:

- Vaccinarea copilului este o acțiune efectuată în scopul protecției drepturilor copilului astfel, urmând spiritul Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, un drept nu ar trebui să lezeze celelalte drepturi consacrate în aceasta;
- Autoritățile naționale din domeniul sănătății urmează să fortifice acțiunile calitative de informare în masă a populației privind beneficiile și reacțiile adverse, de pe urma administrării vaccinurilor;
- Refuzul părinților de a vaccina copiii nu ar trebui să influențeze asupra dreptului la educație a copilului;
- În situațiile de extremă necesitate (epidemie/pandemie), autoritățile naționale trebuie să asigure, în măsura posibilităților continuitatea tuturor drepturilor consacrate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.
- În această ordine de idei statul trebuie să identifice un mecanism viabil de a asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați.

În perioada anului 2018 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a continuat să monitorizeze respectarea dreptului la sănătate al copiilor **care suferă de boli rare**. Boală rară este considerată orice maladie care afectează mai puțin de 1 din 2000 de persoane. În prezent sunt recunoscute aproximativ 6000-7000 de boli rare, iar circa 350 mln de oameni de pe glob suferă de acestea¹⁴¹. Circa 75 de % din persoanele diagnosticate cu boli rare, sunt copii.

Potrivit datelor Organizației Mondiale a Sănătății, în țările Uniunii Europene sunt 36 de milioane de oameni care suferă de boli rare. De asemenea, potrivit informațiilor oficiale oferite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale¹⁴², în Republica Moldova este stabilită **Lista Bolilor Rare**, gestionată de Centrul de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului¹⁴³, fiind completată în funcție de cazuistică. Numărul total al pacienților incluși în Lista bolilor Rare aflați în evidența Centrului, constituie 800 pacienți, cu peste 20 de afecțiuni clinice. Totuși, conchidem că numărul copiilor care suferă de o boală genetică rară nu se cunoaște, deoarece mulți dintre ei sunt diagnosticați peste hotarele țării și familia acoperă în totalitate necesitățile medicale și de abilitare.

Concomitent, din lista maladiilor recunoscute ca boli rare, oferită de către MSMPS, rezultă că în anul 2018, în Republica Moldova erau identificate 1370 cazuri de maladii rare¹⁴⁴. Este regretabil faptul că MSMPS nu a putut să ne ofere date dezagregate referitoare la copii, numărul acestora diagnosticați cu boli rare și tratamentul de care beneficiază, ceea ce indică o atenție insuficientă față de acest domeniu. De menționat că diagnosticarea bolilor rare la copii în Republica Moldova constituie o problemă majoră pentru asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății.

În urma monitorizării efectuate, Ombudsmanul Copilului a constatat următoarele carențe în acest domeniu:

¹⁴⁰ <http://www.constcourt.md/>

¹⁴¹ <http://www.euro.who.int/en/countries/republic-of-moldova>

¹⁴² <https://msmps.gov.md/>

¹⁴³ <https://www.mama-copilul.md/>

¹⁴⁴ <https://msmps.gov.md/>

- Lipsa sistemului de date, inclusiv dezagregat pe copii;
- Sistemul de diagnosticare preventivă slab dezvoltat;
- Numărul personalului abilitat scăzut, în special în regiunile rurale ale țării;
- Lipsa serviciilor sociale dezagregate pe tipul de dizabilitate/afecțiune, inclusiv abilitarea copiilor cu boli rare;
- Lipsa totală sau parțială a aparatelor pentru diagnosticarea prenatală RETT a familiilor cu risc sporit;

Ombudsmanul Copilului a examinat câteva cazuri în care a fost invocată încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății, prin neacordarea tratamentului personalizat în cazul unei boli rare. În anul 2018, pentru tratamentul pacienților cu boli rare, MSMPS a alocat din buget suma de 12 710 mii lei¹⁴⁵, ceea ce constituie o sumă foarte mică, raportată fiind la numărul de cazuri identificate. Totodată, trebuie de luat în considerație calitatea vieții familiilor cu copii diagnosticați cu boli rare, întrucât acestea sunt puse în situația de a procura din cont propriu medicația necesară, consumabilele ș.a. În cazul bolilor rare doar 5% din ele pot fi susținute medicamentos sau prin alimentație specială, în rest, 95 la sută sunt simptomatice și necesită intervenții de abilitare. În opinia părinților, autoritățile trebuie să atragă o atenție sporită incluziunii sociale și educaționale a acestor copii.

În rezultatul investigării acestui aspect, Ombudsmanul Copilului a sesizat o implicare redusă în diagnosticarea, tratamentul și îngrijirile oferite copiilor care suferă de boli rare. Cu alte cuvinte, bolile rare în Republica Moldova sunt în mare măsură lipsite de tratament, recunoaștere, îngrijire adecvată și incluziune socială.

S-a constatat și faptul că medicii de familie nu sunt suficient de bine pregătiți pentru a depista la timp simptomele unei boli rare, iar diagnosticarea tardivă a acestor maladii, duce chiar și la dizabilitate severă, ceea ce implică alte costuri din partea statului.

De cele mai multe ori, copiii sunt diagnosticați cu o boală rară, târziu și în afara țării, la clinicele private de peste hotare, copiii cu boli genetice rare rămân în afara întregului sistem de protecție a drepturilor copilului din Republica Moldova.

În contextul situației prezentate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele

RECOMANDĂRI:

- MSMPS va reevalua politica financiară pe segmentul diagnosticării bolilor rare;
- Prestarea unor servicii calitative copiilor cu boli genetice rare prin instruirea profesioniștilor din sfera medicală și educație;
- Suport în instruirea părinților în terapii și îngrijirea propriilor copii;
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării va asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați prin aplicarea formelor alternative de educație;
- Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să intensifice campaniile de promovare a imunizării, în scopul convingerii părinților asupra beneficiilor vaccinării;

¹⁴⁵ <https://msmps.gov.md/>

- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin instituțiile de resort subordonate, va asigura monitorizarea în perioadele pre și post vaccinare a copiilor;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va fortifica mecanismul de informare a populației, astfel asigurând dreptul pacientului la informare;
- Părinților copiilor care nu sunt vaccinați Ombudsmanul Copilului le reamintește despre obligația prioritară a acestora de a asigura dreptul copilului la sănătate și educație.

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Dreptul la educație este un drept universal, recunoscut fiecărei persoane, indiferent de vârstă, limbă, origine socială sau etnică ori alt statut. Dreptul copilului la educație înseamnă dreptul copilului de a avea acces la învățământ garantat de stat care să îi asigure dezvoltarea pleneră a personalității, a vocațiilor și aptitudinilor acestuia.

Odată cu ratificarea Convenției ONU pentru drepturile copilului, Republica Moldova și-a asumat o serie de obligații pozitive. Este datoria statului de a crea un sistem educațional generalizat, pe care în mod continuu să-l dezvolte și să-l susțină. Accesul persoanelor la educație impune statului obligația de a furniza gratuit acest serviciu, în anumite limite și standarde prescrise distinct pentru fiecare nivel de educație.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că este îndatorirea statului de a crea condiții pentru a asigura toți copiii cu studii de calitate, indiferent de criteriile sociale.

Dreptul la educație este consacrat în art. 28 și 29 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹⁴⁶, care, pe lângă asigurarea obligatorie a învățământului primar, prevede întreprinderea de măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a școlii și reducerea abandonului școlar.

Dreptul la educație la nivel național își găsește reglementarea în art. 35 din Constituția Republicii Moldova „Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.”¹⁴⁷ În prevederile articolului 13 din Codul Educației¹⁴⁸ „Învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar și finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și post-secundar” și articolului 2 din Legea privind drepturile copilului¹⁴⁹. Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor”.

Ombudsmanul Copilului reiterează că problemele abordate în Raportul privind respectarea drepturilor copiilor pentru anii precedenți (2016, 2017) rămân actuale, fiind abordate insuficient de către instituțiile de resort, fără a fi identificate soluții și lipsind rezultatele sesizabile ale acestor soluții.

În perioada raportată, Ombudsmanul Copilului a avut în vizor respectarea dreptului la educație prin prisma calității educației de nivelul 0 și anume educației ante-preșcolare; fenomenului violenței în instituțiile educaționale; accesul copiilor din școlile auxiliare la exercitarea dreptului la educație și la condițiile de igienă și sanitație în școli.

Educația antepreșcolară este primul segment component al educației timpurii sau educației de nivelul 0.

Pe parcursul anului 2018 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către părinți, ai căror copii frecventează instituțiile de educație timpurii

¹⁴⁶ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf.

¹⁴⁷ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹⁴⁸ <http://lex.justice.md/md/355156/>

¹⁴⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311654&lang=1>

private (în continuare grădinițe private) din raza municipiului Chișinău, aceștia s-au declarat nemulțumiți de calitatea serviciilor educaționale, lipsa calificării cadrelor didactice și colectarea sumelor de bani, fără a fi eliberate bonuri fiscale.

În temeiul acestor sesizări, Ombudsmanul Copilului a solicitat Direcției Generale Educație Tineret și Sport și Ministerului Educației Culturii și Cercetării informația privitor la numărul grădinițelor private din raza municipiului Chișinău și temeiul juridic de înființare și funcționare a instituțiilor de educație timpurie mixtă și privată. Potrivit răspunsului parvenit: „DGETS nu a coordonat înființarea sau reorganizarea nici a unei instituții timpurii private. În rezultatul acțiunilor întreprinse pentru punerea în aplicare a Codului Educației, s-a constatat: entitățile private care își desfășoară activitatea cu copii de la 0-7 ani nu sunt înființate și înregistrate ca instituții prestatoare de servicii educaționale. Astfel, DGETS, organ local de specialitate în domeniul învățământului nu deține deciziile organelor de resort privind crearea entităților ce nu sunt din domeniul educației.”¹⁵⁰

În cadrul examinării subiectului ce ține de funcționarea grădinițelor private au fost depistate următoarele lacune:

- **Lipsa cadrului juridic care să reglementeze procedura de instituire, înregistrare sau/și funcționare a entităților juridice private prestatoare de servicii educaționale.** Menționăm că din anul 2010 procedura de acreditare și evaluare a grădinițelor private a fost suspendată. Până la intrarea în vigoare a Codul Educației acreditarea instituțiilor de învățământ erau guvernate de Legea cu privire la evaluarea și acreditarea instituțiilor de învățământ din R. Moldova¹⁵¹ și Legea privind aprobarea Regulamentului de evaluare și acreditare a instituțiilor de învățământ¹⁵², abrogate odată cu intrarea în vigoare a Codului Educației. Totodată, prevederile Codului Educației în articolele 21 și 23 stabilesc regulile de înființare, reorganizare și lichidare a instituțiilor de învățământ general din domeniul public, situația celor din domeniu privat fiind incertă, acte normative relevante domeniului nefiind adoptate.

- **Imposibilitatea de a verifica și monitoriza procesul educațional în grădinițele private;** Procesul educațional se realizează în baza documentelor de politici din domeniul educației timpurii obligatorii pentru toate tipurile de instituții educaționale, adoptate de către MECC¹⁵³, fondatorii grădinițelor private deseori limitează sau interzic accesul persoanelor competente din sistemul educațional întru verificarea calității serviciilor educaționale prestate. În baza celor expuse mai sus, constatăm că politica statului în domeniul educației timpurii și actele normative în vigoare nu sunt respectate, iar calitatea serviciilor educaționale nu poate fi verificată sau monitorizată.

- **Personalul angajat în cadrul instituțiilor educației timpurii;** Lipsa controlului din partea autorităților din domeniul educațional asupra personalului angajat în grădinițe private, și anume asupra cadrelor didactice.

La momentul actual nu se cunoaște numărul grădinițelor private, respectiv nu se cunoaște numărul cadrelor didactice sau al persoanelor care sunt angajate în calitate de cadru didactic și criteriile după care sunt angajate, administratorii grădi-

¹⁵⁰ Răspunsul la solicitarea de informație OAP, scrisoarea DGETS nr. 0118/4578 din 20.12.2018.

¹⁵¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311564>

¹⁵² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311665&lang=1>

¹⁵³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ro_standarde_reeditare.pdf.

https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_timpurie.pdf.

https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_cor3.pdf.

nițelor private sub formă de societate cu răspundere limitată, asociația obștească având libertatea să angajeze după propriul plac. Incertitudinea personalului angajat în postura de cadre didactice și a persoanelor care interacționează direct cu copiii este generată de lipsa cadrului normativ și controlului din partea Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, Ministerului Educației Culturii și Cercetării și organului local de specialitate din domeniul învățământului.

VIOLENȚA ÎN ȘCOLI

Pe parcursul anului 2018 Ombudsmanul Copilului a fost solicitat de către părinți și elevi de mai multe ori, pentru a interveni în soluționarea presupuselor cazuri de violență, abuz sau neglijență petrecute în instituțiile de învățământ. Ca și în anii precedenți, acte de violență se comit între elev-elev, profesor-elev, elev-profesor. Dintre formele cel mai des sesizate au persistat violența comisă de către cadrele didactice față de elevi.

Amploarea fenomenului de violență a arătat că școala este în prezent scena unor frecvente situații de violență, formele de manifestare a violenței fiind variate. Cele mai importante cauze ale violenței în școală includ, pe lângă factorii familiari, socio-economici sau individuali și o serie de cauze școlare. Lipsa unui nivel adecvat de conștientizare a pericolului violenței în rândurile elevilor, a unor strategii didactice și/sau decizii manageriale eficiente, informarea defectuoasă despre obligațiile instituției de învățământ, a cadrelor didactice, personalului auxiliar, elevilor, părinților. Nu se cunoaște sau este ignorată procedura privind înregistrarea, examinarea și raportarea presupuselor cazuri de abuz și neglijență, fapt care plasează unele instituții educaționale în situația de a nu fi capabile să prevină și să combată manifestările de violență determinate de anumiți factori extrașcolari.

Conform datelor prezentate de către MECC, în raportul pentru semestrul I al anului de studii 2017-2018 (septembrie – decembrie 2017) privind cazurile suspecte și confirmate de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului, au fost identificate în total – 4794 cazuri, inclusiv violență fizică – 2316; violență psihologică – 1141; abuz sexual – 17; neglijare – 1260; exploatare prin muncă – 60 sesizări¹⁵⁴.

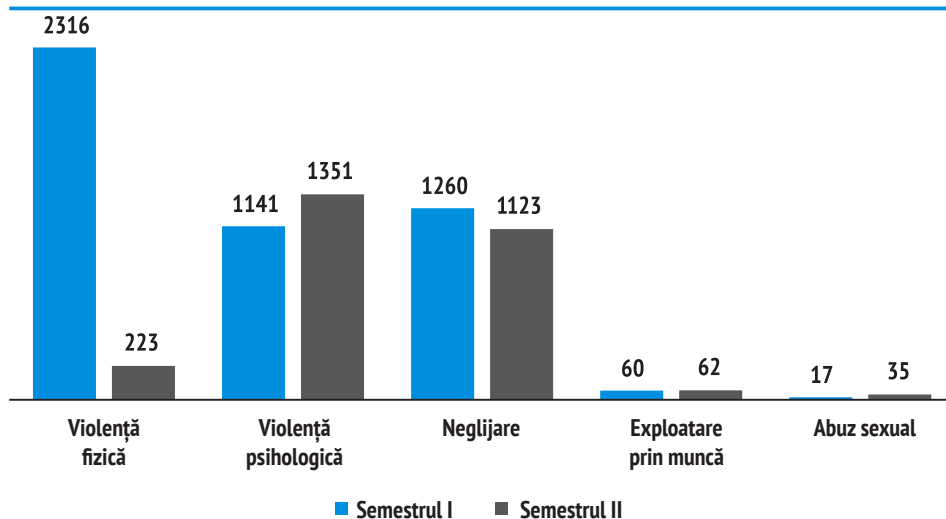
Pe parcursul lunilor ianuarie – mai 2018, angajații din sistemul educațional au raportat 4802 cazuri de violență asupra copilului care au avut loc în familie, școală sau în alte locuri și servicii din comunitate. Raportul generalizat pentru semestrul II al anului de studiu 2017-2018 privind cazurile raportate de violență asupra copilului, cele mai multe cazuri se referă la violența emoțională – 1351, altele – 223 la violența fizică, iar 1123 – la neglijare. De asemenea, au fost semnalate 62 de cazuri de exploatare prin muncă și 35 de cazuri de abuz sexual. În aceeași perioadă, fiecare al 5-lea caz a fost referit organelor cu atribuții în protecția drepturilor copilului, fiind suspectat sau identificat drept caz grav de abuz¹⁵⁵.

În opinia Ombudsmanului Copilului, creșterea numărului cazurilor de violență și abuz față de copii, identificate/înregistrate de către angajații din sistemul educațional și/sau raportate autorităților tutelare locale, inclusiv în adresa sa, se explică prin faptul că managerii instituțiilor și responsabilii de prevenirea și protecția copiilor față de violență și abuz din toate instituțiile de învățământ general și profesii-

¹⁵⁴ <https://mecc.gov.md/ro/content/astazi-este-marcata-ziua-internationala-nonviolentei-scoala>

¹⁵⁵ <https://mecc.gov.md/ru/node/6839>

onal-tehnic au beneficiat de mai multe formări profesionale în domeniu, care au determinat sporirea responsabilității și abilităților.

Procedura de identificare și raportare a cazurilor de violență de către angajații instituțiilor de învățământ face parte dintr-o strategie complexă de prevenire și combatere a violenței față de copii. Profesorii și directorii instituțiilor de învățământ au obligația să sesizeze autoritățile tutelare și alte instituții ale statului, atunci când un copil este în situație de risc.

Actele normative sectoriale care conțin prevederi referitoare la protecția copilului, prevenirea și combaterea violenței în instituțiile educaționale asupra copilului și în a căror bază acționează angajații instituțiilor educaționale sunt: Codul Educației, Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022; Regulamentul privind comunicarea între instituțiile de învățământ și mass-media în cazurile care se referă la copii, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 60 din 07 februarie 2004, Ordinul Ministerului Educației nr. 77 din 22 februarie 2013 privind Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului¹⁵⁶ care specifică în mod minuțios procedura de intervenție, adresare și monitorizare a tuturor lucrătorilor din instituțiile de învățământ, nu doar a cadrelor didactice. La fel, Ordinul Ministerului Educației nr.858 din 23 august 2013 vine în ajutor instituțiilor școlare prin Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului¹⁵⁷, Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței,

¹⁵⁶ http://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.pdf.

¹⁵⁷ http://spc.psihologie.md/wp-content/uploads/2016/03/8._metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf.

neglijării, exploatării și traficului¹⁵⁸, cu toate acestea lucrătorii din sistemul educațional nu cunosc actele normative indicate mai sus, fie le cunosc și nu știu cum să le aplice, efectul acestora fiind minim.

Amintim că statul, conform prevederilor articolului 19 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, și-a asumat obligația de a întreprinde toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative pentru a proteja copiii de orice formă de violență, vătămare, abuz fizic sau mintal, de abandon sau neglijență. Obligația statului de a ocroti inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică se stipulează și în prevederile art. 135 din Codul Educației și art. 6 din Legea privind drepturile copilului. Mai mult ca atât, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în Observațiile finale indică obligațiile statului: „Să consolideze implementarea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobat în 2014, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate”.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că per general cadrul normativ din domeniul protecției copilului față de abuz și violență este bun, însă reticențe se constată la implementarea acestuia. Actorii implicați în prevenirea și protecția copilului împotriva violenței, parte a mecanismului intersectorial, nu au abilitățile necesare de identificare și asigurare a măsurilor de protecție și suport, circumstanțe care reduc eficiența intervenției acestora. De asemenea, se face resimțită lipsa serviciilor de reabilitare a victimelor, drept garantat prin art. 39 a Convenției¹⁵⁹ „Statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a facilita recuperarea fizică și psihologică și reintegrarea socială a copiilor, victime ale unei forme de neglijență, exploatare sau abuz, de tortură sau pedeapsă ori tratamente crude, inumane sau degradante ori victime ale unui conflict armat. Readaptarea și reintegrarea se va desfășura în condiții care favorizează sănătatea, respectul de sine și demnitatea copilului” și a abuzatorilor.

Alt factor care împiedică eradicarea fenomenului violenței în școli este **lipsa psihologului în instituții** sau/și implicarea superficială a acestuia unde există. Au fost identificate școli care dispun de unitatea de psiholog în instituții, dar acesta, fie nu intervine deloc în reabilitarea psihologică a abuzatorilor și abuzaților, fie se implică parțial, nefiind luate măsurile necesare pentru restabilirea unui climat psihologic adecvat. Ombudsmanul Copilului notează că aplicarea incompletă/defectuoasă a prevederilor Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și mobilizarea copiilor-victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului aprobate prin Hotărârea nr. 270 din 08.04.2014 de către actorii responsabili, menținerea cadrelor didactice care au aplicat violență asupra elevilor în sistemul educațional contrar prevederilor legale, precum și eliberarea acestora din funcție, fără a fi aplicate normele corecte din Codul Muncii, sunt factorii care favorizează dezvoltarea fenomenului violenței și sporesc neîncrederea părinților și elevilor în aceea că școala este locul prietenos copiilor, sigur pentru viață și sănătate.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a constatat la acest compartiment și indiferența managerilor instituțiilor de învățământ față de cazurile de violență și

¹⁵⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=1>

¹⁵⁹ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf.

abuz în cadrul instituțiilor pe care le conduc. Majoritatea situațiilor rămân nerezolvate, mai grav, sunt considerate firești.

Practica arată că angajatorii instituțiilor educaționale la eliberarea cadrelor didactice aplică prevederile alineatului (1) a art. 85 din Codul Muncii „Salariatul are dreptul la demisie – desfacere a contractului individual de muncă din proprie inițiativă, anunțând despre aceasta angajatorul, prin cerere scrisă, cu 14 zile calendaristice înainte”, contrar prevederilor art. 86, alin. 1, lit. (n) care prevede concedierea acestuia pentru „aplicarea, chiar și o singură dată, de către un cadru didactic a violenței fizice sau psihice față de discipoli”.

În scopul prevenirii fenomenului violenței și promovării protecției și respectării tuturor drepturilor copiilor, Ombudsmanul Copiilor a organizat două mese rotunde cu participarea elevilor din zona nord: Edineț, Briceni, Soroca, Drochia, Bălți, Ocnița, Telenești, precum și a elevilor din UTA Găgăuzia: Congaz, Chirsova, Dizghingea, Tomai, Avdarma, cu tema „Acțiuni specifice privind prevenirea violenței în școli și reintegrarea copiilor neșcolarizați în instituțiile de învățământ”.

De asemenea, pe parcursul anului au fost desfășurate multiple activități de informare a elevilor cu tematica „Formele violenței și cum ne protejăm”.

ACCESUL LA EDUCAȚIE A COPIILOR CU NECESITĂȚI SPECIALE

Un alt aspect deficient în realizarea dreptului la educație aflat în vizorul Ombudsmanului Copiilor a fost accesul copiilor din școlile auxiliare la învățământul obligatoriu garantat de stat, obligație pozitivă asumată de Republica Moldova odată cu ratificarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, de „a asigura învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți.”

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a examinat cererea depusă de către părinții copiilor care frecventează școlile auxiliare nr. 6 și 7 și de către reprezentanții Centrului de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dezabilități. Petenții invocau că elevilor care sunt înmatriculați la studii, în școlile auxiliare li se încalcă dreptul la educație, prin faptul că Ministerul Educației, Culturii și Cercetării nu a elaborat Planul-cadru pentru clasele a noua.

Analizând cadrul internațional pertinent, în speță art. 28 și 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Ombudsmanul Copiilor a sesizat faptul că acțiunile autorităților naționale reprezintă o discriminare în accesul la educație pe criteriul de dizabilitate. Astfel, Avocatul Poporului a solicitat, în baza art. 23, alin. (1) al Legii nr. 52 din 3 aprilie 2014, concursul Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității drept instituție de resort în domeniu pentru a analiza circumstanțele invocate și a emite o Decizie conform competențelor legale atribuite. Potrivit Deciziei Consiliului, nr. 92/17 din 29 septembrie 2018, se constată o discriminare indirectă privind accesul la educație pe criteriu de dizabilitate. În acest sens, s-a solicitat Ministerului Educației, Culturii și Cercetării să organizeze și să monitorizeze procesul de revizuire a curriculumului școlar la disciplinele obligatorii și opționale, adaptate la necesitățile reale ale elevilor care sunt înmatriculați în școli auxiliare.

Problema admiterii elevilor din școlile auxiliare în clasa a noua a fost abordată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu de mai multe ori în cadrul întrunirilor și ședințelor de lucru cu oficiali și demnitari din domeniu, inclusiv cu Ministrul Educației, Culturii și Cercetării Monica Babuc.

Urmare a acțiunilor întreprinse de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, la 27 iunie 2018, Ministra Educației, Culturii și Cercetării a emis Ordinul nr. 993, prin care a dispus permiterea absolvenților școlilor auxiliare, promoția 2018, să opteze pentru continuarea studiilor, la cererea părinților, atât în instituțiile de învățământ profesional-tehnic secundar, cât și în clasa a noua a școlilor auxiliare.

O altă problemă care rămâne actuală este incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului menționează că Recomandările din rapoartele precedente privitor la copiii cu necesități speciale nu au fost luate în considerare de către autoritățile de resort. Manualele cu alfabetul Braille nu sunt accesibile în scară largă copiilor cu deficiențe de văz școlarizați, aceștia învățând din manuale care nu corespund cerințelor educaționale promovate de stat, fiind lăsați să se descurce singuri, procurând manualele sau identificând persoane care ar scrie aceste manuale corespunzător necesităților. La fel, copiii hipoacuzici sau cu surditate tardivă nu sunt asigurați de către stat cu aparate auditive și produse de întreținere a acestora, lipsesc pedagogii, traducătorii care posedă limbajul mimico-gestual.

Iar copiilor cu mobilitate redusă continuă să le fie restricționat accesul la educație prin lipsa rampelor și altor modalități de acces în majoritatea instituțiilor educaționale.

Ombudsmanul Copilului reiterează că incluziunea socială și dreptul la educație a copiilor, indiferent de necesitate, nu trebuie să fie o piedică în realizarea drepturilor sale, nici un copil nu trebuie să fie stigmatizat sau marginalizat din cauza diagnozei.

CONDIȚIILE DE IGIENĂ ȘI SANITAȚIE ÎN ȘCOLI

Un alt aspect monitorizat de Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului 2018 au fost condițiile de igienă și sanitație în școli. Platforma Copiilor din cadrul Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului a elaborat în 2018, Raportul privind condițiile de igienă și sanitație în școli în care elevii își expun percepțiile privitor la condițiile de sanitație în școala unde își fac studiile. O mare parte din elevi au declarat că toaleta este localizată în afara instituției de învățământ, unii au menționat că, deși instituțiile au toalete funcționale în interior, le este interzis accesul și sunt nevoiți să meargă la toaleta de afară pe tot parcursul anului de învățământ. Copii declară că toaletele de afară sunt comune, lipsesc condiții care ar asigura protecția și intimitatea acestora, nu au geamuri prin care să pătrundă lumina și să fie posibil de aerisit, evident lipsește strictul necesar hârtie igienică, săpun, lavoare. Deseori, toaletele din exterior sunt folosite de persoane străine și copiilor le este frică să nu fie abuzați, aceștia mai menționează că există numeroase cazuri de consum de tutun și alcool în toaletă.

La fel, se constată probleme și în cazurile în care grupurile sanitare sunt amplasate în interiorul instituției educaționale. Elevii au expus un șir de probleme persistente: lipsa săpunului, periei pentru wc și detergenților indispensabili pentru menținerea igienei, lipsa apei pentru spălarea mâinilor, podeaua permanent umedă pe care poți să aluneci, lipsa intimității în cabine, unele cabine nu au uși (acesta fiind motivul din care fetele ies din timpul lecțiilor pentru a merge la toaletă) sau acestea nu se închid, iar dacă se închid, nu se încuie, numărul de cabine funcționale, raportat

la numărul de elevi în școală, sunt insuficiente, lipsa asigurării centralizate cu apă în blocurile sanitare etc.

Elevii din mediul urban au indicat, de asemenea, ca problemă majoră accesul la blocuri sanitare în interior, salubritatea necalitativă și neasigurarea cu săpun a blocurilor sanitare, acestea fiind doar atunci când în instituții sunt comisii.

Reieșind din problemele enunțate *supra*, întru îmbunătățirea situației, Ombudsmanul Copiilor propune următoarele

RECOMANDĂRI:

- Ministerul Educației, Cercetării și Culturii să elaboreze cadrul legal privind înființarea, funcționarea și evaluarea instituțiilor educaționale timpurii private;
- Cooperarea intersectorială dintre autorități în scopul asigurării accesului tuturor copiilor la învățământul obligatoriu garantat;
- Intensificarea campaniilor de sensibilizare și informare privind fenomenul violenței în școli;
- Fortificarea cooperării tuturor instituțiilor responsabile de prevenire, raportare și monitorizare a cazurilor de abuz, violență, trafic și neglijare a copiilor;
- Intensificarea desfășurării inspecțiilor tematice în instituțiile de învățământ privind verificarea implementării Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și acordare asistenței necesare.
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produse de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilități, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus.
- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ.

DREPTUL LA OPINIE ȘI LIBERTĂȚILE CIVILE

Prevederile stipulate la articolele 12-15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (dreptul la opinie, libertatea de exprimare, libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de asociere)¹⁶⁰, reprezintă suportul copilului în momentul în care acesta dorește să interacționeze cu societatea sau dorește să participe activ la activitatea acesteia. Statul, prin obligațiunile date, urmează să se asigure prin toate măsurile posibile că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale.

În activitatea sa, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și-a prezentat de mai multe ori poziția cu privire la respectarea dreptului la opinie și a libertăților civile ale copilului în Republica Moldova și a prezentat în set de recomandări pentru îmbunătățirea situației existente. Menționăm faptul că recomandări cu privire la respectarea dreptului la opinie a copilului și a libertăților civile au fost prezentate de Ombudsmanul Copilului și în cadrul Raportului privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2017, însă acțiuni concrete nu au fost întreprinse de autoritățile de resort¹⁶¹. De asemenea, Ombudsmanul Copilului reamintește faptul că statul rămâne restant la implementarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹⁶². În consecința celor relatate situația privind respectarea dreptului copilului la opinie și libertățile civile nu a cunoscut modificări, iar situația la nivel național a rămas constantă.

Astfel, în perioada anului 2018, fiind o perioadă electorală, Ombudsmanul Copilului a fost sesizat în repetate rânduri asupra cazurilor cu privire la implicarea copiilor în activitățile/manifestațiile stradale, cu tentă politică. Problema în cauză a fost examinată de către Ombudsman prin prisma standardelor internaționale privind respectarea drepturilor copilului la libera exprimare a opiniilor, la libera asociere și de participare la manifestații pașnice.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede în articolul 15 că statele-părți trebuie să recunoască drepturile copilului la libertatea de asociere și la libertatea de întrunire pașnică, iar exercitarea acestor drepturi nu poate fi îngrădită decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare într-o societate democratică. De asemenea, potrivit articolului 13 al Convenției, copilul are dreptul la libertatea de exprimare, care include libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului. Exercițarea acestor drepturi poate fi restricționată doar dacă este prevăzută expres de lege și dacă restricțiile sunt absolut necesare pentru respectarea drepturilor sau a reputației altora, protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri.

Totodată, Ombudsmanul Copilului punctează faptul că, prin prisma Convenției cu privire la drepturile copilului, statul are obligația de a garanta copiilor **dreptul de a nu participa** la evenimentele publice în care ei nu doresc să fie implicați. Este important ca minorul să-și exprime expres dorința de a participa sau de a nu participa la asemenea evenimente. Lipsa unui astfel de consimțământ duce la violarea

¹⁶⁰ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

¹⁶¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf.

¹⁶² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Convenției cu privire la drepturile copilului și a legislației naționale în materie de protecție a drepturilor copilului.

O altă situație examinată de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost implicarea copiilor în acțiunea de protest privind expulzarea profesorilor de origine turcă din Republica Moldova¹⁶³. Din materialul prezentat se constată faptul că mai mulți elevi au fost implicați într-o acțiune publică, care avea drept scop prezentarea dezacordului asociației obștești cu decizia autorităților naționale de a expulza un grup de profesori turci de pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, copiii au fost aliniați purtând pe cap cagule și ștreanguri la gât. Nemulțumirea față de această acțiune a parvenit din partea unui părinte care și-a prezentat dezacordul cu modalitatea în care a fost petrecută acțiunea dată. La fel, din informațiile prezentate se constată că instituția organizatoare nu a prezentat probe cu privire la consimțământul neviciat al copilului.

Analizând circumstanțele cazului prezentat și aspectele legislative pertinente, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că în conformitate cu prevederile art. 12, 13 și 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993) statul are obligațiunea de a garanta dreptul copilului la opinie, la expresie și la asociere. Astfel, Convenția ONU stipulează clar „Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza informații și idei de orice natură, fără să țină seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin oricare alte mijloace, la alegerea copilului”.

Totodată, și Curtea Europeană a confirmat în mod explicit că și copiii au dreptul de a participa la întrunirile care au loc în spațiul public. După cum a observat Curtea în **cauza Partidul Popular Creștin Democrat vs Moldova**, împiedicarea părinților și a copiilor de a participa la evenimente și, în special, de a protesta împotriva politicii de școlarizare a guvernului contravine libertății de întrunire a părinților și copiilor. Deși, la prima vedere Curtea în speța examinată ne oferă soluția aparent corectă „în ceea ce privește prezența copiilor, Curtea notează faptul că nu a fost stabilit de către instanțele judecătorești naționale că ei se aflau acolo din cauza acțiunilor sau a politicii întreprinse de reclamant. Deoarece **adunările se desfășurau într-un loc public unde oricine, inclusiv copiii, puteau să participe la ele**. Mai mult, în opinia Curții, acest lucru constituia mai degrabă o chestiune de alegere personală a părinților de a decide dacă să permită copiilor lor să participe la acele adunări și ar părea contrar libertății de întrunire a părinților și a copiilor de a-i împiedica să participe la astfel de evenimente, care, trebuie de reamintit acest fapt erau desfășurate pentru a protesta împotriva politicii Guvernului în domeniul educației. Prin urmare, Curtea nu este convinsă că acest motiv a fost relevant și suficient”, situația urmează a fi analizată din perspectiva mai multor circumstanțe.

În speța prezentată, se consemnează: Curtea nu a fost convinsă de faptul ilegalității implicării copiilor anume din considerentul locației (**adunările se desfășurau într-un loc public, oricine, inclusiv copiii, puteau să participe la ele**), situație care este diametral opusă celei din cazul examinat de Ombudsmanul Copilului. Din materialele video prezentate este clar că evenimentul a fost organizat **într-o încăpere închisă unde organizatorul trebuia și putea să controleze participanții implicați la protest**. Mai mult, în cazul în care organizatorii specifică faptul că participanții la

¹⁶³ https://www.prime.md/ro/directorul-liceului-lucian-bлага-din-capitala-valentina-olaru-a-fost-sanctionat-disciplinar-cu-mustr_81491.html

eveniment erau voluntari, în baza Legii voluntariatului nr. 121 din 18 iunie 2010, trebuia să prezinte contractele de voluntariat prin care copiii acceptă să participe la activitățile instituției-gazdă, iar în cazul în care la eveniment se aflau copii cu vârsta mai mică de 14 ani, și acordul scris al părinților acestor copii. Astfel, Ombudsmanul a constatat că nu existau contracte de colaborare încheiate la acel moment.

O altă problemă sesizată în acest caz, reieșind din informația difuzată, este faptul că protestul a fost organizat în timpul programului de studii perturbându-se desfășurarea orelor de studii. Astfel, în cazul în care copiii au fost implicați în proces în cadrul orelor de studiu responsabilitatea urmează a fi suportată și de către administrația liceului. La fel, nu a fost asigurată securitatea copiilor în timpul programului de studii. Analizând prevederile articolului 3 din Convenția ONU, cu privire la „*principiul interesului superior al copilului*”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului indică faptul că efectuând echilibrul de necesități dintre prevederile art. 28 (dreptul la educație) și art. 15 (dreptul la asociere) se conchide o superioritate a prevederilor legate de educație și îndeplinire a programului de învățământ or, întrunirile sau protestele pot fi organizate în afara programului de studii.

O altă circumstanță agravantă în speța respectivă, în opinia Ombudsmanului Copilului, o reprezintă forma în care a fost derulată acțiunea respectivă. Or, îmbrăcarea cagulelor pe cap și agățarea ștreangurilor la gâtul copiilor reprezintă o încălcare a articolului 17 din Convenția ONU, și anume faptul că orișicare mijloc de informare a copilului sau orișicare transmitere/difuzare de mesaj către copii urmează a fi în concordanță cu bunăstarea morală, cunoașterea și înțelegerea dintre oameni și care respectă fondul cultural al copilului. Statul urmează să ia măsuri pentru a încuraja acest lucru și a proteja copiii de materialele nocive.

În calitatea sa de apărător și promotor al drepturilor copilului, Ombudsmanul Copilului contribuie printr-o multitudine de activități la promovarea respectării libertăților civile și a dreptului copilului la opinie. Astfel, în noiembrie 2018, în cadrul decadei consacrate aniversării a zece ani de la crearea funcției Ombudsmanului Copilului în Republica Moldova¹⁶⁴ și a 25 ani de la intrarea în vigoare pentru Republica Moldova a Convenției ONU pentru drepturile copilului a fost organizat tradiționalul **Forum al copiilor**, în cadrul căruia Ombudsmanul Copiilor consultă opinia acestora și Conferința „10 ani de apărare a drepturilor copilului în Republica Moldova”. Forumul copiilor reprezintă o cale de comunicare directă a copiilor cu Ombudsmanul lor, dar și cu demnitarii de stat care elaborează politici în domeniul drepturilor copiilor. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat **2 mese rotunde tematice regionale** pentru a menține un dialog prietenos cu copiii și a consulta opinia acestora. Datorită acestor activități, ne asigurăm că deciziile, pe care le luăm pentru copii sunt consultate cu ei și că aceștia pot participa la procesul decizional, respectându-se astfel dreptul copilului la opinie și libertățile civile.

Urmare a celor expuse se înaintează următoarele

RECOMANDĂRI:

- Desfășurarea și promovarea activităților care implică participarea tuturor copiilor în domeniile ce îi vizează;

¹⁶⁴ <http://ombudsman.md/news/conferinta-nationala-10-ani-pentru-drepturile-copiilor-in-republica-moldova-forumul-copiilor-editia-a-patra/>

- Modificarea cadrului normativ și adaptarea la realitățile sociale actuale ce țin de copii pe segmentul libertății de exprimare și libertatea de întrunire;
- Modificarea cadrului normativ privind instituirea sancțiunilor persoanelor/ organizațiilor, indiferent de statutul juridic și forma de organizare care atrag copii în desfășurarea activităților, fără respectarea condițiilor legale;
- Să întreprindă programe de informare și educare a publicului pentru a crește gradul de conștientizare a publicului larg, a copiilor, a tinerilor, a părinților și a profesioniștilor în ceea ce privește dreptul copiilor și al tinerilor de a participa;
- Să promoveze sprijinul rețelelor de informare în rândul copiilor și tinerilor în vederea construirii capacității lor de a-și exercita dreptul de participare;
- Dezvoltarea mecanismelor de depunere a sesizărilor din partea copiilor.

SITUAȚIA COPILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Problematika respectării drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare este una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Astfel, de la începutul mandatului au fost efectuate mai multe activități (vizite de monitorizare, reprezentarea intereselor copiilor în instanțele de judecată, investigarea situațiilor de conflict dintre copii, supraveghetori și administrația instituțiilor penitenciare, desfășurarea zilelor de audiență a copiilor în fiecare lună, activități de promovare și instruire în domeniul drepturilor și libertăților copilului etc.), în scopul îmbunătățirii sistemului național de protecție a copilului care își ispășește pedeapsa cu închisoarea.

Fundamentarea juridică a protecției copiilor care ajung în custodia sistemului penitenciar se regăsește prioritar în art. 25 și 40 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. La nivel național, prevederi similare se regăsesc în Constituția Republicii Moldova, Codul de Executare și Statutul Executării pedepsei penale, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583/2006¹⁶⁵. Ombudsmanul Copilului notează că legislația națională în domeniu, în mare parte corespunde standardelor internaționale minime, totuși, evidențiem faptul că autoritățile publice nu au ținut cont de Recomandările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017¹⁶⁶. Mai mult, nu au fost întreprinse nici un fel de acțiuni în vederea implementării Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la raportul periodic, combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova¹⁶⁷.

Evidențiem că numărul copiilor condamnați în Republica Moldova rămâne unul constant, cu mici devieri, fapt ce demonstrează că politica statului în domeniul prevenirii și combaterii infraționalității în rândul copiilor este inefficientă și necesită îmbunătățiri.

Anii	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Numărul Copiilor	32	27	31	30	36	32

Sursa: Administrația Națională a Penitenciarelor

În urma monitorizării efectuate de către Oficiul Avocatului Poporului și în baza Rapoartelor elaborate de Consiliul de Prevenire a Torturii, au fost constatate următoarele aspecte problematice:

- Nivelul slab de securitate asigurat vieții și sănătății copiilor;
- Serviciile de asistență psihologică și asistență în diminuarea situațiilor de conflict, slab dezvoltate;
- Spațiile locative nu corespund standardelor de protecție a sănătății și dezvoltării copilului;
- Blocurile sanitare reprezintă un focar de bacterii și infecții;
- Copii sunt obligați să achite serviciile medicale;
- Sistemul educațional nu corespunde necesităților copiilor;

¹⁶⁵ <http://lex.md/>

¹⁶⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf.

¹⁶⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

- Personalul antrenat în activitatea zilnică a penitenciarelor bruschează și agresează deținuții;
- Procesul de reintegrare în societate este unul slab dezvoltat;
- Lipsa condițiilor adecvate de creștere și dezvoltare pentru copii în vârstă 0-3 ani care se află în instituțiile de penitenciare împreună cu mamele lor condamnate la ispășirea pedepsei cu închisoarea.

Totodată, în perioada anului 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu, în repetate rânduri pe cazurile de **abuz și violență împotriva copiilor care au avut loc în cadrul penitenciarelor de tip izolator**¹⁶⁸ în care aceștia se află în perioada procesului penal. Menționăm că prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993), în articolul 19 stabilesc obligația statului de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșite de către părinți sau alte persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor și de a aplica programe preventive și de tratament în această privință. De asemenea această prevedere se extinde și asupra obligațiilor statului de a nu admite tratamentul abuziv și violent între copii, care se manifestă destul de des la copiii care se află în custodia statului. În același context, Organizația Națiunilor Unite adoptă Normele pentru protecția minorilor privați de libertate care în pct. 87, lit. d) prevăd că „toți membrii personalului trebuie să asigure protecția sănătății fizice și mintale a minorilor, **inclusiv protecția împotriva abuzului și exploatării fizice, sexuale** și emoționale și trebuie să ia imediat măsuri pentru a asigura asistență medicală oricând aceasta este necesară”. Totodată, statul, prin semnarea Convenției ONU, și-a asumat și obligația de a asigura un tratament adecvat pentru refacerea și recuperarea socială a copiilor-victime ale conflictelor armate, torturii, neglijării, maltratării sau exploatării.

În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului reamintește neîndeplinirea recomandărilor privind respectarea drepturilor copiilor în situația prezentințială înaintate în rapoartele sale privind respectarea drepturilor copilului din anii precedenți 2016, 2017. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și-a expus opinia asupra acestei situații și în cadrul ședinței de evaluare a Republicii Moldova privind implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului în 2017. Opinia Ombudsmanului Copilului a fost inclusă în Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului din 2017¹⁶⁹, prezentate statului, să racordeze politicile sale la cele mai înalte standarde internaționale din domeniu. Comitetul la fel își exprimă îngrijorarea în privința faptului că, în situația prezentințială copiii sunt deținuți în comun cu deținuții adulți, fără a li se acorda un spațiu delimitat eficient, pentru a minimaliza influența subculturii criminale.

Analizând evenimentele întâmplate la începutul anului 2018 și racordând prevederile naționale la standardele internaționale Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată un șir de încălcări și omisiuni din partea administrației Penitenciarelor nr.13 și 17 care au dus la incidentele evidențiate supra.

În cazul violului produs (*de către un deținut minor asupra altui deținut minor*), pe data de 30 decembrie 2017, în cadrul P13 Ombudsmanul Copilului a constat că au fost admise un șir de încălcări grave a regimului de detenție, care au dus la

¹⁶⁸ <https://dip.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zilele-de-%C4%83rb%C4%83tori>

¹⁶⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

comiterea **infracțiunii** date. Astfel, în celulele unde se aflau deținuții minori au fost băuturi alcoolice care s-au preparat pe loc, în cadrul celei sau au fost aduse de către angajații penitenciarului. În conformitate cu prevederile art. 30, lit. j) al Legii nr. 1100 din 30 iunie 2000 cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice „se interzice comercializarea cu amănuntul a producției alcoolice persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani...”. De asemenea, comentariul general nr. 10 al Comitetului ONU pentru drepturile copilului indică tranșant obligațiunea statului prin care acesta trebuie să-și asume responsabilitatea deplină pentru viața și sănătatea copiilor atât timp cât aceștia se află în custodia statului. Or, admiterea în celule a băuturilor alcoolice reprezintă un pericol iminent pentru viața și sănătatea minorilor, fapt ce reprezintă o încălcare flagrantă a prevederilor stipulate.

O altă problemă analizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este situația **copiilor cu vârsta 0-3 ani, care se află în instituțiile de detenție împreună cu mamele lor care își ispășesc pedeapsa cu închisoarea și a femeilor însărcinate din penitenciare**. Pe parcursul anului au fost efectuate mai multe acțiuni pe acest segment, în vederea analizei situației create și elaborarea unui set de recomandări pentru autoritățile de resort, în scopul de a redresa situația constatată. Astfel, la data de 31 iulie 2018, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat, în colaborare cu A.O „Vitae”, o Conferință Națională cu genericul „Respectarea drepturilor copiilor născuți în instituțiile penitenciare, norme și standarde internaționale”¹⁷⁰. Conferința a reprezentat o platformă de discuții într-un format lărgit, cu participarea autorităților publice de linie, reprezentanți ai societății civile, ai organizațiilor internaționale și media academică. Discuțiile s-au axat pe respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute și a femeilor însărcinate, prin prisma standardelor internaționale și a bunelor practici. A fost efectuat un schimb de opinii la această temă cu scopul de a identifica soluții pentru problemele existente în Republica Moldova în domeniu. Este necesar de menționat că pentru Republica Moldova este o premieră abordarea publică din perspectiva multidisciplinară și multiaspectuală a acestui subiect.

În urma desfășurării Conferinței au fost specificate următoarele probleme sistematice:

- Lipsa liniei bugetare separate pentru alimentația copiilor în bugetele instituțiilor penitenciare;
- Insuficiența/lipsa cadrelor medicale (pediatri), în instituțiile de detenție unde se află copiii;
- Insuficiența/lipsa produselor sanitare și de igienă predestinate copiilor;
- Lipsa spațiilor de joacă adaptate la standardele de siguranță și protecție pentru copii;
- Insuficiența mecanismelor de protecție a mamei și a copilului în momentul transmiterii copilului în comunitate;
- Lipsa de colaborare cu autoritatea tutelară locală și cu familia;
- Servicii medicale și tratament neadecvat pentru femeile însărcinate (condiții, hrană, investigare medicală etc.).

De asemenea, Ombudsmanul Copilului a elaborat Raportul Tematic „Situ-

¹⁷⁰ <http://ombudsman.md/news/respectarea-drepturilor-copiilor-nascuti-in-institutiile-penitenciare-discutata-in-premiera-pentru-moldova-in-cadrul-unei-conferinte-nationale-organizate-de-ombudsmanul-copiilor/>

ația respectării drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află în penitenciare împreună cu mamele lor, care își ispășesc pedeapsa cu închisoarea în instituțiile pentru drepturile copilului în contextul monitorizării implementării la nivel național a Convenției ONU privind drepturile copilului”¹⁷¹, în bază căruia a fost realizat un set de Recomandări în scopul de a îmbunătăți situația existentă.

Acest raport a fost elaborat cu suportul financiar al UNICEF Moldova. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu exprimă mulțumiri și grațitudine pentru colaborarea bilaterală eficientă în interesul superior al copilului și consolidarea capacităților Ombudsmanului Copilului.

O altă problemă examinată de Ombudsmanul Copilului, reprezintă **situația persoanelor deținute care au depășit vârsta de 18 ani dar, solicită ispășirea pedepsei în continuare în penitenciarul pentru minori**. Situație prestabilită în Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați pct. 185¹⁷² și art. 254 din Codul de Executare al Republicii Moldova. Astfel, deși cadrul legal permite posibilitatea ispășirii pedepsei de către deținuții adulți în penitenciarele pentru copii până la vârsta de 23 de ani, din 3 cazuri examinate în instanța, în care a participat Ombudsmanul Copilului în perioada 2018 și alte 3, în perioada anului 2017, **nu a fost admisă nici o cerere de la copiii deținuți**.

Ombudsmanul Copilului consideră că, deși deținutul a depășit termenul de vârstă prestabilit de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, transferul condamnatului în penitenciarul pentru adulți va avea un impact negativ asupra dezvoltării continue, determinată prin stoparea procesului educațional, încadrarea în subcultura criminală, circumstanțe care micșorează șansele acestuia de reintegrare calitativă în societate.

De asemenea, menționăm că rapoartele și recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante și Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, au punctat de mai multe ori că nu este recomandabilă transferarea deținutului, dacă se prezumă că situația nouă va crea o situație de risc pentru viața, sănătatea și dezvoltarea lui. În acest context, are o relevanță deosebită și Recomandarea nr. R (89) 12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre cu privire la educația în penitenciare, care evidențiază faptul că implementarea sistemului educațional în penitenciar ajută la umanizarea acestora (penitenciarelor) și este un mijloc important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate, pregătit atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere educațional.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele

RECOMANDĂRI:

- Sporirea nivelului de siguranță și securitate a copiilor care sunt în custodia sistemului penitenciar;
- Ridicarea nivelului de profesionalism, consolidarea capacităților de comunicare a angajaților din sistemul penitenciar, din domeniul medical și psihologic care interacționează cu copiii;

¹⁷¹ <http://ombudsman.md/avocatul-copilului/>

¹⁷² http://lex.justice.md/document_rom.php?id=ED0A2EAF:D4D2D139

- Instruirea tuturor angajaților sistemului penitenciar în domeniul drepturilor omului/copilului prin prisma standardelor internaționale.
- Reevaluarea cursurilor de meserii cu consultarea opiniei copiilor astfel, încât acestea să fie atractive și competitive;
- Reevaluarea politicilor bugetare în scopul asigurării cu hrană pentru copii, cu produse de igienă și medicamente a copiilor cu vârsta 0-3 ani și a femeilor însărcinate din instituțiile penitenciare;
- Îmbunătățirea alimentării copiilor deținuți prin îmbogățirea meniului cu fructe și legume.
- Amenajarea spațiilor de joacă adecvate pentru vârsta copiilor, care să le asigure protecție și siguranță;
- Antrenarea copiilor cu vârsta 0-3 ani, în activități de agrement în afara instituției penitenciare.

III. PREVENIREA TORTURII

3.1. REZUMATUL ACTIVITĂȚILOR DE PREVENIRE

În 2018 activitatea de prevenire a torturii a continuat să fie o prioritate pentru instituția Ombudsmanului. Au fost realizate peste 60 vizite preventive în locurile privative de libertate.

80% din vizite au fost focusate pe monitorizarea situației privind situația persoanelor reținute și aflate în custodia poliției. Grație suportului instituțional oferit Oficiului Avocatului Poporului de Fundația Soros-Moldova în cadrul Proiectului „Managementul reținerii și detenției în inspectoratele de poliție a Republicii Moldova”, echipa Direcției prevenirea torturii a monitorizat toate subdiviziunile teritoriale ale Inspectoratului General al Poliției (38 inspectorate de poliție) cu/ fără izolatoare de detenție preventivă¹⁷³. Concluziile finale ale procesului de monitorizare vor fi reflectate în cadrul Raportului special al Ombudsmanului cu privire la situația persoanelor reținute și aflate în custodia poliției. Rezumatul observațiilor sunt descrise în subcapitolul respectiv.

Așadar, derivând de la concluziile Raportului special al Avocatului Poporului privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Brăguța/ 2017¹⁷⁴, Ombudsmanul și-a propus să exercite o monitorizare amplă a procesului decizional de aplicare a reținerii; reținerea persoanei de poliție; transportarea și escortarea persoanei reținute, precum și mecanismul plasării în detenție a persoanelor reținute. Oficiul Avocatului Poporului a încercat să observe etapele procesului de privare a libertății persoanei reținute, de la primul contact cu angajatul poliției și până la plasarea acestuia în instituția penitenciară, disjungându-se de la activitatea de monitorizare a condițiilor detenției preventive. Pe această cale, Ombudsmanul a monitorizat mecanismul de implementare a obligațiilor asumate de IGP, urmare a „reformei antitortură”¹⁷⁵.

Rezumatul unei investigații actuale: „Cazul Brăguța/2017 a enunțat problemele sistemice cu privire la asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor, în special, cu dizabilități aflate în custodia organelor de poliție. Din momentul reținerii primului de angajații poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost violate total/ parțial garanțiile minime împotriva reținerii (normele CPT) și lezată demnitatea lui umană. Indiferența sau neglijența / factorul uman (al angajaților poliției), șirul de reforme întrerupte, eșecul în comunicarea instituțională între sistemul penal și cel civil; nedocumentarea și ne-raportarea actelor de tortură; lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale, detenția persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări, nerespectarea procedurii de reținere (art.167 CPP);

¹⁷³ Contractul de Grant nr.14856 din 02.04.2018 semnat între Oficiul Avocatului Poporului și Fundația Soros-Moldova.

¹⁷⁴ Raport special privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Brăguța, <http://ombudsman.md/rapoarte/tematice/>.

¹⁷⁵ Planul de acțiuni privind reducerea reținerii, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia poliției pentru 2017-2020 (în continuare reforma antitortură).

insuficiența supravegherii, imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale etc. sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a condus la un final tragic – decesul victimei. Problemele sistemice, precum și gradul de implicare a autorităților în această speță au fost expuse în repetate rânduri de Oficiul Ombudsmanului”. În opinia Avocatului Poporului, observațiile sale expuse în Raportul Brăguța/2017 continuă să persiste în sistemul civil și închis. Autoritățile nu sunt deocamdată capabile să asigure pe deplin siguranța și securitatea persoanei în custodie.

Cu referire la situația în instituțiile penitenciare, Avocatul Poporului a urmărit procesul de implementare a recomandărilor cu privire la repunerea imediată în drepturi, ameliorarea comportamentului față de persoanele private de libertate, îmbunătățirii condițiilor de detenție și prevenirii torturii. În general, instituțiile penitenciare monitorizate au acceptat spre executare recomandările Ombudsmanului și au răspuns în termen la actele de reacționare. Avocatul Poporului apreciază deschiderea Administrației Naționale a Penitenciarelor și subdiviziunilor teritoriale în vederea prevenirii torturii în sistemul penitenciar. În această ordine de idei, Ombudsmanul reafirmă că autoritățile penitenciare urmează să-și definitiveze politicile execuțional-penale, să continue activ procesul de asigurare a condițiilor minime de detenție în toate instituțiile penitenciare, precum și să adopte proceduri operaționale standard cu privire la escortă, plasare în detenție, aplicarea mijloacelor speciale, raportare, evidență, prevenirea și gestionarea conflictelor, situații extreme etc. La moment, există doar prevederi generale.

În calitatea sa de intervenient accesoriu în cauzele civile privind constatarea violării articolului 3 CEDO (detenția în condiții inumane), Avocatul Poporului a participat în trei asemenea cauze. Urmare a *amicus curiae*, instanțele judecătorești au susținut pretențiile victimelor torturii în valoare de peste 140 mii lei. În același timp, rapoartele de vizită ale Avocatului Poporului în instituțiile penitenciare (în special, P-13 Chișinău) au fost suprasolicitate de persoanele deținute și reprezentanții acestora, în calitate de suport probatoriu. În aceeași ordine de idei, Avocatul Poporului reamintește că mandatul său este unul de prevenire, promovare și protecție, decât de „constatare”. Prin urmare, sarcina constatării condițiilor inadecvate de detenție revine serviciilor medicale în conformitate cu prevederile art.233 Cod de Executare al Republicii Moldova.

În iulie 2018, Oficiul Avocatului Poporului a reanimat procesul de informare cu privire la cazurile de deces, suicid/tentative, abuzuri, leziuni sau aplicarea mijloacelor de conținționare în instituțiile psihiatrice și centrele de plasament temporar a persoanelor cu dizabilități (ex.: internatele psihoneurologice). Astfel, în perioada septembrie-decembrie 2018, OAP a recepționat peste 50 de note informative cu privire la internări cu leziuni; violențe între pacienți; abuzuri din partea pacienților; aplicarea mijloacelor speciale de conținționare și medicamentoase etc. Acest proces a permis Ombudsmanului să-și creeze o opinie cu privire la situația/ impedimentele în instituțiile psihiatrice. Iar, instituțiile psihiatrice au conștientizat necesitatea înregistrării și raportării relelor tratamente. Reamintim că gradul de respectare a garanțiilor antitortură revine organelor de drept.

Statul are obligația să exercite o supraveghere sistematică asupra regulilor, instrucțiunilor, practicilor interogatoriului și asupra dispozițiilor privind paza și tratamentul persoanelor reținute, arestate sau încarcerate sub orice formă, pe oricare teritoriu aflat sub jurisdicția sa, în scopul de a evita orice caz de tortură (*Articolul 11 din Convenția ONU împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante*).

Situația străinilor aflați în custodia publică s-a aflat în vizorul Instituției Ombudsmanului. În perioada de monitorizare au fost realizate cinci vizite preventive și alte trei de documentare la Centrul de plasament temporar al străinilor din cadrul Biroului Migrație și Azil al MAI.

La 25 septembrie și 31 octombrie 2018, angajații Direcției prevenirea torturii au asistat reprezentanții Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice în cadrul a două vizite de monitorizare la Penitenciarul nr.5 Cahul, Penitenciarul nr.1 Taraclia, Penitenciarul nr.4 și nr.15 din Cricova. Deputații s-au convins că în penitenciare există suprapopulare, insuficiență de personal penitenciar, în special, medical calificat; lipsă de locuri de muncă pentru deținuți/ salariul mic și de efortul instituțiilor penitenciare în acest sens.

În premieră, Oficiul Avocatului Poporului a constituit Forumul Studenților anti-tortură. În cadrul concursului, au fost selectați cinci studenți de la Drept, din cadrul USM, ULIM, USARB și un student de la USM „N.Testimițeanu” în calitate de membri ai Forumului Studenților anti-tortură. Misiunea Forumului este de a identifica potențiali juriști care să contribuie la activitățile de prevenire a torturii și relexelor tratamente în Moldova¹⁷⁶. Cu suportul Direcției prevenirea torturii, au fost realizate trei vizite de studiu în instituțiile penitenciare și două lecții publice la Facultățile de drept pentru 140 studenți. Activitatea de prevenire prin transferul de experiență va continua pe parcursul anului 2019.

Activitatea de prevenire prin „instruire” a vizat formarea competențelor profesionale în domeniul prevenirii torturii și relexelor tratamente în procesul de realizare a sarcinilor și atribuțiilor de serviciu a peste 300 angajați ai sistemului penitenciar, poliție. În premieră, 19 șefi de penitenciare și șefi de direcție ai ANP au fost inițiați de formatorii OAP cu privire la Regulile Nelson Mandela¹⁷⁷. Ombudsmanul reafirmă colaborarea fructuoasă cu Centrul de Instruire al Administrației Naționale a Penitenciarelor în calitate de instituție-cheie în abilitarea și pregătirea profesională continuă în domeniul penitenciar. Tot aici, Avocatul Poporului reamintește autorităților cu privire la obligațiile pozitive stabilite de articolul 10 din Convenția anti-tortură și recomandă consolidarea potențialului Centrului de Instruire în formarea lucrătorilor de penitenciare pe domeniile distincte, majorarea investițiilor pentru a crea condiții de instruire (laboratoare, celule improvizate, săli de antrenamente și aplicații etc.), contractarea formatorilor externi etc. Aceleași recomandări sunt referite Ministerului de Interne și Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale pentru instituțiile ce asigură custodia beneficiarilor și pacienților. Ombudsmanul susține observațiile Comitetului anti-tortură precum că, prin instruire efectivă și necesară pot fi prevenite actele de tortură în sistemul închis. Suplimentar, Avocatul

¹⁷⁶ <http://ombudsman.md/news/forumului-studentilor-antitortura-a-fost-constituit/>

¹⁷⁷ <http://ombudsman.md/news/180-de-angajati-ai-sistemului-penitenciar-instruiti-in-prevenirea-torturii-si-relexelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar/>

Poporul susține că MJ/ANP, MAI/IGP, MSMPS/ANAS trebuie să elaboreze proceduri de operare standard, bazate pe normele internaționale pentru angajații din sistem, astfel încât aceștia să dispună de mecanismul practic de aplicare a normelor generale. O instruire poate fi efectivă doar atunci când angajatul instruit primește răspunsuri clare și întemeiate într-o instrucțiune de serviciu/ protocol operațional (nu se are în vedere fișa de post). Este insuficientă retrimiteră doar la standardele internaționale. Pe parcursul perioadei de instruire, formatorii OAP nu au observat la cursanți tendințe spre aplicarea torturii față de persoanele custodiate. Mai degrabă, ultimii au invocat lipsa mecanismelor de protecție împotriva abuzurilor din partea persoanelor reținute, deținute și beneficiari sau pacienți.

Anual, OAP desfășoară campanii de sensibilizare pentru a preveni fenomenul torturii și a relelor tratamente în Moldova. La 26 iunie 2018, de Ziua Internațională de sprijin al victimelor torturii, în scuarul Arcului de Triumf, a fost organizată acțiunea de comemorare a victimelor torturii și de solidarizare. La activitate au participat reprezentanții ANP și IGP. Finalul campaniei a urmărit transmiterea a 19 panouri informative „Prevenirea torturii” pentru instituțiile penitenciare ale ANP. La fel, angajații ANP s-au implicat activ în campania de sensibilizare „**EuNuAplic166**”¹⁷⁸.

Pentru consolidarea efortului sectorului asociativ în domeniul prevenirii torturii, la solicitare, au fost realizate activități de instruire, mentorat și asistență reprezentanților Platformei civice pentru prevenirea torturii în regiunea transnistreană și Rețelei ONG-urilor regionale pentru prevenirea torturii. În particular, au fost organizate activități de prevenire, expertiză și documentare în cauzele de importanță socială deosebită pe domeniu, la demersurile Asociației „Promo-LEX”, Amnesty-International, Centrului de Drept al Avocaților și Institutului pentru Drepturile Omului din Moldova. Pe această cale, Ombudsmanul își manifestă deschiderea pentru consolidarea efortului comun în prevenirea torturii.

Pe parcursul perioadei de monitorizare, angajații Direcției au organizat și asistat 15 ședințe și au coordonat 21 vizite de monitorizare ale Consiliului pentru prevenirea torturii. Un raport cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea torturii va fi prezentat separat în trimestrul II 2019. Nu au avut loc vizite de suprapunere sau vizite paralele în cadrul mandatului exercitat de Consiliul pentru prevenirea torturii și Direcția pentru prevenirea torturii (DpT și CpPT).

Obstrucționarea activității de prevenire:

Potrivit alin.(1) și alin.(2) art.3 al Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr.52 din 03.04.2014, „Instituția Avocatul Poporului este autonomă și independentă față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile. **Nimeni nu îl poate obliga pe Avocatul Poporului să se supună instrucțiunilor sau dispozițiilor sale.**” În conformitate cu alin.(1) art.591 din Constituția Republicii Moldova, Avocatul Poporului asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acord cu dispozițiile alin.(6) art.591 din Constituția Republicii Moldova și alin.(4) art.3 al Legii nr.52/2014, imixtiunea în activitatea Instituției Avocatului Poporului,

¹⁷⁸ <http://ombudsman.md/news/lectie-publica-in-domeniul-drepturilor-omului-pentru-angajatii-sistemului-penitenciar/>

ignorarea intenționată de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile a sesizărilor și recomandărilor Avocatului Poporului, precum și împiedicarea sub oricare formă a activității acestuia atrag după sine răspunderea în conformitate cu legislația. **Funcționarii OAP au acces liber în locurile de detenție și acces nelimitat la orice informații privind tratamentul și condițiile de detenție ale persoanelor private de libertate.**

În 2018 au avut loc acțiuni de obstrucționare a accesului angajaților OAP în locurile de detenție. La 20 iulie 2018, angajații Inspectoratului de Poliție Anenii Noi au îngrădit accesul angajaților Direcției prevenirea torturii în izolator.

„...extras din discuțiile cu ofițerul de serviciu: șeful inspectoratului a spus să vă duceți să serviți câte o cafea, apoi să reveniți peste vreo 2 ore și el personal o să vă conducă în izolator..”

La demersul Avocatului Poporului, Inspectoratul General de Poliție a sancționat disciplinar angajații poliției (Șeful IP Anenii Noi, V.Codreanu și ofițerul de serviciu L.Raneta).

La 06 septembrie 2018, Directorul Penitenciarului 13 Chișinău I.Pântea a obstrucționat accesul angajaților OAP la prevenitul V.Platon (celula 07), astfel a împiedicat realizarea investigației cu privire la pretinsa maltratare de către colaboratorii DDS „Pantera”, în special, a desfășurării întrevederii confidențiale.

Extras din discuțiile cu Directorul Penitenciarului nr.13: „...la Platon nu vă permit din motiv că are multe activități. Dacă o să vă permit să intrăm – o să aibă probleme”. Peste câteva minute, angajații OAP din nou au reamintit despre asigurarea accesului la deținut, la care Pântea a comunicat: „...la moment Platon este în curtea de plimbări pentru 2 ore, nu vă permit, veniți mâine, dar mă sunați din timp și am să vă spun când el o să fie gata, dar azi nu vă permit”. Ultima frază a repetat-o de câteva ori. Tot el, a demonstrat o imagine video de pe camera din curtea de întrevederi, unde se observa o persoană că se plimbă, care, potrivit lui Pântea este „Platon”...„El se plimbă acum, cu el e tot normal, nu...vă permit”.

Sinteza cu privire la situația operativă în sistemul penitenciar din 03.09.2018, P-13 a raportat: „...la 03.09.2018 **Penitenciarul nr.13**, la ora 18:10, asupra deținutului **Platon V.**, de către colaboratorii DDS „Pantera”, a fost **aplicată forța fizică** prin imobilizarea mâinilor la spate. Motivul: în urma întrevederii avute cu avocații săi, deținutul manifesta un comportament agresiv, refuzând să fie escortat în celulă. Deținutul a fost supus examinării medicale, leziuni corporale nu au fost depistate. Pe cazul dat, au fost întocmite materiale conform art. 273 CPP și sesizată Procuratura mun. Chișinău, oficiul Centru”.

La demersul Avocatului Poporului, ANP a demarat o anchetă de serviciu. Directorul Pântea Igor a fost „*strict atenționat*”. În pofida acesteia, angajații OAP nu au avut acces la deținut până în prezent. Accesul Ombudsmanului, precum și a apărătorilor la prevenți (P-13, în special) este anevoios. Mai mulți avocați s-au plâns Avocatului

Poporului cu privire la împiedicarea activității profesionale de apărare a clienților de către administrația P-13 Chișinău sub diverse motive neîntemeiate. Agresiunea avocaților în penitenciar este o tendință serioasă. ANP nu a reacționat prompt la reclamațiile respective. Iar apărătorii, în comparație cu acuzatorii, sunt în continuare privați de dreptul de a-și apăra clienții¹⁷⁹. Demersul UAM, la fel a fost respins.

Suplimentar, membrii Consiliului pentru prevenirea torturii au informat despre insuficiența informării angajaților de penitenciare și poliție cu privire la mandatul respectiv.

Accesul în locurile privative de libertate din regiunea transnistreană continuă să fie restricționat pentru Oficiul Ombudsmanului. Deși a primit plângeri cu privire la alegații de rele tratamente, Avocatului Poporului nu i-a fost permis accesul în locurile privative. Administrația *de facto* a menționat că drepturile preveniților sunt respectate, evitând oricare formă de discuție în acest scop. Dialogul privind prevenirea fenomenului torturii rămâne unul tensionat. Restricționarea accesului în locurile de detenție din regiunea transnistreană constituie un impediment serios în activitatea de prevenire a torturii.

„...Прежде всего, призываю Вас в рамках нашего взаимодействия, включая официальную переписку, воздержаться от использования некорректной и оторванной от реальности географической терминологии, необоснованных обвинений и пропагандистских штампов в отношении ситуации с правами человека в Приднестровье.” (B. Косинский, Уполномоченный).

3.2. RECOMANDĂRILE COMITETULUI EUROPEAN PENTRU PREVENIREA TORTURII (2018)

În perioada 05 – 11 iunie 2018, Comitetul european pentru prevenirea torturii (*in continuare CPT*) a efectuat o vizită de follow-up „necesară de anumite împrejurări”¹⁸⁰. Delegația a vizitat Penitenciarul nr.13 Chișinău (P-13), Penitenciarul nr.10 Goian (P-10) și Penitenciarul nr.6 Soroca (P-6). Raportul a fost prezentat la 13 decembrie 2018.

CPT a constatat cu profundă îngrijorare că Moldova a înregistrat progrese puține sau deloc în domeniile sesizate în rapoartele anterioare. Acestea se referă, în special, la supraaglomerare, ierarhia informală predominantă între deținuți și la violența interpersonală, calitatea îngrijirilor medicale, condițiile proaste de detenție a adulților (inclusiv preveniților), precum și lipsa personalului penitenciar (Penitenciarele nr.13 și nr.6). La Penitenciarul nr.10, delegația a primit mai multe plângeri cu privire la maltratarea fizică a minorilor deținuți de angajații penitenciarului. CPT a îndemnat Guvernul să ia măsuri concrete pentru a răspunde recomandărilor formulate în raportul din 2018 și cele anterioare.

Urmare a constatării lipsei medicului generalist la P-6, CPT a emis o Observație imediată Guvernului Republicii Moldova solicitând acestuia să intensifice eforturile în vederea recrutării urgente a cel puțin unui medic generalist în penitenciar:

¹⁷⁹ Art.66, al.2, 68 al.2 CPP; art.213 al.5 CEx, art.53 Legea 1260/2002 cu privire la avocatură; art.6 CEDO. Recomandarea nr. (2000) 21 a Comitetului de miniștri privind libertatea de a exercita profesia de avocat etc.

¹⁸⁰ <https://www.ecoi.net/en/countries/republic-of-moldova/>

Comitetul a fost uimit că la o populație de peste 800 deținuți, timp de peste un an, instituția nu a avut un medic. O echipă de patru felceri au încercat să răspundă nevoilor de sănătate ale deținuților.

Prin scrisoarea Guvernului din 28 septembrie 2018, acesta ar fi informat delegația CPT cu privire la impedimentele recrutării medicului/ lor la P-6. În acest context, menționăm că în Raportul de bilanț al ANP pentru 2018 nu se regăsește vreo informație cu privire la angajarea medicului generalist (unitate completă) la P-6¹⁸¹.

În tabelul de mai jos vom prezenta rezumatul recomandărilor CPT, după cum urmează:

Penitenciarul nr.6 Soroca:

CPT/2018	ANP/2018
<i>Extras din Raportul CPT, 2018:</i>	<i>Extras din Raportul anual de bilanț, 2018:</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. A depune efort pentru angajarea unui medic pentru o unitate completă la P-6, fie a contracta serviciile respective de la spitalul civil din Soroca; 2. A depune efort pentru angajarea a unui medic psihiatru part-time; 3. A majora numărul de medici și asistenți medicali/ felceri în penitenciar; 4. A repara/ renova cabinetul stomatologic; 5. A asigura depozitarea/ păstrarea conformă a medicamentelor, în special, a distruge medicamentele cu termen expirat; 6. A procura echipamente medicale pentru salvare și resuscitare (defibrilator și oxigen), precum și a instrui personalul medical cu privire la utilizarea acestora în domeniu; 7. A permite deținuților să contacteze serviciile de sănătate în mod confidențial, de exemplu prin intermediul unor cutii de scrisori; 8. A asigura că personalul medical nu utilizează scenengiul pentru consumul de droguri în scopuri disciplinare; 9. A efectua o evaluare asupra funcționalității sectorului 1 la închisoarea Soroca, fie a înființa unități de locuit similare în P-6; 10. A asigura faptul că deținuții (inclusiv minorii) expuși riscului de abuz de colegii deținuți și cei care nu (sau nu mai) doresc să fie parte a subculturii criminale, primesc sprijinul deplin al conducerii, inclusiv, dacă solicită acest lucru, sunt cazați în unități securizate; 11. A înceta practicile de delegare a autorității liderilor informali / altor deținuți, folosindu-le pentru a menține ordinea în rândul populației deținuți; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. La 07 august 2018, Direcția inspecție penitenciară ANP a efectuat o inspecție în P-6, în scopul elucidării tuturor subiectelor abordate în 131 petiții din partea deținuților. Petenții au pretins incorectitudinea aplicării sancțiunilor disciplinare; abuzuri din partea administrației P-6; nerespectarea confidențialității corespondenței; condițiile precare de detenție; asistența medicală precară; accesul îngărdit la apă potabilă și limitarea accesului la baie; inclusiv condițiile de muncă ale condamnaților etc. (Echipa de inspecție a acumulat și perfectat materiale pe 380 file: note de constatare, imagini foto, rapoarte ale angajaților instituției etc. Acestea au fost prezentate conducerii ANP). 2. La 12 iunie 2018, ANP a organizat o sesiune de evaluare a necesităților P-6, în cadrul suportului oferit de Programul CoE în cadrul proiectului „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; 3. A fost finalizată reparația izolatorului disciplinar, fiind reconstruite mai multe sectoare de tip cazarmă, în secții de locuit de tip celulă; 4. Este efectuată examinarea radiologică obligatorie a tuturor deținuților la intrarea în sistemul penitenciar; 5. Au fost angajați 2 asistenți medicali. Au fost alocate resurse pentru reparația Secției medicale;

¹⁸¹ <http://anp.gov.md/randomrapoarte-de-bilant-simestriale-anualerapoarte-de-bilant-simestriale-anualerapoarte-de-bilant>

12. A înceta practica de angajare a deținuților pentru a efectua activități administrative-cheie sau sarcini pentru gestionarea penitenciarelor (cum ar fi păstrarea evidențelor individuale ale deținuților);
13. A priva liderii informali și a cercurilor lor apropiate de privilegiile de care alte categorii de deținuți nu se bucură, inclusiv în ceea ce privește condițiile de trai;
14. Evaluarea nevoilor lor individuale;
15. A crește semnificativ numărul personalului penitenciar (pază și supraveghere);
16. A elimina efectuarea serviciilor în tură de 24 ore pentru angajați;
17. A acorda prioritate deosebită dezvoltării și formării personalului din penitenciare, inclusiv continuă;
18. A oferi oportunități de implicare și angajare deținuților conform vocației lor profesionale;
19. A se asigura că pedepsirea disciplinară a deținuților nu duce la interzicerea totală a contactelor cu familia și că se aplică orice restricție privind contactele cu familia ca formă de pedeapsă disciplinară, numai atunci când infracțiunea se referă la astfel de contacte;
20. Revizuirea abordării față de persoanele care-și provoacă vătămări corporale (recomandare pentru întreg sistemul penitenciar).

Penitenciarul nr.10 Goian:

CPT/2018	ANP/2018
<p><i>Extras din Raportul CPT, 2018:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A repara toate instalațiile sanitare; 2. A informa CPT cu privire la finalizarea construcției noului sediu de detenție 3. A abolit practica (modifică legislația) plasării minorilor în izolator în calitate de sancțiune disciplinară, conform art.45, al.2 Regulilor Nelson Mandela – sancțiunea disciplinară nu poate fi impusă minorilor; 	<p><i>Extras din Raportul anual de bilanț, 2018:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lucrările de reconstrucție o obiectului Penitenciarul nr.10 Goian sunt realizate în proporție de 93,67%. 2. Pentru 2019 sunt alocate 4 mln lei pentru finalizarea obiectivului; 3. La 12 iunie 2018, ANP a organizat o sesiune de evaluare a necesităților P10, în cadrul suportului oferit de Programului CoE în cadrul proiectului „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; 4. 108 deținuți minori din cadrul P-5, P-7, P-10, P-11, P-13 și P-17 au beneficiat de ore de instruire general/Liceală; 5. Au fost realizate lucrări de reparație capitală a 2 spații destinate pentru izolare disciplinară; 6. Este efectuată examinarea radiologică obligatorie a tuturor deținuților la intrarea în sistemul penitenciar;

7. Proiectul noului Cod de Executare, prevede reducerea limitei maxime de izolare disciplinară a minorilor la 1 zi. Sancțiunea respectivă va fi una excepțională.

Penitenciarul nr.13 Chișinău:

CPT/2018	ANP/2018
<p><i>Extras din Raportul CPT, 2018:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A majora numărul de medici și asistenți medicali/ felceri în instituție; 2. A procura echipamente medicale pentru salvare și resuscitare (defibrilator și oxigen), precum și a instrui personalul medical cu privire la utilizarea acestora în domeniu; 3. A permite deținuților să contacteze serviciile de sănătate în mod confidențial, de exemplu, prin intermediul unor cutii de scrisori; 4. A asigura că personalul medical să nu utilizează screeningul pentru consumul de droguri în scopuri disciplinare; 5. A elimina efectuarea serviciilor în tură de 24 ore pentru angajați; 6. A îmbunătăți condițiile de detenție; 7. A reduce gradul de ocupare a celulelor pentru a asigura cel puțin 4m2 de spațiu de locuit per persoană în celule de ocupare multiplă (fără a include spațiul preluat de toaletele din celule); 8. Toate celulele trebuie să fie suficient ventilate și păstrate într-o stare de reparație și igienă adecvată; 9. Folosirea celulelor care nu permit accesul la lumina naturală din cauza structurii acestora, urmează a fi sistată; 10. De îndată ce va fi construit și dat în exploatare Penitenciarul Chișinău (nou), activitatea P-13 urmează a fi sistată; 11. Sistarea celulelor cu capacitate mai mică de 6m2, fie lărgirea lor (dacă este posibil); 12. A se asigura că pedepsirea disciplinară a deținuților nu duce la interzicerea totală a contactelor cu familia și că se aplică orice restricție privind contactele cu familia ca formă de pedeapsă disciplinară, numai atunci când infracțiunea se referă la astfel de contacte; 13. Revizuirea abordării față de persoanele care-și provoacă vătămări corporale (recomandare pentru întreg sistemul penitenciar). 	<p><i>Extras din Raportul anual de bilanț, 2018:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Am fost desfășurate lucrări de îmbunătățire a condițiilor de detenție; 2. Anual, sunt planificate acțiuni de reparație, amenajare și dotare cu obiecte de inventar a spațiilor de locuit; 3. A fost pilotat Programul psihosocial destinat persoanelor în etate și cu dizabilități fizice; 4. 32 celule au fost reparate capital; 5. În 17 încăperi au fost efectuate reparații curente; 6. Este efectuată examinarea radiologică obligatorie a tuturor deținuților la intrarea în sistemul penitenciar; 7. Urmare a inspecției penitenciare, s-a constatat inadmisibilitatea plasării deținuților în celula izolatorului disciplinar, pe motiv că nu corespunde normelor sanitare. A fost recomandat sigilarea acesteia; 8. Este imposibil de extins spațiile din celulele izolatorului disciplinar, deoarece aceasta presupune intervenția în structura de rezistență a clădirii, fapt riscant din cauza vechimii instituției penitenciare.

CPT a sugerat că examinarea medicală a unui deținut trebuie să conțină:

- o relatare completă a rezultatelor medicale obiective bazate pe o examinare aprofundată (de preferință susținută de fotografii ale oricăror leziuni traumatice);

- o relatare a declarațiilor făcute de persoană, care sunt relevante pentru examinarea medicală (inclusiv descrierea stării sale de sănătate și oricare acuzații de maltratare);
- observațiile medicilor cu privire la cele menționate mai sus, coroborate cu acuzațiile de maltratare și constatările medicale obiective;
- rezultatele examinărilor suplimentare efectuate;
- concluziile detaliate ale consultărilor specializate;
- descrierea tratamentului acordat și a oricăror alte proceduri efectuate ulterior.

În plus, rezultatele fiecărui examen medical, concluziile medicului/ lor ar trebui puse la dispoziția deținuților, precum și apărătorilor săi.

RECOMANDARE:

Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să implementeze corect și conform sugestiilor CPT conținutul examinărilor medicale în special, în partea ce ține de alegații de rele tratamente în detenție sau la reținere. ANP va integra recomandările CPT în întreg sistemul penitenciar, ca fiind specifice subdiviziunilor sale.

3.3. REGULILE CPT PRIVIND TRANSFERUL PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE (2018)

La 26 iunie 2018, Secretariatul Comitetului European pentru prevenirea torturii a publicat Regulile CPT privind transferul persoanelor private de libertate¹⁸².

CPT susține că oricare ar fi motivul transferării (escortării) persoanelor private de libertate dintr-un loc de detenție într-un alt loc (de ex.: de la o secție de poliție până la o închisoare, dintr-o închisoare într-o altă închisoare, dintr-un tribunal sau dintr-un spital sau dintr-un centru de detenție a imigranților) – transportul ar trebui să se facă întotdeauna într-o manieră umană, securizată și în siguranță.

Potrivit CPT:

- Vehiculele cu cabine individuale care măsoară mai puțin de 0,6 m² nu ar trebui să fie utilizate pentru transportul unei persoane, indiferent de durată. Cabinele individuale cu o suprafață de 0,6 m² pot fi considerate ca fiind acceptabile pentru călătoriile pe distanțe scurte, totuși, pentru deplasări la distanțe lungi, această suprafață trebuie să fie mult mai mare;
- În cazul transportului mai multor persoane pe distanțe scurte, spațiul per persoană trebuie să fie mai mare de 0,4 m², iar pentru distanțe mari, mai mare de 0,6 m² per persoană;
- Compartimentele sau cabinele utilizate pentru transportul deținuților ar trebui să aibă o înălțime rezonabilă, să fie echipate cu banchete sau scaune adecvate de odihnă; să fie curate, să fie suficient aerisite, ventilate și încălzite corespunzător;
- Pe durata călătoriilor scurte deținuții urmează să primească apă potabilă;
- Pe durata călătoriilor lungi deținuții urmează să primească apă potabilă și

¹⁸² <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/cpt-factsheet-on-transport-of-detainees?fbclid=IwAR2mBAjpasdVhCGfXFDkZwV5Ae-LAPMMg5RjsRpFzrAwoT0aIFtLkzlZgVU>

- hrană la intervale corespunzătoare;
- La deplasările lungi, deținuții trebuie să aibă acces la facilitățile sanitare sau să satisfacă nevoile fiziologice în condiții care oferă suficientă intimitate, igienă și demnitate. Se recomandă opriri regulate;
  - Deținuții adunați în fața unei instanțe după o călătorie lungă ar trebui plasați în condiții care să garanteze respectarea demnității lor;
  - Persoanele deținute urmează a fi transportate în vehicule proiectate în mod corespunzător în acest scop, ținând seama de toate cerințele de siguranță, relevante pentru a proteja deținuții;
  - Numărul de deținuți transportați nu trebuie să depășească capacitatea vehiculelor utilizate în acest scop;
  - Deținuții nu trebuie să stea în picioare în timpul unei călătorii din cauza lipsei locurilor de ședere;
  - Deținuții nu ar trebui să rămână în interiorul camionetei în timpul unei transportări, dacă aceasta contravine regulilor de siguranță;
  - Toate autovehiculele trebuie să fie echipate cu dispozitive de siguranță adecvate (ex.: centuri de siguranță), precum și dispozitive de comunicare cu personalul escortei;
  - Ușile boxelor/ cabinelor securizate trebuie să fie echipate cu un dispozitiv, care, în caz de urgență, deblochează automat (și/sau rapid) ușile;
  - Trebuie luate măsuri pentru a preveni violența, intimidarea sau furturile comise de deținuți împotriva celorlalți pasageri;
  - Aplicarea cătușelor/ curelelor corporale deținuților în timpul transportului trebuie utilizată numai atunci când evaluarea riscului într-un caz individual justifică acest lucru. Iar, atunci când utilizarea acestor mijloace este considerată absolut necesară, ar trebui făcută astfel încât să minimizeze orice risc de vătămare a persoanei reținute;
  - Cătușele nu ar trebui utilizate atunci când deținuții sunt blocați în interiorul boxelor/ compartimentelor/ cabinei securizate;
  - Imobilizarea mâinilor la spatele deținuților pe perioada transportării ar trebui evitată pentru a preveni disconfortul sau rănirea/ traumatismele;
  - Practica utilizării dispozitivelor de blocaj a vizualizării în timpul transportării ar trebui eliminată;
  - Mijloacele de transport utilizate pentru a transporta sau lua deținuții de la un spital, ar trebui să ia în considerare starea lor medicală;
  - Confidențialitatea datelor medicale trebuie respectată în timpul transferurilor deținuților;
  - Orice practică a segregării deținuților cu HIV-pozitiv trebuie întreruptă.

RECOMANDARE:

Enumerând Regulile menționate supra, Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să-și reajusteze normele interne cu privire la transportarea, escortarea persoanelor deținute conform standardelor internaționale în contextul implementării reformelor inițiate. Pe parcurs, Oficiul Ombudsmanului va monitoriza condițiile de transportare a deținuților, în vederea corespunderii criteriilor evidențiate.

3.4. JURISPRUDENȚA CtEDO ÎN CAUZELE PRONUNȚATE ÎN 2018 (art.3,13)

Hotărârea	Pretențiile Reclamantului	Constatările Curții	Prejudiciul
Mereuța c Moldova ¹⁸³ Cererea nr.64401/11	Reclamantul a pretins lipsa investigațiilor efective, prin omiterea termenului de punere sub învinuire a bănuțitului de către autoritățile Statului.	Obligația pozitivă prevăzută la articolul 3 cere statelor să stabilească un cadru legal, în special prevederi legale penale eficiente, menite să prevină și să pedepsească săvârșirea infracțiunilor împotriva integrității personale provocate de personae particulare. Curtea a considerat că investigația cu privire la afirmațiile reclamantului referitor la maltratare nu a fost suficientă sau îndeajuns eficace.	Curtea i-a acordat reclamantului 7500 Euro cu titlu de prejudiciu moral.
Goriunov c Moldova ¹⁸⁴ Cererea nr.14466/12	Reclamantul a susținut, în special, că pe parcursul unei perioade de cinci luni a fost supus unui tratament inuman și degradant, contrar art.3 din Convenție, ca urmare a încălțurării acestuia de fiecare dată când s-a deplasat în afara celulei sale.	În speță, Curtea a observat că aplicarea sancțiunii sub formă de mustrare și încălțurare este ilegală, nefiind prevăzută de Statutul de executare a pedepsei pentru condamnați. La fel, Curtea a concluzionat că reclamantul a fost sancționat prin încălțurare permanentă când se afla în afara celulei, în absența oricărui acuzații sau dovezi că acesta reprezenta un risc pentru sănătate sau securitate, aparent ca o măsură punitivă și preventivă, și pe baza unei ordonanțe care a extins limitele dispoziției legale care permitea o astfel de măsură. Prin urmare, apariția zilnică a reclamantului în călțuse în fața altor deținuți, era în detrimentul demnității sale umane, care îl făcea să se simtă ca fiind pedepsit pe nedrept și disproporționat.	Curtea i-a acordat reclamantului 4500 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 650 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.
Goremăchin c Moldova ¹⁸⁵ Cererea nr.30921/10	Reclamantul s-a plâns, inclusiv pe detenția în condiții inumane în cadrul Departamentului Servicii Operative a MAI, în perioada 2009, în cadrul Penitenciarului nr.13 Chișinău și în cadrul Penitenciarului nr.11 Bălți	Curtea a constatat, în unanimitate, violarea Articolului 3 din Convenție, notând că Procuratura din Bălți a constatat existența condițiilor inumane de detenție în Penitenciarul nr. 11. În ceea ce privește condițiile de detenție din Penitenciarul nr. 13, Curtea a reamintit că a constatat în numeroase hotărâri ca fiind contrare Articolului 3 din Convenție. Corespunzător Curtea a considerat că nivelul de suferință inerent detenției a fost depășit și a atins nivelul de severitate cerut de Articolul 3 din Convenție.	Curtea i-a acordat reclamantului 15.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.

¹⁸³ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/Mereuta-v.-MDA-ROM-def.pdf>

¹⁸⁴ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/09/CASE-OF-GORIUNOV-v.-THE-REPUBLIC-OF-MOLDOVA-ROM.pdf>

¹⁸⁵ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/GOREMICHIN-v.-MDA-ROM.pdf>

<p>Botnari c Moldovei¹⁸⁶ Cererea nr.74441/14</p>	<p>Reclamanta a pretins detenția în condiții proaste din Penitenciarul nr.13 Chișinău, precum și lipsa asistenței medicale calificate prescrise reclamantei. Potrivit reclamantei, ea a fost deținută într-o celulă din subsol, în condiții proaste de detenție. Ulterior, a fost transferată în Penitenciarul nr. 13, unde a fost deținută în celulă cu alți 16 deținuți, fiind supusă fumatului pasiv; celula era infectată și alimentația de proastă calitate. Pe durata detenției la Departament, tratamentul medical a fost întrerupt și administrația a refuzat să o transfere la spital. După transferarea la Penitenciar, ea nu a fost asigurată cu asistență medicală corespunzătoare stării sale.</p>	<p>Curtea a constatat, în unanimitate, violarea Articolului 3 din Convenție, în ceea ce privește condițiile de detenție, notând că suprapopularea a fost confirmată de către informația Guvernului privind mărimea și ocuparea celulelor. Mai mult decât atât, calitatea proastă a alimentației, fumatul pasiv au sporit suferința reclamantei, care a depășit nivelul minim inerent detenției. În lipsa unor dovezi că Guvernul ar fi adus îmbunătățiri considerabile în Penitenciarul nr. 13 în ultimii ani, Curtea a considerat că nu există motive pentru a se departaja de la concluziile la care a ajuns în hotărârile anterioare. De asemenea, în unanimitate, Curtea a constatat violarea Articolului 3 din Convenție, privind refuzul tratamentului medical.</p>	<p>Curtea i-a acordat 10.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
<p>Ceaicovschi c Moldovei¹⁸⁷ Cererea nr.37725/15</p>	<p>Reclamantul a pretins că a fost deținut în lipsa unor motive suficiente și irelevante, dar și pentru refuzul spitalizării în cazul maladiei grave.</p>	<p>Curtea a considerat, printre altele, că refuzul administrației penitenciare de a respecta prescripțiile medicilor pentru o perioadă de peste 7 luni, a supus reclamantul la dureri și suferințe severe, fapt care a constituit un tratament inuman și degradant, în sensul art.3 din Convenție.</p>	<p>Curtea a acordat reclamantului 10.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 4.000 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>

¹⁸⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:\[«001-183370»\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:[«001-183370»]}})

¹⁸⁷ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/Ceaicovschi-v-MDA-ROM-1.pdf>

<p>Miron c Moldovei¹⁸⁸ Cererea nr.74497/13</p>	<p>În fața Curții, reclamantul a pretins condiții inadecvate de detenție în Penitenciarul nr.13 Chișinău pentru o perioadă de peste 3 ani. Potrivit reclamantului, el a fost deținut în celule cu iluminare proastă, pereți umezi și împreună cu alți 5 deținuți într-un spațiu de 6 m.p. Din cauza suprapopulării, reclamantul a fost nevoit să împartă patul cu un deținut, dormind pe rând. Pe durata detenției acesta nu a primit lenjerie de pat sau îmbrăcăminte. Câțiva din deținuți erau diagnosticați cu tuberculoză sau HIV și aveau răni deschise etc.</p>	<p>Curtea reamintește că a constatat condițiile de detenție în Penitenciarul nr. 13, fiind contrare Articolului 3 din Convenție în numeroase hotărâri (a se vedea, printre recentele cauze, Hadji c. Moldovei, cererile nr. 32844/07 și 41378/07, § 20, 14 februarie 2012; Silvestru c. Moldovei, cererea nr. 28173/10, 13 ianuarie 2015 și Pisaroglu c. Moldovei, cererea nr.21061/11, 3 martie 2015). Prin urmare, Curtea a considerat că dificultățile suferite de reclamant în timpul detenției sale în Penitenciarul nr. 13 a depășit nivelul inevitabil al dificultăților inerente detenției și a atins pragul de gravitate prevăzut de Articolul 3 din Convenție. În consecință, a avut loc o violare a articolului 3 din Convenție. De asemenea, Curtea a constatat violarea articolului 13, urmare a lipsei la nivel național a unui remediu eficient privind condițiile de detenție în Penitenciarul nr. 13.</p>	<p>Curtea a acordat reclamantului 10.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.000 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
<p>Secrieru c Moldovei¹⁸⁹ Cererea nr.20546/16</p>	<p>În fața Curții, reclamantul s-a plâns de detenția în condiții inumane și caracterul rezonabil al detenției sale. Pe perioada detenției reclamantul a fost deținut în Penitenciarul nr. 13, potrivit acestuia celula era suprapopulată, fiind echipată cu o toaletă care nu era separată în mod corespunzător, alimentația era insuficientă și de proastă calitate etc.</p>	<p>Curtea a constatat, în unanimitate, violarea articolului 5 § 3 din Convenție, observând că argumentul de bază invocat de procurorul care a cerut arestarea preventivă a reclamantului era că acesta se eschiva de la investigație în Federația Rusă. Reclamantul a răspuns la această alegație că nu a cunoscut de investigația penală împotriva sa și faptul că autoritățile îl caută. Curtea a notat că instanțele naționale au invocat, de asemenea, și alte motive cum ar fi riscul interferenței reclamantului în desfășurarea investigației și influențarea martorilor. Totuși, absența vreunei substanțieri, lipsa complexității cauzei și gravitatea limitată a faptei imputate reclamantului, aceste motive nu pot fi considerate ca relevante și suficiente.</p>	<p>Curtea, de asemenea, a constatat, în unanimitate, violarea articolului 3 din Convenție, pentru condițiile proaste de detenție din Penitenciarul nr. 13. Curtea a acordat reclamantului suma de 3.000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 1.500 cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>

¹⁸⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:«001-186017»}}>

¹⁸⁹ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/11/SECRIERU-v-MDA-ROM.pdf>

<p>Coteț c Moldovei¹⁸⁸ Cererea nr.72238/14</p>	<p>În fața Curții, reclamantul a pretins că a fost deținut în condiții inumane și degradante pentru o perioadă de 4 luni în anul 2014 în Penitenciarul nr.13 Chișinău</p>	<p>Curtea a constatat violarea articolului 3 din Convenție din cauza condițiilor inumane și degradante în Penitenciarul nr.13 Chișinău</p>	<p>Curtea a acordat reclamantului suma de 4.000 de Euro cu titlu de prejudiciu moral și 2.000 de Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
<p>O.R.și L.R c Moldovei¹⁸⁸ Cererea nr.24129/11</p>	<p>În fața Curții reclamanțele s-au plâns în temeiul Articolului 3 din Convenție că au fost supuse unui tratament inuman și degradant de către angajații poliției și despre impunitatea în rezultatul neîncheierii urmăririi penale împotriva acestuia potrivit prevederilor legale.</p>	<p>Curtea a concluzionat că în virtutea investigației interne întârziate și superficiale, împreună cu omisiunea de a iniția investigația penală corespunzătoare după mai mult de 9 luni după ce informația privind pretinsa ilegalitate a devenit cunoscută autorităților, investigația a alegeriiilor reclamanților nu a fost eficientă. Curtea, de asemenea, a notat că potrivit legislației naționale omisiunea de a iniția urmărirea penală limitează eficiența ulterioară în sensul admisibilității probelor în fața instanței. În opinia Curții, lejeritatea susținută de Stat, în tratamentul polițiștilor acuzați de infracțiuni foarte serioase este incompatibilă cu scopul de a preveni viitoarele exemple de rele tratament din partea poliției.</p>	<p>Curtea a constatat violarea art. 3 din Convenție și a acordat reclamanțelor 16.500 Euro cu titlu de prejudiciu moral, precum și 1500 Euro pentru costuri și cheltuieli.</p>

RECOMANDARE:

Avocatul Poporului recomandă Guvernului Republicii Moldova executarea hotărârilor Curții Europene. La fel se recomandă a aplica concluziile Curții în cadrul politicilor publice privind reforma sectorului justiției și a sistemului penitenciar și al poliției.

3.5. REZUMAT CU PRIVIRE LA SITUAȚIA ÎN LOCURILE PRIVATIVE DE LIBERTATE

La momentul elaborării Raportului respectiv, Guvernul Republicii Moldova nu a răspuns la solicitările Comitetului ONU împotriva torturii din 2017¹⁹²:

„...Guvernul urmează să raporteze până la 6 decembrie 2018 privind pct. 16 (c) din observațiile concludente privind mecanismul național de prevenire, pct. 9 privind asigurarea garanțiilor legale fundamentale persoanelor private de libertate și 14 (i) privind decesul în detenție a lui Andrei Brăguța.”
pct.33 CAT/C/MDA/3

¹⁹⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{itemid}}:{{001-187201}}>

¹⁹¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{itemid}}:{{001-187481}}>

¹⁹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=RU, pct.33 CAT/C/MDA/3

Ombudsmanul este pe deplin convins că, autoritățile Republicii Moldova nu vor ignora solicitările Comitetului de la Geneva și vor pleda cu fermitate acestui exercițiu important în domeniul prevenirii torturii.

Pe această cale, Avocatul Poporului susține și încurajează Guvernul să depună efort continuu pentru a îmbunătăți condițiile materiale de detenție în cele 19 penitenciare, 21 izolatoare ale poliției, 3 spitale de psihiatrie, izolatorul CNA și cele 7 centre de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități etc., precum și să asigure în totalitate garanțiile antitortură față de persoanele custodiate. Complementar, **Ombudsmanul conchide că situația în sistemul de detenție poate progresa în cazul unei voințe politice clare, responsabile și conștiente. Noul forum legislativ, urmează să-și asume responsabilitatea privind continuitatea reformelor inițiate de ANP și IGP.**

Urmare a observațiilor sale, Avocatul Poporului remarcă progrese minore. Însă, la general, situația în locurile de detenție rămâne îngrijorătoare (condiții de detenție necorespunzătoare, lipsa acută de spațiu personal, suprapopulare, penuria locurilor de dormit, accesul limitat la lumină și aer curat, lipsa de intimitate în timpul utilizării instalațiilor sanitare etc.).

Ombudsmanul a constatat în numeroase cauze individuale repetitive gestionarea defectuoasă de către autoritățile penitenciare a proceselor de implementare a standardelor degajate de articolele 2 și 3 CEDO.

3.5.1. INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Articolul 3 CEDO, cere Statului să asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei, să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate, care să depășească nivelul de suferință inerent detenției și, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare. Atunci când sunt evaluate condițiile de detenție, trebuie luate în considerație efectele cumulative ale acestor condiții, precum și durata detenției.

Practic, toate penitenciarele sunt de o arhitectură veche, de organizare sovietică și neadaptate detenției omului ca atare. Spațiile mari (de tip baracă) influențează atât asupra respectării regimului de detenție de către deținuți, a sănătății cât și capacității lor de a participa la programele de resocializare. Mai mult de 80% dintre condamnați petrec timpul în incinta instituțiilor din cauza lipsei locurilor de muncă și altor forme de ocupație. La propriu, penitenciarele nu dispun/dispun limitat de domenii ocupaționale specifice și utile persoanelor deținute. Aspectul „resocializării” se reduce la procesul de evidență a documentației scrise, decât de o succesiune de acțiuni în domeniul dat.

La moment, detenția persoanelor poate fi calificată ca detenție în detrimentul art.3 a Convenției și jurisprudenței europene. Constatările respective au fost trasate în repetate rânduri de Comitetul ONU împotriva torturii (2014, 2017), Comitetul european pentru prevenirea torturii (2015, 2018), Avocatul Poporului (2002-2018), precum și Consiliul pentru prevenirea torturii (2017-2018).

La 16 mai 2018 a intrat în vigoare Legea 300/2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. În aceeași zi, a fost aprobată Hotărârea Guvernului 437/2018

cu privire la organizarea și funcționarea ANP. Noile reglementări aveau drept scop instituirea unui model eficient de administrare a sistemului penitenciar, consolidarea cadrului instituțional, dezvoltarea capacității operaționale, inclusiv motivarea personalului penitenciar. ANP a lichidat Centrul pentru aprovizionare tehnico-materială și Direcția trupelor de pază, supraveghere și escortare și a creat Echipele de intervenție (35 unități) cu misiunea de aplanare a conflictelor, după cum urmează:

Echipele de intervenție	
P4 – Cricova	5 unități
P6 – Soroca	5 unități
P11 – Bălți	5 unități
P13 – Chișinău	6 unități
P15 – Cricova	4 unități
P18 – Brănești	4 unități

precum și 125 unități cu titlul de:

Echipele de escortare			
P1	4 unități	P11	12 unități
P2	5 unități	P13	36 unități
P3	5 unități	P15	5 unități
P4	6 unități	P16	12 unități
P6	5 unități	P17	5 unități
P7	5 unități	P18	8 unități
P9	5 unități		

Rezumând impedimentele și problemele în activitatea instituțiilor penitenciare, enunțăm următoarele:

Blocul I: Resursele umane:

- Insuficiență de personal mediu
- Insuficiență de personal profesionist
- Extenuare, lipsa motivației financiare
- Condiții inechitabile de muncă
- Lipsa echipamentului de protecție
- Acțiuni de intimidare, ofensă și atacuri asupra colaboratorilor în creștere

În mediu, între 7-12 funcții erau vacante în instituțiile penitenciare, din limitele stabilite pentru statul de personal. Administrațiile penitenciare, conform rapoar-

telor lor de bilanț anuale au menționat că au făcut față exodului de angajați din sistem. Totuși, există rezerve cu privire la nivelul de pregătire al angajaților, insuficiența profesioniștilor în domenii, altele decât supraveghere și pază. În comparație cu numărul persoanelor custodiate, cifra angajaților se reduce la 50-60%. Numărul relativ mic de angajați scade evident din randament și eficiență, precum și calitatea actului execuțional-penal și misiunii penitenciarelor, ca atare. Acest dezechilibru arată că sistemul închis se menține printr-un „compromis” cu deținuții. De altfel, sistemul nu va rezista unor eventuale revolte sau nesupuneri etc.

Investițiile în resursele umane (în special, calificate) trebuie să fie o prioritate pentru ANP.

La ziua de 31 decembrie 2018, schema de încadrare în sistemul penitenciar prezenta:

Număr angajați:	Număr deținuți:
P-1 Taraclia 134 state unități, Efectiv: 120 unități	P-1 Taraclia: Plafonul: 336 deținuți. Sunt deținuți:334
P-2 Lipcani: 113 state unități, Efectiv: 103 unități	P-2 Lipcani: Plafonul:286 deținuți. Sunt deținuți 290
P-3 Leova: 129 state unități, Efectiv: 112	P-3 Leova: Plafonul: 307 deținuți. Sunt deținuți: 301
P-4 Cricova: 119 state unități, Efectiv: 102	P-4 Cricova: Plafonul: 713 deținuți. Sunt deținuți:760
P-5 Cahul: 159 state unități, Efectiv:142	P-5 Cahul: Plafonul: 170 deținuți. Sunt deținuți:218
P-6 Soroca: 203 state unități, Efectiv: 195	P-6 Soroca: Plafonul: 693 deținuți. Sunt deținuți: 775
P-7 Rusca: 108 state unități, Efectiv: 99	P-7 Rusca: Plafonul: 231 deținute. Sunt deținuți n: 303
P-8 Bender: 98 state unități, Efectiv:88	P-8 Bender: Plafonul: 279 deținuți. Se dețin: 144
P-9 Pruncul: 146 state unități, Efectiv: 130	P-9 Pruncul: Sunt deținuți: 567
P-10 Goian: 73 state unități, Efectiv:70	P-10 Goian: Sunt deținuți: 30
P-11 Bălți: 183 state unități, Efectiv: 179	P-11 Bălți: Plafonul: 258 deținuți. Sunt deținuți: 448

P-12 Bender: 87 state unități, Efectiv: 85	P-12 Bender: Plafonul: 261 deținuți.
P-13 Chișinău: 258 state unități, Efectiv: 245	P-13 Chișinău: Plafonul: 570 deținuți. Sunt deținuți: 1000
P-15 Cricova: 153 state unități, Efectiv: 136	P-15 Cricova: Plafonul: 470 deținuți. Sunt deținuți: 566
P-16 Pruncul: 204 state unități, Efectiv: 189	P-16 Pruncul: 1695 deținuți internați în 2018
P-17 Rezina: 236 state de unități, Efectiv: 223	P-17 Rezina: Plafonul: 510 deținuți. Sunt deținuți : 350
P-18 Brănești: 175 state unități, Efectiv: 165	P-18 Brănești: Plafonul: 652 deținuți. Sunt deținuți 653

Un alt impediment enunțat de angajații sistemului penitenciar ține de lipsa/ineficiența mecanismelor de responsabilizare a deținuților pentru i) atacul asupra colaboratorilor (18 cazuri, în creștere) ii) distrugerea bunurilor, iii) violențe sau alte forme de maltratări, ivii) acțiuni cu caracter sexual, v) ofensă/ umilirea angajaților (în special, femeilor) etc. Infracțiunea de atac asupra colaboratorului se reduce la amendă, fie închisoare pe termen mic. Acest fapt, încurajează deținuții să-și continue acțiunile ilicite, iar angajatul este nevoit să le suporte. În 2018 au fost procurate doar 113 camere video portabile, număr relativ mic față de numărul de angajați.

RECOMANDARE:

ANP/ Guvernul/ Procuratura Generală trebuie să identifice o soluție în acest sens. CAT/CPT arată expres Republicii Moldova să asigure un climat favorabil de muncă, precum și mecanisme de protecție a angajaților.

Blocul II: Responsabilizarea deținuților:

- Mecanisme ineficiente de responsabilizare a deținuților pentru deteriorarea intenționată a bunurilor din celulă
- Răspunderea civilă nu acoperă costurile daunelor produse. Acțiuni suplimentare neplanificate pentru administrație
- Deținuții șantajează angajații cu depunerea plângerilor în cazul refuzului de a satisface nevoile neprevăzute de Statutul de executare
- Sancțiuni pentru atacul asupra colaboratorilor nu sunt efective. Mai degrabă condamnații cunosc că nu vor fi pedepsiți, respectiv continuă agresiunile
- Angajații nu dispun de forme de protecție juridică. Mai degrabă vor fi nevoiți să demisioneze
- Angajații refuză să aplice mijloacele speciale în detrimentul său, pentru a nu fi vizat în vreo anchetă. Imposibilitatea prevenirii revoltelor

În același timp, autoritatea penitenciară este pasibilă de asigurarea siguranței și securității persoanelor aflate în custodie. În 2018 au fost înregistrate 790 cazuri de leziuni corporale, 779 acțiuni de protest (greva foamei) și 612 cazuri de autovătămare. Angajații au aplicat forța fizică și mijloacele speciale în 354 cazuri (în creștere, comparativ cu anul 2017). Cauzele acestor tendințe negative revin disfuncționalităților sistemului penitenciar, actelor frecvente de violență și intimidare între deținuți, prezența ierarhiei informale, rata mică de cauze penale inițiate etc.

Ombudsman-ul constată că măsurile preventive, necesare pentru a asigura integritatea fizică, psihică și siguranța persoanelor private de libertate ce se află în custodia instituțiilor penitenciare se întreprind defectuos, iar eforturile personalului penitenciar în acest scop sunt insuficiente și în disonanță cu obligațiile degajate de articolele 2 și 3 CEDO.

RECOMANDARE:

ANP trebuie să intensifice urgent eforturile în scopul prevenirii și represiunii actelor de violență și intimidare dintre deținuți, acordându-se o atenție deosebită cauzelor și originii fenomenului; să întreprindă măsurile necesare, astfel încât personalul penitenciarului să nu se mai bazeze pe ierarhia informală din rândul deținuților pentru a menține ordinea și securitatea; să întreprindă măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând, totodată, ca aceste plângeri să nu provoace presiuni din partea personalului penitenciarului; să demareze o examinare aprofundată a efectivului, în special, a serviciului securitate și a revedea numărul unităților de personal al instituției penitenciare în scopul extinderii acestuia și asigurării numărului corespunzător al personalului de supraveghere; să întreprindă măsuri în scopul de a instrui personalul instituției penitenciare în materia securității și siguranței, inclusiv conceptul securității dinamice, aplicarea forței și mijloacelor de constrângere și confruntarea deținuților violenți, luând în considerație tehnicile preventive și de neutralizare, precum sunt negocierea și medierea.

RECOMANDARE:

ANP urmează să elaboreze și să aprobe programul de reducere a violenței în mediul penitenciar, stabilit prin Ordinul ANP nr.82 din 14 iunie 2018. La fel, ANP urmează să-și planifice activități de instruire a angajaților secțiilor de siguranță, regim penitenciar și reintegrare socială.

Blocul III: Componenta medicală

- Insuficiența medicilor de specialitate
- Intimidare din partea deținuților
- Subminarea independenței
- Condiții de muncă inechitabile
- Lipsă mecanisme de protecție

- Subfinanțare
- Salarii neatractive
- Flux de solicitări, deseori nemotivate
- Supravegherea igienei și a garanțiilor împotriva rețelilor tratamente eludate

În 2018 discuțiile cu privire la statutul și modelul sistemului medical al penitenciarelor a luat amploare. CAT/ CPT au recomandat Guvernului transferul unităților medicale din subordinea ANP în subordinea Ministerului Sănătății cu titlul de soluție împotriva disfuncționalității serviciilor de sănătate în sistemul penitenciar.

CAT a punctat următoarele:

- 1) personalul medical nu este independent de autoritățile penitenciare în exercitarea atribuțiilor sale profesionale;
- 2) calificarea personalului medical este insuficientă;
- 3) asistența medicală în locurile de detenție este diferită la nivel de accesibilitate, disponibilitate și calitate, respectiv, nu este echivalentă celei disponibile în comunitate;
- 4) calitatea acordării asistenței nu este verificată sistematic de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale sau alte autorități din domeniu;
- 5) medicina în locurile de detenție nu este în atenția ministerului de resort (MSMPS) și nu reflectă în politicile și strategiile de stat în domeniul sănătății;
- 6) reorganizarea sistemului de sănătate a fost inclusă ca o acțiune prioritară a Strategiei de dezvoltare a sistemului administrației penitenciare pentru anii 2016-2020, dar sunt restanțe considerabile în implementarea activităților cu referire la domeniul medical din considerentul complexității impactului asupra sistemului execuțional penal.

În concluzie, CAT a recomandat Republicii Moldova:

- transferarea funcției de gestionare a serviciilor medicale din sistemul administrației penitenciare din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- asigurarea subordonării spitalelor penitenciare și serviciilor medicale la Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- întreprinderea măsurilor pentru reducerea supraaglomerării unităților medicale;
- îmbunătățirea condițiilor materiale, inclusiv prin repararea saloanelor pacienților și dotarea cu utilajul necesar;
- asigurarea cantității suficiente a alimentelor și disponibilității medicamentelor;
- elaborarea unor planuri individuale de tratament și acordarea medicamentelor corespunzătoare pentru deținuții ce suferă de tulburări psihoneurologice, inclusiv preparate antipsihotice.

Astfel, în scopul de a îmbunătăți serviciile medicale acordate persoanelor aflate în detenție și a asigura independența personalului medical care acordă asistență medicală persoanelor custodiate, ANP a propus următoarele opțiuni de reorganizare:

- 1) transferul competențelor de acordare a asistenței medicale persoanelor custodiate de la Ministerul Justiției către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;

- 2) crearea unei subdiviziuni medicale separate (cu statut de persoană juridică) din cadrul sistemului administrației penitenciare în subordinea Directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor – Direcția de asistență medicală penitenciară;
- 3) crearea unei autorități publice din cadrul sistemului administrației penitenciare, subordonate direct Ministerului Justiției – Inspectoratului Național pentru Sănătate Penitenciară;
- 4) crearea unei instituții medico-sanitare publice în subordinea Ministerului Justiției, care nu va face parte din sistemul administrației penitenciare – Instituția medico-sanitară publică „Centrul medical penitenciar”.

La moment ANP este în proces de discuții în scopul de a identifica modelul optim. MSMPS optează pentru crearea unei subdiviziuni subordonate Ministerului Justiției, care urmează a fi realizată în câteva etape. La finele 2018, ANP a propus Ministerului Justiției proiectul Hotărârii de Guvern cu privire la crearea Direcției asistență medicală persoanelor deținute în penitenciare, proiectul Normativelor de state propuse pe servicii medicale și unității de dirijare.

Prin Ordinul ANP nr.140 din 06.08.2018 cu privire la organizarea procesului de autoevaluare a serviciilor medicale din cadrul sistemului penitenciar, a fost inițiată procedura de acreditare a secțiilor medicale. Toate penitenciarele au demarat reamenajarea spațiilor medicale pentru acreditare.

Ombudsmanul a primit informații precum că în unele penitenciare a fost nevoie să fie evacuați deținuții din celule și transferați în condiții de suprapopulare pentru a crea condiții sarcinilor de acreditare. Potrivit datelor dispuse, pentru procurarea materialelor de construcție pentru reparația secțiilor medicale au fost alocați 1,5 mln lei. Mijloacele financiare sunt insuficiente, iar șefii de penitenciare au fost nevoiți să solicite suportul agenților economici din localitate pentru a continua reparațiile.

Odată cu acreditarea secțiilor medicale va fi posibilă contractarea CNAM și acordarea asistenței medicale deținuților pe baza de poliță de acordare a asistenței medicale. Cu suportul Consiliului Europei, ANP urmează să revizuiască Regulamentul de organizare a asistenței medicale deținuților, care va include, organizarea asistenței medicale psihiatrice în sistemul administrației penitenciare. În acest sens, a fost creat un grup de lucru.

La 06 septembrie 2018 a fost emis Ordinul ANP nr.169 cu privire la eficientizarea documentării medicale a leziunilor corporale în sistemul penitenciar. Personalul desemnat responsabil de documentarea leziunilor corporale a beneficiat de instruire în cadrul cursurilor de perfecționare, care se desfășoară anual la Centrul de instruire al ANP. Toate examinările medicale urmează să fie efectuate fără prezența altui personal decât cel medical, în condiții de confidențialitate. Avocatul Poporului a examinat aspectul completării fișei de evidență a leziunilor corporale în cadrul investigațiilor sale. Respectiv, a constatat că angajații serviciului medical nu întotdeauna au completat corect și complet, și au dus evidența datelor respective, inclusiv au asigurat raportarea organelor procuraturii. Registrul „antitortură” nu se regăsește în instituții. Iar medicii susțin că fișele de examinare medicală sunt plasate în dosarul medical al deținutului nou sosit. Fișele de examinare medicală și raportul-anexă cuprind informații doar pentru deținuții sosiți în penitenciar și deloc pentru deținuții din penitenciar. Reamintim că garanțiile antitortură se referă inclusiv la detenția propriu-zisă.

ANP asigură că toți deținuții nou-sosiți în instituțiile penitenciare sunt plasați în celule de carantină, unde sunt supuși unui control medical complex, ulterior despre cele constatate se notează în cartela medicală a condamnatului. În izolatoarele de detenție preventivă se propune testarea HIV la toți deținuții nou sosiți. Screening la TBC se efectuează în mod obligatoriu în toate izolatoarele de detenție preventivă, iar în penitenciare – cu radiograful mobil de 2 ori/an. Testarea la hepatite virale se efectuează și la indicații medicale. Pentru anul 2019 sunt preconizate achiziționarea de teste rapide pentru hepatitele virale C din surse bugetare. În anul 2018 au fost achiziționate: tub radiologic, medicamente, produse parafarmaceutice, consumabile și materiale cu profil stomatologic pentru serviciile medicale din penitenciare. Iar, cu suportul Consiliului Europei, urmează a fi procurat un lot de echipament medical, care va include și defibrilator și balon Ambu.

Ombudsmanul a constatat că autoritățile penitenciare, contrar articolelor 2 și 3 CEDO, nu asigură evidența comprehensivă cu privire la starea de sănătate a persoanei private de libertate și tratamentul livrat în perioada detenției; diagnosticul și îngrijirea medicală nu sunt prompte și adecvate (*ex.: Cauza Cosovan etc.*).

RECOMANDARE:

Autoritățile penitenciare trebuie să ofere deținutului tratamentul corespunzător afecțiunii de sănătate cu care a fost diagnosticat și care a fost prescris de către un medic competent, iar în ipoteza unor divergențe cu privire la tratamentul necesar, pentru a asigura în mod adecvat sănătatea deținutului, ar putea fi necesară pentru autoritățile penitenciare, în scopul conformării obligațiilor pozitive degajate de art.3 CEDO, obținerea recomandărilor suplimentare de la un specialist/expert de profil; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a tuturor deținuților la sosirea în penitenciar, acordând o atenție deosebită: semnelor unor boli psihice grave; factorilor de risc de suicid; istoricul și semnele dependenței de alcool sau droguri și simptome ale abinenței; boli contagioase; dizabilități mentale sau fizice; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a deținuților fără întârzieri nejustificate și luarea măsurilor imediate pentru protejarea sănătății deținuților.

Dincolo de misiunea de asigurare a îngrijirilor medicale deținuților, serviciile medicale sau medicul sunt responsabili să verifice regulat: a) cantitatea, calitatea, prepararea și servirea hranei; b) starea sanitaro-igienică a încăperilor și a teritoriului penitenciarului; c) starea și curățenia îmbrăcămintei, a așternutului condamnaților, corespunderea lor anotimpului. Subsecvent, Directorul penitenciarului este obligat să ia cunoștință de raportul și de recomandările medicului și ale serviciului medical și să întreprindă urgent măsurile necesare. Dacă șeful penitenciarului consideră că, în cadrul penitenciarului, respectarea recomandărilor este imposibilă sau că acestea sunt inacceptabile, el prezintă Administrației Naționale a Penitenciarelor un raport, cu anexarea opiniei medicului sau a serviciului medical.

Instituția Ombudsmanului, ținând cont de determinantele funcțiilor instituțiilor penitenciare, specificate la alin.(1) art.11 și lit.a) alin.(2) art.13 din Legea cu privire la sistemul administrației penitenciare, nr. 300 din 21.12.2017, nu poate să nu admită că unele deficiențe identificate repetat, cum ar fi, supraaglomerarea, își au originea într-o disfuncționalitate cronică, sistemică, și care nu sunt imputabile exclusiv sistemului administrației penitenciare. În același timp, din conținutul rapoartelor întoc-

mite de către personalul medical, în procesele de angajare a responsabilităților de îngrijiri medicale preventive și sociale, și executarea obligațiilor degajate de articolul 233 Cod de Executare, ar rezulta eludarea de către personalul serviciului medical a normelor și standardelor aplicabile în materie. În acest sens, personalul serviciului medical formulează constatări, concluzii și recomandări, abstracte, imprezizibile și improprii (ex.: „starea satisfăcătoare”, „curățenie generală”, „stare relativ-satisfăcătoare”, „necesită aerisire” etc.). Prin urmare, personalul serviciului medical, în esență, au stabilit și dezvoltat practici contrare recomandărilor Avocatului Poporului, CAT, CPT și exigențelor dreptului intern.

„Sarcina serviciilor de îngrijire medicală din instituțiile penitenciare nu trebuie să se limiteze la tratarea pacienților bolnavi. Ele trebuie să aibă responsabilitatea îngrijirii medicale preventive și sociale, iar insalubritatea, supraaglomerarea, izolarea prelungită și inactivitatea pot necesita fie asistență medicală pentru un deținut, fie o acțiune medicală de ordin general a autorității responsabile.

RECOMANDARE:

Avocatul Poporului susține că ANP urmează să aprobe o procedură operațională clară și unitară pentru medici/ personalul medical în conformitate cu recomandările actorilor vizați, privind identificarea și raportarea situației sanitaro-igienice în toate spațiile locative, de deservire, băii, cantinei, secțiilor medicale, depozitelor etc. Rapoartele medicilor urmează a fi analizate aprofundat și serios de directorii de penitenciare.

Un serviciu medical din penitenciar trebuie să aibă capacitatea de a asigura un tratament medical și asistență medicală, precum și diete, psihoterapie, reabilitare sau alte îngrijiri speciale necesare în condiții comparabile cu cele oferite pacienților din comunitate. La moment, instituțiile penitenciare nu pot asigura un regim alimentar sau dietă specială fundamentat (ă) pe motive culturale, medicale sau religioase (*Răspuns ANP nr.5/1-1652*).

Regimul alimentar/dietele speciale constituie una dintre componentele principale ale asistenței medicale preventive și care urmează a fi asigurată deținuților care au necesități speciale determinate de afecțiuni de sănătate, celor care au preferințe în favoarea unei diete speciale, cum ar fi, vegetarienii sau celor care au exigențe speciale prefigurate de motive religioase. Reieșind din sinteza cercetărilor realizate de către Organizația Mondială a Sănătății, hrana poate avea un impact negativ sau pozitiv asupra integrității fizice și integrității psihice a deținutului, fiind identificată și o legătură causală între hrană și formele criminogene ale conduitei deținutului.

Serviciile penitenciare nu asigură regimuri alimentare speciale/diete speciale deținuților (ex.: P-6, P-17 etc.) și asociază regimul alimentar special/dietele speciale cu rația alimentară suplimentară.

Ombudsmanul a constatat că măsurile medicale, organizatorice și administrative, necesare pentru a asigura integritatea fizică, psihică și bunăstarea deținuților prin asigurarea faptului că deținuții primesc hrană de valoare nutritivă și cantitate suficientă pentru menținerea sănătății și a forțelor sale, de o calitate foarte bună, bine preparată și servită, precum și în concordanță cu un regim alimentar sau dietă specială fundamentat(ă) pe motive culturale, medicale sau religioase, sunt realizate defectuos, contrar articolelor 2 și 3 CEDO.

RECOMANDARE:

Autoritățile penitenciare trebuie să se asigure că diagnosticul și îngrijirea medicală în privința deținuților sunt prompte și adecvate, iar lipsa furnizării alimentației în conformitate cu indicii nutriționali cantitativi și calitativi și cerințele specifice ale afecțiunilor de sănătate poate pune în pericol starea de sănătate a persoanei; să întreprindă prompt măsurile necesare identificării și evidenței comprehensive a deținuților ce au necesități speciale în favoarea unui regim alimentar/diete speciale determinate de afecțiuni de sănătate, celor care au preferințe în favoarea unei diete speciale, cum ar fi, vegetarienii sau celor care au exigențe speciale prefigurate de motive religioase; regimul alimentar/dieta specială nu poate fi echivalată/asociată cu rația alimentară suplimentară;

Aceste măsuri presupun în mod obligatoriu întocmirea rapoartelor/notelor medicale complete, obiective și detaliate ce ar reflecta regimul alimentar, restricțiile alimentare și rația alimentară în fiecare caz, cu anexarea la fișa medicală.

În 2018 au fost documentate 194 cazuri de implicare în trafic și consum de droguri în penitenciare. Din 104 deținuți documentați, la 35 dintre ei s-a adevărit consumul substanțelor narcotice. Drogurile pătrund prin aruncături peste edificiile de pază, colete sau aduse de civili la întrevederi, susține ANP. În același timp, 485 deținuți sunt beneficiari ai programului Terapia de substituție cu metadonă. În 2018 au fost incluși alți 40 de beneficiari noi.

În vizitele sale, Ombudsmanul a primit alegații privind refuzul acordării tratamentului farmacologic de substituție și tolerarea circulației ilegale a substanțelor narcotice, în special în rândul beneficiarilor terapiei de substituție. În vederea protecției datelor, nu vom publica numele intervievaților.

Ombudsmanul a estimat că refuzul de a acorda tratament farmacologic de substituție a dependenței de opiacee unei persoane aflată în custodia instituției penitenciare poate constitui o violare a articolului 3 CEDO. În același timp, liniile directe formulate de Organizația Mondială a Sănătății sugerează că, „riscul semnificativ și major pe care-l reprezintă metadona este supradozajul care poate fi fatal. Rezultatele cercetărilor indică că, riscul cel mai pronunțat de supradozaj este la etapa inițială a tratamentului de substituție cu metadonă.”

În lumina caracterului extrem de important al protecției oferite de articolul 2 CEDO în privința dreptului la viață, că persoana din custodia statului se află într-o poziție vulnerabilă și autorităților le revine sarcina de a o proteja.

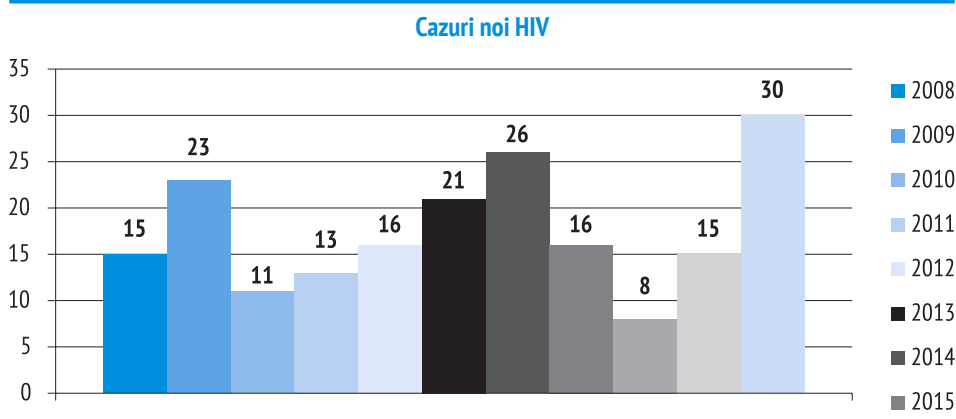
Avocatul Poporului atrage atenția asupra faptului că, consumul necontrolat de droguri ilegale în penitenciare în cumul cu tratamentul farmacologic cu metadonă, ar putea determina supradozajul, care poate fi fatal, împrejurări ce impun adoptarea unor măsuri preventive și decisive în scopul neadmiterii unor asemenea consecințe.

RECOMANDARE:

Autoritățile penitenciare trebuie să întreprindă măsuri decisive și efective în scopul prevenirii și diminuării, traficului, consumului și proliferarea necontrolată de substanțe psihotrope sau stupefiante, precursorilor, etnobotanicilor, analoagelor acestora și altor substanțe ilegale, în instituțiile penitenciare și să acorde o atenție sporită evaluării stării de sănătate și proceselor privind stabilirea și administrarea

dozei optime individuale în cazurile ce privesc tratamentul farmacologic cu metadonă al dependenței de opiacee.

La 31 decembrie 2018 în sistemul administrației penitenciare se aflau la evidență 130 pacienți HIV, dintre care 30 cazuri noi și 7 cazuri reconfirmate sau transfer din alte state. 139 deținuți au beneficiat de tratament antiretroviral pe parcursul anului. Conform Ordinului MJ nr.46 din 15.01.2018 privind implementarea Programului național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și ITS în sistemul penitenciar pentru anii 2016-2020, acțiunile care necesitau alocații bugetare au fost finanțate în proporție de 30%, astfel a fost posibilă realizarea acțiunilor și îndeplinirea angajamentului față de Fondul Global. La moment, în 13 penitenciare (inclusiv izolatoare de urmărire penală) se derulează tratamentul farmacologic cu metadonă. Numărul deținuților cu HIV pozitiv este în creștere.

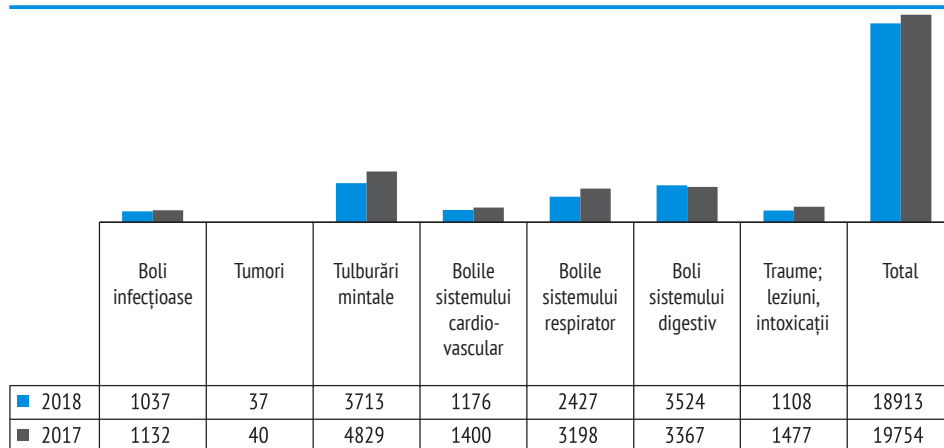
În pofida gradului relativ suficient de asistență pacienților cu HIV, Ombudsmanul a înregistrat plângeri cu privire la plasarea bolnavilor în izoloarele din subsolurile instituțiilor penitenciare. În condițiile respective, maladia progresează și nu va fi minimalizată.

RECOMANDARE:

A evita plasarea pacienților cu HIV (alte boli infecțioase) în subsolurile izolatoarelor din cadrul instituțiilor penitenciare.

În 2018 au decedat în sistemul penitenciar 28 deținuți, dintre care 6 prin suicid. În toate cauzele de deces, Ombudsmanul s-a sesizat din oficiu. În trei cazuri au existat suspiciuni cu privire la decesul în condiții dubioase. Astfel, la demersurile Ombudsmanului au fost inițiate cauze penale în baza art.145 Cod Penal (omor), art.213 Cod Penal (neglijența medicilor din spitalul civil) și art. 150 Cod Penal (determinare la suicid). Menționăm că procurorii au fost rezervați în colaborarea cu Instituția Ombudsmanului privind investigarea cauzelor de deces în custodia Statului.

Conform datelor statistice, este constatată că morbiditatea generală constituie 13017 cazuri în descreștere cu 34,1% (în 2017 – 19754 cazuri). În structura morbidității pe prim plan se situează tulburările mintale și comportamentale. Pe locul II se clasează bolile aparatului digestiv, iar pe locul III patologiile sistemului respirator după cum urmează:

Avocatul Poporului a observat că instanțele continuă să emită mandate de arest, în pofida restricției de a plasa în arest preventiv persoane cu maladii grave (art.176 CPP). Iar, ANP, având la bază Ordinul 331/2006, tolerează detenția preveniților în condiții de penitenciar până la acutizarea stării sănătății acestora, astfel încât restabilirea sănătății lor este imposibilă. Ombudsmanul relevă mai multe practici ale instituțiilor, precum CNA și IGP, care aplică diferit mecanismul de asigurare a asistenței medicale reținuților / preveniților. De ex.: CNA remite imediat reținutul la Spitalul Sfânta Treime din Chișinău, fără a aștepta permisiunea procurorilor. În unele cazuri, CNA atenționează procurorii să-și asume responsabilitatea în cazul agravării stării de sănătate a custodiaților. IP teritoriale apelează serviciile medicale civile ori remit reținutul ANP-ului. În consecință, un bolnav este plasat în detenție în baza unui mandat de arest, iar ca să fie eliberat, urmează un șir de comisii și instanțe, care, în loc să dea prioritate dreptului la viață, se consumă pe proceduri formale și birocratice. Un prevenit cu maladii merită același tratament și dreptul de a fi eliberat din detenție, atunci când maladia poate fi prevenită și nu la stadiul final. Judecătorii și procurorii trebuie să conștientizeze că, atunci când există riscul evident de a pierde viața în detenție, să aplice măsurile alternative arestului. Penitenciarele vor asigura executarea încheierii judecătorești, în calitatea lor de organe executive. Însă, îngrijirile medicale persoanelor vizate în anchete penale sunt eficiente în afara sistemului închis. Prioritate constituie viața omului.

La 26 septembrie 2017, Serghei Cosovan (46 ani) a fost plasat în arest preventiv. Din acea perioadă se află în P-16 (spitalul penitenciar) cu diagnoza ciroză hepatică de etiologie virală HCV fază activă etc. Perioada aflării prevenitului în acest penitenciar a condus la acutizarea maladii. Deși, la etapa reținerii – starea sănătății lui putea fi remediată în cadrul unui spital civil specializat. Judecătorii au refuzat în repetate rânduri schimbarea măsurii preventive. Iar, ANP a inclus pacientul în lista bolilor pasibile pentru eliberare. Ieșirea din detenție va fi posibilă doar după ce va exista o decizie definitivă pe cauza sa penală. Eliberarea acestuia nu poate fi realizată pentru că nu este prevăzută o asemenea condiție în Ordinul 331. Ministerul Justiției a refuzat inițierea discuțiilor privind modificarea Ordinului 331.

La 10 octombrie 2018, Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurării Egalității a emis decizia nr. 03/1307. CPEDAE a constatat că există o diferență de tratament între persoanele arestate preventiv și persoanele condamnate în partea ce ține de posibilitatea de a beneficia de măsurile de protecție aplicabile persoanelor condamnate care suferă de boli grave. Consiliul a recomandat Ministerului Justiției să instituie fără întârziere un mecanism pentru liberarea de la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și executarea pedepsei, care să fie aplicabil tuturor deținuților, indiferent de statutul procesual al persoanei și momentul contracrării bolii. Ombudsmanul a acceptat propunerea „Promo-LEX” privind modificarea Ordinului 331 prin asimilarea reglementărilor din Federația Rusă. Deocamdată, Ministerul Justiției nu a sesizat oportunitatea propunerilor respective. Totuși, Avocatul Poporului conchide că tergiversarea acestui proces este inadmisibilă.

La comisia medicală specială ANP pentru liberare pe boală de la ispășirea pedepsei au fost prezentate dosarele a 12 pacienți. În instanța de judecată au fost înaintate dosarele a 12 persoane, 6 deținuți au fost eliberați, 2 decedați, 2 în așteptarea deciziei.

RECOMANDARE:

Ministerul Justiției urmează să instituie fără întârziere un mecanism pentru liberarea de la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și executarea pedepsei, care să fie aplicabil tuturor deținuților, indiferent de statutul procesual al persoanei și momentul contracrării bolii. Revizuirea Ordinului nr.331 este imperios necesară. Plasarea în detenție a preveniților cu maladii grave trebuie să fie evitată. ANP să faciliteze accesul la comisiile medicale, care decid eliberarea persoanei.

La 31 decembrie 2018, în sistemul administrației penitenciare erau deținute 6990 persoane, în comparație cu 7635 persoane care erau deținute în anul 2017. Astfel, se constată o descreștere a numărului de deținuți cu 645 persoane, ce constituie o scădere de 8,45 %.

Numărul total al persoanelor private de libertate la 31.12.2018 este constituit din: condamnați – 5725 (în anul 2017 – 6294) ce constituie o descreștere cu 9,04%, preveniți – 1261 (în 2017-1337) ce constituie o descreștere cu 5,97%; arestați contravențional – 4 (în 2017 – 4); femei – 448 (în 2017 – 491) ce constituie o descreștere cu 8,76%; minori (băieți/fete) – 67/4 (2017 – 69/1) ce constituie o creștere cu 1,43%; ex-funcționari publici – 80 (în 2017 – 108) ce constituie o descreștere cu 25,93%; condamnați la detențiune pe viață – 121 (2017 – 123) ce constituie o descreștere cu 1,63%.

În 2018 în sistemul administrației penitenciare au sosit 3234 de persoane (2017 – 4516), ce constituie o descreștere cu 28,39%, și s-au eliberat – 3773 persoane (2017 – 4129), ce constituie o descreștere cu 8,62%, dintre care: după expirarea termenului de pedeapsă – 1127 persoane (2017 – 1189), ce constituie o descreștere cu 5,21%; cu înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă – 309 persoane (2017 – 21) ce constituie o creștere cu 85,97%; liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen – 609 persoane (2017 – 356), ce constituie o creștere cu 1871,07%; eliberați pe amnistie – 45 persoane (2017-275), ce constituie o

descreștere cu 83,64%; grațiați – 2 persoane (2017 – 0), ce constituie o creștere cu 2 persoane; pe motiv de boală – 7 persoane (2017 – 1) ce constituie o creștere cu 6 persoane; alte motive – 37 persoane (2017 – 31), ce constituie o creștere cu 19,35%; preveniți liberați – 1465 persoane (2017 – 2015), ce constituie o descreștere cu 27,3%; după executarea arestului contravențional – 172 persoane (2017 – 241), ce constituie o descreștere cu 28,63%, și decedați – 28 persoane (2017 – 42), ceea ce constituie o descreștere cu 33,33%.

În vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție (inclusiv conform Recomandărilor CPT), au fost desfășurate lucrări de îmbunătățire a condițiilor de detenție în Penitenciarele nr.2 Lipcani, nr.3 Leova, nr.5 Cahul, nr.6 Soroca, nr.8 Bender, nr.9 Pruncul, nr.10 Goian, nr.12 Bender, nr.13 Chișinău, nr.15 și nr.17 Rezina. La P-15 au fost sistate 16 celule, iar P-13 urmează să fie sistate activitatea celulelor din izolatorul disciplinar. P-12 a efectuat lucrări de reparație a 9 celule, iar la P-17 toate celulele sunt supra-populate cu condiții necorespunzătoare și doar 2 celule au condiții bune. P-13 a reușit să renoveze 40 celule din 170. La P-4 au avut loc acțiuni de lărgire a spațiului de pe hol a carantinei. Urmare a activității Direcției inspectare penitenciară au fost evaluate cantinele și situația celulelor din subsolurile penitenciarelor. Direcția a primit peste 350 de petiții cu reclamații privind asistența medicală, condițiile materiale de trai, asigurarea dreptului la viață și integritate fizică, asigurarea condițiilor sanitare și condițiilor pentru igienă.

Oficiul Ombudsmanului a primit un număr mai mare de cereri cu alegeri similare. O parte a cererilor a constituit-o solicitarea efectuării vizitelor de documentare în celulă pentru inițierea cauzelor civile pentru detenția contrară art.3 CEDO.

Rezumatul cererilor

N	Dreptul pretins	Explicații
1	Condiții precare de detenție (P13)	Deținuții aflați în regim de protecție, greva foamei sau cu maladii HIV sunt plasați în celule demisol reci, cu umiditate sporită, sistem sanitar nefuncțional, ventilația nu funcționează, neasigurare cu lenjerie de pat, insecte parazitare, iluminare opacă, mucegai etc.
2	Dreptul la sănătate	Aparatele roentghen nu funcționează, fie lipsește medicul roentghenolog, lipsa medicilor specialiști, de asistență medicală necorespunzătoare sau întârziată; lipsa acordării asistenței medicale; menținerea îndelungată în arest preventiv cu acutizarea maladii.
3	Dreptul la alimentație	Alimentație necorespunzătoare, lipsa alimentației dietice; nerespectarea meselor deținuților escortați, preveniților pe perioada escortării și deciziei de aplicare a măsurii preventive nu primesc rație alimentară.
4	Dreptul la comunicare externă	Limitarea posibilității de efectuare a apelului telefonic rudelor în caz de transfer; lipsirea de întrevederi pentru aplicarea sancțiunilor disciplinare; tergiversarea proceselor privind contestarea sancțiunilor disciplinare; refuzul întrevederii pentru deținuții soț-soție aflați în penitenciare diferite

5	Dreptul la apărare	Accesul limitat la materialele cauzei; Accesul limitat la avocați și pregătirea apărării; limitarea duratei de întreveneri cu avocatul (1-2 ore); Avocații nu au acces în celulele clienților; Avocații nu pot efectua poze ale locului de detenție pentru acțiunea civilă specifică.
6	Dreptul la integritatea fizică și psihică	Maltratare între deținuți.
7	Dreptul la eliberare condiționată	Procedura extrajudiciară obligatorie este inoportună și în detrimentul scopului prevăzut de art.91 Cod Penal. Penitenciarul nu are competență în eliberarea înainte de termen, respectiv instituția poate participa în calitate de intervenient. Practic, penitenciarul susține respingerea cererii de eliberare, deși rolul acestuia este în a pregăti și stimula eliberarea din penitenciar și nu invers.

PRIORITĂȚI PENTRU 2019

Potrivit Legii bugetului de stat pentru 2019, urmează să fie reconstruite anul viitor 5 penitenciare. În acest scop, legea prevede cheltuieli peste 209 milioane de lei, alocate Ministerului Justiției în cadrul programului „Sistemul penitenciar”. Din suma totală, aproape 40 de mln lei sunt prevăzute pentru construcția Casei de arest din municipiul Bălți; 2,1 mln de lei - Penitenciarul nr. 3 din orașul Leova; 4,2 mln lei – finalizarea reparației la P10-Goian și 3 mln lei pentru renovarea perimetrului de pază la P-7 – Rusca. Mai mult de jumătate din suma totală – circa 160 milioane de lei, vor fi cheltuite pentru proiectul „Construcția penitenciarului din municipiul Chișinău”. Din această sumă, 14,5 milioane sunt bani din bugetul național, iar peste 145 de milioane de lei provin din resurse externe. Pentru același proiect, în 2018 au fost alocate 139,6 de milioane de lei. Potrivit schiței de proiect a noului penitenciar din Chișinău, acesta va fi format din cinci compartimente funcționale separate. Instituția va avea un bloc rezidențial, unul pentru transfer, unul pentru asigurarea serviciilor medicale secundare, precum și zona de intrare și cea administrativă. De asemenea, vor fi construite două parcuri, una pentru angajații instituției și alta pentru vizitatori. Viitoarea închisoare va fi amplasată la intrarea în satul Bubuieci, pe un teren de 36 de hectare. Valoarea acesteia depășește 52 mln Euro.

Penitenciarul Chișinău

1176 locuri bărbați în arest	140 locuri femei în arest	128 locuri persoane deservire gospodărească	36 locuri persoane categoria protecția martorilor	56 locuri pentru pacienți
------------------------------	---------------------------	---	---	---------------------------

Recomandările Consiliului pentru prevenirea torturii, 2018
 Rapoarte disponibile la: www.ombudsman.md

Instituția penitenciară	Recomandări	Recomandări implementate
P-13 Vizita 04.01.2018	P-13: 17 recomandări	0
P-2 Vizita 24.04.2018	P-2: 16 recomandări	16
P-15 Vizita 18.05.2018	ANP: 8 recomandări P-15: 18 recomandări	0
P-4 Vizita 18.07.2018	ANP: 14 recomandări P-4: 12 recomandări	14 12
P-1 Vizita 20.08.2018	ANP: 11 recomandări P-1: 11 recomandări	11 11
P-15 18.12.2018	ANP: 13 recomandări P-15: 16 recomandări MJ: 2 recomandări PG: 1 recomandare	0

3.5.2. POLIȚIA

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor¹⁹³. În procesul exercitării funcțiilor de serviciu colaboratorii de poliție sunt împuterniciți de lege de a aplica față de persoanele bănuite de comiterea infracțiunilor sau contravențiilor administrative, măsuri procesuale de constrângere în urma cărora pot fi limitate anumite libertăți (dreptul la libertatea individuală, dreptul la siguranța personală etc.).

În 2018 angajații Direcției prevenirea torturii au efectuat 36 de vizite de monitorizare în Izolatoarele de detenție provizorie (IDP) din cadrul inspectoratelor teritoriale ale IGP. După cum am menționat, Ombudsmanul și-a propus să exercite o monitorizare amplă a procesului decizional de aplicare a reținerii; reținerea persoanei de poliție; transportarea și escortarea persoanei reținute, precum și mecanismul plasării în detenție a persoanelor reținute. Oficiul Avocatului Poporului a încercat să observe etapele procesului de privare a libertății persoanei reținute, de la primul contact cu angajatul poliției și până la plasarea acestuia în instituția penitenciară, disjungându-se de la activitatea de monitorizare a condițiilor detenției preventive. Pe această cale, Ombudsmanul a monitorizat mecanismul de implementare a obligațiilor asumate de IGP urmare a „reformei antitortură”.

La 30 martie 2018, grație suportului Fundației Soros-Moldova, au fost elaborate și aprobate 3 proceduri standard de operare:

¹⁹³ Legea nr.320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului.

Procedura standard de operare privind plasarea persoanei reținute în izolatorul de detenție preventivă (*Ordinul IGP nr. 193/2018*)

Procedura standard de operare privind escortarea și transportarea persoanei private de libertate (*Ordinul IGP nr. 194/2018*)

Procedura standard de operare pentru reținere (*ordinul IGP nr. 195/2018*)

Procedurile de operare urmează să completeze mai multe lacune cu privire la procesul reținerii, escortării și detenției reținuților. Însă, în teritoriu, procedurile respective au fost percepute diferit. Majoritatea IP teritoriale le-au acceptat cu titlu de informare. La fel, echipa de vizită a constatat următoarele:

- Codul de Procedură Penală conține prevederi generale cu privire la procesul, etapele și procedura reținerii. Totuși pentru angajații poliției procedurile respective trebuie să se regăsească în instrucțiuni clare, explicite, astfel încât să nu fie admise derogări și abateri;
- Garanțiile CPT privind drepturile persoanei reținute (notificarea, accesul la apărător și examinarea de un medic) sunt îndeplinite în mare parte cu titlu de necesitate și mai puțin de conținut. De facto, reținutul semnează toate actele prezentate/refuză, însă esența reținerii, drepturilor etc. sunt transmise părții apărării.
- MAI/IGP nu au proceduri clare cu privire la procedura și procesul reținerii.
- IP teritoriale efectuează reținerea în mod diferit (actele procedurale) păstrând tradițiile cutumiare;
- IP teritoriale nu au procese-verbale standardizate și actualizate. Fiecare IP teritorial își are propriul proces-verbal;
- Rata reținerilor de persoane este relativ mică în comparație cu 3 ani în urmă;
- Perioada detenției în IDP este sub 24 ore. IP teritoriale escortează reținuții la IUP din cadrul Penitenciarelor;
- IP escortează prevenții;
- IDP nu corespund standardelor minime de detenție;
- 10 IDP sunt în reparație generală, între timp, sediile IP sunt în stare deplorabilă, astfel creându-se în dezechilibru între angajații poliției și deținuți;
- IP teritoriale nu cunosc/ nu au/ proceduri clare de reținere a minorilor, a persoanelor cu dizabilități (în special, intelectuale, surdo-mute etc.).
- IP teritoriale duc lipsă de interpreți (în special din/în limbajul mimico-gestual);
- IP teritoriale nu au suficient personal (escortă, pază și supraveghere), în special angajați medici, fapt care influențează asigurarea garanțiilor prevăzute de Convenția europeană antitortură;
- IP teritoriale, parțial dispun de mijloace adecvate de transport pentru escortare de calitate. Chiar dacă unor IP teritoriale le-au fost atribuite mijloace de transport (tip-microbuz), acestea par să nu fie încăpătoare (spații înguste pentru persoana așezată); la fel nu dispun de spațiu pentru depozitarea bunurilor personale;
- Majoritatea persoanelor intervievate au comunicat că nu au înțeles motivele reținerii și că nu a fost respectată procedura reținerii:

Cazul S. (38 ani/IUP Rezina)

(În relatările ce urmează a fost păstrat stilul persoanei chestionate.)

„La data de..., aproximativ la ora 21.00, în timp ce mă aflam la mătușa în ospeție, am fost reținut de către colaboratorii Inspectoratului de poliție .... Polițiștii m-au pus la pământ după care mi-au pus cătușele și m-au urcat în automobilul cu care au venit aceștia. Pe drum, până la inspectoratul de poliție, am fost amenințat cu pistolul de către polițiștii din automobil... Când am ajuns în incinta inspectoratului de poliție, eram așteptat de ofițerul de urmărire penală și de către avocatul garantat de stat... Avocatul garantat de stat nu prea s-a implicat în timpul întocmirii procesului-verbal de reținere, a semnat și a plecat. Drepturile și obligațiile ne-au fost aduse la cunoștință de către ofițerul de urmărire penală în comun cu avocatul. „De către polițist mi-a fost adus la cunoștință și dreptul de a tăcea și de a nu mărturisi în privința sa. ...Rudele au fost informate despre fapta reținerii de către colaboratorii de poliție care m-au reținut, în timp ce ne deplasam spre inspectoratul de poliție. A fost informat fratele meu care lucrează la benzinărie. ...Examinarea medicală a fost efectuată de către felcerul instituției în unitatea de garda. Această examinare a fost mai mult superficială. Între orele 21.00 și 23.30, până a fi plasat în Izolator de detenție provizorie a IP ..., am fost de mai multe ori agresat și amenințat cu pistolul de către polițiștii care m-au etapat la inspectoratul de poliție, îmbrăcați în civil. Pe marginea incidentului petrecut a fost anunțat procurorul care a dispus efectuarea expertizei medico-legale. Cauza este investigată de către procuratura..., care urmează să se expună”...

Cazul R. (27 ani/IUP Rezina)

„La data de..., s-a prezentat polițistul de sector la domiciliu și ne-a comunicat că este necesar să ne deplasăm la Inspectoratul de poliție ... Pentru a semna careva documente (anterior am bătut concubina).

La inspectoratul de poliție am ajuns la ora 14.00, până la 14.40 am stat în coridor lângă ușa ofițerului de urmărire penală până s-a prezentat și avocatul garantat de stat. Acțiunile avocatului au fost superficiale, fără obiecții referitor la reținerea mea. Drepturile și obligațiile ne-au fost aduse la cunoștință de către avocat... Rudele nu au fost informate despre reținerea mea. Dreptul de a tăcea și a nu mărturisi în privința mea nu ne-a fost adus la cunoștință de către angajații inspectoratului... Aproximativ la ora 15.20 a fost finisat procesul-verbal de reținere. Examinarea medicală a fost efectuată de către felcerul instituției în cabinetul medical, după care am fost plasat în IDP pe 3 zile.”...

Cazul I. (17 ani/IUP Cahul)

„La data de ...2018, aproximativ în jurul orei 14.00, poliția de sector din ... a venit acasă și mi-a spus: „Ia-ți buletinul de identitate și hai cu noi la poliție”. Acasă nu era nimeni din rudele-mature, numai fratele mai mic, mama era plecată la...” Din spusele minorei, ea îi cunoștea vizual pe polițiști, deși nimeni dintre ei nu s-a prezentat. A fost transportată la Inspectoratul de poliție... „Aproximativ la orele 16:30 minora a fost plasată în Izolator de detenție provizorie a IP.” ..... „Eu știu de ce am fost reținută. Mi s-au dat 2 ani de probațiune. Eu nu mă prezentam și Oficiul de probațiune a înaintat

o acțiune în instanța de judecată, după care acum mi s-au dat 1,5 ani de închisoare. Aceasta mi-a explicat și polițistul. Din momentul când am ajuns la IP ...ofițerului de serviciu i s-a spus: „Lui fata aceasta să nu-i dați voie să iasă afară”, după care au telefonat cuiva și l-au chemat pe dl Movileanu. Drepturile și obligațiile ne-au fost explicate de către dl Movileanu (polițist) în timpul întocmirii procesului-verbal de reținere. Mi-au dat 4 foi și o foaie cu drepturile și obligațiile și mi-au spus să le semnez, pe urmă le voi citi. Avocatul garantat de stat în timpul întocmirii procesului-verbal a fost prezent. Pedagogul sau psihologul în timpul reținerii și întocmirii procesului-verbal de reținere nu erau prezenți. Mi s-a explicat că pot suna la rude. Eu nu am vrut să sun pe nimeni. Atunci V.Movileanu a sunat singur de la telefonul său personal mătușii mele. ...Am fost examinată de medicul din Izolator a doua zi pe ...2018...”

Cazul D. (IUP Cahul)

„Am fost reținută anul acesta. Când au venit să mă rețină eram singură acasă în satul C... Nu țin minte data reținerii știu că era într-o zi de sâmbătă. Eu am întrebat pentru ce mă rețin – la care ei mi-au răspuns: „Tu știi pentru ce”. ...În timpul reținerii am fost lovită cu „dubinka”. Pe acest caz am scris plângere la procuratură. La moment plângerea se examinează. ...Am fost adusă în IP... și am dormit o noapte în izolatorul de detenție provizorie, iar apoi mi-au dat drumul acasă. Avocat nu mi-au acordat, drepturile și obligațiile nu mi le-au explicat... Sâmbăta următoare au venit, mi-au dat niște hârtii, apoi m-au dus la Chișinău... Pentru efectuarea expertizei medico-legale, unde am stat 1 lună. Numai la Spital a fost avocatul. De la... au venit colaboratorii de poliție, m-au luat și m-au dus la Penitenciarul nr.5 Cahul... Nu mi s-a permis să telefonez și să anunț rudele că sunt închisă, nici la poliție, nici în penitenciar... Medicul m-a examinat în inspectorat și în penitenciar...”

Cazul V. (IUP Cahul)

„2 săptămâni în urmă stăteam acasă cu prietenii (eram 3) când de-odată s-au apropiat 8 polițiști, ne-au spus să ne urcăm în mașină și ne-au dus la inspectorate de poliție diferite. Eu am fost dus la IP... Mașina mea au luat-o tot acei 8 polițiști și nu cunosc nimic despre ea... Procesul-verbal de reținere mi-a fost întocmit în IP ...A participat avocatul de stat. Drepturile și obligațiile nu mi s-au adus la cunoștință... Am semnat ceva acte acolo, însă nu țin minte ce anume. Nu mi s-a permis să telefonez rudele și să le anunț că sunt reținut...”

Cazul V. (21 ani/IUP Bălți)

„Pe data de ...2018 am fost reținut la N... La lucru, pe câmp, au venit persoane îmbrăcate civil care s-au prezentat ca poliția criminală și m-au dus la inspectoratul din..., au spus că am ceva de iscălit. Apoi m-au dus la judecată în Ungheni. La inspectorat m-au reținut... 72 de ore. La întocmirea procesului-verbal de reținere a participat avocatul. Drepturile și obligațiile nu mi le-au explicat, dar am iscălit niște foi. Dreptul de a tăcea nu mi s-a adus la cunoștință, dar avocatul o prins să vorbească oleacă cu mine și mi-a spus „...Vezi și tu, gândește-te și tu cum ai să procedezi... Pedepsa e mai blândă dacă o să recunoști. ...Când am intrat în izolator medicul m-a examinat. Tot la inspectorat mi-a dat voie să telefonez...”

Trei drepturi ale persoanelor reținute de poliție sunt considerate de CPT ca având o importanță deosebită: dreptul persoanei în cauză la notificarea detenției ei către o terță parte aleasă de ea (un membru al familiei, un prieten, consultantul), dreptul de a avea acces la un avocat și dreptul de a solicita examinarea medicală de către un doctor ales de ea (suplimentar față de orice examinare medicală realizată de un doctor chemat de autoritățile polițienești).¹⁹⁴ În opinia CPT-ului, aceste drepturi constituie trei garanții fundamentale împotriva rețelor tratamente aplicate deținuților, care trebuie aplicate de la începutul privării de libertate, indiferent de cum este aceasta descrisă în sistemul legal în cauză (arestare etc.).

Persoanele luate în custodia poliției trebuie în special informate fără nici o întârziere asupra tuturor drepturilor lor, inclusiv asupra celor la care se referă paragraful 36. Mai departe, orice posibilitate a autorităților de a întârzia exercitarea unuia sau altuia dintre drepturile menționate anterior pentru a proteja interesele justiției, trebuie clar definită și aplicarea ei strictă limitată în timp. În mod deosebit, dreptul de a avea acces la un avocat și de a solicita o examinare medicală de către alt doctor decât cel adus de poliție, sistemele prin care, în mod excepțional, avocații și doctorii pot fi aleși din listele prestabilite realizate împreună cu organizațiile profesionale relevante, ar trebui să stopeze orice întârziere în exercitarea acestor drepturi.

Accesul la avocat al persoanelor din custodia poliției trebuie să includă atât dreptul de a contacta și de a fi vizitat de un avocat (în ambele cazuri garantarea confidențialității discuțiilor trebuie asigurată) cât și, în principiu, dreptul persoanei în cauză ca avocatul ei să fie prezent în timpul interogatoriului.

În ceea ce privește examinarea medicală a persoanelor din custodia poliției, aceasta trebuie realizată în afara audierilor și, de preferat, nu în fața ofițerilor de poliție. În continuare, atât rezultatele fiecărei examinări, declarațiile relevante ale deținutului cât și concluziile doctorului trebuie înregistrate oficial de către doctor și puse la dispoziția deținutului și avocatului acestuia.

În ceea ce privește procesul de interogare, CPT-ul consideră că trebuie să existe reguli clare sau principii privind modul de realizare a interogatoriilor de către poliție. Acestea ar trebui să facă referire, printre altele, la următoarele probleme: informarea deținutului asupra identității (numele sau/și numărul) celor prezenți la interogatoriu, lungimea admisibilă a interogatoriului, perioadele de odihnă între interogatorii și pauzele din timpul interogatoriului, locurile în care ar putea avea loc interogatoriile, dacă deținutului i se va solicita să stea în picioare în timpul chestionării, interogarea persoanelor aflate sub influența drogurilor, alcoolului etc. Trebuie solicitată înregistrarea sistematică a orei la care interogatoriul începe și sfârșește, a oricărei solicitări făcute de deținut în timpul interogării și a persoanelor prezente în timpul fiecărui interogatoriu.

CPT-ul subliniază că înregistrarea electronică a interogatoriilor poliției reprezintă o altă măsură utilă de siguranță împotriva rețelor tratamente asupra deținuților (constituind și un avantaj semnificativ pentru poliție).

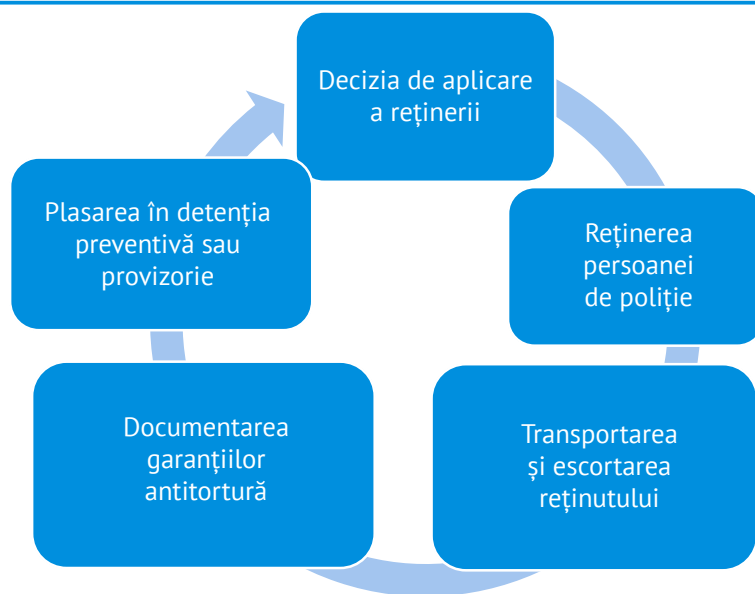
CPT-ul consideră că protecția fundamentală oferită persoanelor aflate în custodia poliției ar fi întărită (și munca ofițerilor de poliție ar putea fi ușurată) dacă o singură înregistrare completă a detenției ar exista pentru fiecare deținut, în care s-ar înre-

¹⁹⁴ Acest drept a fost reformulat ulterior după cum urmează: dreptul de a avea acces la doctor, inclusiv de a fi examinat, dacă persoana reținută o dorește, de un doctor ales de ea (suplimentar, față de examinarea medicală realizată de doctorul solicitat de autoritățile polițienești).

gistra toate aspectele detenției și măsurile luate împotriva lor (când a fost privat de libertate și motivul pentru care a fost luată această măsură, când i s-au enunțat drepturile, semnele de rănire, bolile mintale etc., când a fost vizitat și contactat de rude, consultat de avocat, când i s-a oferit mâncare, când a fost interogat, când a fost transferat sau eliberat etc.). Din diferite motive (de exemplu, obiecte în posesia persoanei, faptul de a enunța, a apela și a renunța la drepturi), semnătura deținu- tului trebuie obținută și, dacă este necesar, lipsa unei semnături trebuie explicată. Mai departe, avocatul deținu- tului trebuie să aibă acces la un astfel de dosar de detenție.

Existența unui mecanism independent pentru examinarea plângerilor privind tratamentul din timpul petrecut în custodia poliției, reprezintă o măsură de sigu- ranță esențială.

Primul contact cu poliția este un element destul de sensibil. Profesionalismul colaboratorului poliției previne escaladarea unor incidente, atunci când persoana este privată de libertate. Este vital ca persoanele reținute să înțeleagă motivele privării libertății de mișcare, durata, locul escortării, notificarea rudelor/apropiaților, precum și garanțiile împotriva abuzurilor. Un proces al reținerii cuprinde cel puțin cinci etape, mai jos evidențiate:

În 2018 au fost reținute 7496 persoane, dintre care 155 femei și 105 minori. În total, în izolatoarele de detenție preventivă au fost plasate 6289 persoane, dintre care doar 2242 în Izolatorul Chișinău.

RECOMANDARE:

IGP urmează să aplice în practică cele 3 proceduri standard de operare și să adapteze mecanismele de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei la reținere. Procedura și procesul reținerii urmează a fi uniformizate. Subdiviziunile teritoriale

ale IGP trebuie să evite întocmirea formală a documentelor. La fel, practica reținerii de facto și de jure trebuie reglementată, astfel încât, termenul reținerii să nu depășească 3 ore.

Aplicarea garanțiilor CPT „antitortură”, de facto

Notificarea reținerii	Examinarea medicală	Acces la avocat
<ul style="list-style-type: none"> - Ofițerul de urmărire penală - Ofițerul de gardă - Reținutul notifică personal rudele - Mențione în procesul-verbal - Refuzul notificării - Telefon mobil - Unitatea de gardă - Telefon de serviciu - Telefonul reținutului - Procedură de formalitate 	<ul style="list-style-type: none"> - La intrare/ieșire din izolator - În cabinetul felcerului/pe hol/cabinetul OUP - Doar dacă invocă alegerii de maltratare - Serviciul 112 - Centrul de medicină Legală - Doar o singură dată - Dacă există leziuni corporale vizibile - Procedură de formalitate 	<ul style="list-style-type: none"> - Lista avocaților publici - Avocații de serviciu - În general, avocații publici nu contestă procesul reținerii/prezumția nevinovăției - Avocații nu se prezintă în orele de noapte și weekend - IP asigură transportarea avocaților tur-retur - Conlucrare bună cu avocații din teritoriu - Procedură de formalitate

Custodia poliției este, în principiu, de durată relativ scurtă. În consecință, condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție în care persoanele pot fi reținute perioade mai lungi. Oricum, anumite condiții materiale elementare trebuie îndeplinite.

Toate celulele de poliție trebuie să aibă dimensiuni rezonabile pentru numărul de persoane pe care le adăpostesc, o iluminare adecvată (de exemplu: suficientă pentru a putea citi, cu excepția perioadelor de somn) și ventilare. Ar fi de preferat ca celulele să aibă lumină naturală. Apoi, celulele ar trebui echipate cu mijloace de odihnă (de exemplu: un scaun fixat sau o bancă), iar persoanelor obligate să rămână peste noapte în custodie trebuie să li se pună la dispoziție saltele și paturi curate.

Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de curățenie, să li se ofere condiții adecvate de spălare. Trebuie să li se dea mâncarea la ore potrivite, incluzându-se cel puțin o masă completă (de exemplu : ceva mai substanțial decât un sandwich) în fiecare zi.¹⁹⁵

Întrebarea referitoare la ce înseamnă o dimensiune rezonabilă pentru o celulă a poliției (sau pentru alt tip de locuire pentru deținut/prizonier) este o chestiune dificilă. Când se face o asemenea analiză trebuie luați în considerare mulți factori. În orice caz, delegațiile CPT-ului simt nevoia unor principii generale în domeniu. Următoarea dimensionare (văzută ca un nivel de dorit și nu un standard minim) este utilizată în mod curent atunci când se analizează o celulă de poliție pentru o singură persoană care stă mai mult de câteva ore: 7 m² având cel puțin 2 m între pereți și 2,5 m între pardoseală și plafon.

Reținerea de până la 72 de ore, ca măsură procesuală de constrângere, se asigură în izolatoarele de detenție provizorie, cu excepția reținerii militarilor care se efectuează în garnizoană sau în comenduirea militară a garnizoanei, cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a condițiilor adecvate de deținere¹⁹⁶.

Totodată, normele Codului de executare prevede că persoanele, față de care a

¹⁹⁵ CPT-ul susține că persoanelor ținute în custodia poliției 24 de ore sau mai mult trebuie să li se ofere, în măsura posibilului, exerciții zilnice în aer liber.

¹⁹⁶ Codul de Executare art. 1751.

fost aplicată arestarea preventivă¹⁹⁷ sau aplicată sancțiunea arestului contravențional,¹⁹⁸ urmează a fi deținute în penitenciare. Astfel este salutabil faptul deținerii în spații separate din penitenciare a persoanelor pedepsite cu arest administrativ, dat fiind că majoritatea persoanelor reținute pe marginea evenimentelor derulate după 07 aprilie 2009 și care au fost supuse relexelor tratamente își ispășeau pedeapsa administrativă în izolatoarele din cadrul comisariatelor de poliție.

Totuși, rămâne actuală detenția în continuare în izolatoarele de detenție provizorie din Inspectoratele de poliție a persoanelor față de care a fost aplicată arestarea preventivă pe termene mici, până la transferarea acestora în penitenciare sau persoanele arestate sunt transferate din penitenciare în IDP, pentru ca ulterior să fie prezente la ședințele de judecată. În aceste condiții, încă rămâne nesoluționată din punct de vedere al cadrului normativ problema constituționalității statutului locurilor respective de detenție, care, în principiu, există în toate Inspectoratele raionale de poliție.

Doar în cazul legiferării activității izolatoarelor de detenție provizorie și adopțării unor norme clare de plasare, transferare a persoanelor reținute și arestate și reguli transparente de petrecere a acțiunilor de urmărire penală vor face posibilă excluderea abaterilor de la normele Codului de Executare.

Prima inițiativă de reformă a custodiilor statului a început cu Concepția reformării sistemului penitenciar și Planului de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.1624 din 31.12.2003, unde a fost planificată construcția celor 8 case de arest. În anii 2009-2010 aceste acțiuni au fost stopate, una dintre principalele cauze constând în faptul că edificiile ce urmau a fi construite, trebuiau cheltuieli suplimentare, pentru care nu erau prevăzute mijloace financiare în bugetul de stat în acea perioadă.

Lucrările de reparație a izolatoarelor au demarat după adoptarea Hotărârii Guvernului nr. 511 din 22.06.2010, prin care s-au alocat 2 200 000 lei pentru repararea a 30 izolatoare de detenție provizorie din cadrul comisariatelor de poliție.

La 12 decembrie 2016, între Guvernul Republicii Moldova și Comisia Europeană, a fost semnat Acordul de finanțare pentru reforma poliției. Matricea de politici privind implementarea Suportului bugetar pentru reforma poliției prevede, printre obiectivele stabilite, și reducerea relexelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției. În conformitate cu prevederile Matricei de politici privind implementarea suportului bugetar pentru reforma poliției pentru anii 2017-2020, în perioada vizată, de către poliție urmează a fi renovate minim 15 izolatoare de detenție provizorie, conform standardelor internaționale. Urmează a fi renovate minimum 100 de celule de deținere temporară, achiziționate minimum 25 de unități specializate pentru transportarea deținuților, instruiți minim 250 funcționari din cadrul poliției în materie de respectare a drepturilor omului.

Prin urmare, au fost propuse spre modernizare 14 IDP (*IDP Edineț, Râșcani, Bălți, Sângerei, Ungheni, Chișinău, Criuleni, Hâncești, Anenii Noi, Căușeni, Cimișlia, Cahul, Comrat*).

Conform constatărilor sale, în majoritatea cazurilor, încăperile Izolatoarelor de

¹⁹⁷ Arestul preventiv se asigură de către penitenciare – art.175 alin.(9) din Codul de Executare.

¹⁹⁸ Executarea sancțiunii arestului contravențional se asigură de către penitenciare – art.313 alin.(3) din Codul de Executare.

detenție provizorie sunt situate în continuare în subsolurile edificiilor Inspectoratelor de poliție. De aceea, acestea nu vor fi niciodată în măsură să ofere condiții de detenție, adaptate detenției persoanelor plasate în detenție provizorie.

Dacă am face o comparație a condițiilor materiale de detenție din cadrul IDP în perioada anilor 2010-2018, am vedea o îmbunătățire semnificativă a condițiilor materiale de detenție, însă nu în măsura respectării standardelor internaționale. În continuare, persistă condiții materiale precare; starea insalubră a celulelor, lipsa saltelelor, plapomelor și articolelor de igienă; alimentație – doar de 2 ori/zi; lipsa felcerilor; examinarea medicală formală; lipsa intimității în blocul sanitar; insuficiența luminii artificiale și naturale, miros pătrunzător, umezeală; detenție peste 72 de ore.

Pe parcurs, grație efectelor reformei inițiate, a fost sistată activitatea a 17 izolatoare de detenție preventivă. Conform datelor actualizate, la moment sunt 96 de spații de detenție funcționabile, cu capacitatea de 242 persoane. 15 izolatoare urmează să fie renovate până în 2022, dintre care 2 izolatoare să includă criteriile pentru detenția persoanelor cu dizabilități.

Per general, Inspectoratele de Poliție au respectat perioada minimă de detenție (24 ore) a reținuților. Imediat obținerii mandatelor de arest, preveniții au fost escortați la izolatoarele de urmărire penală. Astfel, au evitat practica menținerii acestora strict 72 ore. Totuși, acest sistem a creat incomodități procurorilor și ofițerilor de investigație/ urmărire penală, care, fie sunt nevoiți să meargă ori de câte ori o cere interesele anchetei pentru interogări la Izolatorul de urmărire penală, fie să-l escorteze înapoi la Inspectoratul de poliție. Mai mult, IP ce nu dețin izolatoare au fost nevoite să mențină ore în șir (nedocumentate) reținuții pe hol, în cabinetele acestora, fie în unitatea de gardă (scaun). În această perioadă, persoanele nu puteau ieși din Inspectoratul de poliție, dar nici nu erau reținuți ca atare. Asemenea practici continuă. Situația se complică când există un șir de martori, minori etc. Toți sunt ținuți pe holul instituției, fără a avea un statut oficial. Opinăm că subdiviziunile IGP trebuie să fie înzestrate cu camere de reținere în incinta IP (cu excepția subsolurilor) echipate cu mobilier, apă potabilă și sistem de protecție. Este inadmisibilă reținerea persoanei în spațiul destinat Unității de gardă. Mai mult, angajații poliției trebuie să evite menținerea persoanelor în IP, fără vreun statut procesual. În același timp, toate persoanele care intră și ies din Inspectoratul de poliție urmează a fi înregistrate în registrul de acces, cu indicarea obligatorie a orei de intrare și numele angajatului în cauză. Vizitatorii nu se pot afla decât o perioadă anumită de timp în incinta poliției.

Detenția peste 72 ore în izolatoarele de detenție preventivă contravine legii. Ombudsmanul a observat că unele persoane se aflau în izolator mai mult de trei zile. Astfel, în IP Briceni (1 persoană – 6 zile și alta – 9 zile); IP Soroca (2 persoane cu mandat de arest), IP Basarabeasca (1 persoană – 4 zile); IP Cahul (2-3 luni). Printre motivele aflării peste termenul de 72 ore se invocă lipsa actelor de identitate, în special, **plasarea este menținută la solicitarea procurorilor sau judecătorilor. Ombudsmanul accentuează că, asemenea practici urmează a fi abolite imediat. Organele procuraturii și judecătorești sunt obligate să respecte legea, nu să o încalce. Detenția în izolatoarele poliției nu poate depăși 72 de ore, această normă este imperativă și urmează a fi respectată. Nici un act nu poate depăși garanțiile fundamentale.**

În continuare, Avocatul Poporului a observat tendința Subdiviziunilor IGP de a escorta preveniții de la penitenciar spre izolator, izolator spre instanță etc. Se pare că

ANP nu este împotriva acestui fapt, ba din contra, o avantajează atât din cauza crizei de personal, precum și a calității precare a mijloacelor de transport. IGP a primit în gestiune 20 de unități de transport modern, alte 5 fiind achiziționate. În același timp, ANP nu are o suficientă bază de transport auto pentru asigurarea deplină a necesităților de escortare. În explicația sa, IGP a menționat că Legea 320/2012 prevede expres misiunea escortării persoanelor de IGP, iar, ANP poate escorta doar persoanele în privința cărora sentința nu a devenit definitivă.

Analizând spectrul de reglementare, observăm că art.21, lit.k) din Legea 320/2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului prevede expres că **poliția asigură deținerea persoanelor reținute în izolatoarele de detenție provizorie, precum și escortarea acestora.** Prin urmare, atribuțiile poliției se limitează expres la deținerea reținuților (72 de ore) și escortarea reținuților (către izolatorul de urmărire penală). De altfel, atribuția poliției încetează imediat ce calitatea de „reținut” s-a schimbat în cea de „prevenit/ deținut – cu mandat de arest” sau la transmiterea acestuia în custodie penitenciară. Ulterior, intervine misiunea administrației penitenciare (HG 437/2018) care, realizează funcțiile de escortare a **condamnaților, preveniților și a contravențiilor (inclusiv din străinătate).** Așadar, nu există vreo barieră legislativă care ar crea disfuncționalitate pentru acest proces.

La 12 decembrie 2018 a intrat în vigoare Legea 219/2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri. Noua instituție substituie Departamentul Trupelor de Carabinieri din cadrul Ministerului de interne și este investită cu funcții polițienești. Iar în caz de război, exercită atribuțiile specifice Forțelor Armate. Atribuțiile de identificare, constatare a faptelor contravenționale/penale, în special de reținere a persoanelor este un know-how pentru această entitate. Format pe structura veche cu un potențial din tineri încorporați în serviciul militar (18-20 ani), IGC va efectua reținere de persoane, specifice, de fapt, unor profesioniști (funcționari cu statut special). Instituția reținerii în Moldova este destul de sensibilă. Astfel, IGC urmează să investească enorm în creșterea și consolidarea potențialului carabinierilor ce vor efectua procesul și procedura reținerii. În același timp, legiuitorul urmează să stabilească mecanismul de interacționare dintre carabinier și polițist/ofițer de urmărire penală în procesul de reținere a persoanelor. La moment, legea 219 nu conține asemenea prevederi. La fel, IGC urmează să desfășoare sesiuni de instruire a carabinierilor, în special pe componenta de prevenire a torturii și reținerii tratamente.

3.5.3. CUSTODIA PUBLICĂ A STRĂINILOR

În 2018, Avocatul Poporului a realizat cinci vizite de monitorizare la Centrul de plasament temporar al străinilor (3 Consiliul pentru prevenirea torturii și 2 Direcția prevenirea torturii). Capacitatea CPTS este de 138 paturi. În mediu sunt deținuți 100 străini. Plasarea are loc doar prin încheierea instanțelor judecătorești. Iar, eliberarea poate avea loc și prin decizia BMA.

Per general, condițiile materiale sunt bune. Ușile camerelor se deschid și se închid prin sistem electronic de către supraveghetori, fapt ce presupune o detenție similară instituției penitenciare. Ombudsmanul a primit alegații de rele tratamente, care s-au adevărat parțial. De frica persecuțiilor, străinii nu și-au putut realiza dreptul la apărare.

Cea mai gravă problemă ține de menținerea în custodie a solicitanților de azil

(străinii care au depus cerere de azil în CPTS). Reglementările naționale și internaționale interzic detenția solicitanților de azil. În același timp, Biroul Migrație și Azil a susținut că, prin cererea de azil, străinii, de fapt împiedică deciziei de returnare etc. sau utilizează ca mijloc de apărare și tergiversare. Deși, termenul de custodie nu poate depăși 6 luni, au fost înregistrate cazuri de aflare a străinilor peste acest termen. BMA evită să aplice alternative la detenția publică a străinilor.

La fel, în cadrul vizitelor Ombudsmanul a fost informat despre detenția unui minor străin cu adulții. La momentul elaborării raportului, autoritățile nu au identificat o soluție de transfer a minorului din detenție.

Avocatul Poporului a primit plângeri cu privire la neîntocmirea proceselor-verbale de reținere a străinilor la frontieră; necomunicarea motivelor/ insuficiența comunicării despre reținere, inclusiv drepturile străinilor; inițierea dosarelor pentru trecerea ilegală în pofida solicitării/ propunerii de protecție; reținuții străini sunt ținuți perioade îndelungate pe scaune în birouri, pe hol în incinta birourilor BMA, până la adoptarea soluției de plasament etc.

Problema returnărilor forțate va constitui subiect de monitorizare în 2019.

RECOMANDARE:

Instanțele de judecată urmează să supravegheze legalitatea detenției peste 6 luni a străinilor (propriile încheieri de plasare). BMA urmează să elibereze minorul din custodie. BMA este încurajat să aplice alternative la detenția publică a străinilor.

3.6. COMISIILE LOCALE DE MONITORIZARE A LOCURILOR DE DETENȚIE

În vederea garantării respectării drepturilor omului prin adoptarea Legii privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor nr.235 din 13.11.2008, în fiecare unitate administrativ-teritorială de nivelul doi au fost create comisii de monitorizare, cu scopul monitorizării condițiilor de detenție a deținuților și a tratamentului aplicat acestora.

În conformitate cu Legea nr.235 fiecare comisie de monitorizare urmează să fie formată din 7 membri pe un mandat de 2 ani, reprezentanți ai societății civile. Componența nominală a comisiei de monitorizare se aprobă prin decizia consiliului local corespunzător. Calitatea de membru al comisiei de monitorizare o poate avea persoana care a atins vârsta de 25 de ani, manifestă un comportament demn în societate, nu are antecedente penale și a fost propusă în calitatea respectivă de către o asociație obștească care activează de cel puțin 5 ani, unul din scopurile statutare ale acesteia fiind protejarea drepturilor omului. În cazul în care asociațiile obștești nu înaintează candidaturi pentru calitatea de membru al comisiei de monitorizare, acestea se propun de către consiliul local, după consultarea prealabilă a Oficiului Avocatului Poporului.

Totodată, legislația în vigoare stabilește clar că nu pot fi membri ai comisiilor de monitorizare persoanele care dețin funcții de demnitate publică, funcționarii publici, judecătorii, procurorii, lucrătorii organelor apărării naționale, ale securității statului și ale ordinii publice, avocații, notarii și mediatorii.

Comisia de monitorizare a locurilor de detenție are următoarele drepturi:

- a) să evalueze condițiile de detenție a deținuților și tratamentul aplicat acestora;
- b) să aibă acces fără restricții în orice sector al instituției care asigură detenția persoanelor, cu excepția obiectivelor de pază, în orice moment al vizitei și fără o aprobare prealabilă, cu condiția respectării regulilor de securitate și a regimului din instituție;
- c) să solicite de la administrația locului de detenție, precum și de la autoritățile administrației publice, toate informațiile pe care le consideră necesare pentru monitorizare, cu excepția informațiilor ce constituie secret de stat;
- d) să discute cu deținuții, doar cu acordul acestora, fără martori sau sub supravegherea vizuală a administrației, dacă condițiile de securitate o cer;
- e) să sesizeze și să facă demersuri către autoritățile statului în vederea realizării sarcinilor de monitorizare privind respectarea drepturilor omului în instituția care asigură detenția persoanelor;
- f) să primească plângeri privind respectarea drepturilor omului în instituția care asigură detenția persoanelor atât din partea deținuților și a rudelor acestora, cât și din partea altor persoane fizice sau juridice;
- g) la solicitarea instanței de judecată sau a administrației instituției care asigură detenția persoanelor, să-și prezinte opiniile privind posibilitatea liberării condiționate înainte de termen a deținutului, privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, privind liberarea de pedeapsă a minorilor, liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației, liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave, aplicarea actului de amnistie, precum și, la solicitarea Președintelui Republicii Moldova, privind posibilitatea aplicării actului de grațiere.

Comisia de monitorizare are sarcina de a verifica și supraveghea condițiile de detenție și modul în care sunt tratați deținuții în instituția care asigură detenția persoanelor, aflată în raza unității administrativ-teritoriale în care a fost constituită comisia, iar concluziile ei se expun într-un raport asupra faptelor constatate.

În iulie 2018, Oficiul Avocatului Poporului a realizat un chestionar, care a relatat situația, după cum urmează:

APL II	Situația de până la 2018	Situația în 2018
Consiliul raional Anenii Noi		La nivel de unitate administrativ-teritorială de nivelul doi nu există comisia locală de monitorizare a instituțiilor de detenție.
Consiliul raional Basarabeasca	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Basarabeasca nr.02/17 din 12.04.2013.	
Consiliul raional Briceni		Nu a fost creată comisia.
Consiliul raional Cahul	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Cahul nr.01/07-IV din 22.03.2016.	

Consiliul raional Cantemir		Nu există instituții de detenție.
Consiliul raional Călărași	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Călărași nr.03/05 din 04.05.2012.	În proces de revizuire a componenței comisiei.
Consiliul raional Căușeni	Comisie locală instituită prin decizia Consiliului raional Căușeni nr.11/9 din 22.12.2009 (abrogat) și prin decizia nr.8/18 din 09.12.2011 instituită comisia raională.	Comisia nu este funcțională (a activat pe parcursul anului 2012).
Consiliul raional Cimișlia		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Criuleni		Consiliul nu au avut necesitatea instituirii comisiei de monitorizare.
Consiliul raional Dondușeni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Drochia		Nu a fost creată comisia.
Consiliul raional Dubăsari		Nu a fost creată comisia.
Consiliul raional Edineț		
Consiliul raional Fălești		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Florești		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Glodeni		
Consiliul raional Hâncești		Nu a fost creată comisia din lipsa doritorilor.
Consiliul raional Ialoveni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Leova	Comisia locală a fost creată în baza deciziei Consiliului raional nr.4.2 din 06.08.2009. La 03.08.2011 – modificări în componența comisiei.	Decizie de constituire în 2018 (proiect).
Consiliul raional Nisporeni	Comisia a fost creată în baza deciziei Consiliului raional nr.3/18 din 21.05.2009.	Comisia și-a încetat activitatea din lipsa instituțiilor de detenție a persoanelor.
Consiliul raional Ocnița		
Consiliul raional Orhei		Nu a fost constituită.

Consiliul raional Rezina		
Consiliul raional Râșcani		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Sângerei		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Soroca	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Soroca nr.10/11 din 16.08.2016.	
Consiliul raional Strășeni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul raional Șoldănești	S-a creat o nouă comisie	
Consiliul raional Ștefan Vodă		
Consiliul raional Taraclia	Comisie instituită prin decizia Consiliului raional Taraclia nr.2/5 din 06.04.2016	
Consiliul raional Telenești	Consiliul raional Telenești a aprobat componența comisiei prin deciziile nr.4/2 din 15.07.2009 și nr.6/14 din 23.08.2011 (cu mandat pentru 2011-2013)	
Consiliul raional Ungheni		Nu a fost creată comisia din lipsa locurilor de detenție.
Consiliul municipal Chișinău		Nu a fost constituită.
Consiliul municipal Bălți	A funcționat în perioada 2012/2014	Din 2015 comisia nu a mai fost creată din motivul lipsei doritorilor
Consiliul municipal Comrat		Temei de formare a comisiei nu este, deoarece nu au locuri de detenție.

RECOMANDARE:

Guvernul urmează să decidă asupra necesității funcționării comisiilor locale de monitorizare, fie să modifice cadrul legal pe componenta atractivității acestui mandat.

IV. EDUCAȚIA ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI ȘI ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI DE PROMOVARE A DREPTURILOR ȘI LIBERTAȚILOR OMULUI

EDUCAȚIA ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, alte tratate internaționale stipulează că educația trebuie să urmărească dezvoltarea plină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale.

În decembrie 2011, Adunarea Generală a ONU a aprobat, în unanimitate, Declarația ONU privind educația și instruirea în domeniul drepturilor omului, care a devenit unul dintre documentele politice internaționale, care impune statelor angajamente în domeniul drepturilor omului. Acest document, în formă concentrată, cuprinde un șir de angajamente și principii relevante privind educația în domeniul drepturilor omului. În special, articolul doi prevede că dreptul la educație și instruire în domeniul drepturilor omului este un drept fundamental inalienabil demnității inerente a persoanei umane și este strâns legat de realizarea efectivă a tuturor drepturilor omului în corespundere cu principiile universalității, indivizibilității și interdependenței drepturilor omului.

În același timp, în Obiectivul 4, „Educație de calitate”, ținta 4.7, din Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, se stabilește ca până în 2030 se va asigura ca „toți elevii să dobândească cunoștințele și competențele necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, inclusiv, printre altele, prin educația pentru dezvoltare durabilă și stiluri de viață durabile, drepturile omului, egalitatea de gen, promovarea unei culturi a păcii și non-violenței, cetățenia globală și aprecierea diversității culturale și a contribuției culturii la dezvoltarea durabilă”.

Din 2005 există Programul mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului, elaborat de Organizația Națiunilor Unite, care se implementează în mai multe țări.

Programul mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului s-a concentrat, în cadrul primei etape, pe integrarea educației în domeniul drepturilor omului în învățământul primar și secundar; în faza a doua, pe integrarea educației în domeniul drepturilor omului în învățământul superior și universitar, implicit instruirea în domeniul drepturilor omului pentru profesori și educatori, funcționari publici, angajați din sistemul de drept și personalul militar. Cea de-a treia fază, care expiră în 2019, pe lângă acțiunile legate de implementarea obiectivelor din etapele anterioare, a inclus promovarea formării în domeniul drepturilor omului pentru profesioniștii din domeniul mass-media.

În corespundere cu Rezoluția nr. 39/3 a Consiliului ONU pentru drepturile omului, adoptată la 27 septembrie 2018, *tinerii vor constitui grupul-țintă al celei de-a patra etape a Programului mondial de educație în domeniul drepturilor omului (2020-2024)*. În Rezoluție, statele membre și autoritățile guvernamentale relevante ale aces-

tora, alte părți interesate, sunt îndemnate să-și intensifice eforturile de punere în aplicare, diseminare și promovare a respectului universal și înțelegerea Declarației Organizației Națiunilor Unite privind educația și formarea în domeniul drepturilor omului. Statele sunt încurajate să dezvolte planuri naționale de acțiune, cuprinzătoare și durabile, pentru educația și formarea în domeniul drepturilor omului, cu resurse dedicate și adecvate.

Republica Moldova are restanțe în realizarea Programului mondial pentru educația în domeniul drepturilor omului. Există lacune în ceea ce privește integrarea educației în domeniul drepturilor omului în învățământul superior și universitar, implicit instruirea în domeniul drepturilor omului a profesorilor, funcționarilor publici, angajaților din cadrul sistemului de drept. Angajații Oficiului Avocatului Poporului s-au confruntat de repetate ori cu situații în care funcționari publici, profesioniștii din domeniul justiției, dar și reprezentanți ai unor autorități de diferit nivel, au dat dovadă de o înțelegere greșită a rolului și atribuțiilor Oficiului Avocatului Poporului în calitate de instituție națională de protecție a drepturilor omului, nu au cunoscut sau au interpretat greșit standarde internaționale în domeniul drepturilor omului. Acest lucru este dedus din răspunsurile la demersurile și recomandările Avocaților Poporului.

De asemenea, în Republica Moldova nu este deocamdată încetățenită practica de elaborare a actelor normative și legislative, a politicilor și strategiilor naționale, având la bază principiile Abordării Aazate pe Arepturile Omului (ABDO)¹⁹⁹. Oficiul Avocatului Poporului și-a propus crearea unui Centru de instruire în domeniul drepturilor omului pe lângă instituție, a cărui activitate urmează să fie axată pe instruirea funcționarilor publici, inclusiv privind aplicarea ABDO.

Între timp Oficiul Avocatului Poporului a identificat câteva grupuri-țintă de profesioniști, care vor fi instruiți privind principiile ABDO.

Gradul redus de cunoaștere a misiunii și funcțiilor Avocaților Poporului, dar și a mecanismelor naționale de protecție a drepturilor omului reies și din numărul mare de adresări la Oficiul Avocatului Poporului care nu țin de competența acestuia. Majoritatea adresanților nu știu unde trebuie să apeleze, pentru a-și revendica drepturile lezate.

Același lucru a fost atestat și în sondajele de opinii realizate în ultimul timp. Astfel, potrivit rezultatelor studiului „Percepții privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova” efectuat la comanda Oficiului Avocatului Poporului în toamna anului 2018²⁰⁰, doar 10% din respondenți consideră că sunt foarte bine informați cu privire la propriile drepturi. Mai mult de jumătate din respondenți consideră că există o lipsă a cunoștințelor în rândurile populației cu privire la drepturile omului. Deși în 2018, față de 2016²⁰¹, când a fost efectuat un studiu similar, se constată o mică descreștere a numărului de respondenți care se consideră foarte bine informați

¹⁹⁹ Abordarea Bazată pe Drepturile Omului este un mod de gândire și abordare a statului, relațiilor dintre autoritățile publice și oameni, precum și procesul de dezvoltare, centrat pe oameni și drepturile acestora. ABDO cere ca statul, autoritățile publice să urmărească scopul asigurării depline a demnității umane, drepturilor fundamentale ale omului, liberei dezvoltări a personalității umane, dreptății sociale și pluralismului. ABDO cere ca obiectivele statului și ale autorităților să fie „despre oameni” și „pentru oameni”, iar activitatea acestora să se concentreze pe crearea și extinderea oportunităților pentru oameni.

²⁰⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/12/Perceptii-DO_Romana-1.pdf

²⁰¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2016/12/eng-raport_do_final_pentru_tipar_1.pdf.

(10.3% față de 11.1%), se atestă, totuși, o creștere a respondenților care se consideră mai degrabă informați (42.6% față de 41.5%). De asemenea, a scăzut semnificativ ponderea cetățenilor care se consideră deloc informați (12.2% în 2018 față de 16.5% în 2016). Persoanele din grupurile social vulnerabile sunt și cele mai puțin informate despre drepturile omului.

Din studiu se mai atestă accesibilitatea redusă a informației. Mai mult de jumătate din respondenți consideră că există anumite impedimente lingvistice în ceea ce privește informația despre drepturile omului. Birocrația este considerată drept barieră pentru accesul liber la informațiile privind drepturile omului. Oamenii se simt aparent nesiguri de cunoștințele pe care le au în domeniu drepturilor omului, fapt ce poate fi determinat de modalitatea de transmitere a mesajelor și informațiilor despre drepturile omului, dar și de conținutul acestor informații.

Autoritățile depun eforturi pentru a schimba situația și a promova cultura drepturilor omului, însă, deocamdată, fără a obține rezultatele scontate²⁰².

După cum se menționează în Studiul realizat de organizația neguvernamentală Promo-LEX „Educație pentru drepturile omului în învățământul preuniversitar din Republica Moldova”, făcut public în anul 2018, cadrul legal și de politici educaționale din țara noastră prezintă o viziune modernă despre educația pentru drepturi și este în concordanță cu cele mai recente evoluții internaționale. Implementarea acestor principii este însă deficitară. În Republica Moldova sunt prezente, cel puțin teoretic, toate mecanismele recomandate de standardele internaționale și literatura de specialitate: educația civică (inclusiv Educația în domeniul Drepturilor Omului) în curriculum obligatoriu; ofertă de cursuri opționale relevante; abordare transversală la toate disciplinele, precum și activități extracurriculare. Dintre acestea, în practică, cele mai importante mecanisme rămân cursul obligatoriu de educație civică și activitățile extracurriculare²⁰³. În Studiu se mai apreciază că „mediul educațional rămâne unul ierarhic, dominat de o viziune autoritară, în mare măsură inadecvat dezvoltării unei culturi a drepturilor”.

În luna martie 2018, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a inițiat un proiect de reconceptualizare a disciplinei Educație Civică, care, de la 1 septembrie anul trecut, a fost implementat. Disciplina Educație Civică a fost înlocuită cu două discipline noi: Educație pentru Societate²⁰⁴ și Dezvoltare Personală²⁰⁵. În același timp, există și discipline opționale cu elemente ce țin de drepturile omului, cum ar fi Educația pentru drepturile omului²⁰⁶, Educație pentru media, Educație pentru sănătate, destinate elevilor din clasele primare și gimnaziale.

La scurt timp de la introducerea celor două discipline noi obligatorii, experții în domeniu au atras atenția asupra unor probleme care ar putea zădărnici implementarea eficientă a proiectului dat: pregătirea insuficientă a profesorilor care urmează

²⁰² În Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” sunt prevăzute mai multe acțiuni privind educația în domeniul drepturilor omului.

²⁰³ https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/11/Raport_EDOM_RO_web.pdf.

²⁰⁴ Din Raportul Promo-LEX: „Educație pentru Societate include toate elementele de educație pentru cetățenie. Pentru predarea acesteia este alocată o oră obligatorie săptămânal, pe întreaga durată a ciclurilor gimnazial și liceal.”

²⁰⁵ Idem: „Dezvoltare Personală va cuprinde o varietate de teme (cunoaștere de sine, sănătate, carieră, securitate personală, asigurarea calității vieții pe mai multe dimensiuni etc.). Va fi, de asemenea, obligatorie pe durata întregii educații preuniversitare.”

²⁰⁶ Proiectul „Egalitatea Începe cu Educația”, implementat de Amnesty International Moldova, în parteneriat cu Ministerul Educației.

să predea noile discipline; existența unor resurse educaționale limitate pentru EDU.

Avocatul Poporului apreciază deschiderea autorităților pentru aplicarea standardelor educaționale moderne în domeniul dat, încurajând Ministerul Educației, Culturii și Cercetării să monitorizeze situația privind predarea noilor discipline și să intervină cu adaptările de rigoare în caz de necesitate. De asemenea, autoritățile urmează să întreprindă acțiunile de rigoare pentru a asigura instruirea profesorilor implicați în predarea noilor discipline.

Avocatul Poporului își propune în anul 2019 monitorizarea stării de lucruri privind instruirea despre funcțiile și atribuțiile Avocatului Poporului, iar în perspectivă și a predării subiectului mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului la facultățile de drept din țară.

Avocatul Poporului încurajează Ministerul Culturii, Educației și Cercetării, alte instituții responsabile să realizeze acțiunile prevăzute la compartimentul educație în domeniul drepturilor omului în Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, inclusiv dezvoltarea și aplicarea curriculumurilor școlare și universitare prin includerea tematicii egalității de gen, a curriculumului școlar prin includerea modulelor privind drepturile omului, integritatea, cultura păcii și nonviolența, cetățenia globală și aprecierea diversității culturale.

Avocatul Poporului accentuează importanța cultivării la scară largă a abilităților de formare a cunoștințelor și competențelor necesare pentru promovarea dezvoltării durabile, diversității culturale, a drepturilor omului, a egalității de gen, a culturii păcii și nonviolenței în Republica Moldova, pentru edificarea unei societăți prospere în care sunt respectate drepturile omului și demnitatea umană. În acest scop, urmează a fi conjugate eforturile tuturor actorilor care pot contribui la sporirea culturii drepturilor omului în societate: autoritățile publice, instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului, societatea civilă, cetățeni.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să depună toate eforturile pentru a institui și implementa un program de educație și instruire în domeniul drepturilor omului, conform standardelor internaționale și cu preluarea bunelor practici în acest domeniu ale altor țări.

ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI DE PROMOVARE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI

Conform Principiilor de la Paris (4.7), instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului au ca direcție prioritară de activitate „de a face cunoscute drepturile omului... de a spori gradul de conștientizare a opiniei publice privind importanța respectării drepturilor omului, în special, prin informare și educație și prin utilizarea tuturor organelor de presă”. Totodată, articolul 28 din Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) prevede că Avocatul Poporului desfășoară activități de familiarizare a societății cu mecanismele de apărare a drepturilor omului prin acțiuni de informare și de instruire, elaborare și diseminare a materialelor informative despre drepturile și libertățile omului, contribuire la consolidarea educației în sfera drepturilor omului, cooperarea cu mass-media.

Întru realizarea atribuțiilor sale de promovare a drepturilor omului, Oficiului Avocatului Poporului a desfășurat în anul trecut 104 acțiuni de instruire și de informare, alte evenimente, în care au fost implicate 3700 de persoane, promovarea drepturilor omului fiind și în 2018 una dintre prioritățile Oficiului Avocatului Poporului.

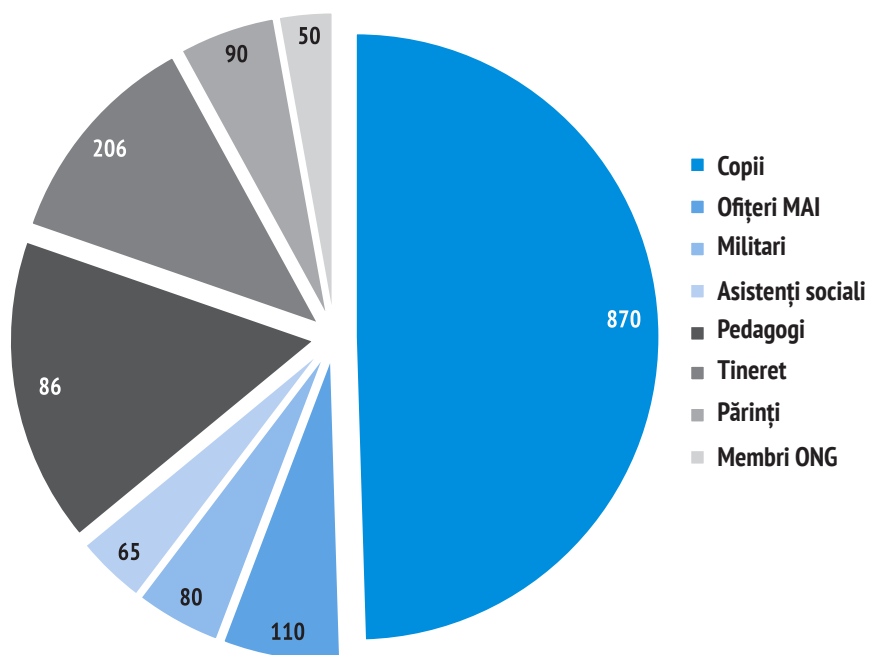
PROMOVAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI PRIN ACȚIUNI DE INFORMARE

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a organizat 49 activități de informare (*întâlniri la care au fost ținute prelegeri, discuții*) în domeniul drepturilor omului la care au participat peste 1700 de persoane: copii, tineret, pedagogi, ofițeri MAI, membri ai organizațiilor neguvernamentale, militari, asistenți sociali etc.

Printre participanții la aceste activități cel mai numeros grup îl constituie copiii, la circa 40 de activități au participat 870 de copii. Au fost abordate diverse subiecte: drepturile copilului, activitatea și atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copiilor, securitatea copiilor în mediul on-line, mecanismele de protecție împotriva violenței față de copii, participarea copiilor și altele. 206 tineri au participat la mai multe activități cu tematica orientată pentru interesele și vârsta acestora: activismul social și drepturile tinerilor, realizarea drepturilor tinerilor, combaterea violenței, securitatea pe internet. În cadrul activităților de informare au fost antrenați 286 de pedagogi, care au aflat despre activitatea și atribuțiile Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, despre modalitățile de reacționare și mecanismele existente de combatere și prevenire în cazurile de violență în școală, de asemenea, cadrele didactice au fost informate despre prevederile legislației muncii.

În anul trecut Oficiul Avocatului Poporului a organizat 26 de conferințe internaționale și naționale, mese rotunde, reuniuni de lucru, concursuri, activități de sensibilizare a opiniei publice, cu participarea a peste 1640 de persoane.

**Categoriile de persoane care au participat la activități de onformare în 2018,
în total – 1757 persoane**

Mai multe evenimente au fost desfășurate de Oficiul Avocatului Poporului în contextul Zilei Internaționale de reabilitare a victimelor torturii, cu participarea membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii, reprezentanților ONG-urilor care activează în domeniu, ai Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP).

Astfel, în perioada 25-29 iunie a avut loc un Săptămânal de combatere a torturii. Acesta a inclus mese rotunde, în al cărui cadru membrii Consiliului pentru prevenirea torturii (CPT) și angajați ai Oficiului Avocatului Poporului au discutat cu reprezentanții MAI, ai Administrației Naționale a Penitenciarelor, ai Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale situația privind prevenirea torturii, privind acordarea asistenței medicale, condițiile de detenție în locurile de privare de libertate, implicit din cadrul izolatoarelor de detenție provizorie ale Inspectoratului General de Poliție (IGP).

În perioada menționată a avut loc o întâlnire a ombudsmenilor Mihail Cotorobai și Maia Bănărescu cu reprezentanți ai societății civile care activează în domeniul combaterii și prevenirii torturii.

Pe 26 iunie, de Ziua Internațională de Susținere a Victimelor Torturii, Oficiul Avocatului Poporului a organizat o Acțiune de comemorare a victimelor torturii și de solidarizare împotriva torturii „Lanț uman împotriva torturii”. Participanții – Avocații Poporului, angajați ai instituției, membri ai Consiliului pentru prevenirea torturii, reprezentanți ai unor ONG-uri, ai Administrației Naționale a Penitenciarelor, au format un lanț uman de solidarizare împotriva torturii și de susținere a victimelor torturii. Ei au afișat pancarte, panouri cu mesaje antitortură, au aprins lumânări și au lansat lămpioane în memoria victimelor torturii.

În contextul acțiunilor de prevenire a torturii și relelor tratamente, Oficiul Avocatului Poporului a transmis Administrației Naționale a Penitenciarelor 18 panouri cu materiale informative în domeniul prevenirii torturii și abțibilduri cu mesajul „Spațiu supravegheat de Avocatul Poporului”, care vor fi amplasate în instituțiile penitenciare din țară.

Diverse activități a inclus Decada pentru drepturile omului, organizată de Oficiul Avocatului Poporului în perioada 03-14 decembrie. Ediția 2018 a Decadei a fost dedicată aniversării a 70-a a Declarației Universale a Drepturilor Omului.

În această perioadă, la inițiativa Oficiului Avocatului Poporului, în instituțiile de învățământ primar și secundar au fost desfășurate ore tematice privind principiile și valorile Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Pe 3 decembrie, de Ziua Internațională a persoanelor cu dizabilități, Oficiul Avocatului Poporului, în colaborare cu reprezentanți ai Consiliului Național al Tineretului și ai Asociației Nevăzătorilor, a organizat o acțiune de sensibilizare privind problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități de vedere legate de accesul la spațiul public: **„O oră din viața unui nevăzător din Moldova”**. În acest scop, împreună cu jurnaliștii invitați de la patru posturi de televiziuni, a fost parcurs traseul unei persoane nevăzătoare de la blocul unde locuiește până la stația de microbuz.

Participanții la activitate au discutat cu nevăzătorul despre barierele cu care se confruntă pentru a se deplasa pe acest segment de drum, dar și despre problemele legate de lipsa accesibilității fizice în ansamblu în capitală, a celei la infrastructura socială și informațională. Scopul activității organizate de Oficiul Avocatului Poporului a fost sensibilizarea opiniei publice, a factorilor de decizie municipali privind problemele persoanelor nevăzătoare, a persoanelor cu dizabilități în ansamblu și privind importanța creării de condiții pentru a asigura incluziunea lor socială.

Pe 4 decembrie, Oficiul Avocatului Poporului a fost coorganizator al Conferinței anuale „Drepturile persoanelor cu dizabilități pe ambele maluri ale Nistrului – realități și perspective” alături de Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Asociația „Motivație”, Alianța Organizațiilor pentru Persoanele cu Dizabilități, sprijinite de Oficiul ONU pentru drepturile omului și IM Swedish Development Partner.

Pe 6 decembrie, Oficiul Avocatului Poporului a organizat Forumul Apărătorilor Drepturilor Omului. Evenimentul a fost prilejuit de aniversarea a 20-a de la adoptarea Declarației ONU cu privire la apărătorii drepturilor omului, aniversarea a 10-a de la adoptarea Declarației Consiliului Europei cu privire la apărătorii drepturilor omului, aniversarea a 70-a a Declarației Universale a Drepturilor Omului.

La Forum Oficiul Avocatului Poporului a fost pusă în discuție situația apărătorilor drepturilor omului în Republica Moldova prin prisma recomandărilor preliminare ale Raportorului Special al Națiunilor Unite privind apărătorii drepturilor omului făcute publice pe marginea vizitei sale în Republica Moldova, în perioada 25-29 iunie 2018; rolul Oficiului Avocatului Poporului și al organizațiilor internaționale în promovarea și protejarea apărătorilor drepturilor și valorilor consemnate în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Printre participanți au fost reprezentanții organizațiilor neguvernamentale din domeniul drepturilor omului, inclusiv din UTAG și regiunea Transnistreană, ai Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova, jurnaliști; juriști, reprezentanți ai Oficiului Înalțului Comisar ONU pentru drepturile omului din Moldova, ai OSCE, ai Consiliului Europei, ai unor misiuni diplomatice în Republica Moldova.

De Ziua Internațională a drepturilor omului, pe 10 decembrie, Oficiul Avocatului Poporului a prezentat rezultatele studiului sociologic „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, ediția a doua.

Oficiul Avocatului Poporului și-a propus să efectueze asemenea studii o dată în doi ani pentru a evalua dinamica percepției privind respectarea drepturilor omului. O cercetare similară a fost efectuată în anul 2016.

Tot în cadrul Decadei pentru drepturile omului, pe lângă Oficiul Avocatului Poporului, a fost constituit Forumul Studenților antitortură în calitate de platformă a studenților din instituții de învățământ superior din Republica Moldova. Misiunea Forumului Studenților este de a identifica viitori juriști și activiști din domeniul drepturilor omului care se vor antrena în activități de monitorizare a respectării drepturilor omului cu scopul de prevenire a torturii și relexelor tratamente în Republica Moldova.

Printre activitățile de informare mai importante, organizate pe parcursul anului 2018 au fost prezentarea, pe 19 ianuarie, în cadrul unei ședințe publice, a concluziilor Avocatului Poporului din Raportul special privind rezultatele examinării cazului unei persoane cu dizabilități care nu a beneficiat la timp de asistența medicală adecvată. La reuniune au fost invitați factori responsabili pentru domeniile de referință din cadrul Parlamentului, Guvernului, reprezentanți ai unor ONG-uri.

Cu prilejul Zilei Europene de luptă împotriva discriminării persoanelor cu dizabilități, consemnată pe 5 mai, Avocații Poporului au organizat o ședință publică a Consiliului de experți pentru monitorizarea Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități. În prezent Oficiul Avocatului Poporului se află la etapa reconceptualizării acestei entități, în contextul expirării mandatului membrilor Consiliului, dar și a modificărilor de structură a instituției.

Anul 2018 a fost unul jubiliar pentru Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului, care a marcat 20 de ani de la creare. Cu acest prilej, **pe 27-28 septembrie, Oficiul Avocatului Poporului a organizat o Conferință Internațională** cu tema „Evoluția și rolul instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în societatea modernă”.

Printre cei 80 de participanți la conferința internațională au fost parteneri din țară și de peste hotare, demnitari, foști ombudsmani, reprezentanți ai comunității științifice, ai corpului diplomatic și ai societății civile.

La eveniment au participat Secretarul General al Institutului Internațional al Ombudsmanului, reprezentantul Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI), Ombudsmanii din Lituania și Ucraina; adjuncți ai Avocatului Poporului din România și al Apărătorului Poporului din Armenia.

În cadrul conferinței a fost examinată evoluția instituțiilor ombudsmanilor și instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului, inclusiv a celei din Moldova, subiect abordat în cadrul unei sesiuni aparte. Au fost discutate aspecte privind rolul instituțiilor ombudsmanilor și instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în societatea modernă, în sensul extinderii mandatului acestora de la momentul apariției până în prezent.

În 2018, de asemenea, s-au împlinit 10 ani de la instituirea funcției de Ombudsman pentru drepturile copilului. Momentul aniversar a fost consemnat în cadrul Conferinței Naționale „10 ani pentru drepturile copilului în Republica Moldova” și Forumul

Copiilor, organizată pe 24 noiembrie de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Conferința națională a fost prilejuită și de aniversarea a 25-a de la intrarea în vigoare pentru Republica Moldova a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Conferința națională și Forumul Copiilor au întrunit peste 100 de participanți, printre care peste 40 de copii.

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la instituirea funcției de Ombudsman al Copilului a fost organizat un concurs de desen „10 drepturi în culori”, la care au participat peste 600 de copii. Învingătorii (30 de copii) au fost invitați pe 15 septembrie la un eveniment, care a avut loc la Muzeul Național de Artă, în al cărui cadru aceștia au fost premiați și au fost expuse cele mai reușite lucrări.

Un domeniu important în activitatea Oficiului Avocatului Poporului este promovarea și protecția drepturilor copilului.

În anul 2018, Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a organizat, cu sprijinul financiar al UNICEF Moldova, două forumuri regionale pentru a discuta problema violenței față de copii.

Astfel, pe 28 noiembrie o asemenea întâlnire a avut loc la Comrat, la care au participat 47 de copii din mai multe localități din sud: Congaz, Chirsova, Dezghingea, Tomai, Avdarma, iar pe 17 noiembrie – la Bălți, cu participarea a 50 de adolescenți din raioanele de nord ale Moldovei. În cadrul acestora a fost inițiat un dialog cu copiii despre propunerile pe care aceștia le pot înainta pentru a elabora un plan de acțiuni de prevenire a violenței în mediul școlar, dar și în familie.

Elevii au aflat mai multe despre Ombudsmanul Copiilor, ce atribuții are acesta, cum poate ajuta copiii în cazul când drepturile acestora le sunt încălcate, au fost informați despre instrumentele și mecanismele naționale de prevenire și examinare a cazurilor de violență față de copii.

În mod tradițional, cu ocazia Zilei internaționale a copiilor, 1 iunie, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copiilor a organizat în parcul Ștefan cel Mare și Sfânt o tombolă dedicată copiilor cu genericul „Cunoaște-ți drepturile”. Totodată, pe 14 mai 2018, cu prilejul Zilei Internaționale a Familiei, în incinta Bibliotecii Municipale Chișinău „B. P. Hasdeu”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a inițiat dezbateri publice la tema „Familia în Republica Moldova mediu prietenos copilului?”.

Având în vedere preocuparea Ombudsmanului Copilului pentru respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute, la 31 iulie 2018, în colaborare cu Asociația obștească „Vitae”, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat Conferința Națională „Respectarea drepturilor copilului născut după gratii, norme și standarde internaționale”. Discuțiile s-au axat pe respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor deținute, prin prisma standardelor internaționale și a bunelor practici. A fost efectuat un schimb de opinii la această temă cu scopul de a identifica soluții pentru problemele existente în Republica Moldova în domeniu.

PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI PRIN INSTRUIRE

Promovarea drepturilor omului prin instruire a devenit în ultimii ani o prioritate pentru Oficiul Avocatului Poporului. Instruirea oferă oportunitatea de a aduce cunoștințe din domeniul drepturilor omului de un anumit nivel la publicul-țintă al acestei activități, iar activitățile de instruire presupun o pregătire serioasă a forma-

torilor, activitățile sunt orientate spre acoperirea necesităților identificate ale grupurilor-țintă de persoane instruite.

Pentru implementarea cu succes a programelor de instruire, care vor fi proiectate în baza metodologiei de proiectare a activităților de instruire, elaborată în cadrul OAP, a devenit necesară consolidarea abilităților angajaților Oficiului Avocatului Poporului în calitate de formatori.

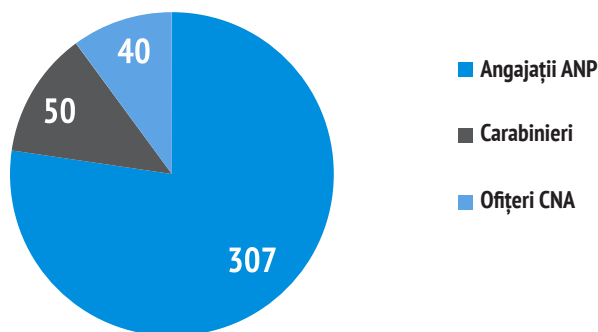
În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului și-a consolidat capacitățile în ceea ce ține activitatea de instruire în domeniul drepturilor omului, la începutul anului fiind organizată instruirea angajaților instituției. Obiectivul activității a fost constituirea și dezvoltarea capacităților de formator ale funcționarilor Oficiului Avocatului Poporului.

Pe lângă metodologia elaborată, procesul de organizare a activității de instruire a fost reglementat prin câteva acte instituționale care stabilesc procedura și pașii activităților de instruire. Scopul acestor documente a fost de a reglementa respectivele activități și a stabili o procedură instituțională internă pentru a face față atât solicitărilor din exterior, cât și riscurilor implicite din exterior și din interior aferente activității planificate de instruire, în virtutea complexității atât a procesului, cât și a activităților propriu-zise.

Pentru a atinge obiectivele propuse, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului a activat în anul 2018 în cadrul a câteva parteneriate în domeniul instruirii: cu Administrația Națională a Penitenciarelor, Departamentul Trupelor de Carabinieri, Centrul Național Anticorupție.

În anul 2018, angajații Oficiului Avocatului Poporului au organizat 29 activități de instruire cu participarea a 397 persoane.

Grupuri profesionale instruite în 2018, în total 397 persoane

Rezultate sesizabile au fost obținute în acest domeniu, în procesul de colaborare a Oficiului Avocatului Poporului cu Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP). Urmare a eforturilor comune depuse de formatorii OAP și Centrul de instruire al ANP, s-a reușit întocmirea bazei pentru o curiculă în domeniul protecției drepturilor omului în cadrul sistemului penitenciar. Astfel formatorii OAP au instruit câteva categorii de angajați din ANP: nou-angajații, în cadrul unui curs de formare inițială și alți angajați în cadrul formării continue, printre care și directorii penitenciarelor sau adjuncții acestora.

Pe lângă noțiuni introductive din domeniul mecanismelor de apărare a drepturilor omului care acționează în cadrul sistemului penitenciar, cursanții au căpătat

cunoștințe inițiale sau corespunzătoare nivelului de pregătire profesională în domeniul respectării și apărării drepturilor copilului în cadrul sistemului penitenciar, despre fenomenul de tortură, rele tratamente, tratamente inumane și degradante, combaterea și prevenirea acestora. Anume acest grup profesional a fost auditoriul de bază al formatorilor din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, aceste cursuri au permis implementarea în practică a metodologiei elaborate și testarea metodelor însușite de formatori. Având certitudinea necesității de a continua lucrul cu acest grup profesional, pentru a spori nivelul de pregătire al formatorilor, de predare și calitatea materialului predat, acest început poate fi considerat prețios pentru OAP prin experiența acumulată.

În 2018 a fost semnat un Acord de colaborare cu Departamentul Trupelor de Carabinieri (DTC), care prevede organizarea unui șir de activități de instruire în domeniul respectării drepturilor omului, mai ales, din perspectiva schimbărilor intervenite în actele legislative care se referă la activitatea carabinierilor. Pentru realizarea prevederilor acordului, angajații OAP au organizat mai multe focus-grupuri cu efectivul DTC. Scopul acestor acțiuni a fost stabilirea necesităților de instruire a acestui grup de profesioniști, în conformitate cu metodologia și procedura internă stabilită. La acest exercițiu au participat formatorii OAP și alți angajați, activitatea a avut loc sub îndrumarea expertului. Ulterior Angajații Oficiului au analizat rezultatele obținute în cadrul focus-grupurilor și au început elaborarea programului de instruire pentru carabinieri.

De asemenea, Oficiul Avocatului Poporului, în rezultatul unui Acord de colaborare cu Centrul Național Anticorupție, a participat la mai multe instruirii cu diferite grupuri de profesioniști cu tematica „Mecanisme interne și externe de sesizare/avertizare a cazurilor de corupție”.

Conform rezultatelor chestionarelor propuse pentru completare în cadrul instruirilor, rata persoanelor care și-au îmbunătățit cunoștințele în urma instruirilor constituie 66%.

ACTIVITATEA DE PROMOVARE PRIN ELABORAREA ȘI DISEMINAREA MATERIALELOR INFORMATIVE DESPRE DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE OMULUI

Elaborarea și diseminarea materialelor informative este una dintre căile de propagare a drepturilor omului utilizate de instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului.

În anul 2018, Oficiul Avocatului Poporului a editat 10 titluri de materiale informative: Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2018; rezumatul în limba engleză a Raportului cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2017; Raportul cu privire la respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2018; Broșura „Instituția Națională de Protecție a Drepturilor Omului în Republica Moldova la 20 de ani” (în versiunile română și engleză); pliantul „Declarația Universală a Drepturilor Omului – 70 de ani, Oficiul Avocatului Poporului – 20 de ani”; Recomandările (observațiile finale) ale Comitetului ONU pentru drepturile copilului emise în cadrul examinării celui de-al patrulea

și al cincilea raport periodic combinat; pliantul „Cine este Avocatul Poporului?”, „Cine este Avocatul Poporului pentru drepturile copilului?”.

Colaborarea cu mass-media pentru informare și sporirea gradului de conștientizare a opiniei publice privind importanța respectării drepturilor omului

Avocații Poporului au ținut trei conferințe de presă (privind constatările ombudsmanilor referitor la respectarea drepturilor omului în anul 2017; cu ocazia Zilei Internaționale a copiilor străzii, privind situația copiilor în detenție), în mass-media din țară fiind înregistrate peste 400 de apariții privind activitatea ombudsmanilor sau a Oficiului Avocatului Poporului.

În perioada de referință, Avocații Poporului au reacționat la mai multe semnale apărute în mass-media privind posibile violări ale drepturilor omului. Acestea s-au referit în teme la probleme legate de asigurarea respectării dreptului la întruniri, libertatea presei și libertatea de exprimare, condamnarea manifestărilor de ură și de intoleranță, aplicarea excesivă a arestului, reacțiile Avocatului Poporului în cazurile Serghei Cosovan și David Davitean, decizia autorităților de expulzare a unui grup de cetățeni turci.

Pentru fortificarea relației cu mass-media, Oficiul Avocatului Poporului își propune să creeze o rețea a jurnaliștilor specializați în probleme din domeniul drepturilor omului, rămânând în același timp deschis pentru colaborare cu toți jurnaliștii interesați de subiecte din sfera drepturilor omului.

PAGINA WEB A OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a realizat o versiune nouă a paginii web a instituției în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului”, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

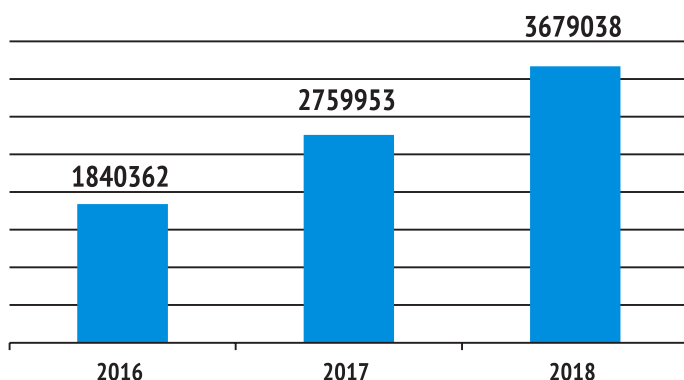
Cu aceeași adresă consacrată www.ombudsman.md, pagina oficială a instituției a căpătat o nouă imagine prin design și conținut nou. Site-ul dispune de tot arsenalul de adaptări necesare pentru persoanele cu deficiențe de vedere, textul poate fi văzut în contrast, alb-negru, poate fi și audiat. Noul site vine cu o structură optimizată în virtutea experienței de mai mulți ani și mai multor versiuni ale site-ului. Pe lângă acestea site-ul va funcționa tradițional în cele trei limbi consacrate: română, rusă, engleză.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, tradițional, își are propria pagină cu propriul meniu, unde vor fi plasate rapoartele, documentele importante, precum și Pagina Copiilor, într-o versiune funcțională și adaptată pentru vârsta copiilor.

În anul 2018 site-ul a avut cu 973 085 vizitatori mai mulți față de anul precedent, ajungând la indicatorul de **3 679 038 vizitatori**.

Pagina oficială a Oficiului Avocatului Poporului, site-ul www.ombudsman.md, a asigurat și în 2018 comunicarea instituției cu societatea, informarea acesteia în domeniul drepturilor omului. Materialele publicate pe site în 2018 au reflectat activitatea instituției, cele mai importante evenimente, au oferit publicului informații utile din domeniu. Astfel și prin intermediul paginii oficiale, Oficiul Avocatului Poporului a realizat obiectivele legate de promovarea drepturilor omului.

Numărul vizitatori pagina web www.ombudsman.md

COOPERAREA EXTERNĂ

În anul 2018 Avocații Poporului și Oficiul Avocatului Poporului în ansamblu au colaborat activ cu partenerii externi ai instituției. Ombudsmanii au participat la majoritatea evenimentelor organizate de structurile de profil internaționale la care OAP este parte sau de către instituții internaționale din domeniul drepturilor omului, cum ar fi Alianța Globală a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI), Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI), Asociația Mediatorilor și Ombudsmanilor Francofoni (AOMF), Institutul Internațional al Ombudsmanului (IOI) și Institutul European al Ombudsmanului (EOI), Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor pentru protecția drepturilor copilului (ENOC), ECRI, OSCE. Avocații Poporului au participat și la evenimente organizate de către omologii lor din Armenia, Georgia, Franța, Bulgaria, prezentând informații despre situația în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova și provocările cu care se confruntă ombudsmanii în activitatea desfășurată.

Pentru prima dată instituția a găzduit un eveniment organizat de o organizație internațională de profil – Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI). Evenimentul a avut loc la tema monitorizare și raportare, în perioada 5-7 martie curent, la Chișinău, în cadrul unui proiect finanțat de Uniunea Europeană și implementat de ENNHRI cu suportul Institutului Danez pentru Drepturile Omului. La seminar au participat 14 reprezentanți ai instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului din 11 țări-membre ale ENNHRI.

De asemenea, reprezentanții instituției au participat activ la activitățile grupurilor de lucru ale ENNHRI în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități, comunicare, privind rolul instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în situații de conflict și de post conflict.

PARTENERIATE INSTITUITE

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a semnat un acord de colaborare cu Împuternicitul pentru drepturile omului al Radei Supreme din Ucraina, acorduri de colaborare cu organizațiile societății civile RCTV „Memoria”, Institutul pentru Democrație din Comrat și Asociația „Media Centru” din Tiraspol. Au fost instituite parteneriate de cooperare cu Departamentul Trupelor de carabinieri; Centrul Național Anticorupție, Biroul Relații Interetnice și consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.

V. ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2018

GESTIONAREA ȘI INVESTIGAREA CERERILOR

Realizându-și misiunea expusă în Programul de dezvoltare strategică pentru anii 2018-2022, de a contribui la consolidarea democrației și statului de drept prin monitorizarea activității autorităților și instituțiilor publice și oferirea suportului pentru asigurarea unei guvernări orientate spre respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova, Oficiul Avocatului Poporului și în anul 2018 a recepționat și examinat de la cetățeni cereri cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014 în articolul 16 prevede că una din atribuțiile Avocatului Poporului este examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

În conformitate cu Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și protecția Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), și anume: „O instituție națională poate să fie autorizată să audieze și să examineze plângeri și petiții care se referă la situații individuale. Cazurile pot să fie sesizate de persoane fizice, prin intermediul reprezentanților săi, de părți terțe, organizații non-guvernamentale, asociații ale sindicatelor sau oricare alte organizații reprezentative”.

Conform legii menționate, Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova. Avocatul Poporului nu se substituie prin competențele sale autorităților publice, organelor de drept și instanțelor judecătorești și examinează cererile privind deciziile, acțiunile sau inacțiunile autorităților publice, organizațiilor și întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare ale organizațiilor necomerciale și persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile care, conform opiniei petiționarului, i-au încălcat drepturile și libertățile.

Există câteva condiții pentru ca cererea să fie acceptată și preluată spre examinare de către Avocatul Poporului: cererea se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăților petiționarului sau din ziua când acesta a aflat despre presupusa încălcare; în cerere se indică numele, prenumele și domiciliul petiționarului, descrierea succintă a circumstanțelor cauzei, denumirea autorității sau numele persoanei cu funcții de răspundere în urma acțiunilor și/sau inacțiunilor căreia a avut loc încălcarea drepturilor sau libertăților, în cazul în care această persoană se cunoaște; în cazul în care faptele invocate în cerere au constituit obiect al examinării de către alte autorități, la cerere urmează să fie anexate copiile de pe răspunsurile autorităților respective. Potrivit Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014, Avocatul Poporului este obligat să nu divulge informațiile confidențiale, precum și datele cu caracter personal comunicate în cadrul activității sale, decât cu consimțământul persoanei la care acestea se referă, să nu divulge secretul de stat și alte informații și date ocrotite

de lege, de aceea este necesar acordul petiționarului în scris pentru ca cererea să fie remisă organului competent.

Cererile adresate Avocatului Poporului sunt depuse personal sau prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare.

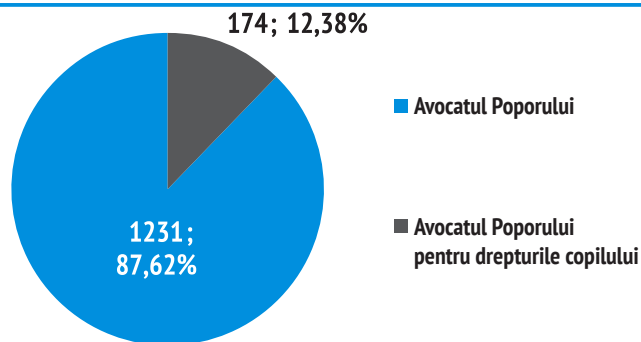
În 2018 OAP a elaborat o nouă pagină web a instituției cu adresa cunoscută: www.ombudsman.md, care oferă cetățenilor posibilitatea de a depune cereri on-line.

Astfel, procesul de investigare și gestionare a cererilor confirmă o dată în plus faptul că Oficiul Avocatului Poporului, în calitate de mecanism extrajudiciar de asigurare a respectării drepturilor omului, reprezintă o alternativă de soluționare pe cale amiabilă a conflictelor între petiționari și autorități publice, organizații și întreprinderi indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare, de către organizațiile necomerciale și de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile.

Cu toate acestea, Avocatul Poporului nu poate primi spre examinare cererea care este în procedură judiciară pentru examinare în fond, cu excepția cererilor privind acțiunile și/sau inacțiunile judecătorului; a cărei examinare ține de competența altor organe (intentarea urmăririi penale, explicarea deciziei judecătorești); pe cauză adjudecată, pe care există o sentință sau o hotărâre judecătorească în fond; care conține calomnii și insulte, discreditează autoritățile statului în general, autoritățile locale, asociațiile de cetățeni și reprezentanții lor, care instigă la ură națională, rasială, religioasă și la alte acțiuni pentru care se prevede răspundere conform legii.

De asemenea cererea poate fi depusă și de către un reprezentant al persoanei lezate în drepturi, de către organizații nonguvernamentale, sindicate și alte organizații reprezentative în numele acesteia. Este de menționat faptul că, cererea din partea unei persoane aflate în detenție, a unei persoane aflate în izolatoarele de urmărire penală, din partea militarilor din unitățile militare nu se supune cenzurii și se expediază de către administrația instituției respective Avocatului Poporului în termen de 24 ore. De asemenea, potrivit art.36 alin.2 lit.b) din Legea nr.1402 din 16.12.1997 reclamațiile și cererile pacienților din staționarele de psihiatrie sunt prezentate fără cenzură Avocatului Poporului sau, după caz, Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului. Cererile adresate Avocatului Poporului sunt scutite de taxa de stat.

În anul 2018 în adresa Oficiului Avocatului Poporului au parvenit **1405 cereri**. Din numărul total de cereri (1405) parvenite pe parcursul anului 2018, **1231 (87,62%)** au fost adresate Avocatului Poporului și **174 (12,38%)** adresate Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

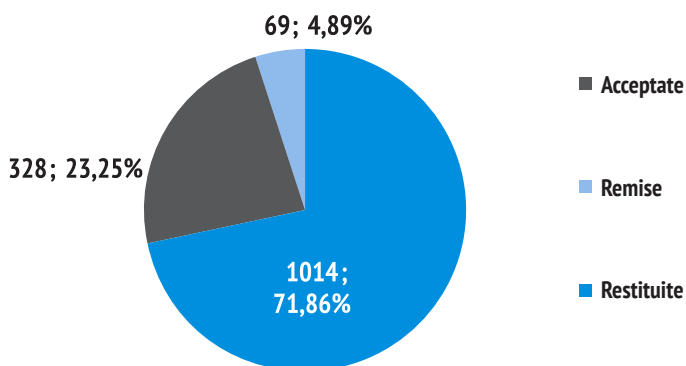

Din cele 1405 cereri înregistrate, 328 (23,25%) au fost acceptate spre examinare (234 cereri acceptate spre examinare de Avocatul Poporului și 94 cereri acceptate spre examinare de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului), cu întreprinderea acțiunilor procesuale în temeiul art.25 din Legea nr. 52. În procesul examinării au fost emise acte de reacționare, a fost solicitat concursul instituțiilor și persoanelor cu funcții de răspundere, au fost solicitate informații, documente și materiale necesare, au fost efectuate vizite de monitorizare, au fost înaintate propuneri de modificare a legislației etc.

Circa 69 de cereri (4,89%)²⁰⁷ au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate, conform competenței.

Alte 1014 de cereri (71,86%)²⁰⁸ au fost restituite în temeiul prevederilor art. 18, 19, 20 din Legea nr. 52, petiționarilor, indicându-li-se procedurile pe care sunt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Cererile respective au fost restituite pentru că nu țin de competența Avocatului Poporului. Numărul mare de adresări din această categorie, relevă nivelul scăzut al culturii juridice a populației și faptul că persoanele nu cunosc care dintre autorități este abilitată pentru soluționarea problemei cu care se confruntă. În acest caz petiționarului îi este explicată procedura pe care trebuie să o urmeze pentru soluționarea problemei sale.

Clasificarea cererilor, în funcție de decizia adoptată

În conformitate cu cererile recepționate, cele mai des invocate drepturi încălcate le constituie:

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică – 271 cereri parvenite. Problemele abordate de petiționari sunt următoarele: condițiile de detenție; acte de tortură; dreptul la viață; acțiunile administrației locului de detenție; eliberarea condiționată sau aplicarea amnistiei; revizuirea dosarului penal; transferul în alt penitenciar. Din numărul de cereri de acest fel adresate, **61 cereri** au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre investigare.

Alt drept pretins încălcat este **accesul liber la justiție – 237 cereri.** Problemele abordate sunt: caracterul public al dezbaterilor judiciare; prezumția nevinovăției;

²⁰⁷ 58 cereri remise de Avocatul Poporului și 11 cereri remise de Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

²⁰⁸ 945 cereri restituite de către Avocatul Poporului și 69 restituite de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

neretroactivitatea legii; principiul contradictoriu; dreptul la recurs efectiv; tergiversarea examinării cauzelor; dreptul la compensarea prejudiciului; caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești; neîndeplinirea hotărârilor judecătorești; dezaordul cu hotărârea/sentiința judecătorească; se consideră nevinovați și nu sunt de acord cu sentiința rămasă definitivă, se plâng pe acțiunile poliției sau a inspectorului de sector; se plâng pe acțiunile procurorului; solicită tălmăcirea sau revizuirea legislației; acțiunile executorului judecătoresc; compensarea prejudiciului. Dintre acestea au întrunit condițiile de admisibilitate și conținut doar **11 cereri**, care au fost acceptate spre investigare.

Dreptul la informație a fost invocat în **203 cereri**. Problemele abordate sunt: primirea informației – marea majoritate a adresaților au solicitat expedierea în adresa lor a copiilor Rapoartelor Avocatului Poporului privind monitorizarea condițiilor de detenție în instituțiile penitenciare din țară; distribuirea informației. Din numărul total au fost acceptate spre investigare **13 cereri**.

Viața intimă, familială și privată a fost invocată în **114 cereri**. Majoritatea problemelor abordate fiind protejarea copiilor. Din ele au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre investigare **37 cereri**.

Dreptul la proprietatea privată și protecția acesteia a fost invocat în **101 cereri**. Problemele abordate fiind: obținerea proprietății private; posedarea proprietății private; folosirea și dispunerea de proprietatea privată. Din ele au fost acceptate spre investigare **11 cereri**.

Dreptul la asistență și protecție socială a fost invocat în **98 cereri adresate**. Criza economică și majorările permanente ale prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii afectează în continuare nivelul de trai al populației per ansamblu și generează aprofundarea sărăciei celor mai vulnerabile grupuri. Problemele abordate au fost: recalcularea pensiei; solicită acordarea ajutorului financiar sau material; imposibilitatea achitării serviciilor comunale. Din acestea **31 cereri** au fost acceptate spre examinare. Oamenii sunt nemulțumiți în continuare de nivelul scăzut al veniturilor, al prestațiilor sociale, care nu acoperă nici minimumul de existență; de sistemul de pensionare; de modalitatea de acordare a ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului și a altor prestații sociale.

Dreptul la apărare a fost invocat în **81 cereri**. Problemele invocate au fost: dreptul la apărare în cazul reținerii sau arestării și dreptul la apărare în cazul examinării judiciare. Din ele au fost acceptate spre investigare **18 cereri**.

Alt drept pretins încălcat este **Dreptul la ocrotirea sănătății** – **62 cereri parvenite**. Problemele abordate fiind: minimum asigurării medicale; dreptul la tratament adecvat și atitudinea personalului medical față de pacienți. Au fost acceptate spre investigare **46 cereri**.

Dreptul la învățătură a fost invocat în **40 cereri**. Problemele invocate fiind condițiile de studii, alegerea instituției de învățământ și alegerea limbii de studiu. Dintre acestea au fost acceptate spre investigare – **12 cereri**.

Dreptul la muncă și la protecția muncii a fost invocate în **34 cereri**. Problemele invocate fiind condițiile de angajare, condițiile de muncă, condițiile de concediere. Dintre ele au fost acceptate spre investigare **9 cereri**.

Clasificarea adresărilor potrivit dreptului pretins lezat, comparativ cu anii 2015, 2016 și 2017, 2018

Tematica adresărilor	2015	2016	2017	2018
Accesul liber la justiție	259	296	171	237
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	195	230	316	271
Dreptul la asistență și protecție socială	91	133	96	98
Dreptul la proprietatea privată și protecția acesteia	80	49	61	101
Dreptul la informație	75	116	88	203
Dreptul la muncă și la protecția muncii	48	74	33	34
Viața intimă, familială și privată	65	72	81	114
Dreptul la apărare	35	35	63	81
Dreptul la învățătură	4	20	32	40
Dreptul la petiționare	19	8	9	9
Dreptul la libera circulație	8	2	4	19
Dreptul la ocrotirea sănătății	33	40	62	62
Libertățile personale	7	5	3	13
Dreptul la administrare	6	6	22	20
Dreptul la cetățenie	2	2	19	13
Dreptul de vot și de a fi ales	-	-	-	-
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	4	6	4	2
Altele	9	8	72	89

Notă: La rubrica „Altele” sunt incluse cererile în care nu se invocă încălcarea unui drept constituțional și nu pot fi încadrate în sistemul de evidență automatizată a adresărilor parvenite la OAP, cum ar fi drepturile consumatorilor, solicitarea consultațiilor juridice ș.a.

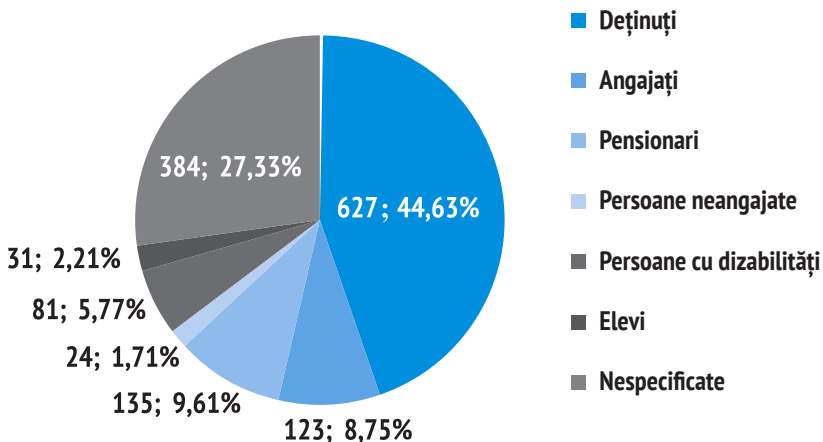
Din numărul total al persoanelor care pe parcursul perioadei raportate s-au adresat la Oficiul Avocatului Poporului **o constituie 627 deținuți; 135 pensionari; 123 angajați; 81 persoane cu dizabilități; 31 elevi, 24 persoane neangajate, precum și alte categorii mai puțin numeroase.**

Timp de mai mulți ani în fruntea listei persoanelor care se adresează la Ombudsman stau deținuții. Problemele pe care le abordează această categorie sunt următoarele: condițiile de detenție, asistența medicală, calitatea produselor alimentare, asigurarea cu îmbrăcăminte. Un subiect aparte în adresările deținuților în anul 2018 este legat de intrarea în vigoare începând cu 01.01.2019, a modificărilor la articolul 385 alin.5 CPP prin care se reduce pedeapsa: 2 zile de închisoare pentru o zi de arest preventiv. Acest lucru a generat o serie de solicitări de a oferi textele rapoartelor asupra vizitelor în locurile de detenție realizate de Ombudsman și mecanismul național de prevenire a torturii. Deținuții solicită aceste documente pentru a înainta cerere în instanța de judecată pentru a fi redus termenul de ispășire a pedepsei, în legătură cu detenția în condiții inumane sau degradante, fapt care ei speră să îl

demonstreze, inclusiv și prin rapoartele solicitate. Răspunsul la această solicitare a constituit o provocare a anului 2018, deoarece volumul (fizic) al celor solicitate depășea capacitățile instituției. Cu toate acestea, Oficiul Avocatului Poporului a găsit o soluție – a fost asigurată tipărirea unui număr rezonabil de rapoarte pentru perioada anilor 2010 -2018 care au fost distribuite cu implicarea ANP în toate penitenciarele din țară prin plasarea lor în bibliotecă.

Analiza cererilor parvenite potrivit categoriilor de petiționari:

Pe parcursul anului 2018 Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu în 12 cazuri și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu în 22 de cazuri.

În procesul investigării cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului este împuternicit să întreprindă anumite acțiuni procesuale și să emită anumite tipuri de acte, specifice mandatului după cum urmează:

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare, comparativ cu anii 2015, 2016 și 2017

Acțiuni procesuale	2015	2016	2017	2018
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	62	65	129	57
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4	9	13	9
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăgănare și birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	11	19	6	9
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) și (3) din Legea nr.52	2/2	9/7	13	1/11
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1	2	2	1

Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	2	1	4	-
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 lit.m din Legea nr.52)	1	1	-	-
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)	8	15	14	12
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)	2	3	3	-
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	60	80	59	42
TOTAL	155	211	245	142

Pe parcursul anului 2018 Oficiul Avocatului Poporului a organizat audiența persoanelor zilnic, de la 09.00 până la 15.00. În același regim este organizată audiența cetățenilor în cadrul reprezentanțelor. Pe parcursul anului 2018, funcționarii Oficiului Avocatului Poporului au primit în audiență 3244 de persoane.

ACȚIUNILE PROCESUALE ALE AVOCATULUI POPORULUI:

Avizele cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art. 24 din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul))

Potrivit art. 24 din Legea nr. 52/03.04.2014, în situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere, ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului, un aviz ce cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului. Autoritatea sau persoana cu funcție de răspundere care a primit avizul este obligată să-l examineze în termen de 30 de zile și să-i comunice în scris Avocatului Poporului despre măsurile luate în vederea remedierii situației.

În cazul în care Avocatul Poporului nu este de acord cu măsurile întreprinse, el este în drept să se adreseze unui organ ierarhic superior pentru luarea măsurilor ce se impun în vederea executării recomandărilor cuprinse în avizul său și/sau să informeze opinia publică. Organul ierarhic superior este obligat să comunice despre măsurile luate în termen de 45 de zile.

În decursul anului 2018, Avocatul Poporului nu a făcut uz de dreptul de a se adresa organului ierarhic superior, dat fiind faptul că autoritățile avizate au dat curs recomandărilor înaintate prin avizele expediate. În acest sens au fost întocmite 57 de avize ce cuprind recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului, care au fost expediate la adresa autorităților publice centrale și locale, după cum urmează:

Instituțiile vizate în actele de reacționare ale Avocatului Poporului:

Instituția	Numărul actelor de reacționare, 2018
Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, inclusiv instituțiile subordonate	6
Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și instituțiile subordonate	9
Ministerul Afacerilor Interne, inclusiv instituțiile subordonate	5
Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate	27
Autoritățile publice locale	5
Sistemul judecătoresc	1
Procuratura Generală	1
Î.S. „Poșta Moldovei”	1
SIS	1
Adunarea Populară Găgăuzia	1
Total	57

Din numărul total de avize ce cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului au fost înaintate:

Ministerului Justiției și instituțiilor subordonate – 27 avize. Recomandările înaintate se referă la: ameliorarea condițiilor de detenție și asigurarea standardelor minime de detenție, dreptul la ocrotirea sănătății a persoanelor aflate în custodia statului; instituirea unui mecanism cu privire la diminuarea agresivității sexuale între minorii deținuți în instituțiile de detenție; elaborarea reglementărilor interne pentru standardizarea acțiunilor administrației penitenciarelor cu privire la asigurarea deținuților sosiți în penitenciare cu dreptul la un apel telefonic; întreprinderea măsurilor decisive și efective în scopul prevenirii și diminuării traficului, consumului și proliferarea necontrolată de substanțe psihotrope sau stupefiante, precursorilor, etnobotanicilor, analoagelor acestora și altor substanțe ilegale, în instituțiile penitenciare; implementarea standardelor internaționale în materialele tratamentului farmacologic cu metadonă al dependenței de opiacee; standardizarea procedurilor de acordare a dreptului la întâlniri deținuților, între care există o relație de căsătorie.

Ministerului Educației Culturii și Cercetării, instituții subordonate – 9 avize. Recomandările înaintate se referă la: reevaluarea și eradicarea violenței asupra copiilor și stabilirea unui program de instruire continuă a profesorilor și cadrelor didactice auxiliare în domeniul prevenirii și reacționării la situații de violență; acordarea atenției solicitărilor instituțiilor penitenciare de a acorda suportul necesar reintegrării minorilor din custodia statului în procesul educațional; instruirea internă a profesorilor în domeniul managementului situațiilor de conflict și a diminuării violenței în rândul elevilor.

Autorităților publice locale – 5 avize. Recomandările înaintate se referă la: între-

prinderea măsurilor în vederea inițierii și desfășurării procedurilor de control a gradului de implementare a normelor ce privesc îngrijirea terenurilor instituțiilor de învățământ; întreprinderea măsurilor urgente pentru asigurarea transportării accesibile și gratuite, a tuturor elevilor din localitățile urbane la instituțiile de învățământ rurale; asigurarea dreptului la asistență socială și condițiilor precare de trai, asigurarea accesului la informare, asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la mediul fizic, protecția specială a copiilor aflați în situația de risc și a copiilor separați de părinți.

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, inclusiv instituțiile subordonate – 6 avize. Recomandările înaintate se referă la: adoptarea măsurilor necesare în vederea efectuării expertizelor sanitare în privința produselor alimentare și estimării apei potabile, utilizate în alimentația copiilor din unele instituții de învățământ; emiterea unei circulare adresate tuturor instituțiilor medico-sanitare publice, cu privire la obligativitatea respectării prevederilor Programului național de imunizări pentru anii 2016-2020; acordarea asistenței sociale și protecției sociale familiilor vulnerabile cu mulți copii; asigurarea accesului fizic al persoanelor cu dizabilități la organele publice din sfera socială, asigurarea dreptului la un trai decent, asigurarea respectării dreptului la informare a cetățenilor, garantarea protecției persoanelor cu dizabilități, respectarea dreptului la proprietatea privată, neachitarea indemnizației paternale, asigurarea condițiilor adecvate de studiu în instituțiile de învățământ, repunerea în drepturi a copiilor minori, asigurarea dreptului la protecție socială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Ministerului Afacerilor Interne, inclusiv instituțiile subordonate – 5 avize. Recomandările înaintate se referă la: remediarea situației cu privire la condițiile de detenție în izolatoarele de detenție provizorie din cadrul Inspectoratelor de Poliție.

În majoritatea cazurilor, instituțiile vizate au ținut cont de recomandările Avocatului Poporului și au întreprins măsurile recomandate, în limita resurselor financiare alocate sau au asigurat că vor depune eforturi pentru a îndeplini recomandările înaintate.

Demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului (art. 25 lit. b) din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)

Potrivit art. 25 lit. b) din Legea nr. 52, în baza rezultatelor examinării sesizării, Avocatul Poporului este în drept să intervină pe lângă autoritățile competente cu demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului.

Astfel, în anul 2018, Avocatul Poporului a solicitat intentarea proceselor disciplinare sau penale în 14 cazuri în care au fost vizate persoane cu funcții de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului.

- Procuratura Generală și procuraturile raionale – **7 demersuri** pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanelor cu funcție de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În toate cazurile fiind emise ordonanțe de refuz în intentarea procesului penal sau declanșării procedurii disciplinare.

- **Autoritatea Națională a Penitenciarelor**, inclusiv instituțiile subordonate – **3 demersuri** în care s-a solicitat intentarea procedurii disciplinare în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În toate cazurile au fost inițiate anchete de serviciu în conformitate cu prevederile Legii nr.300 din 21.12.2017 „Cu privire la sistemul administrației penitenciare” în rezultatul cărora persoanele cu funcție de răspundere au fost atenționate strict asupra respectării atribuțiilor de serviciu.

- **Ministerul Afacerilor Interne** – **2 demersuri** privind intentarea procedurii disciplinare în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În ambele cazuri au demarat anchete de serviciu și persoanele responsabile au fost atenționate asupra respectării obligațiilor de serviciu.

- **Centrul Național Anticorupție** – **1 demers** pentru intentarea unei proceduri penale în privința persoanelor cu funcție de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. Ca urmare a examinării demersului, n-au fost stabilite semne de comitere a unei contravenții sau infracțiuni din partea persoanelor cu funcții de răspundere și controlul a fost sistat.

- **Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal** – **1 demers** pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanelor cu funcție de răspundere care au comis încălcări care au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. În rezultatul examinării demersului a fost inițiată procedura contravențională.

Sesizarea persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism (art.25 lit. d) din Legea nr.52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)

Conform art.25 lit. d) din Legea nr. 52, Avocatul Poporului este în drept să sesizeze persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism.

În baza acestei prevederi, în anul 2018 au fost înaintate **3 sesizări**:

- **Autoritatea Națională a Penitenciarelor** – 1 demers privind desfășurarea anchetei interne în privința unui caz de neglijență în serviciu. Ca urmare a intervenirii Ombudsmanului Penitenciarul nr.10 Goian a informat Procuratura mun. Chișinău asupra situației privind „curmarea unei tentative de evadare din Penitenciarul nr.10 Goian”.

- **Administrația publică locală** – **1 sesizare** privind desfășurarea anchetei interne în privința cazului de neglijență în serviciu care se află în examinare.

- **Consiliul pentru protecția drepturilor copilului Căușeni** – **1 sesizare** privind desfășurarea anchetei interne în privința cazului de neglijență în serviciu. Ca urmare a intervenirii Ombudsmanului situația a fost remediată.

Pe parcursul anului 2018, la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului” din cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate **143 de apeluri telefonice**. Din numărul total de apeluri, **140 au parvenit de la adulți și 3 – de la copii**. Spre examinare au fost preluate **6 cazuri** dintre care, violența în familie/încălcarea graficului de întrevederi de un părinte /refuzul de a întreține copilul/stoparea indemnizației de tutelă. Este necesar de menționat că de multe ori la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului”, persoanele care sună solicită consultație juridică. Toți cei care au telefonat au

primit consultația juridică solicitată și asistența necesară.

Apeluri parvenite la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului” pentru perioada 01.01.2018 – 31.12.2018

Dreptul pretins încălcat	Adult	Copil	Urban	Rural	Total
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	2		2		2
Libertatea individuală și siguranța persoanei					
Dreptul la apărare	11		7	2	11
Dreptul la libera circulație					
Dreptul la viață intimă, familial și privată	37	1	30	8	38
Inviolabilitatea domiciliului	1			1	1
Secretul corespondenței					
Libertatea creației	1		1		1
Dreptul la informație	4		2	2	4
Dreptul la învățătură	20	1	10	11	21
Dreptul la ocrotirea sănătății	3		3		3
Dreptul la muncă	1			1	1
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	3		2	1	3
Dreptul la asistență și protecție socială	27	1	14	14	28
Protecția familiei și a copiilor orfani	9		5	4	9
Dreptul la petiționare	1			1	1
Dreptul la opinia copilului	1			1	1
Protejarea de abuz și neglijare	18		11	7	18
Tortura și privarea de libertate	1		1		1
Total – 143					

MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE

STRUCTURA ȘI POTENȚIALUL UMAN AL ECHIPEI OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

Sub aspect structural, Oficiul Avocatului Poporului este constituit din Avocatul Poporului și adjuncții săi, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Secretarul general, subdiviziunile structurale cu statut de direcții, secții, servicii și reprezentanțe teritoriale. Conducerea generală a Oficiului este exercitată de către Avocatul Poporului. Activitatea organizatorică și administrativă a Oficiului este condusă de către Secretarul general.

Potrivit art. 34 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014, Oficiul Avocatului Poporului acordă asistență organizatorică, juridică, informațională și tehnică Avocatului Poporului în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale. În teritoriu, activitatea este desfășurată prin cele 4 reprezentanțe: Reprezența Bălți, Reprezența Cahul, Reprezența Comrat, Reprezența Varnița.

Prin Legea nr. 164 din 31.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului, a fost aprobat efectivul-limită al instituției în număr de 65 de unități. Efectivul-limită poate fi modificat de Parlament la propunerea motivată a Avocatului Poporului.

În anul 2018 a fost modificată structura organizatorică a instituției, a fost aprobat și pus în aplicare un nou stat de personal. Actualmente, structura organizatorică cuprinde:

Subdiviziuni structurale:

1. Direcția politici publice și legislație;
2. Direcția monitorizare și raportare;
3. Direcția prevenirea torturii;
4. Direcția drepturile copilului;
5. Direcția gestionarea și investigarea cererilor;
6. Direcția promovarea drepturilor omului și comunicare;
7. Secția financiar-administrativă;
8. Serviciul audit intern;
9. Serviciul suport management intern;
10. Serviciul resurse umane;
11. Serviciul juridic;
12. Serviciul secretariat.

Subdiviziuni teritoriale:

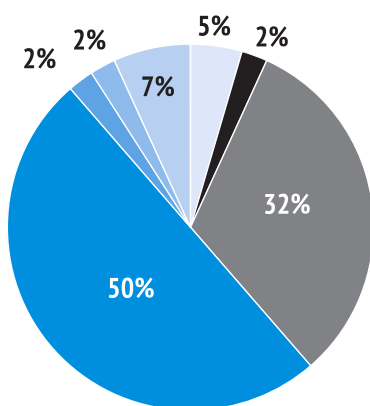
1. Reprezența Bălți;
2. Reprezența Cahul;
3. Reprezența Comrat;
4. Reprezența Varnița.

La sfârșitul anului 2018 în cadrul Oficiului Avocatului Poporului își desfășurau activitatea 44 de angajați. Personalul Oficiului este compus din funcționari publici, personal încadrat în cabinetul Avocatului Poporului, personal de deservire tehnică și alt personal.

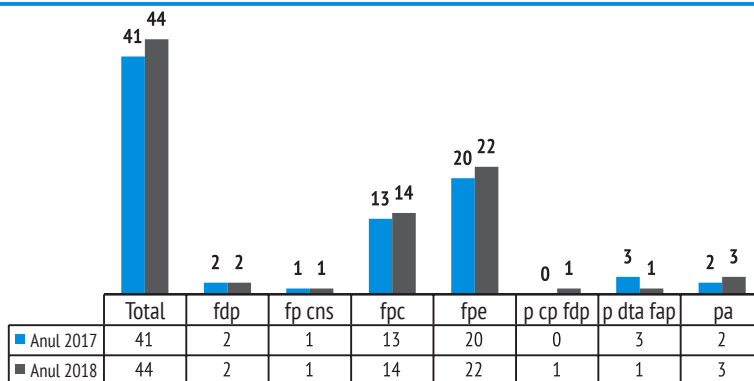
Structura personalului pe categorii socio-profesionale

Categoria funcției publice/ postului	Numărul persoanelor în anul 2018
Persoane cu funcție de demnitate publică (fdp)	2
Funcționari publici de conducere de nivel superior (fpcns)	1
Funcționari publici de conducere (fpc)	14
Funcționari publici de execuție (fpe)	22
Personal încadrat în cabinetul Avocatului Poporului (pcpfdp)	1
Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității (pdtafap)	1
Personal auxiliar (pa)	3
Total	44

Structura funcțiilor și posturilor din cadrul Oficiului Avocatului Poporului

- Funcție de demnitate publică
- Funcție publică de conducere de nivel superior
- Funcție publică de conducere
- Funcție publică de execuție
- Post din cadrul cabinetului persoanei ce exercită funcție de demnitate publică
- Post de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității
- Post auxiliar

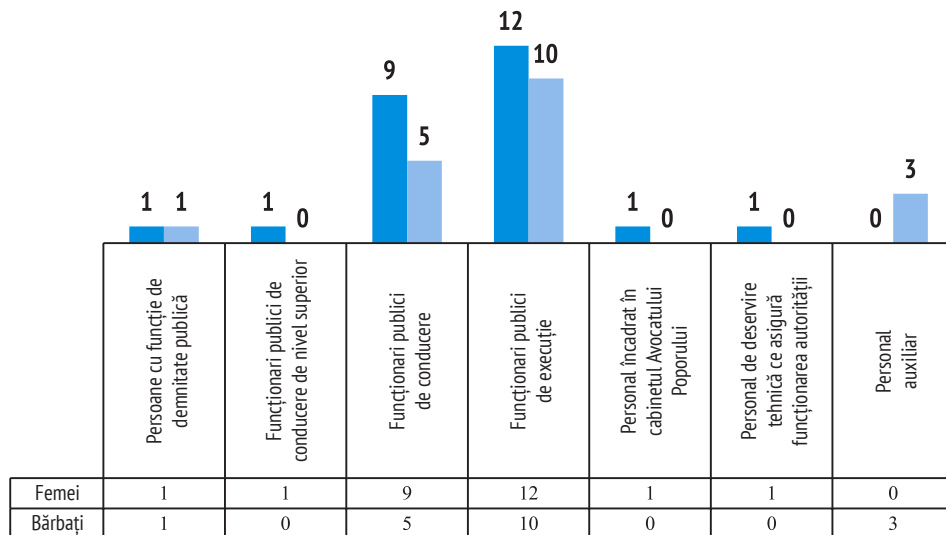

Analiza asigurării Oficiului Avocatului Poporului cu resurse umane presupune analiza dinamică a efectivului de salariați pe total și pe categorii, anul 2018 în raport cu anul 2017:

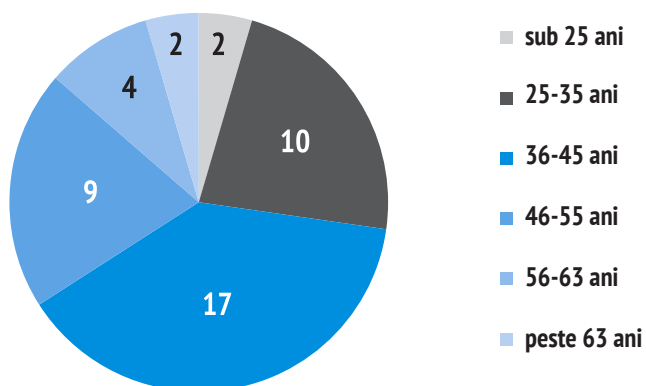
Analiza structurii colectivului de angajați evidențiază faptul că, potrivit structurii pe gen, în cadrul instituției predomină femeile, numărul acestora fiind de 25 față de 19 bărbați.

Structura colectivului de salariați pe criteriu de gen

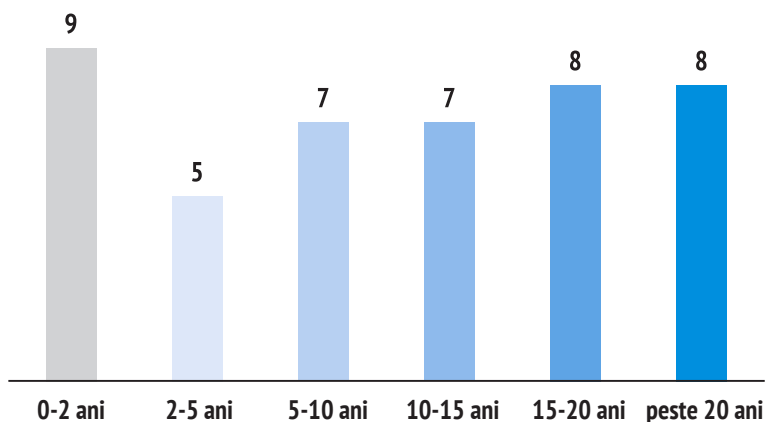

Analiza structurii colectivului angajaților pe vârstă arată o dominanță din punct de vedere numeric a persoanelor aflate în intervalul de vârstă 35-45 de ani.

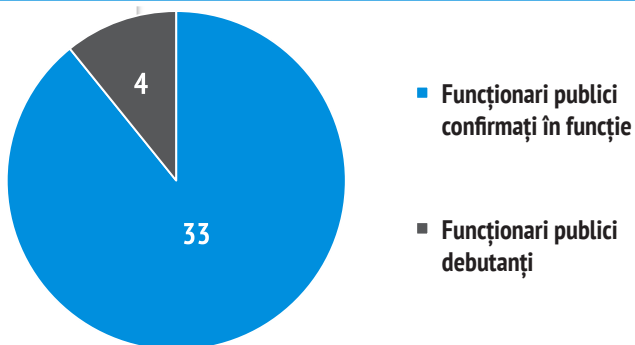
Structura colectivului de salariați pe criteriu de vârstă

Structura colectivului de angajați pe criteriu de vechime în serviciul public/ în muncă, persoane

În cadrul Oficiului Avocatului Poporului sunt angajați 37 de funcționari publici, dintre care 33 dețin grade de calificare, iar 4 sunt funcționari publici debutanți.

Ocuparea funcțiilor publice este realizată în conformitate cu prevederile Legii nr. 158 din 04 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, ale Hotărârii Guvernului nr. 201 din 11 martie 2009 privind punerea în aplicarea a prevederilor Legii nr. 158-XVI din 04 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public.

Angajarea personalului pe alte categorii socio-profesionale este realizată în conformitate cu legislația din domeniul dreptului muncii.

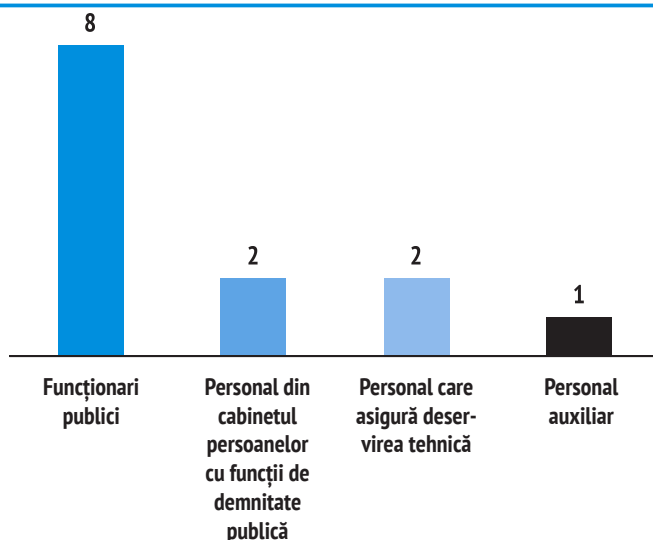
În anul 2018 au fost inițiate și desfășurate 10 concursuri pentru ocuparea funcțiilor publice vacante/ temporar vacante; 3 concursuri din cele 10 anunțate au fost în imposibilitatea realizării integrale: 1 – din motivul lipsei candidaților, 2 – competențele/ capacitățile candidaților erau insuficiente pentru ocuparea funcțiilor publice.

Astfel, în perioada de referință au fost numite/angajate 13 persoane, dintre care:

- prin concurs, au fost numiți 8 funcționari publici – 1 funcționar public de conducere și 7 funcționari publici de execuție, 4 dintre aceștia fiind funcționari publici debutanți;
- în conformitate cu prevederile Legii nr.80 din 07 mai 2010 cu privire la statutul personalului din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică, au

fost numite 2 persoane în Cabinetul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului (cu statut de serviciu);

- au fost angajate 2 persoane care asigură deservirea tehnică a instituției;
- 1 persoană a fost angajată la categoria personalului auxiliar.

Pe parcursul anului 2018 au fost încetate raporturile de serviciu/muncă prin demisie, concediere, eliberarea din funcție a 11 persoane, astfel rata de fluctuație a personalului, pe parcursul anului 2018, a constituit 25%.

Formarea profesională a angajaților sporește nivelul de realizare a misiunii/obiectivelor strategice ale autorității publice.

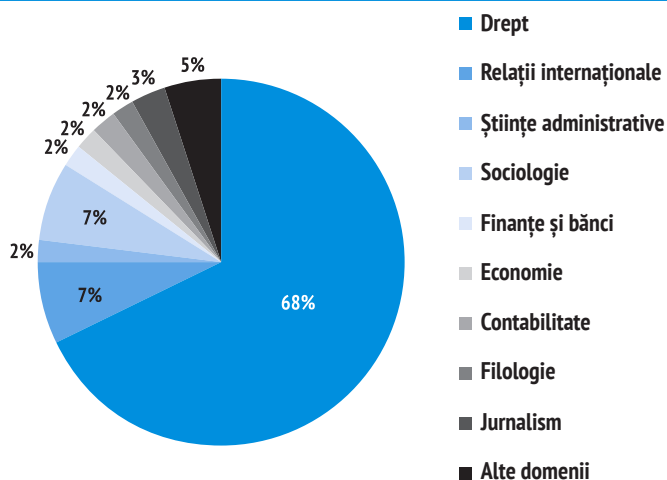
Dezvoltarea instituțională a Oficiului Avocatului Poporului, îmbunătățirea procedurilor și a sistemelor de lucru depinde, în mare măsură, de formarea inițială a salariaților și dezvoltarea profesională continuă a acestora.

În cadrul Oficiului Avocatului Poporului, din numărul categoriilor funcțiilor/posturilor, doar personalul auxiliar are studii în învățământul profesional tehnic, celelalte categorii au studii superioare de licență, ciclul I și studii superioare de master, ciclul II:

Numărul angajaților cu domeniul de formare profesională în învățământul profesional tehnic	Numărul angajaților cu un singur domeniu de formare profesională în învățământul superior	Numărul angajaților cu mai multe domenii de formare profesională în învățământul superior	Numărul angajaților cu domeniu de formare profesională în învățământul superior de licență și master	Numărul angajaților cu mai multe domenii de formare profesională în învățământul superior de licență și master
2	17	1	22	2

În funcție de domeniul de formare profesională, clasamentul statuează:

Nr. crt.	Domeniul de formare profesională, ciclul I – studii superioare de licență	Numărul angajaților
1.	Drept	30
2.	Relații internaționale	2
3.	Științe administrative	1
4.	Sociologie	1
5.	Finanțe și bănci	1
6.	Economie	1
7.	Contabilitate	1
8.	Filologie	3
9.	Jurnalism	1
10.	Alte domenii	3

Procesul de dezvoltare profesională continuă în cadrul Oficiului Avocatului Poporului este organizat și desfășurat conform următoarelor principii:

- respectarea dreptului funcționarului public la dezvoltarea profesională;
- obligativitatea perfecționării profesionale;
- orientarea spre necesitățile de instruire;
- descentralizarea procesului de dezvoltare profesională continuă;
- liberalizarea serviciilor de instruire.

Dezvoltarea profesională continuă a angajaților Oficiului Avocatului Poporului se realizează prin activități de instruire de diferite tipuri și forme, în vederea aprofundării și actualizării cunoștințelor, dezvoltării abilităților și modelării atitudinilor/comportamentelor necesare pentru exercitarea eficientă a atribuțiilor de serviciu.

Pregătirea profesională este activitatea desfășurată în scopul însușirii de cuno-

științe teoretice și deprinderi practice în măsură să asigure îndeplinirea de către angajații Oficiului Avocatului Poporului a sarcinilor ce le revin în executarea unei funcții, în special, în domeniul drepturilor omului.

Formarea profesională este activitatea cu caracter preponderent informativ, în vederea lărgirii și actualizării cunoștințelor, dezvoltării aptitudinilor și modelării atitudinilor necesare angajaților, pentru creșterea nivelului calitativ al activității lor profesionale.

În anul 2018 Oficiul Avocatului Poporului a motivat și stimulat participarea a 37 de angajați la activități de instruire, în număr de 3648 ore de formare profesională externă (2108 ore) și internă (1540 ore).

Pentru a realiza eficient misiunea/obiectivele strategice ale autorității publice, Oficiul Avocatului Poporului stabilește cerințe importante față de programele de instruire.

În funcție de necesitățile de dezvoltare profesională ale diferitelor categorii de angajați, sunt stabilite obiective concrete, pentru a căror realizare sunt necesare programe de instruire:

- cu **caracter general**, inclusiv referitor la funcția publică și statutul funcționarului public, oferite, în mare parte, de Academia de Administrare Publică.
- cu **caracter specializat**, în special, în domeniul drepturilor omului. Principalii parteneri ai Oficiului Avocatului Poporului în procesul de dezvoltare profesională în domeniul drepturilor omului sunt Consiliul Europei, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare – în cadrul unor proiecte de dezvoltare instituțională.

Pentru eficientizarea procesului de dezvoltare profesională a angajaților instituției, în anul 2018 a fost elaborat Planul de capacități al Oficiului Avocatului Poporului. Planul de capacități reprezintă documentul prin care au fost stabilite competențele instituționale-cheie, necesare pentru realizarea eficientă a misiunii Avocatului Poporului/Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și a funcțiilor Oficiului Avocatului Poporului.

Pentru a realiza misiunea și funcțiile Instituției Avocatului Poporului sunt decise următoarele 5 competențe instituționale:

- 1) Competențe de monitorizare și raportare (internă/externă) privind respectarea drepturilor omului din prisma standardelor internaționale;
- 2) Competențe de influențare a politicilor publice și a cadrului normativ în vederea conformării acestora la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului;
- 3) Competențe de aplicare/dezvoltare a mecanismelor de protecție a drepturilor omului prin abordarea individuală a cazurilor;
- 4) Competențe de dezvoltare a capacităților grupurilor profesionale și de educare a populației privind drepturile omului;
- 5) Competențe de comunicare externă cu beneficiarii/partenerii/media în vederea formării parteneriatelor durabile.

Planul de capabilități reprezintă documentul de referință în procesele operaționale privind planificarea și asigurarea cu personal profesionist/competent; dezvoltarea și instruirea profesională a personalului; managementul și evaluarea performanței; dezvoltarea carierei și succesiunea managerială.

Planul de capabilități poate fi completat și/sau revizuit, în funcție de modificările operate la nivelul funcțiilor și atribuțiilor instituției, precum și/sau în raport cu cerințele externe instituite.

Competențele instituționalizate și manifestate de către personalul Oficiului Avocatului Poporului reprezintă un factor esențial în procesul de acreditare internațională a instituției și menținerea statutului A, obținut în anul 2018.

MANAGEMENT FINANCIAR ȘI CONTROL

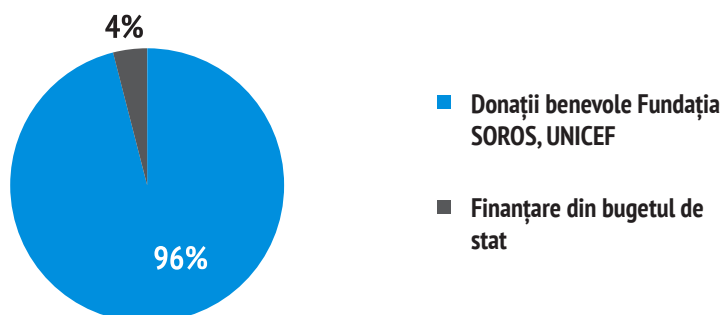
În conformitate cu limitele bugetului aprobat pentru anul 2018, pentru finanțarea activității Oficiului Avocatului Poporului au fost alocate **12458.0 mii lei**. Acestea au fost distribuite pentru acoperirea cheltuielilor la două componente:

- Controlul asupra respectării drepturilor omului – alocații în sumă de 12062.6 mii lei.
- Mecanismul național de prevenire a torturii (7 membri) – alocații în sumă de 395.4 mii lei.

Suplimentar, pe parcursul anului 2018, instituția a beneficiat de donații voluntare din partea:

- fundației SOROS (suma de 331435.4 lei) pentru realizarea proiectului de grant „Managementul reținerii și detenției în Inspectoratele de Poliție din Republica Moldova”.
- UNICEF Moldova (suma de 137150 lei), conform acordului de colaborare 2018/09, semnat de către părți la 03.07.2018, cu denumirea „Consolidarea capacităților Avocatului Poporului pentru drepturile copilului de monitorizare și raportare a situației și a nevoilor copiilor din grupurile vulnerabile din Republica Moldova”.

Finanțarea Oficiului Avocatului Poporului, anul 2018

Nivelul de executare a bugetului OAP la situația 31.12.2018 este de 90,8 %. Executarea pe fiecare linie bugetară este reprezentată astfel:

Denumirea cheltuielilor pe componente	Planificat, mii lei	Executat, mii lei	% executare
Controlul asupra respectării drepturilor omului			
Cheltuieli de personal	6939.5	6903.1	99,6
Bunuri și servicii	3796.1	3183.0	83,9
Taxe de membru în organizații internaționale	96.1	87.7	91.3
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante	1699.5	1410.3	83.0
Total pe componenta	12531,2	11584,0	92,4

Mecanismul național de prevenire a torturii			
Bunuri și servicii	56,5	-	0
Salarizarea membrilor Consiliului MNPT	291,7	124,2	42,6
Stocuri de materiale circulante	47,2	25,5	54,0
Total pe componentă	395,4	149,7	37,9
TOTAL	12926,6	11733,7	90,8

Pe parcursul anului finanțarea activităților și a necesităților instituției s-a efectuat în mod operativ, în decurs de câteva zile calendaristice, astfel, toate plățile către angajați, bugetul de stat, datoriile față de furnizori au fost efectuate în termenii stabiliți. Atât pe parcursul anului, cât și la finele anului, datoriile cu termen de achitare expirat nu sunt.

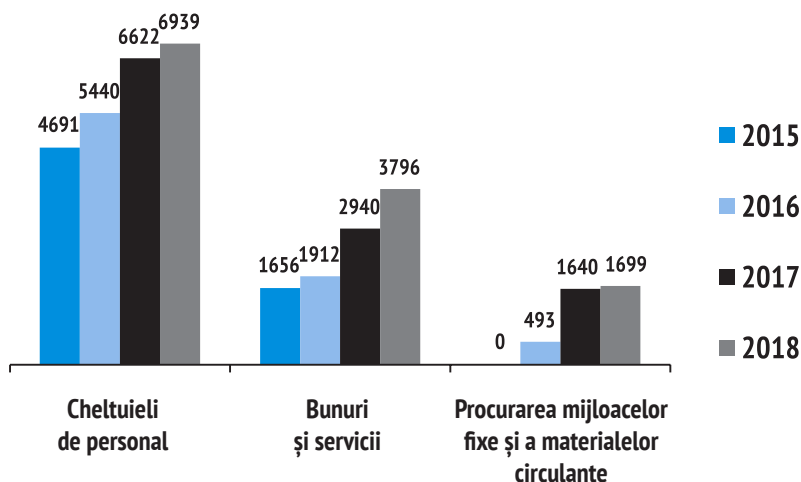
Este de menționat faptul că în anul 2018 a crescut semnificativ volumul alocațiilor pentru finanțarea instituției și totodată s-au majorat alocațiile pentru finanțarea activităților realizate de Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în exercitarea atribuțiilor prevăzute de Legea nr. 52 de la 6,4 milioane lei în anul 2015 la 12,9 milioane în anul 2018 sau cu 101,7%.

În dinamică această majorare este reprezentată astfel:

Denumirea alocației, mii lei	2015	2016	2017	2018
Controlul asupra respectării drepturilor omului				
Cheltuieli de personal	4691.7	5440.2	6622.3	6939.5
Bunuri și servicii	1656.5	1912.3	2940.2	3796.1
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante		493.7	1640.3	1699.5
Taxe de membru în organizații internaționale	62.5	116.8	95.6	96.1
Total pe componenta	6410.7	7963	11298.4	12531.2
Mecanismul național de prevenire a torturii				
Bunuri și servicii		436.6	5	56.5
Salarizarea membrilor Consiliului MNPT		83.5	118.3	291.7
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante			131.1	47.2
Total pe componenta	0	520.1	254.4	395.4
Total alocații	6410.7	8483.1	11552.8	12926.6

Finanțarea Oficiului Avocatului Poporului în dinamică (mii lei)

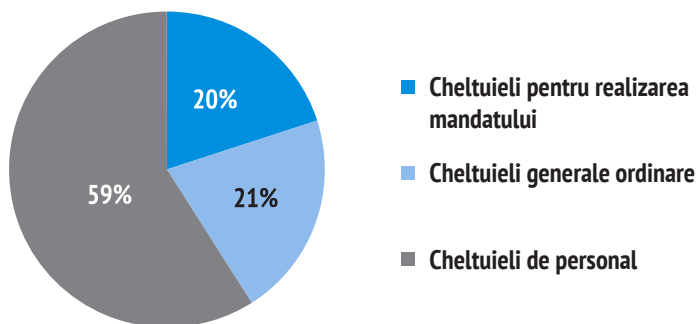

Majorarea alocațiilor pentru instituție a contribuit la îmbunătățirea situației financiare a instituției precum și la faptul că, în urma acreditării, instituția a primit *statutul A*, deoarece, conform Principiilor de la Paris, una din condițiile de acordare a *statutului A* unei instituții de promovare și apărare a drepturilor omului este autonomia financiară suficientă a acesteia.

Pe parcursul anului 2018 Oficiul Avocatului Poporului a avut cheltuieli în sumă de 12271,6 mii lei. Acestea pot fi grupate în trei grupe mari și anume:

- **Cheltuieli de personal** – constituie circa 59% din totalul de cheltuieli (retribuirea muncii angajaților, plata contribuțiilor și primelor obligatorii în bugetul de stat, achitarea indemnizațiilor în folosul angajaților, conform prevederilor legale). Salarizarea angajaților se efectuează conform prevederilor legale în sistemul bugetar.
- **Cheltuieli generale ordinare pentru activitate** – circa 21% în total cheltuieli (întreținerea sediului instituției – energie electrică, termică, apă, pază, servicii de locațiune, de reparații, curățenie, asigurarea logistică a locurilor de muncă cu mobilier, tehnică, rechizite de birou ș.a.).
- **Cheltuieli pentru realizarea mandatului Avocatului Poporului și al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului**, inclusiv Mecanismul național de prevenire a torturii – circa 20% în total cheltuieli (editarea materialelor informative, instruire pentru grupurile-țintă, elaborarea și prezentarea studiilor tematice, procurarea combustibilului pentru efectuarea vizitelor de monitorizare în penitenciare, spitale de psihiatrie, școli, procurarea consumabilelor, materialelor promoționale pentru diverse activități de promovare, deplasări, achitarea taxelor de membru în organizații internaționale ș.a.).

Distribuirea cheltuielilor Oficiului Avocatului Poporului

Finanțarea suficientă a activităților pe mandat a dus la sporirea vizibilității și credibilității instituției și a contribuit la realizarea Planului anual de activitate al instituției. Volumul alocat de mijloace financiare în anul 2018 a permis instituției să-și acopere necesitățile de întreținere a sediului instituției (energie electrică, termică, apă, pază, servicii de reparații, curățenie ș.a.), retribuirea muncii angajaților și necesarul de mijloace financiare prevăzute pentru realizarea mandatelor Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI

Avocatul Poporului reiterează recomandările sale anterioare prin care îndeamnă statul:

- Să continue eforturile de reformare a sistemului de justiție, pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia;
- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și care au fost expuse mai sus;
- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale;
- Să aplice măsurile alternative arestului preventiv astfel, încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională;
- Să dezvolte măsurile alternative arestului preventiv;
- Să sporească competența profesională a sistemului judiciar, pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor adoptate;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să țină cont de recomandările partenerilor de dezvoltare privind realizarea dreptului la vot;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, Rec(2018)11 privind pluralismul media și transparența proprietății mass-media (creșterea gradului de transparență în ceea ce privește proprietatea asupra mass-media și reducerea concentrării proprietății asupra mass-media);
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să asigure implementarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, Concepției naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova, Legii privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale și a Concepției securității informaționale a Republicii Moldova în spiritul tradițiilor europene și în corespundere cu recomandările partenerilor internaționali ai Republicii Moldova;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să continue procesul de perfecționare a cadrului legal privind mass-media și să adopte Legea cu privire la publicitate, să modifice Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal în urma unor consultări corespunzătoare cu societatea civilă;
- Să îndeplinească recomandările Consiliului ONU pentru drepturile omului către statele membre din Rezoluția nr. 39/6, privind „Securitatea jurnaliștilor” din 27 septembrie 2018;
- Să îndeplinească recomandările Comitetului de Miniștri al CoE – CM/Rec(2016)4[1], din 30 aprilie 2014 cu privire la protecția și securitatea jurnaliștilor și altor actori media;
- Să adopte în regim de urgență setul proiectelor de legi cu privire la crimele de ură și prejudecată (conform listei criteriilor protejate de legislația internă și CEDO) și să asigure aplicarea întocmai a acestor prevederi, pentru a preveni noi cazuri de discursuri de ură și prejudecată;
- Să investigheze prompt și eficient toate infracțiunile împotriva jurnaliștilor

- comise de actori statali sau nestatali, să tragă la răspundere pentru intimidarea, hărțuirea jurnaliștilor, discursul amenințător la adresa lor;
- Să ralieze la standardele și normele europene Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal; Legea nr. 171/1994 cu privire la secretul comercial; Legea nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat, cu formularea unor prevederi clare în ceea ce privește categoria de informații care sunt de interes public;
  - Să asigure accesul la informații de interes public, inclusiv prin mijloacele electronice moderne, eliminând practicile de interpretare abuzivă a normelor legale naționale și internaționale privind secretul de stat și comercial, protecția datelor cu caracter personal, datele pentru a refuza prezentarea informațiilor solicitate de persoane sau jurnaliști;
  - Să asigure instruirea personalului autorităților publice centrale și locale cu privire la asigurarea transparenței și a accesului la informații.
  - Avocatul Poporului recomandă ca autoritățile să asigure realizarea libertății întrunirilor așa cum a fost menționat în recomandările sale și de către Comitetul ONU pentru Drepturile Omului: fără restricții nejustificate și obstacole în drept și în practică, și să ia măsuri corespunzătoare pentru a se asigura că organizatorii și participanții la întruniri nu se confruntă cu acte de intimidare, inclusiv interferențe din partea poliției înainte de organizarea întrunirilor.
  - Să dezvolte politicile în sănătate adecvate bolilor rare;
  - Inițierea controlului asupra resurselor financiare, pentru diagnosticarea timpurie a bolilor rare;
  - Să elaboreze metodologia de reabilitare și resocializare a pacienților diagnosticați cu boală rară;
  - Elaborarea de către instituțiile medicale de politici și proceduri instituționale pentru respectarea drepturilor pacientului;
  - Efectuarea controlului periodic privind respectarea/implementarea de către cadrele medicale și managerii instituțiilor medico-sanitare publice actelor normative în vigoare din domeniul sănătății (legi, ordine, regulamente, protocoale clinice);
  - Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis;
  - Organizarea instruirilor inițiale și continue ale lucrătorilor medicali în domeniul legislației medicale și drepturilor omului pentru a asigura respectarea drepturilor pacientului în cadrul realizării actului medical;
  - Organizarea și asigurarea instruirii în domeniul comunicării, precum și în vederea educării la pacienți a unui grad mai înalt de responsabilitate pentru starea proprie de sănătate;
  - Revizuirea politicilor statului din prisma abordării bazate pe drepturile omului;
  - Implementarea recomandărilor organismelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului.
  - Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului;
  - Implementarea recomandărilor expuse anterior de către Avocatul Poporului în rapoartele sale;

- Asigurarea unui nivel al prestațiilor de asigurări sociale (al pensiei pentru limită de vârstă, al ajutorului de șomaj, indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă) astfel, încât cuantumul minim al acestora să se echivaleze, cel puțin, cu valoarea minimului de existență stabilită;
- Se recomandă examinarea oportunității de a ratifica articolul 23 referitor la dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială și articolul 30 referitor la dreptul la protecție împotriva sărăciei și a excluderii sociale din conținutul Cartei Sociale Europene (revizuite).
- Stabilirea unui mecanism eficient de implementare și control asupra respectării cerințelor de accesibilitate la toate etapele, de proiectare, autorizare, execuție și exploatare a construcțiilor.
- Implementarea de către autorități a măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructură socială.
- Elaborarea și aprobarea unui mecanism eficient de responsabilizare pentru nerespectarea actelor normative și legislative care garantează dreptul persoanelor cu dizabilități la o infrastructură socială accesibilă.
- Revizuirea strategiilor și a politicilor pentru a se asigura respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- Sensibilizarea publicului cu privire la problemele legate de drepturile persoanelor cu dizabilități;
- Asigurarea participării persoanelor cu dizabilități la elaborarea politicilor și a legilor care le vizează;
- Implementarea recomandărilor organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului în domeniul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități.
- Este necesară ajustarea legislației astfel, încât să fie eliminate toate barierele cu care se confruntă cetățenii la înregistrarea nașterilor astfel, încât, toți copiii să fie înregistrați imediat, indiferent de regiunea în care el s-a născut.
- Executivul trebuie să perfecționeze cadrul normativ existent în domeniile eliberării documentelor de stare civilă, actelor de identitate, precum și determinării cetățeniei Republicii Moldova pentru locuitorii din stânga Nistrului.
- Statul trebuie să încurajeze activitatea organizațiilor societății civile și a grupurilor de inițiativă în localitățile din stânga Nistrului și să elaboreze mecanisme clare de protecție a persoanelor care desfășoară activități de promovare și apărare a drepturilor omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).
- Guvernul urmează să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului din localitățile din stânga Nistrului.
- Avocatul Poporului reiterează importanța implementării recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului care se referă la regiunea din stânga Nistrului și mun. Bender.
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să depună toate eforturile pentru a institui și implementa un program de educație și instruire în domeniul drepturilor omului, conform standardelor internaționale, și cu preluarea bunelor practici în acest domeniu din alte țări.

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI ÎN DOMENIUL PREVENIRII TORTURII

- Avocatul Poporului recomandă Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP) și Inspectoratului General al Poliției (IGP) să implementeze corect și conform sugestiilor CPT conținutul examinărilor medicale, în special, în partea ce ține de alegerii de rele tratamente în detenție sau la reținere. ANP va integra recomandările CPT în întreg sistemul penitenciar, ca fiind specifice subdiviziunilor sale.
- Avocatul Poporului recomandă ANP și IGP să-și reajusteze normele interne cu privire la transportarea, escortarea persoanelor deținute, conform standardelor internaționale în contextul implementării reformelor inițiate. Pe parcurs, Oficiul Ombudsmanului va monitoriza condițiile de transportare a deținuților, în vederea corespunderii criteriilor evidențiate.
- Avocatul Poporului recomandă Guvernului Republicii Moldova executarea hotărârilor Curții Europene. La fel se recomandă a aplica concluziile Curții în cadrul politicilor publice privind reforma sectorului justiției și a sistemului penitenciar și al poliției.
- Administrația Națională a Penitenciarelor / Guvernul/ Procuratura Generală trebuie să identifice o soluție pentru a asigura un climat favorabil de muncă, precum și mecanisme de protecție a angajaților.
- Administrația Națională a Penitenciarelor trebuie să intensifice urgent eforturile în scopul prevenirii și represiunii actelor de violență și intimidare dintre deținuți, acordându-se o atenție deosebită cauzelor și originii fenomenului; să întreprindă măsurile necesare, astfel încât personalul penitenciarului să nu se mai bazeze pe ierarhia informală din rândul deținuților pentru a menține ordinea și securitatea; să întreprindă măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând, totodată, ca aceste plângeri să nu provoace presiuni din partea personalului penitenciarului; să demareze o examinare aprofundată a efectivului, în special, a serviciului securitate, și a revedea numărul unităților de personal al instituției penitenciare în scopul extinderii acestuia și asigurării numărului corespunzător al personalului de supraveghere; să întreprindă măsuri în scopul de a instrui personalul instituției penitenciare în materia securității și siguranței, inclusiv conceptul securității dinamice, aplicarea forței și mijloacelor de constrângere și confruntarea deținuților violenți, luând în considerație tehnicile preventive și de neutralizare, precum sunt negocierea și medierea.
- Administrația Națională a Penitenciarelor trebuie să elaboreze și aprobe programul de reducere a violenței în mediul penitenciar, stabilit prin Ordinul ANP nr.82 din 14 iunie 2018. La fel, ANP urmează să-și planifice activități de instruire a angajaților secțiilor de siguranță, regim penitenciar și reintegrare socială.
- Autoritățile penitenciare trebuie să ofere deținuților tratamentul corespunzător afecțiunii de sănătate cu care a fost diagnosticat și care a fost prescris de către un medic competent, iar în ipoteza unor divergențe cu privire la tratamentul necesar, pentru a asigura în mod adecvat sănătatea deținuților, ar putea fi necesară pentru autoritățile penitenciare, în scopul conformării

obligățiilor pozitive degajate de art.3 CEDO, obținerea recomandărilor suplimentare de la un specialist/expert de profil; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a tuturor deținuților la sosirea în penitenciar, acordând o atenție deosebită: semnelor unor boli psihice grave; factorilor de risc de suicid; istoricul și semnele dependenței de alcool sau droguri și simptome ale abstenenței; boli contagioase; dizabilități mentale sau fizice; să asigure controlul/examinarea medical(ă) a deținuților fără întârzieri nejustificate și luarea măsurilor imediate pentru protejarea sănătății deținuților.

- Administrația Națională a Penitenciarelor urmează să aprobe o procedură operațională clară și unitară pentru medici/ personalul medical în conformitate cu recomandările actorilor vizați, privind identificarea și raportarea situației sanitaro-igienice în toate spațiile locative, de deservire, băii, cantinei, secțiilor medicale, depozitelor etc. Rapoartele medicilor urmează a fi analizate aprofundat și serios de directorii de penitenciare.
- Autoritățile penitenciare trebuie să se asigure că diagnosticul și îngrijirea medicală în privința deținuților sunt prompte și adecvate, iar lipsa furnizării alimentației în conformitate cu indicii nutriționali cantitativi și calitativi și cerințele specifice ale afecțiunilor de sănătate poate pune în pericol starea de sănătate a persoanei; să întreprindă prompt măsurile necesare identificării și evidenței comprehensive a deținuților ce au necesități speciale în favoarea unui regim alimentar/diete speciale determinate de afecțiuni de sănătate, celor care au preferințe în favoarea unei diete speciale, cum ar fi, vegetarienii sau acei care au exigențe speciale prefigurate de motive religioase; regimul alimentar/dieta specială nu poate fi echivalată/asociată cu rația alimentară suplimentară;
- Autoritățile penitenciare: să întreprindă măsuri decisive și efective în scopul prevenirii și diminuării, traficului, consumului și proliferarea necontrolată de substanțe psihotrope sau stupefiante, precursorilor, etnobotanicilor, analoagelor acestora și altor substanțe ilegale, în instituțiile penitenciare și să acorde o atenție sporită evaluării stării de sănătate și proceselor privind stabilirea și administrarea dozei optime individuale în cazurile ce privesc tratamentul farmacologic cu metadonă al dependenței de opiacee.
- A evita plasarea pacienților cu HIV (alte boli infecțioase) în subsolurile izolatoarelor din cadrul instituțiilor penitenciare.
- Ministerul Justiției: să instituie fără întârziere un mecanism pentru liberarea de la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest și executarea pedepsei, care să fie aplicabil tuturor deținuților, indiferent de statutul procesual al persoanei și momentul contracarării bolii. Revizuirea Ordinului nr.331 este imperios necesară. Plasarea în detenție a preveniților cu maladii grave trebuie să fie evitată. Administrația Națională a Penitenciarelor să faciliteze accesul la comisiile medicale, care decid eliberarea persoanei.
- IGP trebuie să aplice în practică cele 3 proceduri standard de operare și să adapteze mecanismele de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei la reținere. Procedura și procesul reținerii urmează a fi uniformizate. Subdiviziunile teritoriale ale Inspectoratului General al Poliției trebuie să evite întocmirea formală a documentelor. La fel, practica reținerii de facto și de jure trebuie reglementată, astfel încât, termenul reținerii să nu depășească 3 ore.

- Instanțele de judecată trebuie să supravegheze legalitatea detenției peste 6 luni a străinilor (propriile încheieri de plasare). Biroul Migrație și Azil (BMA) urmează să elibereze minorul din custodie. Biroul Migrație și Azil este încurajat să aplice alternative la detenția publică a străinilor.
- Guvernul trebuie să decidă asupra necesității funcționării comisiilor locale de monitorizare, fie să modifice cadrul legal pe componenta atractivității acestui mandat.

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

- Desfășurarea și promovarea activităților care implică participarea tuturor copiilor în domeniile ce îi vizează;
- Modificarea cadrului normativ și adaptarea la realitățile sociale actuale ce țin de copii pe segmentul libertății de exprimare și libertatea de întrunire;
- Modificarea cadrului normativ privind instituirea sancțiunilor persoanelor/ organizațiilor indiferent de statutul juridic și forma de organizare care atrag copii în desfășurarea activităților fără respectarea condițiilor legale;
- Să introducă programe de informare și educare a publicului pentru a crește gradul de conștientizare a publicului larg, a copiilor, a tinerilor, a părinților și a profesioniștilor în ceea ce privește dreptul copiilor și al tinerilor de a participa;
- Să promoveze sprijinul rețelelor de informare în rândul copiilor și tinerilor în vederea construirii capacității lor de a-și exercita dreptul de participare;
- Dezvoltarea mecanismelor de depunere a sesizărilor din partea copiilor;
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produsele de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilitați, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus;
- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ;
- Fortificarea respectării principiului interesului superior al copilului în asigurarea respectării dreptului la viață a copilului;
- Sporirea cunoștințelor familiilor și comunității cu privire la semnele de pericol pentru viața și sănătatea copilului;
- Crearea/fortificarea serviciilor de planificare familială și de formare a abilităților parentale pentru creșterea și educarea copiilor;
- Implementarea standardelor minime de calitate pentru serviciile de intervenție timpurie;
- Asigurarea realizării screeningului prenatal;
- Dezvoltarea serviciilor medicale de calitate prin asigurarea instituțiilor medicale cu echipament adecvat și instruirea continuă a personalului medical;
- Modificarea politicilor și cadrului legal prietenos creării familiei.
- MSMPs va reevalua politica financiară pe segmentul diagnosticării bolilor rare;
- Prestarea unor servicii calitative copiilor cu boli genetice rare prin instruirea profesioniștilor din sfera medicală și educație;
- Suport în instruirea părinților în terapii și îngrijirea propriilor copii;
- Ministerului Educației, Culturii și Cercetării va asigura respectarea dreptului la educație a copiilor nevaccinați prin aplicarea formelor alternative de educație;

- Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să intensifice campaniile de promovare a imunizării, în scopul convingerii părinților aspra beneficiilor vaccinării;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin instituțiile de resort subordonate, va asigura monitorizarea în perioadele pre și post vaccinare a copiilor;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va fortifica mecanismul de informare a populației astfel asigurând dreptul pacientului la informare;
- Părinților copiilor care nu sunt vaccinați Ombudsmanul Copilului le reamintește despre obligația prioritară a acestora de a asigura dreptul copilului la sănătate și educație.
- Ministerul Educației, Cercetării și Culturii să elaboreze cadrul legal privind înființarea, funcționarea și evaluarea instituțiilor educaționale timpurii private;
- Cooperarea intersectorială dintre autorități în scopul asigurării accesului tuturor copiilor la învățământul obligatoriu garantat;
- Intensificarea campaniilor de sensibilizare și informare privind fenomenul violenței în școli;
- Fortificarea cooperării tuturor instituțiilor responsabile de prevenire, raportare și monitorizare a cazurilor de abuz, violență, trafic și neglijare a copiilor;
- Intensificarea desfășurării inspecțiilor tematice în instituțiile de învățământ privind verificarea implementării Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și acordare asistenței necesare.
- Identificarea surselor financiare pentru amenajarea blocurilor sanitare adecvate în toate instituțiile educaționale și asigurarea cu produse de igienă necesare;
- Asigurarea fiecărei instituții de învățământ cu specialist în psihologie sau psiholog;
- Asigurarea incluziunii sociale/educaționale a copiilor cu dizabilități, ținând cont aspectele problematice expuse mai sus.
- Identificarea unei proceduri clare privind neadmiterea în instituțiile de învățământ a copiilor nevaccinați și de asigurare a dreptului la educație a copiilor neadmiși în instituțiile de învățământ.
- Sporirea nivelului de siguranță și securitate a copiilor care sunt în custodia sistemului penitenciar;
- Ridicarea nivelului de profesionalism, consolidarea capacităților de comunicare a angajaților din sistemul penitenciar, din domeniul medical și psihologic care interacționează cu copiii;
- Instruirea tuturor angajaților sistemului penitenciar în domeniul drepturilor omului/copilului prin prisma standardelor internaționale.
- Reevaluarea cursurilor de meserii cu consultarea opiniei copiilor astfel, încât acestea să fie atractive și competitive;
- Reevaluarea politicilor bugetare în scopul asigurării cu hrană pentru copii, cu produse de igienă și medicamente a copiilor cu vârsta 0-3 ani și a femeilor însărcinate din instituțiile penitenciare;

- Îmbunătățirea alimentării copiilor deținuți prin îmbogățirea meniului cu fructe și legume.
- Amenajarea spațiilor de joacă adecvate pentru vârsta copiilor, care să le asigure protecție și siguranță;
- Antrenarea copiilor cu vârsta 0-3 ani, în activități de agrement în afara instituției penitenciare.

ДОКЛАД

О СОБЛЮДЕНИИ ПРАВ
И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА
В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА
В 2018 ГОДУ

КИШИНЭУ, 2019

ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА

ул. Сфатул Цэрий, 16
MD-2012, Кишинэу, Республика Молдова
Тел.: (+373 022) 23 48 00
Факс: (+373 022) 22 54 42
Web: www.ombudsman.md
E-mail: ombudsman@ombudsman.md

Распространяется бесплатно

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	199
АККРЕДИТАЦИЯ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА СТАТУСОМ «А»	201
ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ГОСУДАРСТВА ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА	204

ГЛАВА I

СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

В 2018 ГОДУ	206
Право на справедливое судебное разбирательство	206
Право на свободу и личную неприкосновенность	214
Правовой статус иностранных граждан и лиц без гражданства.....	219
Право избирать и право быть избранным	221
Свобода выражения	226
Свобода собраний	235
Право на охрану здоровья	238
Право на социальное обеспечение и защиту.....	248
Положение правозащитников в Республике Молдова.....	257
Соблюдение прав людей с ограниченными возможностями	260
Соблюдение прав и свобод человека в населённых пунктах левобережья Днестра и муниципия Бендер (приднестровье)	265

ГЛАВА II

СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ РЕБЁНКА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА 2018 ГОДУ ..... | | | |--|-----| | Общие положения о соблюдении прав ребёнка ..... | 276 | | Право на жизнь, выживание и развитие ..... | 280 | | Право на здоровье ..... | 285 | | Право на образование ..... | 290 | | Насилие в школах ..... | 292 | | Доступ к образованию детей с особыми потребностями ..... | 296 | | Условия гигиены и санитарии в школах ..... | 297 | | Право на мнение и гражданские свободы..... | 299 | | Положение детей, находящихся в пенитенциарных учреждениях..... | 303 | ГЛАВА III **ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПЫТОК**..... | | | |---|-----| | 3.1. Краткое описание мероприятий по предупреждению ..... | 308 | | 3.2. Рекомендации Европейского комитета по предупреждению пыток,
2018 год..... | 314 | | 3.3. Правила ЕКПП о переводе лиц, лишённых свободы, 2018 ..... | 319 | | 3.4. Юриспруденция ЕСПЧ по делам, рассмотренным в 2018г. (ст.ст.3,13) ..... | 320 | | 3.5. Краткое описание положения дел в местах лишения свободы..... | 325 | | 3.5.1. Пенитенциарные учреждения ..... | 325 | | 3.5.2. Полиция ..... | 343 | Доклад о соблюдении прав и свобод человека в Республике Молдова в 2018 году 197

3.5.3. Государственное содержание иностранцев.....	353
3.6. Местные комиссии по мониторингу мест содержания лиц под стражей.....	354

ГЛАВА IV

ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА ПО ПРОДВИЖЕНИЮ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД..... 359

Образование в области прав человека.....	359
Деятельность Офиса Народного Адвоката по продвижению прав и свобод человека.....	363

ГЛАВА V

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА В 2018 ГОДУ..... 373

Приём и рассмотрение заявлений.....	373
Кадровый менеджмент.....	385
Финансовый менеджмент и контроль.....	393

РЕКОМЕНДАЦИИ НАРОДНОГО АДВОКАТА	397
РЕКОМЕНДАЦИИ НАРОДНОГО АДВОКАТА В ОБЛАСТИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПЫТОК	400
РЕКОМЕНДАЦИИ НАРОДНОГО АДВОАКТА ПО ПРАВАМ РЕБЁНКА	403

ПРЕДИСЛОВИЕ

2018 год стал важным для сферы прав человека и прав человека на национальном и международном уровнях.

Международное сообщество отметило 70-летие Всеобщей декларации прав человека, а правозащитники – 20 лет со дня принятия Декларации ООН о правозащитниках, через 25 лет принятия Парижских принципов, которые устанавливают международные стандарты функционирования национальных учреждений по защите прав человека.

В то же время на национальном уровне необходимо отметить 20-летие создания Национального учреждения по защите прав человека Республики Молдова, в настоящее время – Офиса Народного Адвоката, а также аккредитация учреждения статусом «А» подкомитетом Глобального альянса национальных учреждений по защите прав человека.

В 2018 году Республику Молдова посетили Специальный докладчик Организации Объединенных Наций по положению правозащитников Мишель Форст и представитель ОБСЕ по свободе прессы Арлем Дезир.

Настоящий Доклад отражает их мнение, а также мнение других высокопоставленных лиц, европейских и международных чиновников, национальных экспертов о состоянии дел в области соблюдения прав человека в нашей стране в 2018 году. Отчет также содержит оценку, данную Народным Адвокатом развитию прав человека в Республике Молдова.

Общая оценка заключается в том, что, несмотря на усилия властей, положение в области прав человека не улучшилось, а в некоторых областях даже ухудшилось. Таким образом, мы можем говорить о продолжающемся ухудшении положения дел в отношении доступа к правосудию, свободы слова, соблюдения прав лиц, лишенных свободы, права избирать и быть избранным, права на медицинские услуги. Выводы Народного Адвоката также подтверждаются гражданами, которые выразили свои взгляды в опросе, проведенном в прошлом году по запросу Офиса Народного Адвоката, для оценки восприятия соблюдения прав человека в Республике Молдова.

При разработке Доклада, принимались во внимание выводы, сделанные Народным Адвокатом в результате мониторинга соблюдения прав человека в прошлом году, более чувствительные сегменты в отношении соблюдения определенных прав, закрепленных в Конституции страны, и соблюдение прав определенных категорий людей, таких как люди с ограниченными возможностями и правозащитники.

Доклад содержит пять глав. Первая глава посвящена соблюдению прав человека и включает в себя несколько параграфов: Право на справедливое судебное разбирательство, Право на свободу и личную неприкосновенность; Право избирать и право быть избранным, Свобода слова, Свобода собраний, Право на охрану здоровья, Право на помощь и социальную защиту, Положение правозащитников в Республике Молдова, Соблюдение прав людей с ограниченными возможностями, Соблюдение прав и свобод человека в населенных пунктах на левом берегу реки Днестр и в муниципии Бендер (Приднестровье). Вторая глава отражает поло-

жение дел в области соблюдения прав детей, а третья глава отображает изменения в области предупреждения пыток. Четвертая глава представляет деятельность по продвижению прав человека в обществе и мероприятия, проведенные Офисом Народного Адвоката в области продвижения прав человека, пятая глава дает обзорный анализ других аспектов деятельности Офиса Народного Адвоката.

Новшество данного Доклада в том, что впервые поднимаются такие вопросы как положение правозащитников и образование в области прав человека.

Михаил КОТОРОБАЙ
Народный Адвокат

АККРЕДИТАЦИЯ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА СТАТУСОМ «А»

В 2018 году, Офис Народного Адвоката (Омбудсмена) получил от Бюро Глобального Альянса Национальных Учреждений по защите Прав Человека (GANHRI) аккредитацию статусом «А», что является признанием соответствия Учреждения Омбудсмена Республики Молдова Парижским Принципам, документу включающему основные стандарты деятельности национального учреждения по защите и продвижению прав человека.

Аккредитация национального правозащитного учреждения статусом «А» – это оценка на международном уровне, повышение авторитета учреждения, профессионализма, такое учреждение считают достойным партнером, к которому органам власти, гражданскому обществу, людям следует относиться с вниманием.

Статус «А» предоставляет национальному учреждению по защите и продвижению прав человека возможность в полной мере участвовать в работе различных международных и региональных правозащитных структур, в том числе используя право голоса.

Аккредитованное статусом «А» национальное учреждение по защите и продвижению прав человека, может очень тесно сотрудничать со структурами Организации Объединенных Наций, в частности с Советом по правам человека, посещать его сессии и представлять информацию по любому вопросу повестки дня, письменные и устные заявления, включая видео или документы, релевантные в отношении рассматриваемых вопросов.

Представители аккредитованного статусом «А» национального учреждения по защите и продвижению прав человека могут использовать платформу сессий Совета ООН по правам человека по специальным процедурам и УПО, чтобы представить свои взгляды и привлечь внимание международного сообщества к вопросам прав человека. Также сотрудничество с комитетами ООН является более плотным и последовательным, что повышает роль и возможности участия в работе международных организаций омбудсменов.

После повторной аккредитации Офиса Народного Адвоката было учтено соблюдение учреждением и властями рекомендаций, представленных Подкомитетом по аккредитации в 2009 году, когда Центр по правам человека получил аккредитацию статусом «В», что подразумевает частичное соблюдение Парижских Принципов.

В 2009 году Подкомитет по аккредитации Бюро Глобального Альянса Национальных Учреждений по защите Прав Человека (GANHRI) получил серьезные замечания по поводу основополагающего закона учреждения и функциональности учреждения. Высоко оценив «усилия, предпринятые Офисом Народного Адвоката по выполнению рекомендаций 2009 года, расширяющие возможности по поощрению и защите прав человека, в сотрудничестве с представителями гражданского общества и, признав политические проблемы и экономический контекст, в котором учреждение работает», Подкомитет по аккредитации предложил в 2018 году аккредитовать учреждение статусом «А»¹.

¹ <https://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/GANHRIAccreditation/Documents/SCA%20Report%20May%202018%20-%20ENGLISH.pdf>

Подкомитет по аккредитации приветствовал принятие Закона №52, основополагающего для Офиса Народного Адвоката, выразив надежду, что после повторной аккредитации статусом «А», учреждение Омбудсмана Молдовы предпримет необходимые шаги для дальнейшего повышения эффективности и независимости, в соответствии с Парижскими Принципами и рекомендациями, представленными в процессе оценки в 2018 году.

В целях дальнейшего повышения эффективности деятельности Офиса Народного Адвоката, Подкомитет по аккредитации также предоставил некоторые рекомендации, которые учреждению и органам власти предстоит выполнить. Это относится к процессу выбора и назначения Омбудсмана, обеспечения плюрализма и разнообразия в команде Омбудсмана, адекватного финансирования учреждения, сотрудничества с международными организациями по защите прав человека.

Таким образом, Подкомитет по аккредитации призвал Офис Народного Адвоката продолжать продвигать внесение поправок в Закон №52 для обеспечения условия о том, что Народный Адвокат будет назначен Парламентом абсолютным большинством голосов, на основе прозрачного и основанного на участии конкурса. Подкомитет по аккредитации также призвал Офис Народного Адвоката продвигать идею включения в закон об Омбудсмана требования о том, чтобы команда Омбудсмана полностью отражала все слои молдавского общества.

Подкомитет по аккредитации призвал Офис Народного Адвоката продолжать выступать за адекватное финансирование для эффективного выполнения своего мандата, включая Механизм по предупреждению пыток. Подкомитет по аккредитации подчеркнул, что для обеспечения независимости и способности свободно определять свои приоритеты и эффективно функционировать, национальное правозащитное учреждение должно быть обеспечено адекватным уровнем финансирования.

В частности, адекватное финансирование должно, в разумной степени, постепенно и прогрессивно, улучшать оперативную работу учреждения и способствовать выполнению учреждением своего мандата, указано в рекомендациях Подкомитета.

Подкомитет по аккредитации признал, что Офис Народного Адвоката активизировал свое сотрудничество со структурами международной системы защиты прав человека и призвал учреждение усилить свой потенциал в этом направлении, выступая за выделение дополнительных ресурсов.

Подкомитет по аккредитации отметил, что мониторинг соблюдения прав человека и сотрудничество с правозащитными учреждениями/структурами международной системы прав человека, в частности, с Советом по правам человека и его механизмами (специальными процедурами и УПО), комитетами ООН, могут стать для национального учреждения по защите прав человека эффективным инструментом по продвижению и защите прав человека на национальном уровне.

Офису Народного Адвоката также было рекомендовано продолжать независимый мониторинг выполнения Правительством Национального плана действий в области прав человека в сотрудничестве с другими структурами, работающими в области защиты прав человека, включая представителей гражданского общества, а также предпринимать систематические и последовательные действия по строгому выполнению своих рекомендаций, проводить мероприятия по продвижению и адвокату рекомендаций, а также по защите тех, чьи права нарушены.

В то же время к государственным властям был обращен призыв своевременно реагировать на рекомендации Офиса Народного Адвоката и, в случае необходимости, предоставлять подробную информацию о практических и систематических мерах, принятых для выполнения рекомендаций Омбудсмана.

ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ГОСУДАРСТВА ПО ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Международное право – это совокупность законов, регулирующих поведение государств и их отношения.

Есть два источника международного права:

- Соглашения между государствами (Конвенции), известные как общие договоры
- Международно-правовые обычаи

Договоры заключаются государствами и предусматривают правовые обязательства государств друг перед другом. Они связывают только те государства, которые становятся участниками Договора, посредством процессов, известных как «присоединение» и «ратификация».

• **Присоединение** – это уникальный процесс, посредством которого государство принимает обязательства по договору и становится его участником.

• **Ратификация** является второй в двухэтапном процессе. Первым шагом является подписание, которым государство заявляет о своем намерении стать участником договора в какой-то момент в будущем и обязуется не действовать в то же время таким образом, чтобы это подорвало осуществление договора. После ратификации второго этапа государство принимает на себя все обязательства по договору и полностью связано его положениями.

После присоединения или ратификации государство становится участником договора. Договор налагает обязательство только на государства-участников, а государство-участник имеет обязательства только по отношению к другим государствам-участникам, но не к государствам, которые не являются участниками договора.

Государства-участники имеют три основных обязательства, которые определены в договорах по правам человека:

- **Обязательство соблюдать;**
- **Обязательство защищать;**
- **Обязательство реализовать.**

Обязательство соблюдать требует от государства обеспечить, чтобы никто из должностных лиц не нарушал права человека или обязательства, содержащиеся в этом договоре.

Обязательство защищать требует, чтобы государство предприняло меры для обеспечения того, чтобы никто не нарушал условия договора о правах человека (стороны / третьи лица).

Обязательство реализовать требует от государства принятия позитивных мер для обеспечения того, чтобы каждый человек в его юрисдикции имел возможность в полной мере пользоваться правами, признанными в договоре.

Каждый договор имеет свой собственный механизм мониторинга, который способствует выполнению договорных обязательств договаривающимися сторонами.

Функции механизмов мониторинга устанавливаются каждым договором, и

они отличаются от договора к договору, но в целом механизмы мониторинга выполняют следующие функции:

- содействовать ратификации и выполнению договора;
- получать периодические доклады от государств-участников и рассматривать государства-участники на основе этих докладов;
- давать рекомендации государствам-участникам по толкованию и осуществлению договора;
- получать индивидуальные жалобы на нарушение договора и представлять мнения по данным жалобам, если государство-участник признало эту компетенцию комиссии;
- организовывать дни общего обсуждения вопросов, вытекающих из договора.

Механизмы мониторинга – это юридические, технические, а не политические органы. Их члены – независимые эксперты по правам человека, работающие на добровольной основе. Они не являются представителями государства, правительства или кем-либо еще и не вправе управлять ими.

Таким образом, рекомендации, данные механизмами по мониторингу выполнения договорных положений, участником которых является государство, хотя они имеют статус «рекомендации», являются практически обязательными, поскольку это вытекает из обязательств, принятых государством при ратификации договора в области прав человека.

В данном контексте, Народный Адвокат привлекает внимание властей к анализу и делает все возможное для выполнения рекомендаций, вынесенных механизмами мониторинга выполнения договоров по правам человека, участником которых является Республика Молдова. Эти рекомендации касаются недоустатков и задержек, с которыми наша страна сталкивается при выполнении договоров и которые наша страна ратифицировала и взяла на себя обязательства по их реализации.

ГЛАВА I

СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА В 2018 ГОДУ

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВОЕ СУДЕБНОЕ РАЗБИРАТЕЛЬСТВО

Состояние дел в области соблюдения права на справедливое судебное разбирательство свидетельствует о том, что в течение 2018 года не было достигнуто значительного прогресса, способствующего эффективному осуществлению этого права. Мы констатировали, что процесс разработки правовой основы для борьбы с такими явлениями как преступления на почве ненависти замедлился, что существуют ситуации, когда некоторые механизмы, призванные обеспечивать реализацию указанного основного права, не соблюдаются должным образом и поэтому имеют место нарушения указанного права. Также насущной проблемой остается положение дел в системе правосудия.

Право человека на справедливое судебное разбирательство гарантируется статьями 8, 10 и 11 Всеобщей декларации прав человека, статьей 14 Пакта о гражданских и политических правах, статьей 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод и статьей 13 Конвенции ООН о правах инвалидов.

Положения этого права также содержатся в статьях 20, 21, 26 Конституции Республики Молдова. Данные статьи регулируют свободный доступ к правосудию, презумпцию невиновности и право на защиту.

Существенными элементами права на справедливое судебное разбирательство являются справедливое рассмотрение в течение разумного периода времени независимым и беспристрастным судом, учрежденным в соответствии с законом, с соблюдением права на неприкосновенность частной жизни, принципа презумпции невиновности, права на защиту, в том числе путем предоставления бесплатной юридической помощи, а также других процессуальных прав, способствующих реализации данного права.

В Докладе о соблюдении прав и свобод человека в Республике Молдова в 2017 году Народный Адвокат направил властям несколько рекомендаций, чтобы помочь решить проблемы, выявленные за указанный отчетный период и с помощью которых государство, способствует содействию реализации права на справедливое судебное разбирательство:

- Продолжить усилия по реформированию системы правосудия для обеспечения ее доступности, независимости, эффективности, прозрачности и неподкупности;
- Принять решительные меры для выполнения рекомендаций региональных и международных правозащитных органов, касающихся системы правосудия и изложенных выше;
- Принять всеобъемлющее законодательство, для криминализации преступлений на почве ненависти в соответствии с Конвенцией ООН о ликвидации расовой дискриминации;
- Реализовать программы по повышению правовой осведомленности населения, особенно уязвимых групп.

Народный Адвокат напоминает о рекомендациях комитетов ООН в контексте обеспечения реализации права на справедливое судебное разбирательство. Среди наиболее важных рекомендаций перечислено укрепление потенциала судебных органов по реагированию на коррупционные деяния и обеспечению эффективной защиты жертв коррупции, их адвокатов, активистов по борьбе с коррупцией, осведомителей и свидетелей².

В то же время, государству предлагается принять конкретные и эффективные меры для обеспечения права на справедливое отправление правосудия, в соответствии со статьей 14 Пакта и Замечанием общего порядка № 32 (2007) о праве на равенство перед судами и трибуналами, на справедливое судебное разбирательство; достаточное вознаграждение для судей, обеспечение достаточно длительного мандата, гарантирующие независимость и неподкупность суда; обеспечение немедленного, тщательного, независимого и беспристрастного расследования всех заявлений о нарушениях процедуры и привлечения к ответственности виновных, включая должностных лиц судебных органов, участвующих в этом процессе; обеспечение *de jure* и *de facto* защиты судей от любых санкций или репрессий за принятые ими непопулярные решения³.

Другой важный аспект международных рекомендаций относится к борьбе с высказываниями на почве ненависти, а именно путем внесения поправок в статью 346 Уголовного кодекса, с тем, чтобы она полностью соответствовала статье 4 Конвенции ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации, с целью использования данной статьи для преследования случаев разжигания ненависти. Также принять всеобъемлющее законодательство для криминализации преступлений на почве ненависти и обеспечения условия соответствия данного законодательства Конвенции, чтобы расовая мотивация была указана в качестве отягчающего обстоятельства; обеспечить, чтобы все случаи преступлений на почве ненависти и высказываний на почве ненависти расследовались и преследовались по закону, а правонарушители наказывались без учета их официального статуса; предоставить данные о количестве преступлений на почве ненависти и о случаях сообщений о разжигании ненависти, уголовном преследовании, осуждениях и компенсациях жертвам; усилить роль прокуроров в оказании поддержки жертвам расовой дискриминации за сообщения о нарушениях⁴.

Очевидно, что предыдущие рекомендации Народного Адвоката в значительной степени совпадают с рекомендациями международных организаций по правам человека. Право на справедливое судебное разбирательство также содержится в Целях Устойчивого Развития, Цель 16, содействие построению миролюбивого и открытого общества в интересах устойчивого развития, обеспечение доступа к правосудию для всех и создание эффективных, подотчетных и основанных на широком участии учреждений на всех уровнях.

В течение 2018 года в результате рассмотрения заявлений, приёма граждан людей и информации в средствах массовой информации было выявлено несколько проблем, касающихся нарушения права на справедливое судебное разбирательство.

² Комитет ООН по экономическим, социальным и культурным правам;

³ Комитет ООН по гражданским и политическим правам;

⁴ Комитет ООН по ликвидации расовой дискриминации, напоминает свое Замечание общего порядка №35(2013) Борьба с ненавистническими высказываниями расистского толка;

Наиболее часто указанной проблемой остается **затягивание рассмотрения как гражданских, так и уголовных дел**. Заявители чаще всего жалуются на длительные сроки рассмотрения дел, которые иногда достигают 24-36 месяцев, из-за частых задержек. Эти задержки вызваны отсутствием обвиняемых при рассмотрении дела и объявлением обвиняемых в розыск; отсутствием свидетелей на суде и отсутствием потерпевшей стороны при рассмотрении дел, поскольку эти люди часто уезжают за границу.

Еще одна проблема – это затягивание исполнения судебных решений, оставшихся окончательными по делам о выплате алиментов на содержание несовершеннолетних.

Судебные исполнители по случаям неисполнения такого рода обязательных, к исполнению документов ссылаются на следующее: отсутствие должника по месту постоянного жительства и невозможность найти или установить место пребывания должника. В большинстве случаев должники выезжают на работу за границу. Таким образом, судебные исполнители могут приостановить исполнение решения суда до тех пор, пока должник не будет найден или до его возвращения в страну. В то же время, согласно объяснениям, предоставленным судебными исполнителями, в таких ситуациях формируется задолженность по выплате пенсии, выплачиваемой должником по возвращении в страну.

Еще одной проблемой является то, что должники часто работают неофициально, без должного оформления и отказываются выплачивать пенсию по причине официального отсутствия источников доходов. И в таких ситуациях образуется долг по выплате алиментов, который взимается, когда должники работают официально. Так как они знают о необходимости выплатить данный долг, должники, все же, проявляют ответственность.

Также часто указываются проблемы, связанные с качеством гарантируемой государством юридической помощи.

Народный Адвокат обеспокоен тем, что поступают новые обращения, в которых заявители, обращающиеся за юридической помощью, гарантируемой государством, сообщают о ситуациях, когда, из-за отсутствия стратегии защиты или самой защиты, истекают законные сроки, в течение которых они имеют возможность защищать свои права и законные интересы. Тот факт, что задержанные не имеют возможности самостоятельно выбрать другого защитника или объявить суду в разумный срок об отсутствии защитника, еще более ухудшает положение данных лиц.

Учитывая, что те, кто обращается за юридической помощью, гарантированной государством, являются малообеспеченными людьми, относятся к категории социально уязвимых или подверженных социальным рискам, Народный Адвокат считает особенно важным, чтобы назначенный адвокат действовал с максимальной тщательностью и оперативностью при выполнении своих функций, обеспечивая соблюдение прав и свобод человека в процессе предоставления гарантированной государством юридической помощи.

Народный Адвокат считает необходимым укрепить механизм мониторинга деятельности адвокатов, назначенных для оказания гарантированной государством юридической помощи, а также установит контроль качества предоставляемых услуг. В этом контексте необходимо более активно привлекать Союз Адвокатов для решения данной проблемы.

Судебная практика Европейского Суда по правам человека свидетельствует о том, что ЕСПЧ неоднократно обвинял государства в нарушении статьи 6 Конвенции, в том, что они не предоставили юридическую помощь, в частности, когда адвокат был назначен.

Суд в этих случаях, *inter alia*, заметил: «Назначение адвоката для представления стороны само по себе не обеспечивает эффективность юридической помощи». В деле *Bertuzzi против Франции*, ЕСПЧ установил нарушение статьи 6 Конвенции тем, что обязательная юридическая помощь была неэффективной, назначение адвокатов было формальным.

Еще один вопрос, на который адвокаты обратили внимание Народного Адвоката, касается их доступа в здания Антикоррупционной Прокуратуры, Национального центра по борьбе с коррупцией, в изолятор НЦБК, пенитенциарной системы и т.д.

Адвокаты жаловались на то, что при входе в указанные учреждения, они должны сдать мобильный телефон и портфель, в котором находятся материалы по делу. Данные ограничения были рассмотрены с точки зрения соблюдения права на справедливое судебное разбирательство, косвенно права на защиту.

Во время рабочей встречи, в которой приняли участие представители указанных учреждений и представители гражданского общества, большинство участников подтвердили существование такой проблемы, отметив, что часто в процессе работы с клиентом, защитникам необходим доступ к законодательству или другой информации. Соответственно, при отсутствии доступа к электронным устройствам, становится все труднее обеспечить эффективное выполнение права на защиту.

Также поднимался вопрос о доступе в Пенитенциарное учреждение №13, графике работы данного места заключения. Пенитенциарное учреждение № 13 работает с 08.00 до 17.00 с перерывом между 12.00 и 13.00, однако адвокаты имеют доступ только с 09.00 до 11.30 и с 13.30 до 16.45.

Администрация Пенитенциарного учреждения № 13 пояснила, что в соответствии с внутренними правилами, учреждение имеет статус изолятора уголовного преследования, то есть закрытого учреждения. В таких учреждениях задержанные подлежат вызову дважды в день, утром и вечером, а в случае необходимости – в любое время. В 08.00 утренняя переключка начинается одновременно во всех трех блоках, где присутствуют сотрудники, сдающие и принимающие смену, специалисты по режиму, работники службы безопасности, начальники секторов и сотрудники медицинской службы в данных блоках. В целях предотвращения, выявления и пресечения жестокого обращения между заключенными, своевременного оказания медицинской помощи, своевременной изоляции заключенных, требующих личной безопасности, а также для обнаружения и предотвращения преднамеренного уничтожения инвентаря камер, утром и вечером все заключенные выводятся и выстраиваются перед камерами, за исключением заключенных с ограниченными физическими возможностями.

Еще одна проблема, с которой сталкиваются адвокаты, это ограничение непосредственного доступа адвокатов к своим клиентам и нехватка помещений для встреч адвокатов с заключенными.

Администрация Пенитенциарного учреждения № 13 подтвердила существование такой проблемы и объясняет, что невозможно сразу организовать встречу

адвокатов со своими клиентами, из-за отсутствия достаточного количества помещений для встреч между заключенными и адвокатами. Также невозможно организовать новые места для встреч, по причине отсутствия свободного места в здании тюрьмы, которое представляет собой здание с устаревшей архитектурой и мало приспособлено для нужд пенитенциарного учреждения с такой численностью заключенных.

Народный Адвокат подчеркивает, что устранение неоправданных барьеров для выполнения адвокатами своей работы является необходимым условием для обеспечения реализации основного права на справедливое судебное разбирательство всех сторон в процессе полного осуществления их процессуальных прав.

Народный Адвокат был уведомлен о задержках в рассмотрении судами ходатайств со стороны задержанных о предоставлении свиданий.

Рассматривая жалобы, Народный Адвокат установил, что просьбы о разрешении на свидание обсуждаются одновременно с рассмотрением дела по существу. Учитывая, что слушание дела откладывается довольно часто, соответственно, ходатайства о предоставлении свидания также не рассматриваются. Имеются случаи, когда откладывание судебных заседаний длилось более одного года и лишенный свободы человек не смог воспользоваться правом на свидание в течение этого периода.

Народный Адвокат считает, что ходатайства о разрешении свидания не связаны с существом расследуемого уголовного дела, по которому задержано лицо, в отношении которого ведется преследование, по этой причине, рассмотрение ходатайств о свидании не должно быть связано с рассмотрением уголовного дела по существу.

В этом контексте, Народный Адвокат направил в Министерство юстиции предложение о внесении поправок в положения статьи 342 Уголовно-процессуального кодекса, пункты 279 и 504 Устава отбывания наказания заключенными⁵. Народный Адвокат призвал к четкому регулированию процедуры рассмотрения судами ходатайств задержанных о предоставлении краткосрочных и долгосрочных свиданий, а также терапевтической, хирургической, психиатрической и стоматологической помощи.

По-прежнему остается проблемой предоставление бесплатной лингвистической помощи в системе правосудия. Судьи, прокуроры, офицеры уголовного преследования, сотрудники службы пробации, судебные исполнители совмещают свою процессуальную функцию с функцией устного/письменного переводчика в ходе проводимых ими процессуальных действий. Вопреки обязательствам по статье 6 ЕКПЧ, сотрудники правоохранительных органов отказываются предоставлять независимую и беспристрастную лингвистическую помощь (перевод) тем, кто не знает языка или сами выступают в качестве устных и письменных переводчиков.

В течение 2018 года Конституционный суд рассматривал обращения, касающиеся права на справедливое судебное разбирательство.

Например, Постановление № 31 от 29.11.2018 о доступе потерпевшей стороны и его представителя к материалам уголовного преследования. Согласно данному решению, для обеспечения соблюдения права на справедливое судебное разбирательство, жертвы пыток и их представители, в ходе уголовного преследования

⁵ Утвержденного Постановлением Правительства Р. Молдова №.583/2006г.;

должны иметь доступ ко всем материалам уголовного дела, за исключением случая, когда ограничение может быть установлено прокурором, принятием мотивированного постановления, при соблюдении следующих условий: (i) ограничение установлено на разумный срок; (ii) ограничение относится лишь к определенным процессуальным действиям и (iii) полный доступ к материалам уголовного дела может причинить ущерб осуществлению уголовного преследования.⁶

В то же время Конституционный суд объявил неконституционным положения части (3) статьи 178 Уголовно-процессуального кодекса, сославшись на упущение в регулировании максимальной продолжительности, на которую может быть предписана подписка о невыезде из страны. В результате внесенных изменений, продолжительность предварительных мер (обязательство не покидать город или обязательство не покидать страну) не может превышать 60 дней и, при необходимости, может быть продлена только по существенным причинам.

Генеральный секретарь Совета Европы в своем Докладе о состоянии демократии, прав человека и верховенства права в 2018 году заявляет, что «в Республике Молдова по-прежнему необходимо прилагать усилия по повышению эффективности и беспристрастности судебной системы и восстановлению доверия со стороны общественности. Высший совет магистратуры столкнулся с критикой в отношении его состава и функционирования. Его решения должны обеспечивать достаточные гарантии объективности и прозрачности, особенно в отношении найма, продвижения по службе и дисциплинарной ответственности судей».⁷

Новый программный документ по обеспечению непрерывности реформ в секторе юстиции⁸ не был принят, несмотря на то, что власти указывали на необходимость разработки такого политического документа, а в ноябре 2017 года была представлена новая концепция Стратегии развития сектора юстиции на 2019-2022 годы.

В начале 2018 года министр юстиции представил концептуальный документ (так называемая «Малая реформа юстиции»), содержащий стратегические направления и приоритетные действия в судебной реформе⁹.

Приоритеты реформы включают, среди прочего, реформу судебной системы и оценку неподкупности судей, реструктуризацию судебной системы (завершение реформы судебной карты) и укрепление механизмов подотчетности судей и независимости судебной власти.

В рамках реализации стратегических направлений действий, объявленных в начале 2018 года, были внесены изменения в положения о дисциплинарной ответственности судей¹⁰, направленные на оптимизацию процедуры рассмотрения дисциплинарных нарушений и повышение роли судебных инспекций. Правительство также поддержало законопроект, который существенно изменяет

⁶ Постановление Конституционного суда об исключительном случае неконституционности некоторых положений Уголовного кодекса и Уголовно-процессуального кодекса (доступ потерпевшего и его представителя к материалам уголовного преследования) (обращение № 113g/2018г.);

⁷ http://kirp.pl/wp-content/uploads/2018/08/2018.08.28_democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-report-coe.pdf, стр. 15;

⁸ <http://www.justice.gov.md/pview.php?l=ro&id=31>;

⁹ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3808>;

¹⁰ Закон №136 от 19.07.2018г. «О внесении изменений в Закон «О дисциплинарной ответственности судей» №178/2014г.;

ряд положений о качестве судебных решений, пояснительных постановлений Верховного суда, единении судебной практики, обеспечении открытости судебных заседаний¹¹.

В этом же контексте внесены поправки в Кодекс о правонарушениях¹², который упрощает процедуру рассмотрения ряда правонарушений, что повысит эффективность и прозрачность процесса¹³. Создавая механизмы для упрощенного рассмотрения дела о правонарушении и заключения соглашения о сотрудничестве между агентом, проводящим расследование, или прокурором, и правонарушителем, который признает вину, преследуется цель решения дела о правонарушении в оптимальный и предсказуемый срок.

Модернизация Гражданского кодекса и связанных с ним правовых актов¹⁴, проводимая в одних и тех же стратегических направлениях, преследует цель устранения противоречий между правовыми нормами и дублирования норм путем отмены некоторых законодательных актов и внесения изменений в другие¹⁵. Поправки включают новые концепции и институты, призванные способствовать более точному и предсказуемому законодательному урегулированию в области гражданского права.

Народный Адвокат отмечает, что и в отчетном году законодательный орган не принял всеобъемлющего законодательства, криминализирующего преступления на почве ненависти, в соответствии с положениями Конвенции ООН о ликвидации расовой дискриминации.

Следует отметить, что для выполнения международных рекомендаций в области прав человека Правительство разработало пакет законов о преступлениях на почве ненависти и представило его в Парламент Республики Молдова.

На основании информации, имеющейся на официальном сайте Парламента Республики Молдова, согласно докладу Комиссии по юридическим вопросам, назначениям и иммунитету от 1 декабря 2016 года, большинством голосов было решено предложить Парламенту рассмотреть и принять проект закона № 277 от 20.06.2016г. в первом чтении и слияние во втором чтении с законопроектом № 301 от 01.07.2016г..

Между тем, в 2018 году в поле зрения Народного Адвоката было несколько заявлений / дел о появившихся в публичном пространстве фактах призыва к ненависти в отношении разных групп. Данные заявления подверглись осуждению со стороны Народного Адвоката и правозащитных организаций, которые обратились в Прокуратуру с просьбой провести расследование и оперативно отреагировать.

Принимая во внимание трудности, о которых заявляли правоохранительные органы при санкционировании таких случаев, Народный Адвокат обратился к законодательному органу с просьбой включить в повестку дня Парламента пакет законов, который его можно было бы рассмотреть до истечения срока полномочий законодательного органа.

¹¹ Данный проект Закона утвержден в первом чтении в Парламенте Республики Молдова <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele legislative/tabid/61/LegislativId/4351/language/ro-RO/Default.aspx>;

¹² Закон «О внесении изменений в некоторые законодательные акты», № 159 от 12.10.2018г.;

¹³ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3923>;

¹⁴ Закон «О модернизации Гражданского кодекса и внесении изменений в некоторые законодательные акты», №133 от 15.11.2018г. (вступил в силу с 1 марта 2019г.);

¹⁵ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=3897>;

Статистические данные Европейского суда по правам человека показывают, что в период с 1959 по 2018 год¹⁶ Суд установил 164 нарушения Республикой Молдова статьи 6 Конвенции, из которых 6 нарушений в 2018 году¹⁷.

В 2018 году Европейский суд установил нарушение статьи 6 Конвенции Республикой Молдова по делам: *Горемыкин, Топал, Султан, Павлович, Чолаку*.

В этих случаях Европейский суд обнаружил проблемы с допуском апелляции с нарушением срока подачи; ретроспективное применение материального закона, без убедительного обоснования этого; отказ Верховного суда, по ошибке, рассмотреть жалобу заявителя; неисполнение в течение разумного срока судебного решения¹⁸.

В контексте выше изложенного констатируем, что проблемы, связанные с правом на справедливое судебное разбирательство, в основном, связаны с несоответствующим выполнением положений существующей правовой базы. Еще одним вопросом, связанным с данным основным правом, является принятие правовых рамок, соответствующих положениям международных договоров, участником которых является государство, таких как: Конвенция ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации, включая рекомендации международных правозащитных механизмов. Но самой серьезной проблемой остается эффективная, беспристрастная, независимая и неподкупная система правосудия.

РЕКОМЕНДАЦИИ

Народный Адвокат настаивает на своих рекомендациях:

- Продолжать усилия по реформированию системы правосудия для обеспечения ее доступности, независимости, эффективности, прозрачности и неподкупности;
- Принять решительные меры для выполнения изложенных выше рекомендаций региональных и международных правозащитных органов, касающихся системы правосудия;
- Принять всеобъемлющее законодательство для криминализации преступлений на почве ненависти, в соответствии с Конвенцией ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации.

¹⁶ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2018_ENG.pdf

¹⁷ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2018_ENG.pdf

¹⁸ <http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/01/NA-CEDO-2018-fin.pdf>

ПРАВО НА СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ

В течение 2018 года не произошло каких-либо значительных изменений в отношении права на свободу и личную неприкосновенность, особой проблемой оставалось чрезмерное применение превентивного ареста. Однако мы отмечаем некоторые усилия государства по разработке и внедрению альтернативных мер для превентивного ареста с использованием современных технологий, что мы считаем позитивным аспектом.

Данное право регулируется статьей 9 Всеобщей декларации прав человека, статьей 5 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, статьей 9 Пакта о гражданских и политических правах и статьей 14 Конвенции о правах инвалидов.

Одно из фундаментальных прав, право на свободу и личную неприкосновенность, предусмотрено статьей 25 Конституции Республики Молдова, которая устанавливает: (1) Право на свободу и личную неприкосновенность ненаруσιμο. (2) Обыск, задержание или арест лица допускаются только в случаях и порядке, предусмотренных законом. (3). Срок задержания не может превышать 72 часов. (4) Арест производится на основании выданного судьей ордера на срок не более 30 дней. Законность ордера может быть обжалована в соответствии с законом в вышестоящую судебную инстанцию. Срок ареста может быть продлен только судьей или судебной инстанцией в соответствии с законом не более чем до 12 месяцев. (5) Основания задержания или ареста доводятся до сведения задержанного или арестованного незамедлительно, а обвинение – в кратчайший срок; основания задержания и обвинение предъявляются только в присутствии адвоката, выбранного или назначенного. (6) Освобождение задержанного или арестованного обязательно, если основания задержания или ареста отпали.

Право на свободу и личную неприкосновенность также является целью №16 Целей ООН в области устойчивого развития: Содействие построению миролюбивого и открытого общества в интересах устойчивого развития, обеспечение доступа к правосудию для всех и создание эффективных, подотчетных и основанных на широком участии учреждений на всех уровнях. Цели включают в себя сокращение всех форм насилия; прекращение насилия в отношении детей и торговли детьми; содействие верховенству закона и справедливости для всех; сокращение финансовых потоков и оружия, коррупции и взяточничества; развитие эффективных институтов; участие в принятии решений на всех уровнях; юридическая идентичность для всех.

Правила применения предварительного ареста, условия размещения и меры по предупреждению злоупотреблений также содержатся в Рекомендации Комитета министров Совета Европы Rec (2006) 13 о предварительном заключении.

Согласно указанному документу, превентивный арест лиц, подозреваемых в совершении преступления, должен быть исключением, а не нормой. В отдельных случаях превентивный арест должен применяться только в строго необходимых случаях и в качестве крайней меры и не должен применяться в качестве меры наказания. Во избежание ненадлежащего принудительного исполнения превентивного ареста должен быть доступен как можно более широкий диапазон альтернатив, менее строгие меры, касающиеся поведения лица, подозреваемого в совершении преступления.

Таким образом, предварительное задержание должно быть исключением из права на свободу и безопасность и должно применяться в тех случаях, когда представлены определенные доказательства, сопровождаемые аргументами, которые, безусловно, подтверждают вероятность того, что подозреваемые совершат действия. Арест является исключительной мерой. Таким образом, арест может быть назначен только в определенных случаях и только по определенным причинам, что должно быть конкретно и убедительно отражено в решении органа, который принимает решение.

В Докладе о соблюдении прав и свобод человека в Республике Молдова в 2017 году Народный Адвокат направил властям рекомендации относительно обеспечения свободы и личной неприкосновенности. Эти рекомендации касаются пересмотра практики мер альтернативных превентивному аресту, с тем чтобы ее можно было применять в качестве исключительной меры; и повышения профессиональной компетентности судебной власти, в целях повышения уровня мотивирования решений, принимаемых судами в случаях применения меры пресечения.

Что касается права на свободу и личную неприкосновенность, Республика Молдова получила рекомендации от международных правозащитных организаций.

Так, Комитет ООН по гражданским и политическим правам утверждает, что государству-участнику следует адаптировать свое законодательство и практику к статье 9 Пакта с учетом Общего Замечания № 35 (2014) Комитета по праву на свободу и личную неприкосновенность. Комитет считает, что 48 часов, в общем, это достаточное время для того, чтобы, чтобы арестованные предстали перед судом.

В то же время Комитет ООН по правам инвалидов настоятельно призывает государство-участник пересмотреть и отменить правовые положения, узаконивающие принудительное лишение свободы и психиатрическое лечение без согласия пациента по причине инвалидности; принять все правовые и иные меры, необходимые для прекращения лишения свободы инвалидов на основе реального или предполагаемого недостатка. Мера пресечения в виде превентивного ареста продолжает оставаться проблемой для молдавского правосудия. В последние годы несколько исследований показали, что большинство ходатайств по продлению срока превентивного ареста не сопровождались соответствующими доказательствами, однако большинство из них были удовлетворены судом.

К сожалению, Народный Адвокат отмечает, что эти рекомендации не были выполнены.

Одним из наиболее серьезных вопросов соблюдения права на свободу и неприкосновенность личности является чрезмерное применение превентивного ареста. Данная проблема исследовалась более подробно при расследовании дела Андрея Брагуцы. Для решения проблемы чрезмерного применения превентивного ареста Правительство утвердило новые правовые положения, которые могут разработать альтернативные меры.

Так, 11 июля 2018г.¹⁹ Правительство утвердило серию поправок и дополнений в Положение об электронном мониторинге лиц, направленных на обеспечение соответствия нормативных актов в данной области и эффективности процесса электронного мониторинга²⁰.

¹⁹ Постановление Правительства Р. Молдова «О внесении изменений и дополнений в Положение об электронном наблюдении лиц», Nr. 654 от 11.07.2018г.;

²⁰ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=4008>;

Таким образом, станет возможным более эффективно осуществлять, с помощью специального устройства, состоящего из специального браслета или мобильного устройства, электронный мониторинг лиц, в отношении которых приняты меры пресечения в виде домашнего ареста или обязательства не покидать город или страну. В то же время, проект включает в себя последствия повреждения электронного оборудования лицами, к которым была применена мера пресечения.

Внедрение и развитие системы электронного мониторинга в Республике Молдова предлагает социальные, экономические и правовые преимущества, такие как снижение уровня перенаселенности пенитенциарных учреждений и уменьшение социальной изоляции, снижение негативного влияния тюрьмы, а также снижение расходов на содержание в пенитенциарных учреждениях. Эффективность применения электронного мониторинга оправдывается тем, что оно также применяется в качестве альтернативы аресту, являясь формой надзора за условиями probation, обеспечивающими присутствие личности в обществе.

16 января 2018 года Высший совет магистратуры внес решение о том, чтобы Судебная инспекция проверила деятельность судов в части, касающейся применения мер пресечения ареста и домашнего ареста за период с 1 января 2017 года по 31 января 2017 года, с представлением обобщенных результатов в информационной записке..

25 апреля 2018 года Высший совет магистратуры принял Решение №.218/11²¹ о Информационной записке Судебной инспекции, представленной на заседании ВСМ. В Решении говорится, что «Судам следует принять меры в будущем, чтобы избежать чрезмерного и неоправданного использования превентивного ареста таким образом, чтобы превентивный арест был, как указано в законе, последней, абсолютно исключительной мерой». Решение о применении превентивного заключения должно быть существенно, обосновано, а не просто основано на общих выводах.

Пленум Совета отмечает, что «закон предусматривает ряд альтернативных мер превентивному заключению, в том числе таких, как домашний арест, судебный контроль и судебный контроль под залогом, которые используются редко, поэтому судьям рекомендуется соблюдать требования действующего законодательства о применении мер пресечения в виде ареста и домашнего ареста».

26 июня 2018 года более 100 адвокатов организовали акцию протеста перед Апелляционной Палатой Кишинэу. Протест является реакцией на чрезмерную практику предварительного заключения, применяемую судами. По данным Совета Союза адвокатов, практика ходатайства о применении меры пресечения в виде превентивного ареста превратилась в формальность, «когда учреждения, которые ходатайствуют о применении и применяют предварительное заключение под стражу, не аргументируют, почему не могут быть применены другие, альтернативные аресту, меры».

Народный Адвокат выразил поддержку акции протеста адвокатов и заявил, что он поддерживает усилия, направленные на то, чтобы суды соблюдали положения национального законодательства о применении мер пресечения и статью 5 Конвенции о защите прав человека и основных свобод²².

²¹ <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/11/218-11.pdf>;

²² <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-sustine-pozitia-avocatilor-referitor-la-aplicarea-excesiva-arestului> ;

После внесения изменений в Закон №.179 от 07/26/2018 к статье 185 Уголовно-процессуального кодекса, Конституционный суд признал неконституционным формулировку *«и в случае преступлений, совершенных без применения физического или психического принуждения, не повлекших причинение вреда жизни и здоровью человека либо не совершенных организованной преступной группой или преступной организацией, обвиняемый или подсудимый не признал вину в совершении преступления.»* части (1) ст.185. Конституционный суд установил, что оспариваемое положение приводит к неоправданному ограничению права на свободу и неприкосновенность, на право хранить молчание, обходит презумпцию невиновности и поэтому противоречит статьям 21 и 25 Конституции.²³

Поэтому текст, объявленный неконституционным, был исключен Законом №. 213 от 25.10.2018 о внесении изменений в Уголовно-процессуальный кодекс.

Недавно Европейский суд по правам человека в деле **Сиренко против Молдовы**²⁴ установил нарушение пункта 3 статьи 5 (разумность задержания) Европейской Конвенции о правах человека. Суд отметил, что содержание под стражей было применено для наказания и противодействия антиобщественному поведению, и оно не оправдывает снисходительного проявления, которое может способствовать антиобщественному поведению, и может повлиять на доверие населения к органам правопорядка. В этом контексте Суд считает необходимым повторить, что цель предварительного заключения, согласно ст. 5, пункт (3) Конвенции, в том, чтобы отстаивать интересы правосудия, представляя подозреваемого перед компетентным органом, но не наказывая его.

В 2018 году Европейский суд установил нарушение Республикой Молдова статьи 5 Конвенции по делам Паши, Горемыкина, Мирона, Доготару, Литсхауера, Мэтэсару и Ставицкого, Куку, Чайковского, Котец, Секриеру, Юрковского и др.

По данным делам Европейский суд обнаружил проблемы с содержанием под стражей с нарушением национального законодательства: произвольное задержание в Клинической психиатрической больнице; отсутствие юридического основания для ареста за содержание чата с эротическим видео; незаконное задержание и предоставление неадекватной компенсации за незаконное задержание; недостаточная мотивация для принятия решения об аресте; не предоставление доступа к материалам, представленным прокурором для обоснования ареста; чрезмерно растянутый срок рассмотрения ходатайства об отмене ареста; отсутствие эффективных средств правовой защиты за нарушение статьи 5.

В контексте вышеизложенного мы находим, что соблюдение права на свободу и личную неприкосновенность обусловлено разработкой альтернативных мер превентивного ареста, а также тем, как национальные суды понимают важность применения альтернативных мер в отношении содержания под стражей, которая, как указано во всех стандартах в области прав человека, является исключительной мерой.

²³ Постановление Конституционного суда о контроле конституционности некоторых положений статьи 185 Уголовно-процессуального кодекса (предварительный арест в случае непризнания лицом вины в совершении вменяемого ему деяния) (обращения №130g/2018г., №133g/2018г., №134а/2018г. и №143g/2018г.);

²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22%3A%22252053/15%22%22itemid%22%3A%22001-189167%22%7D>

РЕКОМЕНДАЦИИ:

Народный Адвокат повторяет свои предыдущие рекомендации, призывая государство:

- Применять альтернативные превентивному аресту меры таким образом, чтобы они применялись в качестве исключительной меры;
- Разработать альтернативные превентивному аресту меры;
- Повышать профессиональную компетентность судебной власти, с целью повышения уровня мотивирования принимаемых решений.

ПРАВОВОЙ СТАТУС ИНОСТРАННЫХ ГРАЖДАН И ЛИЦ БЕЗ ГРАЖДАНСТВА

Статья 19 Конституции Республики Молдова предусматривает, что иностранные граждане и лица без гражданства имеют те же права и обязанности, что и граждане Республики Молдова, с изъятиями, установленными законом.

В то же время, в соответствии со статьей 18 Закона о Народном Адвокате (Омбудсмене), его полномочия распространяются на «физических лиц независимо от гражданства, возраста, пола, политической принадлежности или религиозных убеждений, которые постоянно проживают, временно находятся или находились на территории страны, права и свободы которых предположительно нарушены Республикой Молдова».

В указанном контексте, Народный Адвокат вмешался в дело турецких граждан, преподавателей Молдавско-турецкого теоретического лицея «Оризонт», высланных властями Молдовы под предлогом угрозы национальной безопасности.

Народный Адвокат осудил данное решение, потому что, по его мнению, такие действия являются вызовом международным обязательствам по соблюдению прав человека, принятым Республикой Молдова, путем присоединения к Конвенции о защите прав человека и основных свобод, Конвенции ООН против пыток и других видов жестокого обращения, Конвенции о статусе беженцев, заключенной в Женеве 28 июля 1951 года.

Информация, появившаяся в публичном пространстве, дала основание предполагать, что правовые положения, предусмотренные Конституцией Республики Молдова (статья 19), Законом №. 270 от 18.12.2008 г. об убежище в Республике Молдова; Закон № 200 от 16.07.2010 г. о режиме иностранцев в Республике Молдова.

В заключении, опубликованном Народным Адвокатом по данному вопросу, а также в записке, направленной впоследствии Председателю Парламента, Омбудсмен ссылается на статью 1 Европейской конвенции по правам человека, которая обязывает государства гарантировать права, предусмотренные Конвенцией, «любому лицу, находящемуся под их юрисдикцией». Данная категория также включает иностранцев. В соответствии со статьей 1, государство, подписавшее Конвенцию, несет ответственность за все действия и бездействие своих органов, независимо от того, было ли это действие или бездействие следствием национального законодательства или требованием соблюдать международно-правовые обязательства. Несмотря на то, что Конвенция не гарантирует права на убежище, высылающее государство обязано воздержаться от высылки лица, которому грозит смерть или жестокое обращение в государстве назначения.

Народный Адвокат отстаивал свою позицию, ссылаясь на прецедент из юрисдикции ЕСПЧ. В деле **«Серинг против Соединенного Королевства»** (7 июля 1989 года) Европейский суд по правам человека впервые постановил, что государство может нести ответственность в случае принятия решения о высылке лица, которое может подвергнуться жестокому обращению в стране назначения.

Конвенция о защите прав человека и основных свобод абсолютно запрещает любую форму возвращения лица, которое может подвергнуться реальной угрозе жестокого обращения, противоречащего ст. 2 и 3 ЕКПЧ, заявил Народный Адвокат.

Европейский суд по правам человека также высказал свое мнение в случаях, когда существует реальная опасность того, что лицо подозреваемое или осужденное за терроризм, подвергнется жестокому обращению в другом государстве, заявив, что запрет на возвращение в эту страну является абсолютным, независимо от преступлений, совершенных ранее или поведения данного лица (*дело Саади против Италии, ЕСПЧ 2008*).

Также согласно Закону о режиме иностранцев в Республике Молдова №200 от 16.07.2010 г., решение об объявлении иностранца лицом нежелательным, доводится до его сведения компетентным органом по делам иностранцев, решение об объявлении иностранца нежелательным лицом может быть обжаловано им в судебную инстанцию в течение 5 рабочих дней со дня получения сообщения о нем.

Народный Адвокат не оспаривает, что государство, на основе устоявшегося принципа публичного международного права и без ущерба для обязательств, взятых по международным договорам, имеет право контролировать въезд, проживание и высылку иностранцев с их территорий. Однако это не означает, что иностранцы, которые законно или даже незаконно находятся на территории какого-либо государства, не могут ссылаться хотя бы на некоторые из прав и свобод, гарантированных Конвенцией и / или ее дополнительными протоколами.

В этом контексте государственные органы обязаны до принятия решения о высылке тщательно проанализировать риски, которым может подвергаться лицо, и последствия указанных действий.

Но в Турции для выдворенных людей риск быть подвергнутым пыткам, бесчеловечному и унижающему достоинство обращению, неизбежен, согласно многочисленным международным докладам²⁵, заявил Народный Адвокат.

Народный Адвокат недавно представил Парламенту свои выводы о международных нормах и стандартах, применяемых в аналогичных ситуациях. Согласно Парижским принципам, консультации с государственными органами в области прав человека являются одной из возможностей сотрудничества и взаимодействия национального учреждения по защите прав человека с государственными органами. Это также предусмотрено в Белградских принципах²⁶, которые унавливают отношения сотрудничества между национальными правозащитными учреждениями и парламентами.

²⁵ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fTUR%2fCO%2f4&Lang=ru, <https://www.coe.int/en/web/cpt/turkey>

²⁶ <https://nhri.ohchr.org/EN/Themes/Portuguese/DocumentsPage/Belgrade%20Principles%20Final.pdf>

ПРАВО ИЗБИРАТЬ И ПРАВО БЫТЬ ИЗБРАННЫМ

Реализация права голоса и права быть избранным была отмечена улучшением правовой базы для некоторых уязвимых социальных групп. В то же время партнеры по развитию и международные и региональные органы по правам человека, помимо оценки позитивного развития правовой базы, подвергли критике факт официального непризнания итогов местных выборов в Кишинэу, а также изменение избирательной системы.

Право избирать и право быть избранным предусмотрено в статье 21 Всеобщей декларации прав человека, ст. 25 Международного пакта о гражданских и политических правах, ст. 29 Конвенции ООН о правах инвалидов и ст. 7 Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин.

Право голоса и право быть избранным гарантируется Конституцией Республики Молдова положениями статьи 38. В соответствии с конституционными положениями, *«Воля народа является основой государственной власти. Эта воля находит выражение в свободных выборах, проводимых периодически на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном и свободном голосовании. Право избирать имеют граждане Республики Молдова, достигшие на день выборов 18-летнего возраста, за исключением лиц, лишенных этого права в порядке, установленном законом. Право быть избранным гарантируется гражданам Республики Молдова, имеющим право избирать, в соответствии с законом».*

В 2016 году Специальный докладчик ООН по правам инвалидов посетил Республику Молдова. В результате этой миссии Специальный докладчик подготовил доклад о положении дел по соблюдению прав инвалидов в нашей стране.

В своих выводах Специальный докладчик отмечает, что в соответствии со статьей 29 Конвенции, инвалиды имеют право участвовать в политической и общественной жизни, а правительства обязаны обеспечивать доступ ко всем процедурам, средствам и материалам для голосования.

Во время парламентских выборов 2014 года в Республике Молдова Центральная избирательная комиссия опробовала ряд мер, обеспечивающих процедуры голосования доступными для людей с ограниченными возможностями, например, установив пандусы на избирательных участках, наличие избирательных бюллетеней, изданных на шрифте Брайля, а также привлечение людей с ограниченными возможностями в качестве членов групп по наблюдению за выборами. Также была оказана поддержка в том, чтобы сделать местные всеобщие выборы доступными для людей с ограниченными возможностями, например, были установлены частные кабины для голосования.

Специальный докладчик приветствовал эти инициативы и призвал Правительство принять меры, для того, чтобы сделать избирательные участки и процедуры голосования доступными на всех типах выборов, поскольку они являются необходимым условием для того, чтобы люди с ограниченными возможностями могли осуществлять свое право избирать.

Вместе с тем, Специальный докладчик отметил, что необходимы дальнейшие усилия для обеспечения того, чтобы люди с умственными и психосоциальными нарушениями имели право избирать и быть избранными, в рамках более широкого спектра усилий по признанию правоспособности людей с ограниченными возможностями.

В этом контексте Народный Адвокат напоминает о решении Конституционного суда Республики Молдова о признании неконституционности пункта (b) части (1) статьи 13 Кодекса о выборах, который ограничивал право избирать для лиц, объявленных недееспособными. Суд отметил в своем решении «поскольку запрет на осуществление права голоса в старом законодательстве автоматически и без разбора применялся, в отсутствие обоснованной оценки судом способности голосовать лиц с психическими расстройствами», оспариваемое положение противоречит статье 38 Конституции, которая гарантирует право избирать и право быть избранным»²⁷.

Несмотря на то, что своим решением Конституционному суду удалось восстановить одно из основных прав инвалидов, что, несомненно, является позитивным событием в области прав человека, Народный Адвокат считает, что данная инициатива должна была принадлежать властям, особенно в контексте выполнения рекомендаций Специального докладчика ООН по правам инвалидов.

В результате изменений, внесенных Законом № 238 от 08.11.2018 г., вступивших в силу с 30.12.2018 г., пункт b) части (1) статьи 13 Кодекса о выборах, устанавливает ограничения только для лиц, лишенных права голоса окончательным решением суда. Народный Адвокат высоко оценивает усилия государства по выполнению обязательств, взятых на себя Республикой Молдова при ратификации Конвенции ООН о правах инвалидов, и поддержал данные изменения.

После внесения существенных изменений в Кодекс о выборах²⁸, касающихся парламентских выборов, впервые в истории Республики Молдова Парламент будет избираться на основе смешанной избирательной системы.

Последние поправки в Кодекс о выборах были внесены²⁹ накануне начала избирательной кампании на парламентских выборах 10 декабря 2018 года, и вступили в силу после этой даты. Соответственно, избирательная агитация была разрешена в день выборов и в предыдущий.

Изменения, внесенные в закон о выборах, определили, что парламентские выборы 24 февраля 2019 года должны проводиться в условиях, отличных от предыдущих выборов.

Несмотря на эти национальные достижения в гармонизацию правовой базы, партнеры по развитию и региональные правозащитные механизмы выразили свою обеспокоенность по поводу обеспечения права избирать и права быть избранным.

Так, Парламентская Ассамблея Совета Европы (ПАСЕ), в письменной декларации³⁰, выразила глубокую обеспокоенность по поводу деградации основных демократических стандартов в Республике Молдова, а именно правового государства, демократии, независимости судебной власти и свободы прессы, а также преследования оппозиции.

²⁷ Постановление Конституционного суда об исключительном случае неконституционности ст. 13 ч. (1) п. b) Кодекса о выборах (обращение № 105g/2018);

²⁸ Закон о внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты, №154 от 20 июля 2017г.;

²⁹ Закон о внесении изменений в некоторые законодательные акты, № 268 от 23.11.2018г., вступил в силу 14.12.2018г.;

³⁰ Письменная декларация, № 664, док. 14648. от 11 октября 2018г.; <https://cotidianul.md/2018/10/12/pase-expresses-concern-over-degradation-of-democratic-values-in-moldova-says-parliamentary-elections-might-not-be-recognized/>

ПАСЕ призвала Правительство Молдовы уважать выбор граждан Кишинэу на муниципальных выборах, так как он уважается национальными и местными властями и международными наблюдателями, поскольку данный выбор отражает волю избирателей.

ПАСЕ также призвала к корректировке избирательного законодательства и приведению его в соответствие с основными предложениями и рекомендациями ОБСЕ/ БВКПЧ и Венецианской комиссии по избирательной реформе, предупредив, что «существует риск того, что выборы в нынешней избирательной системе не будут признаны международными организациями».

В то же время члены Парламентской Ассамблеи Совета Европы обратились к Правительству Кишинэу с просьбой создать условия для молдавских граждан, проживающих за рубежом, для выражения своего права избирать на будущих парламентских выборах.

Проблема недоработок в реализации права избирать граждан Республики Молдова, которые находятся за рубежом, поднималась Народным Адвокатом после президентских выборов 2016-го года. Народный Адвокат заявил, что власти не выполнили позитивные обязательства по обеспечению эффективного осуществления молдавской диаспорой права избирать и рекомендовал властям предоставить эффективные механизмы для полного осуществления этого права³¹.

На ограничение конституционного права избирать граждан, которые находятся за границей, указал Конституционный суд в Решении №34/2016, в котором было принято обращение к Парламенту с просьбой пересмотреть механизм голосования за рубежом, а также ввести дополнительные критерии для расчета количества и уточнения географического распределения избирательных участков за границей, чтобы эффективно обеспечить право голоса гражданам за рубежом (п.103-141).

В этом контексте Народный Адвокат считал, что некоторые положения избирательного законодательства ограничивают право граждан Республики Молдова, проживающих за границей, осуществлять свое право избирать на основе принципа универсальности и равенства, а именно выражение «на избирательных участках, созданных за пределами Республики Молдова» содержится в пункте 3 статьи 58, буква с) Избирательного кодекса. Согласно упомянутым положениям, осуществление этого права гражданами Республики Молдова, находящимися за границей, возможно только на основании паспорта или книжки моряка.

Чтобы прояснить реализацию права избирать гражданами Республики Молдова, находящимися за границей, Народный Адвокат подал в Конституционный суд обращение, с просьбой о проверке конституционности указанного положения.

По мнению Народного Адвоката, это правило запрещает гражданам Молдовы голосовать на избирательных участках за рубежом с документами, удостоверяющими личность, временными документами, удостоверяющими личность (так как это делают граждане Молдовы дома), либо с удостоверениями личности или паспортами с истекшим сроком действия.

Омбудсмен также считал важным осуществление контроля за конституционностью пункта 3 статьи 58 Кодекса о выборах, поскольку он запрещает голосование на основании документов, удостоверяющих личность с истекшим сроком

³¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport-ombudsman_2016.pdf;

действия, но позволяет идентифицировать избирателя в Государственном реестре избирателей. (ГРИ).

Любое ограничение избирательных прав не должно быть таким, чтобы исключить участие некоторых людей или групп людей в политической жизни страны. Народный Адвокат посчитал, что требование о предъявлении исключительно паспорта или карточки моряка для осуществления права избирать гражданами за рубежом, является несоразмерным достижению преследуемой законной цели – подтверждения гражданства и выполнения права избирать, что может быть осуществлено при предъявлении любого документа, удостоверяющего личность, в том числе и документа, срок действия которого истек. Он также отметил, что избиратели были фактически допущены к каждому выбору на основании решений Центральной избирательной комиссии³², должным образом рассмотренных судами, для голосования по документам в том числе с истекшим сроком действия.

Решением от 14 января 2019 года Конституционный суд объявил данное обращение неприемлемым для рассмотрения³³.

Народный Адвокат напоминает, что, принимая решения, касающиеся важности права избирать в демократическом обществе, Европейский суд подчеркнул, что в XXI веке в демократическом государстве, право голоса не должно быть привилегией ограниченных категорий людей, а благом всего общества и презумпция должна действовать в пользу его признания наибольшим числом лиц (смотри в этом отношении *Mathieu-Mohin și Clerfayt vs. Бельгии*, 3 марта 1987г., §51; и *Hirst vs. Великобритания [nr.2]*, 6 октября 2006г., §59).). В противном случае, легитимность демократического законодательного органа, избранного таким образом, и легитимность принятых им законов будут подорваны³⁴.

Однако Европейский суд установил, что понятие «подразумеваемого ограничения», которое вытекает из статьи 3 Протокола №1³⁵ к Конвенции о защите прав человека и основных свобод, имеет особое значение для определения законности целей, преследуемых при введении ограничений прав, гарантируемых этой статьей. (смотри дело *Mathieu-Mohin și Clerfayt*, цитируемое выше, §52). Условия, при которых право избирать и право быть избранным не могут ограничивать эти права в той мере, в какой это затрагивает саму их суть. Эти условия, также, должны соответствовать требованиям равенства и средства, используемые для достижения законной цели, не должны быть непропорциональными (смотри, например, *Mathieu-Mohin și Clerfayt vs. Бельгии*, указанное выше, §52)

Народный Адвокат высоко оценивает усилия по гармонизации правовой базы для обеспечения участия всех членов общества в процессе принятия решений, в соответствии с международными стандартами и, в частности, положениями Конвенции ООН о правах инвалидов.

³² Смотри в данном контексте Инструкцию об участии в выборах в ходе парламентских и президентских выборов, утвержденную Решением ЦИК №2258 от 06.03.2009г., Решением ЦИК №3484 от 26 августа 2010г., Решением ЦИК №3817 от 12.11.2010г., Решением ЦИК №2954 от 18.01.2014г., Решением ЦИК №390 от 14.10.2016г., все о процедуре голосования в ходе выборов на основе документов с истекшим сроком действия;

³³ Постановление Конституционного суда №5 от 14 января 2019г.; <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=587>;

³⁴ Смотри *Hirst [nr.2]*, цитированное выше, §62;

³⁵ Право на свободные выборы;

Тем не менее, Народный Адвокат считает, что власти должны привлечь необходимое внимание и приложить все усилия для выполнения рекомендаций партнеров по развитию международных и региональных механизмов защиты прав человека.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

Народный Адвокат рекомендует властям учитывать рекомендации партнеров по развитию в отношении обеспечения права голоса.

СВОБОДА ВЫРАЖЕНИЯ

Свобода выражения включает в себя свободу придерживаться собственного мнения, свободу получать и распространять информацию, идеи без какого-либо вмешательства со стороны публичных властей и независимо от государственных границ. Люди имеют право высказывать свою точку зрения, даже если их мнение является оскорбительным или шокирует других, при условии, что такое не разжигают насилие или ненависть. Свобода выражения мнений, поддерживаемая различными независимыми СМИ, позволяет гражданам принимать компетентные решения и быть уверенными в том, что представители власти учитывают их главные интересы.

Европейский суд по правам человека неоднократно заявлял, что свобода выражения «является одной из фундаментальных основ демократического общества: одним из базовых условий для его прогресса, политического процесса и развития каждого человека», что «СМИ играют заметную роль в государстве, управляемом верховенством закона»³⁶.

Народный Адвокат констатировал, что в 2018 году ситуация с соблюдением права на свободу выражения не улучшилась. Такой вывод Омбудсмен сделал на основе собственных наблюдений, обобщения мнений, высказанных национальными и международными экспертами, европейскими и международными чиновниками.

2018 год в публичном пространстве был отмечен высказываниями, подстрекающими к ненависти, нападениями на СМИ, отсутствием адекватной реакции со стороны уполномоченных учреждений, ограничениями на доступ журналистов к событиям и к информации, представляющих общественный интерес. Увеличилось количество случаев манипулирования³⁷ информацией и распространения ложных сведений. Владельцы средств массовой информации продолжили оказывать давление на редакционную независимость СМИ, с точки зрения политических и коммерческих интересов.

Позиция Народного Адвоката совпадает с позицией представителей журналистского сообщества³⁸, европейских³⁹ и международных чиновников.⁴⁰

³⁶ Castells v. Spain, 23 April 1992; Prager and Oberschlick v. Austria, 26 April 1995.

³⁷ Мониторинговый Доклад Центра независимой журналистики, реализованный в октябре-декабре 2018 года констатировал, что все 12 учреждений, попавшие под мониторинг, допустили, по меньшей мере, одну технику манипулирования, а большинство из них проявили свою симпатию к той или иной политической партии: <http://www.media-azi.md/ro/stiri/raport-cji-mai-multe-institutu%C8%9Bii-media-autohtone-transmit-%C8%99tiri-politizate-cu-etichet%C4%83ri-%C8%99i>

³⁸ В Резолюции Форума масс-медиа Республики Молдова 2018 года констатируется «ухудшение свободы СМИ в 2018 году; ухудшение условий работы журналистов, что проявляется в снижении прозрачности публичных учреждений и ограничении доступа к некоторым категориям информации, представляющей общественный интерес; увеличение количества случаев запугивания и преследования журналистов, в связи с их профессиональной деятельностью, а также отсутствие соответствующей реакции на эти случаи со стороны органов власти»: <http://api.md/news/view/en-resolution-of-the-2018-media-forum-of-the-republic-of-moldova-1910>

³⁹ В резолюции Парламента ЕС о выполнении Плана действий ЕС-Молдова (ноябрь 2018 года) депутаты Европарламента выразили обеспокоенность по поводу отмеченного регресса относительно монополизации рынка средств массовой информации и рекламы, ослабления независимых органов СМИ. ЕС неоднократно выражал свою обеспокоенность, в связи с ухудшением демократических стандартов, ростом числа нарушений прав человека, которые особенно касаются независимых судей, журналистов и политических оппонентов. https://ru.scribd.com/document/393190046/Rezolutia-PE-la-adresa-Moldovei#fullscreen&from_embed

⁴⁰ В своём Заявлении по итогам визита в Республику Молдова в июне 2018 года Специальный Докладчик ООН по правозащитникам выражает обеспокоенность, в связи с ухудшением положения дел со свободой и независимостью масс-медиа.

С другой стороны, результаты социологического Исследования «Восприятия соблюдения прав человека в Республике Молдова», проведенного осенью 2018 года, по заказу Офиса Народного Адвоката, свидетельствуют о сохранении того же положения дел с 2016 года, когда проводилось аналогичное исследование. Как и тогда, 62,8% респондентов считают, что право журналиста на свободу слова не соблюдается. В 2018 году, по сравнению с 2016, уменьшилось число респондентов, считающих, что право на свободное публичное выражение мнений (41,7% в 2016 году и 38,4% в 2018 году) соблюдается. В то же время, в 2018 году восприятие респондентами права на получение информации от органов государственной власти улучшилось: 44,2% в 2018 году, по сравнению с 2016 годом (29,3%).

За отчётный период и в начале 2019 года Европейский суд по правам человека принял два решения о нарушениях статьи 10 ЕСПЧ, по жалобам, направленным ранее в ЕСПЧ.

В 2018 году Европейский суд по правам человека осудил власти Республики Молдова по делу *Гужа против Молдовы* за нарушение статьи 10 Европейской конвенции. Дело касается утверждения заявителя, что его право на свободу выражения мнения продолжает нарушаться, после инцидента с разоблачением (whistle-blowing), несмотря на решение Высшей судебной палаты в его пользу.

Еще одно осуждение за нарушение статьи 10 ЕСПЧ было вынесено 15 января 2019 года по делу *Мэтэсару против Молдовы*. Анатолий Мэтэсару был заключен за протест перед зданием Прокуратуры. ЕСПЧ установил, что заключение заявителя за хулиганство (статья 287 Уголовного кодекса) противоречит свободе выражения мнений, гарантированной ст. 10 Европейской конвенции о правах человека. ЕСПЧ установил, что свобода выражения мнения применима в этой ситуации, даже если протест был непристойным. ЕСПЧ отметил, что ни один судья не рассматривал соразмерность применяемой санкции к свободе выражения мнений. В отношении заявителя было применено самое суровое наказание – в виде тюремного заключения, а вступление в силу этого решения было приостановлено на три года. По мнению судей Европейского Суда, эта санкция препятствует проявлению свободы выражения не только в отношении заявителя, но и в отношении других лиц.

ПОЛОЖЕНИЕ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

В 2018 году СМИ Молдовы столкнулись с теми же вызовами, что и в предыдущие годы: частично устаревшая правовая база; монополизация институтов масс-медиа некоторыми политическими группами; нападения и запугивание журналистов; нелояльная конкуренция на рекламном рынке; ограничение независимости регулирующего органа вещания.

В 2018 году, по сравнению с 2017 годом, Молдова опустилась на одну позицию в списке рейтинга свободы прессы, который ежегодно составляется организацией «Репортёры без границ». В рейтинге Молдова заняла 81 место среди 180 стран. «Средства массовой информации в Молдове разнообразны, но сильно поляризованы, как и сама страна, которая характеризуется хронической нестабильностью и чрезмерным влиянием олигархов. Редакционная политика основных источников информации тесно связана с делами и политическими интересами

собственников», – говорится на официальном сайте «Репортеров без границ» (RSF), который разработал Индекс.

В 2018 году, как и в последние годы, представители СМИ подвергались нападкам и давлению со стороны политиков или общественных деятелей.

Данный факт констатировал и Специальный докладчик ООН по вопросу о положении правозащитников М. Форст, который в заявлении по итогам визита в Республику Молдова, в период с 25 по 29 июня 2018 года, указал на запугивание, угрозы в адрес представителей медиа-сообщества, включая обвинения в клевете и уголовные обвинения в адрес журналистов-расследователей. Он выразил обеспокоенность тем, что «журналисты являются жертвами клеветнических кампаний» и «сталкиваются с тем, что им ограничивают доступ к информации». Специальный докладчик ООН призвал власти создать необходимые условия с тем, чтобы средства массовой информации и НПО имели более свободный доступ к общественно важной информации, включая информацию о судебных слушаниях по делам, имеющих социальный или политический резонанс.

Народный Адвокат провел мониторинг положения средств массовой информации и несколько раз вмешался в ситуацию, когда журналисты подвергались нападкам и запугиванию.⁶⁴¹

Омбудсмен оценил как особо опасные и неприемлемые сообщения об угрозах в адрес журналистов. Помимо запугивания политических противников и журналистов за критику, подстрекательства к насилию в отношении отдельных лиц или групп людей, имеет место пропаганда определенных стереотипов и порождение ненависти и разобщенности среди людей.

Народный Адвокат направил ходатайство Генеральному прокурору с тем, чтобы последний изучил обстоятельства дела и принял соответствующие меры, на что Прокуратура ответила отказом в начале уголовного преследования по причине того, что **«совершенные деяния не квалифицируются уголовным законодательством как преступление»**. Данное обстоятельство побудило Народного Адвоката направить повторное ходатайство по указанным фактам в прокуратуру с требованием принять необходимые меры для защиты журналистов, выступающих с критикой, от преследования и запугивания. В повторном ходатайстве Народный Адвокат сослался на международные нормы и стандарты в этой сфере, которые Республика Молдова обязуется соблюдать. Так, Рекомендация Комитета министров Совета Европы – **CM / Rec (2016) 4 [1]** от 30 апреля 2014 года о защите и безопасности журналистов и других представителей средств массовой информации⁴², призывает государства-члены выполнять свои позитивные обязательства с целью защиты журналистов и других субъектов СМИ от любых видов нападков и препятствовать безнаказанности, что предусмотрено Европейской

⁴¹ <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-condamna-orice-manifestari-de-ura-si-intoleranta-mesaje-cu-caracter>; <http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-considera-inadmisibile-orice-tentative-de-intimidare>; <http://ombudsman.md/ro/content/mihail-cotorobai-dreptul-de-protesta-libertatea-de-opinie-si-libertatea-de-primi-sau>; <http://ombudsman.md/ro/content/comunicat-de-presa-31>

⁴² «Нападения и запугивание журналистов и других представителей масс-медиа неизбежно приводят к возникновению страха, который серьезно влияет на свободу выражения. Этот результат тем более силён, что распространённость нападений и запугивания усугубляется культурой юридической безнаказанности их авторов. Такая культура правовой безнаказанности является показателем повсеместного нарушения прав человека». https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9#_ftn1

конвенцией по правам человека и прецедентным правом Европейского суда по правам человека.

Омбудсмен также направил обращение к председателю Парламента с просьбой рассмотреть, в приоритетном порядке, до истечения мандата депутатов XX созыва, утверждённый в 2016 году пакет законов о преступлениях на почве ненависти и предубеждений.

Депутаты не приняли во внимание рекомендации Народного Адвоката, а Прокуратура муниципия Кишинэу отклонила ходатайство, поданное против постановления об отказе в начале уголовного преследования. В ответе Прокуратуры говорится, что ссылка Народного Адвоката на «запугивание журналистов за критику» не подпадает под уголовно-правовой состав статьи 180¹ Уголовного Кодекса» (Умышленное препятствование деятельности масс-медиа или запугивание за критику).

Народный Адвокат отмечает, что безнаказанность за запугивание и насилие, преследование журналистов, необеспечение соблюдения закона о привлечении к ответственности за подобные действия способствуют формированию мнения, что подобное поведение допустимо, способствует укреплению общей атмосферы нетерпимости, страха и может послужить стимулом для новых случаев насилия и даже репрессий.

Омбудсмен напоминает, что безнаказанность за запугивание и угрозы в отношении журналистов может повлиять на свободу выражения мнений и свободу прессы, и призывает власти соблюдать международные стандарты и стандарты в области защиты и безопасности журналистов.

В этом смысле, Резолюция Совета ООН по правам человека от 27 сентября 2018 года № 39/6 «О безопасности журналистов» призывает государства-члены разработать и реализовать стратегии по борьбе с безнаказанностью за нападения и насилие в отношении журналистов.

Народный Адвокат рекомендует в срочном порядке принять пакет законов о преступлениях на почве ненависти и предубеждений, подчеркивая, что уголовное законодательство, предусматривающее борьбу с ненавистническими высказываниями, должно быть ясным и точным, чтобы позволить физическим лицам контролировать своё поведение и проявлять надлежащее поведение, соответствующее гарантиям свободы выражения мнений, согласно статье 10.2 Конвенции.

В то же время мы ценим некоторые действия, предпринятые властями для создания благоприятной среды для деятельности средств массовой информации, особенно, что касается совершенствования правовой базы.

В рамках совместного проекта Европейского союза и Совета Европы «Продвижение свободы и плюрализма средств массовой информации в Республике Молдова», который завершился в конце 2018 года, было принято четыре из восьми проектов, разработанных членами специально созданной для этого в июне 2017 года рабочей группы. В окончательном чтении были приняты Кодекс аудиовизуальных медиа-услуг Республики Молдова, Национальная концепция развития медиа в Республике Молдова, Закон о привлечении иностранных инвестиций в производство фильмов и других аудиовизуальных произведений, а также Концепция информационной безопасности Республики Молдова.

В первом чтении был принят закон «О рекламе», а также законопроект о внесении изменений и дополнений в ряд законов, в том числе, в Закон о доступе

к информации, Закон о свободе выражения мнений, Закон о защите персональных данных.

Находясь с визитом в нашей стране в ноябре прошлого года, представитель ОБСЕ по свободе прессы Арлем Демир отметил факт участия Молдовы во всеобъемлющем процессе реформировании закона о СМИ, настоятельно призвав власти использовать эту возможность для создания благоприятных условий для развития свободного и плюралистического медиа-ландшафта. Официальный представитель ОБСЕ призвал власти изучить вызовы, препятствующие свободе и плюрализму СМИ, связанные с высокой степенью концентрации владения средствами массовой информации, угрожающей плюрализму мнений и развитию независимых СМИ. Арлем Демир отметил необходимость правил честной конкуренции на медиарынке, в том числе для финансирования и доступа к коммерческой рекламе⁴³.

Гарантирование благоприятной среды для СМИ является серьёзной проблемой для всех демократий, подчёркивает секретарь Совета Европы **Турбьёрн Ягланд**. Европейский чиновник также подчёркивает, что влияние правительства и сильные коммерческие интересы должны быть ограничены соответствующими законами, практикой и общим подходом и демократической культурой, которая способствует свободе выражения мнений с тем, чтобы СМИ могли справляться с попытками быть взятыми под контроль. Однако значительное число государств-членов не в состоянии внедрить эффективные законы о недопущении «концентрирования СМИ», отмечает Турбьёрн Ягланд⁴⁴.

В данном контексте Народный Адвокат подчёркивает, что Республике Молдова ещё не удалось создать эффективную законодательную базу для борьбы с «концентрацией СМИ» и обеспечить реальную прозрачность владения средствами массовой информации для защиты публичных политических дебатов в демократических обществах, в соответствии с европейскими и международными нормами. Народный Адвокат призывает власти следовать рекомендациям структур Совета Европы, ООН и ОБСЕ, чтобы сделать плюрализм более эффективным и укрепить независимость средств массовой информации отмечая, что в марте 2018 года Комитет министров Совета Европы обновил стандарты СЕ в этой области, приняв Рекомендацию СМ /Rec. (2018)1 о плюрализме и прозрачности и собственности СМИ.⁴⁵

Народный Адвокат оценил разработку и голосование в первом чтении законопроекта о рекламе, который мог бы способствовать борьбе и предотвращению картелизации медийного рынка и призывает власти утвердить закон после надлежащих консультаций с гражданским обществом и в духе европейских и международных традиций. Тот же принцип должен применяться и в процессе завершения работы над проектами и принятием поправок и дополнений в Закон о доступе к информации, Закон о свободе выражения мнений, Закон о защите персональных данных.

⁴³ Пресс-релиз по итогам посещения Республики Молдова Представителем ОБСЕ по свободе слова: <https://www.osce.org/ro/representative-on-freedom-of-media/404879>;

⁴⁴ Доклад генерального секретаря Совета Европы Турбьёрна Ягланда, «Состояние демократии, правовое государство и права человека в 2018 году»; https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13

⁴⁵ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13;

ДОСТУП К ИНФОРМАЦИИ

Важность обеспечения прозрачности принятия решений и доступа граждан и журналистов к информации, представляющей общественный интерес, неоспорима. Представители гражданского общества имеют право контролировать действия своих лидеров и участвовать в полном и открытом обсуждении этих действий. Они должны иметь возможность оценивать эффективность работы правительства при условии доступа к информации о состоянии экономики, социальных систем и другим вопросам, представляющих общественный интерес. Надлежащее управление открыто для широкой общественности.

В 2018 году положение дел с доступом к информации также не улучшилось. Частные лица, журналисты или представители гражданского общества по-прежнему сталкиваются с теми же трудностями при получении информации, представляющей общественный интерес: сложная процедура получения информации; несоблюдение государственными служащими законных сроков для её предоставления; предоставление частичной информации или её не предоставление; необоснованное применение Закона о петициях в случае запроса информации; отказ от предоставления информации по причине защиты личных данных или по причине того, что информация может представлять государственную тайну.

Народный Адвокат затронул рассматриваемые вопросы и выступил с рекомендациями по их устранению в своих докладах за 2016 и 2017⁴⁶ годы, которые в общих чертах не были выполнены.

В поддержку позиции Народного Адвоката также приводятся результаты некоторых исследований Центра политик и реформ (ЦПР) в 2018 году, которые показывают, что около одной трети запросов журналистов на получение информации остаются без ответа; на один запрос из двух приходит отказ в запрашиваемой информации на основании защиты персональных данных (или, возможно, коммерческой тайны); ответы на многие запросы являются формальными и уклончивыми¹²⁴⁷.

Эксперты ЦПР и представители СМИ также отметили чрезмерную бюрократизацию процесса, несоблюдение законных сроков в 15 рабочих дней, необходимость направлять повторные запросы на ту же информацию, «недружественное» отношение к прессе, необоснованная ссылка на «Закон о подаче петиций», в котором в качестве крайнего срока для ответа указывается 30 рабочих дней.

Изучив запросы журналистов Центра журналистских расследований, Народный Адвокат выявил другие трудности, с которыми сталкиваются журналисты при получении информации, представляющей общественный интерес. Таким образом, не предоставляется информация на запросы, отправленные по электронной почте, которые не заверены электронной подписью⁴⁸, поскольку, в соответствии со статьей 15 Закона о доступе к информации № 982 от 11.05.2000

⁴⁶ Доклад о соблюдении прав и свобод человека в Республике Молдова в 2016 году, стр. 31; Доклад о соблюдении прав и фундаментальных свобод человека в Республике Молдова в 2017 году, стр.21, 22,24;

⁴⁷ <https://cpr.md/2018/07/03/accesul-la-informatii-in-moldova-drumul-anevoios-in-cautarea-dreptatii-prin-judecati-si-nu-numai/>

⁴⁸ Журналисты Центра журналистских расследований запросили у Высшей судебной палаты подтверждение/опровержение факта, находится ли на балансе ВСП автомобиль марки Skoda, с указанием регистрационного номера, замеченного вне рабочего времени близи одного из супермаркетов, а также запросили комментарий в связи с его использованием во внеслужебных целях;

г., письменные заявления о доступе к информации регистрируются в соответствии с законодательством о регистрах и о подаче петиций. В то же время, статьёй 5 Закона о подаче петиций № 190 от 19 июля 1994 года предусмотрено, что петиция в электронной форме должна соответствовать требованиям, предъявляемым к электронному документу, включая применение цифровой подписи.

В то же время рассмотрение запросов на доступ к информации предусматривает более простую процедуру, а наложение условия применения электронной подписи на электронные документы усложняет процедуру получения информации.

19 июля 2018 г. Парламент принял новый Административный Кодекс, который вступит в силу с 01.04.2019. В этом случае будет аннулирован Закон о подаче петиций № 190/1994 и Закон об административном суде № 793/2000. Однако и в новой нормативно-правовой базе сохраняется положение, что заявка, поданная в электронной форме, должна соответствовать требованиям, установленным в отношении электронного документа⁴⁹.

В этом смысле Народный Адвокат напоминает о настоятельной необходимости приведения Закона о доступе к информации, в частности статьи 15, в соответствие с европейскими и международными стандартами. Омбудсмен проследит за принятием нового закона о доступе к информации, который в настоящее время находится в процессе разработки, и выступит с соответствующими предложениями для того, чтобы процедура доступа к информации была упрощена, а требование о приравнивании условий, установленных для рассмотрения петиции – исключено.

Речь в данном случае идёт об информации, запрошенной журналистами-расследователями, которая представляет общественный интерес. Таким образом, согласно юриспруденции ЕСПЧ, власти должны предоставлять журналистам запрашиваемую информацию, если таковые выполняют свою миссию «сторожевого пса» (*watchdog*) в распространении информации, представляющей общественный интерес.

В деле *Magyar Helsinki Bizottsag*, Суд установил «четыре пороговых критерия», которые необходимо учитывать, для лучшего определения обстоятельства, при которых отказ в доступе к информации является вмешательством в конкретное дело (§ 156):

- а) Цель обращения с запросом о предоставлении информации; вклад в публичные дебаты;
- б) Характер запрашиваемой информации: характер общественных интересов;
- в) Роль заявителя: наблюдатели со стороны гражданского общества, в качестве «сторожевых псов» и другие;
- г) Вне зависимости от того, готова ли информация и доступна ли она для государственных органов

В деле *Magyar Helsinki Bizottsag против Венгрии* (ноябрь 2016 года), суд также дал общие указания по определению понятия общественного интереса. Таким образом, «общественный интерес относится к вопросам, которые затрагивают общественность до такой степени, что она может на законных основаниях проявлять интерес к ним, которые привлекают её внимание или которые касаются её

⁴⁹ Административный Кодекс Республики Молдова, Кодекс № 116 от 19.07.2018 г., ст. 72, 75.

в значительной степени (...) вопросы, которые могут порождать значительные противоречия, относящиеся к важной социальной проблеме или затрагивают проблему, по которой общественность заинтересована получать информацию».

Доступ к информации, как считает Суд, является необходимым, если «её задержка помешала или повлияла бы на осуществление этим лицом его права на свободу выражения мнений (...), включая свободу получать и передавать информацию и идеи».

По итогам визита в Республику Молдова в ноябре 2018 года представитель ОБСЕ по свободе прессы Арлем Дезир заявил, что «доступ к информации и освещение вопросов, представляющих общественный интерес, не должны затрудняться административными препятствиями, которые могут служить защитой отдельных лиц», в том числе, защитой государственных органов от законного расследования, проводимого журналистами.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Органам власти выполнить рекомендации Комитета министров Совета Европы, **Rec (2018) 11** о плюрализме СМИ и прозрачности собственности масс-медиа (повышение прозрачности владения средствами массовой информации и уменьшение концентрации собственности на средства массовой информации);
- Обеспечить реализацию Кодекса аудиовизуальных медиауслуг Республики Молдова, Национальной концепции развития медиа в Республике Молдова, Закона о привлечении иностранных инвестиций в области кинопроизводства и других аудиовизуальных произведений и Концепции информационной безопасности Республики Молдова в духе европейских традиций, и в соответствии с рекомендациями международных партнеров Республики Молдова;
- Продолжить процесс совершенствования законодательной базы СМИ и принять Закон о рекламе, внести поправки в Закон о доступе к информации, Закон о свободе выражения мнений, Закон о защите личных данных, после проведения предварительных консультаций с гражданским обществом;
- Выполнить рекомендации Совета ООН по правам человека для государств-членов Резолюции №. 39/6 «Безопасность журналистов» от 27 сентября 2018 года;
- Выполнить рекомендации Комитета министров **CoE CM / Rec (2016) 4 [1]** от 30 апреля 2014 года в отношении защиты и безопасности журналистов и других представителей средств массовой информации;
- Принять в срочном порядке ряд законопроектов о преступлениях на почве ненависти и предвзятости (согласно перечню критериев национального законодательства и ЕСПЧ), и обеспечить точное выполнение этих положений, для предотвращения новых случаев разжигания ненависти;
- Оперативно и эффективно расследовать все правонарушения против журналистов, совершенные государственными или негосударственными субъектами, привлекать к ответственности за запугивание, преследование журналистов, угрожающих дискурсов в их адрес;

- Привести в соответствие с европейскими нормами и стандартами Закон о защите персональных данных №. 133/2011; Закон о коммерческой тайне № 171/1994; Закон о государственной тайне № 245/2008, с формулировкой чётких положений о категории информации, представляющей общественный интерес.
- Обеспечить доступ к информации, представляющей общественный интерес, в том числе, посредством современных электронных средств, исключив злоупотребление толкованием национальных и международных правовых норм о государственной и коммерческой тайне, защите персональных данных, данных об отказе в предоставлении запрошенной информации лицам или журналистам;
- Обеспечить обучение персонала центрального и местного органов власти по вопросам обеспечения прозрачности и доступа к информации.

СВОБОДА СОБРАНИЙ

В течение 2018 года имело место несколько крупных манифестаций. Народный Адвокат всегда обращался к участникам протестных движений с призывом мирно осуществлять своё право на свободу собраний. В результате мониторинга этих действий Народный Адвокат не выявил нарушений свободы собраний.

Свобода собраний гарантируется статьей 20 Всеобщей декларации прав человека, статьей 21 Международного пакта о гражданских и политических правах и ст. 5 п. d) Конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации.

Конституция Республики Молдова в статье 40 «Свобода собраний» предусматривает, что «Митинги, демонстрации, манифестации, шествия или любые иные собрания являются свободными, и могут организовываться и проводиться только мирно и без какого бы то ни было оружия».

В своих заключительных замечаниях по Третьему периодическому докладу Республики Молдова о выполнении Международного пакта о гражданских и политических правах, Комитет по правам человека рекомендует государству гарантировать право на свободу собраний без неоправданных ограничений и препятствий в законодательстве, а на практике, предпринять соответствующие меры для обеспечения того, чтобы организаторы и участники собраний не подвергались запугиванию, включая вмешательство полиции перед организацией собраний.

В течение 2018 года состоялось несколько масштабных собраний, и Народный Адвокат каждый раз обращался к организаторам демонстраций, а также к властям.

В своих обращениях Омбудсмен отмечал, что мирное выражение точки зрения на социально-значимые события в ходе демонстраций, является доказательством зрелости демократического общества. Цивилизованный диалог, исключающий насилие, является определяющим условием свободных собраний, важной предпосылкой обеспечения свободного обмена идеями, мнениями и гарантией уважения демократических принципов и верховенства закона⁵⁰.

В то же время Народный Адвокат призвал всех участников акций протеста поддерживать мирный характер собраний, не допуская перехода к насильственным действиям, которые могут поставить под угрозу общественный порядок, физическую неприкосновенность и жизнь людей, а также целостность имущества.

Представителям правоохранительных органов также было рекомендовано обеспечивать поддержание общественного порядка, строго соблюдать правовые положения, касающиеся проведения акций протеста, а также правовые положения об использовании специальных средств.

В то же время Народный Адвокат высоко оценивает усилия, предпринимаемые представителями неправительственных организаций, по информированию участников акций протеста, как вести себя в кризисной ситуации, путем разработки и распространения рекомендаций⁵¹.

Всякий раз, когда объявлялись массовые демонстрации, Офис Народного Адвоката собирал кризисную ячейку для контроля за соблюдением прав человека в процессе проведения собраний, а также чтобы обеспечить реакцию и

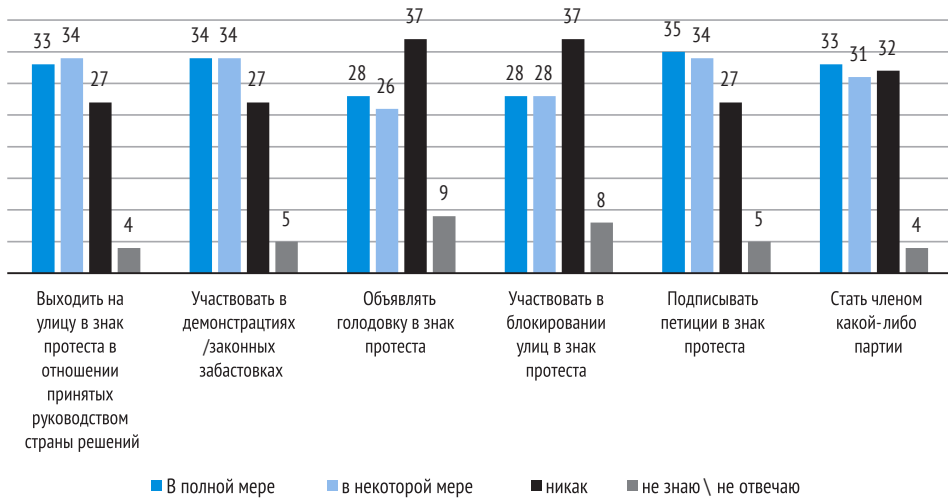
⁵⁰ <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-indeamna-autoritatile-statalului-precum-si-0>

⁵¹ <http://old.ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-mihail-cotorobai-reafirma-importanta-respectarii-dreptului-la-libera>

вмешательство учреждения в случае, если мирные демонстрации переросли бы в протесты с применением силы, согласно мандату Народного Адвоката, установленного Законом о Народном Адвокате (Омбудсмене), №52 от 03.04.2014г.

В этом контексте Омбудсмен высоко оценил открытость и вклад учреждений, ответственных за обеспечение общественного порядка, в обеспечение соблюдения прав человека в контексте митингов и других протестов 2018 года.

2016 год

2018 год

Результаты исследования «Восприятия прав человека в Республике Молдова» (2018 г.), проведенного компанией iData по заказу Офиса Народного Адвоката и при финансовой поддержке ПРООН в Молдове, вызывают обеспокоенность, демонстрируя снижение общей гражданской активности и желания участвовать

в процессах принятия решений. Если в 2016 году большая часть населения Республики Молдова приняла бы участие в гражданских или протестных акциях в различных формах (33%), то в 2018 году менее четверти участвовали бы в определенных акциях протеста (24%). В 2018 году только 23% могли бы свободно участвовать в забастовках или других видах демонстраций, что на 11 процентных пунктов меньше, чем в 2016 году.

Все больше респондентов проявляют сдержанное отношение к митингам и протестам. До половины из них (44%) не участвовали бы, например, в блокировании улиц в знак протеста или в голодовке (43%).

РЕКОМЕНДАЦИИ:

Народный Адвокат рекомендует властям обеспечить свободу собраний, как указано в его рекомендациях и Комитета ООН по правам человека: без неоправданных ограничений и препятствий в законодательстве и на практике, принять надлежащие меры для обеспечения того, чтобы организаторы и участники собраний не сталкивались с запугиванием, включая вмешательство полиции перед организацией собраний.

ПРАВО НА ОХРАНУ ЗДОРОВЬЯ

Несмотря на изменения в системе здравоохранения, реализацию различных реформ, направленных на улучшение этой области, бенефициары медицинских услуг продолжали жаловаться на нарушения прав человека в сфере здравоохранения, в частности, в отношении: несоблюдения условия получения информированного согласия пациента; несоблюдения врачами профессиональной этики; отсутствия правильной информации; сложности процесса общения между врачом и пациентом; отсутствия конфиденциальности при оказании медицинской помощи; ограничения доступа к специализированному лечению; низкого качества медицинских услуг; ограничения доступа к дорогостоящему лечению; отсутствия правовой базы для регулирования случаев малопраксиса (врачебных ошибок) и другое.

Республика Молдова является участником ряда международных документов и организаций, область деятельности которых, в частности, касается здоровья и его многочисленных аспектов, и некоторые из этих документов имеют высшую юридическую силу, что обязывает государство соблюдать и полностью выполнять их. В целях реализации принципов, закрепленных в международных документах и выполнения неотъемлемых обязательств, Конституция Республики Молдова предусматривает в пункте 1 статьи 36, что право на охрану здоровья гарантируется.

В то же время, это право подразумевает ряд конкретных обязательств для государства, в том числе:

- система здравоохранения, которая предлагает равные возможности для достижения максимально возможного уровня здоровья;
- профилактика, лечение и контроль заболеваний;
- доступ к основным лекарствам;
- материнское, репродуктивное и детское здоровье;
- своевременный доступ к базовым медицинским услугам;
- информация и образование в сфере здравоохранения;
- участие населения в процессе принятия решений в системе здравоохранения.

Гарантируя право на охрану здоровья, Конституция устанавливает обязательства для государства, и, совершенно естественно, ставит перед законодательной властью задачу регулирования основных областей и аспектов реализации данного права. Статья 36 (3) основного Закона предусматривает, что структура национальной системы здравоохранения и средства, предназначенные для охраны физического и психического здоровья лица, устанавливаются в соответствии с органическим законом. Парламент выполнил это обязательство, приняв Закон об охране здоровья № 411-XIII от 28 марта 1995 года, Закон о правах и обязанностях пациентов № 263 от 27.10.2005, Закон о государственном надзоре за общественным здоровьем № 10 XVI от 3 февраля 2009 г. и другие законы о здоровье.

Это право также содержится в статье 12 Пакта об экономических, социальных и культурных правах, статье 25 Конвенции ООН о правах инвалидов. Право на охрану здоровья и здравоохранение также закреплено в статьях 11 и 13 пересмотренной Европейской социальной хартии. Право на здоровье также пред-

усмотрено Целью 3 в области устойчивого развития, которая заключается в обеспечении здорового образа жизни и содействии благополучию для всех в любом возрасте.

Задачами для выполнения данной цели являются: снижение материнской смертности; устранение предотвратимых детских смертей; ликвидация или снижение эпидемий ВИЧ / СПИДа и других заболеваний; обеспечение всеобщего доступа к услугам в области сексуального и репродуктивного здоровья; доступ к основным лекарствам и безопасным вакцинам.

Рекомендации, касающиеся реализации права на здоровье, были представлены Республике Молдова, в качестве государства-участника нескольких международных договоров по правам человека. Это рекомендации Комитета по экономическим, социальным и культурным правам⁵², Комитета по правам человека⁵³, Комитета по правам инвалидов⁵⁴, Совета по правам человека⁵⁵, Совета по правам человека⁵⁶.

Право на здоровье рассматривается сегодня в свете международных положений с упором на права пациентов, которые закреплены в Европейской хартии прав пациентов, включающая 14 прав пациентов.

Кроме того, ратифицировав Конвенцию о правах человека и биомедицине⁵⁷, Республика Молдова вновь взяла на себя обязательство «принять надлежащие меры для обеспечения справедливого доступа к качественным медицинским услугам».

Не менее важной является обязанность государства обеспечивать право на наивысший уровень здоровья, означающий тот факт, что все медицинские услуги должны быть: *доступными, приемлемыми и качественными*.

Другими словами, государство должно обеспечить:

- достаточное количество медицинских услуг и лекарств;
- физическую доступность (финансовую и без дискриминации для всех уязвимых групп), информацию (право запрашивать, получать и распространять медицинскую информацию, в том числе для людей с ограниченными возможностями);
- приемлемость – которая будет учитывать культурную специфику пациента, медицинскую этику;
- качественные услуги.

2017 год ознаменовался серией реформ в системе здравоохранения, направленных на реализацию изменений в секторе, обеспечение высококачественной

⁵² Заключительные Замечания по третьему периодическому докладу Республики Молдова по выполнению положений Международного Пакта об экономических, социальных и культурных правах, 6 октября 2017г.

⁵³ Заключительные Замечания по третьему периодическому докладу Республики Молдова по выполнению положений Международного Пакта об экономических, социальных и культурных правах, 18 ноября 2016г..

⁵⁴ Заключительные Замечания по начальному докладу Республики Молдова по выполнению положений Конвенции ООН по правам инвалидов, 12 апреля 2017г.

⁵⁵ Доклад специального докладчика по правам людей с ограниченными возможностями о посещении Республики Молдова, 2 февраля 2016г.

⁵⁶ Рекомендации для Республики Молдова выдвинутые в ходе второго цикла Универсального Периодического Обзора, 8 ноября 2016г..

⁵⁷ Закон о ратификации Дополнительного протокола к Конвенции о правах человека и биомедицине в области биомедицинских исследований, №271 от 30.11.2012г.

первичной медико-санитарной помощи, улучшение управления здравоохранением и финансирование здравоохранения.

Поскольку право на охрану здоровья является одним из приоритетных на ближайшие годы, Народный Адвокат в 2018 году проводил мониторинг по данному направлению.

Гарантирование прав человека в системе здравоохранения, уважение достоинства пациента и повышение роли пациента в принятии решений в области здравоохранения должны действительно стать приоритетом для государства. Здоровье – это не только социальная, экономическая и политическая проблема, но и проблема прав человека. Нарушение прав человека может привести к ухудшению здоровья или, в некоторых случаях, к плохому состоянию здоровья.

Достижение эффективности в системе здравоохранения обусловлено успехом четырех основных функций: управление, финансирование, накопление ресурсов и предоставление услуг.

Управление здравоохранением должно осуществляться в соответствии с признанными на международном и европейском уровне принципами, основанными на прозрачности, многосекторальном партнерстве и открытой системе здравоохранения.

Финансирование системы здравоохранения должно осуществляться путем справедливого распределения ресурсов, предотвращения финансового краха семьи в случае болезни, стабильной и предсказуемой мобилизации ресурсов и соблюдения солидарности в накоплении ресурсов здравоохранения.

Также важны действия по улучшению управления человеческими ресурсами и разработка механизмов кадрового планирования в системе здравоохранения, которые соответствовали бы текущим и будущим потребностям системы.

Данные действия стали необходимыми в результате массового ухода специалистов из системы здравоохранения.

В своих предыдущих докладах⁵⁸ о соблюдении прав человека в Республике Молдова Народный Адвокат предупреждал органы власти о нарушениях, выявленных во время предоставления медицинской помощи, и давал рекомендации на этот счет, в том числе:

- Создание Министерством здравоохранения независимого органа профессиональной медицинской экспертизы, который будет объективно рассматривать заявления или жалобы пациентов.
- Обзор нормативно-правовой базы в отношении периодической проверки медицинского оборудования, которым оснащены медицинские учреждения, и обеспечение оборудования, соответствующее международным стандартам.
- Пересмотр критериев оценки и аккредитации медико-санитарных учреждений с точки зрения соблюдения прав человека.
- Организация и проведение курсов повышения квалификации и начальных курсов по изучению законодательства в области здравоохранения и прав человека для медицинских работников, с целью соблюдения прав пациентов при совершении медицинского акта.
- Разработка эффективной нормативной базы для расследования и разрешения случаев врачебных ошибок и злоупотреблений.

⁵⁸ <http://ombudsman.md/rapoarte/anuale/>

В 2018 году граждане продолжали поднимать вопросы из области здравоохранения в заявлениях, поданных в Офис Народного Адвоката, а также в ходе приёма граждан.

Большая часть заявлений и обращений касалась проблем, связанных с несвоевременным получением медицинской помощи; с нарушением права пациента на информацию; нехваткой компетентного медицинского персонала или его острой нехваткой в сельской местности; с ограниченным доступом к неотложной медицинской помощи (которые в некоторых случаях привели к смертельному исходу); не предоставление адекватного/персонализированного лечения пациенту, которому диагностировали редкое заболевание; с недостатками в предоставлении медицинских услуг, предложенных Единой программой обязательного медицинского страхования.

В январе 2018 года медицинская система в Республике Молдова была потрясена коллективным заявлением нескольких женщин, которые пострадали от взаимодействия с пренатальной медицинской системой Республики Молдова.⁵⁹

Этот случай выявил массовые нарушения прав пациентов, нарушения медицинского законодательства, этических и деонтологических норм некоторыми медицинскими работниками.

В заявлении матери указывают на факты, когда им было отказано в оказании неотложной медицинской помощи или оказание помощи с опозданием, вымогание денег за оказание медицинской помощи, которая, согласно закону, должна быть бесплатной, женщины чувствовали себя униженными, оскорбленными, дискриминированными медицинским персоналом по различным критериям, включая попытки пациентки выяснить, какое лечение назначается; женщинам поставили неправильный диагноз, их неправильно лечили – что, в некоторых случаях, привело к смертельному исходу для плода и/или серьезным последствиями для физической и эмоциональной неприкосновенности матерей.

Исследуя это дело, Народный Адвокат осудил поведение представителей медицинских учреждений. Отношения между врачом и пациентом должны основываться на компетентности, профессиональной ответственности врача и соответствующих этических и моральных качествах, а также на соблюдении принципа «не навреди».

Также Народный Адвокат разработал ряд рекомендаций для органов здравоохранения о необходимости соблюдать право на охрану здоровья и разработки конкретных мер, которые необходимо принять для предупреждения нарушений прав пациентов.

В том, что касается нарушения прав пациентов, в заявлениях, направленных Народному Адвокату, наиболее часто указывается на:

ПРАВО ПАЦИЕНТА БЫТЬ ПРАВИЛЬНО ИНФОРМИРОВАННЫМ

Право пациента быть правильно информированным чаще других указывается пациентами как нарушенное при обращении за медицинской помощью либо к семейному врачу, либо в государственные учреждения здравоохранения.

⁵⁹ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/doc-declaratia-comuna-si-istoriile-a-98-de-femei-care-scotla-iveala-probleme-grave-in-sistemul-medical-perinatal-din-r-moldova-au-fost-transmise-astazi-catre-mai-multe-institutii-publice>

Несоблюдение права пациента быть правильно информированным часто происходит из-за неправильного общения врача с пациентом или отсутствия у некоторых врачей знаний о положениях медицинского законодательства.

Однако Народный Адвокат высоко оценивает усилия Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты, направленные на разработку Руководства по применению процедуры общения и консультирования пациентов⁶⁰, и выражает уверенность в том, что всем медицинским работникам будут доведены до сведения указанные аспекты.

В Республике Молдова право пациента на правильное информирование содержится в Законе о правах и обязанностях пациента⁶¹ №263 от 27.10.2005г., который предусматривает, что каждый пациент имеет право на исчерпывающую информацию о состоянии своего здоровья, о методах диагностики, лечения, восстановления и профилактики, о возможном риске и лечебной эффективности их использования, а также на информацию о поставщике медицинских услуг, о профиле, объеме, качестве, стоимости и способах предоставления соответствующих услуг;

ПРАВО ПАЦИЕНТА НА ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ЛЕЧЕНИЮ

В течение 2018 года Народный Адвокат рассматривал заявления на ограниченный доступ к медицинским услугам, соответствующим состоянию здоровья, что часто приводило к инвалидности.

В соответствии с положениями Европейской хартии прав пациентов, каждый пациент имеет право на диагностические или лечебные программы, максимально адаптированные к его/ее личным потребностям. Для этого медицинские службы должны гарантировать гибкие программы, ориентированные на индивидуальные потребности пациента, принимая меры к тому, чтобы критерии экономической самокупаемости не преобладали над правом на медицинское обслуживание.

В этом отношении озабоченность Омбудсмана вызывает персонализированное лечение редких заболеваний в Республике Молдова, постановка правильного диагноза, запоздалая диагностика, отсутствие информации об определенном заболевании на уровне первичной медицинской помощи, отсутствие информации об определенных редких заболеваниях, отсутствие персонализированных медицинских услуг, соответствующих заболеванию.

В Офис Народного Адвоката поступило несколько жалоб на нарушение этого права, на отсутствие предоставления индивидуального лечения или позднюю диагностику редких заболеваний⁶².

Согласно официальной информации, предоставленной Министерством здравоохранения, труда и социальной защиты, в Республике Молдова существует список редких заболеваний, который ведется Центром репродуктивного здоровья и медицинской генетики Института матери и ребёнка, дополняемый в

⁶⁰ http://old2.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/novyy_dokument_10.pdf

⁶¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313060>

⁶² Например: Пациент Р.Б., после многочисленных обращений к специализированным врачам в Республике Молдова, был вынужден обратиться за помощью к медикам за границей, где ему поставили правильный диагноз редкой болезни, при этом Молдова не может обеспечить ему специализированное лечение, в соответствии с диагнозом.

соответствии с новыми обнаруженными случаями. Общее количество пациентов, включенных в Список редких заболеваний этого Центра, включает 800 пациентов с более чем 20 клиническими состояниями.

Диагностика редких заболеваний, по мнению Народного Адвоката, остается серьезной проблемой для обеспечения права на охрану здоровья.

УВАЖЕНИЕ ВРЕМЕНИ ПАЦИЕНТА

Обеспечение доступа к медицинским услугам рассматривается во всем мире как одно из основных прав человека и является основным условием улучшения здоровья всего населения.

Несмотря на то, что право на качественную медицинскую помощь, предоставленную в необходимое время, предусмотренную в системе обязательного медицинского страхования; виды медицинских услуг; метод их предоставления предусмотрен в Законе об охране здоровья № 411 от 28 марта 1995 г., на указанное право продолжают ссылаться граждане Молдовы в части, связанной с обеспечением неограниченного доступа и регистрации у семейного врача.

Учитывая, что в нашей стране остро ощущается нехватка семейных врачей, особенно в сельской местности, пациенты сталкиваются с ограниченным доступом к первичной медико-санитарной помощи или поздним оказанием необходимой медицинской помощи. Следует отметить, что в соответствии с Европейской хартией прав пациентов каждый человек имеет право на получение необходимого ему лечения в течение определенного периода времени, в зависимости от степени срочности заболевания.

Медицинские службы должны гарантировать каждому доступ к нужным им услугам, а когда это невозможно, необходимо немедленно включить пациента в список ожидания, с которым он может ознакомиться, при соблюдении права на конфиденциальность.

МИНИМАЛЬНАЯ МЕДИЦИНСКАЯ СТРАХОВКА

В соответствии с Конституцией Республики Молдова государство несет ответственность за обеспечение доступа к медицинским услугам для всех граждан, при этом минимальный уровень медицинской страховки является бесплатным и гарантированным. Эта цель достигается с помощью пакета медицинских услуг, которые государство предполагает предоставлять населению страны через «Единую программу», финансируемую из государственных источников⁶³. В отличие от других стран, где есть несколько медицинских пакетов, в Республике Молдова есть только один, поэтому он называется «Единая программа».

Единая программа – это документ, в котором перечислены заболевания и состояния, требующие медицинской помощи, и определяется объем помощи, оказываемой лицам, застрахованным в санитарных учреждениях, заключивших договор с НКСМ и его территориальными органами, в соответствии с положениями законодательства.

Граждане Республики Молдова чаще всего не согласны с объемом медицин-

⁶³ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=326302&lang=1>

ской помощи, оказываемой в рамках Единой программы, которая недостаточна и не обеспечивает полного восстановления здоровья. В условиях массового оттока врачей из страны обеспечение полного объема медицинской помощи находится под угрозой, поэтому существуют длинные списки ожидания для различных медицинских услуг.

В то же время пациенты утверждают, что этот документ сложен для понимания, неоднозначен и допускает интерпретации.

ДЕЙСТВИЯ, КОТОРЫЕ НАНОСЯТ УЩЕРБ ЧЕСТИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ДОСТОИНСТВУ МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ

Нормы защиты права имеют особое значение в работе медицинских работников, в обучении медицинского персонала, во время выполнения ими своих профессиональных обязанностей, при соблюдении законодательства и при проявлении добросовестного отношения к пациентам.

Тревожную ситуацию в медицинской системе нашей страны создают многочисленные случаи агрессии, проявленной в отношении врачей.

2018 год был, пожалуй, годом, самым отмеченным недовольством населения проблемами в области здравоохранения и социального обеспечения. Очевидно, что это явление напрямую влияет на работу врачей, и у государства нет достаточных механизмов для их защиты.

Прежде всего, стоит отметить, что медицинская система в нашей стране в последние годы сталкивается с большой нехваткой кадров.

Это явление неизбежно затронуло сегмент первичной медико-санитарной помощи, что нарушает принцип обеспечения доступа к основным медицинским услугам.

В течение 2018 года к Омбудсмену также обращались врачи, которые просили о конфиденциальности. Они указали на то, что оплата труда, условия работы, устаревшее оборудование, уход специалистов из системы, финансовый кризис, сложные отношения к пациентам и страхование врачей на случай медицинских ошибок являются наиболее распространенными причинами, по которым врачи покидают систему общественного здравоохранения.

В результате нехватки медицинских работников часто возникают проблемы, а врачи в таких условиях не могут предоставлять качественные медицинские услуги.

В течение 2018 года роль семейного врача и семейной медицины снизилась за счет повышения использования специализированной и больничной медицины.

Все более частые случаи агрессии в отношении врачей, имеющие место в последние годы,⁶⁴ требуют разработки медицинского страхования от врачебных ошибок, что, к сожалению, является частью процесса оказания медицинской помощи. Нашей стране следует учиться на опыте других государств, принципам и методам применения обязательного медицинского страхования в случае врачебных ошибок, адаптируя их к нашим условиям.

⁶⁴ <https://www.zdg.md/editia-print/social/victim-e-in-halate-albe-cine-loveste-in-medici-si-de-ced-sarele-sunt-clasate>

Несмотря на то, что, с целью повышения личной безопасности врачей скорой помощи, 20 мая 2016 года Министерство здравоохранения и Министерство внутренних дел подписали приказ о мерах по улучшению сотрудничества и совместного вмешательства в процесс оказания медицинской помощи, этот совместный приказ не полностью выполнен, а количество случаев агрессии в отношении медицинских работников увеличивается.

Мы считаем, что в Республике Молдова существует достаточная техническая база, на которую может основываться законодательство в области обязательного медицинского страхования от врачебных ошибок. Остается только осознание законодателями жесткой и неизбежной необходимости введения в систему здравоохранения ответственности за ошибки и халатность, совершенные медицинским персоналом.

Крайне важно создать структуру, которая защищает права и достоинство врачей от любых нападок извне.

Народный Адвокат считает, что Республика Молдова нуждается в законе о борьбе с медицинской халатностью в контексте многочисленных скандалов в системе здравоохранения. Также важно принять закон о борьбе с малпракисом (врачебными ошибками) в Республике Молдова.

С одной стороны, этот закон поможет пациентам защищать свои права и привлекать к ответственности тех, кто наносит вред здоровью, а с другой стороны, закон будет защищать врачей, потому что не все случаи врачебных ошибок происходят по прямой вине медика.

Восприятие населением соблюдения права на охрану здоровья не очень хорошее.

Исследование «Восприятие прав человека в Республике Молдова» (2018 г.), проведенное компанией iData, по заказу Офиса Народного Адвоката, показывает преобладающее негативное отношение респондентов к тому, что касается соблюдения права на охрану здоровья.

Примерно 62% респондентов утверждают, что экономический статус человека влияет на право на медицинские услуги (по сравнению с 71% в 2016 году), а 56% утверждают, что полис медицинского страхования не позволяет владельцу иметь адекватный уровень медицинских услуг (в сравнении с 71% в 2016 году). В то же время 48% респондентов считают, что государство не обеспечивает равный доступ к качественным медицинским услугам (по сравнению с 62% в 2016 году). Данные оценки указывают на большую степень неудовлетворенности системой здравоохранения в целом и даже ухудшение восприятия населением уровня соблюдения данного права.

Мнения экспертов о том, как соблюдается право на охрану здоровья, разделились. Эксперты, которые имели достаточно хорошее представление о положении в области здравоохранения, упоминали ВИЧ положительных людей, а также людей с ограниченными возможностями в возрасте до 18 лет, которым, по их мнению, предоставляется бесплатное лечение и уход.

Ромы иногда сталкиваются с дискриминационным отношением при обращении за медицинской помощью. Исследование показало, что эта социально-уязвимая категория людей часто не получает надлежащей медицинской помощи.

Респонденты также отметили, что в пенитенциарных учреждениях нарушается право на качественные медицинские услуги, из-за чего большое количество

людей, лишенных свободы, болеют или умирают в большом количестве, также нарушается право на качественные медицинские услуги в сельской местности и в приднестровском регионе.

Оцените следующие утверждения по шкале от 1 (полностью несогласен) до 10 (полностью согласен), в %, 2018 год

Оцените следующие утверждения по шкале от 1 (полностью несогласен) до 10 (полностью согласен), в %, 2016г.

В контексте сказанного мы находим, что одной из фундаментальных проблем, которые негативно влияют на надлежащую реализацию права на охрану здоровья, является недофинансирование системы. Эта проблема порождает другие проблемы, такие как условия работы врачей, нехватка медицинского персонала

из-за ухода специалистов из отрасли, устаревшее оборудование, ограниченный доступ к качественным медицинским услугам и качественному лечению, а также другие специфические проблемы в течение длительного периода времени.

Еще одним фундаментальным вопросом является пересмотр правовой базы и, при необходимости, принятие новых положений с тем, чтобы перенять передовой опыт других стран, которые имеют эффективные системы здравоохранения и которые надлежащим образом обеспечивают соблюдение права пациентов на здоровье.

И последнее, но не менее важное: мы констатировали, что права человека недостаточно интегрированы в государственную политику в части здравоохранения, что требует пересмотра государственной политики на основе подхода, основанного на соблюдении прав человека, таким образом, чтобы система здравоохранения была адаптирована к нуждам людей, а не наоборот.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Разработать адекватную политику в области здравоохранения в отношении редких заболеваний;
- Проводить контроль финансовых ресурсов, предназначенных для ранней диагностики редких заболеваний;
- Разработать методику реабилитации и ресоциализации пациентов с диагнозами редких заболеваний;
- Медицинским учреждениям установить политику и внутренние процедуры по соблюдению прав пациентов;
- Проводить регулярный мониторинг соблюдения/выполнения работниками здравоохранения и руководителями государственных медико-санитарных учреждений действующих нормативных актов в области здравоохранения (законы, приказы, положения, клинические протоколы);
- Разработать эффективную нормативную базу для расследования и разрешения случаев врачебных ошибок и злоупотреблений служебным положением;
- Организовать начальное и непрерывное обучение работников здравоохранения относительно законодательства по здравоохранению и правам человека, с целью обеспечения соблюдения прав пациентов при совершении медицинского акта;
- Медицинским специалистам необходимы навыки в области коммуникации, а пациентам – знания о высокой степени ответственности за свое здоровье;
- Пересмотреть государственную политику с точки зрения подхода, основанного на соблюдении прав человека;
- Выполнять рекомендации международных и региональных правозащитных организаций.

ПРАВО НА СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И ЗАЩИТУ

В области права на социальное обеспечение и защиту не наблюдается значительного прогресса в том, что касается соблюдения прав человека. Причины, препятствующие надлежащему осуществлению данного права, касаются необходимости совершенствования правовой базы, обеспечения системы социальной защиты адекватными финансовыми ресурсами и квалифицированными кадрами.

Указанные выводы также подтверждаются восприятием населения степени соблюдения права на социальное обеспечение и защиту, что свидетельствует о том, что уровень реализации данного основного права не соответствует установленным стандартам с точки зрения соблюдения прав человека.

Право на социальное обеспечение и защиту закреплено в статье 22 Всеобщей декларации прав человека, статье 9 Пакта о социальных, экономических и культурных правах, статье 28 Конвенции ООН о правах инвалидов.

В Конституции Республики Молдова данное право закреплено в статье 47: *«(1) Государство обязано принимать меры для обеспечения любому человеку достойного жизненного уровня, потребного для поддержания здоровья и благосостояния его самого и его семьи, в том числе пищи, одежды, жилища, медицинского ухода и необходимого социального обслуживания. (2). Граждане имеют право на социальное обеспечение в случае безработицы, болезни, инвалидности, вдовства, наступления старости, или в других случаях утраты средств к существованию по не зависящим от них обстоятельствам».*

Основное право на социальное обеспечение и защиту предусмотрено также Целью № 1 в области устойчивого развития – Повсеместная ликвидация нищеты во всех ее формах. Цели этой задачи включают: искоренение крайней нищеты, осуществление мер социальной защиты, подходящих для всех, и защиту всех бедных и уязвимых, обеспечение того, чтобы все мужчины и женщины, особенно бедные и уязвимые, имели равные права на экономические ресурсы и доступ к основным услугам.

Ранее Народный Адвокат представил властям ряд рекомендаций, которые необходимо принять для улучшения положения дел по праву на социальное обеспечение и защиту, а именно:

- Надлежащее выполнение рекомендаций международных организаций, проводящих мониторинг и занимающихся защитой прав человека;
- Пересмотреть способы финансирования существующей системы социальных услуг и провести её модернизацию, в соответствии с текущими потребностями людей с ограниченными возможностями;
- Провести анализ возможности исключить требование отказа от ежемесячного пособия по уходу или наблюдению за инвалидом, в случае предоставления человеку с тяжелой формой инвалидности социальной услуги «личный ассистент»;
- Разработать механизм оценки качества предоставляемых социальных услуг на основе количественных показателей эффективности и качественных показателей восприятия бенефициаров;
- Создать механизм сотрудничества между местной публичной властью и территориальной структурой социального обеспечения для мониторинга и координации работы персонала системы социальной помощи, а также бенефициаров;

- Создать эффективные механизмы внутриотраслевой и межотраслевой координации на уровне сообществ (мэрия, социальный работник, медицинский работник);
- Единое и последовательное выполнение правовых норм в области социального обеспечения, соотнесенных с социальными потребностями и проблемами бенефициаров;
- Постоянно повышать уровень возможностей представителей местных органов государственной власти и правозащитных структур, в том числе по защите людей с ограниченными возможностями.

Народный Адвокат привлекает внимание к рекомендациям, которые были представлены государству в процессе оценки уровня соблюдения государством региональных и международных обязательств в области прав человека, принятых Республикой Молдова.

Так, Комитет ООН по экономическим, социальным и культурным правам рекомендует государству значительно повысить уровень государственных социальных расходов, как на национальном, так и на местном уровне, чтобы обеспечить прогрессивную реализацию экономических, социальных и культурных прав, в частности в том, что касается социального обеспечения, жилья, водоснабжения и канализации, здравоохранения и образования. Также Комитет рекомендует пересмотреть систему выдачи свидетельств об инвалидности, с тем, чтобы оценка отражала характеристики, обстоятельства и потребности людей с ограниченными возможностями, а также выделять достаточные средства для предоставления личных помощников всем людям с тяжелыми формами инвалидности. Комитет ООН по экономическим, социальным и культурным правам повторил свои предыдущие рекомендации о том, что пенсии должны быть увеличены до уровня, обеспечивающего достойную жизнь и, в качестве первого шага, до достижения прожиточного минимума.

Комитет также рекомендует государству-участнику следующее: незамедлительно исправить положение родителей, ухаживающих за детьми-инвалидами; изучить условия программ по оказанию социальной помощи, усилить координацию между различными программами социального обеспечения и рационализировать процесс предоставления социальных пособий с целью обеспечения непрерывности оказания социальной помощи; обеспечить, чтобы работающие не по найму специалисты, большинство из которых составляют женщины, имели равный доступ к программам социального обеспечения; повысить осведомленность общественности о программах социального обеспечения и процедурах подачи заявлений и получения помощи, а также оказать помощь ромам и сельским жителям в получении необходимых социальных выплат и удостоверяющих личность документов.

Комитет рекомендует государству-участнику активизировать свои усилия по борьбе с нищетой, уделяя особое внимание жителям сел и пенсионерам. Комитет также настоятельно призывает государство-участника обеспечить, чтобы все отвечающие критериям лица пользовались программой «Социальная помощь», и увеличить размер пособий до уровня, который обеспечит бенефициарам достойный уровень жизни. Кроме того, Комитет рекомендует государству-участнику пересмотреть критерии приемлемости, в том числе перечень имущества, для обеспечения того, чтобы все нуждающиеся люди получали выплаты по программе «Социальная помощь».

Комитет рекомендует государству-участнику рассмотреть возможность ратификации Факультативного протокола к Международному пакту об экономических, социальных и культурных правах.

Комитет по защите прав людей с ограниченными возможностями в процессе оценки рекомендует государству-участнику обеспечить адекватный уровень жизни для людей с ограниченными возможностями и их семей, в том числе путем разумного обеспечения пенсий и социальных пособий; обеспечить, чтобы программы социальной защиты и сокращения масштабов нищеты учитывали дополнительные расходы связанные с ограничением возможностей; обеспечить, чтобы люди с ограниченными возможностями имели доступ к общественным социальным услугам и государственным жилищным программам и чтобы эти услуги и программы были также доступны в сельских и отдаленных местностях; обратить внимание на связь между статьей 28 Конвенции и целью 1.3.1. целей устойчивого развития⁶⁵.

Народный Адвокат также обращает внимание на рекомендации Европейского Комитета по социальным правам, изложенным в заключительных замечаниях по мониторингу выполнения Республикой Молдова⁶⁶ положений Европейской социальной хартии (пересмотренной).

Комитет пришел к выводу, что ситуация в Республике Молдова не соответствует положениям §1⁶⁷ статьи 12 Хартии по следующим причинам:

- Установлено, что система социального обеспечения не охватывает значительный процент населения;
- Неадекватный минимальный размер пособия по безработице⁶⁸;
- Неадекватный минимальный размер пенсии по возрасту⁶⁹;
- Неадекватный минимальный размер пособия по временной нетрудоспособности в связи с болезнью⁷⁰.

Комитет считает, что ситуация в Республике Молдова не соответствует положениям §2⁷¹ статьи 12 Хартии, поскольку установлено, что Республика Молдова не поддерживает систему социального обеспечения на удовлетворительном уровне, по крайней мере равном уровню, необходимому для ратификации Европейского кодекса социального обеспечения.

⁶⁵ Доля населения, охваченная планами / схемами социальной защиты, с разбивкой по полу, которая отличает детей, безработных, людей с ограниченными возможностями, пожилых людей, беременных женщин, новорожденных, жертв несчастных случаев на производстве, а также бедные и уязвимые слои населения.

⁶⁶ https://www.ecoi.net/en/file/local/1425569/1226_1519804343_cr-2017-mda-eng.pdf

⁶⁷ Создать или поддерживать систему социального обеспечения.

⁶⁸ Размер пособия по замещению дохода должен быть установлен таким образом, чтобы он был разумно пропорционален предыдущим доходам и никогда не был ниже порога бедности, определяемого как 50% среднего дохода, равного и рассчитанного на основе порога риска бедности.

⁶⁹ Минимальный размер пенсии по возрасту (в 2018 году – 1025 лей / www.cnas.md) остается ниже прожиточного минимума (в первой половине 2018 года – 1589 лей / www.statistica.md).

⁷⁰ Размер пособия по временной нетрудоспособности в связи с болезнью рассчитывается пропорционально дополнительным периодам, завершенным застрахованным лицом. Если накопительный период составляет менее 5 лет, размер пособия составит 60% от дохода застрахованного лица. Принимая во внимание гарантированную минимальную заработную плату в реальном секторе, которая в 2018 году составляла 2610 лей в месяц, размер пособия по болезни лица, завершившего период взноса менее 5 лет, будет ниже прожиточного минимума (в первом семестре 2018 г. – 1895,7 лей / statistica.md).

⁷¹ Поддерживать режим социального обеспечения на удовлетворительном уровне, по крайней мере равном тому, который требуется для ратификации Европейского кодекса социального обеспечения.

Комитет также отмечает, что усилия, предпринимаемые Республикой Молдова по развитию системы социального обеспечения, в соответствии с положениями §3⁷² статьи 12 Хартии, не являются адекватными. Как правило, стагнация системы социального обеспечения в государствах-участниках Хартии носит временный характер и применяется только во время экономического кризиса в стране.

В том, что касается соблюдения §4 статьи 12, Комитет считает, что ситуация в Республике Молдова не соответствует положениям §4⁷³ статьи 12 Хартии, по следующим причинам:

- Равенство в отношении доступа к семейным пособиям не гарантируется гражданам других государств-участников. Законодательство Республики Молдова не обеспечивает равных прав родителей и детей, которые не имеют постоянного места жительства в Республике Молдова, но имеют право на семейные пособия (пособия на воспитание детей в возрасте до 3 лет), в соответствии с другими нормами, установленными национальным законодательством.
- Право на сохранение полученных пособий не гарантируется гражданам других государств-участников. Законодательство Республики Молдова не обеспечивает право граждан других государств-участников на сохранение пособия (пенсия, компенсация), полученного в соответствии с нормами национального законодательства на территории других государств-участников, в условиях отсутствия соглашения о социальном обеспечении. Выплата пособий, включая пособия по социальному обеспечению, ограничена на том основании, что данное лицо проживает в любом другом государстве-участнике Хартии.
- Право на сохранение приобретенных прав не гарантируется гражданам других государств-участников. Если лицо осуществляло деятельность более чем в одном государстве-члене и не набирает минимальный стаж для предоставления права на получение социального пособия и выплаты (в частности, пенсии), в соответствии с национальным законодательством, государство должно принять меры для обеспечения объединения всех периодов стажа страхования, полученных в других государствах-участниках. Это также требует пропорционального подхода при расчете и выплате социальных пособий.

Комитет считает, что ситуация в Республике Молдова не соответствует положениям §1⁷⁴ статьи 13 Устава по следующим причинам:

⁷² Приложить усилия, чтобы постепенно вывести режим социального обеспечения на более высокий уровень.

⁷³ Принимать меры путем заключения соответствующих двусторонних и многосторонних соглашений или другими средствами и при соблюдении условий, предусмотренных в этих соглашениях, с тем, чтобы обеспечить:

- a) одинаковый режим для своих граждан и граждан других Сторон в том, что касается прав на социальное обеспечение, включая сохранение преимуществ, предоставленных законодательством о социальном обеспечении, независимо от любого передвижения защищаемого лица между территориями Сторон;
- b) предоставление, сохранение и восстановление прав на социальное обеспечение такими средствами, как суммирование периодов страхования или рабочего стажа, осуществляемых в соответствии с законодательством каждой из Сторон.

⁷⁴ Обеспечить, чтобы любому лицу, которое не имеет достаточных средств к существованию и которое не в состоянии ни добыть их своими собственными усилиями, ни получить их из других источников, в частности, за счет выплат в рамках системы социального обеспечения, предоставлялась соответствующая помощь, а в случае болезни – уход, необходимый в его состоянии;

- Размер социальных пособий, выплачиваемых лицу, не имеющему финансовых средств, в том числе пожилым, не является адекватным;
- Право на медицинское обслуживание не гарантируется всем неимущим.

В процессе рассмотрения заявлений Народный Адвокат выявил несколько случаев нарушения права на социальное обеспечение и защиту.

Таким образом, военнослужащие по контракту не могли воспользоваться отпуском по отцовству, поскольку Закон о статусе военнослужащих, №162 от 22.07.2005г. и Положение о порядке исполнения военной службы в Вооруженных силах, утвержденное Постановлением Правительства № 941 от 17.08.2016г. не содержали соответствующих положений.

Народный Адвокат предложил Министерству обороны начать процедуру внесения изменений в соответствующую нормативную базу, с тем чтобы гарантировать военнослужащим по контракту право на отпуск по отцовству.

В результате вмешательства Народного Адвоката, внесены дополнения⁷⁵ в Закон о статусе военнослужащих №162/2005г. статьей 14¹ «Социальные отпуска», который устранил причины и условия, приведшие к нарушению прав и свобод человека. Другая проблема, выявленная в отдельном тематическом исследовании, состоит в том, что реабилитированные жертвы политических репрессий периода 1917-1990 годов, которые проживают в Республике Молдова, но получают пенсию в другом государстве, не могут претендовать на выплату ежемесячного государственного пособия, которое устанавливается, в соответствии с действующим законодательством⁷⁶, для этой категории лиц.

Одновременно с предоставлением статуса жертвы политических репрессий, государство, Законом №1225 от 08.12.1992г. обязалось реабилитировать и восстановить в их политических, социальных и гражданских правах жертв политических репрессий, а также компенсировать материальный ущерб, нанесенный действиями тоталитарного режима. Следовательно, тот факт, что лицо было признано жертвой политических репрессий, предполагает право пользоваться специальными мерами социальной защиты, установленными без какой-либо дифференциации на основе определенных критериев. Из данной перспективы, Народный Адвокат считает, что требование, предъявляемое к получателю пенсии или пособия, установленное в соответствии с национальным законодательством, не должно быть определяющим требованием при установлении права на ежемесячное государственное пособие для жертв политических репрессий.

Народный Адвокат рекомендует Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты начать процедуру пересмотра нормативной базы с тем, чтобы все граждане Республики Молдова, реабилитированные жертвы политических репрессий, могли получать установленные ежемесячные государственные пособия.

Кроме того, существует достаточно недоработок в реализации права на социальную помощь и социальную защиту пожилых людей.

Согласно данным, представленным Национальной кассой социального страхования, в первой половине 2018 года средний размер пенсии составил 1658,7

⁷⁵ Закон о внесении изменений в некоторые законодательные акты, №184 от 26.07.2018г.;

⁷⁶ Положение о порядке установления и выплаты ежемесячных государственных пособий некоторым категориям населения, утвержденное Постановлением Правительства Р. Молдова, №470 от 02.05.2006г.;

лей. Это составляет 104,4% от среднего прожиточного минимума, установленного для пенсионеров (в первой половине 2018 года – 1589 лей⁷⁷), и почти 100%, если мы сравниваем со средним размером пенсии по возрасту.

Тип пенсии	Доля получателей в общем количестве получателей пенсии (%)	
	2017 г.	2018 г.
Из общего количества получателей пенсий, квантум пенсии которых ниже минимального уровня жизни, установленного для пенсионеров, по категориям:	(до 1566,6 лей)	(до 1589 лей)
Пенсии по достижении пенсионного возраста	54,3	49
Пенсии по инвалидности	15,4	13
Пенсии по потере кормильца	1,6	1,6
Пенсии по выслуге лет	0	0,01
Пенсии некоторым категориям работников гражданской авиации	0	0
Пенсии участников ликвидации аварии на Чернобыльской АЭС	0	0,01
Пенсии военнослужащим и членам их семей	0,1	0,07
Пенсии некоторых работников культуры	0	0
Досрочные пенсии по возрасту	0,4	0,3

Несмотря на то, что в последние годы отмечается незначительное увеличение покрытия доходами прожиточного минимума пенсионеров (на 9,6% больше в первой половине 2018 года, по сравнению с первой половиной 2017 года), минимальный уровень пенсии по возрасту остается ниже прожиточного минимума для пенсионеров и покрывает только 64,5% от него или 48,4% в случае минимальной пенсии лиц с тяжелыми формами инвалидности. Для сравнения, средний размер пенсии для некоторых других категорий пенсионеров⁷⁸ превышает прожиточный минимум почти в три раза.

В 2018 году Конституционный суд рассмотрел некоторые аспекты права на социальную помощь и защиту.

Таким образом, Суд объявил неконституционными положения пункта 1 статьи 36 Закона о государственной пенсионной системе⁷⁹, № 156 от 14 октября 1998 года, который предусматривал лишение права на пенсию застрахованного лица, который устанавливает свое место жительства за границей.

Конституционный Суд постановил, что статьи 2 и 36 Закона № 156 от 14 октября 1998 года устанавливают выплату пенсии в зависимости от места проживания человека, что может привести к ситуациям, когда определенные пенсио-

⁷⁷ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5343>;

⁷⁸ Имеются в виду некоторые государственные служащие /или высокопоставленные государственные чиновники.

⁷⁹ Решение Конституционного суда №10 от 08.05.2018г.

неры, которые работали в Республике Молдова и привнесли свой вклад в систему социального обеспечения своими выплатами, остаются без пенсии по причине того, что они больше не проживают в Республике Молдова.

В заключение Суд пришел к выводу, что дифференцированный подход к тем гражданам, которые не проживают в Республике Молдова, по сравнению с проживающими в Республике Молдова, в том, что касается пенсионных выплат нарушает статьи 46 и 47 в сочетании со статьей 16 Конституции⁸⁰. Соответственно, лица, имеющие право на пенсионные выплаты в Республике Молдова, должны продолжать пользоваться этими льготами, даже если они меняют место жительства и уезжают за границу.

Таким образом, Решением Конституционного Суда были внесены изменения в Закон №. 156 от 14.10.1998г⁸¹, и устранено констатированное судом социальное неравенство в отношении лиц, которые внесли свой вклад в систему социального страхования, но не могли получить пенсию, если они не проживали в Республике Молдова.

22 ноября 2018 года Конституционный суд установил, что право на пенсию по инвалидности в случае тяжелой инвалидности, вызванной общим заболеванием, не должно предоставляться в зависимости от возраста и стажа страхового взноса, как показано в таблице №1, части 1) статьи 20 Закона о государственной пенсионной системе, № 156 от 14 октября 1998 года.

Суд считает, что в отношении пенсии по инвалидности, которая назначается в случае тяжелой инвалидности, вызванной общим заболеванием, лежащие в основе регулирования стандартный пенсионный возраст или минимальный размер стажа, не существенны. Полная потеря трудоспособности по причине общего заболевания – это случайное событие, которое не может быть контролировано человеком, поэтому установление пенсии по инвалидности на основе возраста и минимального периода взносов (стажа), не оправдано.

Суд также считает, что исключение лиц с ограниченными возможностями, с инвалидностью по общему заболеванию, которые полностью потеряли работоспособность, из категории получателей пенсии по инвалидности, имеет, как следствие, необходимость указанной категории людей искать другие возможности для выживания, вопреки статье 47 Конституции, которая предусматривает прямо противоположное.

С учетом данного решения, власти должны внести поправки в Закон о государственной пенсионной системе № 156 от 14 октября 1998 года.

Восприятие людьми соблюдения права на социальную помощь и защиту указывает, что уровень достижения этого основного права не достигло должного уровня не только с точки зрения соблюдения стандартов в области прав человека.

Так, данные Исследования «Восприятие прав человека в Республике Молдова», проведенного в 2018 году по заказу Офиса Народного Адвоката⁸², показывают,

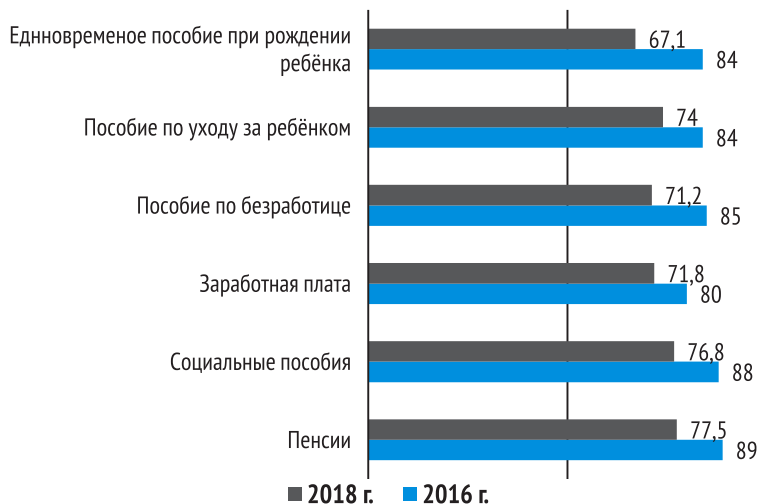
⁸⁰ смотри, *mutatis mutandis*, *Pichkur v. Ucraina*, §54.

⁸¹ Закон «О внесении изменений в Закон №.156/1998г. о государственной пенсионной системе», №. 258 от 22.11.2018г.

⁸² Исследование выполнено в ходе Проекта «Консолидация технических возможностей национальных учреждений по продвижению и защите прав человека», финансируемого Министерством внутренних дел Дании и внедренного Программой ООН по развитию (PNUD), в партнерстве с Офисом ООН по правам человека (UN OHCHR) и Фондом ООН в области народонаселения (UNFPA).

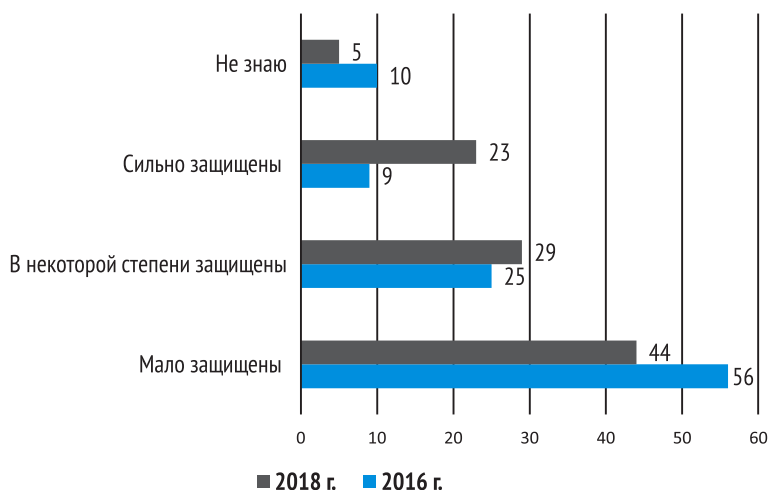
что в нашей стране довольно много людей, которые считают, что размер пенсии, заработной платы, пособий и других социальных выплат недостаточны. Наименее удовлетворены респонденты размером пенсии (77,5%), пособиями по безработице (76,9%) и другими льготами социального страхования.

В какой степени средний размер указанного предоставляет адекватный уровень жизни/социальную защиту людей? 2016г. и 2018г., %. (ответы: в малой степени или никак)

Результаты исследования указывают также на то, что права людей из социально-уязвимых категорий продолжают восприниматься как мало-защищенные государственными органами (43,7% респондентов). Только 23,3% респондентов считают, что указанные права защищены на должном уровне.

В какой степени государственные органы защищают и реализуют права людей из социально- уязвимых категорий ?

В контексте вышеизложенного отмечается, что в области права на помощь и социальную защиту не было достигнуто существенного прогресса. Причины, которые препятствуют надлежащему осуществлению указанного права, кроются в необходимости совершенствования правовой базы, обеспечения системы социальной защиты адекватными финансовыми ресурсами и квалифицированными кадрами.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Надлежащее выполнение рекомендаций международных органов по соблюдению прав человека;
- Выполнение рекомендаций Народного Адвоката, указанные в прошлогодних Докладах;
- Обеспечение уровня пособий по социальному обеспечению (пенсия по старости, пособие по безработице, временное пособие в связи с заболеванием или несчастным случаем на работе), чтобы их минимальная сумма равнялась, по крайней мере, установленному прожиточному минимуму;
- Рассмотрение возможности ратификации статьи 23 о праве пожилых людей на социальную защиту и статьи 30 о праве на защиту от бедности и социального исключения Европейской социальной хартии (пересмотренной).

ПОЛОЖЕНИЕ ПРАВОЗАЩИТНИКОВ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

В период с 25 по 29 июня 2018 года Специальный докладчик Организации Объединенных Наций по положению правозащитников М. Форст посетил Молдову с целью оценить, в какой степени обеспечивает Республика Молдова основы для безопасной и благоприятной среды для деятельности правозащитников. Для этого были оценены правовые и институциональные рамки; доступ к правосудию; политика и механизмы защиты, которые ориентированы на группы риска; условия деятельности независимых национальных учреждений по защите права человека, негосударственных субъектов, которые поддерживают работу правозащитников, сообщество правозащитников.

28 февраля 2019 года на 40-й сессии Совета ООН по правам человека Специальный докладчик представил свои выводы о положении дел в этой области в нашей стране.

Согласно выводам Специального докладчика⁸³, в Республике Молдова имеется хорошая законодательная база, которая в большинстве аспектов создает надлежащие условия для работы правозащитников. Тем не менее, несмотря на удовлетворительную нормативно-правовую базу в целом, положение правозащитников в Республике Молдова нуждается в улучшении.

М. Форст указал в своем отчете, что правозащитники и журналисты являются жертвами клеветнических кампаний, адвокаты сталкиваются с политически мотивированными уголовными обвинениями или угрозами, когда они защищают неудобные голоса, журналисты сталкиваются с ограничениями в плане доступа к информации, и национальные учреждения по защите прав человека на практике игнорируются. Специальный докладчик ссылается на конкретные случаи и приводит имена правозащитников, которых преследовали, увольняли или необоснованно обвиняли по таким причинам, как сознательное принятие незаконного или неправильного решения.

В Докладе также указано, что некоторые правозащитные группы особенно уязвимы из-за самой природы прав, которые они защищают, их собственной идентичности или особенностей их работы. Отмечается, что из-за атмосферы в стране, которая препятствует их работе в области прав человека, некоторым правозащитникам пришлось покинуть страну и просить убежища за границей.

Также в Докладе отмечается, что в приднестровском регионе законодательство о некоммерческих организациях вызывает серьезную обеспокоенность, и правозащитники иногда не чувствуют, что работают в безопасной и приемлемой среде.

Докладчик ООН подчеркивает, что гражданское общество не имеет практических инструментов для влияния на процесс принятия решений. Процесс разработки и реализации политик часто не является всеохватывающим и прозрачным. Принципы участия и ответственности не являются частью взаимодействия между властями и правозащитниками.

Специальный докладчик выносит ряд рекомендаций властям, в том числе рассмотреть возможность разработки и принятия специального закона о правозащитниках, а также обеспечить принятие закона о НПО, который соблюдает международные стандарты в области прав человека.

⁸³ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/007/23/PDF/G1900723.pdf?OpenElement>

М. Форст утверждает, что государству необходимо разработать правовые положения и практики для защиты принципов подлинного участия гражданского общества в принятии решений на центральном и местном уровнях и что должны быть обеспечены условия для того, чтобы средства массовой информации, НПО и правозащитники имели практические инструменты для привлечения политиков к ответственности, влияния на принятие решений и реализацию политики. НПО и СМИ должны иметь более открытый доступ к публично важной информации, считает докладчик ООН.

М. Форст призывает власти обеспечить независимость, беспристрастность и прозрачность судебной власти, обеспечивая защиту судей от любого вмешательства в их работу и проводя независимые, беспристрастные и оперативные расследования любых информации о вмешательстве в независимость судебной власти.

Докладчик рекомендует властям поощрять разнообразие средств массовой информации и плюрализм, обеспечивать прозрачность владения средствами массовой информации и наращивать усилия по борьбе с чрезмерным владением средствами массовой информации, поддерживать независимые средства массовой информации и обеспечивать благоприятную среду для журналистов.

М. Форст также обратил внимание на важность принятия политики абсолютной нетерпимости в случаях запугивания и стигматизации правозащитников, журналистов и адвокатов; оперативно, независимо, беспристрастно и эффективно расследовать любые акты мести или репрессий, запугивания или стигмы против них.

Докладчик также указал на важность обеспечения права на справедливое судебное разбирательство, в частности, путем принятия незамедлительных и эффективных мер для обеспечения того, чтобы неоправданные или несоразмерные уголовные разбирательства не строились на необоснованных обвинениях; что избирательное правосудие не должно применяться против политических оппонентов, против независимых судей, адвокатов и правозащитников; а также на то, что группы гражданского общества, международные и региональные организации и широкая общественность имеют право контролировать такого рода процессы.

Докладчик ООН подчеркнул роль Офиса Народных Адвокатов как национального правозащитного учреждения в обеспечении безопасных и поощрительных условий для работы правозащитников, а также важную роль учреждения в руководстве и консультировании Правительства по его обязательствам в области прав человека, включая связанные с гармонизацией внутреннего законодательства с международными стандартами и их интеграцией в государственную политику, в том числе в области защиты и соблюдения прав правозащитников. В связи с этим М. Форст рекомендовал властям обеспечить адекватное финансирование Офиса Народного Адвоката и Совета по равенству.

Некоторые из рекомендаций Специального докладчика касаются усиления роли Омбудсмана в плане более тесного сотрудничества с правозащитниками, а также участия в защите группы риска. Эта защита может быть обеспечена несколькими способами, в том числе с помощью официальных механизмов подачи жалоб, программ по защите, *advocacy*, путем информирования, обеспечения общественной поддержки в случаях, когда нарушения совершаются в отношении правозащитников, а также путем консолидации потенциала.

Народный Адвокат принял во внимание предварительные рекомендации Докладчика ООН, выдвинутые после визита в Республику Молдова, и решил включить вопросы, связанные с защитой правозащитников, в число приоритетных направлений своей деятельности. 6 декабря 2018 года Офис Народного Адвоката организовал **Форум правозащитников**, чтобы обсудить положение дел и трудности, с которыми они сталкиваются.

Народный Адвокат также направил письменную **Декларацию** к 40-й сессии Совета ООН по правам человека, на которой был заслушан Доклад Специального докладчика ООН по положению правозащитников по итогам посещения Молдовы 25-29 июня 2018 г.

В документе Омбудсмен объявил, что разделяет обеспокоенность, высказанную Докладчиком ООН по вопросу о положении правозащитников в Республике Молдова, и выражает намерение проводить мониторинг положения правозащитников и оказывать им всю необходимую поддержку.

Народный Адвокат также заявил, что предложит будущим парламентариям принять закон о правозащитниках.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Народный Адвокат рекомендует властям приложить необходимые усилия для выполнения рекомендаций Доклада Специального докладчика ООН о положении правозащитников;
- Народный Адвокат призывает власти как можно скорее принять правовую базу в отношении деятельности правозащитников и неправительственных организаций, которая обеспечила бы соблюдение международных стандартов в области прав человека.

СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Конституция Республики Молдова в статье 51 «Защита лиц с ограниченными возможностями» предусматривает:

- (1) Лица с ограниченными возможностями пользуются особой защитой всего общества. Государство обеспечивает им нормальные условия для лечения, реабилитации, получения образования, обучения и включения в жизнь общества.
- (2) Никто не может быть подвергнут принудительному лечению иначе как в случаях, предусмотренных законом.

На международном уровне, права людей с ограниченными возможностями защищены Конвенцией ООН о правах инвалидов от 13.12.2006г. Что касается уровня реализации Конвенции Республикой Молдова, Комитет ООН по правам инвалидов высказал свое мнение в Заключительных комментариях к Первому отчету Республики Молдова (12 апреля 2017 года)⁸⁴.

Права людей с ограниченными возможностями также предусмотрены Целью 4 в области устойчивого развития, которая заключается в обеспечении всеохватного и справедливого качественного образования и поощрении возможности обучения на протяжении всей жизни для всех. Задачи данной цели состоят в том, чтобы устранить к 2030 году неравенство в образовании и обеспечить равный доступ ко всем уровням образования и подготовки уязвимых лиц, включая людей с ограниченными возможностями.

В 2010 году Республика Молдова, Законом №.166 от 09.07.2010 г., ратифицировала Конвенцию ООН о правах инвалидов⁸⁵.

Это означает, что наша страна взяла на себя обязательство выполнять положения Конвенции, корректируя национальное законодательство и адаптируя существующую практику.

В настоящее время на планете проживает около 1 миллиарда людей с различной степенью инвалидности, что составляет около 15% её населения. У каждого четвертого европейца есть член семьи с ограниченными возможностями.

Согласно официальным данным Национального бюро статистики, **люди с ограниченными возможностями составляют около 5 процентов населения страны**⁸⁶.

Расчетное количество людей с ограниченными возможностями в Республике Молдова составляет 180,6 тыс. человек, в том числе 11,7 тыс. детей в возрасте 0-17 лет.

Люди с ограниченными возможностями составляют 5,1% от общей численности населения страны, а дети с ограниченными возможностями составляют 1,7% от общего числа детей в Республике Молдова.

Учитывая, что мониторинг соблюдения прав людей с ограниченными возможностями является одним из стратегических направлений деятельности Офиса Народного Адвоката, данный круг проблем находился под наблюдением Народного Адвоката и в течение 2018 года.

Несмотря на то, что законодательство Республики Молдова гарантирует

⁸⁴ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRPD%2fC%2fMDA%2fCO%2f1&Lang=en

⁸⁵ <http://lex.justice.md/md/335376/>

⁸⁶ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6191>

равные права как для людей с ограниченными возможностями, так и для других граждан, люди с ограниченными возможностями по-прежнему сталкиваются со многими системными проблемами на местном уровне, от отсутствия рампы у входа в государственные учреждения, до сложного процесса установления степени инвалидности компетентными органами.

В течение 2018 года в обращениях к Народному Адвокату люди с ограниченными возможностями из Республики Молдова чаще всего ссылались на нарушение права на информацию и на отсутствие доступа к правильной/достоверной информации. А такого рода ситуации могут привести к нарушению других прав, когда у человека нет доступа к информации, он не может (в полной мере) требовать соблюдения других своих прав.

Несмотря на то, что в предыдущих докладах Народный Адвокат давал рекомендации властям относительно обязанности государства уважать права людей с ограниченными возможностями, по-прежнему существуют много недоработок в области обеспечения доступности среды.

Другой актуальной из года в год проблемой, на которую указывают люди с ограниченными возможностями, является ограниченный доступ или его отсутствие к физической и информационной среде, отсутствие механизма привлечения к ответственности за нарушение государственными учреждениями, экономическими агентами, строительными компаниями, медицинскими учреждениями, учебными заведениями и другими институтами Закона о социальной интеграции инвалидов №60 от 30.03.2012г.

Доступ к общественному транспорту в настоящее время является проблемой для людей с ограниченными возможностями с нарушениями зрения или опорно-двигательного аппарата.

Таким образом, омбудсмен рассматривает как первичную необходимость разработки законодательной базы для адаптации общественного транспорта к потребностям людей с ограниченными возможностями, проектирование интегрированной системы инклюзивного общественного транспорта, постепенное обновление и модернизацию общественного транспорта, сигнального оборудования, информационных пунктов, касс по продаже билетов на остановках, которые полностью соответствовали бы требованиям инклюзивного общественного транспорта.

К Народному Адвокату часто обращались люди с ограниченными возможностями для защиты права на социальное обеспечение и защиту. В обращениях к Омбудсмену часто указывалось на трудности в оказании социальной услуги «Персональная помощь».

Таким образом, мы констатируем, что сотрудники органов социального обеспечения, особенно социальные работники, не прилагают достаточных усилий для содействия самостоятельной жизни и социальной интеграции людей с ограниченными возможностями. Доказательством этого факта являются дела, рассмотренные Народным Адвокатом, которые, только после его вмешательства, были решены.

В 2018 году произошла **реформа процесса определения степени инвалидности**⁸⁷. Эта реформа была направлена на оптимизацию процесса определения степени инвалидности и принятия мер по инклюзии людей с ограниченными

⁸⁷ <http://lex.justice.md/md/375089/>

возможностями, с целью предоставления им возможности легче интегрироваться в общество.

Однако Народного Адвоката неоднократно информировали о сложной процедуре установления степени инвалидности. Граждане утверждают, что не согласны с долгосрочным рассмотрением досье, представленного для установления или подтверждения степени инвалидности. Компетентные органы заявляют, что такие ситуации возникают по причине отсутствия или нехватки кадров.

Вызывает беспокойство тот факт, что граждане не могут получить медицинскую помощь, покрываемую полисом обязательного медицинского страхования, во время процедуры установления степени инвалидности Национальным советом по определению инвалидности, а для лиц с ограниченными возможностями эти медицинские услуги часто оказываются жизненно важными и могут понадобиться в любое время.

В этом контексте Омбудсмен рекомендует властям прилагать усилия при рассмотрении и решении проблем, с которыми сталкиваются люди с ограниченными возможностями, с целью предотвращения нарушения других прав, защищаемых Конституцией и международными договорами, участником которых является Республика Молдова.

Народный Адвокат высоко оценивает гармонизацию положений статьи 51 Конституции Республики Молдова со стандартами Конвенции ООН о правах инвалидов путем замены определения «инвалиды» на «люди с ограниченными возможностями», как это неоднократно рекомендовалось Омбудсменом своих в предыдущих докладах.

Национальная программа деинституционализации лиц с интеллектуальными и психосоциальными ограниченными возможностями из учреждений интернатного типа, управляемых Национальным Агентством социальной помощи, на 2018-2026 годы и План действий по ее внедрению⁸⁸, предусматривает реализацию процесса деинституционализации лиц с ограниченными возможностями из учреждений интернатного типа путем предоставления социальных услуг на уровне сообществ и преобразования учреждений интернатного типа в региональные центры с функциями по развитию и предоставлению альтернативных услуг на уровне сообществ.

Эта программа направлена на реформирование системы интернатных учреждений для лиц с умственными и психосоциальными нарушениями путем развития и предоставления социальных услуг в общинах, с целью обеспечения права на независимую жизнь людей с ограниченными возможностями и жизнь таких людей в сообществе.

Народный Адвокат, также, приветствует достижения государства в контексте утверждения минимального пакета социальных услуг, который финансируется за счет средств Фонда поддержки населения⁸⁹. Ранее Народный Адвокат указывал на наличие проблем, связанных с развитием социальных услуг для людей с огра-

⁸⁸ Постановление Правительства Р. Молдова «Об утверждении Национальной программы деинституционализации лиц с интеллектуальными и психосоциальными ограниченными возможностями из учреждений интернатного типа, управляемых Национальным агентством социальной помощи, на 2018-2026 годы и Плана действий по ее внедрению», №893 от 12.09.2018;

⁸⁹ Постановление Правительства Р. Молдова «Об утверждении минимального пакета социальных услуг и внесении изменений в Положение о порядке установления и выплаты материальной помощи», № 800 от 01.08.2018г.;

ниченными возможностями, которые были обусловлены тем, что организация и функционирование указанных служб, часто передается в ведение местной публичной администрации. В Тематическом докладе Народного Адвоката «Интеграция людей с тяжелыми формами ограничений в сообщество: влияние службы социальной помощи» Омбудсмен рекомендовал пересмотреть нормативную базу финансирования/рефинансирования из государственного бюджета социальных служб «Персональная помощь», «Респиро», для того, чтобы обеспечить самостоятельную жизнь и интеграцию в общество людей с тяжелыми формами инвалидности.

В свете Постановления Правительства «Об утверждении минимального пакета социальных услуг и внесении изменений в Положение о порядке установления и выплаты материальной помощи», №800 от 01.08.2018г., минимальный пакет социальных услуг включает в себя социальную услугу по материальной поддержке бедных/малоимущих семей, социальную услугу по поддержке семей с детьми, социальную услугу «Персональная помощь».

В то же время Народный Адвокат рекомендует продолжать действия, направленные на оказание поддержки местным государственным органам власти в развитии пакета социальных услуг для людей с ограниченными возможностями путем диверсификации социальных услуг, включенных в минимальный пакет, включая услугу «Респиро».

Как указано в Исследовании «Восприятия прав человека в Республике Молдова» (2018 г.), проведенном компанией iData, по заказу Офиса Народного Адвоката, по мнению экспертов, наиболее уязвимой социальной группой являются люди с ограниченными возможностями.

Эксперты также утверждают, что люди с ограниченными возможностями не имеют доступа к информации, потому что она не соответствует требованиям доступности для людей с ограниченными возможностями.

В то же время более 80% респондентов считают, что в том числе люди с ограниченными возможностями нуждаются в наибольшем внимании, с точки зрения защиты прав человека.

В восприятии участников, в особенности нарушается право людей с ограниченными возможностями на образование. В их случае была сделана ссылка на систему инклюзивного образования, которая, по их словам, до конца не продумана. В связи с этим возник ряд проблем: нехватка учителей, умеющих справиться с разными ситуациями, возникающими между обычными детьми и детьми с особыми образовательными потребностями, большое количество детей в классах, загруженная учебная программа, недостаточное количество учителей для оказания поддержки на дому детям с ограниченными возможностями.

Наиболее часто нарушенным правом лиц с психосоциальными дисфункциями является право на труд (30,7%) по сравнению с лицами с ограниченными физическими возможностями (29,1%). Причиной нарушения данного права, на которую указывают эксперты, является дискриминация и стереотипы общества. Таких людей с трудом принимают на работу. В то же время эксперты признают, что предприниматели имеют право выбирать лучшее и наиболее подходящее для дела кандидатуры. По этой причине, необходимо создать систему поощрения работодателей, нанимающих людей с особыми потребностями, чтобы такие социальные обязательства становились трендом.

Большинство людей с ограниченными возможностями, в ходе проведения фокус-группы возмущались тем, что им, в основном работодатели, прямо отказывают в трудоустройстве, а также тем, что, на начальном этапе не отказывают открыто, принимают документы, обещают проанализировать кандидатуру и перезвонить. По мнению респондентов, работодатели колеблются/отказываются нанимать людей с особыми потребностями, потому что:

- существуют дополнительные расходы для обеспечения их доступа к рабочему месту;
- необходимы дополнительные расходы по адаптации рабочего места;
- по закону людям с ограниченными потребностями предоставляется сокращенный рабочий график (6 часов);
- люди с особыми потребностями часто отсутствуют на работе, из-за болезни и др.

Говоря об ограничении права на труд людей с особыми потребностями, респонденты добавили, что даже если форма инвалидности не видна, работодатель, как правило, отказывает в принятии на работу, как только заметит, что страховой полис активирован по причине инвалидности.

Некоторые люди с ограниченными возможностями признали, что они изменили свою трудовую книжку, чтобы исключить возможность влияния фактора инвалидности на работодателя при принятии последним решения о трудоустройстве.

В то же время люди с ограниченными возможностями, по сравнению с другими респондентами, в наименьшей степени отстаивали свое право на не дискриминацию, право на культуру и культурную самобытность и право на личную свободу и неприкосновенность частной жизни.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Создание эффективного механизма для реализации и контроля за соблюдением требований доступности на всех этапах: проектирования, авторизации, строительства и эксплуатации зданий.
- Реализация властями мер по обеспечению доступа людей с ограниченными возможностями к социальной инфраструктуре.
- Разработка и утверждение эффективных механизмов привлечения к ответственности за несоблюдение нормативных и законодательных актов, гарантирующих право людей с ограниченными возможностями на доступную социальную инфраструктуру.
- Пересмотр стратегии и политики по обеспечению соблюдения прав людей с ограниченными возможностями;
- Повышение осведомленности общественности о проблемах, связанных с правами людей с ограниченными возможностями;
- Обеспечение участия людей с ограниченными возможностями в разработке политики и законов их касающихся;
- Выполнение рекомендаций международных правозащитных организаций.

СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА В НАСЕЛЁННЫХ ПУНКТАХ ЛЕВОБЕРЕЖЬЯ ДНЕСТРА И МУНИЦИПИЯ БЕНДЕР (ПРИДНЕСТРОВЬЕ)

Особенно подвержены риску нарушения прав человека жители территориально-административных населенных пунктов на левом берегу Днестра и муниципия Бендер (Приднестровье), учитывая наличие политической и иной напряженности, а также давний характер приднестровского конфликта.

Даже если государство не обладает фактическим контролем над этими населёнными пунктами, государство не перестает обладать юрисдикцией, и поэтому всё ещё имеет обязательства, в соответствии с международным правом, в отношении лиц, проживающих на этой территории⁹⁰.

Государство не перестает обладать юрисдикцией в смысле, указанном в статье 1 Европейской конвенции о правах человека (ЕСПЧ) на этой части своей территории. Даже в отсутствие эффективного контроля, государство имеет позитивное обязательство и обязано предпринимать дипломатические, экономические, судебные или иные меры в рамках своей компетенции в отношении иностранных государств и международных организаций для того, чтобы продолжать гарантировать права человека⁹¹.

Государство обязано постоянно обеспечивать соблюдение прав, признаваемых соглашением в отношении населения территории, над которой нет правительственного контроля в рамках эффективной власти территориального государства⁹².

В основу государство должно положить обсуждение и принятие действий на не контролируемой правительством территории, что, с одной стороны, может побудить национальные институты по правам человека к активным действиям, а с другой – послужить знаком обеспокоенности и представлять собой вызовы, которые не могут быть проигнорированы.

Народный Адвокат и Народный Адвокат по правам ребенка через Представительство Офиса Народного Адвоката в Варнице, в пределах объективных обстоятельств, постоянно проводят мониторинг положения дел по правами человека на этой территории и напрямую взаимодействует с лицами, проживающими в административно-территориальных населённых пунктах на левом берегу Днестра и населённых пунктах, граничащих с зоной повышенной безопасности, а также с гражданским обществом региона.

С момента начала своей деятельности 17 октября 1998 года, Офис Народного Адвоката Молдовы, в качестве важного несудебного механизма защиты прав человека, постоянно следит за ситуацией с соблюдением прав и свобод человека в приднестровском регионе Республики Молдова.

Суть системных проблем, существующих на левом берегу Днестра, учреждение устанавливает, главным образом, путём рассмотрения устных и письменных заявлений, полученных от лиц, проживающих на обоих берегах реки Днестр, изучая и анализируя ситуацию из открытых источников и информации в прессе, из докладов гражданских лиц и мнений активистов региона.

⁹⁰ Илашку и другие против Молдовы и России, 48787/99, Европейский суд по правам человека, 8 июля 2004г. § 333;

⁹¹ Илашку и другие против Молдовы и России, § 331,333 и 339;

⁹² Комитет по правам человека, Утверждение замечаний по Молдове, (CCPR/C/MDA/CO/2(2009), §5;

Вместе с тем, Народный Адвокат также реагирует на случаи, когда национальные власти допускают нарушение прав человека своими действиями или же бездействием.

Чтобы не подвергать риску сотрудников Офиса Народного Адвоката и граждан, проживающих в населённых пунктах левобережья Днестра и в соседних населённых пунктах, чтобы не подвергать их преследованию и не нанести ущерб процессу переговоров, Народный Адвокат выбирает оптимальные способы решения каждой проблемы в отдельности.

17 октября 2012 года Офису Народного Адвоката удалось открыть представительство в селе Варница – населённом пункте в зоне с усиленным режимом контроля под юрисдикцией конституционных властей, который Тирасполь рассматривает как часть самопровозглашенной приднестровской республики.

Открытие своего Представительства позволило расширить доступ Народного Адвоката к жителям населённых пунктов на левом берегу Днестра и муниципия Бендер, а Представительство в Варнице стало дискуссионной площадкой для гражданского общества в регионе.

Чаще всего в Представительство Офиса Народного Адвоката в Варнице обращаются с просьбой о консультации/помощи по следующим вопросам: затруднения с получением национальных документов и регистрацией актов гражданского состояния, в особенности в случае несовершеннолетних; препятствование свободному передвижению и несоблюдение права на частную собственность; насильственное зачисление молодежи в так называемые «вооруженные силы пмр» или преследование молодых людей, которые «уклонялись» от службы в «вооруженных силах пмр».

В 2018 году в Представительстве Варница было зарегистрировано 190 обращений (12 письменных), из которых 163 (86%) – от граждан, проживающих в населённых пунктах, находящихся под контролем сепаратистских властей Тирасполя.

ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РАБОЧЕЙ ПОДГРУППЫ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

В 2018 году была возобновлена деятельность рабочей подгруппы по правам человека. Создание этой специализированной структуры было обусловлено серьезным положением в области обеспечения и защиты прав человека в приднестровском регионе и необходимостью поиска решений и предложений для людей, пострадавших от нарушения их прав.

Данная подгруппа была создана под эгидой Министерства юстиции Республики Молдова, в рамках подгруппы Офис Народного Адвоката представлен Народным Адвокатом.

В течение 2018 года было проведено 4 заседания подгруппы, на которых обсуждались различные вопросы, связанные с соблюдением прав человека из перспективы лучших практик и международных стандартов в области прав человека.

Таким образом, были рассмотрены вопросы, касающиеся соблюдения прав ребёнка, защиты прав ВИЧ положительных людей и людей больных туберкулезом, прав людей с ограниченными физическими возможностями, а также вопросы о предотвращении и борьбе с насилием в семье.

Народный Адвокат оценил создание данной платформы для диалога между Кишинёвом и Тирасполем, поскольку в её рамках есть возможность обсудить проблемы, с которыми сталкиваются жители левого берега Днестра, вне рамок политики, но основываясь на обязательствах соблюдать основные права человека. В то же время, этим путём удастся продвигать международные стандарты в области прав человека, которые впоследствии могут быть освоены и внедрены фактическими властями региона; также создание платформы позволяет узнавать о проблемах, с которыми сталкивается население региона.

ВИЗИТ СТАРШЕГО ЭКСПЕРТА ООН ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА ТОМАСА ХАММАРБЕРГА

В период с 28 мая по 1 июня 2018 года старший эксперт ООН по правам человека Томас Хаммарберг посетил Молдову с тем, чтобы оценить процесс выполнения рекомендаций Доклада о правах человека в приднестровском регионе Республики Молдова, подготовленного экспертом в результате ознакомительных поездок в мае, сентябре и ноябре 2012 года.

В сопутствующем Докладе эксперта ООН по правам человека отмечается⁹³ повышение в приднестровском регионе уровня осведомленности о правах человека и осознанности своих прав.

По словам эксперта, улучшилось в целом положение в нескольких ключевых областях, речь идёт о положении людей с ограниченными возможностями, профилактике и лечении ВИЧ / СПИДа, туберкулёза.

Изменения в восприятии инвалидности и признании прав людей с ограниченными возможностями – очевидны. Появление в гражданском обществе динамичной платформы для людей с ограниченными возможностями, а также успешных инициатив, направленных на повышение доступности общественных мест и помещений, являются одними из позитивных изменений, на которые стоит указать.

Феномен насилия в семье широко рассматривается как нарушение прав человека. Открытие кризисного центра и временного приюта для жертв домашнего насилия, а также продолжающееся строительство приюта для таких лиц вселяют надежду на достижение дальнейшего прогресса в предотвращении и борьбе с явлением домашнего насилия.

В своем Докладе, Томас Хаммарберг также указал на то, что представители гражданского общества в регионе обеспокоены последствиями и толкованием приднестровского «законодательства» о деятельности некоммерческих организаций⁹⁴, недавно принятого в отношении НПО.

Эксперт констатировал серьёзное и тревожное положение представителей ромов.

Многие ромы в приднестровском регионе неграмотны, не имеют документов и находятся в уязвимом положении. Дети-рома подвергаются маргинализации в детских садах, и уровень детей рома, не посещающих детские сады, высок. Боль-

⁹³ <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/presscenter/press-releases/statement-by-senior-un-human-rights-expert-thomas-hammarberg-on.html>

⁹⁴ <http://president.gospmr.org/pravovoye-akty/zakoni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-onekonomicheskikh-organizatsiyah.html>

шинство ромов в регионе не работают, а те, кто работают, подвергаются дискриминации на рабочем месте. Большинство ромов не имеют доступа к качественным и доступным медицинским услугам, особенно уязвимы люди пожилого возраста, с ограниченными возможностями и женщины из этой этнической группы.

В сопутствующем финальном докладе эксперт по правам человека Томас Хаммарберг отметил, что двусторонние политические переговоры, а также формат «5+2» зарегистрировали прогресс и определили решение проблем, вытекающих из рекомендаций Доклада 2013 года⁹⁵, таких как признание дипломов⁹⁶ и функционирование школ с преподаванием на румынском языке.

Вместе с тем, по мнению Народного Адвоката, ситуация с соблюдением прав и свобод человека в административно-территориальных населенных пунктах на левом берегу реки Днестр вызывает тревогу.

ПОЛОЖЕНИЕ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Серьезное положение лиц, помещенных в Психоневрологический интернат Тирасполя, было доведено до сведения общественности посредством видеобращения от бенефициара этого учреждения⁹⁷ в адрес лидера Тирасполя Вадима Красносельского, в котором человек рассказывает о бесчеловечных условиях в учреждении, где он содержится.

Затем указанное учреждение посетила Тираспольская общественная организация «Общество защиты правых пациентов «ГЛИН»», которая подтвердила описанное положение дел. В результате, вышеупомянутая общественная организация направила письмо⁹⁸ в администрацию Тирасполя с описанием бесчеловечных условий, которые можно сравнить разве что с условиями в нацистском лагере смерти Освенцим.

ПРИНУДИТЕЛЬНОЕ ЗАЧИСЛЕНИЕ В РЯДЫ «ПРИДНЕСТРОВСКИХ ВООРУЖЁННЫХ СИЛ»

Закон Республики Молдова № 1245 от 18 июля 2002 г. «О подготовке граждан к защите Родины»⁹⁹ устанавливает формы, условия и способы подготовки граждан Республики Молдова к защите Родины.

Согласно п. (b) части (1) статьи 32 Закона «О подготовке граждан к защите Родины», № 1245 от 18.07.2002г., гражданин, прошедший полный курс обучения на военной кафедре, освобождается от несения военной службы.

Документы, выданные национальными военными центрами, подтверждающие освобождение от отбывания военной службы, согласно статье 32 Закона

⁹⁵ http://www2.un.md/key_doc_pub/Expert_Superior_Hammarberg_Raport_TN_DrepturileOmului.pdf

⁹⁶ <http://gov.md/ro/content/procesul-de-apostilare-actelor-de-studii-din-regiunea-transnistreana-demarat>

⁹⁷ https://www.youtube.com/watch?v=YjdKlMKq5_I

⁹⁸ http://patientypmr.ucoz.org/blog/proverka_psikhonevrologicheskogo_doma_internata_vyjavila_nekotorye_narusheniya/2018-12-12-29?fbclid=IwAR0W8yeh-gj9UWDtqNMEdVEHsga8DCvaXgojp1YVzIT0uAo-kSeHlujbe4

⁹⁹ Закон № 1245 от 18.07.2002 г. о подготовке граждан к защите Родины
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312749&lang=2>

«О подготовке граждан к защите Родины», № 1245 от 18.07.2002г.¹⁰⁰, не признаются на левом берегу Днестра.

Таким образом, с возвращением на место жительства на левый берег реки Днестр, после окончания высших учебных заведений, где они завершили полный курс обучения на военной кафедре или прошли краткосрочную военную службу в учебных центрах национальных вооруженных сил или на специальных сборах, организуемых военными центрами, молодые люди призываются и зачисляются в «приднестровскую армию»¹⁰¹.

Даже если молодые люди меняют место жительства на соседние населенные пункты, находящиеся под контролем конституционных властей, их преследуют в судебном порядке и привлекают к «уголовной ответственности за преступление, предусмотренное частью (1) статьи 35 уголовного кодекса пмр»¹⁰².

ДОКУМЕНТИРОВАНИЕ ГРАЖДАН АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ НАСЕЛЁННЫХ ПУНКТОВ ЛЕВОГО БЕРЕГА ДНЕСТРА И МУНИЦИПИЯ БЕНДЕР

Чаще всего бенефициары указывают на такие проблемы, как документирование актами гражданского состояния (около 46% из общего числа обращений), а также признание фактов гражданского состояния, произведенных и зарегистрированных в приднестровском регионе.

Народный Адвокат приветствует усилия властей Кишинэу по поиску решений для оптимизации процесса документирования граждан с левого берега Днестра законными документами¹⁰³.

В то же время не были устранены препятствия, которые провоцируют бюрократизацию и задерживают процесс предоставления государственных услуг службами Агентства государственных услуг, указанные в Докладе по соблюдению прав и свобод человека в Республике Молдова в 2017 году. Не был определен механизм исключения бюрократизации и задержек в процессе выдачи свидетельств о рождении на основе копий документов гражданского состояния, выданных фактическими властями левобережья Днестра.

¹⁰⁰ Статья 32. Освобождение от срочной военной службы

От срочной военной службы освобождается гражданин:

- а) признанный по состоянию здоровья негодным к военной службе в мирное время;
- б) прошедший полный курс подготовки на военной кафедре;
- в) освобожденный от исполнения военной службы по мотивам совести;
- г) отец (мать), брат (сестра), которого погибли во время исполнения военной службы. Призывник может не воспользоваться этим правом;
- д) имеющий не снятую или не погашенную в установленном законом порядке судимость.

¹⁰¹ По информации, размещенной на веб-странице «прокуратуры пмр» в 2018 году находились в рассмотрении 134 дел, связанных с «обороной и безопасностью».

¹⁰² Статья 325, часть (1) Уклонение от прохождения военной службы или альтернативной гражданской службы. 1. Уклонение от призыва на военную службу при отсутствии законных оснований для освобождения от этой службы, наказывается штрафом в размере от 700 (семисот) до 1700 (тысячи семисот) расчетных уровней минимальной заработной платы либо лишением свободы на срок до 2 (двух) лет;

¹⁰³ Закон № 310 от 22.12.2017 о дополнении Закона № 100/2001 об актах гражданского состояния; Закон № 17 от 05.04.2018 г. о внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты; Постановление Правительства № 872 din 31.10.2017 о внесении изменений и дополнений, которые действуют в Регламенте о выдаче документов, удостоверяющих личность и учёт жителей Республики Молдова.

Таким образом, после получения дубликата свидетельства о рождении (без указания идентификационного номера) на основании копий документов гражданского состояния, выданных органами власти, подчинённых Тирасполю, лицо должно обратиться в территориальные подразделения Службы выдачи документов, устанавливающих личность, Агентства государственных услуг, где имеет место регистрация лица (присвоение идентификационного номера) без выдачи идентификационных документов, в рамках Национальной паспортной системы.¹⁰⁴ Впоследствии, гражданин должен повторно обратиться в территориальные подразделения Службы гражданского состояния Агентства государственных услуг для изготовления свидетельства о рождении, но в этом случае – с записью в свидетельстве о рождении идентификационного номера.

ИНДИВИДУАЛЬНАЯ СВОБОДА И БЕЗОПАСНОСТЬ ЛИЧНОСТИ, ФИЗИЧЕСКАЯ И ПСИХИЧЕСКАЯ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ

На территории муниципия Бендер находятся два пенитенциарных учреждения, подчинённых Национальной Пенитенциарной Администрации Республики Молдова.

На протяжении многих лет Тираспольские власти препятствовали нормальной работе этих пенитенциарных учреждений, отключив Пенитенциар № 8 от системы водоснабжения и канализации, от сети централизованного теплоснабжения и электрических сетей города и блокируя этапирование осуждённых. По этим причинам было сложно обеспечить надлежащее функционирование этих пенитенциарных учреждений, а также снабдить их необходимым минимумом для функционирования.

Сотрудники Офиса Народного Адвоката имеют неограниченный доступ к этим учреждениям и осуществляют визиты в процессе подачи петиций со стороны осуждённых¹⁰⁵.

Гарантирование права на физическую и психическую неприкосновенность является одной из приоритетных областей, требующих качественно нового подхода. Опыт Республики Молдова по внедрению Национального Механизма по Предупреждению пыток, участие в этой деятельности представителей гражданского общества в приднестровском регионе могли бы помочь повысить гарантии против злоупотреблений со стороны представителей власти.

В этом контексте Офис Народного Адвоката предложил активизировать усилия по мониторингу положения лиц, лишённых свободы на левом берегу Днестра и, как следствие, в Национальном плане действий в области прав человека на 2018-2022 годы, утверждённом Постановлением Парламента №89 от 24 мая 2018 года отражены действия, которые необходимо выполнить.

В Представительство Офиса Народного Адвоката в Варнице поступили четыре заявления от родственников или непосредственно от заключённых пенитенциарных учреждений, подчинённых сепаратистским властям, в которых они ссылались на незаконное задержание, пытки и бесчеловечное или унижающее достоинство обращение в местах лишения свободы.

¹⁰⁴ В соответствии с пунктом 8 Государственного Регистра населения, утверждённого Постановлением Правительства Республики Молдова №333 от 18.03.2002г.;

¹⁰⁵ В 2018 году были рассмотрены две петиции с посещением Пенитенциаров №8 и №12, подчинённых Национальной Пенитенциарной Администрации Республики Молдова

Учитывая, что деятельность Народного Адвоката лишь дополняет существующие средства защиты прав и свобод человека и не влечет за собой пересмотр полномочий государственной власти, все заявления переданы компетентным органам, для рассмотрения в соответствии с Законом «О подаче петиций».

ДЕЛО «ХОРЖАН И ДРУГИЕ»

2 июня 2018 года в Тирасполе состоялось открытое собрание, на котором обсуждались текущие социально-экономические проблемы в приднестровском регионе. Мероприятие собралось порядка 300 человек, и было мирным. Однако впоследствии десятки людей были вызваны в милицию, где они были арестованы на срок от 3 до 15 суток, либо же были оштрафованы в административном порядке за участие в «несанкционированном» собрании. Организатор мероприятия Олег Хоржан был заключен под стражу на 60 суток, а также члены его семьи: Евгений Хоржан получил 14 суток административного ареста, Светлана Хоржан – трое суток ареста. Список лиц с административным задержанием включал пожилых людей, гражданских активистов и т. д. Омбудсмен получил 15 жалоб о преследовании, неправомерном задержании, принуждении к выплате штрафов, содержании в плохих условиях лиц, за свободное выражение мнений в рамках данного мероприятия.

В деле «Хоржан и другие» отмечается, что в приднестровском регионе продолжают злоупотребления, что налагает настоятельную необходимость определения эффективных механизмов защиты прав человека на неконтролируемой территории, а также урегулирования приднестровского конфликта мирным и прозрачным образом. учреждение Омбудсмана открыто для сотрудничества в этом смысле.

ДЕЛО КУЗЬМИЧЁВА

27 июля 2018 года, примерно с 16:00 до 16:30, экипаж Национального патрульного инспектората (НПИ) с идентификационным номером 0321 (трасса Леушень-Кишинэу, 13 км), предположительно, был причастен к похищению людей, а именно: гражданина Кузьмичева Геннадия Юревича, 1966 года рождения, родом из Тирасполя, а также легкового автомобиля Toyota Avensis, на котором последний передвигался. Сотрудники Национального инспектората намеренно остановили автомобиль под предлогом превышения скорости, изъяли водительские права, после чего появился автомобиль модели Toyota Land Cruiser Prado, откуда вышли 4 человека в масках, похитившие Геннадия Кузьмичёва.

Этот инцидент произошёл, в том числе, из-за невмешательства сотрудников НПИ. Хотя свидетель похищения требовал остановить преступников, сотрудники НПИ не вмешивались, что предполагало серьезные сомнения относительно участия или соавторства в совершении, по крайней мере, акта похищения. Позже, Геннадий Кузьмичев был доставлен в приднестровский регион, подвергнут пыткам и жестокому обращению в тюрьме в Глиное. Родственники и защитники утверждают, что последний подвергается бесчеловечному обращению и пыткам с целью признания вины, а также был лишён медицинской помощи, что серьёзно влияет на его состояние здоровья.

9 августа 2018 г. Прокуратура Кишинёва (Прокуратура сектора Центру) вынесла постановление о начале уголовного преследования по делу № 2018898105, по признакам статьи 164, части (2), п.(е) Уголовного кодекса, по факту похищения 27 июля 2018 года, гражданина Геннадия Кузьмичева несколькими лицами.

Отметим, что на протяжении многих лет Народный Адвокат неоднократно обращался к «уполномоченному по правам человека» в приднестровском регионе с просьбой о посещении мест лишения свободы. К сожалению, данная инициатива не встретила поддержки.

ПРАВО НА СВОБОДНОЕ ПЕРЕДВИЖЕНИЕ

По мнению Народного Адвоката, на право на свободное передвижение в приднестровском регионе влияет присутствие милицейских постов, таможенных и пограничных постов, установленных в одностороннем порядке властями Тирасполя¹⁰⁶.

До сих пор передвижение между двумя берегами Днестра затруднено, поскольку приднестровские власти, по своему усмотрению, разрешают проход лиц на контролируемую Молдовой территорию. Официальные делегации, желающие поехать в районы на левом берегу Днестра, обязаны заранее уведомить приднестровские власти о получении разрешения, даже если такое разрешение может быть отозвано в любое время.

Для реализации цели реинтеграции страны, как и для обеспечения доступа к международным автомобильным перевозкам населения левого берега Днестра и мун. Бендер, в соответствии с Венской конвенцией о дорожном транспорте от 8 ноября 1968 года¹⁰⁷, 26 июля 2018 года, Парламент Республики Молдова принял Закон «О регистрации некоторых транспортных средств и внесении изменений в некоторые законодательные акты»¹⁰⁸, № 170 от 28.07.2018г.

Согласно вышеупомянутому закону и последующим поправкам¹⁰⁹ в порядке

¹⁰⁶ Несмотря на ст.5 Соглашения о принципах мирного урегулирования конфликта в приднестровском регионе Республики Молдова от 21 июля 1992 года; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356793>

¹⁰⁷ Закон № 170 от 26.07.2018г. о регистрации некоторых транспортных средств и внесении изменений в некоторые законодательные акты. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356793>

¹⁰⁸ Закон № 321 от 30.11.2018 об изменении некоторых законодательных актов <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376843>

¹⁰⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=378751&lang=2>

отступления от положений Налогового кодекса № 1163/1997, Таможенного кодекса Республики Молдова № 1149/2000, Закона о таможенном тарифе № 1380/1997, Закона о порядке ввоза в Республику Молдова и вывоза с ее территории имущества физическими лицами № 1569/2002 и Закона о Фонде поддержки населения № 827/2000: транспортные средства, классифицированные по товарной позиции 8703 и прицепы к ним, классифицированные по товарной позиции 8716, мотоциклы (включая мопеды) и велосипеды с установленным вспомогательным двигателем, с колясками или без них, классифицированные по товарной позиции 8711, которые находились в собственности лиц, указанных в пункте 3, до 24 апреля 2018 года, независимо от срока эксплуатации, с регистрационными номерными знаками, выданными в административно-территориальных единицах левобережья Днестра или муниципии Бендер, (кроме населенных пунктов Кочиерь, Коржова, Кошница, Дороцкая, Моловата Ноуэ, Пырыта, Похребя, Васильевка района Дубэсарь, в муниципии Бендер или в населённых пунктах Гыска, Кицкань, Загорна, Меренешты и Кременчук, района Кэушень района, могут регистрироваться в подразделениях Агентства государственных услуг для получения нейтральных регистрационных номерных знаков с освобождением от уплаты таможенных платежей и дополнительных обязательных плат, установленных согласно Закону о Фонде поддержки населения № 827/2000, а также без обязательного представления таможенных документов.

В то же время, согласно Административному кодексу Республики, Молдова, управление транспортным средством с регистрационным номером, выданным в административно-территориальных единицах на левом берегу реки Днестр или в мун.Бендер, лицом, которое проживает в другом населенном пункте, не находящемся на левом берегу Днестра, мун. Бендер, или населённых пунктах Гыска, Кицкань, Загорна, Меренешты и Кременчук, района Кэушень, должно быть наказано в соответствии с положениями Административного кодекса.

Народный Адвокат озадачен тем фактом, что жители Кочиерь, Коржова, Кошница, Дороцкая, Моловата Ноуэ, Пырыта, Похребя, Васильевка, района Дубэсарь, а также жители села Варница, района Анений-Ной, не могут воспользоваться правом на получение нейтральных регистрационных номеров для транспортных средств, персональных регистрационных номеров, выданных в административно-территориальных единицах левобережья и в муниципии Бендер, и рискуют быть наказанными в соответствии со статьей 231¹ Кодекса о правонарушениях Республики Молдова; передвижение по региону с транспортным средством, зарегистрированным в Агентстве государственных услуг под молдавскими номерами возможно только путем оплаты налога на приднестровских таможенных постах.

С 1 января 2018 года фактические власти Тирасполя внедрили «новый таможенный кодекс»¹¹⁰, который предусматривает оплату налога за право проезда в регион на автомобилях, зарегистрированных в других государствах, в том числе зарегистрированных в Агентстве государственных услуг с молдавскими регистрационными номерами. Согласно ст.132-7 «Таможенного кодекса пмр»¹¹¹, граждане Республики Молдова, проживающие в административно-территориальных населенных пунктах левобережья Днестра и мун. Бендер (Приднестровье), владельцы приднестровских паспортов, обязаны оплачивать налог на ввоз собственного

¹¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=qyMqJKaptcw>

¹¹¹ <http://customs.gospmr.org/tamozhenny-kodeks-pridnestrovskoy-m.html>

автомобиля в регион, если он зарегистрирован в подразделениях Агентства государственных услуг Молдовы.

ПРАВО НА СОБСТВЕННОСТЬ

Доступ фермеров к своим сельскохозяйственным участкам земли, расположенным вдоль маршрута Рыбница-Тирасполь, постоянно находится в поле зрения Омбудсмана.

Народный Адвокат приветствует действия Правительства по поддержке фермеров, которые годами терпят значительный материальный ущерб.

В этом контексте напоминаем, что на заседании Правительства Р. Молдова от 11 января 2018 года было принято Постановление «О предоставлении прямых платежей владельцам земель, расположенных за трассой Рыбница-Тирасполь, на 2017 год», которое предусматривает выделение из резервного фонда Правительства сумму в 7 986 513,37 лей, для частичной компенсации некоторых убытков, понесенных владельцами сельскохозяйственных земель в районе Дубэсарь, расположенных за трассой Рыбница-Тирасполь, с выделением соответствующих средств в виде прямых платежей в размере 1229,68 леев / за 1га, согласно процедурам, установленным районным советом Дубэсарь.

ПРАВО НА СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ И ПОМОЩЬ

Учитывая тот факт, что Закон «Об основных положениях особого правового статуса населенных пунктов левобережья Днестра (Приднестровья)», № 173 от 22.07.2005 года оставался невыполненным, в восточном регионе страны не были созданы местные публичные органы местного самоуправления, а местные органы власти обоих уровней оказывают помощь, социальную защиту лицам, находящимся в затруднительном положении, только если последние обладают пропиской в населенных пунктах, находящихся под юрисдикцией конституционных органов Республики Молдова, за исключением лиц, попадающих под действие Закона №. 190 от 08.05.2003 г. «О ветеранах» и Постановления Правительства № 906 от 24.09.2010 г. «О создании и деятельности комиссий по рассмотрению обращений граждан Республики Молдова, проживающих в населенных пунктах левобережья Днестра (Приднестровья) и прилегающих к ним населенных пунктах, из категории лиц, для которых Правительство выступает страхователем», утвержденных с целью выполнения Закона «Об обязательном медицинском страховании», № 1585-X III от 27 февраля 1998 года.

Таким образом, граждане Республики Молдова, получающие пенсии, установленные Национальной кассой социального страхования Республики Молдова и проживающие в населенных пунктах, находящихся под контролем Тирасполя, не имеют полного доступа к социальному обеспечению, социальным пособиям и услугам социальной помощи.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Необходимо скорректировать законодательство для устранения всех барьеров, с которыми сталкиваются граждане при регистрации рождения, с тем, чтобы все дети были зарегистрированы незамедлительно, независимо от региона, в котором родились.
- Исполнительная власть должна усовершенствовать существующую нормативно-правовую базу в сфере выдачи документов гражданского состояния, документов, удостоверяющих личность, а также определения гражданства Республики Молдова для жителей левого берега Днестра.
- Государству следует поощрять работу организаций гражданского общества и инициативных групп в населенных пунктах на левом берегу Днестра и разрабатывать четкие механизмы защиты лиц, осуществляющих правозащитную деятельность в населённых пунктах на левом берегу Днестра и муниципия Бендер (Приднестровье).
- Правительство должно принять меры, направленные на активизацию диалога по проблематике прав человека на уровне экспертов по правам человека в населенных пунктах левобережья Днестра.
- Народный Адвокат подтверждает важность выполнения международных рекомендаций по защите прав человека, касающихся людей, проживающих в населённых пунктах левобережья Днестра и муниципия Бендер (Приднестровье).

ГЛАВА II

СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ РЕБЁНКА В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА 2018 ГОДУ

ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ О СОБЛЮДЕНИИ ПРАВ РЕБЁНКА

Цель настоящей главы в рамках Доклада о соблюдении прав и свобод человека в Республике Молдова в 2018 году – представить позицию Народного Адвоката по правам ребёнка относительно положения дел по соблюдению прав детей в Молдове. Также представлено ретроспективное мнение относительно ряда тем и прав, отраженных в докладе за 2017 год, данные аспекты не отражены в отдельных главах настоящего Доклада.

Усилия государства в части соблюдения прав ребёнка были оценены Народным Адвокатом по правам ребёнка Майей Бэнэреску, которая отметила, что национальная система защиты прав ребёнка является жизнеспособной и соответствует международным стандартам в данной области, включая политики государства и действующее законодательство.

В течение 2018 года были предприняты важные меры в сфере образования: в частности, был пересмотрен Национальный Куррикулум и разработано Руководство по Национальному Куррикулуму. В области здравоохранения были предприняты действия для развития медицинских и социальных услуг, а в сфере защиты и безопасности детей – увеличился размер пособий, предназначенных для детей и семьям с детьми.

В то же время Детский Омбудсмен отмечает наличие многочисленных системных недостатков во всех областях, касающихся прав ребёнка, которые были изложены в ежегодных докладах о соблюдении прав детей, в тематических докладах и других разработанных документах. Он обращает внимание на свои Рекомендации по улучшению ситуации в этой сфере, которые, в большинстве своём, так и не были выполнены уполномоченными публичными властями. В связи с чем, Народный Адвокат по правам ребёнка выражает обеспокоенность и призывает государственные власти изыскать возможности по реализации Рекомендаций, учитывая, что таковые являются результатом мониторинга соблюдения прав ребёнка и призваны улучшить систему защиты прав ребёнка.

Детский Омбудсмен Майя Бэнэреску также указывает, что государство имеет задолженность по выполнению рекомендаций Комитета ООН по правам ребёнка относительно периодического Доклада, объединенного четвёртого и пятого докладов Республики Молдова¹¹².

Принимая во внимание результаты мониторинга на предмет соблюдения прав ребёнка, Детский Омбудсмен отмечает, что основной недоработкой государственной политики является её неправильное осуществление. Если в нормативном плане регулирующие механизмы достаточно хороши, то сам процесс внедрения выявляет ряд проблем и препятствий, которые, в большей части, вызваны отсутствием профессионализма и должного отношения со стороны сотрудников.

¹¹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

В то же время Народный Адвокат по правам ребёнка обращает внимание, что не все действия публичных властей и государственных должностных лиц (судей, прокуроров, адвокатов, социальных ассистентов и др.) направлены на соблюдение принципа высшего интереса ребёнка.

В контексте вышеизложенного мы отмечаем, что Доклад о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017 году был исчерпывающим: в нём содержался подробный анализ некоторых прав Конвенции ООН по правам ребёнка. В то же время Доклад отразил ряд проблем, по поводу которых Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску выдвинула несколько Рекомендаций¹¹³, направленных на улучшение ситуации с соблюдением прав детей. Детский Омбудсмен констатирует, что центральные и местные органы государственной власти не выполнили ряд рекомендаций Омбудсмена, в результате, ситуация, описанная в Докладе, существенно не улучшилась.

Что касается соблюдения **прав ребёнка на имя и гражданство**, Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что проблемы с документированием детей, в особенности, с левого берега Днестра, так и не были урегулированы. Главной причиной является человеческий фактор, затягивающий процедуру документирования, а также/или отсутствие знаний о нормативных актах и несоблюдение внутренних рабочих процедур.

В частности, остаётся вопрос с документированием детей, находящихся на территории левого берега Днестра, в отношении которых, на основе документов, выданных неконституционными властями региона и не имеющих юридической силы на территории Республики Молдова, были приняты меры правовой защиты (опекунство/попечительство). Следовательно, остаются актуальными Рекомендации для уполномоченных органов власти, обозначенные в Тематическом исследовании «Соблюдение прав ребёнка на имя и гражданство¹¹⁴».

Приветствуется тот факт, что представители органов опеки и попечительства обращаются к Детскому Омбудсмену за юридическими консультациями по вопросу о соблюдении прав ребёнка на имя и гражданство и требуют его вмешательства в процесс урегулирования индивидуальных случаев. Из этого следует вывод, что чиновники публичных учреждений нуждаются в постоянном обучении, как в сфере своей компетенции, так и в области защиты прав ребёнка.

Соблюдение прав детей, проживающих на левом берегу Днестра, продолжает оставаться одним из приоритетов Народного Адвоката по правам ребёнка, поскольку до сих пор положительных изменений в этом вопросе зарегистрировано не было.

De jure, конституционные власти Республики Молдовы не знакомы с положением детей с территории левого берега Днестра. Отсутствуют статистические данные о реальном числе детей в регионе, включая детей из группы риска: детей, оставшихся без попечения родителей, брошенных детей, детей с особыми потребностями и процессом их социальной инклюзии. Отсутствуют данные о количестве детей, которые, предположительно, подверглись жестокому обращению, также неизвестна информация о мерах, принятых с целью содействовать физическому и психологическому восстановлению таких детей. Кроме того, нет данных по количеству детей, находящихся в конфликте с законом, по условиям

¹¹³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/doklad_pravarebenka2017.pdf

¹¹⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiul_documentarea_0.pdf

их содержания под стражей и относительно процесса ресоциализации детей, имевших проблемы с законом и т.д.

Серьёзным препятствием мониторингу соблюдения прав ребёнка на левом берегу Днестра является отсутствие доступа Детского Омбудсмена в данный регион. Как отмечает Народный Адвокат по правам ребёнка, ограниченный доступ представителей конституционных властей Республики Молдова и неправительственных организаций, действующих в области прав человека/ребёнка на левом берегу Днестра, не позволяет оценить реальное положение дел по соблюдению прав детей.

Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску повторно указывает на острую необходимость выявления решений, с целью оценки положения детей на левом берегу реки Днестр и, если необходимо, вмешательства в ситуацию.

Особую обеспокоенность вызывает положение детей, оставшихся без попечения родителей, и детей в ситуации риска, детей, находящихся в пенитенциарных учреждениях.

В течение 2018 года Детский Омбудсмен инициировал сотрудничество с некоторыми неправительственными организациями с левого берега Днестра, зарегистрированными в соответствии с национальными правовыми процедурами. Целью такого взаимодействия явилось выявление возможностей для вмешательства Народного Адвоката по правам ребёнка в решение проблем и обеспечение соблюдения прав ребёнка.

Детский Омбудсмен приветствует создание Национального совета по правам человека, правительственного консультативного органа, призванного обеспечить эффективный механизм разработки и оценки процесса реализации документов, касающихся политик в области прав человека, а также высоко оценивает сохранение института Национального совета по правам ребёнка. Кроме того, отмечается важность создания Рабочей группы по правам человека в рамках Бюро по реинтеграции, где будут обсуждаться вопросы обеспечения прав детей с территории левого берега реки Днестр.

Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску, которая является представителем этих трёх структур, выражает надежду, что совместные усилия позволят определить способы соблюдения прав детей на левом берегу реки Днестр. Со своей стороны Детский Омбудсмен приложит все усилия в рамках своих полномочий для защиты интересов детей с левого берега Днестра, всякий раз, когда это будет необходимо.

По-прежнему стоит вопрос и с соблюдением **права ребёнка на семью** в Республике Молдова: в частности, когда идёт речь об установлении графика встреч в случае развода его родителей и определении места проживания ребёнка с одним из родителей. Как и в предыдущие годы, обращаем внимание на отсутствие единой практики составления графиков встреч органами опеки и попечительства. Таким образом, их действия носят сегментарный характер и не обеспечивают полного решения проблемы.

Кроме того, исходя из казуистики Офиса Народного Адвоката по данному сегменту, отмечаем, что неясна сама юридическая ценность графика встреч с ребёнком, уставленного органами опеки, учитывая, что на деле таковой не соблюдается, а уполномоченный публичный орган власти не имеет законных рычагов для обеспечения ребёнка правом видеться с родителями и родственниками.

Детский Омбудсмен напоминает государственным органам власти и родителям, что ни один ребёнок не является собственностью родителей, а согласно статье 3 Конвенции ООН о правах ребёнка, «Во всех действиях в отношении детей, независимо от того, предпринимаются они государственными или частными учреждениями, занимающимися вопросами социального обеспечения, судами, административными или законодательными органами, первоочередное внимание уделяется наилучшему обеспечению интересов ребенка.»

Ещё одна проблема – практика незаконного вывоза детей из страны без согласия на то другого родителя или самого ребёнка. Как отмечает Народный Адвокат по правам ребёнка, в настоящий момент ни у родителей, ни у властей нет подходящего механизма для разрешения ситуации. Таким образом, когда один из родителей выезжает за границу с ребенком на постоянное место жительства, нарушается право другого родителя на встречи с ребёнком, как и право ребёнка на встречи со вторым родителем и членами его семьи.

На основании вышеизложенного, а также дел, рассмотренных Народным Адвокатом по правам ребёнка, последний обращает внимание уполномоченных органов власти и судебных инстанций, что в процессе рассмотрения дел о расторжении браков и определении места жительства ребёнка, особое внимание должно быть уделено следующим обстоятельствам: кто вырастил ребёнка, к кому он привязан психологически; социальная интеграция несовершеннолетнего, в условиях, когда очевидно, что один из родителей, в особенности тот, с кем будет проживать ребёнок, намеревается уехать на постоянное место жительства за границу; соблюдение права ребёнка на поддержание семейных связей с семьей другого родителя и т.д.

Обращения, связанные с процедурой принудительного исполнения судебных решений по вышеуказанному вопросу, очень часто поступают в адрес Детского Омбудсмана. Судебные исполнители также не имеют единой практики и подготовки для решения случаев принудительного исполнения в ситуации передачи ребёнка родителю, с которым было установлено его место жительства. Сама процедура исполнения и поведение судебных исполнителей могут повлиять на психологическое состояние ребёнка. Обсуждая данный вопрос с руководством Национального союза судебных исполнителей, Народный Адвокат по правам ребёнка подчеркнул необходимость соблюдения административных актов в этой области, принципа наилучшего обеспечения интересов ребёнка и непрерывного профессионального развития в этой сфере и информирования в области прав ребёнка.

Еще одна проблема, затрагивающая сферу интересов Детского Омбудсмана – **соблюдение прав детей с ограниченными возможностями**. В этом смысле Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает о Рекомендациях, которые содержатся в тематических исследованиях (тематический доклад «Социальная инклюзия детей с аутизмом в Республике Молдова»¹¹⁵; специальный доклад «Оценка ситуации детей с умственными отклонениями в детских интернатах Орхей и Хынчешть, находящихся в процессе деинституционализации»¹¹⁶, «Доклад о социальной инклюзии детей с сенсорными расстройствами»¹¹⁷, ещё раз

¹¹⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf

¹¹⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

¹¹⁷ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf

обращает внимание, что органы государственной власти обязаны обеспечить особую защиту детей с ограниченными возможностями.

Мы отмечаем, что многие рекомендации Детского Омбудсмана по данному вопросу находятся в центре внимания уполномоченных органов власти, и что для их реализации принимаются соответствующие меры, в особенности, это касается обеспечения прав детей с расстройствами аутистического спектра.

В заключение всего вышесказанного, Народный Адвокат по правам ребёнка ещё раз обращает внимание на необходимость объединения усилий Детского Омбудсмана, властей государства, неправительственных организаций и внешних партнеров, с целью принятия эффективных мер по обеспечению уважения прав ребёнка, исходя из соблюдения высшего интереса ребёнка и учитывая его мнение по всем вопросам, которые его касаются.

ПРАВО НА ЖИЗНЬ, ВЫЖИВАНИЕ И РАЗВИТИЕ

Право на обеспечение жизни и выживания ребёнка является неотъемлемой обязанностью государства. Юридическое обоснование тому содержится в статье 6 Конвенции ООН о правах ребёнка¹¹⁸, которая, в отличие от других международных механизмов в области защиты прав человека, предусматривает не только позитивное обязательство государства защищать жизнь человека и отказываться от применения смертной казни. В то же время Конвенция налагает на высокие договаривающиеся стороны, насколько это возможно, **обязательство обеспечить выживание и здоровое развитие ребёнка**. В этом контексте, Детский Омбудсмен указывает, что данное специфическое обязательство возлагает на государство обязанность предпринимать конкретные усилия для обеспечения одновременного соблюдения всех прав, закрепленных Конвенцией.

На национальном уровне право на жизнь и развитие гарантируется статьёй 24¹¹⁹ Конституции Республики Молдова, и Законом о правах ребёнка № 338 от 15 декабря 1994¹²⁰, в частности, статьёй 4, которая гарантирует право ребёнка на жизнь и физическую и психологическую неприкосновенность. Подчеркиваем тот факт, что в Законе 338/1994 не был указан текст законодательного акта положений о «полном обеспечении выживания и развития ребёнка». Таким образом, отмечаем несоответствие между международными стандартами и национальными механизмами в сфере защиты прав детей.

Народный Адвокат по правам ребёнка с обеспокоенностью отмечает, что рекомендации относительно права на жизнь ребёнка, изложенные в Докладе о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017¹²¹ году, не были приняты во внимание центральными и местными органами власти. Кроме того, Детский Омбудсмен отмечает, что со стороны государства не было предпринято никаких действий по реализации Рекомендаций Комитета ООН по правам ребёнка относительно периодического и объединённого четвертого и пятого докладов Республики Молдова¹²². В результате, существенных изменений в ситуации, касающейся

¹¹⁸ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

¹¹⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311496&lang=2>

¹²⁰ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311654&lang=2>

¹²¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹²² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

соблюдения права ребёнка на жизнь, выживание и развитие не произошло, неизменным вопрос остался и на национальном уровне.

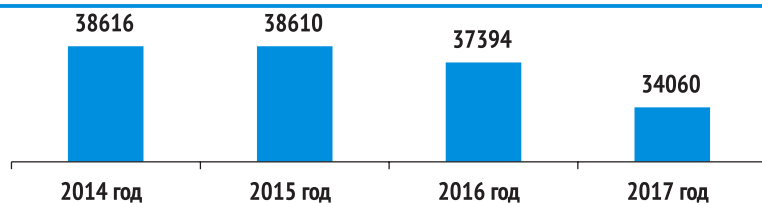
Положение дел по соблюдению права ребёнка на жизнь с **точки зрения рождаемости и демографии в Республике** – одна из приоритетных в повестке Народного Адвоката по правам ребёнка с самого начала его мандата. Мониторинг, проведённый Детским Омбудсменом в 2018 году, выявил следующие проблемные аспекты:

- Неэффективные политики в области планирования семьи;
- Экономический спад и эмиграция населения в возрасте от 16 до 35 лет;
- Размер единовременного пособия по рождению ребёнка (5645 лей¹²³) слишком мал и не покрывает минимальную потребительскую корзину;
- Размер ежемесячного пособия по уходу за ребёнком, для незастрахованных лиц (540 лей¹²⁴), значительно ниже ежедневных потребностей по уходу за и воспитанием ребёнка.

Детский Омбудсмен оценил усилия государства по увеличению размера некоторых социальных пособий для детей и семей с детьми в 2019 году.

Также отмечаем, что, в соответствии с последними статистическими данными, уровень рождаемости в Республике Молдова постоянно снижается¹²⁵. Таким образом, если в течение 2014–2015 годов эти показатели были постоянными – в год рождалось около 38 000 детей, можно заметить, что в последующие несколько лет ситуация значительно ухудшилась, достигнув показателя в чуть более 34 000 детей в 2017 году.

Несмотря на то, что в период разработки Доклада о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2018 году, Национальное бюро статистики не представило данные за 2018 год, очевидно, что ситуация остается неблагоприятной для нашего государства.

Источник: Национальное бюро статистики

Как следствие, Республика Молдова остается непривлекательной страной для молодежи, с точки зрения создания семьи и рождения детей.

Детский Омбудсмен приходит к выводу, что в сложившихся обстоятельствах, если органы власти не смогут изменить ситуацию, в течение 15–20 лет, как считают специалисты, доля стареющего населения Республики Молдова составит порядка 70%. В этой связи, Народный Адвокат по правам ребёнка считает абсолютно необходимым принять ряд политик в области **защиты прав будущих поколений**.

¹²³ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ru&idc=560&t=/drugie-cotialinie-viplati/pocobiea/pocobiea-cemieam-c-detimi/edinovremennoe-pocobie-pri-rojdenii-rebenka/>

¹²⁴ <http://www.cnas.md/slidepageview.php?l=ru&idc=560&t=/drugie-cotialinie-viplati/pocobiea/pocobiea-cemieam-c-detimi/edinovremennoe-pocobie-pri-rojdenii-rebenka/>

¹²⁵ <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20procesele%20demografice/20%20Populatia%20si%20procesele%20demograficePOP030/POP030100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9>

Данная теория появилась в 2008 году, её автор – учитель английского языка Мари-Клэр Кордонье, которая в рамках «World Future Council»¹²⁶ отметила, что *«обязательство защищать будущие поколения – жизненная необходимость каждого отдельного государства, а также для международного сообщества. Таким образом, когда мы обеспечим устойчивость услуг по защите права детей на жизнь и смежных прав, мы сможем надеяться на преемственность человека как вида»*¹²⁷.

В свете вышесказанного, Детский Омбудсмен призывает государственные органы создавать или укреплять существующую политику в области защиты будущих поколений.

В целях обеспечения устойчивого развития, необходимо улучшить качество жизни будущих поколений, которым они смогут воспользоваться, и, по мере того, как адаптация к продолжительному периоду жизни вновь станет объединяющим фактором прав будущих поколений, и их благосостояние должно стать главенствующей необходимостью нынешней власти и нынешнего поколения.

Другая проблема, которую Детский Омбудсмен обозначил в 2018 году в части нарушения права ребёнка на жизнь – **смертность детей младшего возраста, по причине халатности родителей/опекунов или других лиц, на чьём попечении дети находятся**. В 2018 было зарегистрировано множество случаев детской смерти, произошедших в результате халатности родителей или опекунов (замёрзшие на улице дети, дети, пострадавшие в результате пожара, новорожденные дети, брошенные в мусорные контейнеры, дети, упавшие с высоты, и т. д.)¹²⁸.

Несмотря на то, что Стратегия развития родительских навыков и компетенций существует с 2016 года (утверждена Постановлением Правительства №.1106 от 3 октября 2016 года)¹²⁹, а 11 июня Министерство образования, культуры и исследований представило проект Закона об утверждении Национальной стратегии по обучению родительским навыкам на 2018–2025 годы, в положении дел существенных изменений не произошло.

На основании выше изложенного, Детский Омбудсмен обращает внимание на ряд выявленных проблем:

- Недостаточное вмешательство органов власти в предупреждение и уменьшение основных факторов риска, включая злоупотребление алкоголем/наркотиками, домашнее насилие, жестокое обращение с детьми, пренебрежение родительскими обязанностями;
- Нехватка специализированных социальных услуг;
- Нехватка дошкольных учреждений в некоторых населенных пунктах, включая отсутствие ясельных групп;
- Нехватка источников дохода, а также неспособность семей определить приоритеты, касаемо выявленных проблем;
- Безответственность некоторых семей/родителей по отношению к жизни собственных детей;
- Нехватка родительских навыков в сфере воспитания и обучения детей, управления семейными бюджетами, пособиями со стороны государства;

¹²⁶ https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/WFC_CISDL_2008_Selecting_Best_Policies_and_Law_for_Future_Generations.pdf

¹²⁷ Idem;

¹²⁸ <http://www.jurnaltv.md/news/70d2635f78e659a5/neglijenta-parintilor-costa-vieti.html>

¹²⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=366978&lang=2>

- Отсутствие контроля со стороны властей в отношении расходования выделенных денег.

Следует отметить, что в 2018 году число детей, ставших жертвами преступлений против жизни и здоровья человека, предусмотренных Уголовным кодексом составило 91, по сравнению с 23 за 2017 год¹³⁰.

Кроме того, Народный Адвокат по правам ребёнка констатирует неопределённую ситуацию в отношении действий, предусмотренных статьёй «Оставление в опасности» Уголовного Кодекса. Подобные дела редко доходят до рассмотрения в судебных инстанциях, из-за степени родства правонарушителя и представителя жертвы, однако Детский Омбудсмен не считает, что ужесточение существующих правил приведет к улучшению нынешней ситуации.

В сложившихся обстоятельствах Детский Омбудсмен считает, что только непрерывное образование, искоренение родительской безответственности, снижение доли злоупотребления алкоголем и/или наркотиками, снижение частоты родов среди подростков может изменить нынешнюю ситуацию к лучшему.

Подчеркивая вышесказанное, Народный Адвокат по правам ребёнка обращает внимание государственных органов власти на необходимость пересмотра системы защиты детей, особенно детей младшего возраста, с целью предотвращения подобных ситуаций в будущем. Детский Омбудсмен призывает государство постоянно укреплять политики в области защиты прав ребёнка, в частности, права на жизнь, выживание и развитие, и напоминает центральным и местным органам государственной власти, действующим в области защиты прав ребёнка, что, согласно положениям Общего комментария №14 (2013) Комитета ООН по правам ребёнка¹³¹, обязанность соблюдать высшие интересы ребёнка заключается в совокупном соблюдении всех прав, закрепленных Конвенцией ООН о правах ребёнка, в частности, права на жизнь, выживание и развитие ребёнка.

Еще один аспект, рассматриваемый в этой главе – соблюдение права на жизнь недоношенного ребёнка. Согласно статистическим данным, в среднем в год происходит порядка 2000 случаев преждевременных родов, что составляет 7% всех рождений¹³².

Детский Омбудсмен, в партнерстве с общественным объединением «Vitaе», организовал Национальную конференцию «Положение дел в области преждевременных родов и недоношенных детей в Республике Молдова, проблемы и решения»¹³³, целью которой было проведение анализа текущей ситуации и поиск соответствующих решений.

В результате дискуссий, выявлены следующие проблемы:

- Нехватка специалистов, специализирующихся на оказании квалифицированной медицинской помощи недоношенным детям;
- Неравномерное распределение семейных врачей и педиатров по территории Республики Молдова;
- Недооценка тяжести состояния ребёнка и поздняя госпитализация;

¹³⁰ <http://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari?page=3>

¹³¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹³² <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

¹³³ <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

- Слаборазвитая система ранней профилактики;
- Отсутствие сотрудничества между службой раннего вмешательства и специалистами территориальных органов социальной защиты.

Детский Омбудсмен напоминает, что право ребёнка на жизнь и доступ к качественным медицинским услугам, а также их доступность, независимо от времени его появления на свет, является основным обязательством, которое должно осуществляться государством и контролироваться национальными учреждениями по защите прав человека/ребёнка. Также Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает соответствующим государственным органам о Рекомендациях, изложенных в тематическом Докладе «Соблюдение прав человека при оказании дополнительной медицинской помощи в Республике Молдова (2016 г.)»¹³⁴, в котором говорится о **неадекватном состоянии оборудования машин скорой помощи, предназначенного для детей и, в особенности, для новорожденных.**

РЕКОМЕНДАЦИИ

Народного адвоката этой связи являются следующими:

- Укрепление соблюдения принципа высшего интереса ребёнка, в целях обеспечения права ребёнка на жизнь;
- Повышение осведомленности семей и общества о признаках опасности для жизни и здоровья ребёнка;
- Создание / укрепление служб планирования семьи и обучение родителей навыкам воспитания и обучения детей;
- Внедрение минимальных стандартов качества услуг раннего вмешательства;
- Обеспечение пренатального скрининга;
- Развитие качественных медицинских услуг путём обеспечения медицинских учреждений необходимым оборудованием и повышением квалификации медицинского персонала;
- Изменение политик и правового поля, с целью создания благоприятных условий для планирования семьи.

¹³⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_respectarea_drepturilor_2016_site_1_0.pdf

ПРАВО НА ЗДОРОВЬЕ

Защита права ребёнка на охрану здоровья (статья 24 Конвенции ООН о правах ребёнка) остается одним из приоритетов работы Народного Адвоката по правам ребёнка. Детский Омбудсмен отмечает, что каждый ребёнок, независимо от социального статуса или любого другого критерия должен иметь доступ к самым высоким стандартам в области здравоохранения. Ни один ребёнок не должен страдать или умирать из-за бедности или из-за отсутствия доступа к специализированным медицинским услугам. На национальном уровне право на охрану здоровья гарантируется многочисленными законодательными актами: Конституцией Республики Молдова (статья 36)¹³⁵, Законом о правах ребёнка №338 от 15 декабря 1994 года (ст.4)¹³⁶, Законом об охране здоровья №411- XIII от 28 марта 1995г. и т.д.

Народный Адвокат по правам ребёнка подчеркивает, что национальные стандарты в здравоохранении в значительной степени соответствуют международным стандартам в этой области. В то же время Детский Омбудсмен отмечает, что центральные и местные органы государственной власти не приняли во внимание Рекомендации, изложенные в Докладе о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017 году, таким образом, ситуация с соблюдением права на здоровье не претерпела существенных изменений. Не выполнены государством и Рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка по периодическому и объединённому четвёртому и пятому Докладам Республики Молдова¹³⁷.

Мониторинг положения дел по соблюдению права ребёнка на охрану здоровья в 2018 году выявил ряд проблем в части реализации статей 3 и 24 Конвенции ООН о правах ребёнка.

Детский Омбудсмен напоминает, что соблюдение **принципа высшего обеспечения интересов** ребёнка является приоритетным в **защите права на здоровье**. Таким образом, Народный Адвокат по правам ребёнка констатирует ошибочное понимание данного принципа сотрудниками сферы здравоохранения.

Мониторинг, проведенный сотрудниками Офиса Народного Адвоката, а также анализ мнений, высказанных детьми в рамках национальных детских форумов, выявили следующие недостатки:

- Слабое вовлечение ребёнка в принятие решений о его лечении и/или назначенных препаратах;
- Принятие во внимание исключительно мнения родителей по поводу лечения и / или назначенных процедур;
- Запугивание детей, особенно в ситуациях, когда проблема со здоровьем связана с интимными частями тела.

Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает компетентным органам, что согласно части (1) статьи 3 Конвенции о правах ребёнка, во всех действиях в отношении детей, независимо от того, предпринимаются они государственными или частными учреждениями, занимающимися вопросами социального обеспечения, судами, административными или законодательными органами, первоочередное внимание уделяется наилучшему обеспечению интересов ребенка. Детский Омбудсмен подчеркивает, что этот принцип должен соблюдаться во

¹³⁵ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311496&lang=2>

¹³⁶ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311654&lang=2>

¹³⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

всех решениях, связанных со здравоохранением. Народный Адвокат по правам ребёнка подчеркивает, что высший интерес ребёнка должен основываться на его физических, эмоциональных, социальных и образовательных потребностях, возрасте, поле, отношениях с родителями и опекунами, семьёй и социальным окружением, а решения должны приниматься только после того, как его мнение было услышано, в соответствии со статьей 12 Конвенции ООН о правах ребёнка.

Детский Омбудсмен подчеркивает, именно детям должно уделяться первоочередное внимание во всех решениях, принимаемых государственными структурами, касающихся распределения ресурсов, разработки и реализации политик и мер, которые влияют на основные показатели здоровья детей. Также Народный Адвокат по правам ребёнка указывает на важность обеспечения наилучших интересов ребёнка, в качестве основы для принятия решений о предоставлении, сохранении или прекращении лечения детей. Государство должно разработать процедуры и критерии, которые предоставят медицинским работникам руководство, с целью оценки наилучших интересов ребёнка в области здравоохранения и других областях, с которыми осуществляется взаимодействие в период лечения или обследований.

Беседы с детьми о состоянии их здоровья способствуют развитию здорового образа жизни.

Ссылаясь на Общий комментарий №. 4 (2003)¹³⁸ Комитета ООН по правам ребёнка, Детский Омбудсмен дополнительно указывает на важность обеспечения высших интересов ребёнка в получении доступа к адекватной информации по проблемам, связанным со здоровьем. Особое внимание следует уделять определенным категориям детей, включая детей и подростков с психосоциальными нарушениями. Если возникает необходимость в госпитализации ребёнка или его помещения в детское учреждение долговременного содержания, до принятия решения об этом должна производиться оценка наилучших интересов ребёнка, принимая во внимание, что лечение ребёнка с ограниченными возможностями предпочтительно должно осуществляться в собственной семье, с необходимой поддержкой, оказанной семье и ребёнку.

Детский Омбудсмен также анализировал положение дела с вакцинацией детей в 2018 году. Следует отметить и напомнить, что вопрос о соблюдении права на здоровье в контексте обеспечения обязательной вакцинации детей, поднимался Народным Адвокатом по правам ребёнка в Докладе о соблюдении прав детей в Республике Молдова в 2017 году¹³⁹. В 2018 году этот вопрос до сведения Детского Омбудсмана был доведён родителями. Так последние указали на то, что не были проинформированы о вакцинации детей, в результате чего дети были вакцинированы без согласия родителей; вакцинация детей имела место в помещениях, не подходящих для соответствующей процедуры; не было проконтролировано состояние ребёнка до и после вакцинации и т. д.

Детский Омбудсмен напоминает властям, что подобные нарушения негативно влияют на здоровье детей и формируют у родителей сомнения относительно процесса и пользы вакцинации. В этой связи Народный Адвокат по правам ребёнка вновь подтверждает свою позицию относительно обязательной вакци-

¹³⁸ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=1

¹³⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/doklad_pravarebenka2017.pdf

нации детей; указывает на то, что родители обязаны обеспечить вакцинацию детей и подчеркивает, что государственные органы власти обязаны обеспечить качество вакцины, равно как и соблюдение оптимальных медико-санитарных условий для вакцинации.

Данную позицию поддержала Парламентская Комиссия по социальной защите, здоровью и семье, а также Конституционный суд Постановлением от 30 октября 2018 года, на котором рассматривался контроль конституционности части (б) статьи 52 Закона о государственном надзоре в сфере общественного здоровья, №.10 от 3 февраля 2009 года и положений предусмотренных в пункте 21 пп.1) букв. д) Национальной программы иммунизации на 2016–2020 годы, утвержденной Постановлением Правительства №. 1113 от 6 октября 2016 г.). Суд вынес решение¹⁴⁰, которым признал конституционными оспариваемые нормы, тем самым, признавая обязательность вакцинации.

Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает следующие аспекты:

- Вакцинация ребёнка – это действие, предпринимаемое для защиты прав ребёнка, поэтому, следуя духу Конвенции ООН о правах ребёнка, одно право не должно наносить ущерб другим правам, закрепленным в ней.
- Национальные органы власти в сфере здравоохранения должны усилить качественные действия в массовом информировании населения о преимуществах и побочных эффектах принятия вакцины.
- Отказ родителей от вакцинации детей не должен влиять на право ребёнка на образование;
- В чрезвычайных ситуациях (эпидемии / пандемии) национальные власти должны, по мере возможности, обеспечивать преемственность всех прав, закрепленных Конвенцией ООН о правах ребёнка.
- В данном контексте государству необходимо определить жизнеспособный механизм, обеспечивающий соблюдение права на образование детей, не прошедших вакцинацию.

В 2018 году Народный Адвокат по правам ребёнка продолжил мониторинг соблюдения права на здоровье детей, страдающих редкими заболеваниями. Редким заболеванием считается любое заболевание, которым страдает менее 1 из 2000 человек. В настоящее время признано порядка **6000-7000** редких заболеваний и страдают от них около 350 миллионов людей по всему миру¹⁴¹. Из общего числа страдающих редкими заболеваниями, около 75% – дети.

По данным Всемирной организации здравоохранения, в Европейском союзе редкими заболеваниями страдают 36 миллионов человек.

Что касается Республики Молдова, то по официальным данным Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты¹⁴², существует Перечень редких заболеваний, который находится в ведении Центра репродуктивного здоровья и медицинской генетики Института матери и ребёнка¹⁴³, и пополняется, в зависимости от обнаружения у людей тех или иных случаев заболевания. Общее число пациентов, включенных в Перечень редких заболеваний Центра, составляет 800 пациентов с более чем 20 клиническими состояниями. В то же время, число

¹⁴⁰ <http://www.constcourt.md/>

¹⁴¹ <http://www.euro.who.int/en/countries/republic-of-moldova>

¹⁴² <https://msmps.gov.md/>

¹⁴³ <https://www.mama-copilul.md/>

детей, страдающих редким генетическим заболеванием, остаётся неизвестным, поскольку многие из них диагностируются за пределами государства, кроме того, семья, а не государство, полностью покрывает расходы, связанные с диагностикой и лечением.

В то же время, из Перечня заболеваний, признанных редкими, предлагаемого Министерством здравоохранения, труда и социальной защиты следует, что в 2018 году в Республике Молдова было выявлено 1370 случаев редких заболеваний¹⁴⁴. Вызывает сожаление тот факт, что профильное министерство не смогло представить отдельные данные о детях с редкими заболеваниями и о лечении, которое им назначено. Как отмечает Детский Омбудсмен, это свидетельствует о недостаточном внимании к этой области и обращает внимание, что в Республике Молдова диагностика редких заболеваний у детей представляет собой серьёзную проблему в обеспечении права на охрану здоровья.

Мониторинг, проведённый Детским Омбудсменом, выявил следующие недостатки в этой сфере:

- Отсутствие системы данных, включая отдельной по детям
- Слабо развитая система профилактической диагностики;
- Низкое число специалистов, особенно в сельской местности;
- Отсутствие социальных услуг с разделением по типу инвалидности / патологии, в том числе для расширения возможностей детей с редкими заболеваниями;
- Полное или частичное отсутствие пренатальной диагностики синдрома Ретта в семьях с повышенным риском.

Детский Омбудсмен рассмотрел несколько случаев, в которых было заявлено об отказе в индивидуальном лечении редкого заболевания, что являло собой нарушение права на охрану здоровья.

В 2018 году Министерство здравоохранения, труда и социальной защиты выделило из бюджетных средств 12 710 тыс. лей¹⁴⁵ на лечение пациентов с редкими заболеваниями. Указанная сумма является слишком маленькой, и относится только к уже выявленным случаям. В то же время необходимо учитывать качество жизни семей с детьми, у которых диагностированы редкие заболевания, поскольку они вынуждены за свой счёт приобретать необходимые лекарства, расходные материалы и т. д. И всего лишь 5% редких заболеваний могут поддерживаться с помощью лекарств или специального питания, остальные 95% являются симптоматическими и требуют определённого вмешательства.

Родители придерживаются мнения, что социальной интеграции и образованию этих детей власти должно уделять больше внимания.

Изучение этого вопроса Народным Адвокатом по правам ребёнка выявило низкий уровень вовлеченности государства в диагностику, лечение и уход за детьми, страдающими редкими заболеваниями. Другими словами, редкие заболевания в Республике Молдова в значительной степени не лечатся и не признаны, а пациенты не обеспечиваются правильным уходом и не могут интегрироваться в общество.

Также было отмечено, что семейные врачи не обладают достаточной квалификацией для своевременного выявления симптомов редкого заболевания, а

¹⁴⁴ <https://msmps.gov.md/>

¹⁴⁵ <https://msmps.gov.md/>

поздняя диагностика таких заболеваний приводит к серьезным нарушениям, что влечет за собой другие расходы, в том числе и для государства. В большинстве случаев, редкое заболевание выявляется поздно, в частных клиниках, за пределами страны, дети с редкими генетическими заболеваниями остаются вне системы защиты прав ребёнка в Республике Молдова.

В контексте вышесказанного, Народный Адвокат по правам ребёнка выступает со следующими

РЕКОМЕНДАЦИЯМИ:

- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты пересмотреть финансовую политику в диагностике редких заболеваний;
- Необходимо улучшить качество подготовки специалистов в области здравоохранения и образования с тем, чтобы дети с редкими генетическими заболеваниями пользовались качественными медицинскими услугами
- Необходимо оказывать поддержку в обучении родителей, в том, что касается лечения и ухода за своими детьми;
- Министерству образования, культуры и исследований обеспечить соблюдение права на образование не вакцинированных детей посредством альтернативных форм обучения;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты следует чаще проводить кампании по пропаганде иммунизации, чтобы убедить родителей в преимуществах вакцинации;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты, через подчиненные учреждения обеспечить должный контроль в период до и после вакцинации детей;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты рекомендуется усилить механизм информирования населения, обеспечивая, тем самым, право пациента на получение информации;
- Детский Омбудсмен напоминает родителям, дети которых не были привиты, об их приоритетном обязательстве по обеспечению права ребёнка на охрану здоровья и образование.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ

Право на образование является универсальным правом, признанным для каждого человека, независимо от возраста, языка, социального или этнического происхождения или иного статуса. Право ребёнка на образование означает его право на доступ к гарантированному государством образованию, которое обеспечит полное развитие личности, способностей и призваний ребёнка.

Ратифицировав Конвенцию ООН о правах ребёнка, Республика Молдова взяла на себя ряд позитивных обязательств. Создание системы общего образования является долгом государства, которое обязано предоставлять эту услугу бесплатно в определенных пределах и стандартах, установленных для каждого уровня образования. Поскольку создание системы общего образования является долгом государства, оно обязано постоянно развивать и поддерживать образование.

Доступ людей к образованию накладывает на государство обязательство предоставлять эту услугу бесплатно в определенных пределах и с соблюдением стандартов, установленных для каждого уровня образования.

Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что государство обязано создавать условия, которые обеспечивают всем детям качественное образование, независимо от социальных критериев.

Право на образование закреплено статьями 28 и 29 Конвенции ООН о правах ребёнка¹⁴⁶, которая, помимо обеспечения обязательного среднего образования, предусматривает меры по содействию регулярному посещению школ и снижению числа учащихся, покинувших школу.

Право на образование на национальном уровне регулируется статьей 35 Конституции Республики Молдова: «Право на образование обеспечивается обязательным общим образованием, лицейским и профессиональным образованием, высшим образованием, а также другими формами обучения и повышения квалификации.»¹⁴⁷; положениями статьи 13 Кодекса об образовании¹⁴⁸ предусматривают, что «Обязательное образование начинается с подготовительной группы дошкольного образования и завершается лицейским или средним и последним профессионально-техническим образованием»; статьей 2 Закона о правах ребёнка¹⁴⁹: «Государство гарантирует право каждого ребёнка на уровень жизни, необходимый для его физического, умственного, духовного и социального развития. Государство принимает меры по оказанию помощи родителям, а также другим лицам, ответственным за воспитание и развитие детей».

Народный Адвокат по правам ребёнка напоминает, что вопросы, рассматриваемые в докладах о соблюдении прав ребёнка за предыдущие годы (2016, 2017), остаются актуальными: ответственные за это учреждения не уделяют им должного внимания и не разрабатывают решения для существующих проблем.

В поле зрения Народного Адвоката по правам ребёнка в 2018 году попали следующие аспекты: соблюдение права на образование, а именно, качество предоставления дошкольного образования; феномен насилия в образовательных учреждениях; реализация права детей из вспомогательных школ на получение образования; санитарно-гигиенические условия в школах.

¹⁴⁶ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

¹⁴⁷ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311496&lang=2>

¹⁴⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=355156&lang=2>

¹⁴⁹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311654&lang=2>

Дошкольное образование является первым компонентом раннего образования или начального (нулевого) цикла образования.

В течение 2018 года Детский Омбудсмен получил ряд обращений от родителей, чьи дети посещают частные дошкольные учреждения (далее – частные детские сады) в пределах муниципия Кишинэу.

Так, родители выразили недовольство качеством образовательных услуг, обратили внимание на отсутствие квалификации у воспитателей и на сбор денег без выдачи чеков.

На основании полученных жалоб Народный Адвокат по правам ребёнка запросил у Генерального управления по вопросам образования, молодежи и спорта и Министерства образования, культуры и исследований информацию о количестве частных детских садов в муниципии Кишинэу и юридическое обоснование, требуемое для создания и функционирования образовательных учреждений смешанного и частного типов. На указанный запрос получен следующий ответ: *«Генеральное управление по вопросам образования молодежи и спорта не координировало создание или реорганизацию какого-либо частного дошкольного учреждения. В результате действий, предпринятых для реализации Кодекса об образовании, было установлено, что частные организации, работающие с детьми в возрасте 0-7 лет, не созданы и не зарегистрированы в качестве поставщиков образовательных услуг. Таким образом, местный специализированный орган ГУОМС в области образования не имеет решений компетентных органов относительно создания организаций не из сферы образования»¹⁵⁰.*

В деятельности частных детских садов были обнаружены следующие нарушения:

- **Отсутствие правовой базы, регламентирующей порядок создания, регистрации и / или функционирования частных юридических лиц, предоставляющих образовательные услуги.** Отмечаем, что с 2010 года процедура аккредитации и оценки частных детских садов приостановлена.

До вступления в силу Кодекса об образовании, аккредитация образовательных учреждений регулировалась Законом об оценке и аккредитации образовательных учреждений Республики Молдова¹⁵¹ и Законом об утверждении Положения об оценке и аккредитации образовательных учреждений¹⁵², которые были аннулированы с момента вступления в силу Кодекса об образовании.

В то же время положения статей 21 и 23 Кодекса об образовании определяют правила создания, реорганизации и ликвидации государственных образовательных учреждений, являющихся общественным достоянием. Что же касается частных дошкольных образовательных учреждений, соответствующие нормативные акты для их функционирования не принимаются.

- **Невозможность обеспечения проверки и мониторинга учебного процесса в частных детских садах;** Образовательный процесс проводится на основе документов и политик в области начального обязательного образования для всех типов учебных заведений, утверждённых Министерством образования, культуры и исследований¹⁵³. Основатели частных детских садов зачастую ограничивают

¹⁵⁰ Ответ ГУОМС на запрос Офиса Народного Адвоката, письмо № 0118/4578 от 20.12.2018г.;

¹⁵¹ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311564&lang=2>

¹⁵² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311665&lang=2>

¹⁵³ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ro_standard_reeditare.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatia_timpurie.pdf

или запрещают доступ компетентных лиц из системы образования для проверки качества предоставляемых образовательных услуг. Исходя из вышеизложенного, мы констатируем, что государственная политика в области раннего образования и действующие нормативные акты не соблюдаются, а качество образовательных услуг не может быть проверено или отслежено.

• **Персонал, трудоустроенный в учреждения начального этапа образования;** Отсутствие контроля со стороны органов власти в сфере образования в отношении персонала, занятого в частных детских садах, а именно, педагогических кадров.

В настоящее время неизвестно количество частных детских садов, соответственно, неизвестно число воспитателей или лиц, работающих в качестве педагогов, и критерии, по которым они были трудоустроены; администраторы частных детских садов, работающих как общества с ограниченной ответственностью, общественное объединение, свободны нанимать персонал, исходя из собственных предпочтений.

Неопределенность в отношении сотрудников, работающих в качестве воспитателей и теми, кто непосредственно общается с детьми, вызвана отсутствием нормативной базы и контроля со стороны Национального агентства по обеспечению качества в образовании и исследований, Министерства образования и культуры и исследований и местного специализированного органа в области образования.

НАСИЛИЕ В ШКОЛАХ

В течение 2018 года родители и учащиеся несколько раз обращались к Народному Адвокату по правам ребёнка с просьбой высказаться по ситуациям, произошедшим в образовательных учреждениях, связанных, предположительно, с применением насилия, незаконными действиями, либо же с проявлением попустительского отношения к данной проблеме. Как и в предыдущие годы, акты насилия совершаются между учениками, учителем-учеником, учеником-учителем. Больше всего за отчётный период сообщалось о случаях насилия, совершаемых учителями по отношению к ученикам.

Количество случаев насилия показали, что в настоящее время школа является местом частых насильственных инцидентов с различными формами насилия. Самыми главными причинами школьного насилия являются, помимо семейных факторов, социально-экономические или индивидуальные факторы, а также ряд школьных причин. Отсутствие адекватного уровня осведомленности среди учеников об опасности насилия, о дидактических стратегиях и/или эффективных методах решения, искаженная информация об обязанностях образовательного учреждения, педагогических кадров, вспомогательного персонала, учеников, родителей. Неизвестна или же игнорируется процедура регистрации, рассмотрения и информирования о предполагаемых случаях жестокого обращения, что ставит некоторые образовательные учреждения в положение, когда они не в состоянии предотвращать и бороться с насилием, вызванным некоторыми внешними факторами.

В соответствии с данными, представленными Министерством образования, культуры и исследований в Докладе за первый семестр учебного 2017-2018 гг. (сентябрь-декабрь 2017 г.), всего было выявлено 4794 предполагаемых и подтвержденных случаев насилия, случаев оставления без внимания и торговлей детьми; их них случаев физического насилия – 2316; психологического насилия – 1141; сексуального насилия – 17; пренебрежения – 1260; трудовой эксплуатации – 60 обращений¹⁵⁴.

За январь – май 2018 года сотрудники системы образования доложили о 4802 случаях насилия над детьми, которые произошли в семье, школе или других местах и организациях по предоставлению социальных услуг. Большинство случаев насилия над детьми, о которых сообщается в Обобщённом Докладе за второй семестр 2017-2018 учебного года, относятся к эмоциональному насилию; таковых за этот период было зарегистрировано 1351, 223 случая относятся к физическому насилию и 1123 – к пренебрежению. Также было зарегистрировано 62 случая трудовой эксплуатации и 35 случаев сексуального насилия. В течение того же периода о каждом пятом случае, связанным с серьёзным злоупотреблением было доложено органам в сфере защиты прав ребёнка¹⁵⁵.

По мнению Детского Омбудсмана, увеличение числа случаев насилия над детьми, выявленных/зарегистрированных сотрудниками системы образования и/или доведенных до сведения местных органов опеки, в том числе, собственных расследований таких случаев, объясняется тем, что руководители учреждений и лица, ответственные за предотвращение случаев насилия и защиту детей от насилия и жестокого обращения во всех учреждениях общего и профессионального технического образования, прошли хорошую профессиональную подготовку на местах, что определило повышение квалификации и ответственности по данному вопросу.

Процедура по выявлению случаев насилия и их докладу со стороны работников образовательных учреждений является частью комплексной стратегии

¹⁵⁴ <https://mecc.gov.md/ro/content/astazi-este-marcata-ziua-internationala-nonviolentei-scoala>

¹⁵⁵ <https://mecc.gov.md/ru/node/6839>

по предупреждению и борьбе с насилием в отношении детей. Преподаватели и руководители образовательных учреждений обязаны уведомлять органы опеки и другие государственные учреждения о ситуациях риска, в которых находятся дети.

Отраслевые нормативные акты, содержащие положения о защите детей, предупреждении и борьбе с насилием в отношении ребёнка в учебных заведениях, на основе которых действуют работники образовательных учреждений, являются следующими: Кодекс об образовании, Стратегия развития образования в области образования на 2014–2020 годы «Образование-2020», Межотраслевая стратегия развития родительских навыков и компетенций на 2016–2022 годы; Регламент о коммуникации между учебными заведениями и средствами массовой информации по делам, касающимся детей, утверждён Приказом Министерства образования №.60 от 7 февраля 2004 г., Приказом Министерства образования №77 от 22 февраля 2013 г. «О порядке институциональной организации и вмешательства работников образовательных учреждений в случаи жестокого обращения с детьми, пренебрежения, эксплуатации и торговли детьми»¹⁵⁶, в котором самым подробным образом описана процедура вмешательства, подачи сообщений и мониторинга, проводимого всеми работниками учебных заведений, а не только педагогами.

Аналогичным образом, Приказ Министерства образования № 858 от 23 августа 2013 года приходит на помощь учебным заведениям посредством Методики применения процедуры институциональной организации и вмешательства работников учреждений доуниверситетского образования в случаи жестокого обращения, пренебрежения, эксплуатации, торговли детьми¹⁵⁷, Решения Правительства Молдовы № 270 от 08.04.2014 по утверждению Руководства по межсекторальному механизму сотрудничества для идентификации, оценки, направления, помощи и мониторинга детей-жертв и потенциальных жертв насилия, безнадзорности, эксплуатации и торговли¹⁵⁸, однако работники системы образования не осведомлены об указанных выше нормативных актах, либо знают их, но не знают, как применять на практике. Таким образом, их эффект не достиг ожидаемого.

Напоминаем, что, в соответствии с положениями статьи 19 Конвенции ООН о правах ребёнка, государства-участники принимают все необходимые законодательные, административные, социальные и просветительные меры с целью защиты ребенка от всех форм физического или психологического насилия, оскорбления или злоупотребления, отсутствия заботы или небрежного обращения, грубого обращения или эксплуатации, включая сексуальное злоупотребление, со стороны родителей, законных опекунов или любого другого лица, заботящегося о ребенке. Такие положения содержатся также в статье 135 Кодекса об образовании и статье 6 Закона о правах ребёнка. Более того, Комитет ООН по правам ребёнка в Заключительном замечании указывает на следующие обязательства государства: «Консолидировать внедрение механизма межсекторального сотрудничества в области выявления, оценки, направления, помощи и мониторинга жертв-детей и потенциальных жертв насилия, пренебрежения, эксплуатации и

¹⁵⁶ http://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

¹⁵⁷ http://spc.psihologie.md/wpcontent/uploads/2016/03/8._metodologie_de_aplicare_a_procedurii_educatie_ro.pdf

¹⁵⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=352587&lang=2>

торговли людьми, утвержденного в 2014 году, путем обеспечения соответствующими человеческими, техническими и финансовыми ресурсами».

Народный Адвокат по правам ребёнка считает, что, в целом, нормативная база в области защиты детей от жестокого обращения и насилия является хорошей, однако, что касается её внедрения, она **встречает определенное сопротивление**. Лица, задействованные в процесс предупреждения насилия и защиты ребёнка от насилия, являющиеся частью межсекторального механизма, не обладают необходимыми навыками для выявления и обеспечения мер защиты и поддержки, что снижает эффективность их вмешательства.

Кроме того, отмечается отсутствие услуг по реабилитации жертв – право, гарантируемое статьёй 39 Конвенции¹⁵⁹: «Государства-участники принимают все необходимые меры для того, чтобы содействовать физическому и психологическому восстановлению и социальной реинтеграции ребенка, являющегося жертвой: любых видов пренебрежения, эксплуатации или злоупотребления, пыток или любых других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения, наказания или вооруженных конфликтов. Такое восстановление и реинтеграция должны осуществляться в условиях, обеспечивающих здоровье, самоуважение и достоинство ребенка».

Другим фактором, препятствующим искоренению явления насилия в школах, является отсутствие психолога в учреждениях и/или поверхностное вовлечение психолога в решение подобных ситуаций. Школы со штатной единицей психолога существуют, однако либо психологи совсем не вмешиваются в психологическую реабилитацию детей-жертв насилия, либо участвуют частично, и не предпринимают необходимые меры для восстановления соответствующего психологического климата.

Детский Омбудсмен отмечает, что неполное/неполноценное применение положений Руководства по межсекторальному механизму сотрудничества для выявления, оценки, направления, помощи и мобилизации детей-жертв и потенциальных жертв насилия, пренебрежения, эксплуатации и торговли людьми, утвержденных Решением №. 270 от 08.04.2014, со стороны ответственных лиц, оставление на рабочих местах учителей, применявших насилие в отношении учеников в системе образования, вопреки правовым нормам, а также их отстранение от должности без применения норм Трудового кодекса, все указанное является факторами, способствующими развитию явления насилия и увеличивают недоверие родителей и учеников к идее, что школа – это место, дружественное к детям, безопасное для жизни и здоровья.

Народный Адвокат по правам ребёнка также обратил внимание на безразличие руководителей образовательных учреждений к случаям насилия и жестокого обращения имеющих место в образовательных учреждениях. Большинство таких ситуаций остаются нерешенными, и, что ещё хуже, считаются естественными.

Практика показывает, что руководители образовательных учреждений, освобождая преподавателей от занимаемой должности, применяют положения пункта 1 ст. 85 Трудового кодекса «Работник имеет право на отставку – расторжение по собственной инициативе индивидуального трудового договора, известив об этом работодателя письменным заявлением за 14 календарных дней», что противоречит ст. 86, ч.(1) п. н), который предусматривает увольнение по причине «приме-

¹⁵⁹ https://www.unicef.org/moldova/ro/CRC_RO.pdf

нения (в том числе однократное) педагогическим работником к воспитанникам физического или психического насилия»;

В целях предупреждения насилия и содействию защите и соблюдению всех прав детей, Детский Омбудсмен организовал два круглых стола с участием учеников из северных районов страны: Единец, Бриченъ, Сорока, Дрокия, Бэлць, Окница, Теленешть, и АТО Гагаузии: Конгаз, Кирсова, Дезгинжа, Томай, Авдарма, на тему: «Действия по предотвращению насилия в школах и реинтеграции детей, не посещающих школу, в образовательные учреждения». Также в течение года было проведено несколько мероприятий по информированию учащихся о формах насилия и о том, как от него защититься.

ДОСТУП К ОБРАЗОВАНИЮ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Еще один аспект, по которому выявлены недостатки в реализации права на образование и который попал в поле зрения Детского Омбудсмена – доступ детей из вспомогательных школ к гарантированному государством образованию. Отметим, что позитивное обязательство по «обеспечению всех детей обязательным средним образованием» Республика Молдова взяла на себя, ратифицировав Конвенцию ООН о правах ребёнка.

Народный Адвокат по правам ребёнка рассмотрел заявление, поданное родителями детей, посещающих вспомогательные школы №6 и 7, а также представителями Центра юридической помощи людям с ограниченными возможностями. Как отметили заявители, причиной обращения послужило то, что дети из вспомогательных школ не могут записаться на учебу в девятый класс, тем самым нарушается их право на получение среднего образования. Такая ситуация возникла из-за того, что Министерство образования, культуры и исследований не разработало Положение для девятых классов, что нарушает право на обучение учеников вспомогательных школ, зачисленных на учёбу.

Анализируя соответствующие международные положения, в данном случае, ст. 28 и 29 Конвенции ООН о правах ребёнка, Народный Адвокат по правам ребёнка отметил, что действия национальных властей являются дискриминацией по признаку инвалидности в контексте доступа к образованию.

Таким образом, на основании ст. 23, пар. (1) Закона №. 52 от 3 апреля 2014 года, Народный Адвокат по правам ребёнка обратился к Совету по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства – компетентного в этой сфере учреждения – с требованием рассмотреть возникшие обстоятельства и принять решение, в соответствии с установленными правовыми полномочиями. Решение Совета по равенству № 92/17 от 29 сентября 2018 года констатирует косвенную дискриминацию в контексте доступа к образованию по признаку инвалидности. В связи с этим, Министерству образования, культуры и научных исследований было поручено организовать и проконтролировать процесс пересмотра учебных программ по обязательным и факультативным дисциплинам, с учётом реальных потребностей учащихся, зачисленных во вспомогательные школы. Вопрос зачисления учащихся вспомогательных школ в девятый класс неоднократно поднимался Детским Омбудсменом Майей Бэнэреску на встречах и рабочих заседаниях с ответственными должностными лицами, в том числе, министром образования, культуры и исследований Моникой Бабук.

В результате предпринятых мер Детским Омбудсменом, 27 июня 2018 года, министр образования, культуры и исследований издал приказ № 993, разрешающий выпускникам вспомогательных школ 2018 года, либо продолжать учёбу по заявлению родителей в профессионально-технических образовательных учреждениях, либо перейти в девятый класс вспомогательной школы.

Другой вопрос, который продолжает оставаться актуальным – образовательная интеграция детей с ограниченными возможностями. Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что рекомендации, касающихся детей с особыми потребностями, из предыдущих докладов, не были приняты во внимание властями. Учебники по системе Брайля доступны далеко не всем школьникам с ослабленным зрением: последние вынуждены изучать материал, по учебникам, которые не адаптированы их образовательным потребностям, кроме того, такие ученики остаются наедине со своей проблемой, они вынуждены самостоятельно искать решения, которые соответствуют их потребностям, находить и самим покупать адаптированные учебники или книги. Точно так же государство не обеспечивает детей с нарушениями слуха и глухих слуховыми аппаратами и товарами по уходу за ними. Отсутствуют педагоги, переводчики, владеющие языком мимики и жестов. В то же время детям с ограниченной подвижностью по-прежнему ограничен доступ к образованию, из-за отсутствия пандусов и других способов доступа к большинству образовательных учреждений.

Детский Омбудсмен повторяет, что социальная интеграция и право на образование детей, вне зависимости от специфики потребностей ребёнка, не должны быть препятствием для реализации его прав, ни один ребёнок не должен подвергаться стигматизации или маргинализации из-за диагноза по инвалидности.

УСЛОВИЯ ГИГИЕНЫ И САНИТАРИИ В ШКОЛАХ

Ещё одна проблема, отслеживаемая Детским Омбудсменом в 2018 году – санитарно-гигиенические условия в школах. В 2018 году Платформа детей в рамках Центра информации и документации по правам детей подготовила проект **Доклада об условиях гигиены и санитарии в школах**, где учащиеся выразили своё мнение о санитарных условиях в школах, в которых они учатся. Большинство учеников отметили, что туалет находится за пределами учебного заведения, а некоторые сказали, что, хотя в помещениях учреждения есть функциональные туалеты, детям отказывают в доступе, и в течение всего учебного года они вынуждены ходить в туалет на улице. Дети говорят, что туалеты на улице являются общими, нет условий, которые бы защищали их интимность, отсутствуют окна, через которые бы поступал свет, и помещения могли бы проветриваться. В этих помещениях нет гигиенической бумаги, мыла, умывальников. Часто эти туалеты используются незнакомцами, и дети боятся быть подвергнутыми жестокому обращению в туалетах; также они отмечают, что в туалете часто употребляют табак и алкоголь.

Существуют и проблемы с санитарными помещениями, которые находятся внутри образовательного учреждения. Ученики сталкиваются с такими проблемами как отсутствие мыла, ершика, и моющих средств, необходимых для поддержания гигиены, отсутствие воды для мытья рук; они жалуются на постоянно влажный пол, на котором можно поскользнуться, отсутствие интимности в

кабинах, в некоторых из них нет дверей (это является причиной тому, что девочки во время урока идут в туалет) или же они не закрываются, либо закрываются, но не на защелку. Количество функциональных кабин является недостаточным, по сравнению с числом учеников в школах, не обеспечено централизованное водоснабжение в санитарных блоках и т.д.

Ученики, проживающие в городах, также указывают на такие серьёзные проблемы, как доступ к санитарным блокам внутри школы, некачественная уборка помещений, отсутствие гигиенических принадлежностей.

На основании выше изложенного, Детский Омбудсмен даёт следующие

РЕКОМЕНДАЦИИ:

- Министерству образования, культуры и исследований – разработать правовую базу для создания, функционирования и оценки дошкольных частных учебных заведений;
- Межсекторальное сотрудничество между органами власти с целью обеспечить всем детям доступ к гарантированному обязательному среднему образованию;
- Активизировать информационно-просветительские кампании по предупреждению и борьбе с насилием в школах;
- Укрепить сотрудничество между всеми учреждениями, ответственными за предотвращение, информирование и мониторинг случаев жестокого обращения, насилия, торговли детьми и безнадзорности детей;
- Проводить более частые тематические проверки в образовательных учреждениях в отношении Процедуры институциональной организации и вмешательства педагогических работников в случаи жестокого обращения, пренебрежения, эксплуатации, торговли детьми и оказания необходимой помощи.
- Определять финансовые источники для обеспечения надлежащих санитарных условий во всех учебных заведениях и обеспечение необходимыми средствами гигиены;
- Обеспечить каждое учебное заведение психологом или специалистом по психологии;
- Обеспечить социальную/образовательную интеграцию детей-инвалидов с учетом проблемных вопросов, изложенных выше.
- Определить чёткую процедуру по недопущению в образовательные учреждения не привитых детей и обеспечить право на образование детей, не принятых в образовательные учреждения.

ПРАВО НА МНЕНИЕ И ГРАЖДАНСКИЕ СВОБОДЫ

Предусмотренные статьями 12-15 положения Конвенции ООН по правам ребёнка (право на мнение, свободу выражения, свободу мысли, религии и свободу ассоциаций)¹⁶⁰, представляет собой поддержку ребёнка в его желании взаимодействовать с обществом и его активном участии в деятельности такового. Через данные обязательства государство должно всеми возможными способами удостовериться, что ни один ребенок не будет подвергаться маргинализации в достижении этих основных свобод.

В своей деятельности Детский Омбудсмен не раз представлял свою позицию в отношении свободы мнений и гражданских свобод детей в Молдове и представил ряд рекомендаций по улучшению существующей ситуации в этой сфере. Отмечаем, что рекомендации по соблюдению прав ребёнка и гражданских свобод в Молдове Народный Адвокат по правам ребёнка представил в 2017 году, однако никаких конкретных действий со стороны властей предпринято не было¹⁶¹. Также Детский Омбудсмен напоминает, что власти не выполнили Рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка к периодическому и объединённому четвёртому и пятому Докладам Республики Молдова¹⁶².

Результатом вышеизложенного стало то, что ситуация с соблюдением права ребёнка на мнение и гражданские свободы не претерпела изменений, ситуация на национальном уровне осталась прежней.

Так, в течение 2018 года, который пришелся на избирательный период, Детский Омбудсмен неоднократно получал информацию о случаях, связанных с участием детей в различных уличных манифестациях/акциях политического характера. Этот вопрос рассматривался Народным Адвокатом по правам ребёнка в свете международных стандартов в отношении соблюдения прав ребёнка на свободное выражение мнений, свободу ассоциаций и участие в мирных демонстрациях.

В статье 15 Конвенции ООН о правах ребёнка говорится, что государства-участники признают право ребёнка на свободу ассоциаций и свободу мирных собраний, и в отношении осуществления данного права не могут применяться какие-либо ограничения, кроме тех, которые применяются в соответствии с законом и которые необходимы в демократическом обществе. Кроме того, в соответствии со статьёй 13 Конвенции, ребенок имеет право свободно выражать свое мнение; это право включает свободу искать, получать и передавать информацию и идеи любого рода, независимо от границ, в устной, письменной или печатной форме, в форме произведений искусства или с помощью других средств по выбору ребёнка. Осуществление этого права может подвергаться некоторым ограничениям, однако этими ограничениями могут быть только те ограничения, которые предусмотрены законом и которые необходимы: для уважения прав и репутации других лиц; или для охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья или нравственности населения.

В то же время Детский Омбудсмен отмечает, что, в соответствии с Конвенцией о правах ребёнка, государство обязано гарантировать детям право не участвовать в общественных мероприятиях, в которых они не хотят быть задействованными.

¹⁶⁰ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

¹⁶¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹⁶² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Важно, чтобы ребёнок мог выразить своё желание участвовать или не участвовать в таких мероприятиях. Отсутствие такого согласия ведет к нарушению Конвенции о правах ребёнка и национального законодательства о защите прав ребёнка.

Еще одной ситуацией, рассмотренной Народным Адвокатом по правам ребёнка, было участие детей в акции протеста против выдворения учителей, турецких граждан, из Республики Молдова¹⁶³. Представленный материал констатирует, что в общественную акцию было вовлечено несколько учащихся, целью этой акции являлось выражение несогласия общественного объединения с решением национальных властей о выдворении группы турецких граждан с территории Республики Молдова.

Так, во время акции протеста на головы учеников были надеты чёрные мешки, а на шее у подростков были верёвки, что и вызвало возмущение одного из родителей. Кроме того, представленная информация показывает, что учреждение, организовавшее митинг, не представило доказательств, что дети самостоятельно приняли решение об участии в акции.

Анализируя обстоятельства этого дела и соответствующие законодательные аспекты, Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что согласно положениям ст. 12, 13 и 15 Конвенции ООН о правах ребёнка (вступившей в силу для Республики Молдова 25 февраля 1993 года), государство обязано гарантировать ребёнку право на мнение, выражение мнения и ассоциации. Таким образом, Конвенция ООН четко гласит: *«Ребенок имеет право на свободу выражения мнений; это право включает свободу искать, получать и передавать информацию и идеи любого рода, независимо от границ, в устной, письменной или печатной форме, в форме произведений искусства или с помощью других средств по выбору ребёнка»*.

Европейский суд по правам человека подтвердил, что дети имеют право участвовать в собраниях, происходящих в обществе. Как отметил Суд **по делу Христианско-демократической народной партии против Молдовы**, создание препятствий в проведении мероприятий с участием родителей и детей, в особенности, против политики в области образования, противоречит свободе собраниям с участием родителей и детей. Хотя на первый взгляд, Суд в рассматриваемом случае, дает нам очевидно правильное решение, *«в том, что касается присутствия детей, Суд отмечает тот факт, что национальные судебные инстанции не установили, что дети находились на протесте из-за действий или политик, предпринятых заявителем, поскольку собрания проходили в общественном месте, где могли принимать участие все, включая детей»*. Кроме того, по мнению суда, это скорее вопрос личного выбора родителей, разрешать ли детям посещать эти собрания и, казалось бы, препятствие в проведении таких мероприятий нарушает свободу собраний родителей и детей. Отметим, что эти мероприятия были организованы в знак протеста против политик Правительства в области образования. Как результат, Суд не убежден, что эта причина является релевантной и достаточной, ситуация должна быть рассмотрена с перспективы множества обстоятельств».

Отмечается, что Суд не был убежден в факте незаконного участия детей именно с точки зрения месторасположения (**собрания проходили в общественном месте, все, включая детей, могли в нем принимать участие**) – ситуация

¹⁶³ https://www.prime.md/ro/directorul-liceului-lucian-blaga-din-capitala-valentina-olaru-a-fost-sanctionat-disciplinar-cu-mustr_81491.html

диаметрально противоположная той, которую рассмотрел Детский Омбудсмен. Из представленного видео становится ясно, что **мероприятие проходило в закрытом помещении**, где организатор должен и мог контролировать участников, задействованных в протесте. Кроме того, в случае, если организаторы отмечают тот факт, что участники мероприятия были добровольцами, то в соответствии с Законом о волонтерстве № 121 от 18 июня 2010 года, они должны были представить соглашения о волонтерстве, посредством которых разрешается участие детей в деятельности принимающего учреждения, а в случае, если в мероприятии принимают участие дети младше 14 лет – также согласие родителей этих детей. Таким образом, Народный Адвокат по правам ребёнка констатировал, что на тот момент не было заключённых соглашений о волонтерстве. Еще одна проблема, на которую обратили внимание в этом деле, исходя из распространённых данных – тот факт, что протест был организован в учебное время, что помешало проведению занятий. Таким образом, в том случае, если дети были вовлечены в акцию во время проведения уроков, ответственность за это должна нести школьная администрация. Также не была обеспечена безопасность детей во время занятий. Анализируя положения статьи 3 Конвенции ООН о «*принципе высшего интереса ребёнка*», Народный Адвокат по правам ребёнка указывает, что осуществляя баланс между желанием и необходимостью, статья 28 (право на образование) и статьей 15 (свобода ассоциаций), формулируется вывод о превосходстве положений, касающихся образования и реализации образовательных программ или же обращается внимание на тот факт, что протесты могут быть организованы вне школьных занятий.

Еще одно обстоятельство, которое ухудшает ситуацию, по мнению Детского Омбудсмана – формат, в котором проходило соответствующее мероприятие. Тот факт, что на головы учеников были надеты чёрные мешки, а на шеи детей – верёвки, представляет собой нарушение статьи 17 Конвенции ООН о правах ребёнка, и именно того факта, что любое средство информирования ребёнка или любая передача/распространение детьми сообщений должно проходить в духе морального благополучия, взаимопонимания между людьми, в духе уважения культурных ценностей ребёнка. Государство должно поощрять это, защищая ребёнка от угрожающих материалов.

Являясь защитником прав ребёнка, Детский Омбудсмен организует и участвует во многих мероприятиях по продвижению соблюдения гражданских свобод и прав ребёнка, его права на мнение. Так, в ноябре 2018 года, в рамках мероприятий, посвященных 10-ой годовщине создания должности Детского Омбудсмана в Республике Молдова¹⁶⁴ и 25-летия с момента вступления в силу в Республике Молдова Конвенции ООН о правах ребёнка, состоялся традиционный **Детский Форум** – встреча с детьми, на которой Детский Омбудсмен консультируется с мнением детей. Также, в указанный период, прошла Конференция «10 лет защиты прав ребёнка в Республике Молдова».

Детский Форум представляет собой платформу прямого общения детей со своим Омбудсменом, а также с государственными чиновниками, которые разрабатывают политики в области защиты прав ребёнка. Народный Адвокат по правам ребёнка также организовал **два тематических региональных круглых стола** в

¹⁶⁴ <http://ombudsman.md/news/conferinta-nationala-10-ani-pentru-drepturile-copii-or-in-republica-modova-forumul-copii-or-editia-a-patra/>

целях поддержания диалога с детьми и использования возможности услышать мнение детей. Благодаря таким мероприятиям мы убеждаемся, что решения, принимаемые нами в отношении детей, обсуждаются с ними, и что дети в полной мере могут принимать участие в процессе принятия решений, соблюдая, таким образом, право ребёнка на мнение и гражданские свободы.

Омбудсмен выступает со следующими

РЕКОМЕНДАЦИЯМИ:

- Разработка мер, организация и продвижение мероприятий, предусматривающих участие всех детей в сферах их интересов;
- Пересмотр нормативной базы и её адаптация к современным социальным реалиям, связанным с детьми в части свободы выражения мнений и свободы собраний;
- Изменение нормативной базы по санкционированию лиц / организаций, независимо от правового статуса и организационной формы, которые привлекают детей к мероприятиям с нарушением законных условий;
- Осуществление просветительских и образовательных программ для повышения уровня информированности широкой общественности, детей, молодежи, родителей и специалистов о праве детей и молодежи на участие;
- Содействие поддержке информационных каналов среди детей и молодежи с тем, чтобы укрепить их способность осуществлять свое право на участие;
- Разработка механизмов подачи жалоб детьми и рассмотрения таких обращений.

ПОЛОЖЕНИЕ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ В ПЕНИТЕНЦИАРНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Проблема соблюдения прав детей, находящихся в местах лишения свободы, является одним из приоритетов деятельности Народного Адвоката по правам ребёнка. Таким образом, с начала действия мандата был проведен ряд мероприятий: (мониторинговые посещения, защита интересов детей в суде, расследование конфликтных ситуаций с участием детей, надзирателей и администрации пенитенциарных учреждений, ежемесячная организация дней посещения детей, деятельность по продвижению и обучению по вопросам прав ребёнка и свобод и т.д.). Целью мероприятий является улучшение национальной системы защиты несовершеннолетних, отбывающих наказание в виде тюремного заключения.

Юридическая основа для защиты несовершеннолетних, отбывающих наказание в тюрьме, главным образом отражена в статьях 25 и 40 Конвенции ООН о правах ребёнка. На национальном уровне подобные положения содержатся в Конституции Республики Молдова, в Исполнительном кодексе и Уставе отбывания наказания осужденными, утвержденном Постановлением Правительства № 583/2006¹⁶⁵. Народный Адвокат по правам ребёнка отмечает, что национальное законодательство в этой сфере в значительной степени соответствует международным минимальным стандартам, однако, подчёркивает, что государственные органы не принимают во внимание рекомендации Доклада Детского Омбудсмана о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдове в 2017 году¹⁶⁶. Кроме того, не было принято никаких мер по выполнению рекомендаций Комитета ООН по правам ребёнка по периодическим, объединенным четвертому и пятому Докладам Республики Молдовы¹⁶⁷.

Стоит отметить, что число осужденных несовершеннолетних в Республике Молдова остается постоянным с небольшими отклонениями, что свидетельствует о том, что государственная политика в области предупреждения и борьбы с детской преступностью неэффективна и требует улучшений.

Количество несовершеннолетних, содержащихся в пенитенциарной системе

Годы	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Число детей	32	27	31	30	36	32

Источник: Национальная пенитенциарная администрация

Мониторинг, проведенный Детским Омбудсменом, а также Доклады, подготовленные Советом по предупреждению пыток, выявили следующие недостатки в данной области:

- Низкий уровень безопасности для жизни и здоровья детей;
- Слаборазвитые услуги по предоставлению психологической помощи и помощи в решении конфликтных ситуаций;
- Помещения не соответствуют стандартам защиты здоровья и развития детей;
- Санитарные блоки представляют собой очаг распространения бактерий и инфекций;

¹⁶⁵ <http://lex.md/>

¹⁶⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copil_2017def.pdf

¹⁶⁷ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

- Дети обязаны оплачивать медицинские услуги;
- Система образования не отвечает потребностям детей;
- Персонал, задействованный в ежедневной пенитенциарной деятельности, проявляет насилие и агрессию в отношении несовершеннолетних, лишенных свободы;
- Слаборазвит процесс реинтеграции в общество;
- Отсутствуют надлежащие условия для роста и развития для детей в возрасте 0-3 лет, которые находятся в пенитенциарных учреждениях вместе со своими матерями, приговоренными к отбыванию наказания в тюрьме.

В то же время, в течение 2018 года, Народный Адвокат по правам ребёнка неоднократно получал обращения о случаях **жестокости обращения и насилия в отношении детей, которые имели место в тюрьмах-изоляторах**¹⁶⁸, где они находились на протяжении уголовного процесса.

Отмечаем, что статья 19 Конвенции ООН о правах ребёнка (вступила в силу для Республики Молдова 25 февраля 1993), устанавливает обязательство государства защищать детей от всех форм жестокого обращения, совершаемых родителями или другими лицами, ответственными за уход за детьми, а также применение в этой связи профилактических и реабилитационных программ. Это же положение распространяется и на государственные обязательства по недопущению жестокого обращения и насилия среди детей, находящихся в заключении. В этом контексте Организация Объединённых Наций принимает Правила, касающиеся защиты несовершеннолетних, лишенных свободы. Так, п. 87, д) предусматривает, что «весь персонал должен обеспечивать полную охрану физического и психического здоровья несовершеннолетних, включая защиту от физических, сексуальных злоупотреблений и эксплуатации и издевательств над психикой человека, и принимать, когда это требуется, немедленные меры для обеспечения медицинского наблюдения». В то же время государство, в соответствии с Конвенцией ООН, взяло на себя обязательство обеспечить надлежащее лечение для реабилитации и социальной реабилитации детей, пострадавших от вооружённых конфликтов, пыток, пренебрежения, плохого обращения или эксплуатации.

В этой связи Детский Омбудсмен напоминает о том, что не выполнены его рекомендации по соблюдению прав детей, ожидающих вынесения приговора, представленные в его докладах о соблюдении прав ребёнка за предыдущие 2016 и 2017 годы. Народный Адвокат по правам ребёнка, также, высказал свое мнение относительно этой ситуации на слушаниях по оценке Республики Молдова в части выполнения Конвенции ООН по правам ребёнка в 2017 году¹⁶⁹. Позиция Детского Омбудсмана была включена в рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка в 2017 году, адресованные Молдове с целью приведения государственных политик в соответствие с международными стандартами в этой области.

Также Комитет выражает беспокойство в связи с тем, что несовершеннолетние, ожидающие приговора, содержатся вместе со взрослыми заключёнными, без предоставления достаточного пространства с целью минимизации влияния криминальной субкультуры.

¹⁶⁸ <https://dip.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zilele-de-%C4%83rb%C4%83tori>

¹⁶⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Анализируя события, произошедшие в начале 2018 года, а также сопоставляя национальные положения с международными стандартами, Детский Омбудсмен по правам ребёнка констатировал ряд нарушений и упущений со стороны административных пенитенциаров № 13 и 17, которые привели к инцидентам.

В случае насилия имевшего место 30 декабря 2017 года (изнасилование задержанного несовершеннолетнего другим несовершеннолетним), в Пенитенциаре №13, Народный Адвокат по правам ребёнка установил допущение ряда серьезных нарушений режима содержания, что привело к совершению этого преступления.

Так, в камерах с несовершеннолетними заключёнными были обнаружены алкогольные напитки, которые производились прямо в камере или же были доставлены сотрудниками пенитенциарного учреждения. В соответствии с положениями ст. 30, ч. j) Закона «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции», №.1100 от 30 июня 2000г., «запрещается розничная продажа алкогольной продукции лицам в возрасте до 18 лет ...». Также общий комментарий № 10 Комитета ООН по правам ребёнка указывает на то, что государство должно взять на себя ответственность за жизнь и здоровье детей, пока те находятся в заключении. Наличие алкоголя в тюремных камерах для несовершеннолетних представляет собой неминуемую опасность для жизни и здоровья детей, что является грубым нарушением предусмотренных положений

Еще одна проблема, проанализированная Народным Адвокатом по правам ребёнка – это **положение детей в возрасте до 3 лет, которые находятся в местах лишения свободы вместе со своими матерями, отбывающими тюремное наказание, а также положение беременных женщин в местах лишения свободы.**

В течение года было предпринято несколько действий для анализа сложившейся ситуации и разработки ряда рекомендаций для властей по исправлению ситуации. Таким образом, 31 июля 2018 года Народный Адвокат по правам ребёнка организовал в сотрудничестве с ОО «Vitaе» национальную Конференцию «Соблюдение прав детей, рожденных в тюрьме, международные нормы и стандарты»¹⁷⁰. Конференция представляла собой большую дискуссионную площадку с участием представителей государственных органов, представителей гражданского общества, международных организаций и СМИ.

Разговор сосредоточился на теме соблюдения прав детей в пенитенциарных учреждениях, находящихся там с их матерями и прав беременных женщин в свете международных стандартов и передовой практики. Стороны обменялись мнениями по этому вопросу, с целью определения решений существующих проблем в Республике Молдова. Следует отметить, что в Республики Молдова впервые данная проблема стала темой публичного обсуждения, с мультидисциплинарной и многоплановой точек зрения. В рамках конференции были отмечены следующие системные проблемы:

- Отсутствие отдельной бюджетной линии для детского питания в тюрьмах;
- Недостаточное/отсутствие медицинских специалистов (педиатров) в местах лишения свободы, в которых находятся дети;
- Недостаточное/отсутствие санитарно-гигиенических изделий для детей;

¹⁷⁰ <http://ombudsman.md/news/respectarea-drepturilor-copiiilor-nascuti-in-institutiile-penitenciare-discutata-in-premiera-pentru-moldova-in-cadrul-unei-conferinte-nationale-organizate-de-ombudsmanul-copiiilor/>

- Отсутствие игровых площадок, соответствующих стандартам безопасности и защиты детей;
- Неэффективность механизмов защиты матери и ребёнка при передаче детей в семью и сообщество;
- Отсутствие взаимодействия с местными органами опеки и семьей;
- Несоответствующие медицинские услуги и лечение беременных женщин (условия, питание, медицинское обследование и т.д.).

Детский Омбудсмен также разработал тематический Доклад «Положение дел по соблюдению прав детей в возрасте 0-3 лет, которые находятся в пенитенциарных учреждениях со своими матерями, отбывающими наказание в виде тюремного заключения, в контексте мониторинга осуществления Конвенции ООН по правам ребёнка»¹⁷¹ на национальном уровне и в соответствии с которым был выдвинут ряд рекомендаций для улучшения существующего положения дел.

Доклад был разработан при финансовой поддержке ЮНИСЕФ в Молдове. Народный Адвокат по правам ребёнка Майя Бэнэреску выразила благодарность и признательность международной организации за эффективное двустороннее сотрудничество в высших интересах ребёнка и укрепления потенциала Детского Омбудсмана.

Другой вопрос, рассмотренный Народным Адвокатом по правам ребёнка – **положение заключенных, достигших 18-ти лет, которые, отбывая наказание до достижения совершеннолетия в пенитенциаре для несовершеннолетних, ходатайствуют об отбывании оставшегося срока наказания в пенитенциаре для несовершеннолетних.** Такое положение предусмотрено в Уставе отбывания наказания осужденными (ст.185¹⁷²) и Исполнительного кодекса Республики Молдова (ст.254). Таким образом, несмотря на то, что законом разрешается возможность отбывания наказания в таких учреждениях, в 2018 году не было удовлетворено ни одно соответствующее ходатайство. Другие ходатайства от заключённых в возрасте до 23 лет, являющихся фигурантами по трём уголовным делам, рассмотренных в 2017 году судебными инстанциями, в которых принимал участие Детский Омбудсмен, также были отклонены.

Детский Омбудсмен считает, что, хотя заключенный превысил возрастной предел, установленный Конвенцией ООН о правах ребёнка, перевод осужденного в тюрьму для взрослых будет иметь негативное влияние на его дальнейшее развитие, вызванное остановкой образовательного процесса и переходом в криминальную субкультуру, что уменьшает его шансы на качественную реинтеграцию в общество.

Также стоит отметить, что в докладах и рекомендациях Европейского комитета по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания и Подкомитета по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения неоднократно указывалось, что не рекомендуется перевод заключённого в случае, если предполагается, что новая ситуация создает угрозу для его жизни, здоровья и развития. В этом контексте особую актуальность имеет также Рекомендация №. R (89) 12 Комитета Министров государствам-членам об образовании в пенитенциарных учреждениях, в котором подчеркивается тот факт, что реализация

¹⁷¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/03/Raport-TRADUsFINAL.pdf>

¹⁷² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=316314&lang=2>

системы пенитенциарного образования способствует их гуманизации (тюрем) и является важным средством по содействию возвращения задержанного в общество, подготовленного и морально, и с точки зрения образования.

В контексте вышесказанного, Народный Адвокат по правам ребёнка выступает со следующими

РЕКОМЕНДАЦИЯМИ:

- Повышение уровня безопасности и защиты детей, находящихся в местах лишения свободы;
- Повышение уровня профессионализма, укрепление потенциала в области коммуникации сотрудников пенитенциарной, медицинской и психологической систем, взаимодействующих с детьми;
- Обучение всех сотрудников пенитенциаров в области прав человека/прав ребёнка с точки зрения соответствия международным стандартам.
- Пересмотр специальностей профессионального обучения с учётом мнений детей, таким образом, чтобы они были привлекательными и конкурентоспособными;
- Пересмотр бюджетной политики по обеспечению продовольствием, гигиеническими средствами и лекарствами детей и беременных женщин в пенитенциарных учреждениях;
- Улучшение питания детей, находящихся в заключении, обогащение меню фруктами и овощами;
- Обустройство игровых комнат для детей, ориентированных на их возраст, с целью обеспечения защиты и безопасности ребёнка;
- Обеспечение участия детей в возрасте до 3 лет в развлекательных мероприятиях вне пенитенциарной системы.

ГЛАВА III

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПЫТОК

3.1. КРАТКОЕ ОПИСАНИЕ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ

В 2018 году деятельность по предупреждению пыток продолжала оставаться приоритетом для учреждения Омбудсмана. Было проведено более 60 превентивных посещений в места лишения свободы.

80% посещений были посвящены мониторингу положения задержанных и находящихся под стражей в полиции. Благодаря институциональной поддержке, оказанной Офису Народного Адвоката Фондом Soros-Moldova в рамках проекта «Managementul reținerii și detenției în inspectoratele de poliție a Republicii Moldova», команда Управления по предупреждению пыток провела мониторинг во всех территориальных подразделениях Главного Инспектората Полиции (38 инспекторатов полиции), имеющих или нет изоляторы временного содержания¹⁷³. Окончательные выводы по мониторингу будут отражены в специальном докладе Омбудсмана о положении лиц задержанных и находящихся под стражей в полиции. Краткое изложение замечаний описано в соответствующем параграфе.

Поэтому, исходя из выводов Специального доклада Народного Адвоката о результатах расследования дела о смерти во время нахождения под стражей гражданина Андрея Брагуцы /2017¹⁷⁴, Омбудсмен предложил провести комплексный мониторинг процесса принятия решения о заключении под стражу; задержание полицейским; перевозка и сопровождение задержанного, а также механизм помещения задержанных в место лишения свободы. Офис Народного Адвоката провел мониторинг всех этапов лишения свободы задержанного лица от первого контакта с сотрудником полиции до его помещения в пенитенциарное учреждение, все это помимо деятельности по мониторингу условий содержания в предварительном заключении. Таким образом, Омбудсмен провел мониторинг выполнения ГИП обязательств взятых вследствие «реформы против пыток».¹⁷⁵

¹⁷³ Контракт №14856 от 02.04.2018г. подписанный между Офисом Народного Адвоката и Фондом Soros-Moldova;

¹⁷⁴ Raport special privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Brăguța, <http://ombudsman.md/rapoarte/tematice/>;

¹⁷⁵ План действий по сокращению жестокого обращения, злоупотреблений и дискриминации в отношении лиц, находящихся под стражей в полиции, на 2017-2020 годы (далее – реформа против пыток);

Выводы по недавнему расследованию «Дело Брагуцы/2017» обрисовали, в общих чертах, системные проблемы в отношении обеспечения основных прав и свобод людей, особенно с ограниченными возможностями, во время содержания под стражей в полиции. С момента первого задержания сотрудниками полиции до помещения в пенитенциарные учреждения минимальные гарантии от жестокого обращения (правила ЕКПП) и действий, унижающих человеческое достоинство, были полностью /частично нарушены. Безразличие или халатность/человеческий фактор (сотрудники полиции), серия прерванных реформ, отсутствие диалога между органами пенитенциарной и гражданской систем; недокументирование и недокладывание о фактах пыток; отсутствие четких внутренних правил относительно действий в исключительных ситуациях, в случае содержания под стражей инвалидов или людей с психическими расстройствами, несоблюдение процедуры содержания под стражей (ст. 167 УПК); недостаточный надзор, отсутствие навыков управления поведенческими кризисами и т. д. – это лишь несколько субъективных элементов порочного процесса, который привел к трагическому концу – гибели жертвы. Системные проблемы и вопрос степени вовлеченности властей по данному делу неоднократно поднимались Офисом Омбудсмана». По мнению Народного Адвоката, его замечания изложенные в Докладе по делу Брагуца / 2017 продолжают иметь место в гражданской и пенитенциарной системах. Власти пока не могут в полной мере обеспечить безопасность лица, находящегося под стражей.

Что касается положения дел в пенитенциарных учреждениях, Народный Адвокат наблюдал за процессом выполнения рекомендаций о немедленном восстановлении в правах, об улучшении отношения к заключенным, об улучшении условий содержания и предотвращении пыток. В целом, пенитенциарные учреждения, в которых Омбудсмен проводил мониторинг, приняли рекомендации Омбудсмана и своевременно отреагировали на них. Народный Адвокат приветствует открытие Национальной Пенитенциарной Администрации и её территориальных подразделений в том, что касается мер по предупреждению пыток в пенитенциарной системе. Омбудсмен утверждает, что пенитенциарные учреждения должны определить свою политику в области обеспечения исполнения уголовно наказания, активно продолжать процесс обеспечения минимальных условий содержания во всех пенитенциарных учреждениях и принять стандартные оперативные процедуры по конвоированию, размещению в места лишения свободы, применению специальных средств, по оптимизации учета и отчетности, предотвращения и управления конфликтами, чрезвычайных ситуаций и т. д. На данный момент имеются только общие положения.

Народный Адвокат участвовал в рассмотрении в суде трех гражданских дел в качестве третьего лица, не заявляющего самостоятельных требований на предмет спора, по установлению нарушения статьи 3 ЕКПЧ (содержание под стражей в бесчеловечных условиях). Вследствие *amicus curiae* суды удовлетворили иски жертв пыток на сумму более 140 000 лей. В то же время, среди заключенных большим спросом пользовались доклады о посещениях Народным Адвокатом пенитенциарных учреждений (в частности, Пенитенциар №13 Кишинэу), заключенные используют данные доклады как одно из доказательств своей правоты

в том, что касается жалоб на условия содержания в местах лишения свободы. В том же контексте Народный Адвокат напоминает, что его мандат заключается в предотвращении, продвижении и защите, а не в «констатировании». Следовательно, задача определения качества условий содержания в местах лишения свободы относится к медицинским службам, в соответствии с положениями статьи 233 Исполнительного кодекса Республики Молдова.

В июле 2018 года Офис Народного Адвоката реанимировал процесс информирования о случаях смерти, самоубийства/попыток самоубийства, побоев, травм, нанесения телесных повреждений, применения средств по усмирению в психиатрических учреждениях и центрах временного размещения людей с ограниченными возможностями (бывшие психоневрологические больницы). Так, в период с сентября по декабрь 2018 года Офис Народного Адвоката получил более 50 извещений о травмах, насилии среди пациентов; насилии в отношении пациентов; применении специальных средств по усмирению и медикаментов в психиатрических заведениях, и др. Этот процесс позволил Омбудсмену сделать свои выводы о положении дел/проблемах в психиатрических учреждениях. Психиатрические учреждения осознали необходимость регистрации случаев и сообщения о жестоком обращении. Напомним, что соблюдение мер по гарантиям против пыток является полномочием правоохранительных органов.

Каждое Государство-участник систематически рассматривает правила, инструкции, методы и практику, касающиеся допроса, а также условия содержания под стражей и обращения с лицами, подвергнутыми любой форме ареста, задержания или тюремного заключения на любой территории, находящейся под его юрисдикцией, с тем чтобы не допускать каких-либо случаев пыток. (Статья 11 Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания).

Положение иностранцев, находящихся под стражей, находилось в центре внимания учреждения Омбудсмена. В течение периода мониторинга было проведено пять превентивных посещений и еще три посещения по сбору данных в Центре временного размещения иностранцев при Бюро Миграции и убежища МВД.

25 сентября и 31 октября 2018 года сотрудники Управления по предупреждению пыток содействовали представителям Парламентской комиссии по правам человека и межэтническим отношениям во время двух посещений в Пенитенциарное учреждение № 5 Кахул, в Пенитенциарное учреждение №1 Тараклия, в Пенитенциарные учреждения № 4 и №. 15 Крикова. Депутаты убедились, что в пенитенциарных учреждениях имеет место перенаселение, не хватает тюремного персонала, особенно медицинской квалификации; отсутствуют рабочие места для заключенных/низкая заработная плата в пенитенциарной системе.

Впервые Офис Народного Адвоката создал студенческий форум по предупреждению пыток. В результате конкурса было отобрано пять студентов-юристов из МГУ, ULM, Университета «А.Руссо» мун. Бэлць и один студент из Медицинского Университета «Н.Тестимицяну» в качестве участников Студенческого форума по предупреждению пыток. Миссия Форума заключается в выявлении потенциальных юристов, способствующих предотвращению пыток и жестокого

обращения в Молдове¹⁷⁶. При поддержке Управления по предупреждению пыток были проведены три ознакомительные поездки в пенитенциарные учреждения и два открытых занятия на юридическом факультете для 140 студентов. Деятельность по предупреждению пыток посредством передачи опыта и знаний продолжится в течение 2019 года.

Деятельность по предупреждению пыток посредством «тренинга» направлена на подготовку профессиональных навыков в области предупреждения пыток и жестокого обращения в процессе выполнения задач и обязанностей более 300 сотрудников пенитенциарной системы, полиции. Впервые 19 начальников пенитенциарных учреждений и руководителей НПА были информированы сотрудниками Офиса Народного Адвоката по содержанию и рекомендациям Правил Нельсона Манделы¹⁷⁷.

Омбудсмен вновь подтверждает плодотворное сотрудничество с Учебным центром при Национальной пенитенциарной администрации в качестве ключевого учреждения для повышения профессиональной подготовки и обучения в пенитенциарной сфере. Здесь также Народный Адвокат напоминает властям о позитивных обязательствах, изложенных в Статье 10 Конвенции против пыток, и рекомендует усилить потенциал Учебного центра в обучении работников пенитенциарных учреждений в различных областях, увеличивая инвестиции для создания условий обучения (лаборатории, камеры с имитацией среды, тренинги и прикладные занятия и т. д.), заключение контрактов с внештатными тренерами и т.

Аналогичные рекомендации направлены Министерству внутренних дел и Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты для учреждений, обеспечивающих содержание бенефициаров и пациентов. Омбудсмен поддерживает вывод Комитета по предупреждению пыток, что эффективная и необходимая подготовка может предотвратить пытки в закрытой системе. Кроме того, Народный Адвокат считает, что МЮ/НПА, МВД/ГИП, МЗТСЗ/НААЗ следует разработать стандартные рабочие процедуры, основанные на соблюдении международных правил для сотрудников системы, чтобы у сотрудников был практический механизм для применения общих правил. Обучение может быть эффективным только в том случае, когда обученный сотрудник получает четкие и обоснованные ответы на свои вопросы в инструкции/в рабочем протоколе, который описывает действия и их порядок в той или иной ситуации (не в листе-описании должностных обязанностей). Недостаточно повторно указывать на международные стандарты. В течение периода обучения инструкторы Офиса Народного Адвоката не замечали склонности к применению пыток в отношении лиц, лишенных свободы. Сотрудники системы ссылались скорее на отсутствие гарантий против злоупотреблений со стороны заключенных, задержанных, бенефициаров или пациентов.

Ежегодно Офис Народного Адвоката проводит информационно-просветительские кампании по предотвращению пыток и жестокого обращения в Молдове. 26 июня 2018 года в Международный день поддержки жертв пыток около Триумфальной арки в центре города Кишинэу была организована Акция солидарности

¹⁷⁶ <http://ombudsman.md/news/forumului-studentilor-antitortura-a-fost-constituit/>

¹⁷⁷ [http://ombudsman.md/news/180-de-angajati-ai-sistemului-penitenciar-instruiti-in-prevenirea-torturii-si-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar/;](http://ombudsman.md/news/180-de-angajati-ai-sistemului-penitenciar-instruiti-in-prevenirea-torturii-si-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar/)

в память жертв пыток. В мероприятии приняли участие представители НПА и ГИП. В ходе кампании, Омбудсмен передал 19 информационных панно «Предупреждение пыток» для пенитенциарных учреждений НПА. Также сотрудники НПА активно участвовали в информационной кампании «EuNuAplic166¹⁷⁸».

В целях активизации деятельности гражданского общества в области предупреждения пыток, по запросу, было организовано обучение, наставничество и помощь представителям гражданской платформы по предупреждению пыток в приднестровском регионе и Региональной сети НПО по предупреждению пыток. В частности, были организованы и проведены мероприятия по профилактике, экспертизе и документированию случаев особой социальной значимости, по ходатайству Ассоциации «Promo-LEX», «Amnesty-International», организаций «Centrul de Drept al Avocaților», «Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova» Таким образом, учреждение Омбудсмана проявляет открытость для укрепления совместных усилий по предотвращению пыток.

В течение периода мониторинга, сотрудники Управления организовали, оказали помощь в проведении 15 заседаний и координировали 21 посещение Совета по предупреждению пыток. Доклад о работе Совета по предупреждению пыток будет представлен отдельно во втором квартале 2019 года. В процессе реализации своих полномочий, Совет по предупреждению пыток и Управления по предупреждению пыток, не проводили параллельных или дублирующих посещений.

Препятствование деятельности по предупреждению пыток:

Согласно частям (1) и (2) статьи 3 Закона о Народном Адвокате (Омбудсмене) №52 от 03.04.2014г., «Институт народного адвоката является автономным и независимым по отношению к любому органу публичной власти, юридическому лицу независимо от вида собственности и организационно-правовой формы, а также к должностному лицу любого уровня. **Никто не может обязать Народного Адвоката подчиняться своим указаниям или распоряжениям».**

В соответствии с ч.(1) ст.591 Конституции Республики Молдова, Народный адвокат обеспечивает продвижение и защиту основных прав и свобод человека. В соответствии с ч.(6) ст.591 Конституции Республики Молдова и ч.(4) ст.3 Закона №52/2014, вмешательство в деятельность института народного адвоката, намеренное игнорирование должностными лицами всех уровней обращений и рекомендаций Народного Адвоката, а также препятствование в любой форме его деятельности влекут ответственность согласно законодательству. **Служащие Офиса Народного Адвоката имеют свободный доступ в места лишения свободы и неограниченный доступ к любой информации об обращении с лицами, лишенными свободы, и об условиях их содержания.**

В 2018 году имели место действия по препятствованию доступа в места лишения свободы сотрудникам Офиса Народного Адвоката. 20 июля 2018 г., сотрудники Районного Инспектората Полиции Анений Ной препятствовали доступу сотрудников Управления по предупреждению пыток в изолятор временного содержания при инспекторате.

¹⁷⁸ [http://ombudsman.md/news/lectie-publica-in-domeniul-drepturilor-omului-pentru-angajatii-sistemului-penitenciar/;](http://ombudsman.md/news/lectie-publica-in-domeniul-drepturilor-omului-pentru-angajatii-sistemului-penitenciar/)

...фрагмент из разговора с дежурным офицером: *«начальник инспектората сказал, чтобы вы пошли и выпили по чашке кофе, а потом возвращайтесь, часа через 2, и он лично проведет вас в изолятор.»*

По ходатайству Народного Адвоката, Генеральный Инспекторат Полиции вынес дисциплинарное взыскание в отношении сотрудников полиции (начальника ИП Анений Ной В.Кодряну и дежурного офицера Л.Ранета).

06 сентября 2018 г., Директор Пенитенциарного учреждения №13 И.Пынтя препятствовал доступу работников Офиса Народного Адвоката к поступившему в учреждение В.Платону (камера №7), а именно проведению конфиденциальной встречи, таким образом препятствовал расследованию якобы имевшего место избиения указанного заключенного сотрудниками ОЧН «Pantera».

Из беседы с начальником Пенитенциарного Учреждения № 13: *«...к Платону я не разрешаю вам войти, потому что у него много дел. Если я позволю войти, у него будут проблемы».* В течение нескольких минут сотрудники Офиса Народного Адвоката еще раз напомнили о доступе к заключенному, на что Пынтя сказал: *«... в данный момент Платон находится во дворе, у него прогулка 2 часа, я не могу вам разрешить войти, приходите завтра, только позвоните заранее и я скажу вам, когда он будет готов, но сегодня я не разрешаю».* Последнюю фразу он повторил несколько раз. Он также показал видео с камеры, которая находится во дворе тюрьмы, где видно было как гуляет человек, который, по словам Пынти, является «Платоном» ... *«Он сейчас на прогулке, с ним все нормально, нет, я не.... разрешаю».*

В оперативной сводке по пенитенциарной системе от 03.09.2018г., Пенитенциарное учреждение №13 было доложено: *«... 03.09.2018г. в Пенитенциарном учреждении №13 в 18:10, в отношении заключенного Платон В., работниками ОЧН «Pantera», применена физическая сила путем иммобилизации рук. Причина: вследствие встречи со своими адвокатами, заключенный проявил агрессивное поведение, отказавшись от препровождения в камеру. Заключенный прошел медицинский осмотр, телесных повреждений не обнаружено. По данному факту составлены материалы, в соответствии со статьей 273 УПК и направлено ходатайство в Прокуратуру Кишинэу».*

По ходатайству Народного Адвоката, Национальная пенитенциарная администрация начала служебное расследование. Директор Пынтя И. получил *«строгое предупреждение»*. Несмотря на это, сотрудники Офиса Народного Адвоката не имели доступа к заключенному. Доступ Омбудсмана, а также защитников к арестованным (особенно в Пенитенциаре №13) затруднён. Несколько адвокатов пожаловались Народному Адвокату на препятствования, чинимые администрацией Пенитенциара №13, их работе с клиентами по различным делам со ссылкой на разные, надуманные причины и основания. Агрессия в отношении адвокатов в пенитенциарной системе – серьезная тенденция. НПА не предпринимала срочных мер по реагированию на такого рода жалобы. А защитники, по срав-

нению с обвинителями, по-прежнему лишены права защищать своих клиентов¹⁷⁹. Ходатайство Союза Адвокатов Молдовы также был отклонено.

Кроме того, члены Совета по предупреждению пыток сообщили о недостаточности информирования сотрудников пенитенциарных учреждений и полицейских органов о соответствующем мандате.

Доступ к местам лишения свободы в приднестровском регионе для Офиса Народного Адвоката продолжает оставаться ограниченным. Несмотря на то, что к Омбудсмену поступали жалобы о жестоком обращении, Народному адвокату было отказано в доступе в места лишения свободы. Администрация *de facto* настаивала на том, что права обвиняемых соблюдаются, избегая любых обсуждений этой темы. Диалог по предупреждению пыток остается напряженным. Ограничение доступа к местам содержания под стражей в приднестровском регионе является серьезным препятствием для процесса предотвращения пыток.

«...Прежде всего, призываю Вас в рамках нашего взаимодействия, включая официальную переписку, воздержаться от использования некорректной и оторванной от реальности географической терминологии, необоснованных обвинений и пропагандистских штампов в отношении ситуации с правами человека в Приднестровье.» (В. Косинский, Уполномоченный по правам человека)

3.2. РЕКОМЕНДАЦИИ ЕВРОПЕЙСКОГО КОМИТЕТА ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПЫТОК (2018 ГОД)

В период с 5 по 11 июня 2018 года Европейский комитет по предупреждению пыток (ЕКПП) осуществил повторное посещение, «необходимое при определенных обстоятельствах»¹⁸⁰. Делегация посетила Пенитенциарное учреждение №13 Кишинэу (ПУ №13), Пенитенциарное Учреждение №10 Гоян (ПУ №10) и Пенитенциарное Учреждение №6 Сорока (ПУ №6). Доклад представлен 13 декабря 2018 года.

ЕКПП с глубокой обеспокоенностью отметил, что Молдова практически не достигла прогресса в областях, указанных в предыдущих докладах. Это касается, в частности, переполненности тюрем, преобладающей неформальной иерархии среди заключенных и межличностному насилию, качеству медицинской помощи, плохим условиям содержания для взрослых (в том числе вновь поступивших) и нехватка тюремного персонала (Пенитенциарные Учреждения №13 и №6). В Пенитенциарном Учреждении №10 делегация получила несколько жалоб на жестокое обращение со стороны сотрудников пенитенциара в отношении несовершеннолетних заключенных. ЕКПП призвал правительство предпринять конкретные меры по выполнению рекомендаций 2018 года, а также рекомендаций, изложенных в предыдущих докладах.

В связи с отсутствием врача – терапевта в ПУ №6, ЕКПП направил Правительству рекомендацию по срочному найму на работу хотя бы одного врача-терапевта в указанный пенитенциар:

¹⁷⁹ Ст. 66, ч.2; ст.68 ч.2 УПК; Ст.213 ч.5 ИК, ст.53 Закона 1260/2002 об адвокатуре; Ст.6 ЕКПЧ; Рекомендация № Rec(2000)21 Комитета министров о свободе осуществления профессии адвоката, etc.

¹⁸⁰ <https://www.ecoi.net/en/countries/republic-of-moldova/>;

Комитет выразил озабоченность в связи с тем, что при таком большом количестве заключенных – 800 человек, в течение более года в пенитенциаре отсутствовал врач. Команда в составе 4 фельдшеров в этот период времени пыталась оказывать медицинскую помощь заключенным.

Письмом от 28 сентября 2018г., Правительство информировало делегацию ЕКПП о сложностях с принятием на работу врача/медицинских работников в Пенитенциарное учреждение №6. В данном контексте уточняем, что в итоговом докладе НПА за 2018 год отсутствует информация о найме врача терапевта (полная ставка) в ПУ №6¹⁸¹.

В следующей таблице представляем краткое обобщение рекомендаций ЕКПП:

Пенитенциар №6 Сорока:

ЕКПП/2018	НПА/2018
<i>Выписка из Доклада ЕКПП, 2018:</i>	<i>Выписка из Годового доклада, 2018г.:</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Приложить усилия по найму штатного врача в ПУ№6 или заключить договор на оказание услуг с больницей в г.Сорока; 2. Приложить усилия по найму психиатра на полставки; 3. Увеличить количество врачей и медсестер в пенитенциарном учреждении; 4. Отремонтировать стоматологический кабинет; 5. Обеспечить надлежащее хранение лекарств, особенно уничтожение просроченных лекарств; 6. Приобретать медицинское оборудование для реанимации (дефибриллятор и кислород), а также инструктировать медицинский персонал по его использованию в полевых условиях; 7. Позволить заключенным конфиденциально обращаться в медицинские учреждения, например, с помощью почты; 8. Следует убедиться, что медицинские работники не используют скрининг на наркотические средства в дисциплинарных целях; 9. Провести оценку функциональности Сектора 1 в Пенитенциарном учреждении Сорока или построить аналогичные жилые зоны в ПУ№6; 10. Обеспечить, чтобы заключенные (включая несовершеннолетних), которые подвергаются риску жестокого обращения со стороны заключенных, и те, кто не хочет (или больше не хочет) участвовать в преступной субкультуре, получали полную поддержку администрации, в том числе размещение в охраняемых местах, если они об этом просят; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 07 августа 2018 года Департамент пенитенциарной инспекции НПА провел проверку в ПУ№6, чтобы выяснить все вопросы, рассматриваемые в 131 петиции от заключенных. Заявители жаловались на незаконность применения дисциплинарных взысканий; на злоупотребления со стороны администрации ПУ№6; несоблюдение конфиденциальности почты и переписки; на плохие условия содержания в заключении; на плохое качество медицинских услуг; ограниченный доступ к питьевой воде и ограничение доступа в банные помещения; в том числе условия труда осужденных и т.д. (Инспекционная команда собрала 380 листов материалов – констатирующих записок, фотографий, докладных записок работников пенитенциара, и т.д. Все это было предоставлено руководству НПА). 2. 12 июня 2018 года, НПА организовала исследование потребностей ПУ№6, в ходе программы по поддержке СЕ в Проекте «Продвижение системы юстиции, основанной на соблюдении прав человека в Республике Молдова»; 3. Закончен ремонт дисциплинарного изолятора, несколько секторов казарменного типа перестроены в сектора с покамерным размещением; 4. При поступлении в пенитенциар проводится обязательное радиологическое обследование всех предварительно заключенных;

¹⁸¹ <http://anp.gov.md/randomrapoarte-de-bilant-simestriale-anualerapoarte-de-bilant-simestriale-anualerapoarte-de-bilant;>

11. Прекратить практику делегирования полномочий неформальным лидерам/ другим заключенным, использование их для поддержания порядка среди заключенных; 12. Прекратить практику найма заключенных для выполнения ключевых административных задач или задач по управлению пенитенциаром (например хранение личных учетных документов заключенных); 13. Лишать неформальных лидеров и их окружение привилегий, которыми не пользуются другие категории заключенных, в том числе с точки зрения условий проживания; 14. Провести оценку личных потребностей; 15. Существенно повысить количество тюремного персонала (охрана и надзор); 16. Отказаться от круглосуточной смены сотрудников; 17. Уделять особое внимание развитию и подготовке тюремного персонала, в том числе непрерывному обучению; 18. Предоставлять возможности для вовлечения и привлечения заключенных в соответствии с их профессиональной подготовкой; 19. Обеспечить, чтобы дисциплинарное взыскание заключенных не приводило к полному запрету на контакты с семьей и чтобы любые ограничения на контакты с семьей применялись бы в качестве формы дисциплинарного наказания только в том случае, если преступление связано с такими контактами; 20. Пересмотр подхода к лицам, которые причиняют себе телесные повреждения (рекомендация для всей пенитенциарной системы)	5. Приняты на работу 2 единицы вспомогательного медицинского персонала. 6. Выделены средства для ремонта медицинского сектора;

Пенитенциар №10 Гоян:

СРТ/2018	АНР/2018
<i>Выдержка из Доклада ЕКПП, 2018г.:</i>	<i>Выписка из Годового Доклада за 2018 год:</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ремонт всех санитарных установок; 2. Информировать ЕКПП о завершении строительства нового здания пенитенциара. 3. Отменить практику (изменить законодательство) помещения несовершеннолетних в изолятор в качестве дисциплинарного взыскания. В соответствии с пунктом 2 статьи 45 Правил Нельсона Манделы, дисциплинарные взыскания не могут быть наложены на несовершеннолетних; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реконструкция на объекте «Penitenciarul nr.10-Goian» выполнена в пропорции 93,67%. 2. В 2019 г. для окончания работ выделено 4 млн. лей; 3. 12 июня 2018 года НПА организовала оценку потребностей ПУ№10 в рамках поддержки Программы СЕ в рамках проекта «Продвижение системы юстиции, основанной на соблюдении прав человека в Республике Молдова»;

4. 108 несовершеннолетних заключенных из ПУН№5, ПУН№7, ПУН№10, ПУН№11, ПУН№13 и ПУН№17 посещали уроки общего/среднего уровня образования;
5. Проведен капитальный ремонт в двух помещениях, предназначенных для отбывания дисциплинарного взыскания;
6. Проводится обязательный радиологический осмотр всех задержанных при поступлении в пенитенциарную систему;
7. Проект нового Исполнительного кодекса предусматривает снижение максимального предела дисциплинарной изоляции несовершеннолетних до 1 дня. Данная санкция будет исключительной.

Пенитенциар №.13Кишинэу:

ЕКПП/2018	НПА/2018
<i>Выписка из Доклада ЕКПП, 2018:</i>	<i>Выписка из Годового доклада, 2018г.:</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Увеличить количество врачей, медсестер/фельдшеров в учреждении; 2. Закупить медицинское оборудование для реанимации (дефибриллятор и кислород), а также проинструктировать медицинский персонал об их использовании; 3. Разрешить заключенным конфиденциально обращаться в медицинские учреждения, например, с помощью почты; 4. Обеспечить, чтобы медицинские работники не использовали скрининг на употребление наркотиков в дисциплинарных целях; 5. Отказаться от круглосуточной смены услуг для сотрудников; 6. Улучшить условия содержания в местах лишения свободы 7. Сократить населенность камер, чтобы обеспечить как минимум 4м² жилой площади на человека в нескольких камерах (не включая пространство, занимаемое туалетами в камерах); 8. Все камеры должны вентилироваться и содержаться в надлежащем ремонте и гигиене; 9. Использование камер, где нет доступа к естественному свету из-за их структуры, должно быть прекращено; 10. Как только новая тюрьма в Кишинэу будет построена и введена в эксплуатацию, деятельность ПУН№13 должна быть прекращена; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проведена работа по улучшению условий содержания; 2. Ежегодно предусматриваются работы по ремонту, обустройству и обеспечению инвентарем жилых помещений; 3. Проведена пилотная психосоциальная программа для пожилых людей и людей с ограниченными физическими возможностями; 4. В 32 камерах проведен капитальный ремонт; 5. В 17 камерах проведен текущий ремонт; 6. Проводится обязательное радиологическое обследование всех задержанных при поступлении в пенитенциарную систему; 7. После пенитенциарной инспекции было признано недопустимым помещать заключенных в дисциплинарный изолятор на том основании, что условия содержания не соответствуют санитарным нормам. Рекомендовано запечатать данные помещения; 8. Невозможно расширить площадь в камерах дисциплинарного изолятора, так как это подразумевает вмешательство в структуру устойчивости здания, что является рискованным по причине того, что здание пенитенциарного учреждения старое.

11. Прекратить использование камер площадью менее 6 м² или увеличить их площадь (если это возможно);
12. Обеспечить, чтобы дисциплинарное наказание задержанных, не приводило к полному запрету на семейные контакты и чтобы любые ограничения на семейные контакты в качестве формы дисциплинарного взыскания применялись бы только в том случае, если нарушение относится к таким контактам;
13. Пересмотреть отношение к лицам, наносящим себе телесные повреждения (Рекомендация для всей пенитенциарной системы);

ЕКПП считает, что медицинское обследование заключенного должно содержать:

- полный отчет об объективных медицинских результатах, основанный на тщательном осмотре (желательно подкрепленный фотографиями любых травматических повреждений);
- изложение заявлений лиц, подвергнутых медицинскому осмотру (включая его описание состояния своего здоровья и любые жалобы о жестоком обращении);
- замечания врачей по выше изложенному во взаимосвязи с утверждениями о жестоком обращении и объективными медицинскими заключениями;
- результаты проведенных дополнительных обследований,
- подробные выводы специализированных консультаций;
- описание предоставляемого лечения и любых других последующих процедур.

Кроме того, результаты каждого медицинского осмотра, заключения врача должны быть доступны для заключенных и их защитников.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Народный Адвокат рекомендует НПА и ГИП правильно и в соответствии с предложениями ЕКПП проводить медицинские осмотры, в частности по жалобам о жестоком обращении в местах лишения свободы или при задержании. НПА следует внедрять рекомендации ЕКПП во всей пенитенциарной системе, ориентируясь на специфику своих подразделений.

3.3. ПРАВИЛА ЕКПП О ПЕРЕВОДЕ ЛИЦ, ЛИШЕННЫХ СВОБОДЫ (2018)

26 июня 2018 года Секретариат Европейского комитета по предупреждению пыток опубликовал Правила ЕКПП о переводе лиц, лишенных свободы¹⁸².

ЕКПП утверждает, что независимо от причины перевода (эскортирования) лиц, лишенных свободы, из места содержания под стражей в другое место (например, из полицейского участка в тюрьму, из тюрьмы в другую тюрьму, из суда, больницы или центра по содержанию мигрантов) – перевозка должна проводиться в человеческих условиях, транспорт всегда должен быть безопасным и надежным.

Согласно ЕКПП:

- Транспортные средства с отдельными кабинами площадью менее 0,6 м² не должны использоваться для перевозки людей, независимо от продолжительности перевозки. Отдельные кабины площадью 0,6 м² можно считать приемлемыми для поездок на короткие расстояния, однако, для поездок на дальние расстояния эта площадь должна быть значительно больше;
- В случае перевозки нескольких человек на короткие расстояния место на человека должно быть больше 0,4 м², а на большие расстояния – более 0,6 м² на одного человека;
- Кабины, используемые для перевозки заключенных, должны быть разумной высоты, должны быть оборудованы соответствующими скамьями для отдыха; быть чистыми, иметь достаточную вентиляцию и достаточный соответствующий обогрев;
- Во время коротких поездок заключенные должны получать питьевую воду;
- Во время длительных поездок заключенные должны получать питьевую воду и еду через соответствующие промежутки времени;
- В дальних поездках задержанные должны иметь доступ к санитарным удобствам или удовлетворять физиологические потребности в условиях, обеспечивающих достаточную конфиденциальность, гигиену и достоинство. Регулярные остановки рекомендуется;
- Заключенные, перевозимые перед судом или в долгом пути, должны быть помещены в условия, обеспечивающие уважение их достоинства;
- Заключенных необходимо перевозить на транспортных средствах, специально спроектированных и предназначенных для этой цели, с учетом соответствующих требований безопасности по защите заключенных;
- Количество заключенных не должно превышать вместимость транспортных средств, используемых для этой цели;
- Заключенные не должны стоять во время поездки, из-за нехватки мест для сидения;
- Заключенные не должны оставаться внутри транспортного средства во время перевозки, если это противоречит правилам безопасности;
- Все транспортные средства должны быть оснащены соответствующими устройствами безопасности (например, ремнями безопасности) и устройствами связи с сопровождающим персоналом;
- Безопасные кабины должны быть оснащены устройством, которое, в случае чрезвычайной ситуации, автоматически (и / или быстро) открывает двери;

¹⁸² <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/cpt-factsheet-on-transport-of-detainees?fbclid=IwAR2mBAjpasdVhCGfXFDkZwV5Ae-LAPMMg5RjsRpFzrAwoT0aIFtLkzlZgVU;>

- Необходимо принять меры для предотвращения насилия, запугивания или краж со стороны заключенных в отношении других пассажиров;
- Применение наручников / ремней безопасности к заключенным во время перевозки следует использовать только тогда, когда этого требует оценка риска в отдельном случае. В случае, когда использование этих средств, считается абсолютно необходимым, это должно быть сделано таким образом, чтобы минимизировать любой риск причинения вреда задержанному лицу;
- Не следует использовать наручники, если заключенные заперты в безопасной кабине/отсеках;
- Следует избегать иммобилизации рук за спиной задержанных, во избежание дискомфорта, травм или ранения.
- При перевозке следует исключить практику использования устройств, блокирующих зрение, при перевозке;
- Транспортные средства, используемые для перевозки или вывоза задержанных из больницы, должны учитывать их медицинское состояние;
- При передаче заключенных должна соблюдаться конфиденциальность медицинских данных;
- Любая практика по сегрегации ВИЧ-инфицированных заключенных должна быть прекращена.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Перечисляя вышеупомянутые Правила, Народный Адвокат рекомендует НПА и ГИП адаптировать свои внутренние правила в отношении перевозки, эскортирования заключенных, в соответствии с международными стандартами, в контексте осуществления начатых реформ. В дальнейшем Офис Омбудсмена будет проводить мониторинг условий перевозки заключенных, с целью контроля за соблюдением указанных критериев.

3.4. ЮРИСПРУДЕНЦИЯ ЕСПЧ ПО ДЕЛАМ, РАССМОТРЕННЫМ В 2018г. (ст.ст.3,13)

Решение	Суть претензий истца	Выводы Суда	Возмещение ущерба
Мереуцэ против Модовы ¹⁸³ Жалоба №.64401/11	Истец жаловался на отсутствие эффективного расследования, а именно на то, что государственными органами был пропущен срок предъявления обвинения подозреваемому.	Позитивное обязательство государства, предусмотренное ст.3 требует от государств создавать правовую базу, а именно эффективные правовые рамки уголовного расследования, предназначенные для того, чтобы предотвращать и наказывать совершение преступлений против личной неприкосновенности человека, совершенных частыми лицами. Суд посчитал, что расследование жалоб истца о применении к нему насилия не было достаточным и эффективны.	Суд решил выплатить истцу 7500 евро в качестве возмещения морального ущерба.

¹⁸³ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/Mereuta-v-MDA-ROM-def.pdf>

<p>Горюнов против Молдовы¹⁸² Жалоба №14466/12</p>	<p>Заявитель утверждал, в частности, что в течение пяти месяцев он подвергся бесчеловечному и унижающему достоинство обращению, что противоречит статье 3 Конвенции, в результате того, что ему надевали наручники каждый раз, когда он покидал свою камеру.</p>	<p>Суд заметил, что применение наказания в виде выговора или наложения наручников незаконно, поскольку не предусмотрено Уставом исполнения наказания заключенными. Также Суд пришел к выводу, что истец был подвергнут наказанию постоянно, когда находился вне своей камеры, без каких-либо обвинений или доказательств того, что он представляет угрозу здоровью или безопасности, данная мера выглядела как наказание и предотвращение, применялась на основании вынесенного постановления, срок действия законного распоряжения, которое позволяло применить такую меру взыскания постоянно продлевался</p> <p>Так, появление заявителя каждый день в наручниках перед другими заключенными наносило ущерб его человеческому достоинству, что заставляло его чувствовать себя неоправданно наказанным и дискриминированным.</p>	<p>Решением Суда истцу выплатить 4500 евро в качестве возмещения морального ущерба и 650 евро возмещения расходов.</p>
<p>Горемыкин против Молдовы¹⁸³ Жалоба №30921/10</p>	<p>Истец жаловался на содержание под стражей в бесчеловечных условиях в Департаменте оперативных служб Министерства внутренних дел в течение 2009 года, в Пенитенциарном учреждении № 13 в Кишинэу и в Исправительном учреждении № 11 в Бэлць.</p>	<p>Суд единогласно установил нарушение ст.3 Конвенции, указав, что Прокуратура Бэлць констатировала наличие бесчеловечных условий содержания в Пенитенциарном учреждении №11 Бэлць. В том, что касается условий содержания в Пенитенциарном учреждении №13 Суд напомнил, что по многим делам в данном пенитенциаре констатировал нарушение положений ст.3 Конвенции. Так Суд посчитал, что уровень страдания, присущий лишению свободы, был превышен и достиг уровня, соответствующего требованиям ст.3 Конвенции</p>	<p>Суд решил выплатить истцу 15000 евро в качестве возмещения морального ущерба и 1500 евро возмещения расходов.</p>

¹⁸⁴ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/09/CASE-OF-GORIUNOV-v-THE-REPUBLIC-OF-MOLDOVA-ROM.pdf>

¹⁸⁵ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/GOREMICHIN-v-MDA-ROM.pdf>

<p>Ботнарь против Молдовы¹⁸⁴ Жалоба № 74441/14</p>	<p>Истица жаловалась на содержание в плохих условиях в Пенитенциарном учреждении № 13 г. Кишинэу, а также на отсутствие квалифицированной медицинской помощи, предписанной заявительнице. По словам заявительницы, она содержалась в камере в подвале в плохих условиях. Впоследствии она была переведена в Пенитенциарное учреждение № 13, где она содержалась в камере вместе с 16 другими заключенными, была подвержена пассивному курению, камера была заражена и питание было низкого качества. Когда она находилась в Департаменте, лечение было прервано, и администрация отказалась перевести её в больницу. После перевода в Пенитенциар, ей не была оказана медицинская помощь, соответствующая ее состоянию.</p>	<p>Суд единогласно установил нарушение статьи 3 Конвенции в отношении условий содержания в местах лишения свободы, отметив, что переполненность была подтверждена правительственной информацией о размере и расположении камер. Кроме того, плохое качество питания, пассивное курение усилили страдания заявителя, которые превысили минимальный уровень, свойственный лишению свободы. В отсутствие доказательств того, что Правительство осуществило значимые улучшения в Пенитенциаре №.13 в последние годы Суд постановил, что нет оснований отходить от выводов, сделанных в предыдущих решениях. Также единогласно Суд установил нарушение статьи 3 Конвенции, в отношении отказа в предоставлении медицинской помощи.</p>	<p>Суд постановил выплатить истцу 10000 евро в качестве возмещения морального ущерба и 1500 евро возмещения расходов.</p>
<p>Чайковский против Молдовы¹⁸⁵ Жалоба № 37725/15</p>	<p>Истец утверждал, что находился в местах лишения свободы в отсутствие достаточных и относящихся к делу доказательств, а также на отказ в предоставлении госпитализации в случае серьезного заболевания</p>	<p>Суд, в частности, счел, что отказ тюремной администрации выполнять предписания врачей в течение более семи месяцев подвергал истца сильной боли и страданиям, что являлось бесчеловечным и унижающим достоинство обращением, в соответствии со статьей 3. Конвенции.</p>	<p>Суд решил выплатить истцу 10000 евро в качестве возмещения морального ущерба и 4000 евро возмещения расходов.</p>

¹⁸⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:«001-183370»}}>

¹⁸⁷ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/07/Ceaicovschi-v-MDA-ROM-1.pdf>

<p>Мирон против Молдовы¹⁸⁶ Жалоба №74497/13</p>	<p>Заявитель утверждал, что условия содержания в Пенитенциаре № 13 г. Кишинэу в течение более 3 лет были неадекватными.</p> <p>По словам заявителя, он содержался в камере площадью 6м² с плохим освещением, мокрыми стенами и с пятью другими заключенными. Из-за перенаселения заявителю пришлось разделить кровать с задержанным, они спали по очереди. Во время содержания в заключении он не получал постельное белье или одежду. У нескольких задержанных был диагностирован туберкулез или ВИЧ, у них были открытые раны и т. д..</p>	<p>Суд напомнил, что он установил надлежащие условия содержания в исправительном Пенитенциаре № 13, которые противоречат статье 3 Конвенции в многочисленных своих решениях (смотри из недавно рассмотренных дел, Хаджи против Молдовы, жалобы № 32844/07 и 41378/07, § 20, 14 февраля 2012 г., Сильвестру против Молдовы, 28173/10, 13 января 2015 г. и Писароглу против Молдовы, жалоба № 21061/11, 3 марта 2015 г.). Поэтому Суд счел, что трудности, с которыми столкнулся заявитель во время его содержания в Пенитенциарном учреждении № 13 превысил неизбежный уровень трудностей, связанных с содержанием в местах лишения свободы, и достиг порога тяжести, предусмотренного в статье 3 Конвенции. Следовательно, имело место нарушение статьи 3 Конвенции.</p> <p>Суд также установил нарушение статьи 13 в результате отсутствия эффективного решения на национальном уровне в отношении условий содержания в Пенитенциарном учреждении №. 13.</p>	<p>Суд постановил выплатить истцу 10000 евро в качестве возмещения морального ущерба и 1000 евро возмещения расходов.</p>
<p>Секриеру против Молдовы¹⁸⁷ Жалоба № 20546/16</p>	<p>В Суде истец жаловался на содержание в бесчеловечных условиях и разумность его содержания в заключении.</p> <p>В период заключения заявитель содержался в Пенитенциаре №. 13, по его словам, камера была перенаселена, оборудована туалетом, который не был должным образом разделен, питание было недостаточным, низкого качества и т. п.</p>	<p>Суд единогласно установил нарушение пункта 3 статьи 5 Конвенции, отметив, что основной аргумент, использованный прокурором, который требовал предварительного содержания заявителя под стражей, заключается в том, что он скрывался от следствия в Российской Федерации. Заявитель ответил на это в свою защиту утверждением о том, что ему неизвестно было о том, что в отношении него ведется уголовное расследование и что он в розыске.</p> <p>Суд отметил, что национальные суды также выдвинули другие причины, такие как риск вмешательства заявителя в проведение расследования и оказания влияния на свидетелей. Однако отсутствие какого-либо обоснования, низкая степень сложности дела и ограниченная степень тяжести деяния, вменяемого заявителю, не могут считаться уместными и достаточными причинами.</p> <p>Суд также единогласно установил нарушение статьи 3 Конвенции в связи с плохими условиями содержания в Пенитенциарном учреждении №. 13.</p>	<p>Суд постановил выплатить истцу 3000 евро в качестве возмещения морального ущерба и 1500 евро возмещения расходов.</p>

¹⁸⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:\[«001-186017»\]}}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{{«itemid»:[«001-186017»]}})

¹⁸⁹ <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2018/11/SECRIERU-v-MDA-ROM.pdf>

<p>Котец против Молдовы¹⁸⁸ Жалоба №.72238/14</p>	<p>В Суде истец утверждал, что он содержался в бесчеловечных и унижающих достоинство условиях в течение 4 месяцев в 2014 году в Пенитенциарном учреждении № 13 г. Кишинэу.</p>	<p>Суд установил нарушение статьи 3 Конвенции в связи с плохими условиями содержания в Пенитенциарном учреждении №. 13.</p>	<p>Суд решил выплатить истцу 4000 евро в качестве возмещения морального ущерба и 2000 евро возмещения расходов.</p>
<p>О.Р. и Л.Р. против Молдовы¹⁸⁹ Жалоба №.24129/11</p>	<p>В Суде заявители жаловались, в соответствии со статьей 3 Конвенции на то, что они подвергались бесчеловечному и унижающему достоинство обращению со стороны сотрудников полиции и на безнаказанность сотрудников полиции, отказавших в начале уголовного преследования, в соответствии с законом.</p>	<p>Суд пришел к выводу, что из-за задержанного и поверхностного внутреннего расследования, а также отказа начать соответствующее уголовное расследование более чем через 9 месяцев после того, как властям стало известно о предполагаемом нарушении, расследование жалобы заявителей было неэффективным.</p> <p>Суд также отметил, что в соответствии с национальным законодательством бездействие по возбуждению уголовного дела ограничивает последующую эффективность допустимости доказательств в суде. По мнению Суда, слабость государства в отношении сотрудников полиции, обвиняемых в совершении особо тяжких преступлений, несовместима с целью предотвращения будущих случаев жестокого обращения со стороны полиции.</p>	<p>Суд установил нарушение ст. 3 Конвенции, и постановил выплатить заявителям 16 500 евро в качестве компенсации морального вреда и 1500 евро в качестве судебных и других издержек.</p>

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Народный Адвокат рекомендует Правительству Республики Молдова исполнять решения Европейского суда. Также рекомендуется применять выводы Суда в государственной политике по реформированию сектора юстиции, пенитенциарной системы и полиции.

¹⁹⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-187201%22%5D%7D>

¹⁹¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-187481%22%5D%7D>

3.5 КРАТКОЕ ОПИСАНИЕ ПОЛОЖЕНИЯ ДЕЛ В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

На момент составления данного Доклада Правительство Республики Молдова не предприняло достаточно мер, чтобы должным образом выполнить замечания Комитета ООН против пыток в 2017 году¹⁹².

... Правительство должно представить к 6 декабря 2018 года доклад по пункту 16 (с) Заключительных замечаний о Национальном превентивном механизме, пункту 9 о предоставлении основных правовых гарантий лицам, лишенным свободы, и 14 (i) о смерти имевшей место в пенитенциарном учреждении, дело Андрея Брагуцы.

пункт 33 CAT / C / MDA / 3

Омбудсмен полностью убежден в том, что власти Республики Молдова не будут игнорировать рекомендации Женевского комитета, и будут решительно выступать за выполнение данного важного мероприятия в области предотвращения пыток.

Таким образом, Народный Адвокат поддерживает и поощряет Правительство прилагать постоянные усилия для улучшения материальных условий содержания в 19 пенитенциарных учреждениях, 21 изоляторе полиции, 3 психиатрических больницах, изоляторе НЦБК и 7 центрах временного размещения людей с ограниченными возможностями. А также призывает обеспечить полное соблюдение гарантий против пыток и жестокого обращения в отношении лиц, находящихся в местах лишения свободы. Кроме того, **Омбудсмен пришел к выводу, что ситуация в системе мест лишения свободы может измениться только при наличии четкой, ответственной и осознанной политической воли. Новому законодательному форуму следует взять на себя ответственность за непрерывность реформ, начатых и проводимых НПА и ГИП.**

После своих замечаний, Народный Адвокат отметил незначительный прогресс. Однако, в целом, положение дел в местах лишения свободы продолжает вызывать озабоченность (неадекватные условия содержания под стражей, острая нехватка личного пространства, перенаселенность, нехватка спальных мест, ограниченный доступ к свету и чистому воздуху, отсутствие интимности при пользовании туалетом и т. д.)

Омбудсмен обнаружил во многих отдельных случаях повторно, что пенитенциары слабо справляются с задачей управления процессами внедрения стандартов, изложенных в статьях 2 и 3 ЕКПЧ.

3.5.1. ПЕНИТЕНЦИАРНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ

Статья 3 ЕКПЧ требует от государства обеспечить, чтобы лицо содержалось под стражей в условиях, совместимых с уважением его человеческого достоинства, чтобы способ и метод исполнения наказания не причиняли человеку страдания или боль интенсивности, превышающей уровень страдания присущий лишению свободы и с учетом требований содержания под стражей, здоровье

¹⁹² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=RU, pct.33 CAT/C/MDA/3.

и неприкосновенность личности должны быть надлежащим образом обеспечены, в частности, путем предоставления необходимой медицинской помощи. При оценке условий содержания следует учитывать совокупное влияние этих условий, а также продолжительность содержания под стражей.

Практически все тюрьмы являются постройками старой архитектуры, советской организации и не приспособлены к требованиям, выдвигаемым к лишению свободы человека. Большие камеры (барачного типа) влияют как на соблюдение заключенными режима содержания под стражей, так и на их здоровье и их способность участвовать в программах ресоциализации. Более 80% заключенных проводят время внутри помещений, из-за отсутствия работы и других форм занятости. Пенитенциары не располагают или располагают в ограниченном объеме специфическими профессиональными зонами, для обеспечения занятости заключенных и полезных для них. Аспект «ресоциализации» сводится к процессу учета письменной документации, а не последовательных действий в данной области.

На данный момент содержание в местах лишения свободы может быть квалифицировано как содержание с нарушением статьи 3 Европейской конвенции и европейской судебной практики. Эти выводы были неоднократно сформулированы Комитетом ООН против пыток (2014, 2017), Европейским комитетом по предупреждению пыток (2015,2018), Народным Адвокатом (2002-2018) и Советом по предупреждению пыток (2017-2018).

16 мая 2018 года вступил в силу Закон 300/2017 «О системе пенитенциарной администрации», в тот же день утверждено Постановление № 437 от 15.05.2018г. «Об организации и функционировании Национальной пенитенциарной администрации».

Новые правила направлены на создание эффективной модели управления пенитенциарной системой, укрепление институциональной базы, развитие оперативного потенциала, в том числе мотивации сотрудников пенитенциарной системы. НПА упразднила Центр технического и материального снабжения и Управление охраны, надзора и эскорта и создала оперативную группу (35 единиц), задачей которой является решение конфликтов, как следует ниже:

ОПЕРАТИВНАЯ ГРУППА	
ПУ №4 Крикова	5 единиц
ПУ №6 Сорока	5 единиц
ПУ №11 Бэлць	5 единиц
ПУ №13 Кишинэу	6 единиц
ПУ №15 Крикова	4 единицы
ПУ №18 Брэнешть	4 единицы

А также 125 единиц с функцией:

ГРУППЫ ПО ЭКСКОРТИРОВАНИЮ			
ПУ №1	4 единицы	ПУ №11	12 единиц
ПУ №2	5 единиц	ПУ №13	36 единиц

ПУ №3	5 единиц	ПУ №15	5 единиц
ПУ №4	6 единиц	ПУ №16	12 единиц
ПУ №6	5 единиц	ПУ №17	5 единиц
ПУ №7	5 единиц	ПУ №18	8 единиц
ПУ №9	5 единиц		

Подводя итог препятствиям и проблемам в деятельности пенитенциарных учреждений, мы констатируем следующее:

Блок I: Кадры:

- Недостаточное количество персонала среднего звена
- Недостаточное количество профессиональных кадров
- Усталость, отсутствие финансовой мотивации
- Несоответствующие условия труда
- Отсутствие защитного обмундирования
- Оскорбительные действия, нападения в отношении сотрудников (новичков)

В среднем в пенитенциарных учреждениях оставалось вакантным от 7 до 12 должностей, входящих в пределы, установленные штатным расписанием. Согласно ежегодным итоговым отчетам, администрации пенитенциарных учреждений информировали, что они сталкиваются с проблемой массового увольнения сотрудников из системы. Однако существуют резонные сомнения, связанные с уровнем подготовки сотрудников, отсутствием специалистов в других областях, помимо надзора и безопасности. По сравнению с количеством охраняемых лиц, количество работников сокращено до 50-60%. Относительно небольшая численность работников явно снижает эффективность и результативность, а также качество исполнения уголовного наказания и задач пенитенциарной системы в целом. Этот дисбаланс указывает на то, что закрытая система основывается на поддержании «компромисса» с заключенными. Фактически, система не справится с возможными беспорядками или непослушанием и т.д.

Инвестиции в человеческий фактор (особенно в квалифицированные кадры) должны стать приоритетом для НПА.

По состоянию дел на 31 декабря 2018 года штаты пенитенциарной системы включали следующие данные:

Количество сотрудников:	Количество заключенных:
ПУ №1 Тараклия 134 единицы согласно штатам, Фактически: 120 единиц	ПУ №1 Тараклия Максимальное количество: 336 заключенных Фактически содержатся:334
ПУ №2 Липкань 113 единиц согласно штатам, Фактически: 103 единицы	ПУ №2 Липкань Максимальное количество: 286 заключенных Фактически содержатся:290

ПУ №3 Леова 129 единиц согласно штатам, Фактически: 112 единиц	ПУ №3 Леова Максимальное количество: 307 заключенных Фактически содержатся:301
ПУ №4 Крикова 119 единиц согласно штатам, Фактически: 102 единиц	ПУ №4 Крикова Максимальное количество: 713 заключенных Фактически содержатся:760
ПУ №5 Кахул 159 единиц согласно штатам, Фактически: 142 единицы	ПУ №5 Кахул Максимальное количество: 170 заключенных Фактически содержатся:218
ПУ №6 Сорока 203 единиц согласно штатам, Фактически: 195 единиц	ПУ №6 Сорока Максимальное количество: 693 заключенных Фактически содержатся:775
ПУ №7 Руска 108 единиц согласно штатам, Фактически: 99 единиц	ПУ №7 Руска Максимальное количество: 231 заключенных Фактически содержатся:303
ПУ №8 Бендер 98 единиц согласно штатам, Фактически: 88 единиц	ПУ №1 Бендер Максимальное количество: 279 заключенных Фактически содержатся:144
ПУ №9 Прункул 146 единиц согласно штатам, Фактически: 130 единиц	ПУ №9 Прункул Фактически содержатся:567
ПУ №10 Гоян 73 единиц согласно штатам, Фактически: 70 единиц	ПУ №10 Гоян Фактически содержатся:30
ПУ №11 Бэлць 183 единиц согласно штатам, Фактически: 179 единиц	ПУ №11 Бэлць Максимальное количество: 258 заключенных Фактически содержатся: 448
ПУ №12 Бендер 87единиц согласно штатам, Фактически: 85 единиц	ПУ №12 Бендер Фактически содержатся:261
ПУ №13 Кишинэу 258 единиц согласно штатам, Фактически: 245 единиц	ПУ №13 Кишинэу Максимальное количество: 570 заключенных Фактически содержатся:1000
ПУ №15 Крикова 153единиц согласно штатам, Фактически: 189 единиц	ПУ №15 Крикова Максимальное количество: 570 заключенных Фактически содержатся:1000

ПУ №16 Прункул 204 единиц согласно штатам, Фактически: 245 единиц	ПУ №16 Прункул Максимальное количество: 570 заключенных Фактически содержатся:1000
ПУ №17 Резина 236 единиц согласно штатам, Фактически: 223 единиц	ПУ №17 Резина Максимальное количество: 510 заключенных Фактически содержатся:350
ПУ №18 Брэнешть 175 единиц согласно штатам, Фактически: 165 единиц	ПУ №13 Брэнешть Максимальное количество: 652 заключенных Фактически содержатся:653

Другим препятствием, о котором говорили сотрудники пенитенциарной системы, является отсутствие/неэффективность механизмов привлечения к ответственности заключенных за следующее: i) нападение на сотрудников (18 случаев, тенденция роста), ii) уничтожение имущества, iii) насилие или другие формы жестокого обращения, iiiii) сексуальное насилие, iiiii) оскорбление / унижение работников (особенно женщин) и т. д.

Правонарушение в виде нападения на сотрудника тюрьмы наказывается штрафом, либо небольшим тюремным сроком. Это способствует продолжению незаконных действий, совершаемых заключенными, которые (действия) приходится терпеть сотрудникам системы. В 2018 году приобретено всего 113 портативных видеокамер для относительно небольшого количества сотрудников.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

НПА/ Правительство / Генеральная прокуратура должны найти решение этой проблемы. КПП/ЕКПП прямо заявляют, что Республика Молдова должна предпринимать меры по обеспечению благоприятной рабочей среды и соответствующие механизмы защиты сотрудников пенитенциарной системы.

Блок II: Ответственность заключенных:

- Неэффективные механизмы привлечения к ответственности заключенных за умышленную порчу имущества из камер
- Гражданская ответственность не покрывает нанесенного ущерба
- Заключенные «шантажируют» сотрудников пенитенциаров подачей жалобы в случаях, когда последние отказываются выполнять требования заключенных, которые не предусмотрены Уставом исполнения наказаний
- Наказания за нападение на сотрудника пенитенциара неэффективны. Заключенные знают, что не будут наказаны и, соответственно, продолжают ненадлежащее агрессивное поведение
- У сотрудников нет юридических форм защиты. Скорее всего, они бывают вынуждены уволиться.
- Сотрудники, в ущерб себе, не используют специальные средства защиты из опасения дальнейших разбирательств и других последствий для них, вплоть до служебной проверки или расследования. Невозможность предотвращать бунты.

В то же время пенитенциарная администрация несет ответственность за обеспечение безопасности лиц, находящихся под юрисдикцией государства. В 2018 году было 790 случаев телесных повреждений, 779 акций протеста (голодовка) и 612 случаев самоповреждений. Сотрудники применили физическую силу и специальные средства в 354 случаях (рост в сравнении с 2017 годом). Причинами данных негативных тенденций являются недостатки пенитенциарной системы, акты насилия и запугивания, которые имеют место между заключенными, наличие неформальной иерархии, малое количество возбужденных уголовных дел и т. д.

Омбудсмен считает, что превентивные меры, необходимые для обеспечения физической, психической неприкосновенности и безопасности заключенных, содержащихся в пенитенциарных учреждениях, предпринимаются недостаточно и в мере несоответствующей надлежущей, усилия тюремного персонала для этой цели недостаточны и не соответствуют обязательствам по статьям 2 и 3 ЕКПЧ.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

НПА необходимо срочно активизировать усилия по предотвращению и пресечению актов насилия и запугивания между заключенными, обращая особое внимание на причины и истоки этого явления; следует принять необходимые меры, с тем чтобы сотрудники пенитенциаров не использовали неформальную иерархию среди заключенных для поддержания порядка и безопасности, предпринять меры для обеспечения того, чтобы право заключенных подавать жалобы, стало эффективным, обеспечивая при этом чтобы подача жалобы заключенными не влекла за собой давления со стороны сотрудников пенитенциарной системы; начать тщательную проверку сотрудников, в частности службы безопасности; пересмотреть ряд положений пенитенциарного учреждения, с тем, чтобы расширить количество сотрудников и обеспечить необходимое количество сотрудников охраны; принять меры по подготовке кадров по вопросам охраны и безопасности, в том числе по концепции динамической безопасности, по применению силы и специальных средств, по противодействию агрессивным заключенным, включительно с применением техник по предупреждению и нейтрализации, а также, таких как переговоры и медиация.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Национальная Пенитенциарная Администрация должна разработать и утвердить программу действий по сокращению насилия в пенитенциарной среде, утвержденную Приказом НПА № 82 от 14 июня 2018 года. Аналогичным образом, НПА должна планировать учебные мероприятия для сотрудников отделов безопасности, пенитенциарного режима и социальной реинтеграции.

Блок III. Медицинская составляющая

- Недостаточное количество профильных врачей
- Запугивание со стороны заключенных
- Подрыв независимости
- Несоответствующие условия труда
- Отсутствие механизмов защиты
- Недостаточное финансирование
- Несоответствующая заработная плата
- Большое количество обращений (часто неоправданных)
- Надзор за соблюдением мер гигиены и предотвращением пыток

В 2018 году переговоры о статусе и модели медицинской системы в пенитенциарных учреждениях приобрели консистенцию. КПП/ЕКПП рекомендовал Правительству перевести медицинские подразделения, подчиненные НПА, в подчинение Министерства здравоохранения, в качестве решения существующих проблем, связанных с работой медицинских служб в пенитенциарной системе.

КПП указал на следующее:

- 1) медицинский персонал, при исполнении своих профессиональных обязанностей, не является независимым от администраций пенитенциарных учреждений;
- 2) профессиональная квалификация медицинского персонала недостаточна;
- 3) медицинское обслуживание в местах лишения свободы отличается с точки зрения доступности и качества, и не соответствует качеству и доступности медицинских услуг в обществе;
- 4) качество медицинских услуг не подвергается систематической проверке со стороны Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты или других органов из данной области;
- 5) медицина в местах лишения свободы не находится в ведении Министерства здравоохранения (МЗТСЗ) и не отражается в государственной политике и государственных стратегиях здравоохранения;
- 6) реорганизация системы здравоохранения была включена в качестве приоритетного действия в Стратегию развития системы администрации пенитенциарных учреждений на 2016–2020 годы, однако при осуществлении мероприятий, связанных с медициной, имеются значительные задержки, из-за сложности воздействия на систему исполнения уголовного наказания.

В заключение, КПП рекомендовал Республике Молдова:

- передать функции управления медицинскими услугами из системы администрации пенитенциарных учреждений Национальной пенитенциарной администрации Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты;
- обеспечение подчинения пенитенциарных больниц и медицинских служб Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты;

- принятие мер по снижению переполненности медицинских подразделений;
- улучшение материального положения, в том числе путем ремонта палат и оснащения их необходимым оборудованием;
- обеспечение достаточного питания и наличия лекарств;
- разработка индивидуальных планов лечения и предоставление соответствующих лекарств для заключенных, страдающих психоневрологическими расстройствами, включая антипсихотические препараты.

Таким образом, в целях улучшения медицинского обслуживания заключенных и обеспечения независимости медицинского персонала, оказывающего медицинскую помощь заключенным, НПА предложила следующие шаги по реорганизации системы:

- передача полномочий по предоставлению медицинской помощи лицам, которые находятся в юрисдикции Министерства юстиции, Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты;
- создание отдельного медицинского подразделения (со статусом юридического лица) в системе администрации пенитенциарных учреждений, подчиненного директору Национальной пенитенциарной администрации – Управление пенитенциарной медицинской помощи;
- создание государственного органа в системе администрации пенитенциарных учреждений, подчиненного непосредственно Министерству юстиции – Национальный Инспекторат здравоохранения в пенитенциарных учреждениях;
- создание государственного медико-санитарного учреждения, подчиненного Министерству юстиции, которое не будет входить в систему администрации пенитенциарных учреждений – Государственное медицинско-санитарное учреждение «Пенитенциарный медицинский центр».

В настоящее время НПА находится в процессе обсуждения, с целью определения оптимальной модели. МЗТСЗ предлагает создать подразделение, подчиненное Министерству юстиции, что будет осуществляться в несколько этапов. В конце 2018 года НПА предложило Министерству юстиции проект Постановления Правительства о создании Управления медицинской помощи лицам, находящимся в пенитенциарах, проект Нормативных стандартных штатных расписаний медицинских служб и руководящего подразделения.

Приказом НПА №140 от 06.08.2018г. об организации процесса оценки медицинских услуг в пенитенциарной системе начата процедура аккредитации медицинских подразделений. Все пенитенциарные учреждения начали реконструкцию медицинских подразделений в ходе подготовки к аккредитации.

Омбудсмен получил информацию о том, что в некоторых пенитенциарах необходимо было эвакуировать тюремные камеры и переместить заключенных в условиях перенаселения, чтобы создать условия для выполнения задач по аккредитации. Согласно имеющимся данным, 1,5 млн. лей было выделено на приобретение строительных материалов для ремонта медицинских подразделений. Финансовых средств недостаточно, и начальникам пенитенциарных учреждений пришлось обратиться за поддержкой к местным экономическим агентам для продолжения ремонта.

С аккредитацией медицинских отделений станет возможным заключение

контрактов с НКСМ и оказание медицинской помощи заключенным на основе полиса медицинского страхования. При поддержке Совета Европы, НПА пересмотрит Положение об организации медицинской помощи заключенным, которое будет включать организацию психиатрической помощи в пенитенциарной администрации. В связи с этим была создана рабочая группа.

6 сентября 2018 года вышел Приказ НПА №169 об улучшении медицинского документирования телесных повреждений в пенитенциарной системе. Сотрудники, ответственные за документирование телесных повреждений, прошли обучение на курсах, которые ежегодно проводятся в Учебном центре НПА. Все медицинские осмотры должны проводиться без присутствия какого-либо другого персонала кроме медицинского, в условиях соблюдения конфиденциальности. Народный Адвокат рассмотрел вопрос о записи информации о телесных повреждениях в ходе своих расследований. Соответственно, было установлено, что сотрудники медицинской службы не всегда правильно и в полном объеме записывали в карточку информацию, а также не вели учет данных, также не обеспечивали доклад о телесных повреждениях в прокуратуры. В пенитенциарных учреждениях отсутствует журнал «по предупреждению пыток». А врачи утверждают, что листы медицинского осмотра помещаются в медицинскую карту вновь прибывшего заключенного. Листы медицинского освидетельствования и заключение-приложение содержат информацию только о вновь поступивших в тюрьму, и совсем не содержат данных о заключенных, которые содержатся в пенитенциаре. Напомним, что гарантии против пыток также включают в себя содержание в тюрьме.

НПА гарантирует, что все вновь прибывшие заключенные в пенитенциарных учреждениях помещаются в карантинные помещения, где они проходят комплексное медицинское обследование, после чего все установленное заносится в медицинскую карту заключенного. В изоляторах временного содержания для всех вновь прибывших задержанных предлагается тестирование на ВИЧ. Обследование на туберкулез является обязательным во всех изоляторах предварительного заключения, а в тюрьмах, при помощи мобильного рентгенового аппарата, 2 раза в год. Тестирование на вирусный гепатит также проводится по рекомендации врача. Ожидается, что в 2019 году из бюджетных источников будут закуплены экспресс-тесты на вирусный гепатит С. В 2018 году были приобретены радиологические трубки, лекарства, парафармацевтические препараты, расходные материалы и стоматологические материалы для оказания медицинских услуг в тюрьмах. И при поддержке Совета Европы предстоит закупить партию медицинского оборудования, включая дефибриллятор и мешок Амбу.

Омбудсмен установил, что руководство пенитенциаров, вопреки статьям 2 и 3 ЕКПЧ, не обеспечивает полного учета состояния здоровья лица, лишённого свободы и полученного им лечения во время лишения свободы; диагностика и медицинская помощь не являются скорым и адекватным (*например, дело Косован и т. д.*).

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Пенитенциарным учреждениям следует предоставлять заключенному лечение, соответствующее его состоянию здоровья и поставленному ему диагнозу. Лечение должно быть назначено компетентным врачом, а в случае расхождений по поводу необходимого лечения для адекватного обеспечения здоровья заключенного, администрации учреждения, для выполнения позитивных обязательств по статье 3 ЕКПЧ, может потребоваться получить дополнительные рекомендации от специалиста/эксперта, обеспечить медицинский осмотр всех задержанных по прибытии в пенитенциарное учреждение, уделяя особое внимание: признакам серьезного психического заболевания; факторам риска самоубийства; истории и признакам алкогольной или наркотической зависимости и симптомам воздержания; инфекционным заболеваниям; умственным или физическим недостаткам; обеспечить медицинский осмотр задержанных без неоправданных заключенных и принять незамедлительные меры для защиты здоровья заключенных.

Помимо оказания медицинской помощи заключенным, медицинские службы или врачи несут ответственность за регулярную проверку: а) количества, качества, приготовления и подачи пищи; б) санитарно-гигиенического состояния помещений и территории пенитенциарного учреждения; в) состояния и чистоты одежды, состояния постельных принадлежностей заключенных, соответствия указанного сезону. Впоследствии директор пенитенциарного учреждения обязан принять к сведению отчет и рекомендации врача и медицинской службы и в срочном порядке принять необходимые меры. Если начальник пенитенциарного учреждения считает, что соблюдение рекомендаций в пенитенциарном учреждении невозможно или неприемлемо, он должен сообщить об этом рапортом в Национальную пенитенциарную администрацию, приложив к рапорту заключение врача или медицинской службы.

Учреждение Омбудсмана, принимая во внимание детерминанты функций пенитенциарных учреждений, указанных в пункте (1) статьи 11 и в подпункте а) пункта (2) статьи 13 Закона о системе пенитенциарной администрации № 300 от 21.12.2017 г., не может не признать, что некоторые неоднократно выявленные недостатки, такие как переполненность, возникли в результате хронических недостатков в работе системы и не могут вменяться исключительно пенитенциарной администрации. В то же время, содержание отчетов, составляемых медицинским персоналом в процессе выполнения обязанностей по профилактике и оказанию социальной помощи, и выполнение обязанностей предусмотренных статьёй 233 Исполнительного кодекса поведения приведет к тому, что сотрудники медицинской службы будут обходить применяемые в данной области правила и стандарты. В связи с этим медперсонал формулирует выводы и рекомендации абстрактно, завуалировано, их выводы непредсказуемы и неадекватны (*например, «удовлетворительное состояние», «чистота»*).

Задача медицинской помощи в пенитенциарных учреждениях не должна ограничиваться лечением больных пациентов. Медработники должны нести ответственность за профилактическую и социальную помощь, а антисанитария, перенаселенность, длительная изоляция и бездействие могут привести к тому, что заключенному понадобится медицинская помощь, либо возникнет необходимость медицинских действий общего порядка со стороны ответственного органа.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Народный Адвокат считает, что НПА следует утвердить четкую и единую оперативную процедуру для врачей/медицинского персонала, в соответствии с рекомендациями заинтересованных сторон, в отношении выявления и отчетности о санитарно-гигиеническом положении во всех жилищных, обслуживающих, ваннных помещениях, в столовых, на складах и др. Медицинские заключения должны тщательно и серьезно анализироваться директорами пенитенциарных учреждений.

Медицинская служба в пенитенциарном учреждении должна иметь возможность оказывать помимо медицинской помощи и медицинские услуги, такие как диеты, психотерапию, реабилитацию или другую специальную помощь, необходимую в условиях, сопоставимых с условиями, предоставляемыми пациентам в сообществе. В настоящее время пенитенциарные учреждения не могут предоставлять специальную диету или специальную диету по культурным, медицинским или религиозным причинам. (Ответ НПА за №5/1-1652).

Диетическое питание/специальные диеты являются одним из основных компонентов профилактической медицинской помощи, предоставляемой заключенным с особыми потребностями, из-за проблем со здоровьем, тем, кто предпочитает особую диету, таким как вегетарианцы или тем, кто предъявляет особые требования, обусловленные религиозными соображениями. Учитывая обобщение исследований Всемирной организации здравоохранения, пища может оказывать негативное или позитивное влияние на физическую целостность и неприкосновенность заключенного, а также может стать частью причинно-следственной связи между едой и криминогенными формами поведения заключенного.

Тюремные службы не предоставляют диетического питания/специальные диеты для заключенных (например, ПУН^{№6}, ПУН^{№17} и проч.) и связывают диетическое питание/специальные диеты с дополнительным рационом питания.

Омбудсмен установил, что медицинские, организационные и административные меры, необходимые для обеспечения физического и психического благополучия заключенных путем обеспечения того, чтобы задержанные получали питание и достаточное количество пищи для поддержания здоровья и силы, хорошего качества, хорошо приготовленной и поданной, а также соответствующей специальной диете или диете по культурным, медицинским или религиозным соображениям, на данный момент выполняются неадекватно, в противоречии со статьями 2 и 3 ЕКПЧ.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Пенитенциарным учреждениям следует обеспечить своевременную и надлежащую диагностику и уход за заключенными, а отсутствие еды, в соответствии с количественными и качественными показателями питания и конкретными требованиями, связанными со здоровьем, может поставить под угрозу здоровье человека; следует незамедлительно принять необходимые меры для выявления и ведения комплексного учета заключенных с особыми потребностями, связанными с питанием, диета/специальная диета по состоянию здоровья, тех, у кого есть особые предпочтения в питании, таких как вегетарианцы или тех, кто имеет

особые требования к еде, предустановленные религиозными мотивами; диетическое питание или специальная диета не могут быть приравнены к дополнительному рациону питания;

Эти меры требуют обязательной подготовки полных, объективных и подробных медицинских отчетов, которые отражали бы диету, ограничения в еде и рацион питания в каждом случае, с включением в медицинскую карту.

В 2018 году было зафиксировано 194 случая причастности к обороту и употреблению наркотиков в тюрьмах. Из 104 зарегистрированных заключенных, подтверждено 35 случаев употребления наркотиков. Наркотики проникают путем подкидывания через стены над охраняемыми зданиями, через посылки или привозятся гражданскими лицами на свидание, информирует НПА. В то же время 485 заключенных являются бенефициарами программы метадоновой терапии. В 2018 году в программу включены еще 40 новых бенефициаров.

Во время своих посещений Омбудсмен получил сообщения об отказе в предоставлении заменителей фармакологической терапии и терпимости к незаконному обороту наркотиков, особенно среди получателей заместительной терапии. В целях защиты личных данных, мы не будем публиковать имена опрошенных.

По оценкам Омбудсмана, отказ в предоставлении заместительного медикаментозного лечения лицам с опиумной зависимостью, находящимся под стражей в пенитенциарном учреждении, может представлять собой нарушение статьи 3 ЕКПЧ. В то же время, руководящие принципы, сформулированные Всемирной организацией здравоохранения, предполагают, что «значительный и основной риск, который представляет метадон, представляет собой передозировку, которая может привести к летальному исходу. Результаты исследований показывают, что наиболее значительный риск передозировки находится на начальной стадии заместительной терапии метадоном».

В свете чрезвычайно важного характера защиты, предоставляемой статьей 2 ЕКПЧ в отношении права на жизнь, лицо, находящееся под стражей в государстве, находится в уязвимом положении, и перед властями стоит задача его защиты.

Народный Адвокат обращает внимание на тот факт, что неконтролируемое использование нелегальных наркотических веществ в тюрьмах в сочетании с фармакологическим лечением метадоном может привести к передозировке, которая в свою очередь, может привести к летальному исходу, требуя решительных профилактических мер по предотвращению таких последствий.

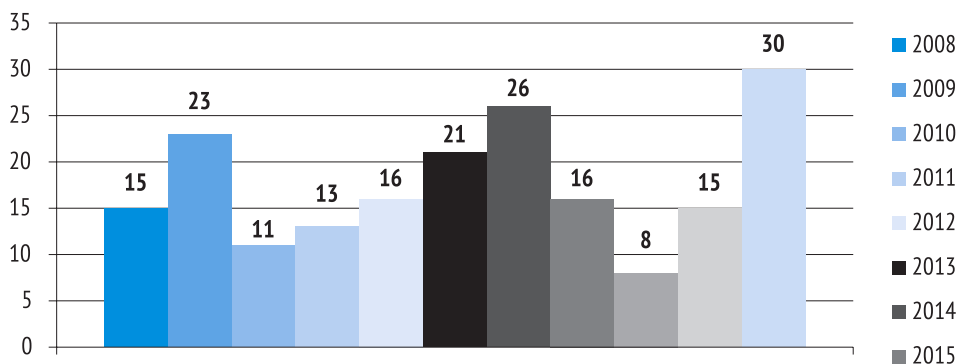
РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Пенитенциарным администрациям следует принимать решительные и эффективные меры для предотвращения и уменьшения оборота, потребления и неконтролируемого распространения психотропных или наркотических веществ, прекурсоров, аналогов и других незаконных веществ в пенитенциарных учреждениях и уделять больше внимания оценке состояния здоровья и процессам установления и введения оптимальной индивидуальной дозы в случаях, связанных с фармакологическим лечением метадоном опиумной зависимости.

По состоянию на 31 декабря 2018 года в пенитенциарной системе зарегистрировано 130 пациентов с ВИЧ, из которых 30 новых случаев и 7 подтверж-

денных случаев или переводы из других государств. 139 заключенных получали антиретровирусное лечение в течение года. В соответствии с Приказом МЮ №46 от 15.01.2018г. о реализации Национальной программы по профилактике и борьбе с ВИЧ/СПИДом и ИППП в пенитенциарной системе на 2016–2020 годы мероприятия, требующие бюджетирования, финансировались в размере 30%, так было возможно выполнение действий и обязательств перед Глобальным фондом. В настоящее время в 13 пенитенциарных учреждениях (включая изоляторы уголовного преследования) проводится фармакологическое лечение метадонном. Число ВИЧ-инфицированных заключенных растет.

Новые случаи заболевания ВИЧ

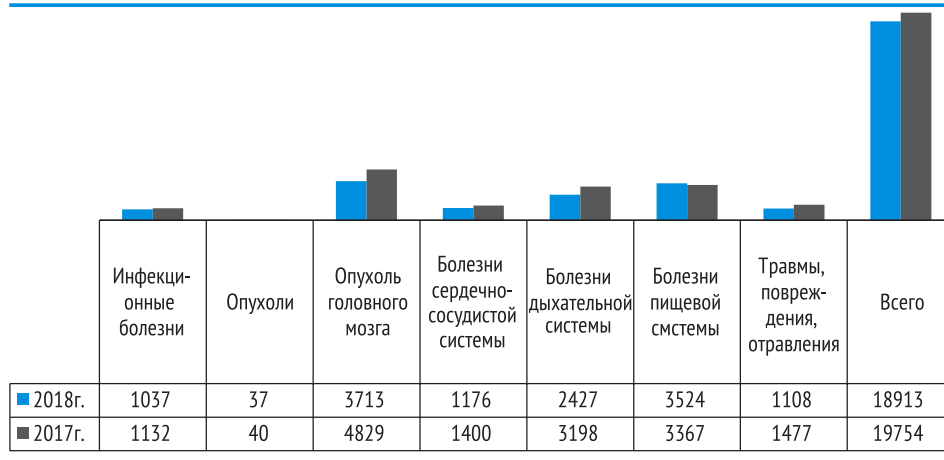
Несмотря на относительно удовлетворительную степень оказания медицинской помощи больным с ВИЧ, к Омбудсмену поступали жалобы на размещение таких пациентов в подвальные помещения пенитенциаров. В таких условиях болезнь прогрессирует и не будет сведена к минимуму.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Не размещать пациентов с ВИЧ (или с другими инфекционными заболеваниями) в подвальные помещения пенитенциарных учреждений.

В 2018 году 28 заключенных скончались в пенитенциарной системе, 6 из которых совершили самоубийство. Во всех случаях смерти Омбудсмен проводил собственное расследование. В трех случаях были подозрения о смерти при сомнительных обстоятельствах. Так, по ходатайству Омбудсмана начаты уголовные преследования по статье 145 Уголовного кодекса (убийство), статье 213 Уголовного кодекса (халатность врачей) и статье 150 Уголовного кодекса (доведение до самоубийства). Стоит отметить, что прокуроры проявили крайнюю сдержанность в сотрудничестве с учреждением Омбудсмана, в ходе расследования причин смерти лиц, находящихся в юрисдикции государственных органов.

Согласно статистическим данным, общая заболеваемость составила 13017 случаев, снизившись на 34,1% (в 2017г. –19754). Расстройства поведения и умственные расстройства находятся на первом месте в списке заболеваний. На втором месте – заболевания органов пищеварения, а патологии дыхательной системы на третьей позиции, как следует ниже:

Народный Адвокат отметил, что суды продолжают выдавать ордера на арест, несмотря на ограничение помещения под стражу лиц с серьезными заболеваниями (ст.176 УПК). Кроме того, НПА, основываясь на Приказе №331/2006, допускает содержание предварительно заключенных в условиях тюрьмы до тех пор, пока состояние их здоровья не ухудшается в степени, не подлежащей восстановлению. Омбудсмен обращает внимание на практику учреждений, таких как НЦБК и ГИП, которые по-разному применяют механизм оказания помощи заключенным/ временно заключенным. Например, НЦБК немедленно передает задержанного в больницу «Sfânta Treime» в Кишинэу, не дожидаясь разрешения прокуроров. В некоторых случаях НЦБК предупреждает прокуроров о необходимости взять на себя ответственность в случае ухудшения здоровья арестованного. Территориальные ИП, обращаются в гражданские медицинские учреждения или передают арестованного НПА.

Как следствие, задержанный помещается в место лишения свободы на основании ордера на арест, а его освобождение возможно после прохождения ряда комиссий и судов, которые вместо того, чтобы отдавать приоритет праву на жизнь, расходуются на официальные и бюрократические процедуры. Временно заключенный заслуживает такого же лечения и права на освобождение из-под стражи тогда, когда болезнь можно предотвратить, а не тогда, когда она на последней стадии. Судьи и прокуроры должны понимать, что, когда существует явная угроза потерять жизнь в заключении, необходимо применять меры альтернативные аресту. Пенитенциарные учреждения будут обеспечивать исполнение решений судебных инстанций в качестве исполнительных органов. Медицинская помощь лицам, в отношении которых начато или продолжается уголовное преследование, более эффективна за пределами закрытой системы. Приоритетом является, однозначно, жизнь человека.

26 сентября 2017 года в отношении Сергея Косована (46 лет) была избрана мера пресечения в виде предварительного ареста. Стого момента он находился в ПУ№16 (пенитенциарная больница) с диагнозом цирроз печени вирусной этиологии ВГС в активной фазе и т. д. Нахождение в пенитенциарном учреждении привело к обострению заболевания. На этапе задержания, его состояние здоровья можно было поправить в специализированной гражданской больнице. Судьи неоднократно отказывали в изменении меры пресечения. А НПА включила пациента в список тяжелобольных заключенных, к которым могло быть применено досрочное освобождение по причине тяжелой болезни. Выход из заключения возможен только после того, как будет принято окончательное решение по его уголовному делу. Его освобождение невозможно, поскольку такое условие не предусмотрено Приказом №331. Министерство юстиции отказалось инициировать обсуждение поправки к Приказу №331.

10 октября 2018 года Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства принял решение №. 03/1307. Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства установил, что существует разница в обращении между лицами, находящимся в предварительном заключении, и осужденными в отношении возможности воспользоваться мерами защиты, применимыми к осужденным, страдающим тяжелыми заболеваниями. Совет рекомендовал Министерству юстиции безотлагательно создать механизм освобождения от применения меры пресечения в виде ареста и исполнения наказания, применимого ко всем лицам, лишенным свободы, независимо от их процессуального статуса и момента начала болезни. Омбудсмен принял предложение «Promo-LEX» о внесении поправок в Приказ №331 путем ассимиляции нормативных актов Российской Федерации. На данный момент Министерство юстиции не считает указанные предложения своевременными. Однако Народный Адвокат считает, что задержка данного процесса недопустима.

В общей сложности 12 пациентов были представлены на специальную медицинскую комиссию НПА для освобождения от исполнения наказания по причине болезни. В суд были поданы материалы на 12 человек, 6 заключенных были освобождены, 2 – скончались, 2 – в ожидании решения.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Министерство юстиции должно безотлагательно разработать механизм освобождения от применения меры пресечения в виде ареста и исполнения наказания, применяемый ко всем задержанным или заключенным, независимо от процессуального статуса лица и момента, когда человек заболел. Необходимо пересмотреть Приказ №311. Следует избегать размещение в местах лишения свободы лиц с серьезными заболеваниями. НПА следует облегчить доступ к медицинским комиссиям, которые принимают решение об освобождении.

По состоянию на 31 декабря 2018 года в учреждениях системы пенитенциарной администрации содержалось 6990 человек, по сравнению с 7635 лицами,

которые содержались в 2017 году. Таким образом, число заключенных сократилось на 645 человек, что составляет уменьшение на 8,45%.

Общее число лиц, лишенных свободы на 31 декабря 2018 года, составляет: осужденные-5725 (в 2017г.-6294), что на 9,04% меньше, вновь поступившие – 1261 (в 2017г.-1397), что представляет собой уменьшение на 5,97%; арестованные за совершение правонарушения – 4 (в 2017 г.-4); женщин – 448 (в 2017 г.- 491), что составляет 8,76 %; несовершеннолетние (мальчики/девочки) – 67/4 (в 2017г.-69/1), что на 1,43% больше; бывшие государственные служащие – 80 (в 2017г.-108), что на 25,93% меньше; приговоренные к пожизненному заключению – 121 (в 2017г.-123), что представляет собой снижение на 1,63%.

В 2018 году в пенитенциарную систему поступило 3234 человека (в 2017 г. – 4516), что представляет собой сокращение на 28,39%, и были освобождены – 3773 человека (в 2017 г.- 4129), что представляет собой сокращение на 8,62% , из которых: по истечении срока отбывания наказания – 1127 человек (в 2017 г. -1189), что представляет собой уменьшение на 5,21%; с заменой неисполненной части наказания на более мягкое наказание – 309 человек (в 2017 г. – 21), что на 85,97% больше; досрочно условно освобожденных – 609 человек (в 2017 г. -356), что на 71,07% больше; освобождённых по амнистии – 45 человек (в 2017 г.-275), что составляет снижение на 83,64%; помилованных – 2 человека (в 2017 г. – 0), что на 2 человека больше; по болезни – 7 человек (в 2017 г – 1), что на 6 человек больше; другие причины – 37 человек (в 2017 г.-31), увеличившись на 19,35%; освобожденные вновь поступившие – 1465 человек (в 2017 г. – 2015), что на 27,3% меньше; после отбывания административного ареста – 172 человека (в 2017 г. -241), что составляет снижение на 28,63%, скончавшихся – 28 человек (в 2017 г – 42), что составляет снижение на 33,33%.

В целях улучшения условий содержания под стражей (в том числе в соответствии с Рекомендациями ЕКПП) были проведены работы по улучшению условий содержания в Пенитенциарных Учреждениях № 2-Липкань, № 3-Леова, № 5-Кахул, № 6-Сорока, № 8-Бендер, № 9 – Прункул, № 10-Гоян, № 12-Бендер, № 13-Кишинев, № 15- и № 17-Резина. В Пенитенциарном учреждении №15 были закрыты 16 камер, а в Пениетнциарном учреждении №13 будут закрыты камеры дисциплинарного изолятора. В Пенитенциарном учреждении №12 выполнен ремонт 9 камер, и в Пенитенциарном учреждении №17 все камеры перенаселены и имеют несоответствующие условия, и только 2 камеры располагают относительно хорошими условиями. В Пениетнциарном учреждении №13 удалось отремонтировать 40 камер из 170. В Пениетнциарном учреждении №4 были предприняты меры по увеличению площади холла помещений по карантину. В результате работы Управления пенитенциарной инспекции была проведена оценка столовых и положение дел в камерах, которые расположены в подвалах пенитенциарных учреждений. В Управление поступило более 350 заявлений с жалобами на предмет оказания медицинских услуг, на материальные условия содержания, на гарантирование права на жизнь и физическую неприкосновенность, на состояние здоровья и условия гигиены.

Офис Омбудсмана получил большое количество жалоб по аналогичным вопросам. Часть обращений представляла собой запрос на проведение документальных посещений в камере, для возбуждения гражданских дел о содержании в заключении с нарушением статьи 3 ЕКПЧ.

Содержание жалоб (основные проблемы)

N	Нарушенное право (по мнению петиционера)	Разъяснения
1	Плохие условия содержания (ПУН№13)	Заклученные, которые находятся под защитой, в голодовке или заражены ВИЧ, помещаются в холодные полуподвальные камеры с повышенной влажностью, там слабое освещение, с нефункциональной сантехникой, где не работает вентиляция, они не обеспечены постельным бельем, там имеются насекомые, плесень и т.д.
2	Право на здравоохранение	Не работает рентгеновский аппарат, отсутствует врач-рентгенолог, не хватает врачей-специалистов, неадекватная или запоздалая медицинская помощь; отсутствие медицинской помощи; длительное содержание в предварительном аресте, что ведет к обострению болезни.
3	Право на питание	Несоответствующее питание, отсутствие диетического питания, несоблюдения часов питания эскортированных заключенных, вновь поступившие в период перевозки и принятия решения о применении предварительной меры пресечения не получают питания.
4	Право на сообщение с внешним миром	Ограничение возможности позвонить родственникам в случае перевода; Лишение свиданий вследствие применения дисциплинарных взысканий; затягивание процессов по опротестованию решения о дисциплинарных взысканиях; Отказ в свидании заключенным муж-жена, которые находятся в разных пенитенциарных учреждениях;
5	Право на защиту	Ограниченный доступ к адвокатам и к стратегии защиты; ограничение продолжительности встреч с защитником (1-2 часа); адвокаты не имеют доступа в камеры своих клиентов; Адвокаты не могут фотографировать места заключения для выдвижения специфических гражданских исков.
6	Право на физическую и психическую неприкосновенность	Нанесение побоев между заключенными
7	Право на условно – досрочное освобождение	Внесудебная процедура нежелательна и наносит ущерб цели, предусмотренной статьей 91 Уголовного кодекса. Пенитенциарное учреждение не имеет полномочий освобождать досрочно, соответственно, учреждение не может участвовать в качестве лица рекомендующего. На практике пенитенциарное учреждение поддерживает отказ в УДО, Несмотря на то, что роль пенитенциарного учреждения заключается в подготовке и стимулировании освобождения из тюрьмы, а не наоборот.

ПРИОРИТЕТЫ НА 2019 ГОД

В соответствии с Законом о государственном бюджете на 2019 год, 5 исправительных учреждений должны быть восстановлены в следующем году. С этой целью закон предусматривает расходование более 209 млн. лей, выделенных Министерству юстиции в рамках программы «Пенитенциарная система». Из общей суммы почти 40 млн. лей предусмотрены на строительство Дома ареста в Бэлць; 2,1 млн. лей – Пенитенциар в г. Леова; 4,2 млн. лей – завершение ремонта Пенитенциарном учреждении №10 Гоян и 3 млн. лей на реконструкцию охраняемого периметра Пенитенциарного учреждения №7 – Руска. Более половины общей суммы – около 160 млн. лей будет потрачено на проект «Строительство Кишинёвского пенитенциара». Из этой суммы 14,5 млн. – деньги из национального бюджета, а более 145 млн. лей поступают из внешнего финансирования. На этот же проект в 2018 году было выделено 139,6 млн. лей. Согласно проекту нового Кишиневского пенитенциарного учреждения, оно будет состоять из пяти отдельных функциональных блоков. В учреждении будет один жилой корпус, один – для перевода, один для обеспечения медицинского обслуживания, а также въездная и административная зоны. Также будут построены две автостоянки: одна для сотрудников учреждения, другая для посетителей. Будущая тюрьма будет расположена у въезда в село Бубуечь, на участке площадью 36 га. Его стоимость превышает 52 миллиона евро.

Пенитенциар Кишинэу				
1176 мест для мужчин под арестом	140 мест для женщин под арестом	128 мест для лиц хозяйственного обслуживания	36 мест для лиц по программе «Защита свидетелей»	56 мест для пациентов

Рекомендации Совета по предупреждению пыток, 2018г.

Отчеты доступны на сайте: www.ombudsman.md

Пенитенциарное учреждение	Рекомендации	Выполненные рекомендации
ПУ № 13 Посещение от 04.01.2018г.	ПУ № 13: 17 рекомендаций	0
ПУ №2 Посещение от 24.04.2018	ПУ №2: 16 рекомендаций	16
ПУ №15 Посещение от 18.05.2018	НПА: 8 рекомендаций ПУ №15: 18 рекомендаций	0
ПУ №4 Посещение от 18.07.2018	НПА: 14 рекомендаций ПУ №4: 12 рекомендаций	14 12
ПУ №1 Посещение от 20.08.2018	НПА: 11 рекомендаций ПУ №: 11 рекомендаций	11 11
ПУ №15 Посещение от 18.12.2018	НПА: 13 рекомендаций ПУ №15: 16 рекомендаций МЮ: 2 рекомендации ГП: 1 рекомендация	0

3.5.2. ПОЛИЦИЯ

Полиция является специализированным публичным учреждением государства в подчинении Министерства внутренних дел, предназначенное для защиты прав и основных свобод человека посредством деятельности по поддержанию, обеспечению и восстановлению общественного порядка и безопасности, по предупреждению, расследованию и раскрытию преступлений и правонарушений¹⁹³. В процессе исполнения служебных обязанностей сотрудники полиции по закону уполномочены применять к лицам, подозреваемым в совершении преступлений или административных правонарушений, процессуальные принудительные меры, которые могут ограничивать определенные свободы (право на личную свободу, право на личную безопасность и т. д.).

В 2018 году сотрудники Управления по предупреждению пыток провели 36 посещений по мониторингу изоляторов временного содержания (ИВС) в инспекторатах полиции. Как было выше указано, Омбудсмен предложил провести широко-масштабный мониторинг процесса принятия решений о задержании; процедуры задержания, проводимой полицейскими; процесса перевозки и сопровождения задержанного, а также механизмов помещения задержанных в изолятор. Офис Народного Адвоката пытался провести мониторинг по всем этапам лишения свободы задержанного лица: от первого контакта с сотрудником полиции до его помещения в изолятор, указанный мониторинг проводился отдельно от деятельности по мониторингу условий предварительного заключения. Таким образом, Омбудсмен провёл мониторинг выполнения обязательств, возложенных на ГИП, вследствие действий, предпринимаемых в ходе «реформы против пыток». 30 марта 2018 года, благодаря поддержке Фонда Soros-Moldova, были разработаны и утверждены три стандартные рабочие процедуры:

Стандартная процедура по размещению задержанного лица в изолятор временного содержания (Приказ ГИП №193 /2018г.)

Стандартная процедура по эскортированию и перевозке лица лишённого свободы (Приказ ГИП №194 /2018г.)

Стандартная процедура действий по задержанию (Приказ ГИП №195 /2018г.)

Оперативные процедуры должны восполнить несколько пробелов в процессе задержания, сопровождения и заключения задержанных. Но на местах эти процедуры воспринимаются по-разному. Большинство территориальных ИП приняли их в качестве информирования. Аналогичным образом, команда, которая проводила посещения, обнаружила следующее:

- Уголовно-процессуальный кодекс содержит общие положения об этапах задержания, перевозке и процедуре задержания. Однако для сотрудников полиции эти процедуры должны быть четкими, содержаться в четко сформулированных инструкциях, таким образом, чтобы не было возможности исказить или интерпретировать информацию;
- Гарантии ЕКПП в отношении прав задержанного лица (уведомление, доступ к защите и осмотр доктором) в значительной степени выполняются как

¹⁹³ Закон №320 от 27.12.2012г. «О деятельности полиции и статусе полицейского деятельности полиции, и статусе полицейского»

- необходимость, но не по содержанию. Фактически, задержанный подписывает все документы, или отказывается подписывать, но информация о сути причины задержания, о правах задержанного и т. д. передаются защите.
- МВД/ГИП не имеют четко прописанных процедур процесса задержания.
  - Инспектораты Полиции на местах проводят задержание по-разному (процессуальные действия), при этом соблюдая устоявшиеся традиции;
  - Инспектораты Полиции на местах не имеют стандартизированных и единых протоколов задержания. Каждый инспекторат полиции имеет свою форму протокола о задержании;
  - Уровень задержаний относительно низок, по сравнению с 3 годами ранее;
  - Срок содержания в ИВС составляет менее 24 часов. Инспектораты Полиции на местах сопровождают задержанных в изоляторы при пенитенциарных учреждениях;
  - Инспектораты Полиции обеспечивают конвоирование предварительно заключенных;
  - ИВС не соответствуют минимальным стандартам содержания под стражей;
  - В 10 ИВС проводится генеральный ремонт, в то же время здания многих инспекторатов полиции в плачевном состоянии, так создается дисбаланс между условиями труда полицейских и условиями содержания задержанных;
  - Территориальные инспектораты полиции имеют/не имеют четких процедур задержания несовершеннолетних, людей с ограниченными возможностями (особенно интеллектуальных, глухонемых и т. д.).
  - Инспектораты Полиции на местах не располагают переводчиками (особенно с/ на мимико-жестовом языке);
  - Инспектораты Полиции на местах не располагают достаточным количеством сотрудников (эскорта, охраны и надзора), особенно медицинских работников, что влияет на обеспечение гарантий, предусмотренных Европейской Конвенцией против пыток;
  - Инспектораты Полиции на местах не располагают соответствующими транспортными средствами для качественного конвоирования. Даже если некоторым инспекторатам были выделены транспортные средства (тип микроавтобус), они не соответствуют требованиям (узкие места для сидящего человека); у них также нет места для хранения личных вещей;
  - Большинство опрошенных задержанных сообщили, что они не поняли причины задержания и что процедура задержания не была соблюдена.

Дело Р. (27 лет/Изолятор уголовного преследования Резина)

– «В Инспекторат Полиции мы прибыли в 14.00, до 14.40 я пробыл в коридоре около двери офицера уголовного преследования, пока не пришел адвокат, гарантированный государством. Действия адвоката были поверхностными, без возражений против моего задержания». «Права и обязанности были доведены до нашего сведения адвокатом». «Родственники не были проинформированы о моем задержании». «Мне не доводили до сведения сотрудники полиции о моем праве сохранять молчание и не свидетельствовать против себя». – «Примерно в 15.20 протокол задержания был составлен» – «Медицинский осмотр был проведен фельдшером учреждения в медицинском кабинете, после чего меня поместили в ИВС на 3 суток».

Дело С. (38 лет/Изолятор уголовного преследования Резина)

– «... около 9 часов вечера, когда я был в гостях у тети, меня задержали сотрудники Инспектората Полиции ... Полицейские повалили меня на землю, нацепили наручники и посадили в машину, на которой они приехали. По дороге в полицию, полицейские в машине угрожали мне пистолетом». «Когда мы приехали в Инспекторат Полиции, меня ожидали, офицер уголовного преследования и предоставленный государством адвокат». – «Гарантированный государством адвокат не вмешивался при составлении протокола задержания, он все подписал и ушел» – «Права и обязанности были доведены до моего сведения офицером уголовного преследования, совместно с адвокатом». «Полицейский также проинформировал о праве сохранять молчание и не свидетельствовать против себя». «Родственники были информированы о моем задержании сотрудниками полиции, которые задержали меня, по пути в инспекторат, они сказали это моему брату, который работает на заправке». – «Медицинский осмотр проводился фельдшером в дежурном отделении». Этот осмотр был поверхностным».- «С 21.00 до 23.30, пока меня не поместили в ИВС в отношении меня проявляли агрессию и неоднократно угрожали мне пистолетом сотрудники полиции в Инспекторате Полиции, одетые в гражданское». – «По данному инциденту был информирован прокурор, который назначил проведение судебно-медицинской экспертизы. Дело расследуется Прокуратурой ... которая проинформирует.

Дело И. (17 лет/Изолятор уголовного преследования Кахул)

– В 2018 году ..... числа, около 14:00, районная полиция из ... пришла домой и сказала мне: «Бери свое удостоверение личности и пошли с нами в полицию. Дома не было ни одного взрослого родственника, только младший брат, мать ушла в ...». Со слов несовершеннолетней, она знала полицейских визуально, никто из них не представился. Она была доставлена в Инспекторат Полиции ... около 16:30 несовершеннолетняя была помещена в ИВС при Инспекторате Полиции ... – «Я знаю, почему меня задержали. Мне дали 2 года условно. Я не ходила в Офис пробации для учета, Офис пробации подал иск в суд, после чего я была приговорена к 1,5 годам лишения свободы. Все это полицейский объяснил мне». «Когда меня привезли в ИП, дежурному офицеру сказали: «Не разрешайте этой девушке выйти», затем позвонили кому-то и вызвали господина ... Мовилянчу». «Права и обязанности были разъяснены нам господином Мовилянчу (сотрудником полиции) во время составления протокола о задержании». «Они дали мне 4 листа и лист с правами и обязанностями, и сказали мне, что я их прочитаю потом». «Гарантированный государством адвокат присутствовал во время составления протокола». – «Учителя или психолога при задержании и составлении протокола задержания не было». – «Мне объяснили, что я могу позвонить родственникам. Я не хотела никому звонить. Затем В.Мовилянчу позвонил со своего личного телефона моей тете» – «Я была осмотрена доктором в изоляторе на следующий день, ... числа 2018».

Дело Д. (Изолятор уголовного преследования Кахул)

– «Меня задержали в этом году. Когда они пришли задерживать меня, я была одна дома в селе С. Я не помню дату задержания, я знаю, что это была суббота. Я спросила, почему меня задерживают – на что они ответили: «Ты знаешь, почему». Во время задержания меня ударили дубинкой. По этому факту я написала жалобу в прокуратуру. В данный момент жалоба рассматривается. Меня доставили в ИП ... и я провела ночь в изоляторе временного содержания, а затем они отпустили меня домой. Адвоката мне не представляли, мои права и обязанности мне не объяснили. В следующую субботу полицейские пришли, они дали мне несколько документов, а затем отвезли меня в Кишинэу, чтобы ... провести судебно-медицинскую экспертизу, там я провела 1 месяц. Только в больницу пришел адвокат. С ... как пришли полицейские, они забрали меня и отвезли в Пенитенциарное учреждение № 5 Кахул. Мне не разрешили позвонить и сообщить родственникам, что задержали, ни в полиции, ни в пенитенциарном учреждении. Врач осмотрел меня в инспекторате и в пенитенциарном учреждении.

Дело В. (Изолятор уголовного преследования Кахул)

– «2 недели назад я был дома со своими друзьями (нас было 3), когда вдруг подошли восемь полицейских, они сказали нам сесть в машину и отвезли нас в различные полицейские инспектораты. Меня доставили в ИП ... Мою машину забрали все 8 полицейских и ничего о своей машине я не знаю». – «Протокол моего задержания был составлен в ИП ... Государственный адвокат участвовал.» – «Права и обязанности не были доведены до моего сведения» ..- «Я подписал там некоторые документы, но я не помню что именно». – «Мне не разрешили позвонить родственникам и сообщить им, что меня задержали».

Дело В. (21 год/Изолятор уголовного преследования Бэлць)

– в 2018 году меня задержали в Н ... на работе в поле, пришли люди, одетые в гражданское, которые представились криминальной полицией и доставили меня в инспекцию в ..., они сказали, что мне нужно что-то подписать. Затем они отвезли меня в суд в Унгень. В инспекторате меня задержали на 72 часа. Адвокат участвовал при составлении протокола задержания. Права и обязанности мне не объяснили, но я подписал какие-то листы. Право на молчание не было доведено до моего сведения, но адвокат немного поговорил со мной и сказал, ты сам думай, как тебе поступать ... наказание мягче, если ты признаешь вину. Когда я вошел в изолятор, доктор осмотрел меня. Инспекция также разрешила мне позвонить.

ЕКПП считает, что три права лиц, задержанных полицией, имеют особое значение: право сообщать о своем задержании третьей стороне по выбору задержанного (члену семьи, другу, советнику), право на доступ к адвокату и право требовать медицинского осмотра выбранным задержанным врачом (в дополнение к любому медицинскому осмотру, проводимому врачом, вызванным

полицией)¹⁹⁴. По мнению ЕКПП, эти права являются тремя основными гарантиями против жестокого обращения с заключенными, которые должны применяться с самого начала лишения свободы, независимо от того, как это описано в рассматриваемой правовой системе (арест и т. д.)

Лица, находящиеся под стражей в полиции, незамедлительно, без каких-либо задержек, должны быть проинформированы обо всех своих правах, включая права, указанные в параграфе 36. Кроме того, любая возможность властей отложить осуществление того или иного из вышеуказанных прав, в целях защиты интересов юстиции должна быть четко определена, а ее применение ограничено во времени. В частности, право иметь доступ к адвокату и требовать медицинского осмотра другим врачом, чем который был доставлен полицией, системы, при которых, в исключительных случаях, могут воспользоваться адвокаты и врачи могут быть выбраны списками, составленными заранее совместно с имеющими вес специализированными профессиональными организациями, должно прекратить любые задержки в осуществлении этих прав.

Доступ к адвокату для лиц, находящихся в юрисдикции полиции, должен включать в себя право на контакты и посещение адвоката (в обоих случаях должна быть обеспечена конфиденциальность бесед) а также, в принципе, право данного лица на присутствие своего адвоката при допросе.

Что касается медицинского освидетельствования задержанных и содержащихся в полиции лиц, процедуру следует делать вне допросов и, желательно, не в присутствии сотрудников полиции. Далее результаты каждого обследования, соответствующие имеющие значение заявления задержанного и заключение врача должны быть официально зарегистрированы врачом и предоставлены задержанному и его адвокату.

Что касается процесса допроса, ЕКПП считает, что должны быть четкие правила или принципы в отношении того, как полиция проводит полицейский допрос. Они должны включать, в частности, следующие аспекты: информирование задержанного лица о тех, кто присутствует на допросе, разрешенная продолжительность допроса, интервалы между допросами и паузы во время допроса, места, в которых может проводиться допрос, будет ли к задержанному требование стоять в процессе допроса, допроса лиц, находящихся под воздействием наркотиков, алкоголя и т.д. Должна систематически фиксироваться запись времени, когда начинается и заканчивается допрос, любого запроса, сделанного задержанным во время допроса, и лиц, присутствующих на каждом допросе.

ЕКПП подчеркивает, что электронная запись допросов полиции является еще одной полезной мерой защиты от жестокого обращения с задержанными (а также значительным преимуществом для полиции).

ЕКПП считает, что основная защита, предоставляемая лицам, находящимся под стражей в полиции, будет усилена (а работа сотрудников полиции облегчена), если для каждого задержанного будет существовать единая полная запись содержания, в которой будут записаны все аспекты содержания под стражей, и меры, принятые в отношении задержанного (когда он был лишен свободы, и причина, по которой была принята эта мера, когда он был информирован о своих правах,

¹⁹⁴ Позже это право было перефразировано следующим образом: право на доступ к врачу, включая осмотр, а если этого требует задержанный, врачом по его выбору (в дополнение к медицинскому осмотру врача, вызванному полицейскими).

признаки травм, психические заболевания и т. д., когда его посещали родственники, консультировали адвокаты, когда с ним связались), когда ему предоставляли питание, когда его допрашивали, когда его переводили или отпустили и т.д.). По разным причинам (например, предметы, которые задержанный имеет при себе, его речь, содержание сказанного, применения задержанных своих прав или отказа от них), подпись задержанного должна быть получена и, если необходимо, отсутствие подписи также должно быть объяснено. В дальнейшем, адвокат задержанного должен иметь доступ к такой записи.

Существование независимого механизма по рассмотрению жалоб, на обращение в период содержания под стражей в полиции является важной мерой безопасности.

Первый контакт с полицией – довольно чувствительный фактор. Профессионализм работника полиции предотвращает эскалацию инцидентов, когда человек лишен свободы. Для задержанных лиц жизненно важно понять причины лишения свободы передвижения, продолжительность, место сопровождения, а также уведомить родственников/близких, и чтобы были соблюдены гарантии от злоупотреблений. Процесс задержания включает в себя как минимум пять этапов, указанных далее:

В 2018 году было задержано 7496 человек, из которых 155 женщин и 105 несовершеннолетних. В общей сложности 6289 человек были помещены в изоляторы временного содержания, из которых только 2242 находились в Кишиневском изоляторе.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

ГИП следует применять на практике 3 стандартные рабочие процедуры и адаптировать механизмы по обеспечению соблюдения прав и свобод человека

в условиях содержания под стражей. Процедура и процесс задержания должны быть единообразными. Территориальным подразделениям ГИП следует избегать формального составления документов. Аналогичным образом, практика задержания *de facto* и *de jure* должна регулироваться таким образом, чтобы срок задержания не превышал 3 часов.

ФАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ ГАРАНТИЙ ЕКПП ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ ПЫТОК

СООБЩЕНИЕ О ЗАДЕРЖАНИИ	МЕДИЦИНСКИЙ ОСМОТР	ДОСТУП К АДВОКАТУ
<ul style="list-style-type: none"> – Офицер уголовного преследования – Дежурный офицер – Задержанный лично сообщает родственникам о задержании – Отметка в протоколе – Отказ в сообщении – Мобильный телефон – Дежурная часть – Служебный телефон – Телефон задержанного – Формальная процедура 	<ul style="list-style-type: none"> – При входе/выходе из изолятора – В кабинете фельдшера, в коридоре, в кабинете ОУП – Только если имеются жалобы на избиение – Служба 112 – Центр судебной медицины – Только один раз – Если имеют место видимые телесные повреждения – Формальная процедура 	<ul style="list-style-type: none"> – Отсутствие государственных защитников – Дежурные адвокаты – Обычно государственные адвокаты не оспаривают процесс задержания/презумпцию невиновности – Адвокаты не являются в ночное время и выходные – ИП обеспечивает транспорт туда/обратно для адвокатов – Хорошее сотрудничество с местными адвокатами – Формальная процедура

В принципе, содержание под стражей в полиции является относительно коротким. Следовательно, физические условия содержания под стражей в полиции могут быть не такими хорошими, как в других местах содержания под стражей, где люди могут содержаться в течение более длительных периодов времени. Тем не менее, некоторые основные материальные условия должны выполняться.

Все камеры в полиции должны быть разумного размера в соотношении с количеством людей, которые в них содержатся, иметь достаточное освещение (например: достаточное для чтения, за исключением периодов сна) и вентиляцию. Для камер предпочтительно иметь естественное освещение. Также помещения содержания под стражей должны быть оборудованы условиями для отдыха (например, неподвижным стулом или скамейкой), а тем, кто задержан в течение ночи, должны быть предоставлены чистые матрасы и кровати.

Задержанные должны иметь возможность удовлетворять свои естественные потребности в нужное время в достойной и чистой среде и иметь надлежащие условия для мытья. Их необходимо обеспечить едой в соответствующее время, включая, по крайней мере, один полноценный прием пищи в день (что-то более существенное, чем сэндвич).¹⁹⁵

Вопрос о том, каков разумный размер камеры в изоляторе при полиции (или другого типа жилья для заключенного) является сложным вопросом. При проведении такого анализа необходимо учитывать множество факторов. Во всяком

¹⁹⁵ ЕКПП считает, что лицам, содержащимся под стражей в полиции более 24 часов, необходимо предоставлять, по возможности, прогулки на свежем воздухе.

случае, делегации ЕКПП осознают необходимость разработки общих принципов в данной области. Следующие показатели (рассматриваемые как желательный уровень, а не минимальный стандарт) обычно используются при анализе камер в полицейском участке для одного человека в течение более чем нескольких часов: 7 м² с минимумом 2 м между стенами и 2,5 м между полом и потолком.

Задержание до 72 часов в качестве меры процессуального принуждения обеспечивается в изоляторах временного содержания, за исключением задержания военнослужащих, осуществляемого в гарнизоне или в военной комендантуре гарнизона, с соблюдением прав и основных свобод человека и соответствующих условий содержания.¹⁹⁶

В то же время нормы Исполнительного кодекса предусматривают, что лица, в отношении которых был применен предварительный арест¹⁹⁷ или наказание в виде административного ареста,¹⁹⁸ должны содержаться в пенитенциарных учреждениях. Таким образом, приветствуется тот факт, что в пенитенциарных учреждениях содержатся отдельно лица, в отношении которых применен административный арест, поскольку большинство задержанных вследствие событий 7 апреля 2009 года, подвергшихся жестокому обращению, отбывали свое административное наказание в изоляторах при комиссариатах полиции.

Остается актуальной проблема содержания под стражей в изоляторах временного содержания в инспекторатах полиции лиц, к которым была применена мера пресечения арест на небольшой срок, до их перевода в пенитенциарное учреждение или перевод арестованных из пенитенциарных учреждений в ИВС для обеспечения их присутствия на судебных заседаниях. В этих обстоятельствах, с точки зрения нормативной базы, остается нерешенным вопрос о конституционности статуса соответствующих мест содержания под стражей, которые в принципе существуют во всех районных инспекторатах полиции.

Только при легализации деятельности изоляторов временного содержания и принятии четких правил помещения под стражу, передачи задержанных и арестованных лиц и прозрачных правил проведения уголовного преследования можно будет исключить отклонения от норм Кодекса об исполнении.

Первая инициатива по реформе в местах лишения свободы, а именно по изменению условий содержания, началась с Концепции реформирования пенитенциарной системы и Плана действий на 2004-2020 годы по Концепции реформирования пенитенциарной системы, утвержденного Постановлением Правительства №1624 от 31.12.2003 года, где планировалось строительство 8 домов ареста. В 2009–2010 гг. данные действия были прекращены, и одной из основных причин было то, что здания, которые предстояло построить, предусматривали дополнительные расходы, которые в то время в государственном бюджете не были предусмотрены.

Ремонтные работы в изоляторах начались после принятия Постановления Правительства №.511 от 22.06.2010г., которым выделено 2 200 000 лей на ремонт 30 изоляторов временного содержания в комиссариатах полиции.

12 декабря 2016 года Правительство Республики Молдова и Европейская

¹⁹⁶ Исполнительный кодекс, ст.1751.

¹⁹⁷ Исполнение предварительного ареста обеспечивается пенитенциарными учреждениями – ч.(9) ст. 175 Исполнительного кодекса.

¹⁹⁸ Исполнение взыскания в виде административного ареста обеспечивается пенитенциарными учреждениями. – ч. (3) ст. 313 Исполнительного Кодекса.

Комиссия подписали Соглашение о финансировании реформы полиции. Матрица политики по осуществлению бюджетной поддержки полицейской реформы предусматривает в числе намеченных целей также снижение жестокого обращения, насилия и дискриминации в отношении лиц, находящихся под стражей в полиции. В соответствии с положениями Матрицы политики, осуществление бюджетной поддержки реформы полиции на 2017–2020 годы, в течение указанного периода, полицией должно быть отремонтировано не менее 15 изоляторов временного содержания, с тем, чтобы привести их в соответствие с международными стандартами. Необходимо отремонтировать не менее 100 камер временного содержания, приобрести не менее 25 специализированных автотранспортных средств, для перевозки задержанных, обучить не менее 250 сотрудников полиции соблюдению прав человека в ходе выполнения своей работы.

Таким образом, были предложены для модернизации 14 ИВС (ИВС ИП Единец, Рышкань, Безлць, Сынджерей, Унгень, Кишинэу, Криулень, Хынчешть, Анений Ной, Кэушень, Чимишлия, Кахул, Комрат).

Согласно его выводам, в большинстве случаев помещения изоляторов временного содержания по-прежнему находятся в подвале полицейских инспекторатов. Таким образом, они никогда не смогут предложить условия содержания, адаптированные к содержанию задержанных или предварительно заключенных лиц.

Если мы сравним материальные условия содержания внутри ИВС в период 2010-2018 годов, мы увидим значительное улучшение материальных условий содержания под стражей, но не до той степени, которая соответствует международным стандартам. Плохие материальные условия сохраняются; плохое гигиеническое состояние камер, отсутствие матрасов, одежды и предметов гигиены; питание только 2 раза в день; отсутствие фельдшеров; формальный медицинский осмотр; отсутствие интимности в санитарном отсеке; недостаточное искусственное и естественное освещение, резкий неприятный запах, повышенная влажность; задержание на срок превышающий 72 часа.

Со временем, в связи с последствиями начатой реформы, деятельность 17 изоляторов временного содержания была остановлена. По последним данным, в настоящее время существует 96 мест содержания под стражей вместимостью 242 человека. К 2022 году должны быть отремонтированы 15 изоляторов, из которых 2 изолятора будут иметь условия для содержания инвалидов.

Как правило, инспектораты полиции соблюдают срок задержания (24 часа) подозреваемых. Полиция оперативно, сразу же после получения ордера на арест, конвоировала предварительно заключенных в изоляторы уголовного преследования. Таким образом, полиция избегала практики содержания задержанных в течение 72 часов. Однако эта система создала неудобства для прокуроров и следователей/сотрудников прокуратуры, которые должны либо приходить всякий раз, когда необходимо для следствия, идти в изолятор уголовного преследования, либо требовать обратного конвоирования предварительно заключенного в полицию. Более того, инспектораты полиции, где нет изоляторов, вынуждены часами (без документирования) удерживать задержанных в коридоре, в кабинетах или в дежурном отделении (на стуле). В это время человек не может покинуть инспекторат полиции, однако он, формально, и не задержан. Такие практики продолжают иметь место. Ситуация усложняется, когда есть свидетели, несовершеннолетние и др. Все содержатся в холле учреждения без какого-либо офици-

ального статуса. По нашему мнению, подразделения ГИП должны быть оснащены камерами в здании инспектората (кроме подвальных помещений), оборудованы мебелью, питьевой водой и системой защиты. Недопустимо содержать человека в дежурном отделении. Более того, сотрудники полиции должны избегать содержать людей в инспекторате полиции без какого-либо процессуального статуса. В то же время все лица, входящие и выходящие из инспектората полиции, должны быть зарегистрированы в журнале входа и выхода, с обязательным указанием времени входа/выхода и имени соответствующего сотрудника. Посетители могут находиться в помещениях полиции минимальное количество времени.

Содержание в изоляторах временного содержания в течение более 72 часов остается актуальной проблемой. Омбудсмен установил, что задержанные находились более 3 суток в изоляторе ИП Бричень (1 человек – 6 дней, а другой – 9 дней); в ИП Сорока (2 человека с ордером на арест), в ИП Басарабьяска (1 человек – 4 дня); ИП Кахул (2-3 месяца). Причинами превышения 72-часового срока являются: отсутствие удостоверяющих личность документов, в частности, **содержание осуществляется по требованию прокуроров или судей. Омбудсмен подчеркивает, что такая практика должна быть немедленно отменена. Органы прокуратуры и судебные инстанции обязаны уважать закон, а не нарушать его. Содержание под стражей в полицейских изоляторах не может превышать 72 часа, это правило является обязательным и должно соблюдаться. Ни одно действие не может превышать основные гарантии.**

Также Народный Адвокат отметил тенденцию подразделений ГИП конвоировать лиц лишенных свободы из пенитенциарного учреждения в изолятор, из изолятора в суд и т. д.. Похоже, что НПА не против этого, а наоборот, выигрывает, потому как обеспечить данные процессы для НПА сложно по причине кадрового кризиса, а также низкого качества транспортных средств. ГИП получила 20 современных транспортных единиц, еще 5 были закуплены. В то же время, НПА не имеет достаточной автотранспортной базы для обеспечения процесса конвоирования в полном объеме. В своем объяснении ГИП отметила, что Закон 320/2012 прямо предусматривает задачу сопровождения/конвоирования лиц полицией, а НПА может сопровождать только тех лиц, приговор в отношении которых не стал окончательным.

Анализируя спектр регулирования, мы видим, что в статье 21, буква к) Закона 320/2012 о деятельности полиции и статусе полицейского прямо оговаривается, что полиция обеспечивает содержание задержанных лиц в изоляторах временного содержания, а также их конвоирование. Таким образом, полномочия полиции прямо ограничены содержанием задержанных (72 часа) и сопровождением (конвоированием) задержанных (в изолятор уголовного преследования). Кроме того, полномочия полиции прекращаются, как только статус задержанного меняется на предварительно заключенного – ордером на арест или переводом лица в пенитенциарное учреждение. Здесь начинаются полномочия администрации пенитенциарных учреждений (Постановление Правительства Р. Молдова №437/2018), которая выполняет функции сопровождения (конвоирования) осужденных, временно заключенных и правонарушителей (в том числе из-за рубежа). Следовательно, законодательные барьеры, которые могли бы привести к сбою данного процесса, отсутствуют.

12 декабря 2018 года вступил в силу Закон 219/2018 об Генеральном инспек-

торате карабинеров. Новое учреждение заменяет Департамент войск карабинеров Министерства внутренних дел и наделено функциями полиции. А в случае войны он осуществляет полномочия вооруженных сил. Полномочия по выявлению, раскрытию, расследованию правонарушений, в частности, по задержанию лиц, являются новыми для карабинеров. Созданный на основе старой структуры с потенциалом молодых людей, проходящих военную службу (18–20 лет), ГИК предстоит осуществлять задержание людей, характерные действия для определенных специалистов (должностных лиц с особым статусом). Институт содержания под стражей в Молдове довольно чувствительный. Таким образом, ГИК предстоит вкладывать огромные средства в увеличение и укрепление потенциала карабинеров для осуществления процедуры задержания. В то же время законодатель должен установить механизм взаимодействия между карабинером и сотрудником полиции/уголовного преследования в процессе задержания людей. На данный момент Закон 219 не содержит таких положений. Так ГИК предстоит провести обучение личного состава, особенно в области предупреждения пыток и жестокого обращения.

3.5.3. ГОСУДАРСТВЕННОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИНОСТРАНЦЕВ

В 2018 году Народный адвокат провел пять посещений Центра временного размещения иностранцев (3 посещения провел Совет по предупреждению пыток и 2 – Управление по предупреждению пыток Офиса Народного Адвоката). Вместимость центра составляет 138 мест. В центре содержались 100 задержанных иностранцев. Размещение имеет место только по определению суда. Отбытие из центра производится и на основании решения БМУ.

В целом материальные условия содержания хорошие. Двери помещений открываются и закрываются системой электронного контроля, что фактически подразумевает содержание аналогичное содержанию под стражей в пенитенциарном учреждении. Омбудсмен получил жалобы на плохое обращение, которые частично подтвердились. Из-за страха преследования, иностранцы не смогли реализовать свое право на защиту.

Наиболее серьезной проблемой является содержание под стражей лиц, просителей убежища (иностранцев, обратившихся в ЦВРИ с просьбой о предоставлении убежища). Национальные и международные нормы запрещают задержание лиц, ищущих убежища. В то же время, Бюро по вопросам миграции и убежища утверждает, что иностранцы своим заявлением о предоставлении убежища фактически препятствуют решению о возвращении и т. д. Или используют его в качестве средства защиты и затягивания принятия решения или каких-либо других мер. Несмотря на то, что срок содержания под стражей не может превышать 6 месяцев, зарегистрированы случаи нахождения иностранцев в центре в течение сроков, превышающих данный срок. БМУ неохотно применяет меры, альтернативные государственному содержанию иностранцев.

Также во время посещения Омбудсмен был проинформирован о содержании несовершеннолетнего иностранца вместе с взрослыми. На момент составления данного доклада, органы власти не нашли решения о переводе несовершеннолетнего из-под стражи.

Народный Адвокат получил жалобы на то, что не был составлен протокол

задержания иностранцев на границе; что задержанных недостаточно информировали о причинах задержания, что задержанных не информировали о правах иностранцев; что начиналось уголовное преследование по факту незаконного пересечения государственной границы несмотря на то, что иностранцы подавали запрос/ предложения о защите; иностранные задержанные длительное время проводят в офисах или в коридорах БМУ на стульях, ожидая принятия решения о размещении; и прочее..

Проблема удаления иностранцев станет предметом мониторинга и 2019 году.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Судебным инстанциям надлежит следить за соблюдением законности меры по ограничению передвижения – взятия на государственное содержание сроком более 6 месяцев иностранцев. Бюро по миграции и убежищу надлежит освободить несовершеннолетнего. БМУ следует применять другие альтернативные меры помимо взятия иностранцев на государственное содержание.

3.6. МЕСТНЫЕ КОМИССИИ ПО МОНИТОРИНГУ МЕСТ СОДЕРЖАНИЯ ЛИЦ ПОД СТРАЖЕЙ

С целью гарантирования соблюдения прав человека, принятием Закона «О гражданском контроле за соблюдением прав человека в учреждениях, обеспечивающих содержание лиц под стражей» №235 от 13.11. 2008г., создаются в каждой административно-территориальной единице второго уровня, где есть учреждения, обеспечивающие содержание лиц под стражей, комиссия по мониторингу соблюдения прав человека, условий содержания и обращения в учреждениях, обеспечивающих содержание лиц под стражей.

В соответствии с Законом №235, каждая комиссия по мониторингу состоит из семи членов, представителей гражданского общества. Персональный состав комиссии по мониторингу утверждается решением соответствующего местного совета. Срок полномочий члена комиссии по мониторингу составляет два года. Членом комиссии по мониторингу может быть лицо, достигшее возраста 25 лет, характеризующееся достойным поведением в обществе, не имеющее судимости, выдвинутое общественным объединением, которое осуществляет деятельность не менее пяти лет и одной из уставных целей которого является защита прав человека. В случае, если общественные объединения не выдвигают кандидатуры для назначения в качестве членов комиссии по мониторингу, они предлагаются местным советом по согласованию с Офисом Народного Адвоката.

Также Закон указывает, что не могут быть членами комиссии по мониторингу лица, занимающие ответственные государственные должности, государственные служащие, судьи, прокуроры, сотрудники органов национальной обороны, государственной безопасности и общественного порядка, адвокаты, нотариусы и медиаторы.

Комиссия по мониторингу вправе:

- а) оценивать условия содержания заключенных и обращение с ними;
- б) иметь неограниченный доступ к любому участку учреждения, обеспечивающего содержание лиц под стражей, за исключением охраняемых объектов, в любое время посещения и без предварительного согласования при условии соблюдения правил обеспечения безопасности и режима учреждения;
- в) запрашивать у администрации места содержания под стражей, а также у органов публичного управления все сведения, которые она считает необходимыми для осуществления мониторинга, за исключением сведений, составляющих государственную тайну;
- г) проводить собеседования с заключенными только при наличии их согласия, без свидетелей или под визуальным надзором администрации, если обстоятельства безопасности требуют того;
- д) доводить до сведения государственных органов и ходатайствовать перед ними об обеспечении выполнения задач мониторинга за соблюдением прав человека в учреждениях, обеспечивающих содержание лиц под стражей;
- е) получать жалобы от заключенных, их родственников, а также от других физических или юридических лиц, касающиеся соблюдения прав человека в учреждениях, обеспечивающих содержание лиц под стражей;
- ж) выражать по требованию судебной инстанции или администрации учреждения, обеспечивающего содержание лиц под стражей, свое мнение о возможном применении в отношении заключенного условно-досрочного освобождения, замены неотбытой части наказания более мягким наказанием, освобождения от наказания несовершеннолетних, освобождения от наказания ввиду изменения обстоятельств, освобождения от отбывания наказания тяжелобольных, применения акта амнистии, а также по требованию Президента Республики Молдова – о возможности применения акта о помиловании.

Задача комиссии по мониторингу состоит в проверке и наблюдении за условиями содержания заключенных и порядком обращения с ними в учреждении, обеспечивающем содержание лиц под стражей, расположенном в пределах административно-территориальной единицы, в которой создана комиссия. По заключениям комиссии составляется отчет с констатацией выявленных фактов.

В июле 2018 г., Офис Народного Адвоката предложил анкету по данной теме, для того, чтобы оценить положение дел, результаты опроса следующие:

Органы местной власти второго уровня	Положение до 2018-го года	Положение на 2018 год
Районный Совет Анений Ной		Не существует местной комиссии по мониторингу мест лишения свободы.
Районный Совет Басарабьяска	Комиссия создана решением Районного Совета Басарабьяска за № 02/17 от 12.04.2013г.	
Районный Совет Бричень		Не создавалась комиссия

Районный Совет Кахул	Комиссия создана решением Районного Совета Кахул за № 01/07-IV от 22.03.2016г.	
Районный Совет Кантемир		Нет мест лишения свободы
Районный Совет Кэлэрашь	Комиссия создана решением Районного Совета Кэлэрашь за № 03/05 от 04.05.2012г.	Продолжается процесс пересмотра состава комиссии
Районный Совет Кэушень	Комиссия создана решением Районного Совета Кэушень за №11/9 din 22.12.2009 (отменено) и решением за №8/18 от 09.12.2011г. создана районная комиссия	
Районный Совет Чимишлия		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Криулень		Местный совет не имел необходимости создавать комиссию.
Районный Совет Дондушень		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Дрокия		Не создавалась
Районный Совет Дубэсарь		Не создавалась
Районный Совет Единец		
Районный Совет Фэлешть		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Флорешть		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Глодень		
Районный Совет Хынчешть		Комиссия не создавалась по причине отсутствия желающих в ней работать
Районный Совет Яловень		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.

Районный Совет Леова	Комиссия создана решением Районного Совета за № 4.2 от 06.08.2009г.; 03.08.2011г. – внесены изменения в состав комиссии	Решение о создании 2018г. (проект)
Районный Совет Ниспорень	Комиссия создана решением Районного Совета за № 3/18 от 21.05.2009г.	Комиссия прекратила свою работу, по причине отсутствия мест лишения свободы
Районный Совет Окница		
Районный Совет Орхей		Не создавалась.
Районный Совет Резина		
Районный Совет Рышкань		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Сынджерей		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Сорока	Комиссия создана решением Районного Совета Сорока за № 10/11 от 16.08.2016г.	
Районный Совет Стрэшень		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.
Районный Совет Шолдэнешть	Создана новая комиссия	
Районный Совет Штефан Водэ		
Районный Совет Тараклия	Комиссия создана решением Районного Совета Тараклия за №2/5 от 06.04.2016г.	
Районный Совет Теленешть	Районный Совет Теленешть утвердил состав комиссии решением №4/2 от 15.07.2009г. и за №6/14 от 23.08.2011г. (мандат на 2011-2013гг.)	
Районный Совет Унгень		Не создавалась комиссия, по причине отсутствия мест лишения свободы.

Муниципальный Совет Кишинэу		Не создавалась
Муниципальный Совет Бэлць	Действовала в период 2012 – 2014гг.	С 2015 г. Комиссия не создавалась по причине отсутствия желающих в ней работать
Муниципальный Совет Комрат		Не существует оснований для создания комиссии по причине отсутствия мест лишения свободы.

РЕКОМЕНДАЦИЯ:

Правительству предстоит решить, необходима ли работа местных комиссий по мониторингу, либо стоит изменить правовые рамки в том, что касается привлекательности данного мандата.

ГЛАВА IV ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА ПО ПРОДВИЖЕНИЮ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД

ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах и другие международные договоры предусматривают, что образование должно способствовать полному развитию человеческой личности и укреплять уважение к правам человека и основным свободам.

В декабре 2011 года Генеральная Ассамблея ООН единогласно одобрила Декларацию Организации Объединенных Наций об образовании и воспитании в области прав человека, которая стала одним из международных программных документов, из которого следует ряд обязательств, стоящих перед государствами в области прав человека. Этот документ, в целенаправленной форме, содержит ряд специфических обязательств и принципов в области образования в области прав человека. В частности, статья 2 документа предусматривает, что право на образование и профессиональную подготовку в области прав человека является основополагающим правом, неотъемлемым для достоинства человека и тесно связанным с эффективным осуществлением всех прав человека в соответствии с принципами универсальности, неделимости и взаимозависимости прав человека.

В то же время, в соответствии с Целью 4 «Качественное образование», целью 4.7 Повестки дня устойчивого развития на период до 2030 года, установлено, что к 2030 году будет обеспечено, чтобы «все учащиеся приобрели знания и навыки, необходимые для содействия устойчивому развитию, в том числе среди прочего – через образование в интересах устойчивого развития и устойчивого образа жизни, прав человека, гендерного равенства, развития культуры мира и ненасилия, глобальной гражданственности и признания культурного разнообразия и вклада культуры в устойчивое развитие».

С 2005 года существует Всемирная программа ООН по образованию в области прав человека, которая внедряется в нескольких странах.

На первом этапе Всемирная программа образования в области прав человека была сосредоточена на интеграции образования в области прав человека в начальное и среднее образование; на втором этапе – интеграция образования в области прав человека в высшее и университетское образование, включительно подготовка в области прав человека для учителей и преподавателей, государственных служащих, сотрудников правоохранительных органов и военнослужащих. Третий этап, который истекает в 2019 году, помимо действий, связанных с

достижением целей предыдущих этапов, включал в себя содействие обучению в области прав человека для работников средств массовой информации.

В соответствии с Резолюцией №. 39/3 Совета ООН по правам человека, принятой 27 сентября 2018 года, *молодежь станет целевой группой четвертого этапа Всемирной программы образования в области прав человека (2020–2024 годы)*. В этой резолюции государствам-членам и их правительственным органам, другим заинтересованным сторонам настоятельно рекомендуется активизировать свои усилия по осуществлению, распространению и продвижению всеобщего уважения и понимания Декларации Организации Объединенных Наций об образовании и подготовке в области прав человека. Государствам рекомендуется разрабатывать всеобъемлющие и устойчивые национальные планы действий по образованию и подготовке в области прав человека с выделенными, соответствующими ресурсами.

У Республики Молдова имеется задолженность по реализации Всемирной программы образования в области прав человека. Существуют пробелы интеграции образования в области прав человека в процесс высшего и университетского образования, что подразумевает обучение правам человека учителей, государственных служащих, работников правовой системы. Сотрудники Офиса Народных Адвокатов неоднократно сталкивались с ситуациями, когда государственные служащие, специалисты в области юстиции и представители различных уровней власти демонстрировали неправильное понимание роли и полномочий Офиса Народного Адвоката, как национального учреждения по защите прав человека, не знают или неправильно истолковывают международные стандарты в области прав человека. Это вытекает из ответов на акты реагирования и рекомендации Народных Адвокатов.

Также в Республике Молдова пока не установилась практика разработки нормативных и законодательных актов, национальной политики и стратегий, основанная, которая базируется на принципах и подходах, основанных на соблюдении прав человека¹⁹⁹.

Народный Адвокат предложил создать Учебный центр по правам человека при учреждении, работа которого должна быть направлена на подготовку государственных служащих, в том числе на применение принципов и подходов, основанных на соблюдении прав человека.

Между тем, Офис Народного Адвоката выявил несколько целевых групп специалистов, которые будут обучаться принципам и подходам, основанным на соблюдении прав человека.

Низкий уровень знаний о миссии и функциях Народных Адвокатов, а также о национальных механизмах защиты прав человека объясняет большое количество обращений в Офис Народного Адвоката, которые не относятся к компетенции Омбудсмана. Большинство заявителей не знают куда обратиться, чтобы заявить о своих ущемленных правах.

¹⁹⁹ **Подход, основанный на соблюдении прав человека** – это способ государства осмыслить отношения между органами власти и людьми, процесс развития, в центре которого находятся люди и их права, а также способ действовать соблюдая их. ПОСПЧ требует от государства, чтобы государственные органы преследовали цель полного обеспечения человеческого достоинства, основных прав человека, свободного развития человеческой личности, социальной справедливости и плюрализма. ПОСПЧ призывает, чтобы цели государства и органов власти были «ориентированы на людей» и «для людей», а их работа была сосредоточена на создании и расширении возможностей для людей.

То же самое было подтверждено в опросах, проведенных в последнее время. Так, согласно результатам исследования «Восприятие прав человека в Республике Молдова», проведенного по заказу Офиса Народного Адвоката осенью 2018 года²⁰⁰, только 10% респондентов считают, что они хорошо осведомлены о своих правах. Более половины респондентов считают, что у населения недостаточно знаний о правах человека.

Хотя в 2018 году, когда проводилось аналогичное исследование²⁰¹, наблюдается небольшое уменьшение числа респондентов, которые считают себя хорошо информированными (10,3% в сравнении с 11,1%), но наблюдается увеличение числа респондентов, которые считают себя достаточно информированными (42,6% в сравнении с 41,5%). Также значительно снизилась доля граждан, которые считают себя совсем неинформированными (12,2% в 2018 году по сравнению с 16,5% в 2016 году). Люди из социально уязвимых групп также наименее информированы о правах человека

Исследование также демонстрирует низкую доступность информации. Более половины респондентов считают, что существуют некоторые языковые барьеры для информации о правах человека. Бюрократия рассматривается как барьер для свободного доступа к информации о правах человека. Люди не уверены в своих знаниях в области прав человека, что может быть определено способом передачи информации о правах человека, а также содержание этой информации.

Власти прилагают усилия, чтобы изменить ситуацию и продвигать культуру прав человека, но пока без достижения ожидаемых результатов.²⁰²

Как указано в исследовании, проведенном Ассоциацией «Promo-LEX» «Обучение в области прав человека в системе среднего образования в Республике Молдова», опубликованном в 2018 году, основу правовой и образовательной политики в нашей стране представляет современное видение правового образования и соответствует последним международным разработкам. Однако реализация этих принципов неэффективна. В Молдове есть, по крайней мере теоретически, все механизмы, рекомендованные международными стандартами и литературой: гражданское образование (включая образование в области прав человека) в обязательной учебной программе; есть предложение по соответствующим дополнительным курсам; многоуровневый подход по всем дисциплинам, а также внеклассные мероприятия. Из них на практике наиболее важными механизмами остаются обязательный курс гражданского образования и внеклассная деятельность²⁰³. Далее в исследовании утверждается, что «образовательная среда остается иерархической, в которой доминирует авторитетное видение, в значительной степени неадекватное развитию культуры прав».

В марте 2018 года Министерство образования, культуры и исследований инициировало проект, переосмысляющий дисциплину «Гражданское образование», который внедрен с 1 сентября. Дисциплина «Гражданское образование» была заменена двумя новыми дисциплинами: **«Общественно-гражданское образование»²⁰⁴** и **«Развитие личности»²⁰⁵**. В то же время существуют факультативные

²⁰⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/12/Perceptii-DO_Romana-1.pdf

²⁰¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2016/12/eng-raport_do_final_pentru_tipar_1.pdf.

²⁰² В Национальном плане действий в области прав человека на 2018–2022 гг., в Стратегии развития образования на 2014–2020 гг. «Educația-2020» предусматривают различные мероприятия по воспитанию в области прав человека.

²⁰³ https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/11/Raport_EDOM_RO_web.pdf

²⁰⁴ Из Доклада Promo-LEX: «Общественно-гражданское образование включает элементы гражданского образования. Для его преподавания выделен в расписании гимназических и лицейских классов один урок в неделю.»

²⁰⁵ Idem: «Развитие личности, будет включать множество тем (самопознание, здоровье, карьера,

дисциплины с элементами, связанными с правами человека, такими как Образование в области прав человека²⁰⁶, Медиаобразование, Санитарное просвещение для начальных и средних классов.

Вскоре после введения двух новых обязательных дисциплин, эксперты в этой области обратили внимание на проблемы, которые могут помешать эффективной реализации данного проекта: недостаточная подготовка учителей для преподавания новых предметов; существование ограниченных образовательных ресурсов для EDU.

Народный Адвокат высоко оценивает открытость властей для применения современных образовательных стандартов в этой области, побуждая Министерство образования, культуры и исследований следить за положением дел в процессе преподавания новых дисциплин и, при необходимости, вносить соответствующие коррективы. Властям также следует предпринимать существенные меры для обеспечения подготовки учителей, участвующих в преподавании новых предметов.

Народный Адвокат предлагает в 2019 году провести мониторинг положения дел в области обучения, по вопросам полномочий Народного Адвоката из перспективы преподавания предмета «Международные и национальные механизмы защиты прав человека» на юридических факультетах университетов нашей страны.

Народный Адвокат призывает Министерство образования, культуры и исследований, другие учреждения, ответственные за осуществление мероприятий, предусмотренных в разделе образования в области прав человека Национального плана действий в области прав человека на 2018–2022 годы, включать разработку и применение школьных и университетских учебных программ посредством учета гендерной проблематики, школьной программы, включая такие модули как: права человека, культура мира и ненасилия, глобальная гражданственность и понимание культурного разнообразия.

Народный Адвокат подчеркивает важность повсеместного развития знаний и навыков для содействия устойчивому развитию, культурному разнообразию, правам человека, гендерному равенству, культуре мира и ненасилия в Республике Молдова, для построения общества, обеспечивающего соблюдение прав человека и человеческого достоинства. С этой целью следует объединить усилия всех участников, которые могут внести вклад в повышение культуры прав человека в обществе: органы государственной власти, национальные правозащитные учреждения, гражданское общество, рядовые граждане.

РЕКОМЕНДАЦИИ:

Народный Адвокат рекомендует властям приложить все усилия для разработки и реализации программы обучения и подготовки в области прав человека, в соответствии с международными стандартами с внедрением передового опыта других стран.

личная безопасность, обеспечение качества жизни по многим категориям, etc.). Данный предмет также обязателен для всех этапов доуниверситетского образования.»

²⁰⁶ Проект «Egalitatea Începe cu Educația» (пер. «Равенство начинается с воспитания»), внедряемый Amnesty International Moldova, в партнерстве с Министерством образования.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА ПО ПРОДВИЖЕНИЮ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА

В соответствии с Парижскими принципами (4.7), приоритетными направлениями деятельности национальных правозащитных учреждений являются «повышение осведомленности о правах человека, ... повышение осведомленности о важности соблюдения прав человека, в частности с помощью информирования», и образование с использованием всех средств массовой информации». В то же время статья 28 «Продвижение прав и свобод человека» Закона №.52 «О Народном Адвокате (Омбудсмене)», предусматривает, что Народный Адвокат проводит мероприятия по ознакомлению общества с правозащитными механизмами с помощью информационных и учебных мероприятий, готовит и распространяет информационные материалы о правах и свободах человека, способствуя укреплению образования в сфере прав человека, сотрудничества со СМИ.

Для выполнения своих задач по продвижению прав человека в обществе, Офис Народного Адвоката провел 104 мероприятия по учёбе и информированию, в которых приняли участие 3700 человек. Отметим, что продвижение прав человека также стало одним из приоритетов деятельности Офиса Народного Адвоката.

ПРОДВИЖЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОД В ОБЩЕСТВЕ ЧЕРЕЗ МЕРОПРИЯТИЯ ПО ИНФОРМИРОВАНИЮ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

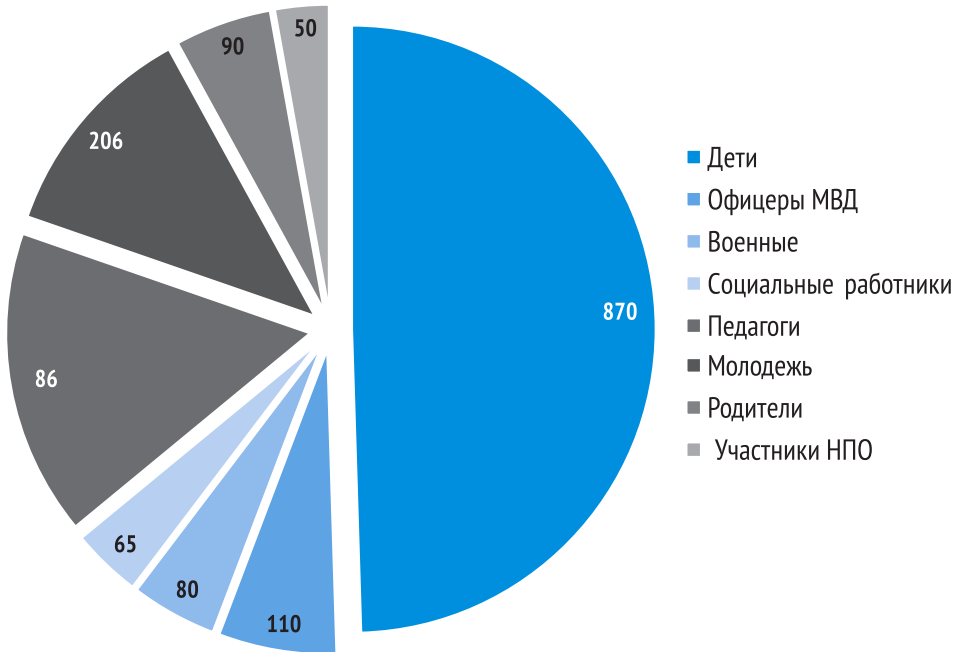
В 2018 году Офис Народного Адвоката организовал 49 информационных мероприятий по информированию в области прав человека (встречи, на которых проводились лекции и дискуссии), в которых приняли участие более 1700 человек: дети, молодежь, педагоги, сотрудники МВД, представители неправительственных организаций, военные, социальные работники и др.

Среди участников этих мероприятий дети являются самой многочисленной группой, более 870 детей участвовали в около 40 мероприятиях. Были затронуты различные темы: права ребенка, работа и полномочия Народного Адвоката по правам ребёнка, безопасность детей в онлайн-среде, механизмы защиты от насилия в отношении детей, участие детей и другое. 206 молодых людей приняли участие в нескольких мероприятиях, ориентированных на их интересы и возраст: социальная активность и права молодежи, предупреждение насилия, безопасность в интернете. В рамках деятельности по информированию в области прав человека участвовали 286 учителей, которые узнали о деятельности и полномочиях Народного Адвоката и Народного Адвоката по правам ребёнка, о способах реагирования и существующих механизмах борьбы и предотвращения случаев насилия в школе, а также о положениях трудового законодательства.

В прошлом году Офис Народного Адвоката также организовал 26 международных и национальных конференций, круглых столов, семинаров, конкурсов, мероприятий по информированию общественности, в которых приняли участие

более 1640 человек.

Категории участников мероприятий по информированию в области прав человека в 2018 году – всего 1757 человек

В рамках Международного дня реабилитации жертв пыток, при участии членов Совета по предупреждению пыток, представителей неправительственных организаций, действующих в этой области, сотрудников Национальной пенитенциарной администрации (НАП), было проведено несколько мероприятий.

Таким образом, Неделя по предупреждению пыток была проведена 25-29 июня. Она включала круглые столы, на которых члены Совета по предупреждению пыток и сотрудники Офиса Народного Адвоката обсуждали ситуацию по предотвращению пыток с представителями МВД, Национальной администрации пенитенциаров, Министерства здравоохранения, труда и социальной защиты. Вопросы, которые они обсудили, касались предоставления медицинской помощи, условий содержания в местах лишения свободы и в изоляторах временного содержания Главного Инспектората Полиции.

В этот период состоялась встреча омбудсменов Михаила Которобая и Майи Бэнэреску с представителями гражданского общества, работающими в сфере борьбы и предотвращения пыток.

26 июня, в Международный день поддержки жертв пыток, Офис Народного Адвоката организовал акцию памяти жертв пыток и солидарности против пыток «Людская цепь против пыток». Участники – Народные Адвокаты, сотрудники учреждения, члены Совета по предупреждению пыток, представители неправительственных организаций, Национальной администрации пенитенциаров, сформировали людскую цепь против пыток и в поддержку жертв пыток. Участники

демонстрировали плакаты, призывающие остановить пытки и жестокое обращение, зажигали свечи и лампы в память о жертвах пыток.

В контексте мер по предупреждению пыток и жестокого обращения, Офис Народного Адвоката передал Национальной администрации пенитенциаров 18 информационных панно с информационными материалами в области предупреждения пыток и наклейки с текстом «Пространство, контролируемое Народным Адвокатом», которые предстояло разместить в пенитенциарных учреждениях страны.

Различные мероприятия включила в себя Декада прав человека, организованная Офисом Народного Адвоката, 3-14 декабря. Декада прав человека 2018 года была посвящена 70-летию Всеобщей декларации прав человека.

В этот период по инициативе Офиса Народного Адвоката были проведены в учебных заведениях начального и среднего образования тематические занятия по принципам и ценностям Всеобщей декларации прав человека.

3 декабря, в Международный день людей с ограниченными возможностями, Офис Народного Адвоката в сотрудничестве с представителями Национального совета по делам молодежи и Ассоциации слепых организовал мероприятие по информированию по вопросам, с которыми сталкиваются люди с ограниченными возможностями, связанные с доступом в общественное пространство **«Один час из жизни незрячего человека в Молдове»**. С этой целью, вместе с приглашенными журналистами четырех телевизионных каналов, был пройден путь, по которому идет незрячий человек в пределах квартала, где он проживает, до остановки микроавтобусов.

Участники мероприятия поговорили с незрячим человеком о препятствиях, с которыми он сталкивается, чтобы проехать на этом участке дороги, а также о проблемах, связанных с отсутствием физической доступности в столице, в социальной и информационной инфраструктуре. Целью данного мероприятия, организованного Офисом Народного Адвоката, было повышение уровня осведомленности общественности, лиц, принимающих решения на муниципальном уровне, по вопросам незрячих людей, других людей с ограниченными возможностями в целом и важности создания условий для обеспечения их социальной интеграции.

4 декабря Офис Народного Адвоката стал соорганизатором ежегодной конференции «Права людей с инвалидностью на обоих берегах Днестра – реалии и перспективы», совместно с Центром по правам людей с ограниченными возможностями, Ассоциацией «Мотивация», Альянсом организаций инвалидов, Управлением ООН по правам человека и IM Swedish Development Partner.

6 декабря Офис Народного Адвоката организовал Форум правозащитников. Мероприятие отмечалось в 20-ю годовщину Декларации ООН о правозащитниках, также было приурочено к 10-летию принятия Декларации Совета Европы о правозащитниках и к 70-летию Всеобщей декларации прав человека.

На Форуме Офис Народного Адвоката предложил обсудить положение правозащитников в Республике Молдова в свете рекомендаций Специального докладчика ООН по вопросам правозащитников, обнародованных по случаю его посещения Республики Молдова 25-29 июня 2018 года; роль Офиса Народного Адвоката и международных организаций в продвижении деятельности и защите правозащитников и ценностей, закрепленных во Всеобщей декларации прав человека.

Среди участников были представители неправительственных правозащитных организаций, в том числе из Гагаузии и Приднестровского региона, Национальной конфедерации профсоюзов Молдовы, журналисты; юристы, представители Управления Верховного комиссара ООН по правам человека Молдовы, ОБСЕ, Совета Европы и дипломатических миссий в Республике Молдова.

В Международный день прав человека – 10 декабря, Офис Народного Адвоката представил результаты социологического исследования «Восприятие прав человека в Республике Молдова», второе издание.

Офис Народного Адвоката предложил проводить такие исследования каждые два года, для оценки динамики восприятия прав человека в обществе. Аналогичное исследование было проведено в 2016 году.

Также в рамках Декады прав человека, Офис Народного Адвоката организовал Студенческий форум «Против пыток», в качестве платформы для студентов высших учебных заведений Республики Молдова. Миссия Студенческого форума состоит в выявлении будущих юристов и правозащитников, которые будут заниматься мониторингом прав человека, в целях предотвращения пыток и жестокого обращения в Республике Молдова.

Среди наиболее важных информационных мероприятий 2018 года была Презентация 19 января на открытом слушании выводов Народного Адвоката, изложенных в Специальном докладе по результатам расследования, проведенного по факту не получившего вовремя адекватную медицинскую помощь инвалида. На встречу были приглашены заинтересованные стороны, отвечающие за указанные области деятельности из Парламента, Правительства, а также представители НПО.

По случаю Европейского дня борьбы с дискриминацией людей с ограниченными возможностями, 5 мая Народные Адвокаты провели открытое заседание Совета экспертов по мониторингу внедрения положений Конвенции ООН о правах инвалидов. В настоящее время Офис Народного Адвоката находится на этапе реконцептуализации этого образования в контексте истечения срока полномочий членов Совета, а также в связи с изменениями в структуре учреждения.

2018 год был юбилейным для Национального учреждения по правам человека – Офиса Народного Адвоката, которому исполнилось 20 лет. **По этому случаю 27-28 сентября Офис Народного Адвоката организовал Международную конференцию на тему «Эволюция и роль национальных учреждений по защите прав человека в современном обществе».**

Среди 80 участников Международной конференции были внутренние и зарубежные партнеры учреждения, высокопоставленные лица, бывшие омбудсмены, представители научного сообщества, представители дипломатического корпуса и гражданского общества.

В мероприятии приняли участие генеральный секретарь Международного института омбудсмена, представитель Европейской сети национальных учреждений по защите прав человека (ENNHRI), омбудсмены Литвы и Украины; представители Народного Адвоката Румынии и Народный Защитник Армении.

На конференции обсуждалась эволюция учреждений Омбудсмена и национальных учреждений по защите прав человека, в том числе в Молдове, что стало темой обсуждения на специальной сессии. Вопросы, касающиеся роли учреждений Омбудсмена и национальных учреждений по защите прав чело-

века в современном обществе, обсуждались в смысле расширения их мандата, с момента его возникновения до настоящего времени.

В 2018 году также праздновали 10-летие создания должности Детского Омбудсмана Молдовы. Годовщина отмечалась работой Национальной конференции «10 лет защиты прав ребёнка в Молдове» и Детского Форума, организованных 24 ноября Народным Адвокатом по правам ребёнка. Национальная конференция была приурочена к 25-летию со дня вступления в силу для Республики Молдова Конвенции ООН о правах ребёнка. Национальная конференция и Детский Форум собрали более 100 участников, в том числе более 40 детей.

По случаю 10-ой годовщины создания должности Детского Омбудсмана был проведен конкурс рисунков «10 прав в цвете», в котором приняли участие более 600 детей. Победители конкурса (30 детей) были приглашены на мероприятие, состоявшееся 15 сентября в Национальном музее искусства, где были выставлены лучшие работы, там же дети были награждены дипломами и подарками.

Важным направлением в работе Офиса Народного Адвоката является продвижение и защита прав ребёнка в обществе.

В 2018 году Народный Адвокат по правам ребёнка организовал при финансовой поддержке ЮНИСЕФ в Молдове два региональных форума по обсуждению проблемы насилия в отношении детей.

Так, 28 ноября в Комрате состоялась встреча, в которой приняли участие 47 детей из нескольких населенных пунктов юга Молдовы: сёл Конгаз, Кирсова, Дезгинжа, Томай, Авдарма, а 17 ноября такая встреча имела место в Бэлць с участием 50 детей из северных районов Молдовы. В рамках данных встреч начат диалог с детьми о предложениях, которые они могут представить для разработки плана действий по предотвращению насилия в школьной среде, а также в семье.

Учащиеся узнали больше о Детском Омбудсмани, о том, какие у него полномочия, как дети могут помочь ему в случае нарушения прав ребёнка, были проинформированы о национальных инструментах и механизмах предотвращения и расследования случаев насилия в отношении детей.

Традиционно, по случаю Международного дня защиты детей, 1 июня, Народный Адвокат по правам детей организовал в парке Штефан чел Маре лотерею, посвященную правам детей под названием «Знай свои права!». 14 мая 2018 года, по случаю Международного дня семьи, в Кишиневской городской библиотеке им. Б. П. Хашдеу Народный Адвокат по правам детей провел открытую дискуссию на тему «Семья в Республике Молдова: дружественная ли детям среда?».

Учитывая то, что одним из направлений деятельности Детского Омбудсмана было соблюдение прав детей, находящихся в пенитенциарных учреждениях вместе с матерями, 31 июля 2018 года в сотрудничестве с общественным объединением «Vitaе», Народный Адвокат по правам ребенка организовал Национальную конференцию «Соблюдение прав детей, которые находятся в пенитенциарных учреждениях: международные стандарты и нормы». Дискуссия была сосредоточена на уважении прав детей, которые находятся в пенитенциарных учреждениях вместе с матерями, с точки зрения международных стандартов и передового опыта. Был проведен обмен мнениями по этому вопросу с целью определения решений существующих проблем в Республике Молдова.

ПРОДВИЖЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ЧЕРЕЗ ОБУЧЕНИЕ

Продвижение прав человека через обучение в последние годы стало одним из приоритетов для Офиса Народного Адвоката. Обучение дает возможность довести знания в области прав человека до определенной целевой аудитории в ходе семинаров и учебных мероприятий, проводить серьезные учебные тренинги и мероприятия, направленные на удовлетворение реальных потребностей определенных целевых групп обучаемых в области прав человека.

Для успешной реализации учебных программ, которые будут разработаны в соответствии с методикой обучения по проектированию обучающих мероприятий, разработанных в рамках учреждения, возникла необходимость укрепления лекторских навыков сотрудников учреждения Омбудсмена.

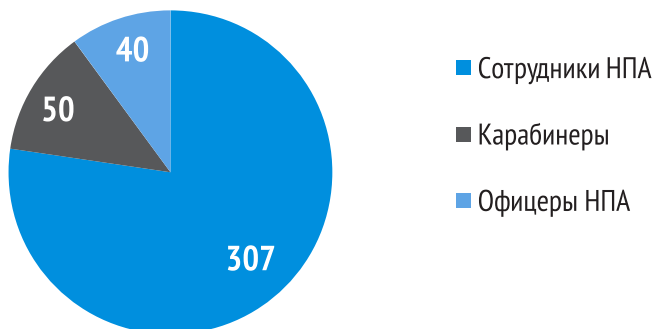
Офис Народного Адвоката в 2018 году укрепил свои возможности в области подготовки и проведения учебных мероприятий в области прав человека, с этой целью в начале года было организовано обучение сотрудников учреждения. Целью данного обучения стало создание и развития тренерских способностей у сотрудников учреждения.

Помимо разработанной методологии, процесс организации учебной деятельности регулировался несколькими институциональными документами, которые устанавливают порядок и этапы учебной деятельности. Цель этих документов состояла в том, чтобы регулировать эту деятельность и установить внутреннюю институциональную процедуру для решения, как внешних требований, так и скрытых рисков извне и изнутри планируемой учебной деятельности, в силу сложности, как процесса, так и фактической деятельности.

Для достижения поставленных целей в области обучения правам человека, представители Офиса Народного Адвоката работали в 2018 году в рамках нескольких установленных партнерств: с Национальной пенитенциарной администрацией, Департаментом войск карабинеров, Национальным центром по борьбе с коррупцией.

В 2018 году сотрудники Офиса Народного Адвоката организовали 29 учебных мероприятий с участием 397 курсантов.

Профессиональные группы, которые прошли обучение в 2018 году, всего 397 человек

Значительные результаты получены в этой области в процессе сотрудничества Офиса Народного Адвоката с Национальной пенитенциарной администрацией (НПА). После совместных усилий тренеров учреждения и Учебного центра НПА

была подготовлена основа для учебной программы по защите прав человека в работе пенитенциарной системы. Таким образом, тренеры Офиса Народного Адвоката обучили несколько категорий сотрудников НПА: новых сотрудников на начальном курсе обучения и других сотрудников в ходе непрерывного обучения, включая руководителей пенитенциарных учреждений или их заместителей.

Помимо вводных понятий о механизмах защиты прав человека, действующих в пенитенциарной системе, курсанты получили начальные знания или навыки, соответствующие уровню их профессиональной подготовки в области соблюдения прав ребёнка в пенитенциарной системе, о предупреждении пыток, жестокого обращения, бесчеловечного и унижающего достоинство обращения, о борьбе с ними и их предотвращении. Данная профессиональная группа стала основным слушателем преподавателей Офиса Народного Адвоката, эти курсы позволили практически внедрить разработанную методологию и протестировать методы, используемые тренерами. Имея уверенность в необходимости продолжения работы с этой профессиональной группой, для улучшения подготовки тренеров, процесса обучения и качества преподаваемого материала, данный опыт следует считать ценным для деятельности Офиса Народного Адвоката.

В 2018 году было подписано Соглашение о сотрудничестве с Департаментом войск карабинеров, которое предусматривает проведение ряда учебных мероприятий по тематике прав человека, особенно в свете изменений в законодательстве, касающихся работы карабинеров. Для выполнения положений соглашения сотрудники Офиса Народного Адвоката организовали несколько фокус-групп с персоналом Департамента. Целью этих действий было установление потребностей в обучении этой группы специалистов в соответствии с установленной внутренней методологией и методикой учреждения. В ходе фокус-группы приняли участие карабинеры и сотрудники Офиса Народного Адвоката, работа проходила под руководством эксперта. Впоследствии сотрудники Офиса Народного Адвоката проанализировали результаты работы фокус-групп и приступили к разработке программы обучения карабинеров.

Кроме того, сотрудники Офиса Народного Адвоката, в результате соглашения о сотрудничестве с Национальным центром по борьбе с коррупцией, приняли участие в нескольких тренингах с различными группами специалистов на тему «Внутренние и внешние механизмы информирования и предупреждения случаев коррупции».

По результатам подсчета ответов на анкеты, предложенные для заполнения в ходе проведенных учебных мероприятий, доля тех, кто ответил, что повысил уровень своих знаний в области прав человека, составляет 66%.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПО ПРОДВИЖЕНИЮ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ПОСРЕДСТВОМ РАЗРАБОТКИ И РАСПРОСТРАНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ МАТЕРИАЛОВ О ПРАВАХ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ СВОБОДАХ

Разработка и распространение информационных материалов является одним из способов распространения знаний и информации в области прав человека, используемых национальными правозащитными учреждениями.

В 2018 году, Офис Народного Адвоката издал 10 информационных матери-

алов: Доклад о соблюдении прав и основных свобод человека в Республике Молдова в 2017 году; краткую версию доклада на английском языке, Доклад о соблюдении прав ребёнка в Республике Молдова в 2017 году, Брошюру «20 лет учреждению по защите и продвижению прав человека в Молдове» на румынском и английском языках, «Всемирной декларации прав человека – 70 лет, Офису Народного Адвоката – 20 лет», брошюру «Рекомендации Комитета ООН по правам ребёнка, выдвинутые в ходе четвертого и пятого периодического совещенных докладов», информационные буклеты «Cine este Avocatul Poporului?», «Cine este Avocatul Poporului pentru drepturile copilului?».

СОТРУДНИЧЕСТВО СО СМИ ПО ИНФОРМИРОВАНИЮ И ПОВЫШЕНИЮ ОСВЕДОМЛЕННОСТИ О ВАЖНОСТИ СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Народные Адвокаты провели три пресс-конференции (о выводах омбудсмена по вопросам соблюдения прав человека в 2017 году, по случаю Международного дня защиты детей, о положении детей в местах лишения свободы), в ходе которых в средствах массовой информации появилось чуть более 400 материалов о деятельности омбудсмена или учреждения омбудсмена.

В отчетный период Народные Адвокаты реагировали на сигналы, поступившие из средств массовой информации о возможных нарушениях прав человека. Они касались таких вопросов, как уважение права на собрание, свобода прессы и свобода выражения мнений, осуждение проявлений ненависти и нетерпимости, применение меры пресечения в виде ареста с нарушением закона, реакция Народного Адвоката по делам Сергея Косована и Дэвида Давитяна, решение властей о выдворении из страны группы граждан Турции.

В целях укрепления отношений со средствами массовой информации, Офис Народного Адвоката намерен создать сообщество журналистов, специализирующихся на вопросах прав человека, и в то же время оставаться открытым для сотрудничества со всеми журналистами, интересующимися тематикой прав человека.

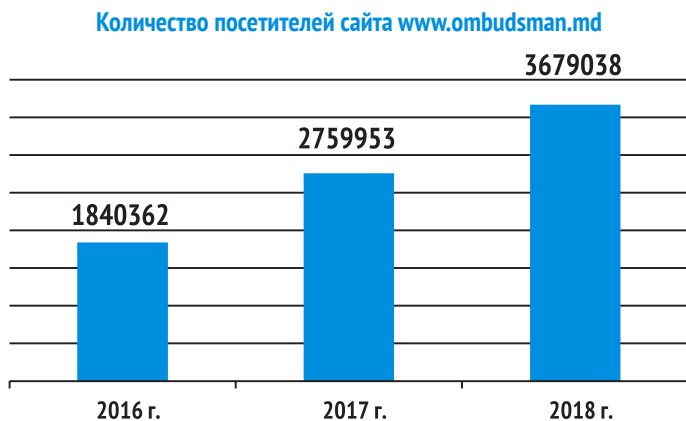
САЙТ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА

В 2018 году Офис Народного Адвоката разработал новую версию веб-сайта учреждения, в рамках проекта «Укрепление технического потенциала национальных учреждений по поощрению и защите прав человека», финансируемого Министерством иностранных дел Дании и внедренного Программой по Развитию Организации Объединенных Наций.

С тем же адресом, www.ombudsman.md, официальный сайт учреждения приобрел новый имидж благодаря дизайну и новому контенту. На сайте есть весь арсенал адаптаций, необходимых для слабовидящих людей, текст может быть контрастным, черно-белым, а также текст можно прослушать. Новый сайт имеет оптимизированную структуру, основанную на опыте нескольких лет работы и нескольких ранних версиях сайта. Кроме того, сайт будет функционировать традиционно на трех языках: румынском, русском, английском.

Традиционно, Народный Адвокат по правам детей имеет свою страницу, со своим собственным меню, где можно найти доклады, важные документы и специальную страницу для детей, где будут размещены, в соответствующей детскому возрасту форме, различные материалы по тематике права детей.

В 2018 году сайт посетило на **973 085 человек** больше, чем в предыдущем году, достигнув в общей сложности показателя **3 679 038 посетителей**.

Официальная страница Офиса Народного Адвоката, сайт www.ombudsman.md, и в 2018 году обеспечивал диалог учреждения с обществом, информирование его в области прав человека. Материалы, опубликованные на сайте в 2018 году, отражали работу учреждения, важнейшие события в жизни учреждения, представляли общественности полезную информацию в указанной области. Таким образом, через официальный веб-сайт, Офис Народного Адвоката достиг намеченных целей по продвижению прав человека.

ВНЕШНИЕ СВЯЗИ И СОТРУДНИЧЕСТВО

В 2018 году Народные Адвокаты и Офис Народного Адвоката, в целом, активно сотрудничали с внешними партнерами учреждения. Омбудсмены участвовали в большинстве мероприятий, проводимых профильными международными организациями, участником которых является Офис Народного Адвоката или международными организациями в области прав человека, такими, как Глобальный альянс национальных учреждений по защите прав человека (GANHRI), Европейская сеть национальных учреждений по защите прав человек (ENNHRI), Международная ассоциация омбудсменов и медиаторы франкофонов (AOMF), Международный институт омбудсмена (IOI) и Европейский институт омбудсмена (EOI), Европейская сеть детских омбудсменов (ENOC), ОБСЕ. Народные Адвокаты приняли участие в мероприятиях, организованных своими коллегами из Армении, Грузии, Франции, Болгарии, представляя информацию о положении в области прав человека в Молдове и задачи, стоящие перед омбудсменами в их деятельности.

5-7 марта в Кишинэу, впервые в своей практике учреждение принимало мероприятие, организованное международной профильной организацией – Европей-

ской сетью национальных учреждений по защите прав человека (ENNHRI). Тема мероприятия – мониторинг и отчетность учреждений по защите и продвижению прав человека. Мероприятие проведено в рамках проекта, финансируемого Европейским Союзом и внедряемого Европейской сетью национальных учреждений по защите прав человека при поддержке Датского института по правам человека. В семинаре приняли участие 14 представителей национальных учреждений по защите и продвижению прав человека из 11 стран участников организации.

Кроме того, представители учреждения активно участвовали в работе рабочих групп Европейской сети национальных учреждений по защите прав человека по тематике роли национальных учреждений по защите прав человека в условиях конфликта и после конфликта, защиты прав лиц с ограниченными возможностями, в процессе общения организации.

СОЗДАНИЕ ПАРТНЕРСТВ

Офис Народного Адвоката в 2018 году подписал соглашение о сотрудничестве с Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека, соглашения о сотрудничестве с организациями гражданского общества RCTV «Memoria», «Институтом демократии» из Комрата и «Media Center» из Тирасполя. Созданы партнерства для сотрудничества с Департаментом войск карabinеров; Национальным центром по борьбе с коррупцией, Бюро межэтнических отношений, а также с Советом по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства.

ГЛАВА V ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА В 2018 ГОДУ

ПРИЁМ И РАССМОТРЕНИЕ ЗАЯВЛЕНИЙ

Осуществляя свою миссию, изложенную в Программе стратегического развития на 2018–2022 годы, в целях содействия укреплению демократии и верховенства закона путем мониторинга работы государственных органов и учреждений и оказания поддержки в обеспечении надлежащего управления, направленного на соблюдение прав человека и основных свобод в Республике Молдова, Офис Народного Адвоката, в течение 2018 года получал и рассматривал заявления граждан о нарушениях прав и свобод человека.

Закон о Народном Адвокате (Омбудсмене) № 52 от 03.04.2014г., в статье 16 гласит, что согласно своим обязанностям, Омбудсмен принимает и рассматривает заявления о нарушении прав и свобод человека и направляет в установленные сроки письменные ответы в отношении поданных заявлений;

В соответствии с Принципами, касающимися статуса национальных учреждений, занимающихся поощрением и защитой прав человека (Парижские принципы), «Национальное учреждение может быть уполномочено: заслушивать и рассматривать жалобы и заявления, касающиеся положения отдельных лиц. Материалы могут передаваться ему отдельными лицами, их представителями, третьими сторонами, неправительственными организациями, ассоциациями профсоюзов или любыми другими представительными организациями».

В соответствии с указанным законом, Народный Адвокат рассматривает заявления физических лиц независимо от гражданства, возраста, пола, политической принадлежности или религиозных убеждений, которые постоянно проживают, временно находятся или находились на территории страны (далее – заявители), права и свободы которых предположительно нарушены Республикой Молдова. Народный Адвокат не заменяет своими полномочиями органы публичной власти, правоохранительные органы и судебные инстанции. Народный Адвокат рассматривает заявления по поводу решений, действий или бездействий органов публичной власти, организаций и предприятий независимо от вида собственности и организационно – правовой формы, некоммерческих организаций и должностных лиц всех уровней, нарушивших, по мнению заявителя, его права и свободы.

Имеются некоторые условия подачи заявления Народному Адвокату: заявление, адресованное народному адвокату, может быть подано не позднее одного года со дня предполагаемого нарушения прав или свобод заявителя или со дня, когда заявителю стало известно о предполагаемом нарушении; заявление, адресованное народному адвокату, должно содержать: фамилию, имя и местожительство заявителя и, по обстоятельствам, фамилию и имя лица, права которого ущемлены; краткое описание обстоятельств дела; наименование органа или фамилию и имя должностного лица, действия и/или бездействия которого повлекли за

собой нарушение прав или свобод, в случае, если это лицо известно; подпись заявителя и дату составления. Если приведенные в заявлении обстоятельства составили предмет рассмотрения другими органами, к заявлению прилагаются также копии ответов соответствующих органов.

Заявления подаются лично или по почте, факсу, электронной почте или иному средству связи.

Согласно указанному закону, Народный Адвокат обязан не разглашать конфиденциальную информацию, а также сведения личного характера, ставшие известными ему в результате деятельности, иначе как с согласия лица, к которому относится эта информация; не разглашать государственную тайну и другие охраняемые законом сведения и данные. Поэтому необходимо письменное согласие лица на направление заявления в другой официальный орган по компетенции.

В 2018 году Офис Народного Адвоката разработал новую веб-страницу учреждения с прежним адресом – www.ombudsman.md, которая предоставляет возможность подавать заявления онлайн.

Таким образом, процесс рассмотрения заявлений еще раз подтверждает, что Офис Омбудсмана, в качестве внесудебного механизма обеспечения соблюдения прав человека, является альтернативным инструментом по урегулированию конфликтов между петиционерами и государственными органами, организациями или предприятиями, независимо от формы собственности и формы организации, некоммерческими организациями и должностными лицами на всех уровнях.

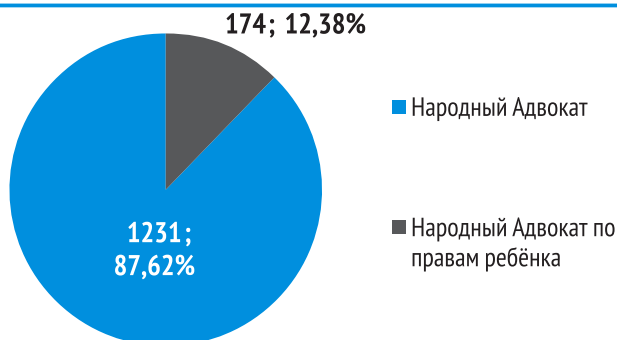
Однако Народный Адвокат не принимает к рассмотрению заявление, поданное спустя год после констатации нарушения прав и свобод человека, кроме случаев, когда Народный Адвокат может продлить срок, однако не более чем на один год; находящееся в судебной процедуре рассмотрения по существу, за исключением заявлений против действий и/или бездействий судьи, рассмотрение которого относится к компетенции других органов (возбуждение уголовного преследования, толкование судебного решения); в отношении дела, по которому уже вынесены приговор или судебное решение по существу; содержащее клевету и оскорбления, дискредитирующее органы государственной власти в целом, местные власти, объединения граждан и их представителей, содержащее призывы к национальной, расовой, религиозной вражде и другим действиям, за которые предусмотрена установленная законом ответственность.

Заявление может быть подано от имени лица, чьи права ущемлены, представителем лица, неправительственными, профсоюзными и другими представительными организациями. Заявления лиц, находящихся в заключении, в изоляторах уголовного преследования, а также заявления военнослужащих из воинских частей не подлежат цензуре и направляются администрацией соответствующего учреждения народному адвокату в течение 24 часов.

Также согласно п. б) ч.(2) ст.36 Закона о психическом здоровье №1402 от 16.12.1997, пациенты, находящиеся на лечении или обследовании в психиатрическом стационаре, имеют право: подавать без цензуры жалобы и заявления Народному Адвокату или, по обстоятельствам, Народному Адвокату по защите прав ребенка.

Заявления, адресованные Народному Адвокату, освобождаются от уплаты государственной пошлины.

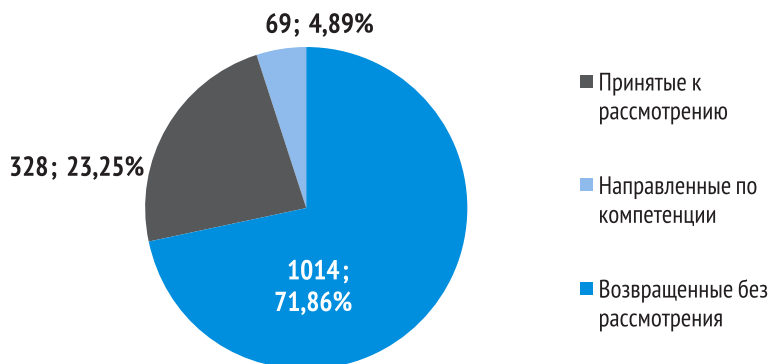
В 2018 году в Офис Народного Адвоката поступило 1405 заявлений. Из общего числа заявлений (1405), полученных в течение 2018 года, 1231 (87,62%) были направлены Народному адвокату, а 174 (12,38%) – Народному Адвокату по защите прав ребенка.

Из общего количества 1405 зарегистрированных заявлений, 328 (23,25%) приняты к рассмотрению (234 заявления приняты к рассмотрению Народным Адвокатом и 94 заявления приняты к рассмотрению Народным Адвокатом по правам ребёнка), с совершением процессуальных действий в соответствии со ст.25 Закона №. 52. В процессе рассмотрения Офис Народного Адвоката вынес акты реагирования, запросил помощь ответственных государственных служащих и учреждений, запросил необходимую информацию, документы и материалы, провел контрольные посещения, выдвинул предложения по изменению законодательства и т.д.

Около 69 заявлений (4,89%)²⁰⁷ были направлены в разные компетентные органы для рассмотрения заявления по компетенции.

Классификация заявлений, в зависимости от принятого решения

Еще 1014 заявлений (71,86%)²⁰⁸ были возвращены заявителям без рассмотрения, в соответствии с положениями ст. 18, 19, 20 Закона №.52, с указанием

²⁰⁷ 58 заявлений, направленных Народным Адвокатом, и 11 заявлений, направленных Народным Адвокатом в защиту прав ребенка.

²⁰⁸ 945 заявлений, возвращенных Народным Адвокатом, и 69 заявлений, возвращенных Народным Адвокатом по защите прав ребенка.

процедур, которые они имеют право использовать для защиты своих прав и свобод. Эти заявления были возвращены, поскольку предмет жалобы не соответствует компетенции Народного Адвоката. Большое количество обращений в этой категории свидетельствует о низком уровне правовой культуры населения и о том, что люди не знают, какие органы власти уполномочены решать их конкретную проблему. В этом случае заявителю разъясняется процедура, которой он может следовать, чтобы решить свою проблему.

В соответствии с полученными заявлениями, наиболее часто нарушаемыми правами являются:

Право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность – получено 271 заявление. Заявители поднимали ряд проблем связанных с: условиями содержания под стражей; применением пыток; правом на жизнь; действиями администрации места лишения свободы; условным освобождением или амнистией; рассмотрением уголовного дела; переводом в другую тюрьму. Из числа таких заявлений, 61 заявление соответствовало условиям приемлемости, и было принято для расследования.

Еще одним нарушенным правом является **свободный доступ к правосудию – 237 заявлений.** Рассматривались следующие вопросы: публичный характер судебных разбирательств; презумпция невиновности; отсутствие обратной силы закона; принцип противоречий, право на эффективное средство правовой защиты; задержки в рассмотрении дел; право на возмещение ущерба; обязательный характер судебных решений; несоблюдение судебных решений; несогласие с решением/постановлением суда; некоторые заявители считают себя невиновными и не согласны с последним решением суда, жалуются на действия полиции или участкового инспектора; на действия прокурора; призывы к толкованию или пересмотру законодательства; жалобы на действия судебного исполнителя; компенсация ущерба. Из них условия приемлемости были соблюдены, и приняты к рассмотрению только в **11 заявлениях.**

Право на информацию указано в 203 заявлениях. Поднимались следующие вопросы: получение информации – подавляющее большинство заявителей просили направить им копии докладов Народного Адвоката, касающихся мониторинга условий содержания в пенитенциарных учреждениях страны; распространение информации. Из общего числа **13 заявлений** приняты к расследованию.

Право на частную, семейную и личную жизнь было затронуто в **114 заявлениях.** Большинство проблем связано с вопросами защиты ребёнка. Из них соблюдены условия приемлемости, и приняты к рассмотрению **37 заявлений.**

Право на частную собственность и ее защиту упоминалось в **101 заявлении.** Поднимаемые в них проблемы: получение частной собственности, владение частной собственностью, использование и распоряжение частной собственностью. Из них – **11 заявлений** приняты к расследованию.

Право на социальную помощь и защиту указано в 98 заявлениях. Экономический кризис и постоянный рост цен и тарифов на потребительские товары и дорожающие услуги влияют на уровень жизни населения в целом и ведут к углублению бедности наиболее уязвимых социальных групп. Были рассмотрены следующие вопросы: пересчет пенсии; предоставление финансовой или материальной помощи; невозможность оплаты коммунальных услуг. Из них **31 заявление** принято к рассмотрению. Люди по-прежнему недовольны низким

уровнем доходов, социальных пособий, которые не покрывают даже прожиточный минимум; пенсионной системой; способом предоставления социальной помощи/помощи в холодный период года и другими социальными льготами.

Право на защиту. Связанные с ним вопросы поднимались в **81 заявлении**. Были затронуты следующие аспекты: право на защиту в случае задержания или ареста, право на защиту в случае судебного процесса. Из данной категории **18 заявлений** принято к рассмотрению.

Еще одно право, предположительно нарушенное, это **право на охрану здоровья**, по которому получено **62 заявления**. Решаемые проблемы: медицинская страховка и обеспечиваемый ею минимум; право на адекватное лечение и отношение медицинского персонала к пациентам. Из данной категории **46 заявлений** принято к рассмотрению.

Право на образование было предметом жалобы по **40 заявлениям**. Поднимались следующие проблемы: условия обучения, выбор учебного заведения и выбор языка обучения. Из данной категории принято к рассмотрению – **12 заявлений**.

Право на труд и охрану труда было упомянуто в **34 заявлениях**. Поднимались следующие проблемы: условия занятости, условия труда, увольнения. Из данной категории заявлений принято к рассмотрению **9 заявлений**.

Классификация заявлений по типу нарушенного права, в сравнении с 2015 по 2018 годы

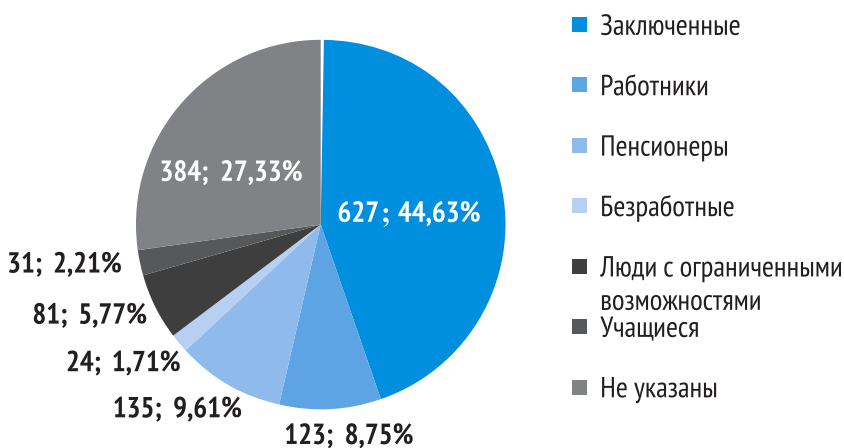
Тематика обращений	2015	2016	2017	2018
Свободный доступ к правосудию	259	296	171	237
Право на жизнь, физическую психическую неприкосновенность	195	230	316	271
Право на социальную помощь и защиту	91	133	96	98
Право на частную собственность и её защиту	80	49	61	101
Право на информацию	75	116	88	203
Право на труд и защиту труда	48	74	33	34
Частная, семейная и личная жизнь	65	72	81	114
Право на защиту	35	35	63	81
Право на образование	4	20	32	40
Право на подачу петиции	19	8	9	9
Право на свободное перемещение	8	2	4	19
Право на здравоохранение	33	40	62	62
Личные свободы	7	5	3	13
Право на управление	6	6	22	20
Право на гражданство	2	2	19	13
Право избирать и быть избранным	-	-	-	-
Право на здоровую окружающую среду	4	6	4	2
Другое	9	8	72	89

Примечание: В рубрику «Другое» включены петиции, предмет которых не составляет нарушение какого-либо конституционного права и не может быть включен в автоматизированную систему учета петиций Офиса Народного Адвоката, как то нарушение прав потребителей, обращение за юридической консультацией и проч.

Из общего числа лиц, которые в течение отчетного периода обращались в Офис Народного Адвоката, **627 – заключенные; 135 – пенсионеры; 123 – работники; 81 – люди с ограниченными возможностями; 31 – учащийся, безработные – 24, а также другие, менее многочисленные категории.**

В течение многих лет задержанные занимают первое место в списке людей, обращающихся к Омбудсмену. Проблемы, которые поднимает эта категория заявителей следующие: условия содержания, медицинское обслуживание, качество продуктов питания, одежда. Особая тема в обращениях заключенных в 2018 году связана со вступлением в силу с 01.01.2019г. поправок к части 5 статьи 385 УПК, которые уменьшили наказание: 2 дня лишения свободы за один день предварительного ареста. Это вызвало серию просьб со стороны заключенных о предоставлении им докладов о посещениях Омбудсменом мест содержания под стражей и докладов Национального Механизма по Предупреждению Пыток. Заключенные просят данные доклады, чтобы подать в суд иск об уменьшении срока наказания, в связи с содержанием в бесчеловечных или унижающих достоинство условиях, которые они надеются доказать, в том числе посредством запрашиваемых докладов. Ответ на такой большой по объему документов запрос был непростым вызовом для Офиса Народного Адвоката в 2018 году, поскольку (физический) объем запрошенного превысил возможности учреждения. Однако Офис Народного Адвоката нашел решение – было напечатано разумное количество докладов за 2010–2018 годы, которые распространялись с участием НПА во всех тюрьмах страны, данные доклады передавались в библиотеки пенитенциаров.

Анализ поступивших заявлений по категориям petitioners:

В течение 2018 года Народный Адвокат начал 12 собственных расследований, а Народный Адвокат по правам ребенка – 22 собственных расследования.

В процессе расследования заявлений, принятых к рассмотрению, Народный Адвокат уполномочен предпринимать определенные процедурные действия и направлять определенные акты реагирования, соответствующих его полномочиям, как указано ниже:

**Процессуальные действия/акты реагирования в динамике
(сравнительная динамика 2015-2018 годы)**

Процессуальные действия /акты реагирования	2015	2016	2017	2018
Заключения с рекомендациями по поводу принятия необходимых мер для безотлагательного восстановления нарушенных прав заявителя (ст.24 Закона № 52/2014г.)	62	65	129	57
Ходатайство о возбуждении уголовного/дисциплинарного производства в отношении должностного лица допустившего нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека (ст.25 ч.(1) п.б) Закона №52/2014г.)	4	9	13	9
Представление с указанием должностным лицам всех уровней на случаи халатности в работе, нарушения служебной этики, волокиту и бюрократизма (ст.25 ч.(1) п.d) Закона № 52/2014г.)	11	19	6	9
Иск в судебную инстанцию /вступление в процесс с тем, чтобы представить свои заключения в целях защиты прав и свобод, законных интересов лиц. (ст.25 ч.(2), (3) Закона №52/2014г.)	2/2	9/7	13	1/11
Соглашение о примирении (ст.23 ч.(3) Закона №52/2014г.)	1	2	2	1
Предложения по улучшению работы административного аппарата (п. 7, ч. (6)) Закона № 164/2015г.)	2	1	4	-
Требование о проведении судебной экспертизы (ст.11 п.м) Закона №.52/2014г.)	1	1	-	-
Предложения и рекомендации по совершенствованию законодательства (ст.27 п.а) Закона №.52/2014г.)	8	15	14	12
Обращение в Конституционный Суд с запросом о контроле конституционности законодательных актов (ст.26 Закона №52/2014г.)	2	3	3	-
Мнения по проектам нормативных актов (ст.27 п.б) Закона №.52/2014г.)	60	80	59	42
ВСЕГО	155	211	245	142

В течение 2018 года Офис Народного Адвоката проводил приём посетителей ежедневно с 09.00 до 15.00. По аналогичному графику был организован приём граждан в Представительствах. В течение 2018 года Офис Народного Адвоката принял в ходе приёма граждан 3244 человека.

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ДЕЙСТВИЯ/АКТЫ РЕАГИРОВАНИЯ НАРОДНОГО АДВОКАТА

Заключения с рекомендациями по поводу принятия необходимых мер для безотлагательного восстановления нарушенных прав заявителя (ст. 24 Закона о Народном Адвокате (Омбудсмене) № 52 от 03.04.2014г.)

Согласно ст. 24 Закона №52 при установлении факта нарушения прав или свобод заявителя народный адвокат направляет соответствующему органу или должностному лицу, решения, действия или бездействия которых, по его мнению, нарушают права и свободы человека, свое заключение, содержащее рекомендации по поводу принятия необходимых мер для безотлагательного восстановления нарушенных прав заявителя. Орган или должностное лицо, которые получили заключение, обязаны в 30-дневный срок рассмотреть его и сообщить народному адвокату в письменной форме о мерах, принятых для улучшения ситуации. В случае несогласия с принятыми мерами народный адвокат вправе обратиться в вышестоящий орган для принятия соответствующих мер по выполнению рекомендаций, содержащихся в заключении, и/или информировать общественное мнение. Вышестоящий орган обязан сообщить о принятых мерах в течение 45 дней. Орган или должностное лицо, которые получили заключение, обязаны в 30-дневный срок рассмотреть его и сообщить народному адвокату в письменной форме о мерах, принятых для улучшения ситуации. В случае несогласия с принятыми мерами Народный Адвокат вправе обратиться в вышестоящий орган для принятия соответствующих мер по выполнению рекомендаций, содержащихся в заключении, и/или информировать общественное мнение. Вышестоящий орган обязан сообщить о принятых мерах в течение 45 дней.

В 2018 году Народный Адвокат не использовал право обратиться к вышестоящему органу, учитывая, что указанные организации следовали рекомендациям, представленным в Заключениях. В этой связи было составлено 57 заключений, содержащих рекомендации о мерах, которые необходимо принять для немедленного восстановления в правах заявителя, которые были направлены в центральные и местные органы государственной власти как следует из таблицы:

Учреждения, которым направлены акты реагирования Народного Адвоката:

Учреждение	Количество актов реагирования 2018 г.
Министерство здравоохранения, труда и социальной защиты, в том числе подведомственные учреждения	6
Министерство образования, культуры и исследований и подведомственные учреждения	9
Министерство внутренних дел, в том числе подведомственные учреждения	5
Министерство юстиции, включая подведомственные учреждения	27
Местные органы власти	5
Судебная система	1

Генеральная прокуратура	1
ГП. «Poșta Moldovei»	1
СИБ	1
Народное Собрание Гагаузии	1
всего	57

Из общего числа заключений, содержащих рекомендации относительно мер, которые необходимо принять для незамедлительного восстановления в правах лица, было представлено следующее:

Министерству юстиции и подведомственным учреждениям – 27 заключений.

Представленные рекомендации касаются: улучшения условий содержания под стражей и обеспечения минимальных стандартов содержания под стражей, права на охрану здоровья лиц, находящихся в местах лишения свободы; создания механизма снижения сексуальной агрессии среди несовершеннолетних, содержащихся в местах лишения свободы; разработки внутренних положений по стандартизации действий администрации пенитенциарных учреждений, касающихся предоставления заключенным, прибывающим в тюрьмы, права на телефонный звонок; принятия решительных и эффективных мер по предупреждению и сокращению незаконного оборота, потребления и неконтролируемого распространения психотропных или наркотических веществ, прекурсоров, аналогов и других незаконных веществ в пенитенциарных учреждениях; внедрения международных стандартов лечения наркологической зависимости метадоном; стандартизация процедур предоставления права на свидание заключенным, между которыми существуют брачные отношения.

Министерству образования, культуры и исследований и подведомственным учреждениям – 9 заключений. Рекомендации: пересмотр отношения к проблеме и искоренение насилия в отношении детей, создание программы непрерывного обучения учителей и воспитателей в области предотвращения насилия и мер по реагированию на факты насилия; принятие во внимание и реагирование на призыв пенитенциарных учреждений оказать необходимую поддержку реинтеграции в образовательный процесс несовершеннолетних, побывавших в местах лишения свободы; внутренняя подготовка учителей по управлению конфликтными ситуациями и снижению уровня насилия среди учащихся.

Органам местного публичного управления – 5 заключений. Представленные рекомендации касаются: принятия мер по инициированию и проведению процедур по контролю за степенью выполнения правил по ограждению территорий образовательных учреждений; принятия срочных мер для обеспечения того, чтобы всем школьникам из сел предоставлялся бесплатный и недорогой транспорт до городских учебных заведений; обеспечение права на социальную помощь при плохих условиях жизни, обеспечение доступа к информации, обеспечение доступа людей с ограниченными возможностями, к физической среде, особая защита детей из групп риска и детей, разлученных со своими родителями.

Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты, в том числе подведомственным учреждениям – 6 заключений. Рекомендации относятся к следующему: принять необходимые меры для проведения санитарной экспер-

тизы продуктов питания и питьевой воды, используемых в рационе детей в учебных заведениях; издать методическое пособие для всех государственных санитарно-медицинских учреждений, с информацией о необходимости соблюдать положения Национальной программы иммунизации на 2016-2020 годы; социальная помощь и социальная защита уязвимым семьям с большим количеством детей; обеспечить физический доступ для людей с ограниченными физическими возможностями к государственным органам и в социальной сфере, обеспечить право на достойную жизнь, обеспечить право на информацию граждан, обеспечить защиту лиц с ограниченными возможностями, уважение к праву частной собственности, не выплата пособия по отцовству, обеспечить соответствующие условия в образовательных учреждениях, восстановить в правах несовершеннолетних, обеспечить право на социальную защиту детей, находящихся в ситуации риска и детей, разлученных со своими родителями.

Министерству внутренних дел, в том числе подведомственным учреждениям – 5 заключений. Представленные рекомендации касаются: исправления положения дел по условиям содержания в изоляторах временного содержания в инспекторатах полиции.

В большинстве случаев, соответствующие учреждения учитывали рекомендации Народного Адвоката и предпринимали рекомендованные меры в пределах выделенных финансовых ресурсов или обеспечивали выполнение рекомендаций.

Ходатайство о возбуждении уголовного/дисциплинарного производства в отношении должностного лица допустившего нарушения, повлекшие ущемления прав и свобод человека (ст.25 ч.(1) п.б) Закона о Народном Адвокате (Омбудсмене) №52 от 03.04.2014г.)

Согласно ст.25 ч.(1) п.б) Закона о Народном Адвокате (Омбудсмене) №52 от 03.04.2014г., по результатам рассмотрения заявления Народный Адвокат вправе обратиться в компетентные органы с ходатайством о возбуждении дисциплинарного либо уголовного производства в отношении должностного лица, допустившего нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека.

Так, в 2018 году Народный Адвокат ходатайствовал о возбуждении дисциплинарных или уголовных процедур в 14 случаях, связанных с должностными лицами, допустившими нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека.

- **Генеральная прокуратура и районные прокуратуры – 7 ходатайств** о возбуждении дисциплинарного или уголовного производства в отношении должностных лиц, допустивших нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека. По всем ходатайствам Омбудсмана отказано в возбуждении уголовного или дисциплинарного производства.
- **Национальная Пенитенциарная Администрация, включая подведомственные учреждения – 3 ходатайства**, в рамках которых начата дисциплинарная процедура в отношении должностных лиц, допустивших нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека. Во всех случаях начаты служебные расследования, в соответствии с положениями Закона № 300 от 21 декабря 2017 года «О системе пенитенциарной админи-

страции», в результате чего должностные лица, получили строгие предупреждения о соблюдении своих должностных обязанностей.

- **Министерство внутренних дел – 2 ходатайства** о возбуждения дисциплинарной процедуры в отношении должностных лиц, допустивших нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека. В обоих случаях начато служебные расследование, и должностные лица получили предупреждение о соблюдении своих служебных обязанностей.
- **Национальный центр по борьбе с коррупцией – 1 ходатайство** о возбуждении дисциплинарного или уголовного производства в отношении должностных лиц, допустивших нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека. В результате рассмотрения ходатайства, признаков совершения должностным лицом нарушения, повлекшего ущемление прав и свобод человека или правонарушения, не установлено и проверка прекращена.
- **Национальный центр защиты персональных данных – 1 ходатайство** о возбуждении дисциплинарного или уголовного производства в отношении должностных лиц, допустивших нарушения, повлекшие ущемление прав и свобод человека. В результате рассмотрения ходатайства начато административное производство.

Представление с указанием должностным лицам всех уровней на случаи халатности в работе, нарушения служебной этики, волокиты и бюрократизма (ст. 25 ч.(1) п.д) Закона о народном адвокате № 52 от 03.04.2014г.)

В соответствии с п. d) Закона №52 о Народном Адвокате по результатам рассмотрения заявления народный адвокат вправе указать должностным лицам всех уровней на случаи проявления халатности в работе, нарушения служебной этики, волокиты и бюрократизма.

На основании этого положения, в 2018 году было направлено 3 представления/ ходатайства в:

- **Национальную Пенитенциарную Администрацию** – одно ходатайство на проведение внутреннего расследования по делу о халатности в работе. В результате вмешательства Народного Адвоката, Пенитенциар №10 Гоян проинформировал Прокуратуру Кишинэу о ситуации, связанной с «пресечением попытки побега из Пенитенциарного учреждения № 10 Гоян».

- **Местные органы власти** – одно представление для проведения внутреннего расследования по делу о халатности в работе, дело находится в стадии рассмотрения.

- **Совет по защите прав ребенка Кэушень** – ходатайство о проведении внутреннего расследования по делу о халатности в работе. В результате вмешательства Омбудсмена предприняты надлежащие меры.

**Звонки поступившие на Горячую Линию «Телефон ребёнка»
на период 01.01.2018г. – 31.12.2018г.**

Нарушенное право	Взрослый	Ребёнок	Городская среда	Сельская среда	всего
Право на жизнь, физическую и психическую неприкосновенность	2		2		2
Личная свобода и безопасность					
Право на защиту	11		7	2	11
Право на свободное перемещение					
Право на личную, семейную и частную жизнь	37	1	30	8	38
Неприкосновенность жилища	1			1	1
Секрет корреспонденции					
Свобода творчества	1		1		1
Право на информацию	4		2	2	4
Право на обучение	20	1	10	11	21
Право на охрану здоровья	3		3		3
Право на труд	1			1	1
Право на частную собственность и её защиту	3		2	1	3
Право на социальную защиту и помощь	27	1	14	14	28
Защита семьи и детей-сирот	9		5	4	9
Право на собственность	1			1	1
Право ребёнка на мнение	1			1	1
Защита от насилия и небрежного обращения	18		11	7	18
Пытки и лишение свободы	1		1		1
ВСЕГО – 143					

В течение 2018 года было зарегистрировано **143 телефонных звонка** на Горячую Линию «Телефон ребенка» в Офис Народного Адвоката. Из общего числа звонков, **140 поступили от взрослых и три от детей**. По шести звонкам Омбудсмен начал собственное расследование, в том числе по жалобам на насилие в семье/нарушение графика встречи родителя с ребёнком/отказ родителя выплачивать содержание ребёнка, прекращение выплаты пособия по опеке. Необходимо отметить, что, зачастую, звонившие на горячую линию «Телефон ребёнка», нуждаются в юридической консультации. Все звонившие получили необходимую юридическую консультацию и необходимую помощь.

КАДРОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ

СТРУКТУРА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КОМАНДЫ ОФИСА НАРОДНОГО АДВОКАТА

Из перспективы структуры, Офис Народного Адвоката состоит из Народного адвоката и его заместителей, Народного адвоката по правам ребёнка, Генерального секретаря, структурных подразделений со статусом управлений, служб и территориальных представительств. Общее руководство Офисом осуществляет Народный адвокат. Организационную и административную работу Офиса возглавляет Генеральный секретарь.

Согласно ст. 34 Закона о Народном Адвокате (омбудсмене) №. 52 от 03.04.2014г., Офис народного адвоката подчиняется народному адвокату и предоставляет ему организационную, правовую, информационную и техническую помощь в целях исполнения им своих обязанностей.

На местах деятельность осуществляется через четыре представительства: Представительство в Бэлць, Представительство в городе Кахул, Представительство в Комрате, Представительство в Варнице.

Законом № 164 от 31.07.2015 г. «Об утверждении Положения об организации и функционировании Офиса Народного Адвоката» был утвержден ограничительный орган учреждения в количестве 65 единиц. Предел может быть изменен Парламентом по мотивированному предложению Народного адвоката.

В 2018 году была изменена организационная структура учреждения, утверждено и внедрено новое штатное расписание. В настоящее время организационная структура включает:

Структурные подразделения:

1. Управление законодательства и публичной политики;
2. Управление мониторинга и докладов;
3. Управление по предупреждению пыток;
4. Управление по правам ребёнка;
5. Управление по работе с заявлениями;
6. Управление по продвижению прав человека и связям с общественностью;
7. Финансово – административная служба;
8. Служба внутреннего аудита;
9. Служба поддержки внутреннего менеджмента;
10. Кадровая служба (отдел кадров);
11. Юридическая служба;
12. Секретариат;

Территориальные подразделения:

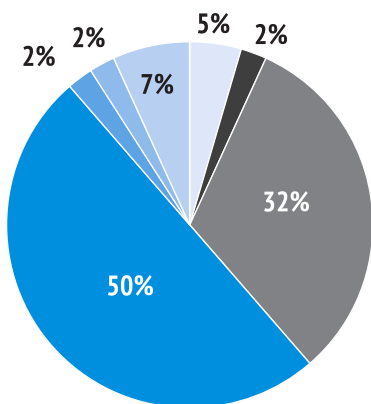
1. Представительство в Бэлць
2. Представительство в Кахул
3. Представительство в Комрате
4. Представительство в Варнице

В конце 2018 года в Офисе Народного Адвоката работало 44 человека. Персонал Офиса состоит из государственных служащих, персонала кабинета Народного Адвоката, технического персонала и других сотрудников.

Структура персонала по социо-профессиональным категориям

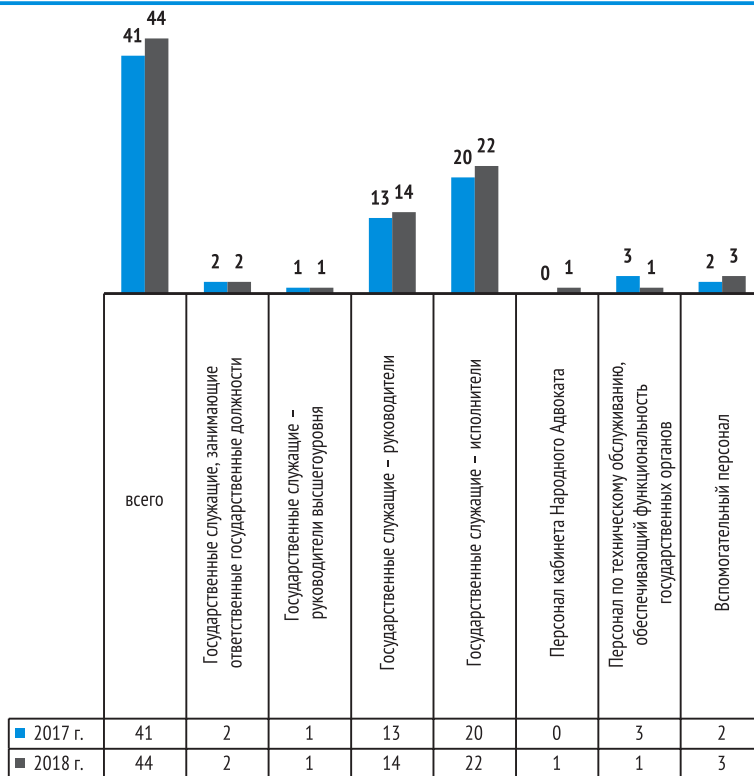
Категория государственной должности/ поста	Количество человек в 2018г.
Государственные служащие, занимающие ответственные государственные должности	2
Государственные служащие-руководители высшего уровня	1
Государственные служащие-руководители	14
Государственные служащие-исполнители	22
Персонал кабинета Народного Адвоката	1
Персонал по техническому обслуживанию, обеспечивающий функциональность государственных органов	1
Вспомогательный персонал	3
ВСЕГО	44

Структура должностей и постов Офиса Народного Адвоката

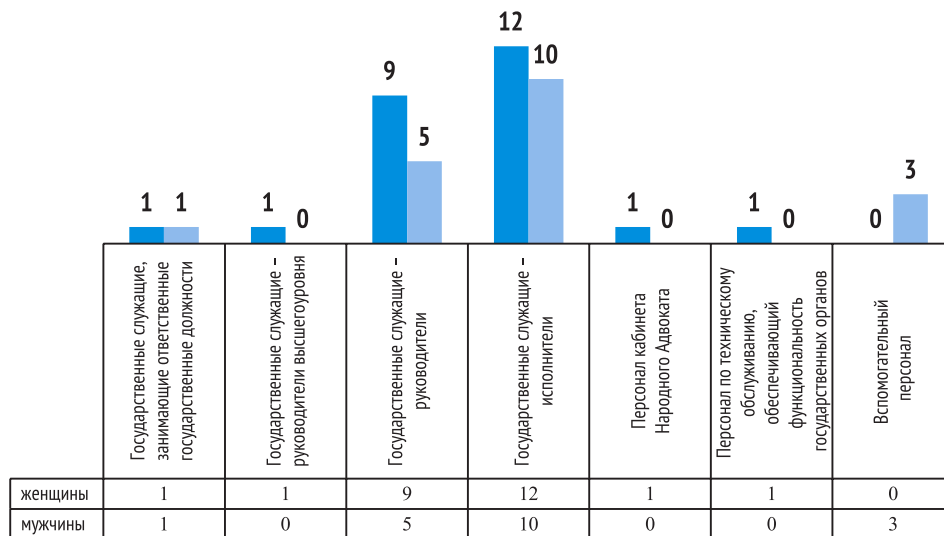
- Государственные служащие, занимающие ответственные государственные должности
- Государственные служащие – руководители высшего уровня
- Государственные служащие – руководители
- Государственные служащие – исполнители
- Персонал кабинета Народного Адвоката
- Персонал по техническому обслуживанию, обеспечивающий функциональность государственных органов
- Вспомогательный персонал

Анализ обеспечения Офиса Народного Адвоката кадрами предполагает как общий анализ коллектива сотрудников, так и анализ по категориям на 2018 год в сравнении с 2017 годом.

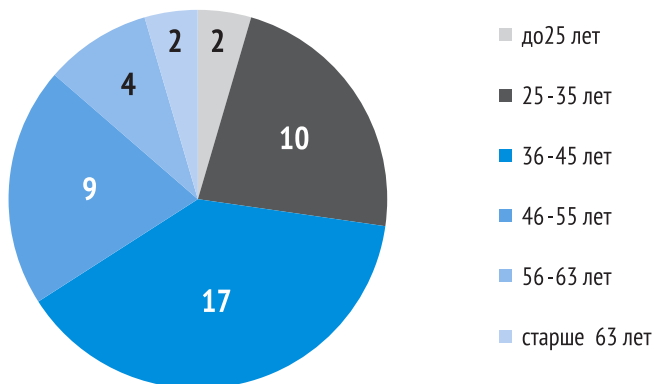
Анализ структуры коллектива по половому признаку показывает, что в учреждении работают больше женщин (25), чем мужчин (19).

Структура коллектива сотрудников, по категории пола

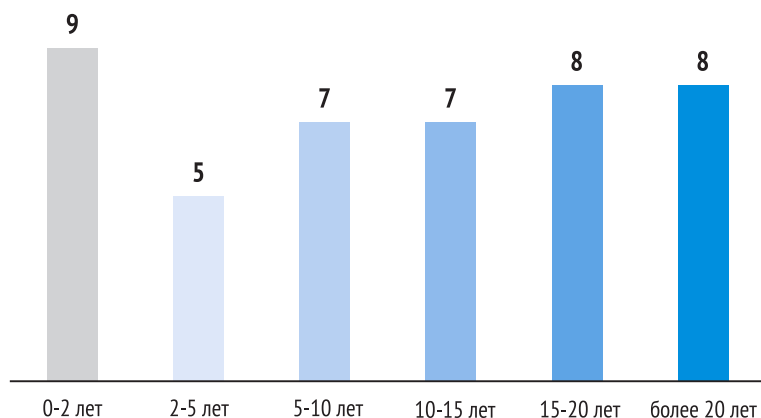

Анализ структуры коллектива по возрасту указывает на то, что большее количество сотрудников относится к возрастной категории 35-45 лет.

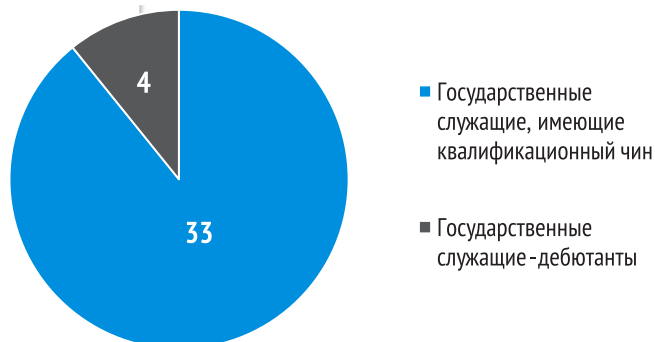
Структура коллектива, по критерию возраста

Структура коллектива по критерию стажа работы в государственной службе/иное, человек

В Офисе Народного Адвоката работают 37 государственных служащих, из которых 33 имеют квалификационный чин, а 4 являются государственными служащими-дебютантами.

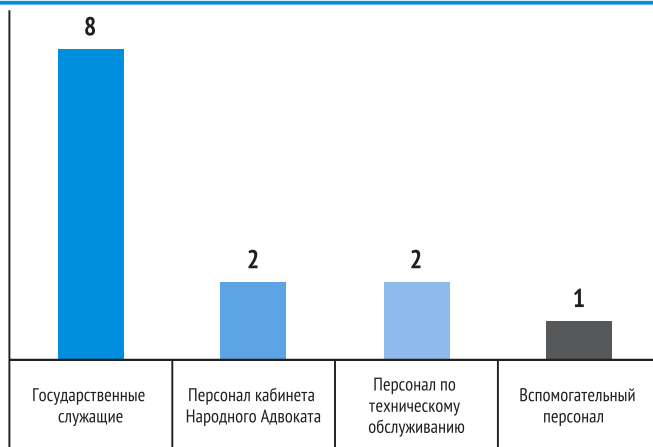

Назначение на государственные должности осуществляется в соответствии с положениями Закона №. 158 от 4 июля 2008 года «О государственной должности и статусе государственного служащего» и Постановления Правительства №. 201 от 11 марта 2009 года «О введении в действие положений Закона о государственной должности и статусе государственного служащего № 158-XVI от 4 июля 2008 года». Трудоустройство сотрудников других социально-профессиональных категорий осуществляется в соответствии с трудовым законодательством.

В 2018 году было проведено 10 конкурсов на вакантные места/временные вакансии; 3 конкурса из 10 объявленных невозможно было провести по причине: 1 – нехватки кандидатов, 2 – навыки /способности кандидатов были недостаточны для приёма на работу на данные государственные должности.

Таким образом, за отчетный период принято на работу 13 человек, из которых:

- по конкурсу принято на работу 8 государственных служащих – один государственный служащий-руководитель и 7 государственных служащих-исполнителей, 4 из которых дебютанты;
- В соответствии с положениями Закона № 80 от 07 мая 2010 года о статусе персонала кабинета лиц, исполняющих ответственные государственные должности, 2 человека были назначены в кабинет Народного Адвоката по защите прав ребёнка (со статусом служащего);
- 2 человека были наняты, чтобы обеспечить техническое обслуживание учреждения;
- 1 человек принят на работу в ряды вспомогательного персонала.

В течение 2018 года прекратили рабочие отношения путём отставки, увольнения, освобождения от занимаемой должности 11 человек, так доля текучести кадров составила в 2018 году 25%.

Обучение сотрудников повышает уровень достижения стратегических целей государственного органа. Институциональное развитие Офиса Народного Адвоката, совершенствование процедур и систем работы в значительной степени зависят от начального обучения сотрудников и их непрерывного профессионального развития.

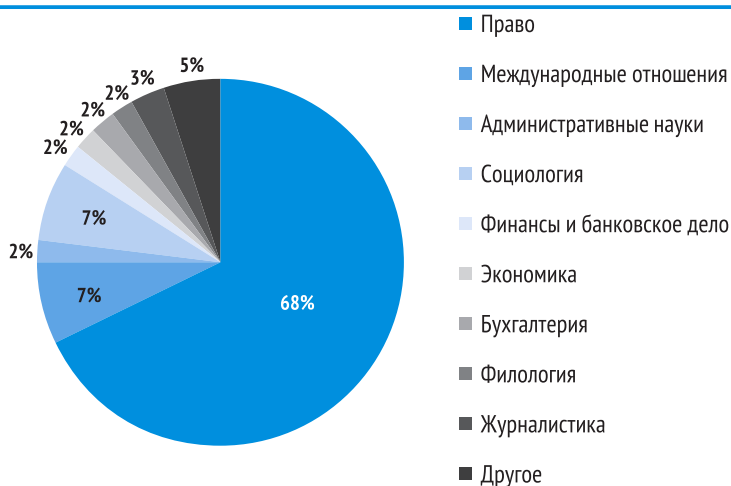
В Офисе Народного Адвоката из всех категорий должностей только вспомогательный персонал имеет профессионально-техническое образование, другие

категории имеют высшее образование, первого цикла – лиценциатуру, и/или степень магистра, второго цикла высшего образования:

Количество работников с профессионально-техническим образованием	Количество работников с одной профессиональной специализацией высшего образования	Количество работников с несколькими профессиональными специализациями высшего образования	Количество работников с высшим образованием (лиценциатура и/или магистратура)	Количество работников с несколькими профессиональными специализациями высшего образования (лиценциатура и/или магистратура)
2	17	1	22	2

В зависимости от области профессионального образования, распределение указывает на следующее:

№	Профессиональное образование Первая ступень – высшее образование	Количество сотрудников
1.	Право	30
2.	Международные отношения	2
3.	Административные науки	1
4.	Социология	1
5.	Финансы и банковское дело	1
6.	Экономика	1
7.	Бухгалтерия	1
8.	Филология	3
9.	Журналистика	1
10.	Другое	3

Процесс непрерывного профессионального развития в Офисе Народного Адвоката организован и осуществляется в соответствии со следующими принципами:

- соблюдение права государственного служащего на профессиональное развитие;
- профессиональное развитие – обязанность;
- ориентированность на потребности в обучении;
- децентрализация процесса непрерывного профессионального развития;
- либерализация услуг обучения.

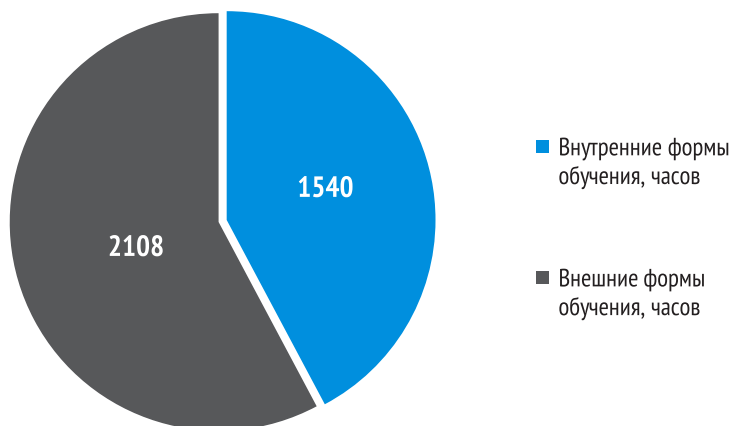
Непрерывное профессиональное развитие сотрудников Офиса Народного Адвоката осуществляется посредством учебных мероприятий различных типов и форм, целью которых является приобрести новые и улучшить прежние знания, развить навыки и смоделировать отношение/модели поведения, необходимые для эффективного выполнения служебных обязанностей.

Профессиональная подготовка – это деятельность, осуществляемая с целью приобретения теоретических знаний и практических навыков, способных обеспечить выполнение сотрудниками Офиса Народного Адвоката своих задач при выполнении своей работы, особенно в области прав человека.

Профессиональное обучение – наиболее информативный вид деятельности, целью которого является расширение и обновление знаний, развитие навыков и моделирование отношения, необходимых для сотрудников, с целью повышения уровня качества их профессиональной деятельности.

В 2018 году Офис Народного Адвоката мотивировал и стимулировал участие 37 сотрудников в учебных мероприятиях, что составило 3648 часов внешнего (2108 часов) и внутреннего (1540 часов) профессионального обучения.

Внутренние формы

Для эффективного выполнения своих стратегических задач в качестве государственного органа, Офис Народного Адвоката устанавливает важные требования к программам обучения.

В зависимости от потребностей в профессиональном развитии различных категорий работников устанавливаются конкретные цели, для которых требуются учебные программы:

- **общего характера**, включая общественные функции и статус государственного служащего, в значительной степени предлагаемые Академией Государственного Управления;
- **специализированные**, особенно в области прав человека. Основными партнерами Офиса Народного Адвоката в процессе профессионального развития в области прав человека являются Совет Европы, Программа ООН по развитию – в рамках проектов институционального развития.

Для повышения эффективности процесса профессионального развития сотрудников учреждения, в 2018 году был разработан План обретения и развития навыков Офиса Народного Адвоката. План обретения и развития навыков – это документ, устанавливающий основные институциональные навыки, необходимые для эффективного осуществления миссии Народного Адвоката/Народного адвоката по правам ребёнка и задач Офиса Народного Адвоката.

Для реализации миссии и достижения задач Офиса Народных Адвокатов решающими являются следующие 5 навыков:

- 1) Навыки в области проведения мониторинга и составления докладов (для внутреннего пользования/для использования на международном уровне) по тематике соблюдения прав человека в свете международных стандартов;
- 2) Навыки влияния на публичную политику и нормативно-правовую базу, в целях соответствия международным стандартам в области прав человека;
- 3) Навыки по обеспечению/развитию механизмов защиты прав человека посредством решения отдельных индивидуальных дел;
- 4) Навыки по развитию образования и информирования профессиональных групп в области прав человека по повышению уровня правового информирования населения;
- 5) Навыки внешнего общения с бенефициарами/партнерами/СМИ для формирования устойчивых партнерских отношений.

План развития навыков является справочным документом в операционных процессах для планирования и предоставления профессионального/компетентного персонала; для развития и профессиональной подготовки персонала; для управления и оценки эффективности; для карьерного роста и управленческой преемственности.

План развития навыков может быть дополнен и/или пересмотрен в свете изменений, имеющих место в структуре должностей учреждения, а также/или в связи с установленными внешними требованиями.

Развитые навыки сотрудников Офиса Народного Адвоката в указанных областях являются важным фактором в процессе международной аккредитации учреждения и поддержания *статуса А*, полученного в 2018 году.

ФИНАНСОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ И КОНТРОЛЬ

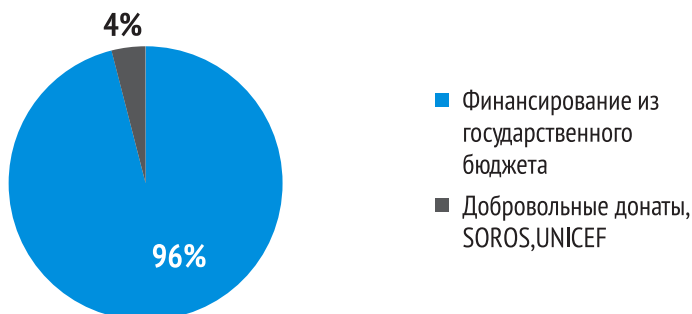
В соответствии с утвержденными рамками бюджета на 2018 год, на финансирование деятельности Офиса Народного Адвоката выделены **12458.0 тысяч лей**. Указанная сумма распределена на покрытие расходов по двум компонентам:

- Мониторинг соблюдения прав человека – выделено отчислений 12062.6 тысяч лей
- национальный Механизм по предупреждению пыток (7 членов) – выделено отчислений – 395.4 тысяч лей.

Дополнительно, в течение 2018 года в учреждение поступали добровольные пожертвования со стороны следующих организаций:

- Фонда SOROS (в сумме 331435.4 лей) по выполнению проекта по выделению гранта «Managementul reținerii și detenției în Inspectoratele de Poliție din Republica Moldova»;
- UNICEF Moldova (в сумме 137150 лей) в соответствии с Соглашением о сотрудничестве 2018/09, подписанного сторонами 03.07.2018г., под названием «Consolidarea capacităților Avocatului Poporului pentru drepturile copilului de monitorizare și raportare a situației și a nevoilor copiilor din grupurile vulnerabile din Republica Moldova».

Финансирование Офиса Народного Адвоката

Уровень выполнения бюджета Офиса Народного Адвоката по состоянию на 31.12.2018г. составляет 90,8%. Выполнение по каждой бюджетной линии представлено следующим образом.

Наименование компоненты расхода	Запланировано, тысяч лей	Исполнено, тысяч лей	% исполнения
Мониторинг соблюдения прав человека			
Расходы по заработной плате сотрудников	6939.5	6903.1	99,6
Товары и услуги	3796.1	3183.0	83,9
Членские взносы в международных организациях	96.1	87.7	91.3
Закупки основных и оборотных фондов	1699.5	1410.3	83.0
Всего по компоненте	12531,2	11584,0	92,4

Национальный механизм по предупреждению пыток			
Товары и услуги	56,5	-	0
Заработная плата членов НМПП	291,7	124,2	42,6
Запасы оборотных фондов	47,2	25,5	54,0
Всего по компоненте	395,4	149,7	37,9
ВСЕГО	12926,6	11733,7	90,8

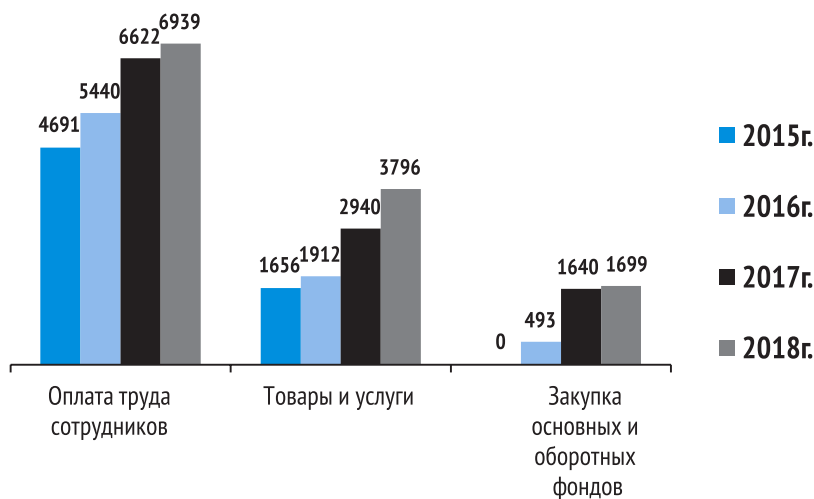
В течение всего года финансирование деятельности и потребностей учреждения осуществлялось в течение нескольких календарных дней, таким образом, все выплаты работникам, в государственный бюджет, выплаты поставщикам товаров и услуг производились в установленные сроки. Как в течение года, так и в конце года просроченных задолженностей нет.

Стоит отметить, что в 2018 году отчисления на финансирование учреждения значительно увеличились, и в то же время были увеличены отчисления на финансирование деятельности Народного Адвоката и Народного Адвоката по правам ребёнка, для выполнения обязанностей, предусмотренных Законом № 52, с 6,4 миллионов лей в 2015 году до 12,9 миллионов в 2018 году, то есть повысились на 101,7%.

В динамике указанное повышение выглядит следующим образом:

Наименование отчислений, тысяч лей	2015г.	2016г.	2017г.	2018г.
Мониторинг соблюдения прав человека				
Расходы по заработной плате сотрудников	4691.7	5440.2	6622.3	6939.5
Товары и услуги	1656.5	1912.3	2940.2	3796.1
Закупки основных и оборотных фондов		493.7	1640.3	1699.5
Членские взносы в международных организациях	62.5	116.8	95.6	96.1
Всего по компоненте	6410.7	7963	11298.4	12531.2
Национальный Механизм по Предупреждению Пыток				
Товары и услуги		436.6	5	56.5
Заработная плата членов НМПП		83.5	118.3	291.7
Закупки основных и оборотных фондов			131.1	47.2
Всего по компоненте	0	520.1	254.4	395.4
Всего	6410.7	8483.1	11552.8	12926.6

Финансирование Офиса Народного адвоката в динамике, (тысяч лей)

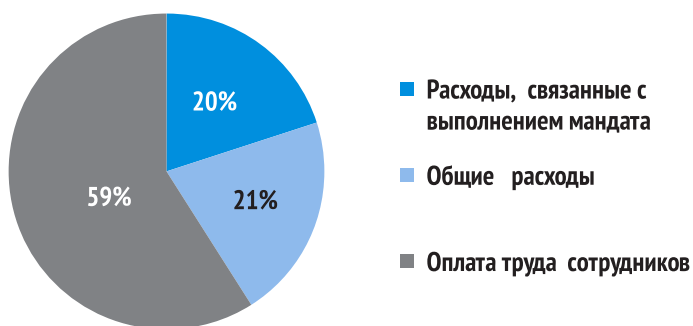

Увеличение отчислений для учреждения способствовало улучшению финансового положения учреждения, а также тому факту, что после аккредитации учреждению был присвоен *статус А*, поскольку, согласно Парижским принципам, одно из условий предоставления *статуса А* учреждению по продвижению и защите прав человека является его достаточная финансовая автономия.

В течение 2018 года Офис Народного Адвоката имел расходы в размере 12271,6 тыс. лей. Их можно сгруппировать в три большие категории, а именно:

- **Расходы на персонал** – составляют около 59% от общих расходов (оплата труда работников, выплата взносов в государственный бюджет, выплата пособий сотрудникам, в соответствии с законодательными положениями). Оплата труда работников осуществляется в соответствии с законодательными положениями бюджетной системы;
- **Обычные, общие расходы, связанные с деятельностью** – около 21% от общих расходов (содержание здания учреждения – электричество, отопление, водоснабжение, охрана, аренда, ремонт, уборка, логистическое обеспечение рабочих мест: мебель, техническое оборудование, канцелярские товары и т. д.);
- **Расходы, связанные с выполнением мандата Народного Адвоката и Народного Адвоката по правам ребёнка**, включая Национальный механизм по предупреждению пыток, – около 20% от общих расходов (редактирование информационных материалов; обучение целевых групп, разработка и презентация тематических исследований; закупка топлива для проведения мониторинговых посещений пенитенциарных учреждений, психиатрических больниц, школ; закупок расходных материалов, рекламных материалов для различных мероприятий; поездки, членские взносы в международные организации и т. д.).

Распределение расходов Офиса Народного Адвоката

Достаточное финансирование деятельности по мандату повысило авторитет учреждения и способствовало реализации Годового плана работы учреждения. Объем финансовых ресурсов в 2018 году позволил учреждению покрыть свои потребности, связанные с обслуживанием здания учреждения (электричество, отопление, водоснабжение, охрана, ремонт, уборка и т. д.), оплаты труда сотрудников и потребность в финансовых средствах, связанных с выполнением мандатов Народного Адвоката и Народного Адвоката по правам ребёнка.

РЕКОМЕНДАЦИИ НАРОДНОГО АДВОКАТА

- Продолжать усилия по реформированию системы правосудия для обеспечения ее доступности, независимости, эффективности, прозрачности и неподкупности;
- Принять решительные меры для выполнения изложенных выше рекомендаций региональных и международных правозащитных органов, касающихся системы правосудия;
- Принять всеобъемлющее законодательство для криминализации преступлений на почве ненависти, в соответствии с Конвенцией ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации.
- Народный Адвокат повторяет свои предыдущие рекомендации, призывая государство применять альтернативные превентивному аресту меры таким образом, чтобы он применялся в качестве исключительной меры;
- Разработать альтернативные превентивному аресту меры;
- Повышать профессиональную компетентность судебной власти, с целью повышения уровня мотивирования принимаемых решений.
- Народный Адвокат рекомендует властям учитывать рекомендации партнеров по развитию в отношении обеспечения права голоса.
- Органам власти выполнить рекомендации Комитета министров Совета Европы, Рес (2018) 11 о плюрализме СМИ и прозрачности собственности масс-медиа (повышение прозрачности владения средствами массовой информации и уменьшение концентрации собственности на средства массовой информации);
- Обеспечить реализацию Кодекса аудиовизуальных медиауслуг Республики Молдова, Национальной концепции развития медиа в Республике Молдова, Закона о привлечении иностранных инвестиций в области кинопроизводства и других аудиовизуальных произведений и Концепции информационной безопасности Республики Молдова в духе европейских традиций, и в соответствии с рекомендациями международных партнеров Республики Молдова;
- Продолжить процесс совершенствования законодательной базы СМИ и принять Закон о рекламе, внести поправки в Закон о доступе к информации, Закон о свободе выражения мнений, Закон о защите личных данных, после проведения предварительных консультаций с гражданским обществом;
- Выполнить рекомендации Совета ООН по правам человека для государств-членов Резолюции №. 39/6 «Безопасность журналистов» от 27 сентября 2018 года;
- Выполнить рекомендации Комитета министров CoE CM / Рес (2016) 4 [1] от 30 апреля 2014 года в отношении защиты и безопасности журналистов и других представителей средств массовой информации;
- Принять в срочном порядке ряд законопроектов о преступлениях на почве ненависти и предвзятости (согласно перечню критериев национального законодательства и ЕСПЧ), и обеспечить точное выполнение этих положений, для предотвращения новых случаев разжигания ненависти;
- Оперативно и эффективно расследовать все правонарушения против журналистов, совершенные государственными или негосударственными субъектами, привлекать к ответственности за запугивание, преследование журналистов, угрожающих дискурсов в их адрес;

- Привести в соответствие с европейскими нормами и стандартами Закон о защите персональных данных № 133/2011; Закон о коммерческой тайне № 171/1994; Закон о государственной тайне № 245/2008, с формулировкой чётких положений о категории информации, представляющей общественный интерес;
- Обеспечить доступ к информации, представляющей общественный интерес, в том числе, посредством современных электронных средств, исключив злоупотребление толкования национальных и международных правовых норм о государственной и коммерческой тайне, защите персональных данных, данных об отказе в предоставлении запрошенной информации лицам или журналистам;
- Обеспечить обучение персонала центрального и местного органов власти по вопросам обеспечения прозрачности и доступа к информации.
- Народный Адвокат рекомендует властям обеспечить свободу собраний, как указано в его рекомендациях и Комитета ООН по правам человека: без неоправданных ограничений и препятствий в законодательстве и на практике, принять надлежащие меры для обеспечения того, чтобы организаторы и участники собраний не сталкивались с запугиванием, включая вмешательство полиции перед организацией собраний. Разработать адекватную политику в области здравоохранения в отношении редких заболеваний;
- Проводить контроль финансовых ресурсов, предназначенных для ранней диагностики редких заболеваний;
- Разработать методику реабилитации и ресоциализации пациентов с диагнозами редких заболеваний;
- Медицинским учреждениям установить политику и внутренние процедуры по соблюдению прав пациентов;
- Проводить регулярный мониторинг соблюдения/выполнения работниками здравоохранения и руководителями государственных медико-санитарных учреждений действующих нормативных актов в области здравоохранения (законы, приказы, положения, клинические протоколы);
- Разработать эффективную нормативную базу для расследования и разрешения случаев врачебных ошибок и злоупотреблений служебным положением;
- Организовать начальное и непрерывное обучение работников здравоохранения относительно законодательства по здравоохранению и правам человека, с целью обеспечения соблюдения прав пациентов при совершении медицинского акта;
- Медицинским специалистам необходимы навыки в области коммуникации, а пациентам – знания о высокой степени ответственности за свое здоровье;
- Пересмотреть государственную политику с точки зрения подхода, основанного на соблюдении прав человека;
- Выполнять рекомендации международных и региональных правозащитных организаций.
- Надлежащее выполнение рекомендаций международных органов по соблюдению прав человека;
- Выполнить рекомендации Народного Адвоката, указанные в прошлогодних Докладах;
- Обеспечение уровня пособий по социальному обеспечению (пенсия по

- старости, пособие по безработице, временное пособие в связи с заболеванием или несчастным случаем на работе), чтобы их минимальная сумма равнялась, по крайней мере, установленному прожиточному минимуму;
- Рассмотрение возможности ратификации статьи 23 о праве пожилых людей на социальную защиту и статьи 30 о праве на защиту от бедности и социального исключения Европейской социальной хартии (пересмотренной).
  - Народный Адвокат рекомендует властям приложить необходимые усилия для выполнения рекомендаций Доклада Специального докладчика ООН о положении правозащитников;
  - Народный Адвокат призывает власти как можно скорее принять правовую базу в отношении деятельности правозащитников и неправительственных организаций, которая обеспечила бы соблюдение международных стандартов в области прав человека.
  - Создание эффективного механизма для реализации и контроля за соблюдением требований доступности на всех этапах: проектирования, авторизации, строительства и эксплуатации зданий.
  - Реализация властями мер по обеспечению доступа людей с ограниченными возможностями к социальной инфраструктуре.
  - Разработка и утверждение эффективных механизмов привлечения к ответственности за несоблюдение нормативных и законодательных актов, гарантирующих право людей с ограниченными возможностями на доступную социальную инфраструктуру.
  - Пересмотр стратегии и политики по обеспечению соблюдения прав людей с ограниченными возможностями;
  - Повышение осведомленности общественности о проблемах, связанных с правами людей с ограниченными возможностями;
  - Обеспечение участия людей с ограниченными возможностями в разработке политики и законов их касающихся;
  - Выполнение рекомендаций международных правозащитных организаций.
  - Необходимо скорректировать законодательство для устранения всех барьеров, с которыми сталкиваются граждане при регистрации рождения, с тем чтобы все дети были зарегистрированы незамедлительно, независимо от региона, в котором родились.
  - Исполнительная власть должна усовершенствовать существующую нормативно-правовую базу в сфере выдачи документов гражданского состояния, документов, удостоверяющих личность, а также определения гражданства Республики Молдова для жителей левого берега Днестра.
  - Государству следует поощрять работу организаций гражданского общества и инициативных групп в населенных пунктах на левом берегу Днестра и разрабатывать четкие механизмы защиты лиц, осуществляющих правозащитную деятельность в населённых пунктах на левом берегу Днестра и муниципия Бендер (Приднестровье).
  - Правительство должно принять меры, направленные на активизацию диалога по проблематике прав человека на уровне экспертов по правам человека в населенных пунктах левобережья Днестра.
  - Народный Адвокат подтверждает важность выполнения международных рекомендаций по защите прав человека, касающихся людей, проживающих в населённых пунктах левобережья Днестра и муниципия Бендер (Приднестровье).

РЕКОМЕНДАЦИИ НАРОДНОГО АДВОКАТА В ОБЛАСТИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПЫТОК

- Народный Адвокат рекомендует Национальной Пенитенциарной Администрации и Генеральному Инспекторату Полиции правильно и в соответствии с предложениями ЕКПП проводить медицинские осмотры, в частности, по жалобам о жестоком обращении в местах лишения свободы или при задержании. НПА будет внедрять рекомендации ЕКПП во всей пенитенциарной системе, в зависимости от ее подразделений.
- Перечисляя вышеупомянутые Правила, Народный Адвокат рекомендует НПА и ГИП адаптировать свои внутренние правила в отношении перевозки, эскортирования заключенных, в соответствии с международными стандартами, в контексте осуществления начатых реформ.
- Народный Адвокат рекомендует Правительству Республики Молдова исполнять решения Европейского суда. Также рекомендуется применять выводы Суда в государственной политике по реформированию сектора юстиции, пенитенциарной системы и полиции
- Национальная Пенитенциарная Администрация / Правительство / Генеральная прокуратура должны найти решение этой проблемы. КПП/ЕКПП прямо заявляют, что Республика Молдова должна предпринимать меры по обеспечению благоприятной рабочей среды и соответствующие механизмы защиты сотрудников пенитенциарной системы.
- НПА необходимо срочно активизировать усилия по предотвращению и пресечению актов насилия и запугивания между заключенными, обращая особое внимание на причины и истоки этого явления; следует принять необходимые меры, с тем, чтобы сотрудники пенитенциаров не использовали неформальную иерархию среди заключенных для поддержания порядка и безопасности, предпринять меры для обеспечения того, чтобы право заключенных подавать жалобы, стало эффективным, обеспечивая при этом чтобы подача жалобы заключенным не влекла за собой давления со стороны сотрудников пенитенциарной системы; начать тщательную проверку сотрудников, в частности службы безопасности, пересмотреть ряд положений пенитенциарного учреждения, с тем, чтобы расширить количество сотрудников и обеспечить необходимое количество сотрудников охраны; принять меры по подготовке кадров по вопросам охраны и безопасности, в том числе по концепции динамической безопасности, по применению силы и специальных средств, по противодействию агрессивным заключенным, включительно с применением техник по предупреждению и нейтрализации, а также, таких как переговоры и медиация.
- Национальная Пенитенциарная Администрация должна разработать и утвердить программу действий по сокращению насилия в пенитенциарной среде, установленную Приказом НПА № 82 от 14 июня 2018 года. Аналогичным образом, НПА должна планировать учебные мероприятия для сотрудников отделов безопасности, пенитенциарного режима и социальной реинтеграции.
- Пенитенциарным учреждениям следует предоставлять заключенному лечение, соответствующее его состоянию здоровья, поставленному ему

диагнозу. но должно быть назначено компетентным врачом, а в случае расхождений по поводу необходимого лечения, для адекватного обеспечения здоровья заключенного, администрации учреждения, для выполнения позитивных обязательств по статье 3 ЕКПЧ, может потребоваться получить дополнительные рекомендации от специалиста/эксперта, обеспечить медицинский осмотр всех задержанных по прибытии в пенитенциарное учреждение, уделяя особое внимание: признакам серьезного психического заболевания; факторам риска самоубийства; истории и признакам алкогольной или наркотической зависимости и симптомам воздержания; инфекционным заболеваниям; умственным или физическим недостаткам; обеспечить медицинский осмотр задержанных без неоправданных заключенных и принять незамедлительные меры для защиты здоровья заключенных.

- Народный Адвокат считает, что НПА следует утвердить четкую и единую оперативную процедуру для врачей/медицинского персонала, в соответствии с рекомендациями заинтересованных сторон, в отношении выявления и отчетности о санитарно-гигиеническом положении во всех жилищных, обслуживающих, ванных помещениях, в столовых, на складах и др. Медицинские заключения должны тщательно и серьезно анализироваться директорами пенитенциарных учреждений.
- Пенитенциарным учреждениям следует обеспечить своевременную и надлежащую диагностику и уход за заключенными, а отсутствие еды, в соответствии с количественными и качественными показателями питания и конкретными требованиями, связанными со здоровьем, может поставить под угрозу здоровье человека; следует незамедлительно принять необходимые меры для выявления и ведения комплексного учета заключенных с особыми потребностями, связанными с питанием, диета/специальная диета по состоянию здоровья, тех, у кого есть особые предпочтения в питании, таких как вегетарианцы или тех, кто имеет особые требования к еде, предустановленные религиозными мотивами; диетическое питание или специальная диета не могут быть приравнены к дополнительному рациону питания;
- Пенитенциарным администрациям следует принимать решительные и эффективные меры для предотвращения и уменьшения оборота, потребления и неконтролируемого распространения психотропных или наркотических веществ, прекурсоров, аналогов и других незаконных веществ в пенитенциарных учреждениях и уделять больше внимания оценке состояние здоровья и процессам установления и введения оптимальной индивидуальной дозы в случаях, связанных с фармакологическим лечением метадоном опиумной зависимости.
- Не размещать пациентов с ВИЧ (или с другими инфекционными заболеваниями) в подвальные помещения пенитенциарных учреждений.
- Министерство юстиции должно безотлагательно разработать механизм освобождения от применения меры пресечения в виде ареста и исполнения наказания, применяемый ко всем задержанным или заключенным, независимо от процессуального статуса лица и момента, когда человек заболел. Необходимо пересмотреть Приказ №311. Следует избегать

размещение в местах лишения свободы лиц с серьезными заболеваниями. Национальной пенитенциарной администрации следует облегчить доступ к медицинским комиссиям, которые принимают решение об освобождении.

- Генеральному инспекторату полиции следует применять на практике 3 стандартные рабочие процедуры и адаптировать механизмы по обеспечению соблюдения прав и свобод человека в условиях содержания под стражей. Процедура и процесс задержания должны быть едиными. Территориальным подразделениям ГИП следует избегать формального составления документов. Аналогичным образом, практика задержания *de facto* и *de jure* должна регулироваться таким образом, чтобы срок задержания не превышал 3 часов.
- Судебным инстанциям надлежит следить за соблюдением законности меры по ограничению передвижения – взятия на государственное содержание сроком более 6 месяцев иностранцев (свои определения о взятии на государственное содержание). Бюро по миграции и убежищу надлежит освободить несовершеннолетнего. БМУ следует применять другие альтернативные меры помимо взятия иностранцев на государственное содержание.
- Правительству предстоит решить необходима ли работа местных комиссий по мониторингу, либо стоит изменить правовые рамки в том, что касается привлекательности данного мандата.

РЕКОМЕНДАЦИИ НАРОДНОГО АДВОКАТА ПО ПРАВАМ РЕБЁНКА

- Укрепление соблюдения принципа высшего интереса ребёнка, в целях обеспечения права ребёнка на жизнь;
- Повышение осведомленности семей и общества о признаках опасности для жизни и здоровья ребёнка;
- Создание / укрепление служб планирования семьи и обучение родителей навыкам воспитания и обучения детей;
- Внедрение минимальных стандартов качества услуг раннего вмешательства;
- Обеспечение пренатального скрининга;
- Развитие качественных медицинских услуг путём обеспечения медицинских учреждений необходимым оборудованием и повышением квалификации медицинского персонала;
- Изменение политик и правового поля, с целью создания благоприятных условий для планирования семьи.
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты пересмотреть финансовую политику в диагностике редких заболеваний;
- Необходимо улучшить качество подготовки специалистов в области здравоохранения и образования с тем, чтобы дети с редкими генетическими заболеваниями пользовались качественными медицинскими услугами
- Необходимо оказывать поддержку в обучении родителей, в том, что касается лечения и ухода за своими детьми;
- Министерству образования, культуры и исследований обеспечить соблюдение права на образование не вакцинированных детей посредством альтернативных форм обучения;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты следует чаще проводить кампании по пропаганде иммунизации, чтобы убедить родителей в преимуществах вакцинации;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты, через подчиненные учреждения обеспечить должный контроль в период до и после вакцинации детей;
- Министерству здравоохранения, труда и социальной защиты рекомендуется усилить механизм информирования населения, обеспечивая, тем самым, право пациента на получение информации;
- Детский Омбудсмен напоминает родителям, дети которых не были привиты, об их приоритетном обязательстве по обеспечению права ребёнка на охрану здоровья и образование.
- Министерству образования, культуры и исследований – разработать правовую базу для создания, функционирования и оценки дошкольных частных учебных заведений;
- Межсекторальное сотрудничество между органами власти с целью обеспечить всем детям доступ к гарантированному обязательному среднему образованию;
- Активизировать информационно-просветительские кампании по предупреждению и борьбе с насилием в школах;
- Укрепить сотрудничество между всеми учреждениями, ответственными за предотвращение, информирование и мониторинг случаев жестокого обращения, насилия, торговли детьми и безнадзорности детей;

- Проводить более частные тематические проверки в образовательных учреждениях в отношении Процедуры институциональной организации и вмешательства педагогических работников в случаи жестокого обращения, пренебрежения, эксплуатации, торговли детьми и оказания необходимой помощи.
- Определять финансовые источники для обеспечения надлежащих санитарных условий во всех учебных заведениях и обеспечение необходимыми средствами гигиены;
- Обеспечить каждое учебное заведение психологом или специалистом по психологии;
- Обеспечить социальную/образовательную интеграцию детей-инвалидов с учетом проблемных вопросов, изложенных выше.
- Определить чёткую процедуру по недопущению в образовательные учреждения не привитых детей и обеспечить право на образование детей, не принятых в образовательные учреждения.
- Разработку мер, организация и продвижение мероприятий, предусматривающих участие всех детей в сферах их интересов;
- Пересмотр нормативной базы и её адаптация к современным социальным реалиям, связанным с детьми в части свободы выражения мнений и свободы собраний;
- Изменение нормативной базы по санкционированию лиц / организаций, независимо от правового статуса и организационной формы, которые привлекают детей к мероприятиям с нарушением законных условий;
- Осуществление просветительских и образовательных программ для повышения уровня информированности широкой общественности, детей, молодежи, родителей и специалистов о праве детей и молодежи на участие;
- Содействие поддержке информационных каналов среди детей и молодежи, с тем, чтобы укрепить их способность осуществлять свое право на участие;
- Разработка механизмов подачи жалоб детьми и рассмотрения таких обращений.
- Повышение уровня безопасности и защиты детей, находящихся в местах лишения свободы;
- Повышение уровня профессионализма, укрепление потенциала в области коммуникации сотрудников пенитенциарной, медицинской и психологической систем, взаимодействующих с детьми;
- Обучение всех сотрудников пенитенциаров в области прав человека/прав ребёнка с точки зрения соответствия международным стандартам.
- Пересмотр специальностей профессионального обучения с учётом мнений детей, таким образом, чтобы они были привлекательными и конкурентоспособными;
- Пересмотр бюджетной политики по обеспечению продовольствием, гигиеническими средствами и лекарствами детей и беременных женщин в пенитенциарных учреждениях;
- Улучшение питания детей, находящихся в заключении, обогащение меню фруктами и овощами;
- Обустройство игровых комнат для детей, ориентированных на их возраст, с целью обеспечения защиты и безопасности ребёнка;
- Обеспечение участия детей в возрасте до 3 лет в развлекательных мероприятиях вне пенитенциарной системы.